

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

NURBANU ATİK VALİDE SULTAN VAKFI'NIN
SOSYAL VE EKONOMİK AÇIDAN
İNCELENMESİ 1582-1826

TİJEN SABIRLI

2502120485

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. NURETTİN GEMİCİ

İSTANBUL-2017

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : TİJEN SABIRLI Numarası : 2502120485
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : İSLAM TARİHİ VE SANATLARI Danışmanı : PROF. DR. NURETTİN GEMİCİ
Tez Savunma Tarihi : 13.04.2017 Saati : 14:00
Tez Başlığı : "NURBANU ATİK VALİDE SULTAN VAKFI'NIN SOSYAL VE EKONOMİK AÇIDAN
İNCELENMESİ 1582-1826"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. AHMET KALA		Kabul
2- PROF. DR. NURETTİN GEMİCİ		KABUL
3- DOÇ. DR. KAYHAN ORBAY		KABUL
4- YRD. DOÇ. DR. YAVUZ YILDIRIM		KABUL
5- YRD. DOÇ. DR. REFİK ARIKAN		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. SERKAN YAZICI		
2- DOÇ. DR. ERHAN ÖZDEN		

ÖZ

NURBANU ATİK VALİDE SULTAN VAKFI'NIN SOSYAL VE EKONOMİK AÇIDAN İNCELENMESİ 1582-1826

TİJEN SABIRLI

Konusunun genel çerçevesi 990/1582 yılında kurulan Nurbanu Atik Valide Sultan Vakfı'nın sosyal ve ekonomik açıdan incelenmesi olan bu araştırma, dar bir alanda derinlemesine sondaj yaparak farklı bilgilere ulaşmayı amaçlamıştır. Oldukça uzun denebilecek bir zaman boyunca vakfın gelişimi izlenmeye çalışılmış, zamanın uzunluğunun oluşturduğu bu zorluk, konu tek bir vakıfla sınırlı olduğu için aşılabılmıştır.

Araştırmamızda vakfiye ve muhasebe defterleri ana malzeme olarak kullanılmış, bunun yanında konu ile alakalı ikincil kaynaklar, hattı hümayun, hüccet gibi belgeler de incelemeye alınmıştır.

Klasik dönemde kurulmuş bir sultan vakfı olarak bize hem büyüklüğü hem de işleyişi hakkında önemli bilgiler sunan Nurbanu Sultan Vakfı sahip olduğu malzeme zenginliği ile çok daha zengin araştırmalara konu olabilecek durumdadır.

Bu çalışma ile elde etmiş olduğumuz verilerin vakıf çalışmalarına ve vakıf müessesesinin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacağını temenni ediyoruz.

Vakfın malî yapısı ile alakalı pek çok tablo ve külliye birimlerinin güncel fotoğrafları ekler bölümünde yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: Nurbanu Sultan, Atik Valide Sultan, Vakıf, Üsküdar

ABSTRACT

A STUDY OF SOCIAL AND ECONOMICS OF NURBANU ATIK VALIDE SULTAN FOUNDATION 1582-1826

TİJEN SABIRLI

The aim of this research, subject of which is to examine the Nurbanu Atik Valide Sultan Foundation (990-1582) with regard to social and economic perspective, is to reach different information in a restricted area. The study tries to follow the development of the foundation for a long time, and the challenges posed by the length of time was left behind as it is limited to a single foundation.

In the research, endowment and accounting books have been used as the main material, besides secondary sources relevant with topics such as the imperial orders (hatt-ı humayun) and documents have been examined.

Founded in the classical period as a Sultan foundation, Nurbanu Sultan Foundation offers a wealth of important information about its size and functioning to us and the rich material it has might be the subject of further research.

In this study, I hope the data that have been obtained will contribute to a better understanding of the foundations.

Many photographs and tables associated with the financial structure of the foundation and complex units are placed in the appendix.

Key Words: Nurbanu Sultan, the Sultan Foundation, Uskudar

ÖNSÖZ

Vakıf çalışmaları uzun zamandır araştırmacıların ilgilendiği ve üzerinde söz söylediği bir alandır. Bu durumun oluşmasında vakıfların yaşadığı dönemdeki her alana yaptığı tesir etkili olmuştur. Hal böyle olduğu halde vakıflarla ilgili ince işçilik gerektiren çalışma örnekleri istenilen düzeyde değildir. Oysa bu tarz çalışmalar olmadan vakıf müessesesini hakkıyla ortaya çıkarmak mümkün olamayacaktır.

Klasik Osmanlı dönemine ait bir vakıf çalışmak, bir sultan vakfı çalışmak hele ki bir kadın tarafından kurulmuş olan bir vakıf çalışmak kendi adıma inanılmaz heyecan vericiydi. Eksikleri olsa da böyle bir çalışmayı tamamlamış olmaktan dolayı kendimi çok şanslı hissediyorum.

Uzunca bir teşekkür faslına girişeceğim. Hikayenin en başına dönersek henüz yüksek lisans talebesiyken bana “vatana millete hayrın olur” diyerek vakıf çalışmamı teşvik eden Doç. Dr. Fehmi YILMAZ’a, ardından Yüksek Lisans tez danışmanım olan ve Nurbanu Sultan Vakfı’nı çalışmamı tenbihleyen kıymetli hocam Prof. Dr. Tahsin ÖZCAN’a, siyakat yazısını kendisinden aldığım dersler sayesinde öğrendiğim ve her başım sıkıştığında bu konudaki bilgisine müracaat ettiğim Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tanzimat Öncesi Tasnif Bölüm Başkanı Sayın Sinan SATAR’a teşekkür ederim.

Konu itibariyle çetrefilli ve pek çok tikanıklığı haiz bu çalışmada bilgilerine başvurduğum ve beni her zaman ilgiyle karşılayan Prof. Dr. Tevfik GÜRAN, Prof. Dr. Ahmet KALA, Prof. Dr. İlhan ŞAHİN, Doç. Dr. Kayhan ORBAY’a, Doç. Dr. Kadir YILDIRIM’a ve Vakıflar Genel Müdürlüğü’nden vakıf uzmanı Ramazan PANTIK’a ayrıca teşekkür etmek isterim.

Tezimi hazırladığım süre boyunca maddi ve manevi desteğini gördüğüm Vakıf Araştırmaları Vakfı (VAKAR)’na ve tüm yöneticilerine bize sundukları imkanlar için teşekkür ederim.

Tabi ki sayın danışmanım Nurettin GEMİCİ’nin desteğini ve katkısını ömür boyu unutmam mümkün değil. Onu sadece danışmanım olarak değil eşsiz bir insan olarak hatırlayacağım.

Üç çocuklu ve çalışan bir anne olarak yazmış olduğum bu tez sırasında bana destek olan sevgili kızlarım Nimet HÜMA, Ayşe GÜLFEM ve Zeynep SELMA'ya hayatlarından çaldığım zamanlar için özür dileyerek ve şikâyet etmeden, sabırla annelerinin işlerinin bitmesini bekledikleri için teşekkür ediyorum. Ayrıca çalışmalar dolayısıyla oluşan açıklarımı her daim kapatan anneme ve beni daima destekleyen eşime de teşekkür borç bilirim.

Arkadaşlarım ve komşularımın bana çalışma ortamı sağlamak için gösterdikleri hassasiyete her zaman şahit oldum. İsimlerini anmadan geçemeyeceğim. Başta Nihal ÖZŞİRİN, Hacer ÇELİK, Asiye ÇELENLİOĞLU, Nurdan KARACA olmak üzere Osmanlıca transkripsiyonlarda inanılmaz desteğini gördüğüm değerli ağabeyim Mehmet Cengiz ERDOĞAN'a ve elbette ki ismini burada anmadığım arkadaşlarıma da teşekkür ederim.

Son olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü İbrahim Hakkı Konyalı Kütüphanesi Müdürü Ulvi Bey'e ve kütüphane memuru Mutlu Bey'e bana sağlamış oldukları dingin çalışma ortamı ve destek için minnettarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xi
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ATİK VALİDE VAKFI'NIN BİRİMLERİ

1. Atik Valide Vakfının Birimleri.....	27
1.1. Vakfın İdarî ve Sosyal Birimleri.....	27
1.1.1. Vakfın Yönetimi ve İdarî Personel.....	27
1.1.2. Cami.....	31
1.1.3. Medrese.....	40
1.1.4. Tekke (Hankâh).....	47
1.1.5. Dârülkurrâ.....	51
1.1.6. Dârülhadis.....	55
1.1.7. Dârüşşifa.....	58
1.1.8. İmaret.....	73
1.1.9. Sıbyan Mektebi.....	100
1.1.10. Suyolları.....	104
1.1.11. Vakfiyede Yer Alan Diğer Şartlar.....	106
1.1.12. Atik Valide Sultan Vakfı'ndan Diğer Vakıf ve Hayratlara Verilen Tahsisatlar.....	109
1.1.13. Nurbanu Sultan Vakfı Lapseki Külliyesi.....	114
1.2. Vakfın İktisadî ve Malî Birimleri.....	122
1.2.1. Ziraî ve Tarım İşletmeleri.....	122
1.2.2. Ticarî ve Sinaî İşletmeler.....	132

İKİNCİ BÖLÜM

VAKFIN MALÎ YAPISI

2. Vakfın Mali Yapısı.....	149
2.1. Vakfın Gelirleri (Asl-ı Mal - Ani'l-Mahsulat)	154
2.1.1. Mukataa gelirleri.....	157
2.1.3. Cizye Gelirleri	195
2.1.4. Diğer Gelirler (Emval-i Müteferrika)	204
2.2. Vakfın Giderleri.....	209
2.2.1. Maaş Ödemeleri	209
2.2.2. İmaret Giderleri:.....	217
2.2.3. Fiyatlar.....	230
2.2.4. Ücretler	231
2.2.5. Tamir Giderleri.....	234
2.2.6. Diğer Giderler ve Çeşitli Ödemeler.....	236
2.3. Vakfa Ait Muhasebe Defterlerinden Elde Edilen Malî Verilerin Değerlendirilmesi.....	238
2.3.1. Tüketici Sepeti ve Tüketici Giderleri Endeksi.....	240
2.3.2. Elde Edilen Verilen SPSS Programı İle Analizi	245

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NURBANU ATİK VALİDE VAKFI'NIN ÜSKÜDAR'IN SOSYAL VE EKONOMİK HAYATINA TESİRİ

3. Nurbanu Atik Valide Vakfı'nın Üsküdar'ın Sosyal Ve Ekonomik Hayatına Tesiri	270
3.1. Üsküdar'ın Tarihçesi ve Üsküdar Adının Anlamı	270
3.2. Osmanlı Üsküdar'ı.....	271
3.3. Vakfın Kuruluşu Sırasında Üsküdar	274
3.4. Vakfın Üsküdar'ın Ekonomik ve Ticarî Hayatına Etkisi.....	275
3.5. Vakfın Üsküdar'ın Sosyal Hayatına Etkisi.....	280
3.6. Vakfın Üsküdar'ın Eğitim Hayatına Etkisi.....	281
SONUÇ	289
KAYNAKÇA	294
ÖZGEÇMİŞ.....	304
EKLER	305
EK – 1 TABLOLAR ve GRAFİKLER	305
EK -2 SÖZLÜK.....	526

EK – 3 1006 NO’LU DEFTER.....	535
EK – 4 VAKIF YAPILARININ PLANLARI.....	547
EK – 5 FOTOĞRAFLAR.....	557

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
A.MKT.NZD.	: Sadaret Defterleri, Ayniyat (Nezaret-Devâir Giden)
a.v.	: Adı Geçen Vakfiye
Bkz.	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
D.	: Dahiliye
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
ed.	: Editör
EV.HMH.	: Evkaf-ı Haremeyn Muhasebeciliği Kalemî
EV.HMH.d.	: Evkaf-ı Haremeyn Muhasebeciliği Defterleri
s.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
TS.MAD.	: Topkapı Sarayı Maliyeden Müdevver
TS.MA.d.	: Topkapı Sarayı Müzesi Arşiv Defterleri
TTK	: Türk Tarih Kurumu
v.	: Vakfiye
VGMA	: Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 Muhasebe Defterlerinin Kapsadığı Zaman Aralıkları.....	149
Tablo 2 Vakfın Giderleri Tablosu	155
Tablo 3 Yeniil Mukataası Gelirleri (Akçe)	160
Tablo 4 Yeniil Hasları Gelirleri.....	161
Tablo 5 Rodosçuk-Yanbolu Gelirleri	164
Tablo 6 Üsküdar 998 (Kira Gelirleri).....	167
Tablo 7 İstanbul 998 (Kira Gelirleri)	168
Tablo 8 Üsküdar 1000 (Kira Gelirleri).....	168
Tablo 9 İstanbul 1000 (Kira Gelirleri)	164
Tablo 10 Üsküdar 1001 (Kira Gelirleri).....	171
Tablo 11 İstanbul 1001 (Kira Gelirleri)	172
Tablo 12 Üsküdar 1002 (Kira Gelirleri).....	172
Tablo 13 İstanbul 1002 (Kira Gelirleri)	173
Tablo 14 Üsküdar 1003 (Kira Gelirleri).....	174
Tablo 15 İstanbul 1003 (Kira Gelirleri)	175
Tablo 16 Üsküdar 1004 (Kira Gelirleri).....	175
Tablo 17 İstanbul 1004 (Kira Gelirleri)	176
Tablo 18 Üsküdar 1005 (Kira Gelirleri).....	177
Tablo 19 İstanbul 1005 (Kira Gelirleri)	178
Tablo 20 Üsküdar 1006 (Kira Gelirleri).....	178
Tablo 21 İstanbul 1006 (Kira Gelirleri)	179
Tablo 22 Üsküdar 1007 (Kira Gelirleri).....	180
Tablo 23 İstanbul 1007 (Kira Gelirleri)	181
Tablo 24 Üsküdar 1009 (Kira Gelirleri).....	181
Tablo 25 İstanbul 1009 (Kira Gelirleri)	182

Tablo 26 Üsküdar 1026 (Kira Gelirleri).....	183
Tablo 27 İstanbul 1026 (Kira Gelirleri)	184
Tablo 28 Kira Gelirleri Tablosu	185
Tablo 29 Hamam Gelirleri Tablosu.....	187
Tablo 30 İlk Yıllara Ait Üsküdar ve Galata'dan Tahsil Edilen Ayrıntılı Cizye Gelirleri	198
Tablo 31 Cizye Gelirleri.....	200
Tablo 32 el-vezaif.....	214
Tablo 33 Ücretler Tablosu.....	230
Tablo 34 Tamir Ücretleri.....	232
Tablo 35 Tüketici Giderleri Endeksi	238
Tablo 36 Tüketici Fiyatları İçin Baz Alınan Sepette Yer Alan Ürünlerin Miktarları ve Fiyatları	242
Tablo 37 Toplam Yıllık Gelir ve Asl-ı Mal İlişkisi.....	243
Tablo 38 Kira ve Asl-ı Mal İlişkisi.....	244
Tablo 39 Kira ve Toplam Yıllık Gelir İlişkisi	245
Tablo 40 Kira ve Toplam Yıllık Gelir İlişkisi	246
Tablo 41 Yeniil Gelirleri ve el-Mukataat Gelirleri İlişkisi.....	247
Tablo 42 Toplam Gider ve İmarat Ödemeleri İlişkisi	248
Tablo 43 Toplam Gider ve Maaş Ödemeleri İlişkisi	249
Tablo 44 Toplam Gider ve Tamir Ödemeleri İlişkisi	250
Tablo 45 Toplam Gider ve Ücretler İlişkisi	251
Tablo 46 Toplam Gider ve Asl-ı Mal	252
Tablo 47 Toplam Gelir ve Gider İlişkisi	253
Tablo 48 Gelir ve Giderlerin Yıllara Göre Farklılığının İncelenmesi.....	255
Tablo 49 Gelir ve Giderlerin Yıllara Göre Farklılığının İncelenmesi.....	259

Tablo 50 Gelir ve Giderlerin Yıllara Göre Farklılığının İncelenmesi.....	262
Tablo 51 Gelir ve Giderlerin ve Aile Ortalama Giderlerinin Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi	266
Tablo 52 Vakfın 1001 Yılı Muhasebe Defterine Göre Üsküdar’da Yer Alan Gayrimenkulleri	262

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1 Toplam Yıllık Gelir ve Asl-1 Mal İlişkisi	244
Grafik 2 Kira ve Asl-1 Mal İlişkisi	245
Grafik 3 Kira ve Toplam Yıllık Gelir İlişkisi	246
Grafik 4 Hamam ve Kira Gelir İlişkisi.....	247
Grafik 5 Mukataa/Yeniil Gelirleri Mukayesesi	248
Grafik 6 Toplam Gider ve İmaret Ödemeleri İlişkisi.....	249
Grafik 7 Toplam Gider ve Maaş Ödemeleri İlişkisi	250
Grafik 8 Toplam Gider ve Tamir Ödemeleri İlişkisi	251
Grafik 9 Toplam Gider ve Ücretler İlişkisi.....	251
Grafik 10 Toplam Gider ve Asl-1 Mal	253
Grafik 11 Toplam Yıllık Gelir ve Toplam Gider İlişkisi	254
Grafik 12 Toplam Yıllık Gelir ve Toplam Gider İlişkisi	255
Grafik 13 Gelir ve Giderlerin Yıllara Göre Farklılığının İncelenmesi	259
Grafik 14 Gelir ve Giderlerin Yıllara Göre Farklılığının İncelenmesi	262
Grafik 15 Gelir ve Giderlerin ve Aile Ortalama Giderlerinin Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi	267

GİRİŞ

İslâm dininin teşvik ettiği sadaka verme, hayır işleri yapma fiillerinin kurumsal olarak uygulanması anlamına gelen vakıf müessesesi sayesinde toplumsal birçok hizmet görülmüştür ve vakıflar İslâm medeniyetinin en önemli kurumlarından biri olarak hayatın her safhasında yerini almıştır.

Nazif Öztürk'e göre vakfın kuruluşunun gerçekleşmesi şu şekildedir;

“Vakıf olayının meydana gelmesinde, vakıf kurucusu veya kurucularının, vakfedilecek menkul veya gayrimenkul malların, vakfette yönündeki irade beyanlarının mahkemece karara bağlanması gerekiyor. O halde işin, vakıf kuracak şahsa (vâkıf), vakfedilecek mala mevkuf, kurulacak vakıftan yararlanacaklara (mevkufun aleyh), vakfın mal varlığı, amaçları, yönetim esasları gibi hususları belirleyen ancak hâkimin kararıyla hüküm ifade eden vakıf senedine (vakfiye) râci olan yönleri vardır.”¹

Elmalılı Hamdi Yazır, tek bir kişinin faydasına vakıf kurulamayacağını, vakfın mutlaka içtimai bir yönünün olması gerektiğini, İslâm medeniyetinin en önemli özelliklerinden birinin rızaya bağlı olarak paylaşmayı esas alması ve bunu tarihindeki örneklerle uyguladığını söylemektedir.² Bu ifadeden de anlaşıldığı üzere, vakıf müessesesi İslâm coğrafyasını mamur hale getiren ve İslâm medeniyetine şekil veren tarihi öneme sahip bir kurumdur.

Osmanlı Devleti, İslâm medeniyetinin en temel dinamiklerinden biri olan vakıf mirasını Selçuklular, İlhanlılar, Akkoyunlular, Timur Devleti ve Safeviler üzerinden devralarak devam ettirmiştir. Vakıf sistemi tüm İslâm tarihi içinde en kâmil haline Osmanlılar devrinde kavuşmuştur. Osmanlı devri vakıf sistemini veya özel olarak Osmanlı devri vakıflarından birini incelemek vakıf müessesesinin geldiği zirve noktayı görmek bakımından önemlidir.

¹ Nazif Öztürk, **Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi**, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995, s. 21.

² Nazif Öztürk, **Elmalılı Hamdi Yazır Gözüyle Vakıflar**, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995, s. 5-6.

Vakıf kurmak herkesin sahip olduğu bir haktır. Sıradan bir vatandaş olarak bir hamal, dul bir kadın, bir tüccar vakıf kurabildiği gibi padişah, valide sultan ve diğer hanedan mensupları, vezirler, kadılar gibi yöneten sınıftan insanlar da vakıf kurabilmektedir. Aslında sıradan insanların kurduğu maddi imkânları daha küçük olan vakıf sayısı yöneten sınıftan kurulan vakıf sayısının çok üstündedir. Ancak yöneten sınıftan olanların kurdukları vakıfların malî büyüklüğü dolayısıyla bu tarz vakıflar daha fazla dikkat çekmiştir. Nitekim 1009/1600 tarihli “*İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*” nde bulunan 3265 vakfın pek azı hanedan mensupları veya üst düzey devlet yöneticilerine aittir.³

Vakıflar tarih araştırmalarında önemli bir yer ifade etmektedir. Çünkü vakıflar üzerinden elde edilen veriler toplumun ekonomik, sosyal, kültürel, siyasî yapısıyla ilgili başka şekilde ulaşılması zor olan bilgilerdir.

Vakıf incelemesine ilgili vakfın vakfiye senedi üzerinden başlamak gerekir. Çünkü vakfiyeler statik belgeler olmakla birlikte bir vakıfla ilgili temel malumatın ve daha sonraki zamanlara dair verilerin kıyaslanarak teyit edileceği belgelerdir. İyi bir vakfiye incelemesi vakıf araştırmasının temelini teşkil etmektedir. Bu açıdan araştırma konumuza esas olan vakfiyenin mahiyeti ve tescil edilmesi ile ilgili meselelerin izahı ile meseleye başlamak doğru bir tercih olacaktır.

---

³ Mehmet Canatar (Haz.), **İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri**, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 2004, s. 15.

Vakfiye ve Vakfın Kuruluşu:

Vakfın nasıl yönetileceğine ve vakfedilen malların nasıl kullanılacağına dair şartları ihtiva eden hukukî senede “vakfiye” denilmektedir. Vakfiyeler hem tarihi bir belge hüviyetindedir hem de sosyal tarih, ekonomi ve kültür tarihi araştırmaları için eşsiz bilgiler içeren kaynaklardır. Özellikle cami, medrese, dârüşşifâ, hankah ve kervansaraylara ait vakfiyeler farklı alanlarda yapılan araştırmalar için diğer kaynaklarda hemen hiç bulunmayan bilgiler içermektedir.⁴

Vakfiyeler günümüze üç şekilde ulaşmışlardır; orijinal vakfiyeler, vakıf kitabeleri ve vakfiye suretleri. Orijinal vakfiyeler vakfın kurulduğu anda var olan nüshanın bize ulaşmış halidir. Vakıf kitabeleri; vakıf binaları üzerinde vakfiye içeriğinin özet olarak yazılmış şeklidir. Vakfiye suretleri ise orijinali yıpranmış olan vakfiyelerin tekrar yazılmasıyla elde edilen nüshadır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi’nde Osmanlı devrine ait 27.000’den fazla vakfiye ve bu vakfiyelere ait zeyller bulunmaktadır. Hicri 724 yılının Rebûlevvel (Mart 1324) ayına ait Farsça kaleme alınmış Orhan Gazi Vakfiyesi hariç⁵ tüm vakfiyeler Arapça veya Türkçe kaleme alınmıştır.⁶

Vakfiyeler genellikle şu bölümlerden oluşur:

1. Tescil tevkii veya tasdik ibaresi: Veliyyü’l-emr tarafından yetkili kılınmış kadı vakfın lüzumuna ve tesciline karar verebilir.

2. Davet: Allah’a hamdü senâ ve Resulüne salâtü selâmu içeren bölümde ayet ve hadisler bağlamında dünyanın fâni ve ahiretin bâki olduğu, vakıf kurmanın önemi vb. bilgiler edebî bir üslupla anlatılır ancak bu kısım vakfiyenin hukukî bir rüknü sayılmaz.

3. Vâkıfa dair bilgiler: Bunlar vâkıfın adı, baba adı, mesleği ve ikamet yeri gibi kişisel ayrıntılardır.

⁴ Osman Gazi Özgüdenli, “Vakfiye”, **DİA**, C: 42, İstanbul, 2012, s. 465-467.

⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “Gazi Orhan Bey Vakfiyesi”, **Belleten**, C: V, Sayı: 19, Ankara, 1941, s. 277-288.

⁶ Hasan Yüksel, “Vakfiye: Türk ve Osmanlı Tarihi”, **DİA**, C: 42, İstanbul, 2012, s. 467-469.

4. *Mevkufun tarifi ve tasviri: Vakfedilen mal ve mülkün miktarı, bulunduğu yer ve sınırları, iktisap şekli, inşa veya ihya edilen hayratın cinsi ve türü belirtilir.*

5. *Vakıf şartları: Vakfedilen mal ve mülkün icar ve işletme biçimi ve süresi, elde edilen vakıf gelirinin hangi alanlarda nasıl kullanılacağı, vakıf görevlilerine ve mensuplarına ödenecek ücret ve tahsisatı belirten şartlardır.*

6. *Mütevelli tarifi: Vakfiyelerde iki tür mütevelli bulunur. Birincisi tescil mütevellisidir, vakfın tescil işleminin tamamlanmasıyla görevi sona erer. İkincisi vâkıfın vakfının tevliyetini bıraktığı ve niteliklerini açıkladığı kimselerdir.*

7. *Vakıftan rücû ve murâfaa ile hâkimin kararı: Mezhep imamlarının vakıf konusundaki görüş farklılığından dolayı ortaya çıkan bir uygulamadır. Vâkıfın ölümünden sonra varislerinin veya hayatta iken kendisinin pişman olması ihtimaline karşı vakfın iptalinin önlenmesine ilişkin bir rükündür.*

8. *Beddua bölümü: Burada vakfa yönelik olumsuz tasarrufları önlemek için vakfiyeden vakfiyeye değişen lânetler ve beddualara yer verilmiştir.*

9. *Tarih: Vakfiyenin bitiminde hicrî tarih yazıyla Arapça olarak yazılır.*

10. *Şühûdü'l-hâl: Vakıf tesisinde aleniyet şarttır, ayrıca İslâm hukukunda bir belgenin değeri zeylinde yer verilen şahitlere bağlıdır. Bunun için vakfiyenin tanziminde hazır bulunanların bir kısmının isimleri ve meslekleri yazılır.⁷*

Vakfiyeler genellikle rulo şeklinde kaleme alınmıştır, padişah, devlet adamları ve saray kadınlarına ait vakfiyeler ise kitap şeklinde yazılmışlardır. Vakfiyelerin nasıl

---

⁷ Yüksel, **a.g.m.**, s. 467-469.

kaleme alınacağı Osmanlı Devleti'nde şeriyye mahkemelerinde yapılan muameleleri anlatan eserlerde yer almıştır.⁸

Padişah ailesine veya devlet adamlarına ait vakfiyelerde birçok önemli kişinin şahit olarak orada bulunduğu dair örnekler mevcuttur.

Vakfiyeler vakıf kurulumunun ilk şartı ve vakfın hukukî anlamda hüviyet kazandığı belgelerdir. İçerik itibariyle, kurulduğu zamanın şartlarına uygun hükümler barındırmaktadırlar. Vakfın sahip olduğu menkul ve gayrimenkuller ile vâkıf/vâkıfenin yapılmasını arzu ettiği hayırlar ve şartlar vakfiyenin içeriğini oluşturur. Ancak bu içerik statik bir mahiyet arz eder. Yani yıllar boyunca değişiklik göstermez fakat zaman değişmektedir ve bazı şartlar uygulanamaz hale gelebilir ya da bazı gelirler ortadan kalkabilir. Bu durumda vakfiyenin bir kısmı hükümsüz veya uygulanamaz şekle dönüşebilir. Vakfiyelerin işleyişi ileriki yıllarda tutulan kayıtlardan, yapılan uygulamalardan takip edilebilmektedir.

Afife Nurbanu Valide Sultan (Valide-i Sultan Murad-ı Sâlis) (D. 1525/1530-Ö. 1582-1583):

Kanuni Sultan Süleyman'ın eşi Hürrem Sultan ile 16. yüzyılın sonunda başlayan ve 17. Yüzyıl boyunca devam eden, bazı tarihçiler tarafından da “kadınlar saltanati” olarak adlandırılan dönemde valide sultanların ve padişah eşlerinin yönetimdeki tesirleri kabul edilen bir gerçektir.

Nurbanu Sultan, II. Selim'in kısa süren saltanatının ardından erken denebilecek yaşta valide sultan olmuş, oğlunun saltanatının ilk dokuz yılında da valide sultanlık payesiyle yaşamış bir kadındır.

Nurbanu Sultan'ın etnik kökeni hakkında çeşitli spekülasyonlar mevcuttur ve bu konuda tüm verileri değerlendiren bir araştırma da ortaya çıkmış değildir. Kendisiyle ilgili bilgiler zaman zaman gelini Safiye Sultan ile karıştırılmış, bu

---

⁸ Mesela Çavuşzâde Mehmed Aziz'in ve Yusuf Ziyaeddin Efendi'nin eserlerinde vakfiyenin tanzim şeklini gösteren bölümler yer almaktadır. Bkz. Çavuşzâde Mehmed Aziz, **Dürrü's-Sükûk**, C: I, İstanbul, 1277, s. 153-227; Yusuf Ziyaeddin Efendi, **Câmi-u Envâri's-Sükûk ve Lâmiu'z-Ziyâ li-Zevi's-Şükûk**, İstanbul, 1329, s. 184 vd.

yanlılık 19. yüzyıl Osmanlı tarihçisi Von Hammer tarafından da tekrarlanmış, hatta *İslâm Ansiklopedisi* ve bazı hatırı sayılır Türkçe eserlerde de aynı hata yer almıştır.⁹

Nurbanu Sultan'ın Venedikli asil bir aileden geldiğine dair iddia dönemin Venedikli diplomatlarının yazışmalarına da yansıdığından kabul edilmesi gereken bir bilgidir. Ancak Venedik'in hangi asil ailesine mensup olduğu veya hangi bölgesinden geldiği konusunda farklı tezler bulunmaktadır. Genel kabul Venedik'in soylu ailelerinden Baffoların kızı olduğu ve babasının Paros adasının valisi olduğu, muhtemelen Barbaros Hayrettin Paşa'nın Ege Denizi'ne yaptığı 1537 tarihli Adalar Seferi'nde esir alındığı şeklindedir. Diğer bir görüş de Korfu adasının valisinin kızı olduğu yönündedir.¹⁰

Emilio Spagni, Venedik arşivlerini de tarayarak Nurbanu Sultan hakkında tüm bilinenleri tekrar değerlendirmiş ve bununla ilgili bir makale yayınlamıştır. Bu çalışması sonucunda Nurbanu ile Safiye Sultan arasındaki farkı ortaya çıkarmış ancak valide sultanın kimliği konusunda tatmin edici sonuçlara kesin bir şekilde ulaşamamıştır. Spagni'nin çalışmasına göre Nurbanu Sultan'ın asıl adı "Cecilia Venier" idi. Paros adasının valisi Nicolo Venier ile başka bir Venedikli asil aileye mensup Violante Baffo'nun kızı olarak doğmuştu.¹¹

Cecilia adı Latince "kör" manasına gelmektedir. Bir azizenin adıdır, yani bir Katolik isimdir. Fransızcada ise "parlayan veya parlak ışık" manalarına gelir ki yeni ismi verilirken muhtemelen bu anlam dikkate alınmıştır.

Nurbanu Sultan'ın II. Selim'in haremine en erken 1542' de girdiği söylenebilir. Kaynaklar Şehzade Murad'dan önce üç kız çocuğu olduğu konusunda hemfikirlerdir. Ancak isimleri konusunda bir anlaşmazlık söz konusudur.¹²

⁹ Benjamin Arbel, "Nurbanu (1530-1583): Venedikli Bir Sultan," Çev. Betül İbrişli Argıt, **Bellekten**, C: LXXIII, S: 266, Nisan 2009, s. 201.

¹⁰ Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, İstanbul, Oğlak Bilimsel Kitaplar, 2008, s. 193.

¹¹ Arbel, **a.g.m.**, s. 203.

¹² İbrahim Pazan, kitabında kızlarının isimlerini Şah, İsmihan ve Fatıma olarak zikretmiştir. Can Algüvenç ise İsmihan, Gevherhan ve Şah Sultan olarak yazmıştır. İlhan Şahin'in Diyanet İslâm Ansiklopedisi'nde yer alan maddesinde Şah, Gevherhan ve İsmihan olarak, Necdet Sakaoğlu'nda ise İsmihan ve Gevherşah olarak iki kızının olduğu bilgisi yer almıştır. Bkz. İbrahim Pazan, **Padişah Anneleri Eserleriyle Valide Sultanlar**, İstanbul, Babıali Kültür Yayıncılığı, 2007, s. 72; Can Algüvenç, **Hayırda Yarışan Hanım Sultanlar**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2009, s. 64; İlhan Şahin, "Nurbanu Sultan", **DİA**, C: 33, İstanbul, 2007, s. 251; Sakaoğlu, **a.g.e.**, s. 193.

Nurbanu Sultan'ın Venedikliler ile kurduğu diplomatik ilişki hakkında Venedik elçilerine ait raporlarda geniş bilgi bulunur. Buna göre Girit'e yapılacak muhtemel Osmanlı saldırısını engellemiş ve Venedik'e saldırılmaması konusunda Kaptan-ı derya Kılıç Ali Paşa'yı uyarmıştı. Ayrıca onun Fransa kraliçesi Catharine de Médicis ile ilişkide olduğu bilinmektedir. Bu yazışmalarda Fransa ile Osmanlı arasındaki var olan iyi ilişkilerin daha da geliştirilmesi, ticari içerikli anlaşmaların yenilenmesi gibi konu başlıkları bulunmaktaydı. Nurbanu Sultan'ın kendi özel işleri için aslen Yahudi olan Kira Esther Handali isimli bir kadını kullandığı, Nakşa Dükü Joseph Nassi ile de ekonomik ilişki içinde olduğu anlaşılmaktadır. Belki de bu ilişki vesilesiyle yaşadığı dönemde dahi Yahudi asıllı olduğu söylentisi yayılmıştır.¹³ Nurbanu Sultan ve yardımcısı Esther Handali'nin Venedik'e ve İstanbul'daki Balyos'a yazdığı mektuplarda hediyeler, Yahudi tüccarlara verilen imtiyazlar, esirlerin serbest bırakılması gibi meselelerin yer aldığını görmekteyiz.¹⁴

II. Selim'in tahta çıkmasının ardından tahtın varisi konumuna yükselen Sultan Murad'ın annesi ünvanıyla haremın başı oldu. III. Murad'ın 982'de (1574) cülusundan sonra saraydaki pozisyonu daha da artarak valide sultan olarak anılmış ve III. Murad'a izafeten belgelerde "vâlidetim sultan, vâlîde sultan, atik vâlîde sultan" şeklinde ifade edilmeye başlanmıştır. Nurbanu Sultan zamanında harem tesiri yüksek bir duruma yükseldi. Haremde önemli bir rol üstlendi, hanedanın korunmasında, haremın günlük işleyişinde ve harem hayatında büyük ölçüde etkili oldu. Nurbanu'nun harem üzerindeki etkisinin bu denli yüksek olmasında, oğlunun ona karşı gösterdiği saygı büyük rol oynamıştır. Böylece valide sultanlık yüksek bir mertebeye ulaştı ve hanedanın önemli ve tesirli bir makamı haline geldi. Nurbanu'nun hem hanedan üyeleri hem diğer yönetici zümresi arasında yüksek miktarlara ulaşan harçlığı bu gücünün bir ispatı sayılır. Valide Sultan olarak kendisine günlük 2000 akçe harcırah ayrılmıştı.¹⁵

---

¹³ Şahin, a.g.m., s. 251.

¹⁴ S. A. Skillitier, "The Letters of the Venetian 'Sultana' Nur Banu and Her Kira to Venice", **Studia Turcologica Memoriae Alexii Bombaci Dicata**, Ed. A. Gallotta & U. Marazzi, Napoli, 1982, s. 521-523.

¹⁵ Şahin, a.g.m., s. 251.

III. Murad'ın annesine duyduğu hürmet ve annesinin padişah üzerindeki etkisinin anlaşılması için vereceğimiz örnek oldukça ilginçtir. III. Murad'ın bağlı olduğu halveti tarikatı şeyhi Şeyh Şücaeddin Efendi ile yapmış olduğu mektuplaşmaları içeren *Kitabu'l-Menamât* adlı eserde sultanın şeyhine mektupları gönderirken dikkat etmesini, zira bu diyalogdan validesinin haberinin olmadığını ifade ettiği bir mektup yer alır.¹⁶ Padişahın şeyhi ile yaptığı bu yazışmaları annesinden gizleme ihtiyacı hissetmesi Valide Sultan'ın oğlu üzerindeki tesirine önemli bir işaretir.

Nurbanu Sultan'ın ölüm tarihine dair bir takım soru işaretleri bulunmasına rağmen neredeyse tüm kaynaklarda aynı tarih yer almaktadır. İkincil kaynaklarda Aralık 1583'e tarihlenen ölümü, Valide Sultan'ın vakfiyesinde yer alan bilgilerle çelişmektedir. Valide Sultan'ın vakıf resmen onaylanmadan vefat ettiği ve vakfiyeyi onun yerine varisi olarak Sultan III. Murad'ın onayladığı bilgisi bulunmaktadır.¹⁷ Ölüm nedeni olarak kesin bir bilgi olmamakla birlikte vakfın kuruluş çalışmaları devam ederken vefat etmiş olmasından ve eğer bilinen bir rahatsızlığı olsaydı bu sürecin hızlandırılacağı makul olduğundan ani bir biçimde ölmüş olması muhtemeldir.

Midesindeki bir rahatsızlık sebebiyle öldüğü birçok kaynakta yer almıştır. Gelini Safiye'nin onu zehirlediği ile ilgili söylentiler ani ölümünden kaynaklanmış olmalıdır. Skillitier de Valide Sultan'ın mide kanserinden öldüğü üzerinde durmuştur.¹⁸

Vakfın Gayesi

Vakıfların kuruluş gayeleri ve toplumda ifa ettikleri rollerin ne olduğu konusu hem Batı'da hem de Türk-İslâm dünyasında uzun zamandır tartışılmaktadır. Vakıf kurumunun, özellikle Osmanlı toplumunda zirve noktasına ulaşmasıyla ortaya çıkan

---

¹⁶ "1123 tezkere: Benüm saadetüm, mukayyed olmanız. Anlar söylediklerin bilmezler. Heman mektubu şerifinüz yine Sümbül Ağa'ya gönderesiz. Ol bize virür. Validemize dahi göndermenüz. Benüm saadetüm, aslı yokdur. Bizim sırr-ı manimizden haberleri yokdur. Heman kolayına sanurlar. Heman mektubunuz daim Sümbül'e değüresüz, ol bize getirür. Biz dahi mektumızı ana virürüz benüm saadetüm." Bkz. Özgen Felek (Haz.), *Kitabu'l-Menamât: III. Murad'ın Rüya Mektupları*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2014, s. 241.

¹⁷ VGMA, Vakfiye, Kasa No. 121, Defter No: 1426, Sıra No: 1, Sayfa No: 1.

¹⁸ Skillitier, *a.g.m.*, s. 527.

sosyal, ekonomik, hukukî sonuçlar vakıflarla ilgili olumlu ve olumsuz farklı iki bakış oluşturmuştur.

Vakıflar belirli bir amaç için kurulmuşlardır. Bu amaç genellikle hayır amaçlı olup belirlenen amaç doğrultusunda ellerindeki malî imkânları yatırıma dönüştürmüşlerdir. Bu yatırımları işleterek vakfın kuruluş amacının uygulanmasını sağlarlar.

Vakıfların türleri onların kuruluş gayelerini de belirler. Zürrî vakıflarda miras hukukundan doğan mecburiyetleri aşma amacı taşıyarak tüm mirasını oğluna veya eşit bir şekilde kızına ve oğluna bırakmak niyetiyle vakıf kurulumu gerçekleşmiş olabilir. Ya da mallarını müsadere eden kurtarmak isteyen bir devlet yetkilisi buna çözüm olarak kurduğu vakfın yönetimine kendi ailesini tayin etmiş olabilir. Bu noktada vakıfların malî büyüklükleri, onların kuruluş amaçları ve toplumda ifa ettikleri vazifeyi tanımlar. Osmanlı toplumunda birçok vakıf sıradan kişiler tarafından sırf Allah rızası için kurulmuştur. Bahsettiğimiz bu vakıflar küçük ölçekli vakıflardır. Köylerde veya mahallelerde kurulan bir mescit, cami vs. için dul bir kadın, yaşlı bir adam, geliri orta veya düşük olan insanlar tarafından kurulmuşlardır. Kendi yağıyla ancak kavruşan bu vakıfların Allah rızasından başka şekilde değerlendirilmeleri haksızlık olacaktır.

Devlet adamları tarafından mallarının müsadere edilmemesi gayesiyle kurulan vakıflar ile miras hukukunu aşmak için kurulan vakıfların toplam vakıf sistemi içindeki oranı ortaya tam olarak koyulabilirse bu meselenin vakıf kurma amacına ne kadar etki ettiği de net olarak görülebilir. Ali Himmet Berki de bu konuda *“bu meseleler vehle-i ulada basit gibi görünürse de çok defa vakıfların ibareleri ifade itibariyle mucibi iştibah olabilir. Nitekim şimdiye kadar birçok ihtilaf ve münazaralar tehadüs etmiş ilmi ve kaza-i tefsirlerle hallolunmuştur”* diyerek zürri vakıflara dair yorumların çeşitliliğine ve önemine dikkat çekmiştir.¹⁹

İnceleme konumuzun dâhil olduğu sultan vakıfları ise gerek sahip oldukları malî imkânlar vesilesiyle gerekse oluşturulan hizmet birimleri yönüyle tüm vakıflardan ayrılmaktadırlar. Öncelikle bu vakıf türü büyük bir istihdam oluşturmuşlardır. Ayrıca külliyelerinin büyüklüğü ile de toplumu etkileyen,

¹⁹ Ali Himmet Berki, **Vakıflar**, İstanbul, Cihan Kitabhanesi, 1940, s 93.

şehirleşmeye katkıda bulunan bir konumları vardır. Sultan vakıflarında müsadere den kurtulmak gibi bir amaç veya miras hukukunun aşılması gibi bir durum söz konusu olamayacağına göre başka amaçlar aranmalıdır. Elbette ki bir Mümin olma sıfatıyla hayır işlemek ve ahirette bunun karşılığını almak düşüncesi ilk akla gelen olmaktadır. Ancak sırf Allah rızasının gözetildiği düşüncesi birçok araştırmacı tarafından fazla iyi niyetli görülmektedir.²⁰ Bu hayır faaliyetinin duyurulması, yaptıran kişinin adının vakfa verilmesi yani yapılan hayrın açıktan ilan edilmesi halka başka mesajlar da verildiğini düşündürmektedir. Yönetici ailenin bu şekilde bir hayra vesile olmasının devletin gücünün halka yansıtılması, yönetilene yönetenin yardım ve şefkat elinin ulaştırılması gibi gayeleri olabilir. Böyle olması da gayet insanî bir tavidir. İnsan yaptığı iyiliklerin görünmesini, takdir edilmesini, örnek teşkil etmesini de isteyebilir. Kurucularının sultan olması insana ait bu duyguları ortadan kaldırmamaktadır. Daha realist bakarsak devleti yönetenlerin bu sistem sayesinde bir yandan hayır yaparken diğer yandan gelirin fazlasını halk arasında tekrar paylaşılmasını amaçlamışlardır da diyebiliriz. Böylece zengin bir sınıf oluşmasını istemeyen yönetim, elindeki fazla geliri mümkün olduğu kadar adil bir şekilde ve çeşitli vesileler kullanarak tabana yaymaya gayret etmiştir. Bu paylaşımı yaparken farklı hizmet alanları kullanılmıştı; ücretsiz eğitim, sağlık hizmetleri, aşevi, kütüphane, sebil vb. Bazı kurumlarda halkın ihtiyaçları aynı olarak karşılanırken murtezika dediğimiz vakıf görevlilerinin varlığından bazı gelirlerin nakdi olarak dağıtıldığını anlıyoruz.

Atik Valide Sultan Vakfı, valide sultan vakıfları içinde en büyük olanıdır. İstanbul'da yer alan diğer devasa sultan vakıflarıyla da yarışabilecek durumdadır. Süleymaniye, Fatih gibi dev külliyelerde yer alan birimler neredeyse tamamen Atik Valide Sultan Vakfı'nda da yer almaktadır. İktisadî işletmeler ve yıllık geliri itibarıyla onların gerisinde kalmakla beraber aralarında muazzam bir fark da bulunmamaktadır.

Vakfın kuruluşundan önce Üsküdar'ı tarif etmek vakfın katkısını ortaya koymak adına önemli olacaktır. Vakfiyede Yeni Mahalle'de kurulduğu bildirilen vakıftan önce böyle bir mahallenin olmadığını ve vakıfla birlikte burada imar

---

²⁰ Amy Singer, *Kudüs'te Bir Haseki Sultan İmareti* adlı eserinde vakıfların kurulmasında en önemli faktörün halk ile devlet arasındaki nimet alan-veren ilişkisi olduğunu iddia etmiştir. Amy Singer, **Osmanlı'da Hayırseverlik: Kudüs'te Bir Haseki Sultan İmareti**, Çev. Dilek Şendil, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2004, s. 181-183.

faaliyetlerinin başladığını söyleyebiliriz. Üsküdar mahalle-i mamure denilen sahile yakın kısımda yapılanmıştı. Muhtemelen bir de sahilde hem Beylerbeyi yönüne hem de harem yönüne doğru yayılan bir yerleşim düzeni vardı. Çünkü Üsküdar'da Salacak tarafına doğru bir sarayın olduğu hem tarihi kayıtlardan hem de şu anda orada var olan yer ve sokak adlarından bilinmektedir. Beylerbeyi'ne doğru da bir miktar yerleşim bulunmaktadır. Ancak şehrin yukarıya doğru büyümesi Atik Valide Sultan Vakfı'nın kuruluşuyla gerçekleşmiş olmalıdır. Hem burada inşa edilen binalar, hem tesis edilen sınaî ve ticarî işletmeler (Şu anda Atik Valide Sultan Vakfı'nın karşısındaki mahalle halen Tabaklar (debbağlar) Mahallesi olarak anılmaktadır. Bu isim vakfa ait debbağhanelerden gelmektedir.) ile oluşan istihdam yerleşim için bir çekim alanı oluşmasına zemin hazırlamıştır. Aslında bu durum tipik bir şekilde vakıfların şehirleşmeye katkısını ve şenlendirme vazifesini ifa ettiğini göstermektedir.

Üsküdar'da Atik Valide Sultan Vakfı dışında öncesinde ve sonrasında ihya edilmiş başka birçok vakıf hatta sultan vakfı bulunmaktadır. Sahilde, Atik Valide'den önce kurulmuş Mihrimah Sultan Vakfı, Gülfem Hatun vakfı gibi vakıflar ile sonrasında tesis edilmiş Yeni Valide Vakfı, biraz daha yukarıda kurulmuş olan Kösem Sultan Vakfı gibi vakıflar mevcuttur. Ancak tüm bu sayılan vakıfların yaptığı katkı hiçbir zaman Atik Valide'ninki kadar olmamıştır. Bu durumun oluşmasında vakfın sahip olduğu ekonomik büyüklük birinci derecede etkilidir. Öyleyse vakfın gelirlerinin iyi etüt edilmesi hem Osmanlı iktisat tarihi açısından, hem Üsküdar'ın şehircilik tarihi açısından, hem de çok mühim bir kurum olan vakıfların anlaşılması açısından önem arz etmektedir. İkinci bölümde incelenecek iktisadî faaliyetler önümüze konuyla alakalı detaylı bir tablo koyacaktır.

Vakıf araştırmalarının çalışma alanları ve yöntemleri çeşitlilik arz edebilir. Bu araştırmanın konusunu teşkil eden Nurbanu Sultan Vakfı, vakfedilen şeylerin mülkiyeti açısından büyük oranda "gayrı sahih" bir vakıf, gayesi itibariyle "hayrî" bir vakıf, kurucusu yönüyle bir "sultan" vakfı, malî gücü itibariyle de büyük ölçekli bir vakıf şeklinde tanımlanabilir. Söz konusu vakıf farklı yönleriyle kuruluşundan nezaretlerin kuruluşu dönemine kadar var olan malî, hukuki ve diplomatik kayıtlar üzerinden değerlendirilecektir.

Vakıf Araştırmaları

Vakıf araştırmalarının sosyal, siyasî, ekonomik, dinî, sanatsal, hukukî tarafları vardır. Bu kadar farklı alanda araştırma yapmaya uygun olması da göstermektedir ki vakıflar hayatın her alanına dokunmuş, tesir etmiştir. Bir dönemi veya bir devleti incelerken yalnızca vakıf sistemi üzerinden gitmek bile o devlet veya devir ile ilgili hatırı sayılır malumata ulaşmamızı sağlayacaktır.

Vakıfların tesis ettiği bu muazzam mirasın incelenmesi konusunda uzun zamandır devam eden çalışmalar bulunmaktadır. Vakıflarla ilgili çalışmalar hukuk, şehircilik, iktisat, sosyal, mimarî-sanat gibi farklı boyutlardan ele alınarak gerçekleştirilmiştir.

Vakıfların hukukî yönüyle ilgili çalışmalar İslâm tarihinin en erken dönemlerinden itibaren mevcuttur. Osmanlı öncesi vakıf hukukunun gelişimi Hanefî mezhebi, Ahmed bin Hanbel ve öğrencileri İmam Muhammed ve İmam Yusufun görüşleri çerçevesinde şekillenmiştir. Bu görüşlerin derinine girmeden asıl inceleme dönemimizi kapsayan Osmanlı Devleti döneminde vakıf hukuku ile alakalı eserlere yer verelim. Osmanlı devrinde birçok eser bulunmakla beraber Ömer Hilmi Efendi'nin (v.1889) “*İtlâfu'l-Ahlâf fi Ahkâmü'l-Evkâf*”ı, Ali Haydar Efendi'nin (v.1935) “*Tertibü'Sunûf fi Ahkâmü'l-Vûkûf*”u, Elmalılı Hamdi Yazır'ın (v.1942) “*Ahkâmü'l-Evkâf*”ı ve Ebu'l-ûla Mardin'in “*Ahkâmü'l-Evkâf*”ı bunların en önemlileridir. Vakıf hukuku erken dönemlerde genel hatları tespit edilmiş bir alandır. Ancak Osmanlılar vakıf müessesesini zirveye taşıdıkları gibi vakıf hukuku alanında Osmanlı vakıflarında rastlanılan; para vakıfları, icareteyn, gedik, irsadî-gayri irsadî vakıflar, vasiyet yoluyla kurulan evladiyelik vakıflar gibi özel konularda alanda ufuk açan çalışmalara imza atmışlardır.²¹

Cumhuriyet döneminde Fuad Köprülü, Ali Himmet Berki gibi araştırmacılar vakfın hukukî yönüyle alakalı önemli çalışmalar yapmışlardır. Vakıfların iktisadî ve malî yönüyle ilgili çalışmalara Fuad Köprülü ve Ömer Lütfü Barkan'ın araştırmaları

²¹ Hamdi Çilingir, **Hanefî Vakfında Gaye Unsuru**, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2014, s. 9.

öncülük etmiştir. Bu iki önemli isim dışında Bahaeddin Yediyıldız'ın alandaki çalışmaları sayılabilir.

Vakıf binalarıyla ilgili olanlar daha çok mimarlık tarihi, sanat tarihi gibi alanları kapsayan araştırmalardır. Vakıf eserlerinde kullanılan teknik ve yöntemler, dönemin mimarî ve sanatsal üslubu gibi konulara açıklık getirmektedir.

Son olarak vakıfların sosyal ve kültürel etkileri üzerine yapılan çalışmalara gelirse bu alan şehirleşme, istihdam, eğitim, sağlık gibi alanlarda vakıfların tesirini ortaya çıkaran çalışmaları içerir. Bu konuda Osman Nuri Ergin, Fuad Köprülü gibi isimlerin çalışmaları öne çıkmaktadır.

Bu şekilde genellikle bir dönemde ya da bir bölgede yer alan çok sayıda vakfın vakfiyeleri sondaj yöntemiyle seçilerek tek bir alan üzerinden yapılan araştırmalarda genel verilere ulaşılabilir. Bizim çalışmamızda ise tek bir vakıf seçilerek uzun bir zaman diliminde bu vakfın geçirdiği değişimler her alanda takip edilecektir. Böylece aslında bir vakfın çağına ve etki ettiği alanlara yansımaları çok daha net bir şekilde görülebilecektir. Çalışmada ana malzeme olarak kullanılan muhasebe defterleri vakfın malî seyrinin en net anlaşılacağı belgelerdir. Bu çalışma şekline benzer olarak Ömer Lütfü Barkan'ın "*Süleymaniye İmareti ve İnşaatı*" eseri, Tefik Güran'ın "*Ekonomik ve Malî Yönleriyle Vakıflar*" adlı çalışması ile Amy Singer'in "*Osmanlı'da Hayırseverlik: Kudüs'te Bir Haseki Sultan İmareti*" adlı eserleri mevcuttur. Ancak bu çalışmada diğerlerinden farklı olarak ayrıntılı bir vakfiye incelemesi de mevcuttur.

Araştırmanın Kaynakları

Nurbanu Atik Valide Sultan Vakfı, bir sultan vakfı olarak tek vakıf üzerinden yapılacak bir incelemede model olarak alınmaya uygun bir profile sahiptir. En büyük valide sultan vakfı olmasının yanında kurulduğu yer olan Üsküdar'ın da ilk büyük külliyesi olması ve uzun yıllar boyunca bunu devam ettirmesi Üsküdar'a yaptığı katkının araştırılması açısından önem arz etmektedir. Ayrıca sahip olduğu devasa gelirler ve gayrimenkuller, iktisadî açıdan yapılacak incelemeler için önemli bir malzeme teşkil etmektedir. Külliyyede klâsik Osmanlı külliyesinde olması gereken tüm birimlerin mevcut olması ve eserin bir Mimar Sinan eseri olması mimarî-sanatsal açıdan da değerli bir araştırma konusu oluşturur. Üsküdar şerhiye sicillerine yansıyan

bahsi geçen vakıfla ilgili davalar, vakfin işleyişi içinde yer alan hüccetler vs. de hukukî açıdan değerlendirme yapmayı da gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla Nurbanu Sultan Vakfı incelemenin dar çerçevesini oluşturmakta, belirlenen bu dar alanda derinlemesine sondaj yapılarak dikey yönlü bir çalışma oluşturulacaktır.

Çalışmanın temel kaynaklarını vakfiye ile birlikte çeşitli arşiv evrakı oluşturmaktadır. Bu evrak içinde en önemli yeri vakfin kurulduğu yıldan nezaret dönemine kadar var olan vakıf muhasebe defterleri ve icmalleri tutmaktadır. Bunun dışında vakıfla ilgili mahkemeye yansıyan davalar üzerinden şeriyye sicilleri, tevcih kayıtları, şahsiyet kayıtları kullanılmıştır.

Vakfiye bir vakfin sahip olduğu gelirleri ve yapılması öngören şartları içerir, dolayısıyla statik evraklardır. Vakfiyede yer alan hükümlerin uygulanışını diğer evraklardan takip etmek vakfin yıllar içindeki gelişimini anlayabilmek imkânını verir. Vakıfta meydana gelen malî değişiklikler aslında ülkede yaşanan dönemsel sıkıntıları da gözler önüne sermektedir. Vakıftaki değişiklikler ile ülkedeki malî sıkıntılar karşılaştırılarak dönemsel ekonomik yapı hakkında daha sağlam veriler elde edilebilir. Bu durum vakıf araştırmalarını iktisat tarihi açısından çok önemli hale getirmektedir.

Vakfiye

Nurbanu Sultan Vakfı'na ait Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde yer alan üç farklı vakfiye vardır. Vakfiyeye herhangi bir zeyl yapılmamıştır. Vakfiye son kısmına eklenen Nurbanu Sultan'ın bağışladığı kitapların isimlerinin yer aldığı kısmı hariç olmak üzere Arapça'dır. Vakfiyelerden biri nesih, biri talik, diğeri ise Arapça vakfiyenin tescil defterine rik'a ile yazılmış nüshasıdır. Vakfiye incelemesi yapılırken büyük ölçüde Vakıflar Genel Müdürlüğü tercümanı olan Abdullah Tanrıkulu'nun 1946 yılında yapmış olduğu tercümeden istifade edilmiştir. Abdullah Tanrıkulu'nun tercümede esas aldığı nüsha 2113 numaralı defterin 281. sayfa 50. sırada kayıtlı olan nüshadır. Ancak bu tercümede eksik olan dârüşşifa kısmıyla ilgili bir bölüm ile şühûdu hâl kısmı ayrıca tercüme edilmiştir. Bunun yanı sıra tüm nüshalar tercüme eşliğinde karşılaştırılarak farklılıklar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma Arap Dili ve Edebiyatı alanında çalışan Arap bir akademisyen eşliğinde üç farklı vakfiye nüshası

bire bir karşılaştırılarak ve ses kaydı yapılarak gerçekleştirilmiştir. Ses kayıtlarının deşifresi ile tüm vakfiyedeki bilgiler tamamlanmıştır.

Vakıflar genel müdürlüğü kültür tescil daire başkanlığı arşivinde yer alan 1426/1/0001/0001 kayıt ve 121 kasa numarasıyla yer alan vakfiye asıl nüshadır. 1427/01/0001/0001 kayıt ve 138 kasa numaralı vakfiye ise mükerrer nüshadır. 2113 numaralı tescil defterinin 281. Sayfa 50. Sırasında kayıtlı olan ise asıl vakfiyeden istinsah edilmiş birçok vakfiyenin toptan kaydedildiği vakıf defterinde yer alan diğer mükerrer nüshadır.

Atik Valide Sultan Vakfı 990/1582 yılının Rebiülahir ayının başlarında (1-10 arası) onaylanmıştır. Vakfiyede yer alan ifadelere göre Vâkife Nurbanu Valide Sultan onay işlemini görmeden vefat etmiştir. Onun yerine varisi olarak III. Murad hazır bulunmuş ve orada bulunan şahitler huzurunda vakfın resmî kuruluşu gerçekleşmiştir. Öyleyse vakıf esasen Nurbanu sultan tarafından bizzat değil, onun için oğlu III. Murad tarafından kurulmuştur.

Vakfiyelerden Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivi 121 numaralı kasa ve 1426 numaralı defterin 1. sayfa ve 1. sırasında yer alan nüshanın 269. sayfasında bulunan şühûd-u hâl kısmında şu isimler yer almaktadır:

Siyavuş Abdulhay el-vezirü'l-azim (zimmetinde yazılmıştır)

Mesih bin Abdülmennan el-vezir (kâtip)

Mehmed bin Abdulmuti el-vezir (tahrir ettiren)

Mehmed bin Ahmed et-tevkii (şahit)

Vezirü'l-azim Siyavuş Paşa, Kanijeli Siyavuş Paşa (ö. 1602) adıyla bilinen, III. Murad hükümdarlığı devrinde 1582-1584, 1586-1589 ve 1592-1593 yıllarında üç dönem sadrazamlık görevinde bulunan devlet adamı olmalıdır. Ayrıca II. Selim'in kızı Fatma Sultan ile evli olduğundan Nurbanu Sultan'ın damadı sıfatını da taşımaktadır.²²

²² Mahmut Ak, "Siyavuş Paşa", **DİA**, C: 37, İstanbul, 2009, s. 311-313.

Mesih bin Abdulmennan olarak yer alan kişi ise Hadım Mesih Mehmed Paşa olarak bilinen, 1579 yılında ikinci vezir olarak kubbealtı vezirliğine atanan ve 1585 yılında sadrazam olana kadar bu görevde kalan devlet adamıdır.²³

Mehmed bin Abdulmuti'nin ise kim olduğu tam olarak tespit edilememekle birlikte Defterdar Okçu Mehmed Paşa olma ihtimali mevcuttur.

Mehmed bin Ahmed olarak geçen devlet adamı ise “Nişancı Mehmed Paşa” veya “Boyalı Mehmed Paşa” olarak bilinen kişidir. Mehmed Paşa'nın babası Halep kadısı olan Tosyalı Ahmed elebi'dir. Maraş beylerbeyliğine (1573), bir süre sonrasında Halep beylerbeyliğine atandı (1575). 1577'de ikinci, 1588'de üçüncü kez nişancılığa getirildi. Bu iki nişancılık görevi içinde bir süre kubbe altında ikinci vezir olarak bulunmuş oldu.²⁴

Ayrıca aynı nüshanın 7. Sayfasında Anadolu kazaskeri Abdullah bin Lütfullah'ın ve Rumeli kazaskeri Abdülkerim Mehmed bin Mehmed'in mühürleri bulunmaktadır. Kâtip olarak ise Abdülkerim Mehmed bin Mehmed'in mevlası Hüseyin bin Mehmed ismi yer almaktadır.²⁵

Vakfiyede öncelikle Valide Sultan'ın yaptırdığı eserler ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiş, ardından bu hayrat için bağışladığı gayrimenkuller ile tarım arazileri yerleri ve büyüklükleri sayılarak yazılmıştır. Sonrasında vakfın görevlileri ile alacakları ücretler, vakfın işleyişi ile ilgili özel şartlara yer verilmiştir. Son olarak da vakfın kuruluş onayının nasıl gerçekleştiği ve ilk mütevellî olarak Pir Ali b. Mustafa'nın tayin edildiği kaydedilmiştir.

Vakıf Muhasebe Defterleri

Nurbanu Atik Valide Vakfı'na ait Başbakanlık Osmanlı arşivi, Topkapı Sarayı arşivi, Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivi ve Tapu Kadastro Arşivi olmak üzere farklı yerlerde tasnif edilmiş çok sayıda evrak bulunmaktadır. Bu evrakın içinde konumuza kaynaklık edecek en önemli malzeme vakıf muhasebe defterleridir. Bu defterler

²³ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmanî**, Haz. Nuri Akbayar, C: IV, İstanbul, 1996, s. 1054.

²⁴ Süreyya, **a.g.e.**, s. 1043-1044.

²⁵ **VGMA**, Vakfiye, Kasa No. 121, Defter No: 1426, Sıra No: 1, Sayfa No: 1.

sayesinde vakfiyede öngörülen malî hükümlerin uygulanışını ve tarih boyunca yaşanan değişimleri takip etmek mümkün olmaktadır.

Vakıf muhasebe defterleri, siyakat yazısı ile tutulmuş 8-15 varaklık defterlerdir. Genellikle bir yıllık dönemi içermektedirler. Ancak tam olarak hicri bir yıl anlamına gelen 354 günden oluşur demek mümkün değildir. Hatta Rumî takvim öncesinde yer alan yıllardaki kayıtlarda tam bir düzen yoktur. Bazı defterler 12 hicri ayı kapsarken bazıları 13 ay, bazıları 12 ay artı 15 gün vs. olabilmektedir. Rumî takvimden önce de defterlerde Mart ayının başından Felvaris'in (Fevral/Şubat) sonuna ifadesi yer almaktadır. Bu Osmanlı devletinde Rumî takvim kullanılmadan önce de güneş yılı esaslı bir takvimin dikkate alındığını göstermektedir. Bu takvim muhtemelen Romalıların da kullandığı Gregoryen takvimidir.

Vakıf muhasebe defterleri müteveli tarafından tutulan vakfa ait gelir ve giderlerin mümkün olduğu kadar ayrıntılı bir şekilde yer aldığı genellikle bir yılı kapsayan ancak zaman zaman kapsadığı sürelerin farklılaşabildiği malî kayıtlardır. Bu defterler müteveli tarafından hazırlanıp mahalli kadıya onaylatıldıktan sonra nazırın değerlendirmesine sunulurdu. Müteveli bu deftere son halini vermek için külliye'deki tüm birimlerin başındaki sorumluların, tüm vakıf câbîlerinin ve kâtiplerinin tutmuş olduğu kayıtlardan faydalanırdı. Örneğin cami murtezikası ve görevlilerinin düzenli işe gelip gelmediği, imaret mutfağına yapılan günlük ve aylık alımların neler olduğu, mukataalardan toplanan gelirlerin neler olduğu ve kaç kişiden alındığı, kiraya verilen vakıf mülklerinin kiracılarının isimleri ve aylık ödemelerinin takibinin yapıldığı defterler hep ayrı ayrı tutulmuştur. Tüm bu defterler müteveli ve onun kâtibi tarafından toptan rakamlar haline getirilir ve o yıla ait vakıf bütçesi kayda geçirilirdi.

Vakıf muhasebe defterleri vakfın cinsine göre değişen bir nazırın onayıyla son halini alır. Nazır, bir şeyhülislâm, bir kadı, bir dârüssaâde ağası veya başka bir devlet görevlisi olabilir. Vakfiyeye göre, vakfa ait birimlerin olduğu mahallere atanan câbî, kâtip gibi görevliler kendi bölgelerindeki gelir ve giderleri kayıt altına alırlar, daha sonra vakfın merkezindeki asıl mütevellinin yanına gelerek veya defterleri göndererek tüm bilgilerin tek bir kayıt altında birleştirilmesini ve yerel kadının onayını sağlarlardı. Daha sonra bu defter nazıra sunulur, nazırın huzurunda kayıtlar tekrar gözden geçirilir

ve gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra onaylanırdı. Defterlerin sonunda onayın gerçekleştiği tarih ve nazırın isminin yer aldığı onay mührü bulunmaktadır. Bu kayıtlardan defterin kapsadığı zaman dilimiyle onayın gerçekleştiği tarih arasındaki farktan ne kadar bir sürede bu işlemlerin yapıldığını öğrenebiliyoruz.

Nazırlar onayladıkları muhasebe kaydını bir nüshası (bu müsveddesi de olabilir) kendinde kalmak şartıyla Haremeyn muhasebesi kalemine, Haremeyn muhasebesi kalemi de bunun bir icmalini baş muhasebe kalemine gönderirdi. Tabi bu Haremeyn vakıfları için var olan uygulamadır. Eğer vakıf, Haremeyn evkafına dâhil değilse küçük evkaf kalemine gönderilir. Ayrıca olağanüstü hallerde vakfi teftiş eden müfettişlerin tuttuğu, müfettiş defterleri de vardır. Bunlar şikâyet konusu olan yıllarda gerekli incelemeyi yaparlar ve hesapları kayda geçirirlerdi. Bunların dışında Haremeyn evkafına bağlı vakıflardan Haremeyn'e ayrılan meblağların kaydedildiği defterler de bulunmaktadır. Bu defterler genellikle bölgesel olarak kaydedilirlerdi. Haremeyn evkafına bağlı vakıflardan olan Atik Valide Vakfı'nın nazırlığını dârüssaâde ağası üstlenmişti.

Atik Valide Vakfı ile ilgili ulaştığımız muhasebe kayıtlarının arasında yukarıda bahsi geçen tüm örnekler mevcuttur. Dolayısıyla bazı yıllara ait mükerrer kayıtlar bulunmaktadır. Çalışmamız hazırlanırken mümkün olduğu kadar “mufassal muhasebe kaydı” denilen nazırın onayladığı nüshaların kullanımı yoluna gidildi. Ancak bu nüshaların bulunmadığı yıllarda müsveddeler, icmaller ve diğer kayıtlar da kullanıldı. Tüm bu bilgiler ışığında vakfın genel gelir ve gider durumu ile gelir ve giderlerde meydana gelen değişmelerin olası sebep ve sonuçları değerlendirilmeye çalışıldı.

Vakıf muhasebe defterleri vakfın gelir ve giderlerine ithafen “muhasebe-i mahsulat ve ihracat” şeklinde bir kayıtla başlar sonrasında hangi vakfa ve hangi yıla ait olduğu bilgisi zikredilerek rakamsal verilere geçilir. İlk kayıt “asl-ı mal” denilen değerdir. “Asl-ı mal” tabiri vakfa ait tüm geliri kapsamaktadır ve aslında o yıla ait asıl miktarı göstermez. Çünkü bu rakamın içinde bir yıl önceden kalan miktar da bulunabilir. Carî yıl geliri “ani'l-mahsulât me'a emvâl-i müteferrika-i mezkûrîn” başlığı altında sıralanan gelirlere dir. Gelirler olarak nitelendireceğimiz bu başlığın altında üç temel kalem vardır; müşaherât, mukataât ve emvâl-i müteferrika.

Müşaherât, vakfa ait taşınmazlar, sınai işletmeler, atölyeler vs. ile cizye, bâd-ı hevâ, bâc-ı bazar gibi çeşitli vergi türlerinden elde edilen gelirleri kapsamaktadır. Mukataât, denilince vakfa tahsis edilen has arazi ve köylerden elde edilen aynı ve nakdi gelirler ile vakfa ait bazı çiftliklerden gelen gelirler anlaşılmaktadır. Emvâl-i mütefarrika ise şehir merkezinde vakfa verilmesi şart koşulan beytü'l-mal, muhallefât gibi gelirler ile imaret kilerinde önceki yıllardan kalma gıda ürünlerinin satışından elde edilen miktarı ifade etmektedir.

Giderler kısmında ise “vuzzi’a min zalike” başlığı yer alır. Bu başlık altında iki bölüm bulunmaktadır. “el-Vezâif” yani vakıf personeline ödenen ücretler ile diğer harcamaların yer aldığı “el-ıhracat” adlı kısımlardır. “el-İhracat” başlığının altında da mutfak harcamalarının yer aldığı “harc-ı kılar”; vakfın her türlü masrafının kaydedildiği “ıhracat-ı saire”; hammaliye ve nakliye ücretlerinin yer aldığı “el-ücarât”, tamir kayıtlarının bulunduğu “el-meremmât”; dârüşşifaya alınan malzeme ve taam kayıtlarıyla, mukataa-ı zemin kiraları için yapılan harcamaların yer aldığı “eda-i edviye baha-i darüşşifa ve taambaha ve şa’ir baha ve mukataat-ı zemin” adlı beş farklı kalem bulunmaktadır. Son bölümde ise “el-bâkî” veya “el-mîzan” adı altında kâr-zarar değerlendirmesi yapılır.

“el-Vezâif” kaydı, vakfın personel giderini ifade eder. İlk dönem defterlerde her birim için ayrı ayrı hatta personel isimlerine varıncaya kadar yazılmış ancak sonrasında genellikle toplu olarak yazılması tercih edilmiştir. Barkan, bununla ilgili devlette yaşanan yozlaşmanın her alana sirayet ettiği gibi bir yorum yapmışsa da, son şekli verilmiş deftere gelinceye kadar vakfa ait birimler bazında ayrı ayrı kayıt tutulduğundan tüm bu ayrıntıların asıl nüshada yer almasının işleri zorlaştıran bir unsur olacağı kanaati taşımaktayım. Bunun yerine bir önceki makamda onaylanmış olan kısımların toplam rakamlarının yukarıya iletilmesi işleyişi hızlandıracak bir yöntem olduğundan tercih edilmiş olmalıdır.

Sultan (Selâtin) Vakıfları:

Sultan Vakıflarının Mahiyeti ve Malî Gücü

İslâm'ın ilk yıllarından beri var olan vakıf müessesesi çeşitli şekillerde tanımlanmış ve sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmaların temel amacı hem inceleme ve araştırmayı kolaylaştırmak, hem içerik ve işleyişleri açısından var olan farklılıkları ortaya koymak, hem de vakıf kurumunu çeşitli açılardan ele almayı sağlamak olarak ifade edilebilir.

Vakfedilen malın niteliği açısından, “menkul vakfı” ve “gayrimenkul vakfı” şeklinde, vakfedilen malın mülkiyeti açısından “sahih vakıf” ve “gayri sahih vakıf (irsâdî vakıf)”, yönetim ve idare açısından “mazbut vakıf” ve “mülhak vakıf” şeklinde sınıflara ayrılabilirler.²⁶ Ayrıca yeni bir bakış açısı olarak vakıfların iktisadî işlev ve faaliyetleri ile onların malî denetimlerini ele almak için bütçe büyüklükleri, malî imkânları, iktisadî ağırlıkları vs. yönleriyle üç farklı gruba ayırmak mümkündür. Bu da küçük evkaf, selâtin ve vüzera vakıfları ile para vakıfları şeklinde olacaktır.²⁷

Ancak akademik çalışmalarda tercih edilen ve daha genel bir şekilde ifade etmeye imkân tanıyan şekilde düşünülürse “hayrî vakıf” ve “zürrî vakıf” ayrımı yeterli olacaktır.

Sultan vakıfları bu tasnifin neresinde yer almaktadır? Vakfın mülkiyeti açısından “gayri sahih vakıf”, gayesi açısından “hayrî vakıf”, iktisadî açıdan “selâtin-vüzera vakfı” yani büyük miktarda geliri olan vakıflar arasında sayılabilir. Sultan vakıflarının kuruluşu nasıl olmaktadır ve “sultan” sıfatını taşıyan kimlerdir sorularının cevapları bu cins vakfın mahiyetini ve hacmini kavramamıza yardımcı olacaktır. Sultan vakıflarının kurucuları, bizzat padişah olabildiği gibi padişahların kızları, vefat etmiş oğulları, anneleri ve eşleri de olabilmektedir.

Sultan vakfı, bir kısım mirî arazinin temlik edilmesi yoluyla ihya edilir. Sözlükte temlik “mülk olarak vermek” anlamındadır. Terminolojide ise bir sultanın

²⁶ Çilingir, a.g.e., s. 15.

²⁷ Kayhan Orbay, “Vakıfların İktisadi Etkinliği, Mali Denetimi ve İktisadi İşlevleri Üzerine Bazı Değerlendirmeler”, **Vakıf Haftası: Vakıf ve İktisat**, Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2014, s. 178.

devlete ait araziden veya şahıslardan devlete devreden arazi ve binalardan bazı yerleri devlete hizmet etmiş bazı kişilere mülk olarak verilmesi anlamındadır. Bu devir işlemiyle ilgili belgeye temlik-nâme (mülk-nâme) denilir.²⁸ Bürokratik açıdan değerlendirildiğinde “temlik-nâme”nin aslında bir berat veya hüccet olduğu anlaşılmaktadır. Bu konuda bilinen en eski örnek olan, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi’ndeki Orhan Gazi dönemine ait temlik-nâme, davet ve hükümdarın tuğrasından sonra, “*bu mektubun sebab-i tahrîri oldur kim*” ifadesiyle başlamakta ve Orhan Gazi, bedenî ve aklî melekeleri yerinde olarak Pamucak deresini Allah rızası için temlik ettiğini, bundan sonra hiç bir zaman kimsenin müdahalede bulunmamasını emretmektedir.²⁹

Temlik işlemi yalnızca sultan ve onun soyu için değil devlette yararlılık göstermiş başka bir devlet görevlisi için de yapılabilmekteydi. Ancak bu tarz vakıflar konumuz içinde olmadığından bu mesele üzerinde durmadan sultan vakıfların ihya yönteminin nasıl olduğu konusuna devam edeceğiz.

Mirî araziden bir bölüm ki genellikle birçok köyün yer aldığı mukataalar şeklindedir, temlik edilmek suretiyle vakfı kuracak kişinin üzerine verilir. Ardından şahıs üzerine geçirilen bu araziler, vakfın üstüne, sınırları ve özellikleri ayrıntılı bir şekilde vakfiyeye kaydedilerek devredilir.

Sultan vakıfları sair vakıflara nazaran sahip olduğu akârât itibariyle oldukça büyük kuruluşlardır. Bunda elbette ki padişah ailesine mensup olmanın sağladığı avantajın etkisi vardır. Mesela Kanuni Sultan Süleyman’ın eşi Hürrem Sultan’a Kudüs’te kurduğu vakıf için 11 ayrı temlikname ile farklı köyler temlik etmiştir. İlk temlikten sonra vakfın ihtiyaçları doğrultusunda tekrar yeni temliklendirme ile vakfa yeni arazi ve köyler eklenmiştir.³⁰ Şüphesiz bu durum, padişah eşi olmanın bir ayrıcalığıdır.

Sultan vakıflarının sahip oldukları akarın fazlalığının en önemli nedeni aynı ölçüde büyük olan vakıf komplekslerinin varlığıdır. Büyük külliyeler inşa ettirmiş olan

²⁸ Bilal Aybakan, “Temlik”, **DİA**, C: 40, İstanbul, 2011, s. 428-430.

²⁹ Mehmet İpşirli, “Temliknâme”, **DİA**, C: 40, İstanbul, 2011, s. 430-431.

³⁰ Singer, **a.g.e.**, s. 52.

sultanlar, bu külliye ve hizmetleri devam ettirebilecek çapta da gelirleri olmasını sağlamışlardır. Gerçekten de Osmanlı Devleti klâsik döneminde yer alan külliyeler içinde cami, medrese, hamam, tekke, dârüşşifa, dârülkurrâ, dârulhadis, imaret, han, çarşı gibi birçok farklı hizmet birimi mevcuttur. Bu birimler vasıtasıyla eğitim, sağlık, sosyal yardım hizmetlerinin gerçekleştirilmesi ile dinî vecibelerin yerine getirilmesinde ihtiyaç duyulan mekânların ihya edilmesi de sağlanmıştır.

Sultan vakıflarının bünyesinde mukataa denilen birçok köyün birleşmesinden oluşan geniş araziler, yine 60-80 dönüm büyüklüğünde tarım arazisi olarak nitelendirilen çiftlikler, bağlar, bahçeler, değirmenler, fırınlar, çeşitli sınaî atölyeler, dükkânlar yer almıştır. Bu açıdan baktığımızda farklı iş kollarında yatırımı ve üretimi olan büyük holdingler gibi nitelendirilebilirler. Sahip oldukları gelirler arasında tarım arazilerinden elde edilen ayni ve nakdi vergiler, dükkân kiralari, sınaî ve ticarî işletmelerden elde edilen meblağ, vakıf birimlerine yakın mekânlarda var olan ancak içeriğiyle ilgili pek az şey bildiğimiz çiftliklerden gelen ürünlerin satışından elde edilen gelirler, vakfa tahsis edilen bazı vergilerden (beytülmal gibi) oluşan gelirler yer almaktadır.

Oldukça geniş malî imkânları ve iktisadî hareketliliği olan sultan vakıflarının oluşturduğu istihdam kadar şehirleşmeye katkısı da dikkat çekmektedir. Genellikle şehir merkezlerinde oluşturulan bu cins vakıflar sayesinde bölge halkına önemli bir iş sahası açılmaktadır. Ayrıca külliyenin oluşturduğu alan ve çevresi birçok yerde yeni bir yerleşim alanı anlamına gelmektedir. Sultan vakıflarının “şenlendirme” denilen yöntem için önemli bir araç olduğu söylenebilir. Şehrin stratejik önemi oranında vakıf yatırımlarının sayısı ve çeşitliliği de artmıştır. Bu da ihtiyaçlarla doğru orantılı olarak vakıf kurma işleminin gerçekleştirildiğini göstermektedir.

Amy Singer vakıfların sosyal yönünü değerlendirirken;

Bir tür yardım kurumu olan vakıflar, zengin ve fakir arasındaki gelir farkını azaltarak toplumsal gelişmede önemli rol üstlenmiştir. Yardım ve dayanışma kurumları, genel anlamda yoksulluğu ortadan kaldırmayı, zenginden fakire gönüllü servet transferini hedefleyen kurumlardır. Vakıflar, İslâm dünyasında ve özel olarak da Osmanlı topraklarında yardım ve

dayanışma amacına hizmet eden en önemli kurumlardı. Osmanlı'da beşerî sermayenin en önemli unsuru olan sağlık ve eğitime yönelik harcamaların büyük bir kısmı vakıflar tarafından sağlanmaktaydı.³¹

tespitinde bulunmuştur.

Tabi ki büyük ölçekli olması gereken bu tür yardımlar en fazla sultan vakıfları vesilesiyle yapılabilmekteydi. Sultan vakıflarının bünyesinde ihtisas eğitimi veren kurumlar, hastaneler, büyük ölçekli imaretler yer almışlardır. Bu ölçekteki kurumların meydana gelmesi ancak büyük yatırımlarla, devamı ise büyük gelirlerle mümkündür. Tüm bu imkânlarla sahip olanlar olarak, sultanlar vakıf kurma meselesini önemsemiş ve sahiplenmişlerdir.

16. yüzyılın sonundan itibaren oldukça yaygınlaşan sultan ve vüzera vakıflarının çoğalmasında devletin zenginleşmesinin yanında, bu yolla devletin gücünün pekiştirilmek istenmesi de etkilidir. Hem halkın ihtiyaçlarının karşılanacağı müesseseler yaptırılarak hem gelir fazlasının murtezika istihdamı yoluyla tekrar dağıtılmasını gerçekleştirerek hem de açılan belli kurumlar vasıtasıyla devletin siyasî-itikadî görüşünün yayılıp benimsenmesini sağlayarak devlet için de oldukça önemli müesseseler haline gelmişlerdir. Vakıflar, 16. yüzyıl sonu ile 17. yüzyıl başlarında var olan Osmanlı-İran mücadelesi ve onun arka planında devam eden Şii-Sünni çatışmasının, açılan Sünni medreseler ve diğer eğitim kurumları yoluyla Sünnilik lehine dönüştürülmesinin bir yolu olmuştur.

Hanım Sultan Vakıfları

İnceleme konumuz olan Nurbanu Atik Valide Sultan Vakfı, bir sultan vakfı olmasının yanında bir hanım tarafından kurulması yönüyle de değerlendirilmeye alınmalıdır. Kanuni Sultan Süleyman'ın eşi için kurulmasını desteklediği Hürrem Sultan Vakfı, adeta ondan sonraki dönemlerde saray kadınlarının büyük vakıf kurma geleneklerine temel teşkil etmiştir. Nitekim Hürrem Sultan'ın gelini olan Nurbanu Sultan adına, henüz oğlu tahta geçmeden, eşi II. Selim'in izni ile böyle bir vakıf kurma

---

³¹ Murat Çizakça, "Osmanlı Döneminde Vakıfların Ekonomik Boyutları", **Türkiye'de Hayırseverlik: Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet**, Der. R. Zincir & F. Bikmen, İstanbul, 2006, s. 21.

girişimi olduğu anlaşılmaktadır.³² II. Selim'in ölümüyle oğlu III. Murad annesi adına ihya edilen vakfın kuruluşunu tamamlamıştır.

Saray kadınlarının vakıf kurması aslında toplumda resmî bir şekilde yer alamayan soylu kadınların görünür ve etkin olmasının bir yolu olarak görülmekteydi. Aslında bu yalnızca Osmanlı Devleti'ne has bir uygulama değildir. Dahası Kanuni dönemi ile başlaması bile Kanuni ile Hürrem arasındaki özel ilişkinin sonucu da değildir. Zaman içinde güçlenen ve belli bir ekonomik büyüklüğe ulaşan tüm devletlerde bu tarz hayır işlerinin yöneticiler kanalıyla yapıldığı/yapılacağı muhakkaktır. Nitekim Bizans İmparatorluğunda, Memlûklüler, Selçuklular gibi Osmanlı öncesi ve çağdaşı olarak var olan devletlerde de birçok kadın hanedan üyesi vakıflar kurmuşlardır. Bu vakıfların kuruluşu genellikle devletin ekonomik olarak güçlü olduğu dönemlere rast gelmektedir. Kanuni döneminin de Osmanlı Devleti'nin zirveye çıktığı bir dönem olarak düşünülürse, gelirin fazlasının bu şekilde halka yansıtılması gayet makul bir icraat olarak kabul edilebilir. Soylu kadınların vakıf kurmalarının yaygınlaşması da bu zenginleşmeye bağlı olmuştur, artık yalnızca erkekler için değil kadınlar için de fazlasıyla gelir mevcuttur ve bu gelir vakıflar kanalıyla halka tekrar dağıtılmalıdır.

Yönetimdeki erkekler kadınlarının vakıf kurmalarını desteklemişlerdi. Zaten hükümdarın izni olmadan temlik işlemi gerçekleştiremeyeceğinden, ondan habersiz vakıf kurmak da mümkün değildi. Bu desteğin arkasında yatan neden; hayırseverliği kadınlar eliyle yapmak istemeleri miydi, kadınların toplumdaki yardımsever ve mümin kimliğini ön plana çıkarmak istemeleri miydi yoksa sadece eş veya anneleri için öbür dünya adına bir hayır işleme arzusu muydu? Bunların tamamı kadınların vakıf kurmalarını desteklemelerinin nedenleri arasında yer alabilir. Hanedan üyelerinin özellikle şehir merkezlerinde oluşturduğu vakıf müesseseleri sayesinde devlet, halka daha fazla hizmet ulaştırabilmiştir. Toplum gözünde daha naif ve daha dindar görülen kadınların bu şekilde devletin şefkat ve merhamet elini temsil ettiği düşünülebilir.

---

³² İbrahim Hakkı Konyalı, **Mimar Koca Sinan'ın Eserleri**, İstanbul, Ülke Basımevi, 1950, s. 83

Saray kadınlarının toplumda vakıf kuran diğer kadınlara göre malî açıdan güçlü vakıflar kurabilmeleri elbette ki devlet imkânlarına ulaşabilme güçleriydi. Padişahın eşi, kardeşi, kızı veya annesi olarak sahip oldukları imkân ve itibar vesilesiyle muazzam tesisler meydana getirmişlerdir. Devlet, bu soylu kadınlar vasıtasıyla hem halkının ihtiyacını karşılamış, hem de hanedan kadınlarının onları koruyan, gözeten bir figür olarak algılanmasını sağlamıştır.

Valide Sultan ve Haseki Sultanların Vakıflarının Bizans Vakıflarıyla Mukayesesi

Bizans İmparatorluğu ile Osmanlı Devleti mukayesesi her alanda tartışılan klişe bir konudur. Vakıflar söz konusu olduğunda ise İslâmiyet ve Hristiyanlık karşılaştırmasına dönen bir tartışmaya doğru gitmektedir. Yardım etmek duygusu insana özgüdür ve insan olmanın gereklerinden biridir. Verme ve hayır yapma duygusu herhangi bir millet veya dine mensup olmaya has bir duygu değildir. Ancak tabi ki bulunduğu toplumsal yapı bu yardım faaliyetlerinin yapılması ve örgütlenmesine zemin hazırlamaktadır.

Kadınların hayır yapmasının Hristiyan akidesine özgü bir düşünce olduğu ve Hristiyan kökenli Osmanlı kadınlarının buradan etkilenecek hayır yaptığı fikri pek mümkün görünmemektedir.³³

Hem Bizans'ta hem de Osmanlı'da kadınların kurduğu vakıflar toplumsal, ekonomik ve kültürel hayatta önemli rol oynamıştır. Şehirlerin imarında, halkın refah seviyesinin yükselmesinde, ticarî hayatın gelişmesinde bu kurumlar etkilidir. Hristiyanlığın ve İslâmiyet'in hayır yapmayı teşvik etmesi ve yönetici kadınların dinî konulardaki hassasiyeti şehirlerdeki mimarî yapıların cinsini (kilise-cami merkezli kompleksler) belirlemiştir. Bizans'taki soylu kadınların hazineden para harcadıkları bir gerçektir. Ama bu tahsisatın bir kuralı ve miktarı yoktur. Dolayısıyla zaman zaman eşleri tarafından kısıtlamaya uğramışlardır. Hatta imparatorlar kadınların gücünü azaltmak için ödenekleri kısmışlardır. Osmanlı'da ise hanedan kadınlarının "paşmaklık" adlı bir ödenekleri vardır. Ayrıca vakıf kurmak istediklerinde padişahın

---

³³ Singer, a.g.e., s. 84; 91.

onlara temlik ettiği araziler olmuştur. Bu hayır faaliyetlerinde bir kısıtlama ile karşılaşmamışlardır ve üstelik Osmanlı'da mülk hanedan ailesine aittir. Müsadere endişesi yoktur. Yapılan vakıflarda hayır düşüncesinin yanında yönetimin halkı himaye etme fikrinin var olduğu söylenebilir. Sultan vakıflarının çokluğu bu durumu doğrulamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ATİK VALİDE VAKFI'NIN BİRİMLERİ

1. Atik Valide Vakfının Birimleri

1.1. Vakfın İdarî ve Sosyal Birimleri

1.1.1. Vakfın Yönetimi ve İdarî Personel

Sultan vakıfları, vakfın işleyişini devam ettiren, hizmetlerin yürümesini sağlayan bir mütevellinin yönetiminde ancak mutlaka bir nâzırın gözetiminde ve denetiminde idare edilmekteydi. Nâzır dışında müteveli, câbî, kâtip ile mukataalara atanan kâtip ve câbîler vakfın yönetim kadrosunu oluşturmaktaydı.

1.1.1.1. Nâzır

Vakıf mütevellisini denetleme ve vakıf işlerini kontrol ile görevlendirilen kişiye nâzır denmekteydi.³⁴ Nurbanu Valide Sultan Vakfı da valide sultanın vakfiyesinde şart koştuğu üzere dârüssaâde ağasının nezaretine verilmişti. Vakfın kurulduğu dönemde Dârüssaâde Ağası olan Mehmed Ağa, bu görevi ilk olarak üstlenecek kişi olarak belirlenmişti. Sonraki yıllarda da vakfın nâzırlığını daima Dârüssaâde Ağası yapmıştır. Nâzırlık yapacak kişinin vasıfları ve kendisinden beklenenler ile alacağı ücret hakkında vakfiyede şu hükümler yer almıştır:

“...çok mutemed ve birçok meziyet ve fazilet sahibi olan dârüssaâde ağası Mehmed Ağa hazretlerinin bütün evkaf üzerine nâzır olup bu evkafın bütün umur ve mesâlihinin onun emir ve reyine bağlı olmasını, maslahât ve tedbir icabı ve kendisinin razı olacağı vechile bu evkafın umur-u şeriyyesini ve mutad olan muamelât-ı cariyesini temşiyet, şartlarını bozup değiştirmek, hademe-i hayrâtı nasb ve

³⁴ Bahaeddin Yediyıldız, **18. Yüzyılda Türkiye’de Vakıf Müessesesi: Bir Sosyal Tarih İncelemesi**, Ankara, TTK, 2003, s. 377.

azletmek işlerinin kendi elinde olmasını ve sağ oldukça kendisine her gün kırk dirhem verilmesini... ”³⁵

Nâzırlık görevinin kimler tarafından icra edilebileceği ile ilgili hüküm de eğer daha ehilse bu görevin “Kapu Ağasına” da tevdi edilebileceği yazılmıştır. Ancak incelediğimiz muhasebe defterleri ve diğer evrak arasında böyle bir görevlendirmenin yapıldığını tespit edemedik.³⁶

1.1.1.2. Müteveli

Vakfın işlerini ve çıkarlarını şeri hükümler ve vakfiye şartları çerçevesinde idare etmek ve gözetmek için tayin edilen kişi müteveli olarak isimlendirilmektedir.³⁷

Nurbanu Valide Sultan Vakfı’nın ilk mütevellisi “ekâbir ve âyândandır” diye tarif edilen Pir Ali bin Mustafa’dır.³⁸ Valide Sultan hayatta kaldığı sürece kendisinin vakıftaki tüm tasarruf hakkını elinde bulunduracağını ancak ölümünden sonra devrin sultanı tarafından uygun görülen kişilerin bu vazifeye tayin edilmesini istemiştir:

“...vefatından sonra evkaf işlerini âdil ve ihsan ile emreden vakfın valisi sultanın reyine tefviz ile evkafın tevliyetini de kim olursa olsun evsaf ı matlube ve ahlâk ı merziye ile ma ’ruf kimseden tevliyete ehil ve mustehik olan bir zâta tevcih etmesini şart kıldı ki valinin nasb ettiği bu müteveli vâkıfanın tayin ettiği şerait ve hududu tecavüz etmeyerek tevliyet hizmetini bu şerait dâhilinde eda edecek, bunlardan hiç birini ihlâl etmeyecek erbabı vezâiften hiç birinin vazifesinde tekâsül ve tesâmüh göstermesine razı olmayacak tevliyet böyle olduğu gibi diğer cihet ve hidmetlerde aynı şekilde cereyan edüb her birini o hususta ehliyet i tamme ve liyakat-ı kâmileleri olanlara tefviz edecektir.”

Mütevellinin sahip olması gereken özellikler ile alacağı ücret vakfiyede şöyle yer almıştır:

³⁵ VGMA, Sayfa No: 281, Defter No: 2113, Sıra No: 50.

³⁶ VGMA, a.v.

³⁷ Fehmi Yılmaz, **Osmanlı Tarih Sözlüğü**, İstanbul, Gökkuşbu Yayınları, 2010, s. 488.

³⁸ VGMA, a.v.

“Hazret-i vâkıfa bi'l-cümle mevkufâtının mesâlihini ikame tamir ve termim, varidatını çoğaltmak ahız ve ita, ifa ve istifa ve münasib şekilde ve en iyi usul üzere tefrik gibi hayratının mühimmatına riayetkâr uvvetli ve güzel düşünceli âkil, kâmil, emin, sıyanet ve emanetle mavşuf kifayet ve diyanetle meşhur, edayı hizmetde ciddiyet, tevdi edilen vezâifi bihhakin yerine getirub borcundan sıyrılan ve evkafın müsteğallatından her birini vücuhi istiğlâlden ve münasip birşekilde halâl, müsahale ve ihmalsız vechi şer’i üzere istiğlâl eder bir mütevellinin nasb olunmasını ve bu mütevellinin vazifesinin yevmi yüz dirhem olmasını...”

Müteveli tüm vakıf çalışanları içinde en fazla ücreti alan kişidir. Yaptığı işin mahiyeti ve aldığı sorumluluğun büyüklüğü aldığı ücreti açıklamaya yeterlidir. Vakfın günlük işleyişinin devam ettirilmesi yani tüm hizmet birimlerinin sorunsuz bir şekilde faaliyetlerini yerine getirmeleri için gereken tüm tedbirleri alan, problemlere müdahale edip çözen müteveli bu yönüyle oldukça büyük hacimli bir şirketi yönetir gibidir. Aynı zamanda büyük bir geliri de kontrol etmektedir. Bu gelirin hem doğru bir şekilde harcanması hem de devamının sağlanması sorumluluğu ona aittir. Vakıf birimlerinin ya da gayrimenkullerinden herhangi birinin tamire ihtiyaç duyması, yeniden inşası vs. konularında da yine müteveli devreye girmektedir. Tüm bu malî işlerin yanında vakfiyede vakıf çalışanlarından işini tam olarak yapmayan, işe vaktinde gelip gitmeyen personelin de mütevelliyeye bildirilmesi ve bu kişilerle ilgili işlemleri de mütevellinin yapması istenmektedir. Bu haliyle müteveli yalnızca gelir ve giderlerle ilgili meseleleri değil, eksiklikler, tamiratlar, insan kaynakları ile ilgili sorumlulukları da yerine getirmektedir.

Yeniil mukataasında var olan gelirleri toplayıp merkeze göndermekle mükellef bir Yeniil mütevellisi vardır. Ancak bu müteveli yalnızca oradaki gelirlerden ve yapılacaklardan sorumludur. Vakfın diğer mukataalarına böyle bir müteveli atanmamıştır, vakfın toplam geliri içinde en büyük pay buradan hâsıl olan gelirlerdir. İdaresi daha zor olduğundan olsa gerek böyle bir görevliye ihtiyaç duyulmuştur. Yeniil mütevellisi günlük 30 dirhem ücretle vazifelendirilmiştir.³⁹

---

³⁹ VGMA, a.v.

1.1.1.3. Kâtip

Mütevellinin iş yükünü paylaşarak işleyişi kolaylaştıracak bazı görevlilere ihtiyaç duyacağı açıktır. Kâtip, mütevellinin sekreteri gibi çalışarak vakfin her türlü kaydını ve hesabını tutmakla mükelleftir. Yazı usullerini iyi bilen bir kâtip topluluğuyla, bu katipleri örgütleyen merkezî bir dairenin olduğu Osmanlı bürokrasisinde her türlü hesap ve yazı işleri bu zümrenin elinden çıkmaktaydı.⁴⁰ Mukataalarda bulunan gelirleri toplayıp kaydetmekten sorumlu olan câbîler de vakfin söz konusu mukataalarının bulunduğu yerlerde görev yapmaktaydılar.

Mütevelli kâtibinde bulunması istenen özellikler şunlardır:

“...ve bu mütevellinin emin ve sahibi re’y, fenni hesaba âşına, defter ve kitabet uslubunda mahir, az çok yazılması lâzım olan her şey’i bilâ ihmâl defterine yazar bir kâtibi bulunmasını ve bu kâtibin vazifesinin yevmi yirmi dirhem olmasını şart eyledi...”

Ayrıca bir tane Yeniil mukataası için, iki tane de köyleri dolaşmaktan sorumlu olan kâtipler olmak üzere üç tane kâtip görevlendirilmiştir. Yanbolu kazasındaki gelirler için beşer dirhem yevmiye ile iki kâtip, Rodosçuk kazası gelirleri için ise yine aynı ücretle bir kâtibin istihdam edilmesi istenmiştir.

Üsküdar’da ayda bir toplanacak gelirler için bir kâtip günlük beş dirhemle vazifelendirilmiştir. Üsküdar ve Yoros kazasındaki çiftliklerin gelirlerini tahsil etmek üzere de bir kâtip tayin edilmiştir.

Son durumda bir merkezde bulunan mütevelli kâtibi, bir Yeniil mütevellisi kâtibi, iki Yeniil mukataası kâtibi, iki Yanbolu kâtibi, bir Rodosçuk kâtibi, iki tane de Üsküdar ve Yoros gelirleri kâtibi olmak üzere vakfa bağlı gelirleri kaydetmekten sorumlu dokuz adet kâtip bulunmaktaydı. Her kâtip bulunduğu yere ait gelirlerin

⁴⁰ Erhan Afyoncu & Recep Ahıskalı, “Kâtip: Osmanlı Dönemi”, **DİA**, C: 25, İstanbul, 2002, s. 53.

kaydını kendine ait bir deftere tutmaktaydı. Sonra vakıf merkezinde bulunan mütevellî kâtibi, vakfın tamamı için tüm gelirlerin kaydedildiği ana defteri hazırlar, bu defter önce mütevellinin daha sonra da nâzırın onayına sunulurdu.

1.1.1.4. Câbî

Vakfa ait gelirleri toplamakla görevli olan tahsildara “câbî” denilirdi. Yetkileri, taşımaları gereken özellikler ve alacakları maaş miktarları vakfiyelerdeki şartlarla tespit edilen câbîlerin tayin, görevden azledilme, teftiş gibi her türlü idarî ve hukukî işleri vakfın kurulmuş olduğu yerin kadısı vasıtasıyla yürütülür, değişikliklerle alakalı olarak ayrıca merkezî idareden berat tahsis edilirdi. Diğer taraftan mali işlerle uğraşan olmaları, vakıfların idaresinde sık sık rastlanılan suiistimallerde câbîlerin isminin öne çıkmasına neden olmuştur.⁴¹

Vakıf büyüklüğüne göre istihdam edilen câbî sayısı da değişmektedir. Nurbanu Sultan Vakfı’nda gelirleri toplamaktan sorumlu beş tane câbî bulunmaktaydı. Bunlar:

1. Üsküdar kasabasında gelirleri ayda bir toplanan müssakâfât için beş dirhem yevmiye ile bir câbî,

2. Üsküdar ve Yoros kazasındaki çiftliklerin gallelerini tahsil edip mütevellîye teslim etmek üzere günlük beş dirhemle bir câbî,

3. Yanbolu kazasındaki köylerin gallelerini tahsil için beşer dirhem ücretle iki câbî,

4. Rodosçuk kazasındaki köylerin gallâtını toplayıp mütevellîye teslim etmek üzere beş dirhem ücretle bir câbî

1.1.2. Cami

1.1.2.1. Adı, Açılışı ve Yapı Özellikleri ile Külliye İçindeki Konumu

İslâm tarihi boyunca mescit-cami tüm Müslümanların birinci toplanma, istişare, eğitim, ibadet yeri olmuştur. Zaman içinde buradan neşet eden yeni binalar

⁴¹ Mehmet İpşirli, “Câbî”, *DİA*, C: 6, İstanbul, 1992, s. 530.

ortaya çıkmıştır. Artık eğitim, idare, tartışma için ayrı mekânlar mevcuttur. Cami aslı işleviyle etrafına aldığı yeni yapılarla devam etmiştir. Osmanlı Devleti külliye anlayışı içinde merkeze oturan cami, vakıf sistemi içinde yer almış ve işlemiştir. Cami görevlilerinin ücretleri vakıf bütçesinden karşılanmış, yine mabetlerin yapımını da vakıflar üstlenmiştir. Camiler halkın bir araya gelerek fikir alışverişinde bulunduğu, gündemle ilgili bilgilere ulaştığı, devlet kanalıyla gelen haberleri aldığı mekânlardır. Vakıf personeli içinde en kalabalık sayı genellikle camiye ayrılmış kadrolardır. Caminin imam, vaiz, müezzin kadroları halkla iyi ilişkiler içinde olan, onları iyiye sevk eden, devletle aralarındaki ilişkiyi de temsil eden kişilerdir.

Atik Valide Cami, Üsküdar'da inşa edildiğinde muhtemelen burası bir yerleşim alanı değildi. Caminin ve onunla bir bütün olan diğer birimlerin yapılmasıyla şenlendi ve bir mahalle hüviyeti kazanarak gelişti. Vakfiyede “yeni mahalle” olarak geçen bölge, daha sonra caminin adını alarak “atik valide” olarak isimlendirilmiştir, halen aynı isimle anılmaktadır.

Caminin hizmete girdiği tarih yakın zamana kadar cami girişinde yer alan kitabeye göre 991/1583 tarihidir. Ancak hem vakfiye onayının bundan bir yıl daha önce 990/1582 yılında gerçekleşmesinden hem de yapıya inşaatın bitişinin hemen ardından bazı eklemeler yapıldığına dair bulgulardan yola çıkarak açılış tarihi 990/1582 yılının öncesi kabul edilmelidir. Günümüzde var olmayan kitabede şu ifadeler yer almaktadır:

“Nûrbânû o zât-ı pür ismet

Taraf-ı hayra eyleyüp niyyet

Etti bu mâbed-i lâtiî bina

Habbeza rey-i ahsen-ü ziba

Eser-i hassıdır bu hayr-ı güzin

Oldu tarih bihişt-i berin 991”

Hadikatü'l-Cevami, camiye “valide-i atik” şeklinde yazmıştır. Arşiv belgelerinde de bu isimle kaydedilmiştir. Bugün Üsküdar'da üç tane valide cami

vardır. Bu cami yapıldığında başka cami olmadığı için “valide cami” denilmiş, ardından Kösem Sultan’ın camisi yapınca buna “valide-i atik camisi” denilmiştir. Üsküdar sahilinde 1120/1708 tarihinde III. Ahmed’in annesi Gülnüş Emetullah Valide Sultan’ın camisi yapınca da ilkine eski, ikincisine orta, üçüncüsüne de yeni ismi verilmiştir. Ancak Evliya Çelebi, Nurbanu Sultan’ın camisine “orta valide cami” demiştir. Bu tabirin caminin Üsküdar’daki valide sultan camilerine göre bulunduğu konumdan dolayı kullanılmış olması muhtemeldir.⁴² *Tezkiretü’l-bünyan, Tezkiretü’l-ebniye ve Tuhfetü’l-Mimarîn* adlı Sâî Çelebiye ait eserde Mimar Sinan’a ait camiler arasında sayılmaktadır.⁴³

Cami, kendisine yapışık durumda olan medrese ile birlikte külliyenin merkezinde yer almaktadır. Bir tanesi doğrudan medreseye, bir tanesi dârülhadis imaretin olduğu yöne, biri tekkenin olduğu sokağa, sonuncusu da dârülkurrânın olduğu kısma açılan dört kapısı mevcuttur. Dârülkurrâya doğru açılan kapının olduğu kısımda zaman içinde oluşan hazire yer almaktadır. Diğer üç kapıda bevvâbların kalmasına tahsis edilmiş tonoz tavanlı bölümler bulunmaktadır. Caminin kuzeyinde yer alan avluda son dönemlerde tamir edilmiş olan bir şadırvan bulunmaktadır.

Mimar Sinan eseri olan cami üç farklı safhada bugünkü şekline kavuşmuştur. Birincisi, caminin hizmete girdiği 990/1582 yılındaki ilk hali, ikincisi bundan hemen sonra yanlara yapılan eklemelerle yapılan (kitabenin de bu genişletme işinin tarihini taşıdığını belirtmiştik), üçüncüsü ise II. Mahmud tarafından eklenen hünkâr mahfili ile yapılan değişikliklerdir.

Caminin duvarları ile payeler kesme köfeki taşı ile örülmüş, sütunlar ve başlıklar ise beyaz mermerden meydana gelmiştir. Üst yapıyı şekillendiren kubbe ve tonozlarda tuğla tercih edilmiş, üzerlerine ise kurşun geçirilmiştir. Pencereler, klâsik Osmanlı mimarisindeki üsluba uyumlu şekilde iki sıra, bazı duvarlarda ise üç sıra olacak şekilde düzenlenmiş, alttakiler dikdörtgen açıklıklı beyaz mermer söveler ve

---

⁴² İbrahim Hakkı Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, C: I, İstanbul, Türkiye Yeşilay Cemiyeti Yayınları, 1976, s. 143.

⁴³ Sâî Mustafa Çelebi, *Yapılar Kitabı: Tezkiretü’l-Bünyan ve Tezkiretü’l-Ebniye (Mimar Sinan’ın Anıları)*, Haz. Hayati Develi, İstanbul, 2003, s. 104.

demir parmaklıklarla, üsttekiler de sivri kemerli açıklıklar ve çift cidarlı revzenlerle donatılmıştır.⁴⁴

1.1.2.2 Cami Görevlileri ve Aldıkları Ücretler

Atik Valide Cami, cami devrinin yüksek mimarî standartlarına uygun olarak inşa edilmiş, bir selatin camine yakışır evsiftadır. Cami külliyedeki tüm birimler arasında en fazla görevliye sahip kısımdır. 178 kişinin çeşitli vazifelerle istihdam edildiği camide, yer alan bu görevliler ifa ettikleri vazifenin cinsine göre üç farklı grupta değerlendirilebilir. Hatip, imamlar ve müezzinler bir grup; cüzhan, zikirhan, musallıyan, duaguyanlar bir başka grup; caminin tefrişat, temizlik, denetim, güvenlik vs. kısmına bakan diğer hizmet personeli de üçüncü bir grup oluşturur.

1.1.2.2.1. Hatip

Cami kadrosuna dâhil olan hatibin temel vazifesi Cuma ve bayram günleri hutbe irad etmektir. Bu vazife gereğince sahip olması gereken özellikler vakfiyede ayrıntılı bir şekilde tarif edilmiş ve hatip için 20 dirhem ücret uygun görülmüştür:

“...belâgat ve edebiyata vâkıf gayet zeki, parlak fikirli, ilim ve edep sahibi, hutbe ve mev’i zalarını tertibe muktedir, irâd edeceği parlak hitabelerin mefhumlarına ve bu hitabelerin ihtiva ettiği yüksek kelimelerin manalarına aşına hutbenin sünen ve adabına vâkıf erbab-ı ukulun yollarına sâlik ede, teenni ve tecvid üzre Arap şivesiyle Kur’an-ı Kerim okumağa muktedir, namazın şerait ve erkânına vâkıf, namazı vaktinde edaye müsaraat eder, emri iktidada halkın nefret ve istikrahını mucib ahvalden tevakkı eder, mütedeyyin, suleha sıfat ve mişvarini muhafaza eder, Cuma ve bayramlarda her beldedeki mutad vechile hutbe okuyacak bir zâtın cami mezkûre hatib tayiniyle kendisine yirmi dirhem vazife verilmesini şart kıldı...”⁴⁵

⁴⁴ M. Baha Tanman, “Atik Valide Sultan Külliyesi”, **DİA**, C: 4, İstanbul, 1991, s. 68-73.

⁴⁵ **VGMA**, a.v.

1.1.2.2.2. İmam

Caminin şüphesiz en önemli görevlisi olan imamın temel vazifesi, beş vakit namazın kaidelerine uygun bir şekilde eda edilmesini sağlamaktır. Bunun için nöbetleşe çalışmaları istenen ve günlük 10 dirhem ücret tahsis edilen iki imam tayini yapılmış ve vasıfları vakfiyede belirtilmiştir:

“...şu şerâit ve evsâfi haiz olmak üzere bu camie iki de imam tayin edilüb bu iki imamın emri diyanete son derece itina ve ihtimam etmelerini, beş vakit sâlavatı merğubede halka imam olmalarını ve her biri uhdesindeki vazife borcundan kurtulacak bir vechle münavebeten imameti ifâ etmeleri ve her ikisi de namazın sihhat ve fesadına vâkıf, nefsin salâh ve felâhını arzu eden kemâli hudu’ ve huzur ile secde ve rukûun tadili erkânına riyaetle edayı sâlat eden, vaktında namazlarını müdavim namazın bütün sünnet ve müstehaplarına riayet eden, dindar, şeriatla âmil, salih, perhizkâr, kuranı kerimi mardiyî ve makbul bir vechle okuyarak açık ve hafî hatalardan sakınırlar, durak ve vasıl mevkilerin bilirler, kendileri tam bir salaha ve hüsnî tilâvete mâlik ve halka nefret verecek ahvalden müctenib ve hayatları temiz buldukları için kendilerine iktida ve imametleri hususunda herkeste bir rağbet ve şevk uyanmış zevâtdan bulunmalarını ve her birine de onar dirhem vazife verilmesini...”⁴⁶

1.1.2.2.3. Müezzin

Namaz vakitlerini ezan okuyarak halka bildirmekle görevli olan müezzin kadrosuna sekiz kişilik atama uygun görülmüştür. Bu müezzinler dörder kişi, nöbetleşe olarak her biri ayrı bir minareden bu vazifeyi yapacaklar ve 5 dirhem ücret alacaklardır. Müezzinlerin sahip olması gereken özellikler vakfiyede şöyle ifade edilmiştir

“...namaz vakitleri için sulehadan sekiz zâtın müezzin tayin edilmesini şart kıldı. Bunlar bütün evkat-ı salatda ezan okuyup kadın erkek

---

⁴⁶ VGMA, a.v.

bütün Müslümanlara vaktin duhulunu ilân edecekler, vaktin evvelinde yüksek ve güzel savt ile ezanın adab ve sünnetlerine riayet ederek ezan okuyacaklar, cemaat hazır olunca ikamet edecekler, münavebe tarikiyle her gün dördü kemâli taharetle minarede ezan okuyacaklar ve her birinin vazifesi beşer dirhem olacaktır... ”⁴⁷

1.1.2.3. Duaguyanlar

Camide temel ibadet olan namazın hakkıyla yerine getirilmesi için vazifelendirilen imam ve müezzinler ile Cuma ve bayram hutbelerinin iradiyle sorumlu olan hatip dışında, yapılması istenen bazı nafil ibadetler için de farklı görevliler tayin edilmiştir.

1.1.2.3.1. Cüzhanlar (Eczahoran)

Vakfiyede günlük olarak okunması istenen cüzleri okumakla sorumlu olan kişiler “cüzhan” (eczahoran) olarak adlandırılmışlardır. Sayıları ve cüzleri okuyacakları zaman dilimi tespit edilmiş olan bu görevlilerin günlük ücreti iki dirhemdir:

“...Ve yine doksan zât tayin edilmesini şart kıldı. Bunlar Kur’an-ı Kerim’den ecza-i şerife okuyacaklar, bunlardan otuzu sabah namazından sonra ve otuzu öğle namazından sonra otuzu da ikindi namazından sonra otuz cüz kurandan birer cüz okuyup bu üç vaktin her birinde tam birer hatım yapılmış olacak ve bunlardan her biri sevabını vâkıfa hazretlerinin ruhuna hibe edecek ve bunların vazifesi yevmi ikişer dirhem olacaktır...”⁴⁸

Bu doksan kişi dışında her gün bir cüz okumak üzere altı kişi daha tayin edilmiş, bunlardan beşi okuduğu beş cüzün sevabını Peygamber Efendimizin (S.A.V.) ruhuna, birini ise Peygamberimizin eşi Hz. Ayşe ile kızı Hz. Fatıma’nın ruhuna hediye edecektir ve her birinin günlük ücreti ikişer dirhem olacaktır.⁴⁹

---

⁴⁷ VGMA, a.v.

⁴⁸ VGMA, a.v.

⁴⁹ VGMA, a.v.

1.1.2.3.2. Zikirhanlar

Günde üç vakit çeşitli zikirler ve kelime-i tevhid söylemekle sorumlu olan zikirhanlar vakfiyede şöyle tarif edilmişlerdir:

“...Ve yine bu camie zühdü ittika ile muttasıf, kendilerinin necat ve salâhını gösteren amâl ile meşgul erkeklerden otuz zât tayin edilmesini şart kıldı. Bunlardan onu sabah namazından sonra, diğer onu öğle namazından sonra diğer onu da ikindi namazından sonra bu camide tesbih edecekler ve her biri tesbihlerini bin def’a kelime-i tevhid söylemek suretiyle yabub sevabını vâkıfa hazretlerinin ruhuna hibe edecek ve her birinin vazifesi ikişer dirhem olacak ve bu otuz zevâtın her onundan birer tanesi diğerlerinin üzerlerine reis olup alacakları vazifede üçer dirhem olacaktır. ...”⁵⁰

Muarrif adlı görevlinin vazifesi peygambere, padişaha ve vâkifeye övgü dolu sözler söylemek ve dua etmektir. Muarrifin günlük ücreti beş dirhemdir.⁵¹

1.1.2.3.3. Aşirhanlar

Vakit namazlarından sonra okunması faziletli olan sureleri okumakla görevli olan *amenerresulhan*, *yasinhan*, *mülkhan*, *ammehanlar* ile Kur’an’dan bölümler okumakla görevli aşirhanlar da vakfiyedeki şartlar arasında yerini almıştır. Buna göre bahsi geçen görevliler aşağıdaki vakitlerde vazifelerini yerine getirecek ve kendilerine tahsis edilen ücreti alacaklardır:

“Vâkıfa-i müşarünileyha “Amene’r-resûl” ile başlayan ayet-i celileyi surenin ahırına kadar Cuma namazından sonra okuyup Vâkıfa hazretlerinin ruhuna hibe etmek ve vazifesi iki dirhem olmak üzere bir zât tayin edilmesini şart kıldı.

Vâkıfa-i müşarünileyha, öğle namazından sonra kemali edeb ve hürmetle ve güzel bir sada ile Kur’an-ı Kerim’den on ayet kadar kuran

⁵⁰ VGMA, a.v.

⁵¹ VGMA, a.v.

okumak ve vazifesi iki dirhem olmak üzere bir zât tayin edilmesini şart kıldı.

Vâkıfâ-i müşarünileyha ruh ve samiaya şevk ve neşat verecek gayet güzel bir seda ile Peygamberimizden mervi eserde varid olduğu üzere kuranın kalbi tabir edilen Yasin-i şerif suresini sabah namazından fariğ olduktan sonra okumak ve vazifesi de iki dirhem olmak üzere bir zât tayin edilmesini şart kıldı.

Vâkıfa-i müşarünileyha, sulehayı müslimîn yatsu namazını bitirdikten sonra kariini helâktan kurtaran surei mülki okumak ve vazifesi iki dirhem olmak üzere bir zât tayin edilmesini şart kıldı.

Vâkıfa-i müşarünileyha kılanları için ahiretde büyük ecir ve mükâfat verilecek olan salâti vusta (ikinci namazı) kılındıktan sonra kariini tekâmül ettirecek olan Amme suresini okumak ve vazifesi iki dirhem olmak üzere bir zât tayinini şart kıldı.”⁵²

1.1.2.3.4. Musallıyanlar

Her gün yirmişer rekât namaz kılıp sevabını vâkıfenin ruhuna hibe edecek ve her birinin ücreti dört dirhem olarak tayin edilmiş görevlilerdir. Bu görevliler muhasebe kayıtlarında “musallıyan” olarak adlandırılmışlardır. Vakfiyeye göre musallıyan sayısı beş kişidir.⁵³

1.1.2.4. Cuma Görevlileri

Sayılan bu kişiler dışında Cuma günlerine mahsus olmak üzere vazifelendirilen medhiyehan ve hafızlar vardır. On tane hafız cuma namazı öncesi toplanarak Kur’an-ı Kerim’den ayetler okumakla, medhiyehan ise Hz. Muhammed (S.A.V.)’e salavatlar getirmekle mükelleftir. Hafızlar üçer, medhiyehan ise beş dirhem ücretle istihdam edilmiştir.⁵⁴

---

⁵² VGMA, a.v.

⁵³ VGMA, a.v.

⁵⁴ VGMA, a.v.

1.1.2.4.1. Temizlik ve Güvenlik Personeli

Cüzhanların okuması için camide bulunan mushaf-ı şerifleri ve cüzleri dağıtıp toplamakla mükellef olarak “hafız-ı Mushaf” adlı iki görevli tayin edilmiştir. Bu Kur’anları ve cüzleri toplandıktan sonra muhafaza etmek ve korumakla mükellef olarak da sandıkçı denilen bir görevli bulunmaktadır.

Nurbanu Sultan’ın vakfettiği kitapların bir kısmı cami hariminin yanlarında bulunan mekânlarda yer alan duvarlara gömülmüş kitaplıklarda saklanmıştır. Bu kitapların muhafazasından sorumlu olarak “hafız-ı kütüb” adlı bir görevli tayin edilmiştir.

Camiyi açıp kapamakla, süpürüp, sergileri koyup kaldırmakla görevli “kayyimler, ferraşlar, bevvâblar”, kandilleri yakmakla görevli “çerağıcı”, caminin perdelerinin temizliği ile ilgilenen “perdeci”, buhur tütürmekle vazifeli “buhurcu” ile görevlilerin vazifelerini yapıp yapmadıklarını kontrol eden “murakıp” adlı görevliler vardır. Murakıp veya noktacı denilen kişi tüm vakıf çalışanlarının işlerini yapıp yapmadığını bir deftere nokta koyarak denetleyen kişidir. Atik Valide Vakfı’na ait noktacının tuttuğu bu defterlerden günümüze ulaşan yapılan araştırmalarımıza göre olmamıştır. Defterlerden yola çıkarak çalışanların devam durumu ve yevmiye kesintisinin yapılmadığı konusunda net veriler elde edilebilirdi. Ayrıca namaz vakitlerinin hesap edilmesi için bir de muvakkit istihdam edilmiştir.⁵⁵

1.1.2.5. Caminin Fonksiyonu

Camide vazifelendirilen bu 178 kişiye vakfiyede ayrılan günlük meblağ 495 dirhem, yıllık ise 175.338 dirhemdir.⁵⁶ Cami için ayrılan bu kalabalık görevli ve murtezika kadrosu aslında vakıflar yoluyla gelirin tekrar dağıtılmasının tipik bir uygulamasıdır. Bu şartlara baktığımızda cami cemaatinden hatırı sayılır bir grubun buradan maddi bir destek aldığı görülebilir. Aynı zamanda imaretten yemek hakkına da sahiptirler. Atik Valide vakfı bu yönüyle, şehir merkezlerinde yer alan büyük külliyelerin oluşturduğu istihdama güzel bir örnek teşkil etmektedir. İslâm

---

⁵⁵ VGMA, a.v.

⁵⁶ VGMA, a.v.

şehirlerinde, merkezinde bir cami bulunan mahallelerdeki genişleme halkın bu tarz rızıklandırmalar sayesinde doyurulmasındandır. Hem eline bir miktar para geçen hem de karnını imaretten doyurma hakkına sahip bu kişiler için şehir yaşanabilir bir yerdir. Vakıf kurumu içinde var olan cami ve imaretler de şehirlerin kurulmasında veya büyümesinde oldukça tesir sahibi olmuşlardır.

Cami külliyesinin bir parçası olmakla beraber aslında kalbi olarak nitelendirilmelidir. Namaz kılan erkeklerin günde beş vakit uğradığı bir mekân olarak, mahalledeki insanlar ile tabhane ve kervansarayda konaklayan misafirler için bir buluşma, tanışma yeri kabul edilebilir. Aynı zamanda vakıf murtezikasının büyük bölümü de cami bünyesinde yer aldığından, vakıf çalışanlarının da çoğunun camiye uğradığı, belki vakıfla ilgili meseleleri de konuştukları mekândır.

1.1.3. Medrese

1.1.3.1. Medresenin Külliye İçindeki Konumu ve Yapı Özellikleri

İslâm tarihinde eğitim ve öğretim kurumlarının genel adına denir. Sözlükte “okumak, anlamak, yazılı bir metni öğrenmek amacıyla tekrarlamak” anlamına gelen ders (dirâse) kökünden bir yer adıdır.⁵⁷

İslâm eğitim sistemi içinde temel kurum olarak nitelendirilen medrese Osmanlılar zamanında fizikî ve mimari özellikleri, ders müfredatı ve temsil ettiği zihniyetle önemli gelişmeler göstermiştir. Medrese Osmanlılar döneminde sıbyan mektebinin ardından orta, lise, yüksekokul ve üniversite eğitimini karşılayan, İslâmî özellikleri nedeniyle yalnız Müslümanların eğitim gördüğü bir kurum özelliği taşır.⁵⁸

Osmanlı Devleti ait olduğu Türk-İslâm kültürünü yayma ve geliştirme hususunda tarihteki tüm yönetimlerden daha önemli bir vazife ifa etmiştir. İslâm kültüründe var olan medrese adlı eğitim kurumu Türk-İslâm devletleri tarafından

⁵⁷ Nebi Bozkurt, “Medrese”, **DİA**, C: 28, İstanbul, 2008, s. 323.

⁵⁸ Mehmet İpşirli, “Medrese: Osmanlı Dönemi”, **DİA**, C: 28, İstanbul, 2008, s. 327.

geliştirilmiş, Osmanlı Devleti'nde ise kurulduğu ilk yıllardan itibaren yer bulmuş ve zamanının en iyi örneklerini oluşturmuştur.

Osmanlılarda yeni fethedilen şehir, kasaba gibi yerleşimlere medrese inşa etmek de sık uygulanmış bir âdetti. Osmanlı yönetimine geçen yerlerde medreselerin kurulması sadece eğitime değil, İslâm dini ve kültürünün yaygınlaşmasına, devlet, aydın ve halk yakınlaşmasının gerçekleşmesine ve yönetimin toplum nezdinde bilinmesi ve tanınmasına da yardımcı oluyordu.⁵⁹ Bundan dolayı daha çok Rumeli'de ve vakıf kuruluşlarıyla şenlendirilen beldelere medrese tesisi yaygın bir uygulama olmuştur.

Medrese, Üsküdar'da Valide-i Atik Mahallesinde, Atik Valide Camii ve külliyesi ile birlikte. Bu mahalle, cami ve külliyenin inşasıyla birlikte kurulmuştur. Ayrıca, vakfiyede bu mahallenin külliye inşasıyla birlikte oluştuğunu teyit eden bir ifade yer almaktadır. Üsküdar sahilinde var olan mahalleye “mahalle-i mamure” denirken, buraya “yeni mahalle” denilmiştir.⁶⁰ Akabinde de külliyenin ismiyle anılmaya başlanmıştır. Atik Valide Camii, mahalleyi kuran cami olduğundan, Osmanlı mahalle kurma geleneğine uygun olarak caminin banisinin adı mahalleye verilmiştir. Günümüze kadar mahallenin adı değişmemiştir.

Medresenin cami ve külliye göre bulunduğu yer vakfiyede şöyle tarif edilmektedir: “...ismi geçen camiin şimâl cihetindeki harimine muttasıl bir medrese...”⁶¹

Cami kuzeyindeki, duvarına yapışık olarak inşa edilen medresenin bir tane ana giriş kapısı, bir tane de camiye açılan kapısı mevcuttur. Şadırvan avlusuna açılan ve caminin ana girişine yakın olan bu kapı ile medrese öğrencileri ve çalışanları cami ile iç içe olabilmişlerdir.

Atik Valide Medresesi günümüze kadar hemen hemen orijinal haliyle ulaşılmış bir yapıdır. Hücre sayısı, kapıları, avlu düzeni, pencere biçimi vs. halen bizzat

---

⁵⁹ İpşirli, a.g.m., s. 327.

⁶⁰ VGMA, a.v.

⁶¹ VGMA, a.v.

görülebilmektedir. Vakfiyede medreseye ait hücre sayısı ile bu hücrelerin kimlere tahsis edileceğine dair hükümler mevcuttur. Buna göre:

“...yeri ve binası yüksek olan bu medrese on dokuz hücreyi müştemildir. Bunun on beş odasını ulum ve maarif tahsil etmek isteyen taliblerle, fazıl ve kemal ile nefislerini tezhip etmek isteyen ariflerin oturmasına, ikisini bi-hakkın çalışan muide, en büyük hücreyi müderrisin talebeye ders okutmasına, hücrenin birini de medresenin kapusunu kilitlemek ve açmak hizmetlerini görecek olan bevvâbın oturmasına tahsis etmiştir...”⁶²

Klâsik Osmanlı medrese tipine uygun şekilde inşa edilmiştir. Ortada genişçe bir avlu ve avlunun ortasında şadırvan, etrafında üç cepheyi çevirecek şekilde hücreler, revaklar ve müderris odası yerleştirilmiştir. Medrese bir taraftan cami duvarına bitişik olarak yapılmıştır. Bu duvarın olduğu kısımdan cami ile bağlantıyı sağlayan bir kapı da mevcuttur. Medresenin giriş kitabesi yerinde değildir. Dershane olarak kullanılan bölüm medrese binasının ana kütesinden taşarak dışarıya doğru kaymış ve medresenin yanında yer alan sokağın üstüne bir kemerle oturtulmuştur.⁶³

Müderrisin ders okutmasına ayrılan en büyük hücrenin kapısında yer alan kitabede Arapça olarak *“Bana bir harf öğretenin kırk yıl kölesi olurum.”* yazılıdır.

Medrese binası şu anda İlim Yayma Cemiyeti Kadıköy Şubesi ve Sadettin Ökten Hikmet Evi olarak hizmet vermektedir.

1.1.3.2. Medresenin Adı ve Açılış Tarihi

Afife Nurbanu Valide Sultan Vakfı vakfiyesinde adı “medrese” olarak, muhasebe defterlerinde ise “medrese-i münif” ve “medrese-i mamure” gibi adlarla geçmektedir.⁶⁴

Medresenin kitabesi yoktur ancak bulunduğu külliyenin açılış kitabesinin cami girişinde yer almakta olduğunu İbrahim Hakkı Konyalı, eserinde kaydetmiştir. Cami

---

⁶² VGMA, a.v.

⁶³ Tanman, a.g.m., s. 68-72.

⁶⁴ VGMA, a.v.; BOA, TS.MA.d., 1334/1/30.

girişinde şu an mevcut olmayan ancak yakın zamana kadar varlığını koruyan Kitabede yer alan bilgi şöyledir;

*“Nurbanu o zat-ı pür ismet
Taraf-ı hayra eyleyüp niyyet
Etti bu ma’bed_i latifi bina
Habbeza re’y-i ahsen-ü ziba
Eser-i hassıdır bu hayr-ı güzün
Oldu tarih bihişt-i berin
991”*

Kitabede caminin inşasının bitiş tarihi 991/1583 olarak verilmektedir.⁶⁵ Ancak Baha Tanman, kitabede geçen 991/1583 yılı ifadesinin camiye yapılan ek inşaatın bitiş tarihi olduğunu belirtmektedir. Bu durumda cami ile birlikte külliye diğer birimlerinin inşasının da 991/1583’ten önce tamamlandığı anlaşılmaktadır.⁶⁶

Osmanlı vakıf hukuku uygulamasına göre inşa tamamlandıktan sonra eser vakfedilebilir ve vakfiyesi onaylanır. Bu nedenle külliye ile birlikte medresenin inşa bitiş ve açılış tarihini vakfiye onay tarihi ile ilişkilendirerek tahmin edebiliriz. Vakfiye 1-10 Rebiülahir 990/25 Nisan-4 Mayıs 1582 tarihinde onaylandığına göre inşa bu tarihte tamamlanmış olmalıdır.

Cami girişinde bulunan bu kitabeden dolayı külliye tüm birimlerinin aynı tarihte hizmete girdiğine dair genel bir kabul vardır. Ancak medreseye ilk müderris Dökmecizâde Mehmed Efendi’nin tayin tarihi 9 Muharrem 987 (7 Mart 1579)’dir.⁶⁷ Ayrıca Ataî Tarihi’nde de medresenin 987 (1579-1580) yılında hizmete girmiş olduğu kaydedilmiştir.⁶⁸

⁶⁵ Konyalı, **a.g.e.**, s. 145.

⁶⁶ Tanman, **a.g.m.**, s. 68-69.

⁶⁷ Cahit Baltacı, **XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri**, İstanbul, İrfan Matbaası, 1976, s. 471.

⁶⁸ Baltacı, **a.g.e.**, s. 470.

İlk müderrisin aynı yıl Edirne kadılığına atanmasıyla yerine Şemsettin Ahmed Efendi tayin olunmuştur (987/1579). Üçüncü müderrisin tayin yılı da 1582 yılının öncesine tarihlenmektedir. Defterzâde Ali Efendi Atik Valide Medresesi'nin üçüncü müderrisi olarak 10 Cemaziyelevvel 989/13 Haziran 1581 tarihinde göreve başlamıştır.⁶⁹

Cami ve Külliye'nin inşasının başlamasıyla ilgili olarak İbrahim Hakkı Konyalı, 978/ 1570 tarihli bir mühimme defteri kaydında Nurbanu Sultan adına inşa edilen camiden bahsedildiğini belgelemiştir.⁷⁰ Bu kaydı esas aldığımızda medresenin yer aldığı külliye'nin inşaatının 978/1570'de başlamış olduğunu kabul edebiliriz. Bu bilgi, inşaatın III. Murad tahta çıkmadan başladığının kabul edilmesi anlamına gelir. Öyleyse, II. Selim'in başlattığı inşaat oğlunun saltanatı döneminde tamamlanmıştır.

Külliye'nin görevlileri ve çalışma prensipleriyle ilgili olarak arşiv kayıtlarında var olan en eski belge, vakfiye'nin onay tarihinden yedi yıl sonraya ait bir muhasebe icmalidir ve 997/1589 yılına aittir.⁷¹ Sonraki yıldan itibaren düzenli kayıtlara ulaşılmaktadır. Maalesef bu kayıtlar medresenin inşa dönemini içermemektedir.

Bu bilgiler ışığında medresemizin de dâhil olduğu külliye'nin inşasının ek inşaatlar da dâhil olmak üzere 978-991/1570-1583 tarihleri arasında olduğunu, medresenin hizmete açılışının ise müderris atamalarından yola çıkarak en geç 987/1579 tarihinde olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla külliye'ye ait başka birimlerin inşaatı 991/1583'e kadar devam etmiş, medresenin binası ise daha önce tamamlanmıştır.

1.1.3.3. Atik Valide Medresesi'nin Osmanlı Medrese Düzeni İçindeki Yeri

Osmanlı Devleti'nde eğitim-öğretim faaliyetleri devlet tarafından, belirli ve kesin kânunlara bağlanmış bir vazife olarak üstlenilmemişti. Bu faaliyetler vakıf sistemi çerçevesinde, bir bakıma özel teşebbüsler şeklinde tanımlanabilecek bir

---

⁶⁹ Baltacı, **a.g.e.**, s. 471.

⁷⁰ Konyalı, **a.g.e.**, s. 83.

⁷¹ **BOA**, TS.MA.d., n. 3662.

yapılanma çerçevesinde yürütülmüştü.⁷² Bu medreselerde yürütülen ders programları, hangi kitapların nasıl bir usulle okutulduğuna dair çerçevesi kesinleşmiş, kuralları belli bir bilgi bulunmamaktadır.

Medreseler kendi arasında hiyerarşik bir yapıya sahipti. Bunlar yirmilik, kırkılık, ellilik, altmışlık olarak adlandırılmıştı. Klâsik eğitim sisteminde, Osmanlı medreseleri eğitim-öğretim elemanı olarak tek kişiyi, yâni müderrisi istihdam etmiştir. Sahn-ı Semân ve Süleymâniye medreseleri gibi İstanbul'daki bazı büyük medreselerde, müderris haricinde bir de müderrisin yardımcısı olarak "mu'id" bulunmakta idi. Bunların dışındaki ise öğrenciler ile diğer hizmetlilerden ibaretti. Mu'idin görevi, müderrisin verdiği dersleri medrese talebelerine tekrar etmekten ibaretti. Dersler nakli ve akli ilimler olarak iki ana koldan devam etmekteydi.⁷³

Osmanlı medrese düzeninde yer alan hiyerarşik yapıya göre 60'lı olarak adlandırılan medreselerdendir. Bu nitelendirme müderrisin aldığı ücretten mülhem olarak verilmiştir.

*"...Medreseye gelince faziletin kemalini ve kemalin en yüksekini haiz akran ve emsali arasında ilim ve irfan ile maruf, fununi akliye ve ulumi nakliyede mütamayiz, ulumu asliye ve fer'iyede akranına faik, müşkül ve muğlak meseleleri halle cidden muktedir (...) müdareseye son derece münhemik bulunan bir zatı mezkûr medreseye müderris tayini ile yevmi vazifesinin altmış dirhem olmasını şart kıldı..."*⁷⁴

1009/1600-1 tarihine kadar altmışlılar arasında bulunan medrese, sonrasında dârülhadis rütbesindeki Hamise-i Süleymaniye kabul edilmiştir.⁷⁵

1.1.3.4. Medrese Görevlileri ve Aldıkları Ücretler

Medrese görevlilerinin aldıkları ücretler ile görev tanımları ve hususiyetleri vakfiyede tek tek zikredilmiştir. Buna göre günlük ücreti altmış dirhem olarak belirlenen müderrisin vasıfları şu şekilde tanımlanmıştır:

⁷² Fahri Unan, "Osmanlılarda Medrese Eğitimi", *Yeni Türkiye*, C: 5, Ankara, 1999, s. 140-160.

⁷³ Unan, *a.g.m.*, s. 140-150.

⁷⁴ *VGMA*, a.v.

⁷⁵ Baltacı, *a.g.e.*, s. 470.

“...Medreseye gelince faziletin kemalini ve kemalin en yüksekini haiz akran ve emsali arasında ilim ve irfan ile maruf, funun-ı akliye ve ulum-ı nakliyede mütamayız, ulum-ı asliye ve fer’iyede akranına faik, müşkül ve muğlak meseleleri halle cidden muktedir bir kişi...”⁷⁶

Medreseye alınacak öğrenci sayısı on altı olacaktır ve bu öğrenciler ilim tahsilinde hevesli ve kabiliyetli kişiler arasından seçilecektir:

“...ve tahsili ulume kabil ve musteid ve medreselerde tedrisi mütedavil ve mutad olan kitapları mütalaaya muktedir talebeden on altı talip iskân edilmesini ve içlerinden ilim ve fazlda yüksek, cehlini izale ve tahsil-i ulume daha ziyade heveskâr olanı muidliğe tayin edilip muidin vazifesi beş, diğer talebenin her birinin ikişer dirhem olmasını...”⁷⁷

Bevvâb denilen medreseyi açıp kapamakla görevli kişi ile ferraş olarak adlandırılan temizlik görevlisinin ücretleri ise günlük ikişer dirhemdir. Bu kişilerin yapacakları vazife ise vakfiyede şu şekilde tanımlanmıştır:

“...medresenin kapısını açmak, geceleri dürüstçe kilitlemek hizmetlerini yapmak ve vazifesi de iki dirhem olmak üzere bir bevvâb (...) medresenin etrafını süpürüp tanzifat işlerine bakmak ve vazifesi iki dirhem olmak üzere bir ferraş tayin edilmesini şart kıldı...”⁷⁸

Vakfiye şartları arasında talebelerin derse devamlarının sağlanması konusunda bir uyarı mevcuttur. Müderris, muid, 15 talebe, bevvâb ve ferraş olmak üzere toplam 18 kişiye ödeme yapılması öngörülen medreseye ayrılan günlük ücret 99 dirhem, yıllık ise 35.640 dirhemdir. Vakıf muhasebe defterlerinin erken tarihli olanlarında medrese personeli ve talebelerin isimleri ayrıntılı olarak kaydedilmiştir. Ancak muhasebe defterlerinde muid sayısı bir değil iki kişi olarak kayıtlıdır, bu da ödemelerde günlük 3 dirhem artışa sebep olmuş ve medresenin günlük tahsisatı 102 dirheme ulaşmıştır. 1080 yılında medreseye alınan talebe sayısında bir artış olmuş ve sayı 16 dan 32 ye çıkarılmıştır.

---

⁷⁶ VGMA, a.v.

⁷⁷ VGMA, a.v.

⁷⁸ VGMA, a.v.

Nurbanu Sultan'ın vakfa bağışladığı bir kütüphane bulunmaktadır. Bu kütüphanedeki kitap listesinde yer alan eserler klâsik medrese eğitiminde okutulan ders kitaplarını içermektedir. Valide Sultan medrese hocalarının ve talebelerinin ilmi çalışmalarını kolaylaştırmak için bu kitapların teminini öncelikle düşünmüş olmalıdır.

1.1.4. Tekke (Hankâh)

1.1.4.1. Tekkenin Kuruluşu, Külliye İçindeki Yeri ve Binanın Mimari Özellikleri

Atik Valide Tekkesi, Mimar Sinan yapısı olan ve aynı adı taşıyan külliyenin bir birimi olarak Üsküdar'da inşa edilmiştir. İnşa veya açılış kitabesi bulunmamaktadır. Hizmete giriş tarihi vakfiyenin onay tarihi veya kısa bir zaman daha öncesi olmalıdır. Vakfiye 1-10 Rebiülahir 990/25 Nisan- 5 Mayıs 1582 tarihinde onaylanmıştır.⁷⁹

Üsküdar Toptaşı semtinde, Valide-i Atik Camiinin yan tarafında, Tekke Önü Sokak üzerinde, 219 ada 1 no'lu parselde bulunmaktadır.⁸⁰

Tekke, bir şeyhin yönetiminde tasavvuf eğitiminin verildiği mekâna denir.⁸¹ Tekkeler şeyh tarafından idare edilir ve tekkenin yönetim prensiplerini tasavvuf gelenekleri ile şeyhin tavrı belirler. Vakıf sisteminin yaygınlık kazanmasıyla birlikte vakfiyelerde yer alan hükümler o tekkenin idaresini belirleyen ve yön veren etkenler olmuştur.⁸²

Osmanlı döneminde ülkenin farklı bölgelerinde farklı mimaride ve fonksiyonda tekkeler var olmuştur. Bu tekkelerin bir kısmı yerleşim tarzı açısından açık avlulu, revaklı Osmanlı medreseleri ve bunların bir başka şekli diyebileceğimiz ortak avlulu cami-medrese gruplarıyla benzerlik gösterir. Sayısı az olan bu tekke tarzının yönetici sınıfa ait kişiler tarafından inşa ettirildiği dikkati çeker. Örneklerin hepsinde âyin yapılan bölüm ile dervişlerin kalması için ayrılan hücreler üstü açık bir

⁷⁹ VGMA, a.v.

⁸⁰ Fatih Köse, **İstanbul Halveti Tekkeleri**, İstanbul, M. Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2012, s. 158.

⁸¹ Mustafa Kara, "Tekke", **DİA**, C: 40, İstanbul, 2011, s. 369.

⁸² Kara, **a.g.m.**, s. 370.

avlunun etrafında toplanır. Pencerelemler dışarıya açılmaz ki bu durum da tasavvuftaki içsel arayışı ve inzivayı simgelemektedir. Bu tarz tekkelerde dikkat çeken başka bir ortak özellik de harem, tekkede kalan ve genellikle bekâr olan dervişlerin kullandığı ana binadan belli bir mesafede ve bağımsız olarak planlanmış olmasıdır.⁸³ Gerçekten de Atik Valide Tekkesi sıralanan bu özelliklere birebir uyum göstermektedir. Kare plan, açık avlu, revaklar hatta tevhidhane ve ona bağılı bir kahve ocağının varlığı bile bahsi geçen klâsik tekke tipini ne kadar temsil ettiğini ortaya koymaktadır.

Atik Valide Tekkesi'nin köşedekiler dışında kalan hücrelerde, revaklara açılan kapılar ile avluya dönük birer dikdörtgen pencere ve yuvarlak tepe penceresi yer almaktadır. Yanda bulunan hücrelerin planlanması ile oluşturulmuş verav dehlizlerden avluya geçiş sağlanmış, pencere açılması mümkün görünmeyen köşe hücrelerinde ise ışık ve hava sirkülasyonu dışarıya açılan pencerelerle sağlanmıştır. Birçok dolap nişiyile tezyin edilmiş bu hücrelerde, tevhidhaneye komşu olan iki hücre dışında, ocak bulunmamaktadır. Tevhidhane ile irtibatlı bulunan bu iki ocaklı mekândan, ötekilerden daha büyük, dikdörtgen planlı ve güneyde bulunan şeyh odası, kuzey tarafta bulunan kahve ocağı ya da meydan odası gibi kullanıldığı düşünülebilir.⁸⁴

1.1.4.2. Tekkedeki Görevliler ve Dervişler

Tekke vakfiyede “*camı yakınında kubbeleri güzel, sahaları geniş birkaç hücreyi müstemil olarak salihler ve fukaraların oturmaları için yaptırdığı hankâh ismiyle maruf ribat*” şeklinde tarif edilmiştir.⁸⁵

Tekkede bir şeyh, temizlik ve güvenlik işleri için bir bevâb ve ferraş ile dervişler bulunmaktadır. Derviş sayısı 32'dir. Bu kişiler, dünyadan ellerini ayaklarını çekerek, münzevi bir hayat yaşamayı seçen, ihtiyaçları vakıf tarafından karşılanan gönüllü fakirlerdir.

Tekkede 25 dirhem yevmiye ile şeyh olarak tayin olacak kişinin salih, takva sahibi, dünyadan yüz çevirmiş, büyük şeyhlerin sohbetinde yetişmiş, aynı zamanda

⁸³ M. Baha Tanman & Sevgi Parlak, “Tekke: Mimari”, **DİA**, İstanbul, 2011, s. 379.

⁸⁴ Tanman, “Atik Valide Külliyesi”, s. 68-72.

⁸⁵ **VGMA**, a.v.

fena şeylerden yüz çevirip kurtuluş yoluna giren insanları irşad edecek vasıflara sahip olan birisi olması istenmiştir.⁸⁶

Tekkenin şeyhi, medrese şeyhinden farklı özellikler arz etmektedir. Medrese, dârülkurrâ, dârülhadis şeyhlerinde öncelikle ilmi yeterlilik, belli eserlerin okutulmasında maharet gerekiyken burada insanları irşad edecek, yaşantısıyla daha göz önünde ve örnek olan, mümin özellikleri ön plana çıkarılmış bir profil resmedilmiştir. Öncelikle tasavvufta temel prensip olan hal dilinin ve yaşantının önemi burada da ön plana çıkmıştır. Ayrıca alacağı ücret ve yapacağı iş tanımı vakfiyede şu şekilde zikredilmiştir:

“...Bu şeyh hankâhın hücrelerinde eğleşen, fena yollardan yüz çevirup necat yollarını tutan, azm ve ihtiyat erbab-ı salihin sıfat ve siretini takib eder, müridleri irşad edecek, eyam ve leyali-yi mübarekede camii şerifde cemaati müslimine va’z ve nasihat edecek, onların dünya ve ahiretine yarar şeyleri öğretecek ve vazifesi yirmi beş dirhem olacaktır...”⁸⁷

Tekkeye kabul edilecek dervişlerin sayısı, kendilerine ayrılan ücret ve sahip olmaları gereken özellikler de şöyle belirlenmiştir. Buna göre;

“...Ve mezkûr hücrelerde eğleşub ibadât ile müşteğil bulunan otuz iki nefer fukaranının (dervişlerin) her birine ikişer dirhem verilecektir...”⁸⁸

Tekkede 32 dervişin istihdamına uygun bir büyüklüktedir. Dervişler için imarettten yemek ve günlük iki dirhem ücret tahsisatı yapılmıştır. Külliyyede vazifeli olan ve talebe olarak bulunan diğer kişilerin aksine dervişlerin yemekten aldıkları pay yarı yarıya daha azdır. Her bir kişiye sabah ve akşam bir tam yemek verilirken dervişlere yarım yemek tevzi edilmiştir. Burada tasavvuf yolunun mütevaziliği ve nefis terbiyesi dikkat çekmektedir

---

⁸⁶ VGMA, a.v.

⁸⁷ VGMA, a.v.

⁸⁸ VGMA, a.v.

Ayrıca şeyh ve dervişler dışında temizlik ve güvenlik için bevvâb ve ferraşlık görevi yapacak bir kişi de vazifelendirilmiştir. Bu görevliye de günlük iki dirhem ücret tahsis edilmiştir.

1.1.4.3. Tekkenin Yolu

Dervişlerin irşadı ve tasavvufta takip edilen yol gereği bir tarikatın himayesinde hizmet veren tekke; kuruluşundan itibaren Halvetiyye tarikatına tahsis edilmiş, zaman içinde de bu tarikatın çeşitli kolları arasında geçiş yaşamıştır.

Tekkenin zikir günü pazartesidir.⁸⁹ Tekkenin postuna 1670’te bu tarikatın Karabaşîyye kolunu kurmuş olan, Karabaş Velî veya el-Atvel (en uzun) ünvanıyla bilinen Şeyh Hacı Ali Alâeddin Efendi (ö. 1685) geçmiş ve sürgün cezasına gönderildiği 1679 yılına dek bu mekanda irşad ile meşgul olmuştur. Bundan dolayı tekkenin bu süre içinde yeni tesis edilen Karabaşîyye kolunun âsitânesi durumunda olduğu söylenebilir. Kendisinden sonra yerine sırasıyla Halvetiyye-Nûriyye’den Bülbülcüzâde Şeyh Fethi Abdülkerim Efendi (ö. 1694) ile oğlu Abdürrahim Münib Efendi (ö. 1713) geçmişler, daha sonra tekke Halvetiyye-Şâbâniyye’ye devrolmuş ve kapatılana kadar da bu kola hizmet vermiştir. Nitekim tekkenin kitabesinde de şu beyit yer almaktadır:

“Ne güzel hânkâh-ı Valide Sultan-ı Atîk

Meslek-i Hazret-i Şaban-ı Velî bunda tarik”

Kitabede yer alan Şaban-ı Veli ifadesi kitabenin sonradan konulduğunu düşündürmektedir. Çünkü tekkenin şabaniye koluna geçmesi daha sonra olmuştur. Tekke tarih boyunca aşağıdaki sırayla Halvetiyye tarikatının farklı kollarına geçmiştir.

---

⁸⁹ Köse, a.g.e., s. 160.

1583 - 1670/71 Halvetiye; 1670/71 - 1679/80 Halvetiye-Karabaşiiye; 1679/80 - 1713 Halvetiye-Nuriyye; 1713-1925 Halvetiye-Şabaniyye.⁹⁰

Tekke bir beyitte şu şekilde yer almaktadır:

“Tekye-i Valide sultan'a sefer

Rehber ister mi eya can-ı peder”

Tekkenin ilk şeyhi Vişne Şeyh Mehmed Efendi el-Halveti'dir (ö.992/1584). Tekke bu zat için kurulmuştur. Atik Valide Camii yapıldıktan sonra ilk bu zat vaizliğe getirilmiştir.⁹¹

Kapatıldıktan sonra uzun müddet terk edilmiş şekilde kalarak harap bir duruma gelen mekan 1970'li yıllarda tamir edilmiş ve İlim Yayma Cemiyeti'ne bağlı bir öğrenci yurdu haline getirilmiş olup bugün oldukça bakımlı durumdadır.⁹²

Tekke şu anda “nakkaşhane” adlı tezyini sanatlar atölyesi olarak özel bir kuruma tahsis edilmiştir.

1.1.5. Dârülkurrâ

1.1.5.1. Dârülkurrâ Açılış Tarihi, Konumu ve Yapı Özellikleri

Dârülkurrâ, Kur'an öğretilen ve hâfız yetiştirilen mekteplerin, kıraat tâlimi yapılan medrese veya bölümlerin genel adıdır.⁹³ Osmanlılar Kur'an ihtisas medreselerine bu ismi vermişlerdir.

Dârülkurrâ'nın yeri pek çok araştırmacının gözünden kaçmış olmakla birlikte tartışmalıdır. Pek çok kaynakta dârülkurrâ, imaretin bulunduğu bina ile aynı yerde konumlandırılmıştır.⁹⁴

Vakfiyede dârülkurrâ'nın yerini tarif eden “...mezkûr camiin karşısında Vâkıfanın yaptırup tecvid vechile ve ilmi kıraat öğrenmek isteyen bütün müslümanlara

⁹⁰ Baha Tanman, “Sinan'ın Mimarisi Tekkeler”, **Mimarbaşı Koca Sinan, Yaşadığı Çağ ve Eserleri**, C: I İstanbul, 1988, s. 314.

⁹¹ Köse, **a.g.e.**, s. 160.

⁹² Tanman, “Atik Valide Külliyesi”, s. 68-72.

⁹³ Nebi Bozkurt, “Dârülkurrâ”, **DİA**, C: 8, İstanbul, 1993, s. 543-545.

⁹⁴ Tanman, “Atik Valide Külliyesi”, s. 68-73.

vakfettiği Darulkurra” cümlesi pek açıklayıcı değildir. Vakfiye tam bir yön belirtmediği için “*karşısı*” ibaresinden farklı yerler anlaşılabilir. Nitekim sıbyan mektebi ile darü’l-kurranın yerleri birbiriyle karıştırılmış ve aslında ayrı bir yapı olarak tasarlanan dârülkurrâ, darülhadisin yanında zannedilmiştir. Bu iddiayı güçlendiren başka bir veri de, yapının geçirdiği restorasyonlarda kullanılan plan ve rölelerde dârülkurrânın imaretin olduğu blokta değil ayrı bir yapı olarak yine caminin karşısında gösterilmesidir.

Ayrıca klâsik dârülkurrâ yapı tipi açısından değerlendirdiğimizde de ayrı bir bina bu büyüklükteki bir külliye için daha uygun düşmektedir. Dârülkurrâların bir kısmı cami bünyesinde, bir kısmı ise müstakil binalar içinde faaliyet göstermişlerdir. Cami bünyesinde tedrisat yapılan birçok dârü’l-hadis varlığı bile unutulmuştur, bunlar ancak biyografik eserlerden veya seyahatnamelerden öğrenilebilmektedir.⁹⁵

Dârülkurrâ, caminin haziresinin karşısında tek başına ve tek kubbeli bir yapıdır. Şu anda metruk haldedir. Ancak iç kısmı orijinaline yakın şekilde durmaktadır. Yüksek pencereli, içinde bir ocak ve bir mihrap bulunan kare planlı bir hücreden oluşmaktadır. Muhtemelen fazla büyük olmayan bir avlusu da mevcuttu. Ancak şu anda binaya çok yakın konumlanmış meskenler olduğundan avlu tam olarak ayırt edilememektedir.

Atik Valide Dârülkurrâsı’nın bir inşa veya açılış kitabesi yoktur. Vakfiyenin onaylandığı tarih olan 1-10 Rebiülahir 990/ 25 Nisan-5 Mayıs 1582 tarihinden sonra hizmete girmiş olmalıdır.⁹⁶

Atik Valide dârülkurrâsına ilk Şeyhülkurrâ tayini 996/1587-88 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Acemzâde Hasan Efendi 996/1587-88 yılında başladığı görevini 1002/1593-94 yılına kadar devam ettirdi.⁹⁷ Bu tarihin öncesinde cami içinde mi

---

⁹⁵ Zerrin Köşklü, “Vakfiyelere Göre 17. ve 18. Yüzyıllarda Bir Eğitim Kurumu Olarak Osmanlı Dârülkurrâları”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S: 14, Erzurum, 2000, s. 272-273.

⁹⁶ VGMA, a.v.

⁹⁷ Baltacı, a.g.e., s. 607.

faaliyet gösterilmişti, yoksa görev tevcihi ile ilgili bilgi eksikliği mi olduğu tespit edilememiştir.

1.1.5.2. Dârülkurrâda Yer Alan Görevliler, Talebeler ve Aldıkları Ücretler

Dârülkurrâda hafızlığını tamamlamış ancak farklı usullerde kıraat öğrenmek isteyen kişiler eğitim görmekteydi. Bu eğitimi verecek kişi Şeyhülkurrâ olarak adlandırılırdı. Vakfiyede görev tanımları ve kurra hafız eğitiminde dikkate alınacak okuyuş usulleri belirtilerek tedrisatın bu yönde olması istenmiştir. Dârülkurrâda vazife yapacak Şeyhülkurrâ'nın özellikleri şu şekilde tarif edilmiştir.

“...Bu şeyhülkurra ulum-u Arabiyyeye vâkıf, funun-i edebiyede mâhir, okutma usul-u tediye çok aşına, tecvidci, tecvidde yektâ, talebeyi okudup faidelendirir. Hafız-ı Kur'an-ı mecid, kıraatde sahibi itkan, eimme-i kıraatin akval ve rivayatını zabtetmiş, ekâbir-i kurradan gelen rivayet üzere kıraat ve edada mahîr, mütevatir rivayati haber-i ahatdan, meşhuri şazdan temyiz, hafî ile müdğam, murakkak ile müfehham, ihtilâs ile itmam, revim ile işmam arasını tefrik ve temyiz eder, hurufun meharic ve sıfatına vâkıf, kıraate ve kıraatin müktelerine müteallık, ulumun inceliklerine âşına, ilmi kıraati büyük meşayihden ahız ve en yüksek eimme-i kıraatden⁹⁸ kıraati ahzetmiş, dinlemiş, çokça okumuş ve okutmuş, zâtinde ilim ile ameli cem etmek sureti ile yetişmiş, ağır başlılık ve vakar comesine tamamen bürünmüş, ebrar ve ekâbirin axlâmet ve şiarı olan haya ridasını giyinmiş, küçük ve büyük herkes nazarında muhterem ve hazakatlı ehli kıraatden eimme-i aşereye ait kıraat-i aşere hakkında yazılan kütüb ü mutebereyi ifade ve takrire muktedir bulunmuş olacaktır...”⁹⁹

⁹⁸ “Eimmei aşere de şu zevâtdır: Şeyh imami sünni, Nafi bini ebi Naimilmedeni, imam kebir Abdullah ibni Kesir, okutmada birinci gelen ebu Amir bin Elulâ, İmami Fazıl Mahir Abdullah ibni Amir, çok abid ve mütteki olan imami Asım bin Ebinnucud, imami Necip Hamza bin Habib, arabiyâti kuvvetli ve ilmi kıraatde çok kudretli imami Ebulhasen aliyyikiisai, çok zeki olan imami Yakub Hadrami, fenni kıraetde kulacı geniş imam Ebu Cafer ka'ka', büyük imam Half bin hişâm işte bu on zât ilmi kıraatde mahir, mutemed, imam ve huccetdirler. Bunları her birinin ravileri ve turuk-u rivayetleri vardır.”

⁹⁹ VGMA, a.v.

Şeyhülkurrâ yalnızca kıraat talimi yaptırmakla değil, ayrıca bazı kitapları okutmakla da mükelleftir. Bu kitaplar İmam Şatibi'nin kasidesi, İmam Caberi'nin bu kaside üzerine yazılan şerhi, İmam Cezerî'nin mukaddeme neşridir. Vakfiye metninde, okutulacak kitaplar ve dârülkurrâ şeyhinin alacağı ücret yer almaktadır.

“...ve İmam-ı Şatibi'nin kasidesini ve İmam Caberi tarafından bu kaside üzerine yazılan şerhini, İmam Cezerî'nin mukaddeme ve neşrini ve bu babta yazılan sair muteber ve yüksek kavaid kitaplarını okutacak ve bu Şeyhülkurra'nın vazifesi yevmi otuz dirhem olacaktır.”¹⁰⁰

Dârülkurrâda eğitim görecek 10 hafız, haftada 4 gün derse gelirler, kıraat talim edip diğer kitapları okurlardı. Dârülkurrânın eğitim metodu, talebelerinin özellikleri ve talebeye tahsis edilen ücret vakfiye şartları arasında yer almaktadır. Buna göre:

“...bu dârülkurrâya ciddiyetle çalışan ve iyi okuyan ve zihinleri parlak, tabiatları seçme melekesine mâlik, istifade emelini besleyen, istidadlı Hafızlardan on zâtın tayinini şart kıldı, bunlar mezkûr şeyhe devam ederek onun ilminden istifade edecekler ve ondan okuyacaklar, okuduklarını ana dinleteceklerdir, her biri münferiden hususi bir kıraat ve rivayetle müşteğil bulunacak ve kâffesi her yerdeki adet vechiyle her hafta dört gün mezkûr dârülkurrâda hazır olacaklar, büyük bir edeple mezkûr şeyhten Kuran-ı Kerim taallim edecekler, kıraatin nazariyat ve ameliyatını öğrenecekler ve bu husustaki kavaidi gizli ve aşikârını tahkim edecekler, ilmi kıraat hakkında tasnif edilen kütüb-ü mutebereyi tederrüsle iştiğal ve su-i edebden ictinab ile edebi muhafaza, taallum ve tefehhum babında olanca kudretlerini sarf edecekler ve her birinin vazifesi ikişer dirhem olacaktır...”¹⁰¹

1.1.5.3. Dârülkurrânın İşleyişi

Dârülkurrâ'da talebe olan hafızların dört gün derse devam etme zorunluluğu vardı. Bir gün tatil yaptıkları düşünülürse diğer iki gün camide halkın eğitimine

¹⁰⁰ VGMA, a.v.

¹⁰¹ VGMA, a.v.

katkıda bulunmuş olabilirler. Böylece tecvid eğitimi almak isteyen halk ile camide görevli kariler de okuyuşlarını ilerletmek noktasında faydalanmış olabilirler. Vakfiyede dârülkurrâ için böyle bir görev tanımı yapılmamış olsa da pratikte bunun olmaması için de herhangi bir engel mevcut değildir.

Dârülkurrâlar 18. yüzyıldan itibaren hüviyetlerini kaybederek teker teker işlevlerini yitirmişlerdir. Atik Valide Dârülkurrâsı bir dönem Kemankeş Emir Hoca adıyla meşhur Seyyid Abdülkadir Efendi'nin Valide-i Atik Camii'ne 1135 (1722) tarihinde vakfettiği kitaplardan oluşan bir kütüphane olarak kullanılmıştır.¹⁰² Kütüphanenin hizmete girişi bu kitapların bağışlanmasından sonraki bir tarih olmalıdır.

1.1.6. Dârülhadis

1.1.6.1. Dârülhadisin Hizmete Girişi, Konumu ve Yapı Özellikleri

Dârülhadis, hadis eğitimi yapılan ihtisas medreselerine verilen isimdir. İslâm tarihinin erken dönemlerinden itibaren hadis eğitimi önemli bir alan olarak kabul edilmiş ve bu alandaki eğitime özel önem verilmiştir.

Osmanlı Devleti zamanındaki ilk dârülhadis, I. Murad döneminde (1360-1389) Çandarlı Hayreddin Paşa tarafından İznik'te yaptırılmıştır; ancak bu eserden bugün hiçbir iz bulunmamaktadır.¹⁰³ Sonraki dönemlerde Edirne, İstanbul gibi şehirlerde önemli dârü'l-hadisler açılmıştır. III. Murad devri yüksek payeli dârülhadislerin açıldığı bir dönemdir.¹⁰⁴

Atik Valide Dârülhadisi'ne ait herhangi bir inşa ve açılış kitabesi bulunmamaktadır ve külliye'nin tüm birimlerinde aynı durum söz konusudur. Bu

¹⁰² Mehmed Nermi Haskan, **Yüzyıllar Boyunca Üsküdar**, C: 2, İstanbul, Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2001, s. 947.

¹⁰³ Ali Yardım, "Dârülhadis", **DİA**, C: 8, İstanbul, 1993, s. 529-532.

¹⁰⁴ *Atik Valide ile birlikte III. Murad devri ricâlinde Câfer Ağa'nın Eyüp'te Kızıl Mescid yakınında yaptırdığı Câfer Ağa Dârülhadisi (990/1582), aynı dönemin önemli şahsiyetlerinden Mehmed Ağa'nın Çarşamba semtindeki Mehmed Ağa Dârü'l-hadisi (993/1585), III. Murad devri vezir-i âzamlarından Koca Sinan Paşa'nın Divanyolu'ndaki Sinan Paşa Dârülhadisi (1001/1592-93), Osmanlı şeyhülislâmlarından Zekeriyâ Efendi'nin Sultan Selim Camii yakınındaki Zekeriyâ Efendi Dârülhadisi (1001/1592-93'ten önce).*

yüzden birimlerin açılış tarihini vakfiyenin onay tarihi olarak kabul etmek uygun görünmektedir. Ancak bazı birimlerde vakfiye onayından önce yapılan görev tevcihlerine dair belgelere ulaşıldığından bunların onaydan önce hizmete girdiği kabul edilmektedir. Dârülhadis'e ilk atamanın hangi tarihte yapıldığı tam tespit edilememekle birlikte onaydan önce olması yüksek ihtimaldir. Dârülhadis'e atanan ilk müderris olan Şeyh Mehmed Efendi'ye henüz dârülhadisin inşaatı devam ederken muhaddislik ve kürsü vaizliği verildiğine dair bilgiler yer almaktadır. Şeyh Efendi, 992/1584 tarihinde vefat etmiştir. Bu tarihten ne kadar önce göreve başladığı bilinmemektedir.

İmaret, kervansaray, dârüşşifa ve sıbyan mektebi ile birlikte tek bir kütlede oluşan devasa bir binada yer alır. Tek bir yapı kütleli olmakla birlikte bahsi geçen birimler için bağımsız alanlar mevcuttur. Dârülhadis'e bölgedeki kot farkından dolayı cami tarafından fazla yüksek olmayan bir merdivenle girilmektedir. Yatay bir şekilde uzanan yan yana hücrelerden meydana gelmiş, hücrelerin önünde revaklar bulunmaktadır. Hücreler üç farklı büyüklüktedir. Bir kısmı oldukça geniş, bir kısmı orta büyüklükte bir kısmı ise küçük hücrelerdir. Sıbyan mektebi ile birlikte bir taraftan imaretle diğer taraftan dârüşşifayla bitişiktir. Ana girişleri imaret ve kervansarayla aynı kapıdandır. Mimar Sinan eseri olan dârülhadis, Toptaşı Bîmârhanesi hizmete girince bu hastanenin bir birimi olarak kullanılmıştır. Daha sonra ise cezaevi olarak kullanılmış, bu sırada yapıya eklenen bölümler, orijinal halinin değişmesine neden olmuştur.

Vakfiye darulhadisin külliye içindeki yerini şöyle tanımlamıştır:

“...Yine bu camiin karşısında ve bu dârülkurrâ kurbunda vâkıfanın yaptırub ehli ilim ve zekâ ashabından hadis ve tefsir okuyacaklara ve okutacaklara vakfettiği dârülhadis...”¹⁰⁵

Dârülhadis imaret binasında yer almasına rağmen girişi cami tarafına baktığından dârülkurrâ ile karşı karşıya bir konumda yer almaktadır. Vakfiyede yer

---

¹⁰⁵ VGMA, a.v.

alan bu ifade dolayısıyla birçok araştırmacı dârülkurrâyı da bu yapı bloğunun içinde göstermiştir.

1.1.6.2. Dârülhadis Görevlileri ve Alacakları Ücretler

Dârülhadiste eğitim görecek talebenin sayısı vakıfe tarafından 12 kişi olarak belirlenmiştir. Bu talebeye ders okutacak bir muhaddis atanacaktır. Dârülhadis müderrisinin vasıfları ve alacağı ücret vakfiyede yer almıştır. Muhaddisin alacağı ücret dârülhadisin payesini tespit edeceğinden önemlidir. Buna göre:

“...bu darülhadise salih, âlim, her ayıb ve lekeden sâlim, gayet mutteki, hayatı temiz, günaha el sürmekten müctenib, ilim ile müşteğil, her nev’ ilim ile ruhunu yükseltmek hususunda son derecede çalışkan, talim ve tedrisi kendisine devamlı bir adet edinmiş, ömrünü istifade ve ifade uğrunda sarfetmiş ve yine ibadet ve itaata bütün mevcudiyetiyle teveccüh etmiş olacak ve nefisini rezailden kurtarmak ve bir takım fezail ile bezemek emelinde bulunan talebeye orada hadis, tefsir vesair ulumu bilâ taksir tedris etmek üzere bir zât tayin edilmesini ve vazifesinin yevmi kırk dirhem olmasını şart...”¹⁰⁶

Atik Valide Dârülhadisi muhaddisin aldığı ücrete bakıldığında “telvih” olarak adlandırılan kırklı medreselerdendir. Osmanlı medrese düzeninde bunu üstüne çıkan Hariç (ellili), Dâhil (ellili), Sahn-ı Seman, Süleymaniye, Altmışlı, Süleymaniye Dârülhadisi bulunmaktadır.

Dârülhadiste eğitim görecek talebelerin ders şekilleri ile alacakları ücret şöyledir:

“...ve bu dârülhadisteki hucrelerde on iki erkek talebe bulundurulup bunlar envai ulumu iktibasa tali, nefislerini bir takım rezailden tahlise rağib bulunarak mezkûr müderrisden ahz-ı ulum

---

¹⁰⁶ VGMA, a.v.

etmelerini, onun mübarek sözlerini dikkatle dinleyip istifade etmelerini ve vazifelerinin ikişer dirhem olmasını şart eyledi."¹⁰⁷

Dârülhadise talebe alımında dikkat edilecek bazı unsurlar vakfiyede var olsa da talebelerin nasıl seçilip kabul edildiğine dair tam bir bilgi yoktur. Ancak bir alt seviye medreseden icazetli olan kişiler arasından muhtemelen hocalarının verdiği referans ve yaptıkları yönlendirmelerle başvuru yaparak yerleşmektedirler.

1.1.7. Dârüşşifa

1.1.7.1. Atik Valide Dârüşşifası'nın Kuruluşu, Mimarî Özellikleri ve Kuruluşundan İtibaren Geçirdiği Değişiklikler

Dârüşşifa, İslâm dünyasında klâsik hastanelerin genel adıdır. Osmanlı Devleti devrinde vakıf sistemi içinde hizmet veren çok sayıda dârüşşifa vardır. Osmanlı hastanelerinin en ayırddedici mimarî özelliği cami, medrese, imaret, tabhâne, kervansaray, hamam, çarşı, çeşme gibi eserlerden oluşan külliyelerin bir birimi şeklinde planlanmalarıdır. Bu yapı toplulukları şehir içinde birer küçük şehir oluşturarak halkın her türlü sosyal, kültürel ve sağlıkla ilgili ihtiyaçlarını da karşılamaktaydı.¹⁰⁸

Atik Valide Dârüşşifası da aynı adlı vakfa ait külliyenin bir bölümü olarak Üsküdar'ın Toptaşı semti, Atik Valide Mahallesi'nde kurulmuştur. Vakfiyede külliyenin yer aldığı mahalle "yeni mahalle"¹⁰⁹ olarak belirtilmiş, Dârüşşifanın külliyenin içinde nerede yer aldığı ve bazı yapısal özellikleri ise şöyle ifade edilmiştir:

*"Vâkıfanın imareti âmire kurbunda yüksek ve güzel hücreleri ve odaları müstemil olarak yaptırub her nev hastaların mesalih ve tedavileri için vakfettiği darüşşifâ (hastahane bu mebaninin kaffesi mahallince meşhur oldukları için tarif ve tahditden müstağnidirler."*¹¹⁰

---

¹⁰⁷ VGMA, a.v.

¹⁰⁸ Arslan Terzioğlu, "Bimâristan", DİA, C: 6, İstanbul, 1992, s. 163-178.

¹⁰⁹ VGMA, a.v.

¹¹⁰ VGMA, a.v.

Hastane, vakfiyede “dârüşşifa”¹¹¹, vakfa ait muhasebe kayıtlarında ise “dârüşşifa” ve “dârüşşifa-ı mamure”¹¹² şeklinde geçmektedir. *Tezkiretü'l-Ebniye*'de Mimar Sinan yapısı olan Dârüşşifalar bölümünde “Valide Sultan Dârüşşifası” olarak bahsedilmiştir.¹¹³

Dârüşşifaya ait herhangi bir inşa ve açılış kitabesi bulunmamaktadır. Vakfin onay tarihi olan 1-10 Rebiulahir 990/25 Nisan-5 Mayıs 1582 tarihi Dârüşşifanın hizmete girdiği tarih olarak kabul edilebilir.¹¹⁴

Dârüşşifa kısmında mutfak, mescit, hamam, çamaşırhane, ambar, depo ve hasta odaları bulunmaktadır. Yapı, 18. yüzyılın sonlarına kadar vakfiyeye uygun bir şekilde hizmet vermiş daha sonra ise farklı şekil ve amaçlarda kullanılmıştır. Dârüşşifa'nın da içinde bulunduğu yapı topluluğunda yer alan imaret, dârülhadis, sıbyan mektebi bölümlerinin işlevleri sonraki yıllarda sonlandırılmış ve yalnızca hastane hizmeti verilmiştir. III. Selim ve II. Mahmud dönemlerinde askerî kışla ve hastane olarak kullanılan bina daha sonra farklı fonksiyonlar da üstlenmiştir.¹¹⁵ 1837 yılında 1472 hastayı tedavi edebilecek kapasitede olan kurum, belli zamanlarda askeri hastane ve depo olarak hizmet vermiş ve 1873 senesinde Süleymaniye Bîmârhanesi'ndeki hastaların buraya nakledilmesiyle Osmanlı Devleti'nin resmî akıl hastanesi olarak görev yapmaya başlamıştır.¹¹⁶ Dârüşşifa, Toptaşı Bîmârhanesi adı altında, 1873 yılından, hastaların Bakırköy'e taşındığı tarih olan 1927 yılına dek akıl hastalarına hizmet vermiştir. Bu zaman zarfında külliyeğe bağlı birimler pek çok değişikliğe uğramıştır.¹¹⁷ Külliyenin dârüşşifa olarak kullanılan binası erkek hastalara ayrılırken, medrese, dârülhadis ve ona bitişindeki yapılar kadın hastalara tahsis edilmiştir.¹¹⁸ Dârüşşifa ve imaret bölümü ise 1935'ten 1976'ya dek Tekel Yaprak Tütün Atölyesi olarak kullanılmış, daha sonra Üsküdar İmam Hatip Lisesi'ne tahsis edilmiştir. 2001 yılından 2010 yılına kadar Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinin

---

¹¹¹ VGMA, a.v.

¹¹² BOA, EV.HMH.d, 672/4/6.

¹¹³ Sâî Mustafa Çelebi, a.g.e., s. 104.

¹¹⁴ VGMA, a.v.

¹¹⁵ Ayten Altıntaş, “Üsküdar'da Bir Akıl Hastanesi: Toptaşı Bîmârhanesi 1873-1927”, **Üsküdar Sempozyumu IV**, C: 2, ed. Coşkun Yılmaz, İstanbul, 2007, s. 392.

¹¹⁶ Fatih Artvinli, a.g.e., s. 66-67.

¹¹⁷ Ramazan Pantık, a.g.e., s. 34.

¹¹⁸ Ayten Altıntaş, a.g.m., s. 393.

kullanımında olan bina Şu anda Vakıflar Genel M¼d¼rl¼ę¼ tarafından Fatih Sultan Mehmet Vakıf ¼niversitesi'ne devredilmiŐtir. Eserin imaret, tabhane, d¼r¼lhadis, sıbyan mektebi kısmının restorasyonu devam etmektedir. Restore işinin tamamlanmasından sonra bu kısım da Fatih Sultan Mehmet ¼niversitesi b¼nyesinde hizmet verecektir.

D¼r¼Őİfa binası, ortada avlu, kenarlarında revakların çevirdiği h¼crelerden oluşan bağımsız bir yapıdır. İçinde hastalar için bir de hamam bulunmaktadır. Hamamın varlığı vakfiyede yer alan g¼revli isimlerinden de anlaşılmaktadır, Şu anda yapı içinde yerini hala muhafaza etmektedir. Ancak buradaki hamam gelir getirme kaygısıyla yapılmadığı, sadece hastaların hizmetine sunulduğu için muhasebe kayıtlarında yer almamaktadır. Avluda, revakların olduğu b¼l¼mde duvara yapışık Şekilde tasarlanmış k¼¼k bir de eŐme vardır.

G¼n¼m¼zde iki katlı, ahşap bir çatıya sahip ve tabhane ile bağlantılı bir yapı olan d¼r¼Őİfanın, aslında, tek katlı, k¼ęir ¼rt¼l¼ ve diğer birimlerden bağımsız bir Şekilde planlandığı anlaşılmaktadır.¹¹⁹ Sonrasında eklemeler yapılarak g¼n¼m¼zdeki haline ulaşmış olmalıdır.

1.1.7.2. D¼r¼Őİfa Kadrosu, G¼rev Tanımları ve Aldıkları ¼cretler

Vakfiyede d¼r¼Őİfaya doktor, g¼z hekimi, cerrah, eczacı, hemşire, hastabakıcı, edviyek¼b adlı tıbbi personel, bunların dışında abrizi, aşçı, bevv¼b, kasekeş, cameşuy, ferraş, k¼lhancı adlı temizlik, g¼venlik ve bakım personeli ile vekilharç, kılarcı, k¼tip gibi malı işleri y¼r¼tecek personel tayin edilmiştir.

D¼r¼Őİfanın toplam çalışan sayısı 29 kişidir. D¼r¼Őİfa çalışanlarına vakıf b¼tesinden ayrılan rakam g¼nl¼k 119 dirhemdir.¹²⁰

1.1.7.2.1. Tıbbi Personel

1.1.7.2.1.1. Doktor (Hekim)

¹¹⁹ Baha Tanman, "Atik Valide", **B¼y¼k İstanbul Ansiklopedisi**, C: 2, İstanbul, 2016, s. 411.

¹²⁰ VGMA, a.v.

Atik Valide Dârüşşifası'nda sayıları, özellikleri ve çalışma şartları vakfiyede belirtilmiş iki tane hekim bulunmaktadır. Bu doktorlar şu şekilde tanımlanmışlardır:

“İlm-i teşrihte mahir, ikram ve hürmete şayan olacaklar ve bilgilerini tecrübe ve pratik ile sağlamlaştırmış ve kuvvetlendirmiş, bir takım ahval-i vehimeyi müşahede ile sanatlarının kaide ve esaslarını te'kid ve teyid eylemiş, tababet ve hikmetin bütün esrar ve inceliklerine vakıf olmuş bu iki doktordan birine yirmi beş değerine on beş dirhem vazife verilecektir.”¹²¹

Muhasebe kayıtlarında doktorlardan biri “hekim-i evvel”, diğeri “hekim-i sâni” olarak yer almış ve kendilerine vakfiyede belirtilen ücrete uygun ödeme yapıldığı da kaydedilmiştir.

1.1.7.2.1.2. Kehhal (Göz Doktoru)

Vakfiyede yer alan şartlara göre iki tane göz hekiminin Dârüşşifa kadrosunda yer alması istenmiştir. Kehhallerin özellikleri ve alacakları ücret şu şekilde yer almıştır:

“...Bu dârüşşifaya göz hastalıklarının tedavisinde yetkin, göze yararlı ve zararlı olan şeyleri teşhiste mahir, göz ilaçlarının nasıl hazırlanacağını bilen, emsalleri arasında engin tecrübe iyi tedavileriyle maruf iki göz doktoru tayinini şart kıldı. Bunlardan birinin vazifesi beş dirhem, diğerrinin dört dirhem olacaktır.”¹²²

Göz hastalıklarının tedavisi eski tıp bilgisinde, temel hekimlik bilgisinin dışında özel bir ihtisas alanını ifade etmekteydi. Kehhalin yukarıda belirtilen özellikleri arasında sadece teşhis ve tedavi kabiliyeti değil, bir de göz ilaçlarını hazırlamayı bilmesi de eklenmiştir. Bu da göz hekimliğinin ayrı bir uzmanlık istediğinin bir kere daha dile getirilmesi anlamına gelmektedir.

---

¹²¹ VGMA, a.v.

¹²² VGMA, a.v.

1.1.7.2.1.3. Cerrah

Atik Valide Sultan Dârüşşifası vakfiyesine göre hastanede iki tane cerrah bulunması şart koşulmuştu. Cerrahların görev tanımları ise şu şekilde yapılmıştır:

“...Yine buraya yara ve irinlerin tedavisini iyi bilen, mecruhun, tedavisiyle bedenini ruhdan istifade ettiği gibi istifade ettiği, ilaçların ve merhemlerin hazırlanmasında mahir, hastalara karşı şefkat ve merhamet sahibi, kendilerine tayin edilen ücreti hakkıyla almak için lazım olan hizmeti vermekte gayretkeş iki cerrah tayin edilmesini şart kıldı. Bunlardan birinin vazifesi beş dirhem, diğerinin dört dirhem olacaktır.”¹²³

Cerrahlar, açık yaraların, kesiklerin veya kesilmesi icap eden uzuvların tedavisiyle meşgul olup hem cerrahi müdahalede bulunacak hem de sonrasında hastalar için gerekli olan ilaçların hazırlanması ile ilgilenecek, doktor ve kehhâl dışında başka bir uzmanlık isteyen donanıma sahip kişilerdir. Bundan dolayı görev tanımları doktorlardan ayrı olarak yer almıştır.

1.1.7.2.1.4 Hastabakıcı

Hekim kadrosu dışında, hastaların gündüz ve gece bakımını yapmak üzere dört erkek görevli (hastabakıcı) bulunmaktadır. Vakfiyede bahsi geçen görevliler şu şekilde zikredilmişlerdir:

“...Vâkıfa-i müşarünileyha, hastaneye erkeklerden dört zât daha alınmasını şart kıldı. Bunlar hastaların umur ve mesalihine, onların mühimmat ve levazimine zaruri olan işlerine bakacaklar, her zaman onların hâllerine riayet edecekler, her an onları nezaret ve murakabe altında bulunduracaklar, gündüzleri onların üzerinden hiç bir an ayrılmayacaklar, usanmaksızın ve üşenmeksizin daima onların hizmetleriyle meşgul olacaklar, giceleri de noksansız ve müsamahasız ikisi

---

¹²³ VGMA, a.v.

bir gice, diğer ikisi diğer bir gice nevbetle hastanenin hizmetlerini ifa edecekler ve her birinin vazifesi de üçer dirhem olacaktır...’’¹²⁴

Yatan hastaların özel bakıma muhtaç olacağından hareketle vazifelendirilmiş bulunan bu kişiler, hastaların her türlü ihtiyacının giderilmesinden sorumluydular. Yemek yemeleri, hamamı kullanmaları, mescide gidecek durumda olanların oraya götürölüp getirilmesi gibi işlerle ilgileneceklerdir.

1.1.7.2.1.5 Abrizî

Yatalak hastaların gece ve gündüz alt bakımlarının yapılması ve tuvalet ihtiyaçlarının giderilmesi işleriyle ilgilenen görevli olan ‘‘abrizî’’ vakfiyede şöyle tarif edilmiştir:

‘‘...ve hastaların şişe ve bu nevdan olan şeylerine bakmak ve gündüzleri bu hizmetlerinden hiç geri kalmamak, geceleri de bu hizmetleri münavebe ile ifa etmek üzere iki kişi tayin edilub vazifelerinin üçer dirhem olmasını...’’¹²⁵

1.1.7.2.1.6. Eczacı

Hastaların ihtiyacı olan ilaçların hazırlanması için tayin edilen eczacıların görev ve sorumlulukları ile alacakları ücret vakfiyede şöyle belirtilmiştir:

‘‘...Ve bu hastahaneye iki eczacı tayin edilmesini şart kıldı. Bunlarda erbab-ı ihtiyaç için ihzarı lâzım gelen ecza-yı tıbbiye ve macun ve mayiatının ıslah ve imâli hususunda hazakatı kâmile sahibi olacaklar ve her birinin vazifesi de üçer dirhem olacaktır.’’

Vakfiyede bu ayrıntılar yer almasa da, eczacılar ilaç olarak kullanılan kökler, kurutulmuş veya taze otlar ve çiçeklerin isim ve niteliklerini bilen ve bunları hastaların ihtiyacına uygun bir şekilde hazırlama ehliyeti olan kişilerdir.¹²⁶

---

¹²⁴ VGMA, a.v.

¹²⁵ VGMA, a.v.

¹²⁶ Yasin Yılmaz, **Kanunî Vakfiyesi ve Süleymaniye Külliyesi**, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2008, s. 316.

1.1.7.2.1.7. Edviyeküb

Edviyeküb, eczacı ve doktorların verdiği talimatlar doğrultusunda, kullanılacak ot, kök gibi ilaç yapılacak malzemeyi döverek veya sürterek hazırlayan görevlidir. Vakfiyede edviyeküb adlı görevliler ve alacakları ücret şöyle yer almıştır:

“...Ve edviyeyi döğmek ve sürtmek üzere buraya iki kişi tayin edilub vazifeleri ikişer dirhem olmasını...”

Edviyeküblerin yapacakları iş, beden ve kol kuvveti istediğinden, güçlü kuvvetli kişilerden seçilmeleri uygun görünmektedir. Ellerindeki reçete doğrultusunda ilaçları hazırlayarak şişe veya kaplarda kullanılacak hale getirirlerdi.

1.1.7.2.2. Temizlik, Güvenlik ve Bakım Personeli

1.1.7.2.2.1. Ferras

Külliyeye ait hemen hemen tüm birimlerde ortak bir görevli olarak yer alan ferraş, etrafı temiz tutmak ve süpürmekten sorumlu olan kişidir. Atik Valide Sultan vakfiyesinde dârüşşifada görev yapacak ferraş ile ilgili şu hükümler yer almıştır:

“...ve süpürülmesi lazım gelen yerleri süpürmek ve tenzifatına bakmak için bir ferraş tayin edilup vazifesinin bir dirhem olmasını...”

1.1.7.2.2.2. Cameşuy

Hastanede tedavi gören hastaların çarşaf, nevresim vs. malzemeleri ile üst başlarını yıkayıp temizleyip kullanıma hazır hale getirmekle mükellef olan görevlilere “cameşuy” adı verilmiştir. Vakfiyede bu personel şöyle yer almıştır:

“...Ve bu hastahaneye iki erkek çamaşirci tayinini şart kıldı. Bunlar bu hastaların çamaşırlarını ve düşek, yorgan, kir, pas, leke gibi hastalara taalluk eden meydandaki bulaşıkları yıkayacaklar ve bunların her birinin vazifesi üçer dirhem olacaktır...”

1.1.7.2.2.3. Kasekeş

Dârüşşifada hastalara, yemek servisi yapan ve yenmiş yemek kaplarını taşıyan ve ortalığı temizleyen kişilere “kasekeş” denilmekteydi. Görev tanımları ve alacakları ücret ise şu şekildeydi:

“...Ve mutad vechile lüzum görüldüğü zaman kapları getirüb götürmek üzere buraya kâsekeş tabir edilen kâse taşıyıcı tayin edilub vazifesinin bir dirhem olmasını...”

1.1.7.2.2.4. Hamamcı (Hamamî) - Külhancı

Dârüşşifa bünyesinde, yalnızca orada yatan hastalara tahsis edilen bir hamam bulunmaktaydı. Hamamda hastalara yardımcı olacak ve hamam külhanını yakıp her an hazır bulunduracak bir görevliye ihtiyaç vardır. Vakfiyede “külhancı” olarak, muhasebe defterlerinin bir kısmında ise “hamamî” olarak yer alan bu görevlinin vazifesi şöyle ifade edilmiştir:

“...Ve hastalar için ihzar edilen hamamı ısıtmak ve hastaları bu hamamda oğmak, bunların sair mühimmatına bakmak üzere bir külhancı tayin edilub vazifesinin iki dirhem olmasını...”

1.1.7.2.2.5. Aşçı

Dârüşşifa personeli yemek ihtiyacını vakfin diğer çalışanlarının aksine, imareten değil, hastane bünyesindeki mutfaktan karşılamaktaydı. Vakfiyede külliye'nin tüm birimlerinin çalışanları sayılırken dârüşşifa çalışanları bunun dışında tutulmuştur. Hastaların birçoğunun dikkat etmesi gereken perhizler sebebiyle, Dârüşşifa içinde küçük bir mutfakta hastalara özel yemekler pişmekteydi. Yemeklerin hazırlanması için tayin edilen aşçılarla ilgili hükümler şöyledir:

“...Ve buraya iki erkek aşçı tayinini de şart kıldı. Bunlar hazik ve zeki bir doktorun emniyet ve itimad edeceği şekilde hastalara elverişli olan yemekleri pişirecekler, hastanın iştahasını calib bir suretde pişirdikleri şeylerin iyi pişirilmesi hususunda çok dikkat ve itina sarfedecekler ve her birinin vazifesi de üç dirhem olacaktır...”

1.1.7.2.2.6. İmam ve Müezzin

Hastalar için dârüşşifa bünyesinde tesis edilen mescitte görev yapmak üzere bir müezzin ve bir imam tayini yapılmıştır. Vakfiyede bu kişilerin görevleri şöyle belirlenmiştir:

“...Hastanedeki hademeye ve eyileşmeğe yüz tutan hastalara namaz için tahsis edilen mevkide ibadetlerin en mühimi olan namazda imamet yapmak üzere bir zât imam tayin edilub kendisine dört dirhem vazife verilmesini ve yine buraya namaz vakitlerinde ezan okuyup halkı ibadetin en şereflişine çağırmaq üzere bir müezzin tayin edilub kendisine iki dirhem vazife verilmesini şart kıldı...”

1.1.7.2.3. Malî Personel

1.1.7.2.3.1. Vekilharç

Dârüşşifa için gerekli olan tüm malzemeyi satın alıp kâtip eliyle harcama defterine kaydettiren ve sonrasında anbarcıya teslim eden kişidir. Vekilharç, dârüşşifa personeli içinde yaptığı iş cihetiyle önemli bir isimdir. Vakfiyede vekilharcın özellikleri ve alacağı ücret şu şekilde kaydedilmiştir:

“...Vâkıfa-i müşarünileyha, bu hastaneye bir de vekilharç tayinini şart kıldı. Bu vekilharç, hıyanetden katiyyen ictinab eder, emanet ve istikametle muttasıf olacak iktizayı hâle göre hastaların muhtaç olduğu şeyleri satın alacak ve aldığı şeyleri alırken ucuz almağa çalışacak ve hidmet-i lâzimesini ifa babında vazifesine mukdim ve haris olacak ve kendisine üç dirhem vazife verilecektir...”

Yaptığı iş gereğince vekilharçta olması istenen en dikkat çekici özellik, emanete sadık ve hıyanetten uzak bir kişi olmasının talep edilmesidir. Nasıl ki doktorlarda hastalara şefkatli olma yönüne dikkat çekilmişse burada da emin ve dürüst bir kişi olma özelliği öne çıkmıştır. Çünkü hastane için tahsis edilen bütçenin doğru bir şekilde harcanması daha fazla hastanın ihtiyacının karşılanması anlamına gelmektedir.

1.1.7.2.3.2. Kâtip

Kâtip vekilharcın aldıklarını kayda geçiren, dârüşşifanın tüm girdi çıktılarını yazan görevlidir. Kâtiplerle ilgili vakfiyede yer alan şartlar şöyledir:

“...Bu hastahaneye kitabet ve muhasebede mahir, bir sual vukuunda derhal cevap vermeğe kâdir, vekilharcın hastahane için aldığı şeyleri yazacak, vaki olan ahz ve itayı defterine kayd edecek bir kâtibin tayin ile kendisine üç dirhem vazife verilmesini şart kıldı...”

Kâtibin bir soru sorulduğunda cevap verebilecek yeterlilikte, bir kişi olmasının istenmesi, bir denetleme söz konusu olduğunda bu kişinin Dârüşşifa hesaplarının izahını yapacak kişi olduğunu göstermektedir. Muhtemelen kâtip, vekilharç ve anbarcı ortak bir çalışma alanına sahiptiler ve zaman zaman görüşerek ihtiyaçların alınması ve bunların kayda geçirilmesi için birbirlerinin verilerinden faydalanmaktaydılar.

1.1.7.2.3.3. Anbarcı (Kilarî-Kilarcı)

Dârüşşifalarda önemli meselelerden birisi, gerek çiçek, yaprak ve kök gibi maddelerden hazırlanan müfred, yani basit ilaçların gerekse şerbet ve macun gibi mürekkebe, yani çeşitli maddelerin karıştırılması ile yapılan ilaçların korunması ve saklanması olmuştur.¹²⁷ Bunun dışında hastalara yapılacak yemekler için gereken malzemenin depolanması, yine hastaların ihtiyacı olan temizlik ve tekstil ürünlerinin saklanması işlerini yürüten görevli olan anbarcı vakfiyede şöyle tanımlanmıştır:

“...Ve hastahanenin anbarını hıfz ve buraya konulacak şeyleri koymak ve çıkarılacak şeyleri çıkarmak ki anbar işlerine bakmak ve anbar mevcudunun mikdarını icmâlen ve tafsilen bilmek üzere bir kilârcı tayin edilip kendisine dört dirhem vazife verilmesini...”

1.1.7.3. Dârüşşifa'dan Hizmet Alacaklar ile Hasta Hizmet Birimleri

Hastanede çalışacak kişiler nasıl tespit edilmekteydi? Bunun tam bir cevabı bulunmamaktadır. Ancak vakfiyede personelin sahip olması gereken özellikler genel

¹²⁷ Nil Sarı, “Osmanlı Dârüşşifalarına Tayin Edilecek Görevlilerde Aranılan Nitelikler,” **Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları**, S: 1, 1995, İstanbul, s. 41.

bir çerçeve içinde yazılmıştır. Vakfiyeler durağan bilgiler içermektedir, uygulama esnasında bu koşulların ne kadar hayata geçirildiği tartışılabilir ancak yine de en azından kriter olarak kabul edilebilecek, bu konuda araştırmaya ışık tutacak verilerdir. Buna göre dârüşşifada çalışacak doktorlar şu özelliklere sahip olmalıdır:

“...ilm-i teşrihte mahir, ikram ve hürmete şayan olacaklar ve bilgilerini tecrübe ve pratik ile sağlamlaştırmış ve kuvvetlendirmiş, bir takım ahval-i vehimeyi müşahede ile sanatlarının kaide ve esaslarını te'kid ve teyid eylemiş, tababet ve hikmetin bütün esrar ve inceliklerine vakıf olmuş, kalplerini ulum-ı hikemiye ile ağzına kadar doldurmuş, ahval-i mizaciyeeye vukuf ve ihata sahibi, tedavi ederken rıfk ve mülayemete riayet eder, ilaç ve edviyenin imal ve ihzarında çok tecrübe görmüşler, hastaların mizacına ve edviyenin ne dereceye kadar münasebeti olduğuna vakıf, bu suretle nazariyat ve ameliyatı nefislerinde cem etmiş, acz ve ataleti kendilerine reva görmezler, hastaların tedavisi hususunda bütün güzel tedbirlerde bulunurlar, hastalar ile görüşürken şiddetli ve sert sözlerden katiyyen içtinab ederler, her bir hastaya sanki en yakın velisi ve akrabası gibi rıfk ve nezaket ibrazına çalışırlar, hastaların başlarını merhamet gölgesi altına alarak onları daima şefkatle, hallerine riayetle karşılarlar, bu iki doktorun her biri hastaların ahvalini tarassud ve taahhud altına alır, bu dertlilerin, bu biçaregahın hal ve şanlarına dikkat ve tekayyüd eder, nabızlarını ve hararet derecesini vesair alamatı yoklar dururlar, daima hastaların hallerini sorarlar, tedavileri babında mümkün olan her teslihatı yaparlar, eğer hastanın hali tekrar doktorun gelmesini icab ederse hastaya koşar, işte doktorlar bu şeraiti muharrere ve usuli mukarrereye riayet etmek mecburiyetindedirler. Bunlardan hiçbirini ihlal edemeyecekler ve bu şeraite riayette katiyen ihmal göstermeyeceklerdir. Eğer yaparlarsa aldıkları para kendilerine haram olacak, ahirette de daimi bir azaba maruz kalacak ...”¹²⁸

---

¹²⁸ VGMA, a.v., s. 86-87.

Bu özelliklere sahip doktorlar ancak uzun bir mesleki tecrübeye sahip, iyi eğitilmiş kişilerden olmalıdır, bunlar iyi bir doktordan ilk istenecek kriterlerdir. Oysa mesleki yeterlilik kadar, hastaya muamele ve iletişim meselesinin ne kadar önemsendiği asıl dikkat çekilmesi gereken kısımdır. Doktorların hastaya nasıl muamele ettikleri bilinemez, tabii olarak bu kriterlerin nasıl tespit edildiğini ve ne kadar dikkate alındığını bilmek de mümkün değildir. Ancak yapılan bir şikâyet kaydına rastlanılırsa bu konudaki tutumun ortaya konmasına yardımcı olabilir.

İstihdam edilen göz hekimleri ve cerrahlar kurumun kendi devri için önemli hastanelerden biri olduğunu göstermektedir. Çünkü hem ayakta hasta bakılmakta hem ameliyatlara gerçekleştirilmekte hem de ayrı bir uzmanlık gerektiren göz hastalıkları tedavi edilmekteydi. Bu özellikleriyle tam teşekküllü hastane özelliği taşımaktaydı.

Vakfiyede, külliye'nin en önemli birimlerinden olan dârüşşifada tedavi olacak kişilerin özellikleri konusunda bir ayırım yapılmamıştır. “*Her nev hastanın mesalih ve tedavileri için*”¹²⁹ denilerek herkese açık olduğu belirtilmiştir. Ancak çalışanlarına baktığımızda tamamının erkek olması hasta kabulünde de tercihin bu yönde olabileceğine dair bir düşünce oluşturmaktadır. Müslüman gayrimüslim ayrımı da bulunmamakta ancak dârüşşifada görevli bir imam varken başka dine ait bir temsilcinin olmaması genellikle Müslüman hastaların tedavisiyle meşgul olduğunu gösterir.

Vakfın mahallesi Üsküdar olunca Müslüman hasta sayısının fazla olması da makul olacaktır. Ancak şu anda imaret bölümünde “me’kel” dediğimiz bölümde yer alan bir vaftiz teknesinin bu bölüme dârüşşifadan getirildiği ve Hristiyan hastalar için kullanıldığı şeklinde bir bilgi de vardır. İmaret kısmına devşirme olarak konulduğu kesin olan vaftiz teknesinin daha önce böyle bir hizmet verip vermediğini tespit etmek pek mümkün değildir. Fakat öyle olsa dahi bir de bu teknenin en baştan beri hastane bünyesinde olup olmadığı teyit edilmelidir. Teknenin yaşı belirlenebilse bile ne zamandan beri dârüşşifada olduğu bilgisini vermez.

Öyleyse vakfiyede verilen bilgiler, hastanenin ilk yılları için en tutarlı olanlardır. Gayrimüslim-Müslüman ve erkek-kadın ayrımı belirtilmediğine göre her

---

¹²⁹ VGMA, a.v., s. 8.

iki grubun da tedavi olabildiği sonucunu kabul etmek gerekmektedir. Başka bir açıdan ise erkek personelin görevli olmasından yola çıkarak Müslüman-gayrimüslim ayrımı olmadığı ancak yalnızca erkeklere hizmet verildiği de kabul edilebilir.

Dârüşşifa bünyesinde bir de mescit bulunmaktadır. Mescidin varlığı hem vakfiyede yer alan imam kadrosundan hem de döneme dair bilgi veren bazı eserlerden anlaşılmaktadır. İbrahim Hakkı Konyalı *Üsküdar Tarihi* adlı eserinde 1940 yılında dârüşşifayı gezerken bu mescidin içeride varlığını koruduğunu ifade etmiştir. Dârüşşifa binası bu sırada Tekel Tütün Deposu olarak hizmet vermekteydi.¹³⁰ Dârüşşifadan İmaretin ön cephesine açılan kısımdaki avluda şu anda yakın dönemde inşa edildiği belli olan bir mescit daha vardır. Ancak bu hastanenin mescidi değil sonraki zamanlarda ihtiyaç hâsıl olduğu için yaptırılan bir mescit olmalıdır.

Hastanede hazırlanan ilaç ve şuruplar hakkında vakfiyede şöyle denilmektedir:

“...bunların mezkûr hastanedeki hastaların işlerine ve ihtiyaçlarına ayrılmasını, meşrubat ve macunlardan artanı hariçten isteyenlere verilmesini çünkü haftada Cuma günlerinden başka mezkûr iki doktor ilaç isteyenlerin gerçekten ihtiyacı olduğuna kanaat getirirse bu kişilere meşrubat ve macunlardan vermelerini ...”¹³¹

Yatan hasta dışında ayakta hasta tedavisi de yapılmakta ve doktorların muayenesi sonucunda ihtiyaçları olduğu anlaşılırsa onlara da ilaç verildiği anlaşılmaktadır. Cuma günleri, dışarıdan hasta kabulünün yapılmadığı ve muhtemelen doktorların izinli oldukları gündür. Hastanede bir defada yatan kaç hasta istihdam edilebildiğini, klâsik dönem için söylemek zordur. Yapıda yer alan hasta odalarından bu sayıya ulaşmak, mekânın uğradığı değişimler yüzünden mümkün değildir. Aynı şekilde günlük kaç hastaya ayakta tedavi imkânı sağlanabildiği de bilinmemektedir.

Tüm bu bilgilerden dârüşşifanın işleyişi ile ilgili genel hatlarıyla şöyle bir sonuç çıkarmak mümkündür. Yatan ve ayakta tedavi edilen olmak üzere iki farklı hasta hizmeti görülmekteydi. Doktorlar devrinin en mahirleri arasından seçilmekteydi. Hastaların rahatlığı için kurum bünyesinde hamam, mescit gibi hizmet birimleri de

¹³⁰ Konyalı, a.g.e., s. 136.

¹³¹ VGMA, a.v.

bulunmaktaydı. İlaçlar bizzat hastane içinde yer alan görevlilerce hazırlanır, ayakta tedavi gören hastalara da verilirdi. Hastanenin malzeme alımı, temizliği, hasta bakımı, hasta hizmetleri (hamam, mescit vs.) tamamen kendi bünyesinde yer alan görevlilerce karşılanırdı.

Dârüşşifa vakfın ve külliye'nin bir parçası olmakla birlikte özerk bir biçimde idare edilmekteydi. Aslında bu durum diğer birimler için de söz konusuydu. Vakfa ait her birim, ehil kişilerin kontrolünde olarak, kendilerine ait meseleleri diğer birimlerden bağımsız olarak halletmekteydiler. Bu, işleyişi kolaylaştıran ve kaliteyi arttıran bir yöntem olarak tercih edilmiş olmalıdır.

1.1.7.4. Atik Valide Dârüşşifası'nın Çağdaş Diğer Dârüşşifalar ile Mukayesesi

İstanbul'da açılan ilk Dârüşşifa Süleymaniye Dârüşşifası'dır. İkincisi Haseki Sultan Dârüşşifası, üçüncüsü ise Atik Valide Dârüşşifası'dır. Mukayeseyi İstanbul'un en önemli bu üç dârüşşifası arasında yaparak benzer ve farklı yönlerine dikkat çekebiliriz.

Atik Valide Dârüşşifası yalnızca hastane olarak planlanmıştır, bünyesinde bir tıp medresesi bulunmamaktadır. Çağdaş sayabileceğimiz Süleymaniye Dârüşşifası ile bu yönüyle ayrılmaktadır. Süleymaniye'nin bünyesinde hastane ile birlikte bir de tıp medresesi mevcuttur. Ancak ona yakın dönemde açılmış olan Haseki Dârüşşifası ile tıp eğitimi vermemeleri yönüyle, benzer özellik göstermektedir.

Haseki Dârüşşifası, personel sayısı ve niteliği itibarıyla Atik Valide ile çok yakın özellikler içermekteydi. Bunlar iki doktor, iki kehhâl, iki cerrah, dört hemşire, iki hastabakıcı, bir vekilharç, bir vekilharç kâtibi, bir kılarcı, iki aşçı, iki edviyeküb, iki cameşuy, bir ferraş, bir bevvâb, bir bahçeci, bir çöpçü, bir külhancı idi.¹³² Süleymaniye Dârüşşifası'nda ise üç hekim, iki kehhâl, iki cerrah, bir aşşab (eczacı), iki edviyeküb, iki tabbah-ı eşribe, bir kılarcı, bir vekilharç, bir kâtip, iki tabbah-ı

---

¹³² Haseki Sultan Vakfıyesi, İbrahim Hakkı Konyalı Kütüphanesi Arşivi, **Haseki Sultan Darüşşifası Vakfıyesi**, Belge No: 5395; VGMA, Defter No: 2142, Sayfa No: 16, Sıra No: 3.

et'ime, dört kayyım, bir kasekeş, bir bevâb, iki ferraş, dört abrizi, iki cameşuy, bir tellak yer almaktadır.

Haseki Dârüşşifası'nın edviyebaha ücreti günlük 150 dirhemdir. Atik Valide'ye göre 50 dirhem daha azdır ve dışarıya şurup, macun vs. ilaçların verilmesi pazartesi, perşembe dışında yasaklanmıştır.¹³³ Bu iki gün mübarek günlerdir, ihtiyacı olduğuna kanaat getirilirse dışarıdan gelenlere verilsin denilmiştir. Valide-i Atik'te ise kayıtsız şartsız dışarıdan gelen hastalara da ilaçların verilmesi istenmiştir.

1.1.7.5. Dârüşşifaya Ait Diğer Harcamalar

Dârüşşifanın vakfiyede görev tanımları, alacakları ücretler, kaç kişi olacakları belirtilmiş olduğundan kurum için vakıf bütçesinden ayrılan miktar bilinmektedir. Bu giderlerin vakfiyeyle uyumlu bir şekilde harcanıp harcanmadığı muhasebe defterlerinden takip edilebilmektedir.

Dârüşşifanın personel gideri dışında sabit bir harcama kalemi daha vardır. Bu da tıbbi malzeme ve temizlik malzemesi alımıdır. Muhasebe defterlerinde "Edviyebaha -ı Dârüşşifa" adı altında hastanenin bu tarz masrafları kaydedilmiştir. Vakfiyede yer alan "*ilaçlara, meşrubata, macunlara, me'kulata ve sair lüzumlu olan şeylere ikiyüz dirhem sarfedilmesini...*"¹³⁴ ifadesiyle dârüşşifaya ayrılacak maaş ücreti dışındaki miktar belirtilmiştir. Bu miktar yıllık 72000 dirhem etmektedir. Muhasebe kayıtlarındaki dârüşşifa harcamaları da bazı yıllardaki basit farklılıklar dışında bu rakamla uyum göstermektedir.¹³⁵ Ancak bu malzemeler imarete alınan gıda ve sair mutfak ihtiyaçlarının kalem kalem yazıldığı şekliyle kaydedilmediğinden, bu defterler üzerinden hastane harcamalarının ayrıntıları takip edilememektedir.

Elbette ki her külliyyede yer alan her birim için zaman zaman gerekli olan tamir masrafları bazı dönemlerde dârüşşifa için de söz konusu olmuştur. Ancak bu gider sabit bir gider olmadığından dârüşşifanın temel harcamaları arasında yer almaz. Muhasebe defterlerindeki kayıtlarda da genel giderler arasında yer alır.

¹³³ Haseki Sultan Vakfiyesi, Konya Kütüphanesi Arşivi

¹³⁴ VGMA, a.v., s. 108.

¹³⁵ BOA, TS.MA.d., 1334/1/82.

Vakfiyede yer almadığı halde, sonradan tayin edilen veya sayısı artıp azalan personel muhasebe defterlerindeki kayıtların incelenmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu kayıtların verdiği bilgiler ışığında var olan değişimler ilgili bölümde ortaya konulacaktır.

1.1.8. İmaret

1.1.8.1. Atik Valide İmareti'nin Kuruluşu ve Mimari Özellikleri

İmaret Arapça kökenli bir kelime olup farklı manalar ihtiva etmekle beraber, daha çok “ma'mur” yani “imar edilmiş” manasına gelir. Ancak vakıf ıstılahında imaret ekseriyetle yemek pişirilen yer olarak tanımlanmaktadır. Vesikalarda geçen “imarethane” terimi, bazen cami, medrese, tabhane, aşevi, kervansaray, dârülitam, dârüşşifa, muvakkithane, türbe gibi birimlerin tamamı için de kullanılmıştır. Ancak vakfiyelerde imareten ayrı bir birim olarak bahsedilmesi ve halk tarafından da genel olarak aşevi şeklinde algılanmasından yola çıkılırsa; imareti talebe ve fukaraya yemek dağıtım hizmeti yapan bir kurum olarak kabul etmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

İstanbul'da tespit edilen en eski imaret 1463-1470 arasında bitirilmiş olan Fatih Külliyesi'ne aittir ve imaret-tabhane-kervansaray bir arada olacak şekilde planlanmıştır. İmaretlerin içinde mutfak, fırın (fodla fırını), erzak depoları (kılar ve anbar), me'kel denilen yemekhane ve müstahdem odaları bulunmakta idi. Osmanlı Devleti dönemine ait en mükemmel imaret yapıları Mimar Sinan imzasını taşımaktadır.

Mimar Sinan eseri olan, Atik Valide Sultan Külliyesi, Üsküdar'da aynı adla anılan mahallede cami, medrese, tekke, dârülkurrâ, dârülhadis, dârüşşifa, imaret, sıbyan mektebi ve kervansaraydan müteşekkil bir komplekstir. Cami ile medrese bitişik, tekke ve dârülkurrâ caminin farklı yönlerinde ve bağımsız yapılar olarak tasarlanmıştır. İmaret ise dârüşşifa, dârülhadis, kervansaray ve sıbyan mektebi ile birlikte büyük bir yapı bloğu olarak inşa edilmiştir. Aynı yapı kütesi içinde yer almakla birlikte imaret ve kervansaray birlikte, dârülhadis, dârüşşifa ve sıbyan mektebi ise birbirinden bağımsız birimler olarak konumlanmıştır. Tabhane ise imaretin giriş kapısının hemen karşısında müstakil bir bina olarak bulunmaktaydı.

Atik Valide Sultan İmareti, aynı adı taşıyan külliyyenin bir birimi olarak Üsküdar Toptaşı'nda inşa edilmiştir. Kurulduğu yer vakfiyede “yeni mahalle” olarak zikredilmiş, sonrasında vakfın adı mahallenin de adı haline gelmiş ve günümüze dek bu şekilde kullanılmıştır. İnşa veya açılış kitabesi bulunmamaktadır. Hizmete giriş tarihini vakfiyenin onay tarihi olan 1-10 Rebiulahir 990/25 Nisan- 5 Mayıs 1582 kabul etmek uygun olacaktır.¹³⁶

Atik Valide Sultan İmareti, vakfiyede “imaret”¹³⁷, muhasebe kayıtlarında “imaret-i amire” ve “imaret”¹³⁸, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*'nde “Orta Valide İmareti”¹³⁹, Nakkaş Sâî'nin Mimar Sinan'a nispet edilen basma ve yazma bütün listelerinde bu imaret “Valide Sultan İmareti”¹⁴⁰ şeklinde yer almaktadır. Bazı ikincil kaynaklarda “Eski (Atik) Valide İmareti” olarak da geçmektedir. Bu adlandırmanın nedeni ise Üsküdar'da III. Ahmed'in annesi Gülnuş Emetullah Sultan tarafından yaptırılan imaretin “Yeni” olarak anılmasıyla evvelki yapının “eski” şeklinde nitelendirilmesinden kaynaklanmaktadır.¹⁴¹

İmaretin külliyyenin bazı birimleriyle yekpare bir ada oluşturacak şekilde tasarlanan bölümünün cümle kapısı II. Mahmud döneminde yenilenmiş ve adı geçen padişahın tuğrasıyla süslenmiştir. Burada “Lailahe illallah, Muhammedun Resulullah” yazılıdır.¹⁴²

Girişin sağında istifli sülüsle yazılmış bir kitabesi olan ve Hasan Çavuş'un adına yaptırılmış, kemerli bir çeşme (h. 1007/m. 1598) yer almaktadır.¹⁴³ Konyalı'nın eserinde “Çavuş Hasan hakkında geniş bilgi bulamadık”¹⁴⁴ dediği Hasan Çavuş, muhasebe kayıtlarına göre Atik Valide Vakfı'nda müteveli olarak h. 1001 tarihinden 1008'e kadar görev yapmıştır.¹⁴⁵

---

¹³⁶ VGMA, a.v.

¹³⁷ VGMA, a.v.

¹³⁸ BOA, TS.MA.d., 1334/1/41-44.

¹³⁹ Konyalı, a.g.e., s. 439.

¹⁴⁰ Develi, a.g.e., s. 104.

¹⁴¹ Tanman, a.g.m., s. 68-73.

¹⁴² Haskan, a.g.e., s. 988.

¹⁴³ Haskan, a.g.e., s. 988.

¹⁴⁴ İbrahim Hakkı Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, C: II, İstanbul, 1977, s. 29.

¹⁴⁵ BOA, TS.MA.d., 1334/1/1-88.

1.1.8.2. İmaret Personeli

Osmanlı Devleti'nde imaretlerin büyüklüğüne ve yemek çıkarılacak öğün sayısına bağlı olarak değişen sayıda ve çeşitlilikte personel görev yapmıştır. Atik Valide Sultan İmaretleri emsalleri arasında önemli bir yer ifade etmektedir. Oldukça kabarıklık bir çalışan kadrosu vardır ve hatırı sayılır miktarda yemek çıkarmaktadır.

Oldukça kalabalık bir grubu ifade eden imaret çalışanlarını, idarî-malî personel, mutfak personeli, temizlik ve güvenlik personeli şeklinde üç kısımda incelemek uygun olacaktır.

1.1.8.2.1. İdarî-Malî Personel

İmarete malzeme alımını Şeyh'in kontrolünde vekilharç adlı görevli gerçekleştirmektedir. Ayrıca yapılan harcamaları ve imaretin gelirlerini kaydeden bir kâtip görevlendirilmiştir. Şeyh, vekilharç, kâtip, kilarî ve mühürcü imaretin idarî-malî kadrosunu oluşturmaktadır.

1.1.8.2.1.1. Şeyh

İmaretin tüm işleyişinden birinci derecede sorumlu olan kişi "şeyh" veya "şeyhülîmaret" denilen yöneticidir. Bu kişinin görevleri ve taşıması istenen vasıflar vakfiyede şöyle sıralanmıştır:

"...Vâkıfa-i müşarünileyha, imaretde pişirme işlerine bakmak ve bu vâkıfnâmede beyan edilen şartlar vechile yemeği müstahakkı bulunan müsafirlere, hademe ve fukaraya tevzi etmek ve aşçıları, ekmekçileri, imaretin sair hademisini murakabe ve nezaret altında bulundurmak, onrarı hıyanetden ve memur oldukları hidematı ifade müsamahadan men etmek üzre dindar ve doğru uslu ve mütevazı, taakâr değil kanaatkâr, yumuşak sözlü ve çok uysal ve kalbe dokunmaktan çekinir, asabi değil kalbi geniş bir zâtın tayin edilip kendisine onbeş dirhem vazife verilmesini şart kıldı..."

Şeyh'in temel görevinin yemek işinin organize edilmesi olduğu açıktır. Ancak Şeyh'in sahip olması gereken özellikler oldukça dikkat çekici görünmektedir. İnsan

ilişkilerinde oldukça yumuşak hareket eden ve kanaatkâr bir kişilikten söz ediliyor olması, hem imaretten faydalanan yoksul kimselerin incinmemesi hem de imaretin sahip olduğu imkânların doğru bir şekilde sahiplerine ulaştırılması bakımından önem arz etmektedir. Ayrıca imaretin imkânlarını kendisi veya yakınları için kullanmaması adına kanaatkâr, doğru, uslu ve dindar olması doğru bir seçimde bulunmak adına önemli kriterlerdir.

1.1.8.2.1.2. Vekilharç

Vekilharç, personel gideri dışında günlük harcaması mutad olan birimlerde mutlaka var olan bir görevlidir. Dârüşşifada da hastane harcamalarını yapmak üzere bir vekilharç bulunmaktadır. Ancak imaret vakfın en büyük gider kalemini oluşturduğundan, bu çapta bir bütçeyi harcayacak kişinin ehil ve güvenilir olması vekilharcın belirlenmesinde en önemli kriterdir. Vakfiyede de bu özelliğin üzerinde durularak bir vekilharç tanımı yapılmıştır:

“...kendisine emniyet edilir hiyanet ve ihtilâs etmez salih bir zat vekilharç tayin edilerek imaretde sarfedilecek me’kûlat vesair mühimmatını satın almak ve kendisine tevdi edilen vazifeyi ifade diyanet ve imaretin menafîini sıyanetle hareket etmek hususunda çok çalışmasını ve hiyanetden tamamen ictinab ve ihtiraz etmesini ve vazifesinin beş dirhem olmasını...”

1.1.8.2.1.3. Kâtip (Vekilharç Kâtibi)

Vekilharç’ın aldığı malzemelerin kayda geçirilmesi, imaret anbarının girdi çıktılarının düzenli bir şekilde tutulmasıyla görevli olan kişidir. Ancak imaret mutfağına yapılan farklı birçok alım cinsi vardır. Yıllık yapılan toptan alımlar dışında, günlük olarak alınması gerekenler veya haftalık olarak alınması gerekenler mevcuttur. İmaretin et ihtiyacı haftalık, sebze-yeşillik ihtiyacı günlük, buğday vs. ihtiyacı yıllık olarak yapılırdı. Özel günler için yapılacaklar da eklenirse oldukça büyük bir iş yoğunluğu içinde olduğu söylenebilir. Vekilharç ve anbarcı ile birlikte uyum ve işbirliği içinde çalışarak imaretin tüm hesaplarını tutmaktadır. Vakfiyede kâtip şöyle tarif edilmiştir:

“...ve kitabet ve ilm-i hesapda mahir erbab-ı zekâdan bir zât vekilharç kâtipliğine tayin edilub az olsun çok olsun imaret için satın alınan mühimmat ve levazımı kusursuz ve eksiksiz yazmasını ve vazifesinin beş dirhem olmasını ...”

Kâtibin yukarıda bahsedilen işleri yanlışsız yapması ancak işinde gerçekten mahir ve zeki bir kişi olmasıyla mümkün olduğundan bu özellikler vakfiye şartlarında da açıkça dile getirilmiştir.

1.1.8.2.1.4. Kilarî

Anbarcı adlı görevli imaret anbarında tüm ürünleri muhafaza edecek, eksikliğini fazlasını bilecek bir kişidir. Vakfiyede anbarcının önemi ve iş tanımı şöyle yapılmıştır:

“...ve emanet ve salâh ile muttasıf, imaretin anbarını hüsnü muhafaza ile anbara gireni, çıkanı bilir, anbara konulan eşyaya hiyanet etmez bir zât kilarcı tayin edilub vazifesinin altı dirhem olmasını...”

1.1.8.2.1.5. Mühürcü

Anbarcı'nın yanında imaret anbarıyla ilgili vazife yapan başka bir görevli olan mühürcünün vazifesi şöyledir:

“...ve hidmetinde ciddiyet gösterir, anbarın kapusu gece veya gündüz açılıb kapandığı zaman kapuyu mühürlemek üzere memuriyetine hiyanet etmez emin bir zât mühürcü tayin edilub vazifesinin iki dirhem olmasını...”

1.1.8.2.2. Mutfak Personeli

1.1.8.2.2.1. Aşçı (Tabbah)

İmaretin yemeklerini pişirmekten sorumlu olan görevliler “tabbah” olarak isimlendirilmişlerdir. Atik Valide İmaretinde sayıları vakfiyede belirtilmiş altı adet aşçı görev yapmaktaydı. Aşçıların vasıfları ve alacakları ücret vakfiyede şu şekilde tarif edilmiştir:

“...ve aşçılıkta gayet mâhir ve hazık, iştihayı calib her yemeği pişirmek ve en nefis me’kûlâtı hazırlamak üzere ahlakları gayet hoş, elbiseleri son derece temiz altı aşçı tayin edilup bunların biri reisleri olup, bu reise altı dirhem, diğerlerinin de her birine beşer dirhem verilmesini...”

Aşçılar için dikkat edilmesi istenen husus yalnızca güzel yemek pişirmeleri değil, temiz görünümlü ve titiz olmalarıdır. Bu da insanların imarettten alacakları yemekleri gönül rahatlığıyla yemeleri için önemli bir hassasiyettir.

1.1.8.2.2.2. Habbaz (Ekmekçi)

İmarette her öğün dağıtılan “fodula” denilen ekmekler menü içinde önemli bir yere sahiptir. İmaret bünyesinde bu ekmekleri pişirmek için ayrı bir fırın bulunmaktadır. Günlük olarak gelen herkese sabah- akşam istisnasız dağıtılan ekmek yoğun bir mesai gerektirmektedir. Habbazlar ve aldıkları ücret hakkında vakfiyede yer alan hükümler şöyledir:

“...ve iştihayı arttırır gayet nefis ekmek yapmakta kudret kâmileşi ve sanatlarında mâhir ve kusur etmez zukûrdan altı ekmekçi tayin edilub, biri bunların reisi olmak üzere vazifesinin beş, diğerlerinin de dörder dirhem olmasını ...”

1.1.8.2.2.3. Nakib

Un ve et, imaretin en temel ihtiyaçlarıdır. Düzenli alım yapılması ve eksik edilmemesi gerekmektedir. Bu önemli iş için “nakib-i nan” ve “nakib-i güşt” olmak üzere iki farklı görev tanımı yapılmıştır ve vakfiyede bu kişiler için aşağıdaki ifadeler yer almıştır:

“...ve zukûrdan dört zât, nakib tayin edilub ikisi et işlerine, diğer ikisinin de ekmek işlerine bakmalarını ve her birinin vazifesinin üçer dirhem olmasını...”

1.1.8.2.2.4. Nakkad

Nakkad kelimesi iyisini kötüsünden ayırmak anlamına gelen Arapça bir sözcüktür. İmarette yer alan bu görevli buğday, pirinç gibi malzemeyi ayıklamak,

kabuklarını çıkarmak işleriyle ilgilenmektedir. Bu görevliler muhasebe kayıtlarında “nakkad-ı kendum” ve “nakkad-ı erz” olarak yer almaktadır. Nakkad ile ilgili vakfiyede yer alan ifadeler şöyledir:

“...ve buğday döğmek ve kabuğunu soymak elhasıl noksansız buğdayı ıslah etmek üzere zukûrdan kuvvetli iki kimse tayin edilub her birinin vazifesi ikişer dirhem olmasını ve kepeği muhafaza etmek üzere zukûrdan bir şahıs tayin edilub vazifesinin bir dirhem olmasını...”

“...ve pirinci ayıklamak, arısını mevaddı ecnebiyeden arıtmak, eyisini kötüsünden ayırmak üzre zukûrdan dört kimse tayin edilub her birinin vazifesi birer dirhem olmasını...”

1.1.8.2.2.5. Kaseşuy

İmarette kullanılan kapların yıkanması ile vazifeli olan çalışanlara “kaseşuy” adı verilmekteydi. Bu kişilerin sayısı ve tahsis edilen ücret vakfiyede yer almıştır:

“...ve yemek pişen ve içinde yemek yenen kapları yıkamak üzere zukurdan kaseşuy namıyla iki kişi tayin edilub her birinin vazifesinin dörder dirhem olmasını...”

1.1.8.2.2.6. Kasekeşan

İmarette yenen yemekten sonra kirli kapları toplayıp yıkanmak üzere yıkama mahalline getiren görevliye denir. Vakfiyede dört adet kasekeşan istihdam edilmesi şart koşulmuştur:

“...yemek yenildikten sonra kapları sofrâ mahallerinden yıkama yerine taşımak üzere zukûrdan dört kimse kâse taşıyıcı tayin edilub, her birinin vazifesi birer dirhem olmasını...”

1.1.8.2.2.7. Hammal-ı Dakik ve Hammal-ı Güşt

İmaret için gerekli olan et ve unun anbardan mutfağa veya imarete yeni ulaştığında arabadan anbara taşınması işleriyle ilgilenen Un ve Et Hamalları olarak isimlendirilen görevliler için vakfiyede şöyle denilmiştir:

“...ve biri et, diğeri un nakledüb hizmetlerinde büyük ve küçüğüne riayetkâr olmak üzere zükûrdan iki hamal tayin edilub her birinin vazifesi ikişer dirhem olmasını...”

1.1.8.2.2.8. Anbarî (Buğday ve Un Anbarı İçin)

Buğday ve un imarete en fazla kullanılan malzeme olduğundan bunlar için ayrı bir anbar tahsis edilmiştir. Yalnızca bu anbardan sorumlu olmak üzere atanan görevli olan anbarînin özellikleri şunlardır:

“...buğday ve un anbarını muhafaza etmek üzere hizmetinde kifayet ve deruhde ettiği vecibesine riayetle muttasıf zükûrdan emin bir zat tayin edilub vazifesinin dört dirhem olmasını...”

1.1.8.2.2.9. Kâtib-i Anbar

Buğday ve un anbarının giriş çıkışlarını kontrol eden ve bunların kayıtlarını tutan görevliye “kâtib-i anbar” denilmiştir. Bu kişinin görev tanımı vakfiyede şöyle yer almaktadır:

“...anbarın idhâlât ve ihracatını bilâ tehir vaktinde yazar ve daima doğru tarafı tutar fenni hesabta meleke sahibi ve son derece muhasib, en ufak bir şey bile nazarından kaçmak âkil bir zat anbar kâtibi tayin edilub vazifesinin beş dirhem olmasını...”

1.1.8.2.2.10. Anbarî-i Şair

İmaretle aynı bina içinde olan kervansarayda konaklayan misafirler imareten de faydalanmakta idi. Bu misafirlerin hayvanları için tesis edilen bir arpa anbarı mevcuttu ve bu anbarın sorumluluğu, vakfiyede de belirtildiği üzere “anbarî-i şair” denilen görevliye aitti:

“...gayet doğru hıyanet hastalığına mübtelâ değil, bilâ taksir arpa anbarını muhafaza etmeğe muktedir ve arpayı fazla kısmaksızın ve israf etmeksizin müsafirlerin hayvanlarına tevzi etmek üzere zükûrdan bir kimse tayin edilub vazifesinin iki dirhem olmasını...”

1.1.8.2.3. Temizlik ve Güvenlik Personeli

1.1.8.2.3.1. Ahurî

Vakfa ait kervansarayda konaklayan ve günübürlük orada bulunan misafirlerin hayvanlarına tahsis edilen ahırın temizliğini yapmak ve muhafaza etmek üzere vazifelendirilen kişiye “ahurî denilmektedir. Vakfiyede bu görev tanımı şu şekilde yapılmıştır:

“...ahurî beklemek ve süpürmek ve sair umur-ı mühimmesine bakmak üzere zukurdan iki ahurcu tayin edilub her birinin vazifesi ikişer dirhem olmasını...”

1.1.8.2.3.2. Bevvâb

İmarette yemek dağıtımını oldukça itina gerektiren bir o kadar da zor bir iştir. Tüm o kalabalığa yemek dağıtılırken herhangi bir tatsızlık yaşanmadan günü tamamlamak oldukça büyük bir başarıdır. Yemek dağıtımında yaşanacak izdihamı engellemek ve düzeni sağlamak üzere üç kişi olarak belirlenen bevvâblar hakkında vakfiye şartnamesinde şu bilgiler yer almaktadır:

“...fukara ve yetimlere yemek tevzi edilirken izdiham ve kargaşalığa meydan vermeyub intizam temini için ricalden üç bevvâb tayin edilub her birinin vazifesi ikişer dirhem olmasını...”

1.1.8.2.3.3. Ferraş

Ferraşlar imaretin temizliğinden, helaların yıkanmasından, tabhanenin temizliği ve orada kalanların hizmetinin görülmesinden sorumlu olan çalışanlardır. Bu görevlilerin, yapacakları işlerin tanımları net bir şekilde vakfiyede belirtilmiştir:

“...tabhane denilen hucreleri süpürmek ve oraya inen müsafirlere yemek vermek ve onlara aid sair mutad hizmetleri görmek üzere ricalden dört ferraş tayin edilub...”

“...imareti süpürmek ve tanzifat işlerine bakmak ve mütearef olan hidematı lâzimeyi ifaya çalışmak üzere iki ferraş tayin edilub her birinin vazifesi dörder dirhem olmasını...”

“...imaretin süpürüntüsünü nakl edüb imareti süpürüntüden vesair pislikten tathir etmek ve bu süpürüntileri küllüklerine atmak üzere zukurdan iki kişi tayin edilub vazifelerinin ikişer dirhem olmasını...”

1.1.8.2.3.4. Kurşuncu

Vakfa ait birimlerin kubbelerinin, damlarının kurşunlarının değiştirilmesinden sorumlu olan görevlidir.

Kurşuncu, meremmetçi ve mani-i nukuş vakfiyede imaretin görevlileri arasında gösterilmiştir. Muhtemelen külliyeenin en büyük yapısı olarak imarete yer alan tamirat daha fazla olacağından burada göstermek daha uygun gelmiş olmalıdır.

1.1.8.2.3.5. Meremmetçi

Tamir ve bakım işlerini yapan görevlidir. Külliyeedeki tüm birimler için vazifelendirilmiş olan meremmetçinin temel görevleri vakfiyede şöyle sıralanmıştır:

“...hazreti vâkıfanın vakfettiği cami işerifi, medrese odalarını, imaret ve saireyi tamir etmek üzere iki meremmetçi tayin edilub her birinin vazifesi üçer dirhem olmasını şart kıldı...”

1.1.8.2.3.6. Mani-i Nukuş

Külliye duvarlarına yazı yazan veya farklı şekiller yapan kişilere engel olmak ve onların yaptıkları bu silmekle görevli olan kişidir.

1.1.8.2.3.7. Mumcu

Kervansarayda ve tabhanede konaklayan misafirlerin mumlarını yakmak ve temin etmekle görevli olan çalışanlara denir.

1.1.8.2.3.8. İbrikçi

Taharet yapmak isteyen misafirlerin ibriklerini hazırlamak ve doldurmakla görevli olan kişidir.

1.1.8.3. İmaretin Öğünleri ve Menüleri (Mutad Olanlar ile Özel Günlerde Yapılanlar) ile İmarette Pişenler

1.1.8.3.1. İmaretin Öğünleri ve Menüleri (Mutad Olanlar ve Özel Günlerde Yapılanlar)

Vakfiyede imaretin günlük işleyişinin ve görev dağılımının dışında, yemeğin kime ne kadar verileceği ile mübarek gün ve gecelerde uygulanacak usullere değinilmiştir.¹⁴⁶

İmarette, her gün kuşluk ve akşam vakitlerinde olmak üzere iki kez yemek çıkarılmaktaydı. Kuşluk yemeği pirinç çorbası, akşam yemeği ise buğday çorbasıdır. Bunun dışında her gün iki yüz altmış okka koyun eti pişirilerek yarısı sabah, yarısı da akşam dağıtılmaktaydı. Herkese her öğün fodula denilen ekmek mutlaka verilmekteydi.¹⁴⁷

Ramazan ayında ise öğün sayısı bire düşmekte ancak iftar için çeşitli ve nefis yemekler hazırlanması istenmektedir.¹⁴⁸ Ramazan ayı için muhasebe defterlerinde de ayrı bir harcırah çıkarıldığı tespit edilmiştir. Birçok yılın muhasebe kaydında Ramazan-ı Şerif ayı için yapılan harcamalar yer almaktadır.¹⁴⁹

Bayram günleri sabah öğününde bir kaç çeşit yemek bulunmasına dikkat edilmiştir. Perşembe günleri ve kandil günleri sabah buğday çorbası, akşam ise dane yemeği ile zerde tatlısı servisi yapılmıştır. Bayram akşamlarının da vazgeçilmez yemeği dane ile ekşi aş, tatlısı ise zerde veya zırba tatlısıdır.

---

¹⁴⁶ VGMA, a.v.

¹⁴⁷ VGMA, a.v.

¹⁴⁸ VGMA, a.v.

¹⁴⁹ VGMA, a.v.

Yemeklerin hangi gün nasıl çıkarılacağına dair vakfiyede yer alan hüküm şöyledir:

“...İmaretde Ramazan-i şerifden başka hergün iki def’a yemek pişmesini zira Ramazan günlerinde savm için ancak tayin ve tahsis edilen yemekler pişirilecektir eyyamı sairede pişecek iki nevbet yemeğin biri kuşluk yemeği için pirinç çorbası, diğeri de akşam yemeği için buğday çorbası pişirilmesini şart kıldı. Bayram günleri de bunlardan hariçtir ki o günlerde sabah için çok lâtif ve nefis yemekler yapılacaktır. Perşembe günleri de bundan hariçtir ki o günlerde sabah için buğday çorbası ve akşam için de sair imaretlerde cari olan adet vechiyle bir kaç çeşit nefis yemek pişirilecektir...”

Vakfiyede aşağıda yazıldığı şekilde ifade edilen öğün ise mutad vakitler dışında gelen yolcuların yemek vaktine kadar aç kalmamaları için düşünülmüş bir çözümdür.

“...her sene on iki bin yüz kırk bir kiyye mumu alınmış bal bunun üç bin altmış sekiz kiyyesi misafirler geldiği anda kendilerine alelacele verilecek olan kahvaltı için kullanılmasını, kalan kısmının da imaretde pişirilecek olan yemeklerde kullanılmasını...”

Kastamonu’daki İsmail Bey İmareti’nde de benzer bir uygulama göze çarpmaktadır. Bahsi geçen imarete de geç gelenlere sabah öğününe dek açlıklarını bastırsınlar diye bir parça bal, ceviz, peynir gibi yiyecekler verilirdi.¹⁵⁰

Tüm bu özel günler ve uygulamaların dışında Mevlid-i Şerif kandili ise ayrı bir hususiyet arz etmekteydi. Valide Sultan, vakfiyede bugün için ayrı bir bahis açmış, vakıf bütçesinden imarete ayrılan ödenek dışında, ayrı bir tahsisat daha çıkararak Mevlid Kandili’nin ihya edilmesini istemiştir. Bugün ile ilgili olarak dane ve zerde pişirilip isteyen tüm yoksulların faydalanmasını ve o gün okunacak Mevlid-i Şerif, Kuran-ı Kerim, naat vs. için gelen hocalar ile medrese, dârülkurrâ, dârülhadis, tekke ve dârüşşifa görevlilerine ise on altı çeşit yemekten oluşan ayrı birer sofranın kurulmasını

---

¹⁵⁰ Singer, a.g.e., s. 76.

şart koşmuştur. Ayrıca Mevlid-i Şerif okunurken halka dağıtmak üzere Mevlid-i Şerif şerbeti yapılıp dağıtılması istenmiştir.¹⁵¹

Mevlid-i Şerif için hazırlanması istenen bu özel menünün ayrıntıları muhasebe kayıtlarında da yerini almıştır. Bu kayıtlardan mevlid kandili günü için yapılan harcamalar takip edilebilmektedir.

1.1.8.3.2. İmarette Pişenler

1.1.8.3.2.1. Çorba

Çorba tartışmasız imaretin en önemli yiyeceğidir. Sabah ve akşam hatta özel günlerde dahi mutlaka imaret sofrasında yer almıştır. Osmanlı imaretlerinin birçoğunda sabah ve akşam iki öğün, bazılarında ise bir öğün yemek çıkardı. Tüm bu öğünlerde çorba olarak ya buğday ya da pirinç çorbası çıkması adettendi.

Atik Valide imaretinde de sabah buğday, akşam pirinç çorbası çıkması hükme bağlanmıştı. Zaten mutfağa yapılan harcamalara bakıldığında en fazla payın buğday ve pirince düştüğü de görülmektedir.¹⁵²

Çorba yoksul insanların temel beslenme ihtiyacının karşılanması için düşünülmüş oldukça rasyonel bir tercihtir. Çorbanın içinde yer alan tereyağ ve buğday-pirinç bir insanın günlük tüketmesi gereken tahıl, yağ, karbonhidrat gereksinimini tolere etmektedir. Protein ihtiyacı ise dağıtılan etten karşılanmıştır. Vakfiyede bir kısmı yer alan ancak muhasebe kayıtlarında daha fazla çeşitlilik arz eden yeşillik, yoğurt, turşu ve baharatlar da çorbanın içinde ya da yanında ikram edilmektedir. Yeşillik olarak maydanoz, nane, pazı; turşu olarak üzüm turşusu; baharat olarak da kimyon, kırmızı ve karabiber daha fazla kullanılmıştır.

1.1.8.3.2.2. Fodula (Ekmek)

Ekmek, çorbayla beraber öğünlerin değişmez yiyeceğiydi. Vakfiyede ağırlığı 200 dirhem olarak belirlenmiş ve günde iki kez çıkan ve fodula olarak adlandırılan,

---

¹⁵¹ VGMA, a.v.

¹⁵² BOA, TS.MA.d., 1334/1/46; BOA, TS.MA.d., 1334/1/71; BOA, TS.MA.d., 1334/1/82

kendine özel fırınlarda (fodula fırını) imal edilen bir somundur. Sıradan bir gün için “bir tas çorba, bir somun ekmek” imarete çıkan bir öğünü özetle anlatmış oluyor.

Fodula fırınlarından günümüze ulaşan fazla örnek bulunmamaktadır. Atik Valide imaretinde halen devam eden restorasyon çalışmaları sonucunda ortaya çıkmış fırın kalıntısından, şekli tam olarak anlaşılabilmesine rağmen genel hatlarıyla fikir edinmemiz mümkündür. Buna göre, bacası doğrudan binanın dışına verilmiş, mutfak içinde ocaklardan ayrı bir yerde konumlanmıştır. Ayrıca önünde uzunca bir set ve yanında arka tarafta yer alan bölüme açılan bir de pencere vardır. Fırının önünde boyu boyunca uzanan set ve pencere ekmeklerin fırından çıktıktan sonra servis edilmesi için düşünülmüş düzeneklerdir. Fırın, mutfağın imaretin yan sokağına bakan avlusuna açılmaktadır ki yoksul insanların bu kapıdan sıra olarak yemek aldıkları kabul edildiğinde, fodulanın dağıtımının da buradan yapıldığı düşünülebilir. İmaretin içinde yemek yiyecekler içinse arkaya açılan pencereden servis yapılmış olmalıdır.

1.1.8.3.2.3. Et

Et, vakfiyede yer alan bilgilere göre; günlük 260 okka olarak yarısı sabah ve yarısı akşam ikram edilmek üzere kişi başı 50 dirhem şeklinde dağıtılmaktadır. Koyun eti olması istenmiştir. Ayrıca dane ve ekşiaş gibi yemeklerde de kullanılmıştır.

Et temini imaret için önemli meselelerden biriydi. Bundan dolayı vakfiye, imaretin ihtiyacını karşılamak üzere sürü sahibi bir kasapla anlaşılmasını, bahsi geçen kasabın vakfa tahsis edilen mera, otlak, ağıl ve eğreklerde hayvanlarını beslemesini ve kullandığı bu yerler karşılığında da, vakfa 12.000 dirhem vermesini şart koşmuştur. İmarete getirilen günlük otuz koyun, yıllık 10.620 koyun için, İstanbul- Üsküdar arası mutad olarak alınan geçid resmi de bu kasaptan alınmayacaktır diye emr-i sultani ve hükm-ü hakani sadır olmuştur.¹⁵³

---

¹⁵³ VGMA, a.v.

1.1.8.3.2.4. Dane Yemeği ve Ekşiaş

Dane yemeği günümüzde pilav diye adlandırdığımız ancak muhtemelen pek çok zaman etli olarak yapılan bir yemektir. Bu yemek Perşembe akşamları, bayram ve kandil günlerinde çıkarılmaktadır.

Misafirler için ise günlük olarak çıkarılan bir yemektir. Vakfiyede “*imarete gelen misafirler için her gün dane tabir edilen taam için üç buçuk kile pirinç sarf edilmesini*” şartıyla yer almıştır.¹⁵⁴

Ekşiaş, kuru kızıl ve sarı üzümünden et ve pirinçle birlikte pişirilerek yapılan bir yemektir.¹⁵⁵ Özel günlerde misafirlere ikram edilirdi. Ramazan ayında da çıkarılmış olması mümkündür. Ancak Ramazan ayında çıkan menü ile ilgili yalnız “nefis yemekler çıkarılacaktır” ifadesi yer aldığından içeriği tam olarak bilememekteyiz. Ekşiaş misafirler için sıradan günlerde değil kutsal kabul edilen günlerde çıkarıldığından, Ramazan ayındaki mübarek günlerin iftar sofralarında da yer almış olabilir.

1.1.8.3.2.5. Tatlılar (Zerde ve Zırbaç-Zırva)

Zerde, pirinç, safran ve nişasta ile pişirilen bir tatlıdır. Perşembe geceleri, ramazan günleri, kandiller ve bayram günlerinde imaretteki misafirler ve diğer faydalananlar için çıkarılan bir yemektir.

Zırbaç veya zırva olarak adlandırılan tatlı ise kuru incir, kuru kayısı, kuru üzüm, dövölmüş ceviz ve nişasta ile yapılırdı. Zerde ile birlikte özel günlerin vazgeçilmez lezzetlerindedir.

1.1.8.3.2.6. Şerbetler

Kandil günlerinde ve Ramazan geceleri teravih sonrasında ikram edilen şerbetler için vakfiyede ayrı bir tahsisat yapılmıştır. Şerbet çeşidi olarak da bal şerbeti, gül şerbeti ve halk arasında “lohusa şekeri” olarak bilinen “kand-i nebat”tan yapılan nevbet şerbeti tercih edilmiştir.

¹⁵⁴ VGMA, a.v.

¹⁵⁵ Şemsettin Sami, **Kamus-ı Türkî**, Ankara, TDK, 2010, s. 295.

1.1.8.4. İmaretten Faydalanan Vakıf Çalışanları ve Alacakları Miktarlar

İmaretin kişi başı verdiği tayinat vakfiyede “tam yemek” ifadesi ile yer almaktadır. Tam yemek; çorba ve başka pişmişlerden bir kepçe yemek ile elli dirhem et ve iki yüz dirhem ağırlığında ekmekten ibarettir.

İmarette pişen yemeklerin vakfiyeye göre vakıf çalışanları ve talebelerine dağılımı şöyledir;

“...İmaretde pişen yemekten medresedeki talebeden her birine, muidine, bevvâbına, ferraşına, biri sabah diğeri akşam yemeği olmak üzere hergün iki def’a tam yemek verilmesini ve bu tam yemekde çorbadan veya başka pişmişlerden bir kepçe yemek ve elli dirhem mikdarında bir parça et ve ikiyüz dirhem vezninde bir ekmekten ibarettir.

Darülhadis ve Darulkurra talebesinden her birine ve bunların bevvâblarına ve ferraşlarına hergün iki def’a tam yemek verilmesini ve imaret hademisnden her birine her gün ik idef’a tam yemek verilmesini, hatib ve iki imam ve müezzinler (sekiz nefer müezzin) Baş Hafız, muarriş, nuuti nebeviyye okuyacak olan na’t han, hafızı kütüb, kayyimler ve ferraşlar ve cami-i şerifdeki mumları, kandilleri yakan serraclar, buhurci muvakkıt, mesahifi şerife muhafızı mürtezika üzerine tayin edilup onlarda bir eseri ihmal gördüğü zaman nokta vaz eden noktacı mektep muallimi, muavini ve ferraşından her birine her gün iki def’a tam yemek verilmesini hanikahta sakin bulunan dervişlere her gün iki def’a onsekiz tam yemek verilmesini, mektepte Kur’an-ı Kerim öğrenen çocuklara her gün iki def’a onbeş tam yemek verilmesini, taamdan artanı da muhtaçlara, fukara ve mesâkine tevzi edilmesini şart kıldı...”¹⁵⁶

Cami, medrese, dârülhadis, dârülkurrâ, sıbyan mektebi ve tekke çalışanları ve talebeleri için imaretten yemek tahsisi yapılmıştır. Ancak dârüşşifa ve imaret personelinin adı geçmemektedir. Dârüşşifa çalışanları muhtemelen hastaneye ait

¹⁵⁶ VGMA, a.v.

mutfaktan faydalanmaktaydı, imaret çalışanları ise yazılı bir hüküm olmaksızın yemek yeme hakkına sahip olmalıydı. Tüm o yemekleri pişiren, taşıyan, bulaşıklarını yıkayan kişilerin sofradan mahrum edilmesi mümkün değildir ancak bunun için özel bir tahsisat yapılmasına da lüzum yoktur çünkü zaten bu kişiler imaretin içindedir ve istedikleri takdirde yemeğe ulaşabilecek durumdadırlar. İmaret çalışanlarına yemek kalır mı kalmaz mı sorusuna ise şöyle cevap vermek uygun olacaktır; çalışanlar, mutlaka belki de daha dağıtım başlamadan kendileri için olan yemeği ayırarak bu sorunu çözeceklerdir.

Tahsis edilen yemek miktarı ile birimdeki kişi sayısı bazı yerlerde örtüşmemektedir. Örneğin tekke de 32 talebe ve iki adet hizmetli bulunmaktadır, ancak tekkeye toplam 18 tam yemek tahsis edilmiştir. Yani, gönüllü fakirlik olarak adlandırabileceğimiz dervişliğin gereği olarak, dervişlerin yarım yemek yediği, bevâb ve ferraşın ise tam yemek hakkı olduğu sonucuna ulaşılabilir. Bu durumun dervişlerin tasavvufi hayat tarzıyla alakalı olduğu kuvvetle muhtemeldir.

Sıbyan mektebindeki çocuklara da aynı tekke deki dervişler gibi yarım yemek verilmesi ise çocukların yaşça küçük olmasından dolayı, bu miktarla karınlarını doyurabileceklerinin düşünülmesi olmalıdır.

Vakıf çalışanları dışında bazı kimsesiz veya yaşlanmış eski saray ahali si de vakfiyede zikredilerek kendilerine imarett en yemek verilmesi istenmiştir:

“...Kendinin ve merhum Sultan Selim Han bin Sultan Süleyman Han'ın azadlı cariyelerinden kocaları vefat edüb dul ve muhtaç kalanlara her gün ikişer dirhem ve imaretde pişen yemekten biri sabaha, diğeri akşama aid olmak üzere ikişer tas yemek verilmesini bunlardan her hangi biri vefat ederse kendisine verilen vazife kesilub evkafta kalmasını...”

Yukarıda istenen hükmün uygulandığı muhasebe kayıtlarında görülmektedir. Cariyelerin isimleri zikredilerek, kendilerine imaret dışında yapılan ödemeler de kaydedilmiştir.¹⁵⁷

1.1.8.5. İmaretin İşleyişi

İmaretin içinde yer alan bölümler ve vakıf çalışanları ve talebeleri dışında kimlerin imareten yemek yiyebilecekleri ile ilgili vakfiyede kaydedilmiş olan hüküm şöyledir;

“Vakıfanın bu dârülhadis civarında güzel bir matbahı, temiz bir yemekhaneyi, iki hanı ve gelip gidenlerin oturması ve misafirlerin içinde it'am edilmesi için yapılan tabhane namıyla maruf hücreleri, bir anbarı, bir odunluğu ve diğer gerekli teferruatı bulunacak şekilde yaptırıp fakara ve miskinlere, gelip giden misafirlere ve mücavirlere vakfettiği imaret”

İmaret, bünyesinde iki han (kervansaray), büyük bir mutfak, bir yemekhane ve bir tabhane barındırmaktadır. Bu birimlerin tamamlayıcısı olarak da anbar ve odunluk mevcuttur. İmaretten yemek yemesi uygun görülen kişiler; fakirler, yolcular-misafirler, miskinler ve civarda oturanlardır.

Vakfiyenin ilk sayfalarında yer alan bu açıklama dışında vakıf murtezikasından olup imareten yemek hakkı olan çalışanlar sayılmış, vakıf personeline verildikten sonra, “yemekten artanın fakara, muhtaç ve miskinlere dağıtılması” istenmiştir.

Vakfiyede yer alan bu ifadelerden anlaşıldığı üzere imareten yemek alma hakkı olanların net olmadığına dair iddialar dayanaksız kalmaktadır. İmaret ve diğer birim çalışanlarının kaç kişi oldukları ve ne kadar yemek haklarının olduğu ayrıntılı ve belirgin bir şekilde ifade edildikten sonra kalanın ihtiyaç sahiplerine dağıtılması istenmiştir.

İmaretlerden kimlerin faydalanacağı konusunda vakfiyeler bize net ifadeler vermekteyse de dağıtımın ve murtezikanın¹⁵⁸ seçiminin nasıl yapıldığı konusu tam

¹⁵⁷ BOA, TS.MA.d., 1334/1/21; BOA, TS.MA.d., 1334/1/33; BOA, TS.MA.d., 1334/1/46

¹⁵⁸ Murtezika: Bir vakıftan vakfı kuranın şartlarına göre yevmiye veya aylık, yıllık alanlar, vakıftan faydalananlar. Bkz. Fehmi Yılmaz, a.g.e., s. 478

netlik arz etmemektedir. Ancak son dönemlere ait fodla defterleri, imareten faydalananlara dair tutulan kayıtlar ve bazen halktan bazı kişilerin vakıf yönetimine talepleriyle ilgili ilettikleri arzuhallerden yemek dağıtım usullerine dair malumat edinebilmekteyiz. Nitekim hanımı ikiz doğum yapan bir Üsküdar sakini böyle bir taleple vakfa başvurmuştu.¹⁵⁹

Atik Valide İmareti'nde biri sabah diğeri akşam olmak üzere günde iki kez yemek verilmekteydi. Yemek dağıtımı nasıl oluyordu? İmaretin dışına yemek çıkarılabilmekte miydi? Bu soruların cevapları kısmen vakfiyede saklıdır. İmaret bünyesinde yer alan yemekhane ancak vakıf çalışanları için yeterlidir. Tabhane'de misafirler ağırlandıktan olduğundan onların yemeklerini orada yedikleri kabul edilebilir. Asıl önemli olan dışarıdan gelen yoksul insanlara dağıtımın nasıl yapıldığı meselesidir. İmaretin yapısı incelendiğinde mutfağın önünde küçük bir avlunun bulunduğu görülmektedir. Bu avlunun sokağa açılan büyükçe bir kapısı bulunmaktadır. Ayrıca fodula fırını da bu avluya açılmaktadır.

Tüm bu dizayn, sokaktan sıra oluşturularak yemek almaya gelen insanlara yemek dağıtımının buradan organize edildiğini düşündürmektedir. Gerçekten de imaretin ana girişi ile alakası olmayan bir kapı olduğu için imaretin içinde bir telaş yaşanmadan yemeklerin tevzi edilmesi bu şekilde mümkün olabilir. Vakıf çalışanları ise dârülhadis, dârüşşifa, sıbyan mektebi girişleri ile ana girişi kullanarak imarete bulunan yemekhanede yemeklerini yemiş olmalıdırlar. Vakıf çalışanlarının istekleri doğrultusunda yemeklerini alıp dışarıda veya külliyyeye yakın olan evlerinde de yemiş olma ihtimalleri de olabilir. Toplamda dört tane kasekeşan (kase taşıyıcı) ve iki tane kaseşuy (kase yıkayıcı), bize günde sabah ve akşam ayrı ayrı ortalama bin kişinin yemek yediği bir imarete, yemeklerin tamamının bina içerisinde yenmediği sonucunu verir.

İmaret bir şeyh liderliğinde idare edilmekteydi, vekilharç onun en önemli yardımcısıydı. Devamlı yapılması gereken alımlar, mutfağın bitmek bilmeyen ihtiyaçları, çalışanların ve yemek yiyenlerin şikâyetleri, kalaylanması gereken kaplar, tamir edilmesi gereken kubbeler hep şeyhin sorumluluğundaydı. Sabah erken saatte

---

¹⁵⁹ BOA, A.MKT.NZD, 159/56.

başlayan yemek dağıtımını için daha erken saatte başlayan hazırlıklar olmalıydı. Tüm bu organizasyon büyük bir sükûnet içinde yürütülmeliydi.

İmarete en yakın yapı olarak konumlanan “Aşçıbaşı Konağı” aşçıların erken saatte mesaiye başladıklarının en önemli göstergesidir. Gecenin karanlığında başlayan hazırlıklar için imarete hemen ulaşılabilecek bir mevkide yaşamak doğru bir tercihtir.

Büyük bir hız ve emekle hazırlanan yemek ve ekmekler aynı hız ve düzenle dağıtılmalıydı. Muhtemelen iki taraftan dağıtım yapılmaktaydı; biri yan sokaktan imaret mutfağına açılan kapıdan, diğeri imaret mutfağından imaretin ana avlusuna doğru açılan kapıdan. Biri dışarıdan gelenler için, diğeri çalışanlar için.

Yoksul olarak tespit edilip imareten yemek alma hakkının kazanılması nasıl gerçekleşmekteydi? Bölgedeki kadıya veya imaretin mütevellisine başvurularak bir deftere kayıt olunmuş olabilir. Talep ile yemek miktarı uyumluysa herhangi bir sorun çıkmaz, ancak talep fazla ve yemek yeterli değilse bir ayrıma gidilmesi için ellerinde bir kâğıt olması gerekliydi. Son dönemlerde kullanıldığını bildiğimiz fodla defterlerine kaydedilme veya ellerinde bir vesika olması bundan olmalıdır. Ancak ilk devirlerde imaret muhtemelen mahalleden gelen talebi tamamen karşılayabilecek durumdaydı. Hatta hep aynı kişiler aldığı için bir süre sonra imaret çalışanları yemek alan bu insanları ayırt eder hale gelebilmiştir.

Zaman içinde hem vakfın ve ülkenin malî durumunun kötüye gitmesi hem de yoksul sayısının artmasıyla imaret, yalnızca önceden tespit edilmiş kişilere yemek verme uygulamasına geçmiş olabilir.

Resmî belgeler olan vakfiyeler, muhasebe kayıtları, mülknameler, tevcihler vs. imareten karnını doyuran, orada çalışan kişilerin düşüncelerini, yoksulluk kriterinin ne olduğu ve imareten faydalanmak için nasıl bir özelliğe sahip olmaları gerektiğini söylemez. Ancak bunlar temel vesikalardır. Bu tarz belgelerde böyle ayrıntılar yer almaz. Ayrıntılı kayıtlar genellikle müsvedde olarak görülürler ve ana kayda girmesi gereken temel bilgiler kaydedildikten sonra onların pek önemi yoktur. Muhafazaları için fazla uğraşılmamıştır. Belki de belli aralıklarla imha edilmiştir. Şu anda da devlet dairelerinde böyle ikincil evrak bir müddet sonra imha edilmektedir. Ancak özel bir araştırma yapılırsa, belki şahısların ellerinde bulunan malzemeler bir araya getirilirse

böyle kayıtlardan bazı numunelere ulaşılabilir. Bu konularda elimizdeki veriler kadar söz söylemeli, boşlukları zihnimizdekilerle tamamlamamaya gayret etmeliyiz.

Vakfın en önemli ihtiyaçlarından biri olan etin temini önemli bir konuydu. Hayvanların satın alınması ve Üsküdar'a getirilmesi ile bu hayvanların kesilmesi ayrı ayrı planlanması gereken konulardı. Vakfiyede kasap istihdam edilmesine dair bir hüküm yoktur. Ancak kasap kesinlikle ihtiyaç duyulan bir görevlidir ve bu iş bir şekilde yapılmıştır. Ancak kim ve nasıl bir vazifelendirme ile bu görevi üstlenmiştir? Atik Valide Vakfı için böyle bir kasap tayini yapıldığına dair bir belgeye ulaşılmış değil ama vakfiyede bununla ilgili hükümler mevcuttur. Ancak Atik Valide ile yakın zamanlarda kurulmuş bazı sultan vakıfları için bu atamanın yapıldığı bilinmektedir.¹⁶⁰ Vakfın çalışan kadrosunda yer almamasına rağmen vakfiyede bir kasabın varlığından bahsedilmektedir. Bu kasap muhtemelen büyük sürü sahibi birilerinden seçilmekte, onun hayvanlarını vakfa ait yerleri koyunlarını otlatmak için kullanmakta, bunun karşılığında vakfa para ödeyip, imarete kullanılan koyun miktarına göre de vakıf mütevellisinden tahsilat yapmaktadır.

Vakfiyede selhanenin¹⁶¹ olması imaret için elzem olan bu ihtiyacın düşünüldüğünü göstermektedir. Yine vakfa ait serhanelerin¹⁶² olması vakıf için kesilen hayvanlardan gelecek sakatatların değerlendirilmesi amacını da taşımış olabilir.

İmaret için önemli olan başka bir ihtiyaç da sudur. Aslında su tüm külliye için gereklidir. Cami, tekke, medresede çalışanlar ve talebeler, dârüşşifada çalışanlar ve hastalar için de su önemliydi ama hiçbirinde imaret kadar gerekli elzem değildi. Vakıf kurulurken bu ihtiyaç düşünülmüş ve vakfın bir birimi olan suyolları açılmıştır.¹⁶³ Bu kesintisiz su kaynağı imaretin işleyişini büyük ölçüde kolaylaştırmıştır.

1.1.8.6. İmaretten Faydalanan Kişi Sayısı (İmaretin Hacmi)

İmaret eğer bir külliyenin parçasıysa, yoksulların yanında, yolcular, misafirler, vakıf çalışanları, medrese ve mektep talebeleri de buradan karınlarını

---

¹⁶⁰ Singer, **a.g.e.**, s. 67.

¹⁶¹ Selhane: Sığır ve koyun için tahsis edilen kesimhane, mezbaha.

¹⁶² Serhane: Hayvan kellesi, paçası vs. satılan dükkân, sakatatçı.

¹⁶³ Atik Valide Sultan'ın su yolları başka bir bahiste değerlendirilmiştir.

doymaktaydılar. Bundan dolayı imaret-tabhane-kervansaray üçlüsü şekli yaygınlık kazanmıştır. İmaretin bu özelliği, amacın yalnızca yoksulların beslenme ihtiyacını karşılamak olmadığı, toplumda başka fonksiyonlar da ifa ettiğini de göstermektedir.

Atik Valide İmareti de imaret-tabhane-kervansaray üçlüsü şeklinde bir külliye parçası olarak tesis edilmiştir. Yoksulları doyurmanın yanında ticaret için gelen tüccarların barınacağı ve karnını doyuracağı bir yer olarak ticarî hayata; yolcular ve seyyahlara seyyahlara sağladığı barınma, beslenme imkânı sayesinde sosyal hayata; dârüşşifadan ayrılan hastaların bakımının devam ettiği tabhane vesilesiyle toplumsal hayata katkı sağladığı söylenmelidir.

Tüm bu grupların yanında hatta içinde (yolcular) değerlendirmemiz gereken “elit” kişilerin de imareten faydalandığı iddiası kabul edilmelidir. Ancak bu elitler keyfi bir şekilde imareti kullanıyor olamazlardı. Çünkü adı üstünde onlar “elit”lerdi. İhtiyaç sahibi değillerdi, öyleyse imaret hangi şartlarda kullanmış olabilirlerdi? Bu sorunun cevabının şöyle verilmesinin uygun olacağı kanaatini taşımaktayım. “Elit” dediğimiz zümreye mensup olan kişiler ulema, yönetici sınıf veya peygamber soyundan gelenlerdir. Ulemadan olanlar kervansarayda konaklıyorsa Üsküdar civarında mesleki veya şahsi bir iş icabı bulunmakta olduğu düşünülmelidir. Prensipte gelen herkese kapısı açık olan bir yerde konaklaması ve yemek yemesi olağanüstü karşılanmamalıdır. Yönetici sınıfa mensup olanların da bir devlet görevi vesilesiyle Üsküdar’da bulunmuş olabileceği düşünülebilir. Bu süre zarfında imareten faydalanmış olabilirler. Peygamber soyundan gelen kişiler ise Osmanlı ve hatta İslâm toplumunda her yerde ve her daim özel muamele görmüşlerdir. Ancak bu durum değerlendirilirken Atik Valide İmareti için vakfiyede kesinlikle “elit” sınıfa dair herhangi bir ifade yer almadığı, “misafirler” ibaresi dışında herhangi bir özel tahsis yapılmadığı da bilinmelidir. Atik Valide İmareti’nde hiyerarşik bir düzen içinde yemek dağıtıldığına, yemek miktarlarının kişinin niteliğine göre değiştiğine dair herhangi bir ifade yer almamaktadır. Yalnızca günlük çıkan yemekten farklı olarak, misafirlere her gün “dane” denilen yemeğin verildiğini, özel günlerde ise “ekşiaş” ve “zerde” ikram edildiğini vakfiyedeki şartlardan anlamaktayız.¹⁶⁴ Bir kaç vakfiyede yer

---

¹⁶⁴ VGMA, a.v.

alan bazı hükümler üzerinden vakıflar ve imarette yer alan uygulamalarla ilgili genel hükümlere varmak gerçekçi olmayacaktır.¹⁶⁵

“Bir günde imareten kaç kişi faydalaniyor?” sorusuna, net bir rakam telaffuz edilmediğinden, kesin bir cevap vermek mümkün görünmemekte ancak vakıf çalışanları ve talebelerinin sayısından, harcanan malzeme miktarından ve vakfiyede yer alan “*misafirler için her gün elli altı sofraya kurulacaktır*” ifadesinden bazı çıkarımlar yapmak mümkün olmaktadır.

Külliye çalışanları ve talebelerin toplam sayısı 385 kişidir.¹⁶⁶ Ancak Dârüşşifa çalışanları kendi bünyelerinde yer alan mutfaktan yediklerinden vakfiyede onlar için imareten bir tahsisat yapılmamıştır. Dârüşşifa personeli 29 kişidir. Bu rakamı toplam vakıf çalışanı sayısından çıkarırsak 356 kişi kalmaktadır. Misafirler için denilen elli altı sofraya toplam kaç kişi ifade eder bu da belirsizdir çünkü bir sofrada kaç kişinin olduğu da bilinmemektedir. Ayrıca bunlar dışında imareten yemek alan yoksullar da vardır. İmareten faydalanan toplam kişi sayısı imaret alımlarından yola çıkarak bulunabilir.

Vakfiyede, Atik Valide İmareti’nde kişi başı günde bir adet dağıtılacak olan ekmeğin (fodula) 200 dirhem ağırlığında olması ve günlük 25 kile undan yapılması istenmiştir.¹⁶⁷ Buna göre 1 kile standart olarak 25,659 kilograma tekabül etmektedir. Öyleyse 641,5 kilogram undan 200’er dirhemlik (1 dirhem 3,207 gr.) 1000 ekmeğin elde edilmektedir. Bu rakam bize imareten faydalanan insan sayısını göstermektedir. Vakıf personelinin sayısı olan 356 kişiyi çıkardığımızda yaklaşık 644 kişinin misafir olarak veya dışarıdan gelerek imareten faydalandığı sonucuna varmak mümkündür.

Aynı hesabı harcanan et miktarı üzerinden yaparsak vakfiye şartlarına göre yarısı sabah yarısı akşam olmak üzere günlük 260 okka koyun eti harcanacaktır.¹⁶⁸ 1 okka, 400 dirheme eşittir. 260 okka günlük 104.000 dirhem et anlamına gelmektedir.

---

¹⁶⁵ Singer, a.g.e., s. 72-73.

¹⁶⁶ Tijen Sabırlı, **Vakfiyesi ve Muhasebe Kayıtları Işığında Atik Valide Sultan Vakfı**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2012, s. 64

¹⁶⁷ Vakfiyede bununla ilgili olarak “...İmarette fodula namile pişirilecek olan ekmeğin için hergün yirmi beş kile un sarf edilmesini...”, “ikiyüz dirhem vezinde bir ekmeğin ibarettir...” ifadeleri yer almaktadır. Bkz. VGMA, a.v.

¹⁶⁸ VGMA, a.v.

Bu rakam 50 dirhemlik parçalara bölünürse günlük 2080 porsiyon et meydana gelmektedir. Yarısının sabah yarısının akşam dağıtıldığı göz önünde bulundurulursa öğün başına 1040 porsiyon et dağıtılacaktır ki bu da ekmek hesabından bulduğumuz rakama uyum göstermektedir. Aynı hesaplamalar kepçe ölçüsü tespit edilebilseydi çorba için harcanan pirinç ve buğdaydan yola çıkılarak da yapılabilirdi. Ancak et ve ekmek üzerinden yapılan değerlendirme yeterli bir fikir vermektedir. Öyleyse her öğünde toplam 1000 kişi civarında kimsenin imaret mutfağından yemek yediğini söylemek mümkündür.

İmaret mutfağından yemek yiyen bu 1000 kişiyi değerlendirdiğimizde, vakıf personeli dışındaki 644 kişinin ne kadarı “misafir” olarak addedilen kişilerdir, ne kadarı ise yoksul kimselerdir sorusuna odaklanmak gereklidir. Vakfiyede yer alan misafirlere tahsis edilmiş 56 sofraya, tüm günü kastetmektedir. Yani öğün başına 28 sofraya kuruluyor olmalıdır. Misafirler kervansaraylarda ve tabhane kalan kişilerdir. Kervansaraylarda kalanlar yolcular, tüccarlar oldukları için nispeten maddi durumu iyi kişilerden oluşmuş olmalıdır. Ancak tabhanede kalanlar genellikle dârüşşifadan çıkmış nekahet dönemindeki hastalar ile fakir ve evsizlerdir.

Her sofraya 8 kişi oturduğu hesap edildiğinde 28 sofrada öğün başına toplam 224 kişi yemek yemektedir. 356 vakıf personeli ve talebesi, 196 da misafir olduğunu varsayarsak, geriye 448 kişilik yemek kalmaktadır. Bu rakam da çevrede oturan yoksullara veya yemek almak isteyen herkese(yettiği müddetçe) dağıtılan yemek miktarını göstermektedir.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Atik Valide kervansarayından bahsederken “...yüz ocaklı, biner beygir alır misafirhanedir” demiştir.¹⁶⁹ Ancak bu rakam oldukça abartılıdır. Şu anda halen ayakta olan kervansarayın ocak sayısı 16. yüzyıla ait restitüsyon planında iki kervansaray binası için yalnızca toplam 28 ocak bulunmaktadır. Vakfa ait ahır da 1000 beygir alacak büyüklükte olamazdı çünkü binada böyle büyük bir mekân yoktur. Ahırın binanın bünyesinde değil yakınlarda bir yerde konumlandırılmış ancak günümüze ulaşmamış olma ihtimali düşünüldüğünde ise muhasebe kayıtlarında yer alan iki ahırının gece gündüz bu bin beygirin

---

¹⁶⁹ Konyalı, a.g.e., s. 387.

bakımından sorumlu olmasının mümkün olamayacağı sonucuna ulaşılır. Dolayısıyla Evliya hem ocak sayısı hem de hayvan sayısı hususunda abartılı rakamlara yer vermiş olmalıdır.

İmaretler değerlendirilirken, yapılan harcamalar günlük çıkarılan yemek miktarı ve faydalanan kişi sayısı üzerinden daha somut bir şekilde analiz edilmelidir. İmaret bütçesinin vakıf giderleri içindeki yeri ayrı bir değerlendirme konusu olacaktır. Ancak günümüz ölçüleriyle bir kıyaslama yapmak gerekirse toplumsal ve ekonomik hayata nasıl bir katkı yaptığı daha somut ve anlaşılır hale gelebilir. 2015 yılı verilerine göre Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ilan ettiği fitre miktarı 11,5 TL'dir. Fitre bilindiği gibi bir kişinin asgari düzeyde beslenebilmesi için günlük olarak tespit edilmiş fiyatı içerir.¹⁷⁰ Bu fiyatı imarete uyarladığımızda, bir kişinin günde iki öğün yediğini kabul edersek ve imarette alımların toptan yapıp fiyatların biraz daha aşağı çekilebileceğini de hesaba katarsak imarete bir kişi için günlük 10 TL'lik bir harcama yapıldığını kabul edebiliriz. Bu hesaplara 1000 kişinin masrafı günlük 10.000 TL'ye, aylık ise 300.000 TL'ye tekabül etmektedir. Yalnızca Atik Valide İmaretine ait olan bu rakam tüm imaretler için düşünüldüğünde vakıf sisteminin topluma ve ekonomiye yaptığı katkının ne denli büyük olduğu daha net bir şekilde anlaşılabilir.

1.1.8.7. Vakfiyeye Göre İmaret Harcamaları

Vakıf giderleri içinde önemli bir yer tutan imaret harcamaları da bu kuruma verilen önemi göstermek için değerli bir veri oluşturur. İmaret harcamaları yalnızca malzeme alımından ibaret kalmamıştır. Her gün kalabalık bir gruba yemek hazırlamak için oluşturulmuş bir müessesenin çalışan sayısı da o ölçüde kabarık olacaktır.

İstanbul imaretleri gibi büyük ölçekli imaretlerde; Şeyh, vekilharç, kâtib, nakib, bevvâb, kaseşuy, kaseşuy, anbarcı, mühürcü, oduncu, habbazın, ferraş, un ve et hamalı, nakkad, aşçı vs. olmak üzere pek çok görevli yer almaktadır. Çalışan sayısının fazlalığı imaret giderlerinin artmasının diğer bir nedenini oluşturmaktadır.

Bundan başka imarete alınan malzemelerin hammalat ve nakliye ücretleri de gider kalemini arttırmaktadır. Ayrıca imarete kullanılan devasa kazanlar, keçe, kürek,

¹⁷⁰ http://www.uskudarmuftulugu.gov.tr/icerik/fitre2015_fitir_

kaşık gibi malzemeler, kaplar zaman zaman yenilenmeli, tamir edilmeli veya kalaylanmalıdır. Tüm bunlar da harcama rakamlarını arttırmaktadır.

Atik Valide İmareti, vakfın harcamaları içinde en büyük yekünü oluşturmaktadır. Vakfiyede yer alan imaret çalışanlarının sayısı 60 kişidir. İmaret görevlilerine, tahsis edilen ücretlerin toplamı yıllık 66.906 dirhem tutmaktadır.

İmaret giderlerinin vakıf giderleri içindeki payının asıl nedeninin mutfığa yapılan malzeme alımları olduğunu eklemek gerekmektedir. Atik Valide İmareti'ne yıllık ya da günlük olarak alınacak ve harcanacak malzemeler ile miktarları vakfiyede yer almaktadır.

İmaret için günlük 6 kile buğday, 260 kıyye koyun eti, 1 kile nohut, 7 kile pirinç, 10 kıyye soğan, 1 kile tuz, 25 kile un tedarik edilerek kullanılacağı belirlenmiştir.

Yıllık malzemeler ise daha kalabalık bir liste oluşturmaktadır. Tatlı ve ekşiaş denen yemeklerde kullanılan kuruyemiş ve baharatların isimleri ile miktarları şunlardır; badem (810 kıyye), erik kurusu (810 kıyye), tane sakız (5090 dirhem), safran (2067 dirhem), kuru kızıl üzüm (3560 kıyye), kuru siyah üzüm (488), nişasta (2430 dirhem), tatlı kayısı (405 kıyye).

Diğer yemeklerin ve çorbaların içinde kullanılmak veya yanında servis edilmek üzere belirlenen malzemeler; biber (12085 dirhem), kabak (2400), kimyon (84 kıyye), koruk (1600 kıyye), maydanoz (1080 dirhem para miktarınca), nane (1500 dirhem), odun (2671 yük), pestil (93 okka 300 dirhem), süzme yoğurt (1600 kıyye), üzüm turşusu (100 testi), zeytinyağı (411 kıyye), sadeyağ (9730 kıyye), bal (12741 kıyye) şeklindedir.¹⁷¹

İmarette nakliye ve hammaliye ücreti olarak yansıyan en önemli harcamalar odun ve koyun tedariki ile ilgilidir. Odun, hem imarette çıkacak yemeklerin pişirilmesinde hem de birimlerin ısıtılmasında önemli bir ihtiyaç olduğundan bunun için Alemdağ eteklerinde bir vakıf ormanı oluşturulmuş, bu ormandan hem atik valide vakfi hem de Üsküdar'daki diğer vakıflar faydalanmıştır. Odun, yenilmeyen ama

---

¹⁷¹ VGMA, a.v.

yemeğin imal edilmesiyle ilgili de en temel ihtiyaçlardan biridir. Onun için her an imaretin odunluğunda hazır halde olması düzenin devamı açısından önem arz etmekteydi.

Atik Valide İmaretinde vakfiyede belirlenen alım miktarlarının, muhasebe kayıtlarıyla karşılaştırıldığında yıllar içinde farklılık arz ettiği gözlemlenmiştir. Vakfiyede belirlenen miktarın dışına çıkılması genellikle miktarın azaltılması şeklinde görülmektedir. Bu durum imaret kilerindeki stokun eritilmek istenmesiyle izah edilebileceği gibi, birim fiyatlardaki artışlar, vakfın gelirlerindeki azalmalar, kıtlık gibi nedenlerle de açıklanabilir.

İmaret mutfağının ihtiyaçları genellikle toptan alınır ancak bu yılda bir kez alım yapıldığı anlamına gelmez. Nitekim ayrıntılı muhasebe kayıtlarının yer aldığı defterlerde yılda birkaç kez toplu alım yapıldığı görülmektedir. Özellikle kandil ve bayram öncesinde yapılacaklarla ilgili yeni alımlar yapılmıştır. Vakfiyede yapılması hususunda bir hüküm olmamasına rağmen muhasebe kayıtlarında aşure ile ilgili masraflar da yer almıştır. İmaret bütçesinden aşure için yapılan masraf miktarı gider olarak çıkarılmıştır. Vakfiyede yer almamasına rağmen toplumda yaygın bir adet olan aşure dağıtımının zaten vakfiyede belirtmeye gerek bulunmayacak kadar beklenen bir ikram olduğu düşünülebilir.

16. yüzyılda imaretler için alınan gıda mamullerinin çeşitliliği daha fazladır. Hem vakfiyede yer alan şartlarda istenen malzemeler, hem de ilk yıllara ait muhasebe kayıtlarında alımı yapılan malzemeler çeşitlilik arz etmektedir. Ancak ilerleyen yüzyıllarda bu kalemlerde azalma görülmektedir. Buna rağmen 19. yüzyıla kadar imarete pişen temel yemeklerin ve alınan ana malzemelerin belli ölçüde varlığını koruduğu söylenebilir.

İmaretin işleyişi hakkında söylediklerimiz, elimizdeki verilere dayanarak olmaktadır, ancak gerçek anlamda külliyeinin, özelde de imaretin o mahalleye ve Osmanlı toplumuna yapmış olduğu sosyal ve ekonomik etkiyi, vakfiyeler ve diğer kayıtlar ayrıntılı olarak ve tüm yönleriyle incelendiğinde, diğer benzer vakıflarla mukayeseli bir değerlendirme yapıldığında görebileceğiz. Bu çalışmalar bize sosyal

yapının işleyişini, ihtiyaç sahibi kimselerin korunma biçimlerini, 15.yüzyıldan itibaren Türk ve Osmanlı mutfağının temel alışkanlıklarını ölçme imkânı verecektir.

İmaret yemeklerinin bir kısmı unutulmuştur. Ancak malzemelerden yola çıkılarak, nasıl yapıldıkları tecrübe edilebilir. İmaretler üzerinden yapılacak tetkikler Osmanlı toplumunun 15.yydan beri var olan yemek alışkanlıklarını tespit etmekte yardımcı olacaktır. Ayrıca imaretlere alınan ürünler üzerinden fiyat hareketleri konusunda inceleme yapılması mümkündür.

1.1.9. Sıbyan Mektebi

1.1.9.1. Mektebin Hizmete Girişi, Mektep Binasının Külliye İçindeki Konumu ve İnşa Özellikleri

Atik Valide Sıbyan Mektebi III. Murad'ın validesi Afife Nurbanu Sultan tarafından Üsküdar'da ihya edilen külliyenin içerisinde yer almaktadır. Mektebin bir inşa veya açılış kitabesi bulunmamaktadır ancak vakfiyenin onay tarihini hizmete giriş tarihi olarak kabul etmek mümkündür. Vakfiye 1-10 Rebiulahir 990/25 Nisan-5 Mayıs 1582 tarihinde onaylanmıştır.¹⁷²

Sıbyan mektebinin külliye içindeki konumu ve işlevi vakfiyede şöyle yer almıştır;

“...Yine mezkûr cami kurbunda vâkıfanın sırf rızayı barî taleb ile yaptırub içinde kuran-ı kerim öğrenmek ve anlamak için bütün Müslüman çocuklarına vakfettiği mektep.”

Tamamı Mimar Sinan'a ait olan külliyyede mektebin tam yerini vakfiyedeki tariftten çıkarmak pek mümkün görünmemektedir. Zaten bu muğlak ifade yüzünden dârülkurrâ ve mektebin yeri birbirine karıştırılmış ve tartışılmıştır. Tanman ve Konyalı gibi araştırmacılar imaretin bulunduğu büyük yapı kütesinin içinde, dârülhadisin yanında olan kısmı dârülkurrâ olarak değerlendirirken¹⁷³ Ahunbay ve Kuran gibi

¹⁷² VGMA, a.v.

¹⁷³ Tanman, a.g.m., s. 68-73; Konyalı, a.g.e., s 295.

araştırmacılar buranın sıbyan mektebi olduğunu dârülkurrânın ise hazirenin karşısında yer alan bağımsız bina olduğunu öne sürmüşlerdir.¹⁷⁴

Sıbyan mektebinin yerinin doğru tespit edilmesi, eldeki verileri bir kaç farklı açıdan değerlendirmekle mümkün olacaktır. Öncelikle vakfiyede hem dârülkurrâ hem de sıbyan mektebi için “cami kurbunda” ifadesi geçmektedir, ancak imareti tanımlarken “dârülhadis kurbunda” denilmiş, dârülkurrâdan bahsedilmemiştir.¹⁷⁵ Dârülkurrâ, imaretle aynı bünyede yer almış olsaydı burada dile getirilebilirdi. İkinci olarak Osmanlı Klâsik yapı tipleri değerlendirildiğinde dârülkurrâlar genel olarak tek hücreli yapılardır.¹⁷⁶ Sıbyan mektepleri ise genellikle yerden yüksekçe (fevkani), sokağa açılan küçük bir avlusu ve çeşmesi olan bir yapı tipidir.

Hazirenin karşısında yer alan yapı bağımsız ve tek hücreli bir bina olarak dârülkurrâ mimarisine daha yakın durmaktadır. Bunlara ek olarak 1924 tarihli Üsküdar Gayrimenkul Mazbut ve Mülhak Vakıflar tespitinde Atik Valide Mektebi'nin yeri “İmaret Önü”nde ve mamur halde olduğu kaydedilmiştir.¹⁷⁷ Bu açıklama yeterli bir bilgi olmamakla beraber Valide İmareti Sokağı ile Bağlarbaşı Caddesinin birleştiği köşede bulunan imarete yapışık küçük yapının mektep olduğunu destekler bir argümandır.¹⁷⁸ Ayrıca restorasyonlarda kullanılan plan ve röleveler de bu iddiayı doğrular niteliktedir. Ancak imaretin bulunduğu kısım III. Selim ve II. Mahmud zamanlarında bazı değişikliklere uğramış, bilhassa Toptaşı Cezaevi olarak kullanımı sırasında da çok tahrip olmuştur.

Diğer birimlerden ayrı bir girişe sahip olması ve plan özellikleriyle bu yapı sıbyan mektebi olmaya uygundur. 1931 tarihli Pervitich haritasında yapının ekler dahil olmadan önceki durumu gösterilmiştir. Bugün var olan izler incelendiğinde binanın bir giriş revağı olduğu anlaşılmaktadır ancak eklenen betonarme kat nedeniyle tespit edilemez durumdadır. İlk tasarımın nasıl olduğunun kavranabilmesi için sonradan

---

¹⁷⁴ Zeynep Ahunbay, “Mimar Sinan'ın Eğitim Yapıları: Medreseler, Dârülkurrâlar, Mektepler”, **Mimarbaşı Koca Sinan, Yaşadığı Çağ ve Eserleri**, C: I İstanbul, 1988, s. 284-285; Abdullah Kuran, “Üsküdar Atik Valide Külliyesi'nin Yerleşme Düzeni ve Yapım Tarihi Üzerine”, **Suut Kemal Yetkin'e Armağan**, Ankara, 1984, s. 233.

¹⁷⁵ VGMA, a.v.

¹⁷⁶ Köşklü, a.g.m., s. 273-274.

¹⁷⁷ Konyalı, a.g.e., s. 67.

¹⁷⁸ Ahunbay, a.g.m., s. 284-285.

oluşan müdahalelerin dikkatle ayıklanması zaruridir. İmaretin hapishane olarak kullanımını sırasında derslane kısmı hamam haline getirilmiş ve kubbesine fil gözleri açılmıştır. Bu değişim sırasında duvarda bulunan pencereler, dolaplar ve ocak kapatılmıştır.¹⁷⁹

1.1.9.2. Mektep Görevlileri, Aldıkları Ücretler ve Ders Muhteviyatı

Sıbyan mektepleri Osmanlı toplumunda Müslüman çocukların ilk tahsil gördüğü kurumlardır. Hemen hemen her mahallede olan, bir vakfın bünyesinde yer alan, bazen mescit-cami içinde ama genellikle bağımsız bir yapı olarak görev yapmış müesseselerdir.

Atik Valide Vakfı, kurulduğu mahallenin gelişmesine, yerleşim yeri olarak talep görmesine, şenlenmesine katkıda bulunmuştur. Bunun en açık göstergesi vakfın kuruluş yeri ile ilgili vakfiyede yer alan “yeni mahalle” ifadesidir. Dolayısıyla bu yeni mahallenin çocukları için bir mektep kaçınılmaz bir ihtiyaçtır.

Sıbyan mekteplerinin ana dersi, Kur'an'ın, anlamı açıklanmadan, yalnızca okunuşunun öğretilmesi idi. Bunun dışında okulların bir başka eğitim hedefi, çocuklara temel dini bilgiler ve uygulamalar, ahlak bilgileri, ibadetle ilgili kavramların öğretilmesiydi.¹⁸⁰ Vakfiyede belirtilen şartlardan Atik Valide Sıbyan Mektebi'nde de çocuklara Kur'an-ı Kerim öğretmenin yanında temel ilmihal bilgileri ve talebenin ahlaki gelişimi konusunda da eğitim verilmekte olduğu anlaşılmaktadır. Mektebin eğitim kadrosu ve vasıfları ile ders içerikleriyle ilgili şartlar şöyle belirtilmiştir:

“...Vâkıfa-i müşarünileyha bu mektebe bir muallim tayinini şart kıldı. Bu muallim kıraat ve tecvid erbabından, Kur'an-ı Kerim taliminde ciddiyetle çalışkan bir Müslüman olacak ve Müslüman çocuklarını öğretecek, onlara Kitab-ı Mübin'in ahkâmını telkin edecek, gücü yettiği kadar lugat ve şurut u salâtı belledecek, çocuklara şefkat kanatlarını açacak, talim ve irşad hususunda onlar arasında bir fark göstermeksizin

¹⁷⁹ Ahunbay, a.g.m., s. 285.

¹⁸⁰ Zülfü Demirtaş, “Osmanlı'da Sıbyan Mekteplerinin ve İlköğretimin Örgütlenmesi”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C: 17, S: 1, Elazığ, 2007, s. 175.

onları evlâdına baktığı gibi görüp gözetecek, talim ve terbiye kanunlarına riayet edüp onların ahlakını son derece yükseltmek için fazlaca çalışacak ve kendisine yevmiye sekiz dirhem vazife verilecektir. Vâkıfa-i müşarünileyha, bu mektebe salih ve emin bir zâtın de kalfa tayin edilmesini şart kıldı. Bu kalfa çocukların derslerini tekrar ve müzakere edecek ve anlatma hususunda en güzel bir şekil takib edüb muallim bulunmadığı zaman çocukları su i edebden koruyacak, talim ve te'dib babında en ziyade muvafık ve münasip olan bir usule riayet edecek ve vazifesi de üç dirhem olacaktır.”¹⁸¹

Sıbyan mektebinde muallim ve kalfa dışında, bir hüsn-ü hat muallimi ile bir bevvâb istihdam edildiği görülmektedir:

“...yazı sanatında mâhir, güzel yazı yazmağa kadir bir zât mezkûr mektepteki çocuklara yazı öğretmek üzere bir hüsnühat muallimi tayin edilub vazifesinin iki dirhem olmasını ve mezkûr mektebin kapusunu açmak ve kilitlemek ve süpürüp temizlemek üzere mektebe bir bevvâb tayin edilub vazifesinin iki dirhem olmasını şart kıldı...”¹⁸²

Mektepte kaç çocuğun eğitim göreceğine dair net bir sayı zikredilmemiştir. Ancak “...mektebe Kur'an-ı Kerim öğrenen çocuklara her gün iki def'a on beş tam yemek verilmesini...” ve “...mezkûr mektepte Kur'an-ı Kerim öğrenmekle meşgul bulunan çocuklardan fakir ve muhtaç olan otuz çocuğa halk arasında ma'rif olan bir şekilde hâller ile mütenasib bir halde biri Rebiulevvel'de Mevlid-i nebevi kiraati günü, diğer bir def'ası da Ramazanı Şerif'de olmak üzere senede iki def'a elbise verilmesini şart kıldı...”¹⁸³ ibarelerinden çocuk sayısı hakkında bir sonuca ulaşmak mümkün olacaktır.

İmaretten yetişkin bireyler için her gün iki tam yemek verilirken mektep çocukları için de aynı porsiyonun uygun görülmesi makul değildir. Çocuk başına yarım yemek üzerinden hesap yapmak daha uygun olacaktır. Bu durumda verilen her

---

¹⁸¹ VGMA, a.v.

¹⁸² VGMA, a.v.

¹⁸³ VGMA, a.v.

tam yemeğin iki kişi tarafından yeneceği düşünülürse toplamda en az otuz çocuğun mektepte ders gördüğü kabul edilebilir. Mevlid kandili ve Ramazan ayında kıyafet alınacak çocuk sayısı ile birlikte değerlendirip daha gerçekçi bir rakama ulaşmak mümkündür. 1003/1594 senesine ait Muhasebe kayıtlarında elbise alımının 50 kişi için yapıldığı kaydedilmiştir. 1005/1596 ve 1006/1597 yıllarına ait kayıtlarda ise 60 kişilik elbise alındığı yazılıdır.¹⁸⁴ (belge numaraları)Ancak vakfiyede yılda iki kez elbise dağıtımı yapılması istendiğinden bu rakamın 30 kişi için yılda iki kez olması da muhtemeldir. Eğer bu şekilde kabul edersek yemek için yapılan değerlendirmeye örtüşmektedir. Hem mektebe tahsis edilen yemek miktarından hem de satın alınan elbise sayısından sıbyan mektebinde yaklaşık olarak 30 çocuk eğitim almakta sonucuna ulaşmak mümkün olacaktır.

1.1.10. Suyolları

İnsanlık tarihi boyunca yerleşim yerlerinin su ihtiyacı her medeniyetin ve her devrin başta gelen gereksinimlerinden biri olmuştur. Bundan dolayı su kaynaklarına yakın yerler yerleşim için tercih edilen mekânlar olagelmişlerdir. Ancak bazı durumlarda şehrin konumu, büyümesi vs. gibi etkenlerle dışarıdan su nakletmek gerekmiştir. Ya da şehrin bir yanından diğer yanına bu suyu taşımak lüzumu doğmuştur. Osmanlılar İstanbul'un fethinden beri, daha çok sultanları vasıtasıyla, şehrin her yanına suyun dağıtılması için uğraşmışlardır. Bunun için maksemler, suyolları, su terazileri gibi birçok su yapısı inşa etmişlerdir. Özellikle yeni inşa edilen mahallelerde suyun mutlaka dışarıdan getirilmesi gerekmektedir. Büyük vakıf eserlerinin tesis edilmesi ile bu eserlerdeki hizmetlerin görülmesi için su öncelikli ihtiyaçtı.

Atik Valide Sultan Vakfı'na ait Üsküdar'da yer alan külliye için suyolları inşa ettirmiştir. Atik Valide suyolları, Büyük Çamlıca'nın doğusundaki Çakal Dağı'nın eteklerinden çıkar. Ümraniye asfaltı altından galeri ile geçerek Çamlıca Kız Lisesi'nin altından Koşuyolu'na, oradan top sahasının altından Nuhkuyusu maksemine gelir. Suyun isale hattı 10,5 km'dir. Bu su Bulgurlu semtinde, Toygar ve Libadiye katmanlarını da alır. Şu anda Nuhkuyusu makseminden aşağısı şehir şebeke

¹⁸⁴ BOA, TS.MA.d., 1334/1/21; BOA, TS.MA.d., 1334/1/33

suyudur.¹⁸⁵ Türk-İslâm eserleri müzesinde 3366 numarada kayıtlı 18 m. 30 cm. uzunluğunda Üsküdar'daki suyollarının Nevşehirli Damat İbrahim Paşa tarafından yaptırılmış bir haritası vardır.

Valide Sultan, Büyük Çamlıca'nın doğusundan getirttiği suyun bakımı ve tamiri ile vakfın İstanbul'un farklı mahallerinde yer alan hamamlarının ihtiyacının karşılanması için görevliler tayin etmiştir. "Suyolcu" denilen bu görevliler suyun kaynağının bulunup, şehirlere getirilip, sistematik biçimde akıtılmasına kadar olan bütün faaliyetleri icra ederlerdi. Suyollarının yapımı, bakım ve onarımı, korunması, suların ölçülüp dağıtılmasıyla alakalı tüm işler suyolcularının çalışma sahasını oluşturmaktadır. Suyolculuk işinin Osmanlı Devleti'nde inşaat işleriyle meşgul olan kişiler arasında bir meslek olarak yer bulmaya başlaması Fatih Sultan Mehmed zamanına rastlar. Sultan II. Mehmed, İstanbul için yaptırdığı suyollarının bakımı amacıyla 1472'de on suyolcu (huddâm-ı râh-ı âb) tayin etti. II. Bayezid devrinde çeşitli vakıf ve imaretlerin kadroları içinde suyolcu, suyolcu çırağı, suyolcu kâtibi gibi kişiler de bulunuyordu.¹⁸⁶ Nurbanu Sultan Vakfı'nda suyollarıyla ilgili olarak görevlendirilenler görev tanımları ile aldıkları ücretler şöyledir.

"...Vâkıfa-i müşarünileyha, suyun ve suyollarının umur ve ahvalına vukufti olan kimselerden yedi zât tayin edilub bunlar suyollarından bozulan yerleri bilub oraları tamir etmelerini şart bu suyolcularının her birinin birer çırağı bulunup bu su işlerinde kendilerine kusursuz yardım edeceklerdir. Bu suyolcuların biri de Türkçede bölükbaşı nam ile diğerlerinin üzerine reis ve nazır olacak. Şayet bunlardan biri kendisine tayin edilen hizmetde diğer işlere tayin olunanlardan birinin yardımına muhtaç olur ise bu kimse derhâl işe mübaşeretle evvelki kimseye lüzumu kadar yardım edecek ve bu reis mezkûr suyollarının tamir ve ıslahı hususunda diğerler ile beraber çalışacak ve bunların kâffesi toplanub birlikte buişler itaahud edecekler, tekâsül ve müsamahaya meydan vermeyecekler. Ufak bir sakat gördüklerinde hemen oraya koşup termim ve tamir edecekler ki bu babda vakı olan bir tehir ve müsamahakârlık

¹⁸⁵ Konyalı, a.g.e., C: 1, s. 449.

¹⁸⁶ Abdullah Martal, "Suyolcu", DİA, C: 38, İstanbul, 2010, s. 1-2.

(neticede) büyük bir zararı müeddi olmasun. reisin vazifesi her gün on, diğer ustaların beşer, çıraklarının her gün ikişer dirhem olacaktır... ”¹⁸⁷

Suyolcuların kendi arasında şu şekilde bir görev dağılımı yapılmıştır:

1. Biri Üsküdar’daki cami-i şerif avlusuna ve medreseye,
2. Biri imarete, hastaneye, hamama,
3. Biri Üsküdar yakınındaki Sarı Kadı mahalline getirttiği suyun yollarına,
4. İki İstanbul Dikilitaş’taki hamama ve Ayakapısı’ndaki hamama akan suların yollarına,
5. Biri İstanbul haricinde Akyar ve Kumlağı ve Alipaşa Çayırı ve Güzelcehisar ve Ayvalık ve Sultan Bayezid Han Camii’ne akan suyun yollarına mülhak diğer suyolları gibi muhtelif ve müteaddid yerlerdeki su yollarına,
6. Biri de İstanbul dâhilindeki mezkûr suyun yollarına bakacaktır.¹⁸⁸

Suyolların daimi olarak çalışır durumda olması aslında imaretin, caminin, hastanenin işleyişi için büyük önem arz etmekteydi. Bu sebepten suyolcularının görev tanımları yapılmış olsa da birbiriyle irtibatlı şekilde çalışmaları ve ihtiyaç nerede ise o bölgeye derhal gitmeleri konusuna dikkat etmeleri istenmiştir.

1.1.11. Vakfiyede Yer Alan Diğer Şartlar

Üsküdar ve Lapseki külliyelerinde yer alan birimler, bunların çalışanları ve ücretleri vakıf hizmetlerinin işleyişi ile alakalı şartların dışında bazı kimseler için özel tahsisatlar yapılmıştır.

Sultanların muhtaç durumda olan bazı cariyeleri tahsisat yapılan kişiler arasındadır. Bunlar:

---

¹⁸⁷ VGMA, a.v.

¹⁸⁸ VGMA, a.v.

1. Evkafın fazlasından Valide Sultan'ın Laleruh adlı azatlı cariyesine hayatta olduğu süre için her gün sekiz dirhem verilmesini ancak vefatından sonra bunun kimseye verilmeyip vakıfta kalması istenmiştir.

2. Valide Sultan, yine cariyelerden olan Abdullah kızı Belkıs Hatun'a evkafın fazlasından kaydı hayatla her gün 30 dirhem verilmesini şart kılmıştır.

3. Ayrıca Valide Sultan'ın veya II. Selim'in cariyelerinden kocaları vefat edip dul ve muhtaç kalanlara da her gün ikişer dirhem ile imarettten sabah ve akşam ikişer tas yemek verilmesi, vefatlarından sonra ise bu tahsisattın vakıfta kalması hükme bağlanmıştır.¹⁸⁹

Gerçekten de bu cariyelerin isimleri ve kendilerine yapılan ödemeler ilk yıllara ait muhasebe kayıtlarında görülmektedir.¹⁹⁰

Yeniil köylerinin mahsulatından yine o bölgede yaşayan on altı fakir kimseye dağıtılacak tayinatın miktarları ise şöyledir:

“...Onaltı fakire Yeniil köylerinin mahsulâtından her sene otuz beş müdd buğday verilmesini şart ve Şaban'a (babasının adı yazılı değildir) iki ve Ebulhudaye keza iki, şeyh Mahmud Beyluniye iki ve Abdülgaffar'a (babasının adı yazılı değildir) iki ve mevlâna Muhiddin ve Seyyid Cemal ve Ahmet halife ve şeyh Mahmud mâliki ve ama İbrahim'den her birinden ikişer müdd ve Nasırı'n ve Hacı Hamza'nın ve daimü'l-hayrın ve Musa'nın evlâdlarına birer müdd ve derviş Mahmud'a üç müdd ve Ali baba oğlu Ahi Mehmed zaviyesine beş müdd ve Yeniil'de vaki camiin hatibine beş müdd buğday tayin edüb bunlardan biri vefat ettiğinde kendisine tayin edilen vazife: maişet darlığına düşüb da hali ıztırara gelen fakir bir âlime menşur-i padişahi ile tevcih edilmesini de dermeyan eyledi.”

Vakfiyeden anlaşıldığı üzere bu fakir ve yaşlı kişiler âlim sınıfından insanlardır. Onların ilmine duyulan saygının gereği olarak yaşlılıklarında zorluk çekmemeleri için bu tahsisat yapılmış olmalıdır. Ayrıca cariyelerin aksine

¹⁸⁹ VGMA, a.v.

¹⁹⁰ BOA, TS.MA.d., 1334/1/21; BOA, TS.MA.d., 1334/1/33; BOA, TS.MA.d., 1334/1/46

ölümlerinden sonra yine kendileri gibi maişet derdine düşen başka bir muhtaç âlime tevcih edilmesi istenerek, bu ödeneğin devamlılığı sağlanmıştır.

Cariyeler ve fakir âlimlere yapılacak ödemeler dışında Valide Sultan tarafından vakfiyeye konulan bir diğer şart ise kendi adına hac yapılması hükmüdür. Buna göre hac için bir ödenek ayrılmış ve her yıl, daha evvel hac yapmış, bu ibadetin rüknünü bilen güvenilir kişilerden ikisinin valide sultan adına hac vazifesini ifa etmesi istenmiştir:

“...vezni ve ayai tam iki yüz dinarın (madeni altın) şu evsâfi haiz iki zâta verilmesini şart kıldı bunlar gayet emin ve salih, zühdu tekva ve diyanetle ma'ruf ve tamamen menasiki hacce vâkıf, delilsiz hac hizmetlerini edaya kâdir ve evvelce bir veya bir kaç def'a hac etmiş olacaklar ve şu şart ile ki maaşlarını almakla beraber hizmetlerini tatil etmiş olmamaları için bu bedellerin ellerinde bir cihet ve memuriyet bulunmayacak ve yahud bu parayı elde etmek için bir vekil tutmak gibi bir hud'a yoluna sapmış olmayacaklar işte bu efali işleyenler meşrut olan yukarıdaki hisâli memduha ile ittisafdan uzaktırlar binaenaleyh haccın erkânına, vacibatına, adabına riayet edüb hiç bir şey ihlâl etmeyerek şeraiti mezkûre dâhilinde kemâli huzu ve tam bir huzur ile vâkıfa namına hac etmeleri için bu iki zât evsâfi mezkûrenin kaffesini haiz kimselerden intihab edilmek vacib olur...”

Hac yapacak kişilerin başka bir işlerinin olmamasına ve bu vazifeyi aldıktan sonra her hangi birini kendi yerlerine vekil olarak tayin etmemeleri hususuna dikkat edilmesi istenmiştir. Bu uyarılar hac görevinin eksiksiz ve aksamadan yapılmasını sağlamak amacıyla düşünülmüştür. Erken tarihlere ait muhasebe defterlerinde hac görevinin yerine getirildiğine dair kayıtlar mevcuttur.¹⁹¹

¹⁹¹ BOA, TS.MA.d., 1334/1/21; BOA, TS.MA.d., 1334/1/34

1.1.12. Atik Valide Sultan Vakfı'ndan Diğer Vakıf ve Hayratlara Verilen Tahsisatlar

Vakfın gelirlerinden bazı cami, mescit ve zaviyelere ödenek ayrılmıştır. Bunların hepsi vakfiyede yer almamaktadır. Ancak sonraki yıllara ait muhasebe kayıtlarının olduğu defterlerden takip edilebilmektedir. Vakıf bütçesinden ödenek ayrılan üç farklı kalem bulunmaktadır. Bunlardan ilki bugün Sancaktepe Belediyesi sınırları içinde kalan Sarıkadı Zaviyesi ve diğeri vakfiyede tahsisat yapılacağı bir hüküm olarak yer alan Sivas Ali Baba Zaviyesi'dir.

Zaviyeler dışında, kutsal şehirler olarak kabul edilen Kudüs, Medine ve Şam'daki Mescid-i Aksa, Mescid-i Nebevi ve Emevî camilerinde Kur'an-ı Kerim okuyacak kârilere ve Mekke ve Medine'deki fakir kişilere ayrılan tahsisatlar bulunmaktadır.

1.1.12.1. Sarıkadı Zaviyesi (Mescidi)

Hâdikatü'l-Cevâmi'de "Üsküdar yakınında Alemdağ civarında Sarıkadı Köyü mescidi"¹⁹² şeklinde geçen mescidin yanında ismini aldığı Sarıkadı Mehmed Dede ve oğlu Mustafa Dede'nin türbeleri yer almaktadır. Sarıkadı Mehmed Efendi, kübreviyeden Şeyh İlyas Bey'in oğlu, Fatih Sultan Mehmed ile İstanbul'a gelenlerdir. Ölümü 883/1478 tarihindedir. Oğlu Mustafa Efendi ise 887/1482-14833'de II. Bayezid'in ilk saltanat yıllarında ölmüştür. Oğlu Sarıkadıza Mustafa Efendi de II. Bayezid'in hocası Şeyh Hamdullah Efendi'nin mürididir. Mustafa Efendi'nin türbesi de babasının yanında yer almaktadır.¹⁹³

Mescit şu anda tamamen yenilenmiştir. Sarıgazi (kadı) köyü varoluşu İstanbul'un fethine kadar çıkarılan çok eski bir köydür. 1975 yılında köyde incelemelerde bulunan İbrahim Hakkı Konyalı'nın tespitlerine göre cami, Sarıkadıza Şeyh Mustafa Efendi'nin türbesinin yol aşırı karşısında yer almaktaydı. Caminin yanındaki şadırvan ve su deposu çeşmesi birlikte yıkılmıştır. Caminin arsası kalmıştır. Bu camiyi de Nurbanu Sultan yaptırmıştır. Minberi daha sonra III.

¹⁹² Ayvansarayî Hüseyin Efendi, *Hâdikatü'l-Cevâmi*, C: 2, İstanbul, 1865, s. 261.

¹⁹³ Konyalı, *a.g.e.*, C:1, s. 384-386.

Mustafa'nın yazı hocası olan ve bir dönem Nurbanu Sultan Vakfı'nın mütevelliliğini yapan Bosnalı Osman Efendi koydurmuştur. Türbenin yanında bir su kuyusu vardır. Bir rivayete göre bu kuyuyu Sarıkadı Mehmed Efendi, müritlerine bir keramet göstermek için yere sapladığı kılıcıyla açmıştır.¹⁹⁴

Bu tarihte köy halkı kendi imkânlarıyla türbenin doğu tarafına bir cami inşa ettirmişlerdir. Şu anda köylülerin yaptırmış olduğu bu cami de yıkılmış ve yerine oldukça modern başka bir cami yaptırılmıştır. Yaptığımız saha araştırmasında köy halkından bazı kişiler de çocukluklarında asıl mescidin diğer tarafta (şu anda bu arsa üzerinde belediyeye ait Bilgi Evi'nin olduğu bir bina vardır) yer aldığını ifade etmişlerdir. Türbe restorasyona alınmıştır. Konyalının ziyareti sırasında rastladığı iki kitabe hala varlığını korumaktadır.¹⁹⁵

Konyalı, bu mescidi Nurbanu Sultan'ın yaptırdığını yazmış ancak kaynak belirtmemiştir. Vakfiyede bu mescidin yaptırıldığına dair bir ifade yoktur. Ancak vakfiye, Sarıkadı Zaviyesi'nden birkaç yerde bahsetmektedir. Zaviyeye yakın bir mahalde valide sultanın vakfa bağışladığı bir çiftlik vardır. Bu çiftlik tarif edilirken “*batusı Sarıkadı Tekkesi nâm ile ma'ruf zaviyeye akan suyoluna*” denilmiştir. Öyleyse Nurbanu Sultan, mescidi yaptırmadan önce de burada bir zaviye mevcuttur. Valide sultan ancak bu tekkeye sahip çıkmış ve bazı eklemeler yapmış olabilir. Ayrıca yine vakfiyede yer alan bir ifadeye göre sultanın buraya suyolu açtırdığını ve bu suyollarının bakımı için bir su yolcu tayin ettiğini öğreniyoruz:

“... bunlardan biri bu kasaba kurbunda Sarıkadı mahalline getirttiği suyun yollarına bakacak...”¹⁹⁶

1005/1596-1597 tarihli mufassal muhasebe defterinde giderler bölümünde “*cemaat-i hademe-i zaviye-i Sarıkadı*” başlığı altında sayılan iki görevli

¹⁹⁴ Konyalı, a.g.e., C: 1, s. 384-386.

¹⁹⁵ Türbe üzerinde Konyalı'nın ziyareti esnasında asılı olan ancak şu anda yerde bir köşeye dayanmış olarak duran ve III. Selim'in annesi Mihrişah Sultan tarafından yapılan tamirat hakkında olan kitabede: “Mâder-i Sultan Selim Han ibn Sultan Mustafa, Mihrişah buykah-ı vala himmet-i refet meâb, Kesb-i ruhâniyyet-i ervâh-ı ehlullah için, Eyledi türbe-i ervâh-ı rânâ-yı tamir” yazılıdır. Şeyh Mustafa Efendi'nin sandukasına asılı olarak duran levhada ise kübreviyye tarikatına ait silsilede bu zatların buldukları yer sayılmıştır. Buna göre silise; İlyas Dede, Sarıkadı Şeyh Mehmed Dede, Sarıkadı Şeyh Mustafa Dede, Mustafa Dede'nin kardeşi Musa Dede şeklindedir. 7 Kuşaktan Necmeddin-i kübraya ulaşır. Bu aile zinciri de Cüneyd-i Bağdadi'ye ulaşır. Konyalı, a.g.e., C: 1, s. 384.

¹⁹⁶ VGMA, a.v.

bulunmaktadır. Bunlar *imam* ile mescidin yanında bulunan odanın temizliğinden sorumlu olan “ferraş” olarak gözükmektedir. İmamın yevmiyesi 7 dirhem, “ferraş-ı oda” olarak kaydedilen görevlinin ise 5 dirhemdir. 1005/1596-1597 yılına ait defter muharrem başından 1006/1597-1598 yılının muharrem ayının sonuna kadar geçen 13 ayı kapsamaktadır. Bundan dolayı günlük 12 dirhemlik harcaması olan zaviyenin bu yıla ait toplam gideri 4680 dirhem olarak kaydedilmiştir.¹⁹⁷

Sarıkadı Zaviyesi’ne ait odanın tamir masrafı da yine 1004/1595-1596 yılına ait muhasebe defterinde yer almıştır. “el-Meremmât” kısmında “*becihet-i meremmat-ı odaha-i Sarıkadı an baha-ı ... Kıt’a: 8, Akçe:1600*” şeklinde kaydedilmiştir.¹⁹⁸

1.1.12.2. Sivas Ali Baba Zaviyesi

Osmanlı dönemine ait ve birçoğu vakıf kurucusunun ailesinin elinde bulunan arşiv belgelerinde “Sivas’da vâki’ Rüstem Paşa hâcesi Büyük ‘Ali Baba zâviyesi”, “Sivas kazâsına tâbi’ Büyük ‘Ali Baba zâviyesi”, “zâviye-i mefharü’s-sulehâ ve’s-sâlikîn Dervîş ‘Ali Baba hâliyâ meşihat-ı zâviye der-tasarruf-ı Ahi Mehmed veled-i ‘Ali Baba bâ-berât-ı hümâyûn”, “vakf-ı zâviye-i Büyük ‘Ali Baba hâce-i Rüstem Paşa der Sivas”, “Sivas’da medfûn Küçük ‘Ali Baba ve Büyük ‘Ali Baba vakfı”, “Vakf-ı zaviye-i Büyük ‘Ali Baba der Sivas” şeklinde geçen vakfın bir birimi olan tekkedir.¹⁹⁹

Kurucusunun Horasan’dan geldiği ve bölgeye yerleştiği tahmin edilen Ali Baba Vakfiyesi de “*Medine-i Sivas dâhilinde, medfun olan, cennet mekân firdevs-âşiyân sultanü’l-evliya vel arifin-etkiya vel-vasilin merhum Ali Baba...*” şeklinde kaydedilmiştir ki, bu tanım Ali Baba’nın manevi kimliğini belirtmektedir. Ali Baba Sultan, yaklaşık olarak 1400’lü yılların sonu, 1500’lü yüzyılların başı Horasan’dan gelip Sivas’ın kenarı olan bugünkü Ali Baba Mahallesi’nde dergâhını (ocağı)²⁰⁰ kurmuştur. Sivas merkezde olan; Hamza Bostanı, Poyraz Yerler, Delikkapı, Tebekli Tarlası denilen yerler, eski sultanlar tarafından Ali Baba’ya temlik edilmiş olup kendisi bunları vakfetmiştir. Kanuni dönemindeki Rüstem Paşa yani halk arasındaki deyişiyle

¹⁹⁷ BOA, TS.MA.d., 1334/1/30.

¹⁹⁸ BOA, TS.MA.d., 1334/1/48.

¹⁹⁹ Selahattin Tozlu, “Sivas Ali Baba Zaviyesi Vakfı Belgelerinin Aslı ve Günümüz Harfleriyle Metni”, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Sayı: 51, İstanbul, 2009, s. 35-106.

²⁰⁰ Belgelerde “zaviye” olarak geçmektedir.

Bitli Paşa, 1547 tarihli vakfiyeden anlaşıldığına göre Merhum Sinan Paşa'dan köy ve mezraları satın alarak Ali Baba Zaviyesi'ne vakfetmiştir. Burada 19 köy, 7 mezra, 4 adet değirmen vakfedilmiştir.²⁰¹

Nurbanu Sultan Vakfı'nın vakfiyesinde: “...Ali baba oğlu Ahi Mehmet zaviyesine beş müdd...” denilerek tahsisat ayrılan zaviye Al Baba Vakfı'na bağlı “Küçük Ali Baba Zaviyesi” olmalıdır. Dergâh bir Bektaşî dergâhıdır ve Sivas'taki en önemli Alevi ocaklarından biridir. Aynı zamanda oldukça geniş maddî imkânlarla sahip bir vakıftır. Nurbanu Sultan'ın Osmanlı-İran Savaşlarının yaşandığı bir zamanda (1578-1590) bu tahsisatı yapması oldukça ilginçtir. Yeniil haslarından elde edilen ve zaviyeye verilmesi şart koşulan 5 müd buğday, 1 müdd 513,160 kg. olduğundan yaklaşık 2565 kilogram buğdaya tekabül etmektedir. Zaviye yol üzerinde gelen geçen herkese yemek dağıtma gibi bir fonksiyon icra ettiğinden buğdayın bu şekilde bir ihtiyacı karşılaması mümkündür. Vakıftan yapılan buğday ödemesinin gecikmesi şikâyet konusu olmuş, bunun konu edildiği 28 Zîlkade 1238 fermanda zaviyeye verilen buğday miktarı 7 müdd olduğu ve ayrıca dokuz akçelik de vazife ücreti ödendiği anlaşılmaktadır:

*“Kıdvetü'l-kuzât ve'l-hükkâm ma'denü'l-fazl ve'l-keâm Mevlânâ
Yeni-il kâdîsî zîde-fazlihu ve kıdvetü'lemâcid ve'l-a'yân Yeni-il voyvodası
zîde-mecdihu tevkî'-i refî'-i hümayûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki
iftihârü'lhavâss ve'l-mukarribîn mu'temedü'lmülûk ve's-selâtin
muhtârü'l-'izz ve't-tahkik bi'l-fiil Dersa'âdetim ağası olub Haremeyn-i
Muhteremeyn evkâfî nazırı olan Hâfiz 'Îsâ eazzi-dâ-me-uluvvihu dîvân-ı
hümayûnuna 'arz gönderüb taht-ı nezâretinde olan evkâfdan Üsküdar'da
vâki” merhûme ve mağfur-i leha 'Atîk Vâlîde Sultân tâbe-serâhu
hazretlerinin evkâf-ı şerîfesi mukâta'âtından voyvodalık hâsiha ı Yenî-İl
ve Türkman-ı Haleb ve tevâbi'i mukâta'aası mahsûlünden almak üzere
Sivas'da medfûn 'Ali Baba zâviyesinde âyende ve revendeye it'âm-ı ta'âm
eylemek şartıyla senevi muayyen olan yedi müd hinta ve dokuz ak- çe*

²⁰¹ Ayhan Aydın, “Tahir Arslantaş Dede İle Söyleşi”, Beykonağı, 1971. Bu söyleşi için bkz. <http://www.cemvakfi.org.tr/tum-haberler/tahir-aslantas-dede-ile-soylesi/>

vazifesini ba-fermân-ı ‘âlîşânım Tonus nâhiyesinde Bağırözi maa Yabalu karyeleri mahsûlünden ahz olunmakda iken...’’²⁰²

Zaviyeye hangi tarihten itibaren 7 müdd ödeme yapıldığı bilinmemektedir. Bektaşiliğin lağvedilmesinden sonra bu zaviye de dağıtılmış, ailenin büyük kısmı Sivas’ın Hafik ilçesinin Beykonağı köyüne yerleşmeye mecbur edilmiştir.

1.1.12.3. Kudüs, Medine ve Şam’da Camilerde Görev Yapan Cüzhanlar ve Haremeyn Fukarası

Nurbanu Sultan Vakfı’ndan Medine’de Mescid-i Nebevi için, Kudüs’te Mescid-i Aksa için ve Şam’da Emevî Camii için ödenek gönderilerek bahsi geçen mabetlerde tespit edilen kariler tarafından Kur’an-ı Kerim okunması sağlanmıştır. Ancak vakfiyede buna dair bir hüküm yoktur. Muhasebe kayıtlarından ise gönderilen tahsisatlar ayrıntılı bir şekilde takip edilebilmektedir. Buna göre; 1004/1595-1596 senesine ait defterde: *“becihet i vazife i cemaat i eczahoran der Kudüs ü şerif mea vazife i vaiz : neferen 35, fi yevm 82 fi sene 29.520”* kaydı düşülmüştür. Medine için: *“becihet-i vazife i eczahoran der Medine-i Münevvere: neferen 33, fi yevm 132, fi sene 47.520”*, Şam için ise: *“becihet-i vazife-i eczahoran der cami i şerif-i Emeviye der mahmiye-i Şam-ı şerif: neferen 42, fi yevm 102, fi sene 36.720”* ifadeleri yer almıştır.²⁰³ Aynı rakamlar 1003/1594-1595, 1005/1596-1597, 1006/ 1597-1598 yılları için de geçerlidir.²⁰⁴

Kariler için ayrılan bu ödenekler dışında *“el-ihracat-ı saire”* kısmında yer almış bir ödeme daha yer almaktadır. 1006/1597-1598 yılında *“becihet-iakçe-i taamiye-i berayı fukara-i Haremeyn-i Şerifeyn: fi sene 240.000 akçe, hane 2000, fi 120”* şeklinde yer alan kayda göre vakıftan Mekke ve Medined’eki fakir 2000 haneye maddi yardım yapılmıştır.²⁰⁵

1005/1596-1597 yılına ait defterde ödeme yapılan fukara hane sayısı 1000, hane başı ödenen ücret 120, bütçeden yıllık olarak ayrılan toplam rakam ise

²⁰² Tozlu, a.g.m., s. 54-55.

²⁰³ BOA, TS.MA.d., 1334/1/50.

²⁰⁴ BOA, TS.MA.d., 1334/1/58, 1334/1/34, 1334/1/21.

²⁰⁵ BOA, TS.MA.d., 1334/1/21.

120.000'dir.²⁰⁶ 1004/1595-1596 yılına ait defterde de hane sayısı 1000, ödeme birimi 120, toplam tutar ise 120.000 akçedir.²⁰⁷ 1006/1597-1598 yılına ait defterde rakamın iki katı olması defterin kapsadığı zaman dilimi ile ilgilidir. Bu yıla ait defter safer ayının başından 1007/ 1598-1599 yılının Şaban ayının sonuna kadarki yaklaşık 18 ayı içine almaktadır.²⁰⁸

1006/1597-1598 yılına ait kaydı istisna tutarsak her yıl Mekke ve Medine'de tespit edilmiş 1000 fakir haneye 120 akçelik ödeme ayrılmış olduğunu söylemek mümkün olacaktır.

1.1.13. Nurbanu Sultan Vakfı Lapseki Külliyesi

Nurbanu Sultan Vakfı, Üsküdar'daki külliye dışında Çanakkale'nin Lapseki ilçesinde de bir külliye sahiptir. Bu vakfın daha az bilinen kısmını oluşturur. Vakfın Üsküdar'daki külliyesindeki gibi Lapseki külliyesine ait de inşa ve masraf kayıtları bulunmamaktadır. Dolayısıyla tam olarak hizmete giriş tarihini tespit edememekteyiz. Vakfiyede bu külliye ve birimleri şu şekilde tarif ve kaydedilmiştir:

"...mükâfatı uhreviyeye nail olmak için Lapseki kasabasında yaptırdığı gayet lâtif bir mescid. (...) vâkıfanın sırf rızayı bari için bu mescidin kurbunda yaptırub fukaranın çocuklarına ve kim olursa olsun fukara çocuklara Kur'an-ı Kerim belletmek ve anlatmak için vakfettiği güzel bir mekteb (...) ismi geçen mescidin yanında yaptırdığı imaret-i amireye gelince: bu imaret nimet ve yemeği bol bir matbahı ve tabhane denilen hücreleri, emsalsiz bir yemekhaneyi ve bir hanı bir halayı, bir odunluğu ve daha münasib olan şeyleri müştemeldir..."²⁰⁹

Külliye birbirine yakın konumlandırılan mescit, mektep ve imaret dışında bir de tekke bulunmaktadır. Aslında külliyenin merkezi tekke gibi görünmektedir.

²⁰⁶ BOA, TS.MA.d., 1334/1/34.

²⁰⁷ BOA, TS.MA.d., 1334/1/46.

²⁰⁸ BOA, TS.MA.d., 1334/1/15.

²⁰⁹ VGMA, a.v.

Kayıtlarda hep zaviyeye atıf vardır. Vakfa ait muhasebe kayıtlarında Lapseki külliyesi “*zaviye-i çardak*” olarak geçmektedir.²¹⁰

Çardak, Osmanlı Devleti'nin Rumeli'ye geçişinde önemli bir mevkiye sahiptir. Orhan Bey'in oğlu Süleymanşah komutasındaki askerler buradan hareket ederek karşıya (Avrupa'ya) geçmiş ve Osmanlıların Rumeli'deki ilk toprağını fethetmişlerdir.²¹¹ Bu hadise Osmanlı tarihinde o kadar önemlidir ki birçok menkıbeye de konu olmuştur.²¹² Külliye'nin yeri seçilirken bu önemli olayın gerçekleştiği mekân olması dikkate alındı mı bilinmez ancak Lapseki'nin hatta tam da karşıya geçilen nokta olan “*Çardak*”ın seçilmesinde etkili olduğu düşünülebilir. Çünkü “*Çardak*”, diğer külliye'nin yer aldığı Üsküdar gibi büyük bir yerleşim değildi ve stratejik olarak özel bir önem taşımamaktaydı.

Çanakkale'nin Lapseki ilçesi “*Çardak*” kasabası sınırlarında yer alan külliye'den günümüze herhangi bir yapı ulaşmamıştır. Ancak yapılan saha araştırmasında yakın zamana kadar cami vs. gibi bazı birimlerin ayakta olduğu anlaşılmıştır.²¹³

Vakfı bir bütün olarak düşündüğümüzde Lapseki-Çardak külliyesinin de Mimar Sinan tarafından yapılmış olması icap eder. Ancak elimizde buna dair net bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat Mimar Sinan'a ait olduğu kabul edilirse, bu eserlerin usta mimarın kayıp eserleri olduğu söylenebilir.

Vakfın Lapseki'de bulunan birimlerine nazırlık edecek, tüm hizmetlerin doğru şekilde görülmesini sağlayıp, sıkıntı olması durumunda bundan mütevelliyi haberdar edecek bir kişi tayin edilmiştir. Vakfiyede câbî olarak tanımlanan bu kişi aslında câbînin klâsik görevlerinden fazlasını yapmakla mükellef bir zattı. Câbî normalde yalnızca vakfın gelirlerini toplayıp vakıf idaresine teslim eden kişidir. Ancak burada var olan bazı küçük gelirleri (bu gelirlerin varlığını muhasebe kayıtlarından

---

²¹⁰ BOA, TS.MA.d., 1334/1/33.

²¹¹ Joseph von Hammer-Purgstall, **Büyük Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi**, C: 1, İstanbul, 2013, 139-140.

²¹² Gazi Paşa'ya atfedilen birçok menkıbe bulunmaktadır. Karşıya geçerken keramet gösterdiğine dair anlatılar mevcuttur. Buna dair Mevlid şairi Süleyman Çelebi'nin dedesi ve Orhan Gazi'nin kayınbiraderi Şeyh Mahmud'un: “Keramet gösterip halka, suya seccade salmışsın/Yakasın Rumeli'nin dest-i takva ile almışsın” beyti meşhurdur.

²¹³ Tijjen Sabırlı, **a.g.t.**, s. 85.

öğrenmekteyiz) toplamaktan ziyade bu birimlerin idaresi ile ilgilenen kişi şeklinde bir görev tanımı yapılmıştır:

“...ve azabı elimi uhreviden korkan doğru bir zâtın câbî tayin edilub kasaba-yı mezkûredeki mürtezika vazifelerini vermesini, imaret işlerinden eksik kalanları ikmâl etmesini v ehidmetli vacibesinde ihmâl gösterenleri mütevellie haber vermesini ve bu suretle bu kasabadaki evkafa nazır olmasını ve vazifesinin her gün beş dirhem olmasını şart kıldı...”

1.1.13.1. Lapseki İmaretı

Lapseki’de bulunan imaret Üsküdar’daki imaretle mukayese edildiğinde elbette ki daha küçük hacimlidir. Bunda kuruldukları kasabaların büyüklüğü etkili olmuştur. İmarette çıkan yemek çeşidi ve öğün sayısı daha azdır. Ancak imarettten faydalanan kişiler, Üsküdar ve Lapseki için bazı farklılıklar içermektedir. Lapseki imaretinden faydalanabilecek kişilerin özellikleri şöyledir:

“Hankah hücrelerinde oturan fukara ve mesâkine ve gelen yolculara ve kasaba ahalisinde fukara sınıfına bilhassa biçare kocakarılar, yaşı geçmiş koca kişilere tevzi edilmesi şart koşulmuştur.”²¹⁴

Tekke, külliye için ayrı bir öneme sahiptir. Adeta külliyenin kalbi konumundadır. İmarette de öncelikle tekkede konaklayanların faydalanması istenmiştir. Ayrıca yolcular, kasaba halkının fakirleri ve kimsesiz yaşlılar imarettten karnını doyuracak grupları oluşturmaktadır.

Üsküdar imaretinde külliye çalışanları, yolcular, talebeler, misafirler oldukça yüksek bir sayıyı ifade etmekteydiler. Daha mütevazi bütçeli ve daha az sayıda insanın faydalanabileceği bir imaret olduğundan ihtiyaç sahiplerinin hizmetinde olması öncelikle istenmiş olmalıdır.

---

²¹⁴ VGMA, a.v.

Lapseki imaretinin vazifeli kadrosu da Osmanlı Devleti'ndeki diğer imaretlerle benzer olarak oluşturulmuştur. İmareti idare eden ve gereken malzemeleri alan, bunları kaydeden bir idarî kadro, yemek işlerini düzenleyen ve yemeğin zamanında ve düzgün şekilde çıkmasını sağlayan bir mutfak kadrosu bulunmaktadır. Buna göre idarî kadroyu oluşturanlar şeyh, anbar kâtibi, kılarcı, vekilharçtır (mübayaa memuru). İmaret şeyhinin özellikleri ve tevcih edilecek ücret şöyledir:

“Vâkıfa-yı müşarünileyha; salih, mutteki, emin, doğru, temiz, dindar, müteverri ve kanaatkâr, mütevekkil, ve şeriatla âmil, tamakâr değil, mültefit, gelen müsafirlere hoş amedi merasimini yapar, gelenin, gidenin ziyafet ve ikram işlerini ifa eder bir zât bu imarete şeyh tayin edilub her gün vazifesinin sekiz dirhem olmasını şart kıldı sonra vâkıfa-yı müşarünileyha Mehmed Dede bin (babasının adı yazılı değildir)'nin mezkûr imarete kayd-ı hayatla şeyh olmasını ve vazifesinin yirmi dirhem olmasını...”

İdarî personelden diğer vazifeliler vakfiye kayıtlarında şu şekilde ifade edilmişlerdir:

“... İmaret anbarının idhalât ve ihracatını yazacak, galle ve mesarifde hiç bir ziyade ve eksik kayıt etmekten ihtiraz edecek bir zat bu imaretin anbarına kâtib tayin edilub vazifesinin üç dirhem olmasını, diyanet ve sıyanetle mavsuf ve anbarı muhafaza edecek bir kılarcı tayin edilub vazifesinin iki dirhem olmasını, imaret için alınacak şeylerin en eyisini ve ihtiyaca daha münasip olanları satın almak üzere bir mübayaa memuru tayin edilub vazifesinin üç dirhem olmasını...”

Mutfak işleri için ise bir aşçı, bir çanakçı (kaseşuy-kasekeş), bir nakkâd, bir de su yolcu tayin edilmiştir:

“... ve bu imarete sanatında üstad ve mâhir, hizmetinde ciddiyetli bir aşçı tayin edilub vazifesinin üç dirhem olmasını ve buraya bir de hizmet-i mutadeyi yapmak üzere bir çanakçı tayin edilüb vazifesinin iki dirhem olmasını, bu imarete iki kişi daha tayin edilub biri yemek buğdayını döğmek ve kabuğunu soymak işlerine bakmasını, diğerinin de su yollarının

islâh ve termim işlerini görmesini ve her birinin vazifesi ikişer dirhem olmasını...”

Lapseki imaretinde günde bir öğün yemek çıkarılması istenmiştir. Buna Cuma günleri ve diğer mübarek geceler dâhil değildir. Normal günlerde dönüşümlü olarak pirinç ve buğday çorbası çıkarılacaktır. Ancak mübarek günlerde bu çorbanın yanına akşam öğünü de yer alacak ve dane denilen yemek çıkarılacaktır. Ayrıca dane yemeğinin yanına imaretlerde yapılması mutad olan yemeklerden bir tanesi daha eklenecektir. Bu da zerde, zırba (zırbaç), ekşiaş olacaktır. Bahsi geçen yemekler de mübarek günlerde her gün dönüşümlü olarak verilecektir.²¹⁵

İmarette harcanacak malzemeler ve miktarları da vakfiyede yer almıştır. Buna göre:

“...bunların yağına her gün dört dirhem pirinç, bal ve saire gibi sair malzeme-yi tabhiyyesine her gün on beş dirhem tayin etti ve pişirilecek çorba için her gün on dirhemlik buğday ve yedi dirhemlik Pirinç satın alınmasını ve yirmi dirhemlik ekmek ve yirmi dirhemlik et ve üç dirhemlik tuz, soğan vesair levazım satın alınmasını ve her gün on dirhemlik odun alınmasını... mescidin, mektebin, hankahın hasırına ve mumlarına her gün iki dirhem, mağdanos vesair levazım için her gün ikidirhem sarfedilmesini şart kıldı...”

Malzeme miktarından imaretin fazla büyük olmadığını anlamak mümkündür. Öyle olsa da tekkedeki dervişler ve kasaba ahalisi için büyük önem taşımış olmalıdır. Çünkü imaretin bulunduğu yerde insanların bu şekilde karnını doyurabileceği fazla alternatif bulunmamaktadır.

İmaretin tamamlayıcı cüzleri olarak kabul edebileceğimiz tabhane, han, odunluk, yemekhane gibi unsurların Lapseki imaretinde de olduğunu vakfiyeden öğrenmekteyiz. Ancak bunların büyüklükleri ve mahiyetleriyle ilgili olarak kesin bilgiler bulunmamaktadır. Ancak han için birkaç personel tayini istenmiştir. Bunlar

---

²¹⁵ VGMA, a.v.

hancı, ferraş ve evkafın tamamıyla alakalı olarak tamir ihtiyacı olduğunda bu işlerle ilgilenecek bir meremmetçidir:

“...bu imaret kurbundaki hana, doğru ve hizmetine devamlı bir kimse ferraş ve hancı tayin edilub yevmi vazifesinin iki dirhem olmasını (..) ve buradaki evkafı tekâsül ve müsamahaya meydan vermeksizin her an tamir ve islâh etmek üzere bir zât tayin edilub vazifesinin her gün iki dirhem olmasını şart kıldı...”

1.1.13.2. Lapseki Mektebi

Mektep mahallenin Müslüman çocukları için açılmış bir eğitim kurumudur. Vakfiyede yer aldığı şekliyle mektebin açılma amacı ve yeri şöyledir:

“Vâkıfanın sırf rıza-yı bâri için bu mescidin kurbunda yaptırub fukaranın çocuklarına ve kim olursa olsun fukara çocuklara Kur’an-ı Kerim belletmek ve anlatmak için vakfettiği güzel bir mekteb...”

Bu doğrultuda mektepte görevli olacak kişiler çocuklara Kur’an-ı Kerim okumayı öğretecek bir muallim ile ona yardımcı olacak bir muallim muavinidir. Muallim günlük üç dirhem, yardımcısı ise iki dirhem alacaktır.²¹⁶

Mektep çalışanlarının ve talebelerinin imaretten faydalanacağına dair herhangi bir şart yoktur. Ancak belki onların yemek almasına da müsaade edilmiş olabilir ya da zaten kontenjanı sınırlı olan imaret sadece muhtaçlar için ayrılmıştır. İmaretin günlük yoğunluğuna göre de uygulamalar değişiklik göstermiş olabilir.

1.1.13.3. Lapseki Mescidi

Lapseki külliyesi içinde yer alan mescidin mahiyeti hakkında vakfiyeden fazlaca bir malumat edinememekteyiz. Hâlihazırda bu mescit tamamen yok olduğundan nasıl bir yapı olduğuna dair bilgiler oldukça sınırlı kalmaktadır. Elbette ki “mescid” ifadesinden mabedin büyüklüğü hakkında bazı yorumlar yapılabilir. Ayrıca görevli kadrosundan da birkaç netice çıkarmak mümkün olacaktır. Valide Sultan’ın sırf Allah rızası için yaptırdığını ifade ettiği mescit için vakfiyede: “*Kur’an’ın*

---

²¹⁶ VGMA, a.v.

tergibatına imtisâl ve lisân-ı nübüvvetle mev'ud olan mükâfat-ı uhreviyeye nail olmak için Lapseki kasabasında yaptırdığı gayet lâtif bir mescid” ifadesi yer almıştır.

Mescitte imamlık vazifesini ifa edecek şahsın aynı zamanda yatsı namazından sonra “Mülk suresi”ni okumakla da görevlendirilmiştir. Büyük camilerde ayrı ayrı verilen bu vazifeler burada aynı kişiye tevdi edilmiştir. İmamın yaptığı bu vazifelere karşı alacağı günlük ücretin beş dirhem olması istenmiştir.²¹⁷

Müezzinlik yapacak kişi, aynı zamanda ikinci namazından sonra “Amme suresi”ni okumakla da mükelleftir:

“...ve evkatı şer'iyeye vâkîf, zikredilen evsaf-ı mahmudeyi haiz salih bir kimse bu mescide müezzin tayin edilub vazifesinin her gün iki dirhem olmasını ve mezkûr müezzinin mescidde ikinci namazından sonra Amme suresini okumasını...”

İmam ve müezzin dışında 10 tane hafız istihdam edilmiştir. Bu hafızların her biri sabah namazından sonra birer cüz Kur'an-ı Kerim okuyup sevabını valide sultanın ruhuna hediye edeceklerdi. Ücretleri günlük ikişer dirhem olacaktı.

Gelibolu kasabasında metfun olan Yazıcıoğlu'nun²¹⁸ ruhuna bağışlanmak üzere her gün öğle namazının ardından Fetih suresi okuyacak bir kişi daha vazifelendirilmiştir. Bu kişinin ücreti de iki dirhem olacaktır.²¹⁹

Kayımlık ve ferraşlık hizmetini görmek için de iki dirhem ücretle bir zat tayin edilmiştir. Mescidin çalışan kadrosu, 1 imam ve 1 müezzin (aynı zamanda mülkhan ve ammehan) ile 10 hafız (eczahan), 1 fetihhan ve 1 kayyım ile ferraştan oluşmaktaydı. Personele yapılan günlük ödeme 31 dirhem, yıllık tutar ise 10.974 dirhem etmekteydi.

²¹⁷ VGMA, a.v.

²¹⁸ Yazıcıoğlu Mehmed Efendi (ö. 855/1451) daha çok Muhammediyye adlı eseriyle bilinen Osmanlı mutasavvıf şairidir. Hacı Bayram-ı Veli, Sultan II. Murad'ı ziyaret için Edirne'ye gidip Ankara'ya dönerken Gelibolu'ya uğradığında Mehmed Efendi, Envârü'l-Âşıkîn müellifi kardeşi Ahmed Bican ile birlikte ona intisap etmiş, zamanla kendisi de tasavvuf alanında söz sahibi bir şahsiyet haline gelmiştir. Vefatına kadar eser telif etmek, vaaz ve dersleriyle halkı ve talebeleri eğitmek gibi hizmetlerle meşgul olan Yazıcıoğlu Mehmed 855/1451 yılında Gelibolu'da vefat etmiştir. Âli Mustafa Efendi, Tuhfetü'l-Mücâhidîn adlı eserinde vasiyetine uyularak çilehane yanındaki mezarlığa defnedildiğini belirtmektedir. Kabri günümüzde Yazıcıoğlu Camii adını taşıyan haziresindeki türbededir. Bkz. Mustafa Uzun, “Yazıcıoğlu Mehmed Efendi”, DİA, C: 43, İstanbul, 2013, s. 362-363.

²¹⁹ VGMA, a.v.

1.1.13.4. Lapseki Tekkesi

Külliyenin en önemli birimi olduğunu kayıtlarda hep tekkenin ismiyle anılmasından mülhem düşündüğümüz hankah, vakfiyede yer alan bilgilere göre imarete yapışık şekilde inşa edilmiştir. Tekkenin yolunun ne olduğu konusunda bir malumat bulunmamaktadır. Tekkeden geriye hiçbir şey kalmamıştır. Ancak bir zamanlar bulunduğu mahallenin adı halen “Tekke Mahallesi” olarak geçmektedir. Ancak hem vakfın Üsküdar’da bulunan tekkesinin Halvetî tekkesi olması, hem de sultan III. Murad’ın tüm kalbiyle bağlı olduğu şeyhinin bir Halvetî şeyhi olması dolayısıyla muhtemelen bu tekkenin de aynı yola bağlı olduğunu düşündürmektedir.²²⁰

Tekke’de yer alan görevliler ile ilgili olarak vakfiyedeki hükümler şöyle sıralanmıştır:

“...bu hankaha şu evsafı haiz bir şeyh nasibini şart kıldı. Bu şeyh âlim, muttekî, hayâtı temiz gayet dindar, şer’i enverin ahkâmiyle âmil, ehli vera ve mütedeyyin, halka karşı hayırhah bir vâiz, halkı rüşd ve hidâyet yoluna sevkeder, müridleri, sâlihinin evsafıyla muttasıf, rüşd-u hidâyet talebinde buluanları azm ve ihtiyat erbabının mesleklerini takibeden ve hankahın hücrelerinde eğleşen sâlikleri irşada muktedir bulunup vazifesi de her gün sabah namazından sonra cehren Kur’an-ı Kerim’den Yâsîn suresini okuyup sevabını vâkıfa-yı müşarünileyhanın ruhuna hibe etmesi şart ile vazifesinin on iki dirhem ve mezkûr hücrelerde oturub ibadetle meşgul bulunan fukara-yı sofiyeden on dervişin her birinin vazifesi de yevmi birer dirhem olmasını ve mezkûr eczayı şerife tilâvetinin bu dervişlerden tecvid üzere kuran okumağa muktedir olanlara meşrut olmasını...”

Bu durumda tekke ahalisini bir tekke şeyhi ile 10 derviş oluşturmaktaydı. Şeyhin, dervişleri ve halkı irşat etmenin dışında sevabını valide sultanın ruhuna bağışlamak üzere her sabah namazından sonra bir Yâsîn suresi okumak şeklinde bir

²²⁰ III. Murad’ın bağlı olduğu tarikatı ve şeyhi ile ona yazdığı rüya mektupları hakkında bkz. **Kitabü'l-Menamat: Sultan III. Murad’ın Rüya Mektupları**, Haz. Özgen Felek, İstanbul, 2014.

vazifesi daha vardı. Dervişlerin arasından tecvidli Kur'an-ı Kerim okuma becerisine sahip olanlar da her gün cüz okumakla mükellef kılınmışlardır.

1.2. Vakfın İktisadî ve Malî Birimleri

1.2.1. Ziraî ve Tarım İşletmeleri

1.2.1.1. Mukataalar

Mukataalardan elde edilen gelirler vakfın en önemli gelir kalemini oluşturmaktaydı. Gelirlerin yaklaşık yüzde yetmiş mukataalardan elde edilmekteydi. Vakfın birkaç farklı bölgede mukataaları bulunmaktaydı. Bunların arasında en büyüğü ve doğal olarak en fazla gelir getireni “Yeniil Hasları” denilen arazilerdi.

“Mukataa”, Osmanlı maliyesinde vergi gelir birimini ifade eden bir terimdir. Tarihi Abbasilere uzanmakla birlikte, Selçukluların son döneminde ve özellikle İlhanlılar zamanında yaygınlaşmış görünen haliyle mukataa, “Vergilerin belirli bir meblağ karşılığında iltizama verilmesi” anlamında kullanılmıştır. Osmanlılar ise selefleri ile aynı anlamda, “mukataaya vermek”, “mukataaya almak/tutmak” veya yalnızca “mukataa” tabirleriyle devlete ait bazı vergilerin iltizama verilmesini kastetmişlerdir.²²¹

Vakfın en önemli gelir kaynaklarından olan “Yeniil Hasları” Sivas eyaletinin güneyindeydi.²²² Vakfa ait bu arazilerin temliknamelerine ulaşılmış değildir. Ancak vakfiyede yer alan ifadelere göre sultan III. Murad tarafından annesi Nurbanu Sultan’a temlik edilen bu köyler topluluğu Valide Sultan tarafından kendi adına kurduğu vakfa bağışlanmıştır. Bölge konargöçer Halep Türkmenlerinin yaylak yeri olması dolayısıyla Türkmenân-ı Halep hassı şeklinde de geçmektedir.

“...Mamuresi Anadolu vilâyetinde vaki Yeniil Hasları namile ma'ruf meşhur karyelerin tamamı...”

denilerek arazinin sınırları vakfiyede uzunca tarif edilmiştir:

²²¹ Mehmet Genç, “Mukataa”, *DİA*, C: 31, İstanbul, 2006, s. 129-132.

²²² Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, Ankara, 2006, s. 525.

“...Yeniil Hasları namıyla ma’ruf ve hudutnamede isimleri sarahaten zikrolunan karyelerin hududu Tecir Dağının şimâlindeki Kezbili mevziinden başlayarak Tennurcik nam ile meşhur mahalle ve oradan geçerek dağın arkasına ve Tacimuhtaç namıyla ma’ruf han ve oradan inerek Bağlutaş mavzine müntehi olur....”

“...Mezbur mevkufatdan hududu ve alâmatı zikr olunanlardan maadası tamamen komşuları vesair halk arasında meşhur olduğundan tarif ve tahditden müstağnidirler. Hudut ve sınırları hudutname tabir olunan muteber defterine sahifelerinde gizliyi meydana çıkarır ve kapalıyı açar çok doğru bir kâtib tarafından tam ve muntazam bir şekilde tarif ve tahrir edildiğinden tahdit ve tavsifden müstağnidir...”

Görüldüğü gibi Yeniil Hasları, uzun zamandır tahrir tabi olduğundan, sınırları devlet kayıtlarında vardır. Bu arazilerin tamamı vakfa devredilip, hudutnâme defterine kaydedildiğinden bölgenin kapsadığı alanla ilgili bir belirsizlik bulunmamaktadır

Valide Sultan, kendisine ait olan bu araziyi vakfa bağışlamış ve meydana gelebilecek herhangi bir karışıklığa mahal vermemek için arazi üzerindeki tüm haklarından vazgeçtiğini ifade etmiştir.

“...Hazreti vâkıfa, sabik ve lahik mevkufatının cümlesini kaffei hudut ve merafik ve tevabi’ ve levahik ve taraik ve mesâliki zikredilen ve edilmeyen yazılan ve yazılmaya her ne varsa bütün levazımı ile birlikte vakfi sahihi muhkem ve habsı sarihi mübrem ile vakfeyledi...”

Arazilerin vakfa devredilmesinin ardından oradaki gelirleri vakıf adına toplayacak ve Üsküdar’da bulunan mütevelliyeye gönderecek görevlilerin tayin edilmesi gerekmektedir. Yeniil Hasları için büyüklüğüyle orantılı olarak, yalnızca câbî değil bir de oraya has bir mütevellî tayini yapılmıştır:

“Vâkıfa-yı müşârünileyha Yeniil nam ile ma’ruf olan köylerin galle vesair mahsullerini az ve çok ne ise toplamak kabz ve hıfz etmek ve bunları asıl mütevelliyeye isâl ve teslim etmek üzere bir mütevellî tayin edilub kendisine otuz dirhem vazife verilmesini ve bu mütevellinin bir

kâtibi hususisi bulunup bu kâtibin vazifesinin de on beş dirhem olmasını ve diğer gayet doğru iki kâtib daha bulundurulup bunlar mezkûr köylerin mesâlihi ile meşgul olarak her birine yevmiye beşer dirhem verilmesi şart kıldı...”

Yeniil Hasları'nın gelirlerini toplamakla görevlendirilen mütevellî heyetinin yanına bir mütevellî kâtibi ile köylerdeki hasılatın toplanması ve kaydıyla meşgul olacak iki kâtip tayin edilmiştir.

Yeniil dışında, günümüzde Bulgaristan sınırları içinde kalmış Yanbolu denilen bölgede, Çoğoba ve Yeniköy arazileri de vakfa bağışlanmıştır. Ayrıca, Çömlek kazasında; Bozacı, Hamzaviran, Çokoba, Domuzlu köyleri, Zağra-i Atik kazasında; Ayvalu, Arizli, Çavuşlu ve Sekban köyleri, Karınabad kazasında; Tilkiköy ve Yeniköy, Şumnu kazasında; Doşova ve Akdere, Yenipazar kazasında; Eskiköy ve Kanlıova köyleri de vakfın Yanbolu mukataaları arasında yer almaktadır. Bu bölgenin gelirlerini toplamak için yalnızca câbî ve kâtip tayin edilmiştir.

“...Yanbolu kazasındaki köylerin gallelerini tahsil için gayet doğru iki câbî ve iki kâtib tayin edilmesini ve bunların her birine yevmiye beşer dirhem verilmesini...”

Rodoscuk (Tekirdağ) kazasına bağlı Gazioğlu ve Husunlu köyleri de “Rodoscuk Mukataası” olarak anılan arazileri kapsamaktaydı ve bu bölgede bulunan mukataa gelirleri için de günlük beşer dirhem ücret ile bir câbî ve bir kâtip istihdam edilmişti.

Mukataa gelirlerinin başlangıçta yukarıda belirtildiği şekilde vazifelendirilen bir görevli ile toplandığı açıktır. Ancak toplanma yöntemleri yıllar içinde değişmiş, vakfın câbîleri tarafından toplanan gelirler daha sonra iltizama verilmiştir. Vakfa ait 997/1588 ile 1012/1604 yılları arasında var olan muhasebe kayıtlarında vakıf görevlileri tarafından toplanan gelirlerin hangi tarihten itibaren iltizama verildiği tespit edilememektedir. Çünkü bu tarihten 1078/1677-1678 tarihine kadar olan defterlere

ulaşılamamıştır. 1078/1677-1678'den itibaren devam eden yıllarda ise iltizam usulünün uygulandığı görülmektedir.²²³

1.2.1.2. Çiftlikler ve Mezralar

Osmanlı toprak sisteminde ziraat yapılan belirli büyüklükteki araziye verilen isim olan çiftlik, Farsça “çift” ile Türkçe “+lık” ekinden meydana gelmiş olup bir çift öküzle sürülebilecek büyüklükteki toprak parçalarını ifade eder. Osmanlı arazi sisteminde bir çiftlik toprağın ölçüsü kanunnâmelerle tespit edilmiş olup verim kabiliyetine göre 60-150 dönüm arasında değişirdi.²²⁴

Çiftliğin bu tanımına rağmen vakfiyede bahsi geçen çiftlik, aynı mahiyette değildir. “Çiftlik” teriminin belli büyüklükte tarım yapılan arazi anlamı dışında günümüzde de yaygın şekilde kullanılan içinde ev, ahır, tarım aletleri, bostan, hayvan, tarla barındıran bir yaşam ünitesi şeklinde bir başka şekli daha olduğu kesindir. Osmanlı malî kayıtları teknik tabir olarak açıklanan “çiftlik”ten farklı olarak var olan bu gibi gayrimenkullerin vakıf akarları içinde yer aldığı görünmektedir. Genellikle şehir merkezine yakın bölgelerde yer alan bu çiftliklerin vakfa ait imaretlerin günlük sebze ve meyve ihtiyacını karşıladığı düşünülebilir. Bu tarz çiftlikler belki de şehir merkezlerinde yaşayan halkın da bu tarz ihtiyaçlarını karşılayan organizasyonlar olarak var olmuşlardır.

Atik Valide vakfiyesinde vakfa tahsis edilmiş ve bu şekilde tarif edilmiş altı farklı çiftlik bulunmaktadır. Bu ikinci tip “çiftlik” terimini tarif etmek ve aslında nasıl bir yer oldukları konusunda tam bir fikir elde etmek için vakfiyede yer alan ayrıntılı açıklamalar önemli bir veri oluşturmaktadır. Vakıf bünyesinde yer alan çiftlikler: Üsküp civarında Üveys Bey çiftliği; Yorca kazası yakınında İbrahim adlı bir kişiden alınan çiftlik; Silivri Kazası yakınında yer alan Ferudun Bey Çiftliği; Yoros kazasında Defterdar Mustafa'dan alınan bir çiftlik; Alemdağına yakın Hasanpaşa çiftliği ile Üsküdar kazası yakınında Samandıra adlı köyde yer alan Şemsi Paşa çiftliğidir.

²²³ BOA, TS.MA.d., 3925/06/01

²²⁴ Halil İnalçık, “Çiftlik”, *DİA*, C: 8, İstanbul, 1993, s. 313-314.

Şemsi Paşa çiftliğinin vakfiyede yer alan tarifi çiftlik tabirini anlamamızı da sağlamaktadır:

“...Üsküdar kazası tevabiinden Aydos Dağı kurbunda Samandra namındaki köyde vakı Şemsi Paşa’dan alınan ve önleri sofalı iki yer odasını, üç hücre ve sığır ahırını, buzağı ahırını, samanlığı, at ahırını ve mezbur at ahırına yakın iki yer odasını, sofa ve matbah ve anbar ve otuz adet esteri istiabeder bir büyük ahır ve ahali arasında hududu malum iki karpuzluğu, karapınar namiyeye ma’ruf yirmi kile buğday tohumu atılmağa müsaid mezreay ve Haydar mezreası nam ile maruf yirmi kile buğday tohumu atılmağa müsaid mezra-yı ve tahminen yirmi araba kuru ot mahsul verir malumul hudut otluğu ve köy yeri namile ma’ruf araziye haliye kurbunda vakı ve tahminen otuz araba kuru ot mahsulu veren diğer otluğu ve içindeki mevaş ve çiftliklerde levazimi mühimeden olan saire ile birlikte bir çiftlik...”

Çiftlikte yer alan tarım arazilerinin büyüklüğü net bir şekilde yer almamıştır ancak ekilen tohum miktarından kabaca bir hesap yapmamız mümkün görünmektedir. Bir dönüm araziye yaklaşık yirmi kilogram buğday gerekmektedir.²²⁵ Çiftlikte yer alan araziler yirmi kile buğday ekimine uygundur. Bir İstanbul kilesi yaklaşık 25,6589 kg etmektedir²²⁶, yirmi kile ise 513,178 kg tutmaktadır. Bu miktar yirmi kilograma bölüldüğünde yaklaşık 25,5 dönümlük bir arazi olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu araziden aynı büyüklükte bir tane daha olduğu hesap edildiğinde bu çiftlik için elli dönümlük bir tarım arazisi söz konusu olmaktadır.

Otlukların büyüklüğünü de aynı yöntemle hesap edersek; bir arabanın taşıyacağı yük yaklaşık 500 kg’dır ve 1 dönümden 1 ton yeşil ot, 250 kg kuru ot alınabilmektedir.²²⁷ Öyleyse bir araba kuru ot yaklaşık iki dönümden elde edilmektedir. Yirmi araba kuru ot yaklaşık 40 dönüm araziye ifade eder. Otuz araba ot içinse 60 dönüm arazi gerekmektedir.

²²⁵ Sami Süzer, “Buğday Tarımı”, hayratbolutb.org.tr/media/ziraat/Bugday-Tarimi.pdf

²²⁶ Cengiz Kallek, “Kile”, **DİA**, C: 25, İstanbul, 2002, s. 569.

²²⁷ <http://www.genecziraat.com/Tarla-Bitkileri/Yonca-Yetistiriciligi-20.html>

Vakfiyede, muhasebe kayıtlarında Üveys Bey Çiftliği olarak geçen yer ile ilgili olarak şunlar yer almıştır:

“Üsküp tevabiinden çeltikçi ve Galhova köyleri kurbunda vaki Üveys Bey’den satın alınan ve dâhili bir avluyu ve bu avluda iki tahtanî oda ve bir fevkanî oda ve iki yer odası ve bir haricî avluyu ve bu avluda karşılıklı iki yer odası ve bir haricî avluyu ve bu avluda karşılıklı iki yer odasını bir fırın, bir deve ahır ve fırın ile ahırın yanında bir hücreyi ve üç anbarı ve biri mevaşiye, diğeri samana mahsus iki odayı ve içinde dört değirmen bulunan bir bahçe ve bu değirmenlerin sularının ırmakları ve bu ırmaklar üzerinde değirmenlere ve bahçeye nazır bir odayı ve diğer iki bahçeyi, bir bağı, iki matbâhı ve kendisinde senevî ikiyüz otuz araba ot biten beş otluğu ve hepsine senevi bin kile tohum ekilen kırk kıt’a tarlayı ve içinde mevaşî otladılan orman ve koruyu ve çiftliklerin gelirlendirilmesi hususunda lâzım ve mühim olan sair menkulâtı müştemil çiftliğin tamamı.”

Üveys Bey Çiftliği’nin bin kile tohum üzerinden kaç dönüm araziye sahip olduğu hesaplandığında yaklaşık 1250 dönüm arazi ortaya çıkmaktadır. 230 araba ot biten otlaklarının büyüklüğü de 460 dönümü bulmaktadır.

“Yorca kazası tevabiinden Orhanlu köyünde vaki defterdar İbrahimden satın alınan sekiz odayı ve bir anbarı ve mecmuundan tahminen yüz elli araba kuru ot alınan bir kaç otluğu ve takriben altı yüz kile hububat ekilen mezreaları ve bir değirmeni ve üç mevkideki akan suları ve çiftliklerin gelirlendirilmesi hususunda icabeden sair menkulâtı müştemil içindeki mevaşi ile birlikte bir çiftlik.”

İbrahim Bey Çiftliği’nin 600 kile buğday ve 150 araba ot üzerinden hesaplanırsa 750 dönüm tarla ve 300 dönüm otluğa sahip olduğu görünmektedir.

“Silivri kazası tevabiinden kabakçı köyü kurbunda vaki tevkici Feridun Bey’den satın alınan ve yedi hücreyi muhtevi harici bir avluyu, yedi hücreyi, bir fırın, üç anbar ve önünde gölgeliği bulunan bir ahşap hücreyi, elli arşun uzunluğunda bir ahır ve otuz arşun uzunluğunda

diğer bir ahır ve ortasında havuz bulunan bir hamamı, iki değirmeni ve üç kıt'a bağı ve üç bahçeyi ve malum ve mütearef olan müdd (kile) ile yüz yirmi müdd hububat ekilir seksen kıt'a mezra ve tahminen kendisinden yüz araba kuru ot çıkan yedi kıt'a çayırılığı ve çiftlikler mahsüllandırılmak için lazım gelen sair menkulleri müştemil kölesi ve mevaşisi ile birlikte bir çiftlik.”

Feridun Bey Çiftliği'nin, 120 kile buğday ekilen yaklaşık 150 dönüm araziye, 100 araba kuru ot üzerinden ise 200 dönüm otluğa sahip olduğu anlaşılmaktadır.

“Alemdağı eteğinde vaki ve Yoros kazasına tabi ve Hasan Paşa'dan satın alınan karşılıklı iki yer odasını ve aralarında bir sofayı hâvi bir iç avluyu ve içinde büyük bir anbarı bulunan haricî bir avluyu ve büyük bir ahır dört hucre ve bir matbahı ve diğer bir ahır ve bir su kuyusunu ve bir buçuk cerip mikdarında bulunan bir bağı müştemil olan mezkûr Alemdağı'na dayanan hudud ile mahdut mezreaları ve otlukları müştemil olup köleleri mevaşi ve çiftliklerde istifade edilen menkulât ile birlikte vakfeylemiştir.”

Hasan Paşa Çiftliği ile Defterdar Mustafa'dan alınan (muhasabe defterlerinde “çiftlik-i kadıasker olarak geçmekte”) çiftlik büyük tarım arazileri olan yerler değildir. Ancak muhasabe kayıtlarında bu çiftliklerden gelen karpuz, pazı, peynir vs. mahsuller kaydedilmiştir.²²⁸

“Yoros kazasında vaki ve defterdar Mustafa'dan satın alınan bir yer odayı, bir anbarı, fevkani iki odayı, dört hucreyi müştemil bir ahır, bir matbâhı ve bir fırını, bir değirmeni, iki akar suyu, bir ormanlığı, bir karpuzluk ve birkaç otluk ve mezreayı müştemil ve bunların hepsi iki taraftan vâkıfa-yı müşarünileyhanın çiftliği ve bir taraftan alemdağı, diğer taraftan Samandar köyü ve kasap oğlu çiftliği ile mahdut köleleri ve mevaşisi ve çiftliklerde mitad olan sair menkulât ile birlikte bir çiftlik.”

²²⁸ BOA, TS.MA.d., 1334/1/03

Çiftliklerin büyüklüğü ile ilgili bir değerlendirme yaptığımızda; Üsküp'te bulunan İbrahim Bey çiftliğinin 1250 dönüm ekilebilir alanı ve 460 dönüm otlak ile vakfiyeye kayıtlı en büyük çiftlik olduğu görülmektedir. Yine Yorca Kazası'ndaki İbrahim Bey çiftliğinin de 750 dönüm ekilebilir ve 300 dönüm otlak ile oldukça büyük bir çiftlik olduğu görülmektedir.

Vakfa ait diğer bir gelir kalemi de mezralardır. Mezralar, Osmanlılarda daimi bir yerleşim yeri olmayan, daha çok ekinlik niyetiyle kullanılan küçük toprak parçalarını ifade eden malî bir terim hüviyeti kazanmıştır. Osmanlılar devrinde bu tür ziraat alanları zamanın şartlarına ve bölgelerin coğrafi yapısına göre farklı özellikler göstermiştir.²²⁹ Mahiyetleri ve büyüklükleri itibariyle çiftlikler kadar geniş alan kaplamayan içinde otlak, tarım arazisi, toprak parçalarıdır. Bu tip arazilerden aşağıda mevkileri tarif edilen iki tanesi ve bir karpuz tarlasıyla otlak da vakfa bağışlanmıştır:

1. *Mezbur menzil kurbunda vaki' üç taraftan hazreti vâkıfanın mülkü, diğer taraftan tarik-i âm ile mahdut mezranın tamamı.*
2. *Mezbur Topkapı haricinde vaki' inde'l-ciran mâlûmü'l-hudud mezra ve otlak.*
3. *Bir taraftan cadde ve bir tarafta orman ve bir taraftan hazreti vâkıfanın değirmen-i harkı ve diğer taraftan çoban pınarı ile mahdut karpuz tarlasıyla otlak. (Yoros kazası)*

1.2.1.3. Bağ ve Bahçeler

Bağ ve bahçe olarak bağışlanan yerler genellikle İstanbul'a yakın bölgelerde yer almaktadır. Bağ ve bahçelerden vakfın tam olarak nasıl yararlandığı kesin olmamakla beraber imaretin günlük sebze, meyve ihtiyacını karşılamış olabilecekleri gibi kiraya verilerek gelir elde edilmiş de olabilir. Vakfiyede bağ ve bahçe olarak tanımlanan yerler şunlardır:

1. *İstanbul tevabiinden Çavuşkuyusu nam ile ma'ruf mevzi kurbunda vaki' yüz yirmi zirâ ve etrafı erbaası Faik Ağa otlak ile mahdut bağın tamamı.*

²²⁹ İlhan Şahin, "Mezraa", *DİA*, C: 29, İstanbul, 2004, s. 546-548.

2. İstanbul kapularından Topkapı haricinde vaki' iki taraftan Ermeni bağı üçüncü taraftan Niksarlı oğluna aid tarla, diğer taraftan tarik-i âm ile mahdud bağ.

3. İstanbul hasları tevabiinden Çavuşkuyusu nam ile ma'ruf mevzi kurbunda kâin kâtib Aydın bağı ve Bâli Çavuş bağı ve iki taraftan tarik-i âm ile mahdud bağ.²³⁰

1.2.1.4. Eğrekler

Eğrek hayvanlar için tahsis edilen dinlenme ve toplanma yeri, ya da ağıl olarak tanımlanmaktadır. Vakfa ait imarete kasap olarak tayin edilen kişinin hayvanlarına ve vakfa bağışlanan ağnamın otlaması için birçok eğrek bağışlanmıştır. Bizzat sultan III. Murad tarafından bağışlanan eğreklerin kullanım hükümleri hakkında vakfiyede şu ifadeler yer almıştır:

“Sultan Murat Hân b. Sultan Selim Hân'ın İpsala kazasında kâin ve İpsala arasında vaki' Başyatak ve Kâfir adası namıyla ma'ruf ve padişah atlarının yazlamasına mahsus mer'aların mahsülundan atide mikdarı tayin edilmiş olan mebalîğ dahi vakfi cümlesindedir. Çünkü imaret-i âmireye kasap tayin olunan kimsenin ağnamının mezkûr mer'a ve mevzilerde mevsimi şitada ra'y olunup kışlamasına ve başka bir kimsenin ağnamının orada kışlanmamasına ve orada yaz ve kış ağnamın bulunmasına ve mezkur kasabın mezkur mer'alar ücretinden vakfa senede oniki bin dirhem vermesine...”²³¹

Ayrıca Sultan Murad Han tarafından vakfa bağışlanan hayvanlar ile ilgili şöyle bir hüküm bulunmaktadır:

“Sütünden ve nesil ve yününden hasıl olan gallât mezkur evkafın sair gallatının sarf olunduğu mahallere sarf olunmak için mezkur çiftliklere teban vakf olunan ağnam...”

Bahsi geçen hayvanların sayısı hakkında bir malumat yoktur. İlk 8 yıla ait muhasebe kayıtlarına ulaşamadığından buradan da bir rakama ulaşmak mümkün

²³⁰ VGMA, a.v.

²³¹ VGMA, a.v.

olmamıştır. Ancak eğrek sayısı itibariyle kalabalık bir sürü olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır.

Bunlardan Üsküdar'a bağlı bulunan yerlerdeki eğrekler:

1. Taşköprü nahiyesindeki Azarlar adlı köy yakınındaki Çekudlen denilen eğrek,
2. Çavuşlu adlı köy yakınındaki eğrek,
3. Gürgenpınarı ve Divanbelük'teki eğrek,
4. Çınık, Dağanlı, Ördekli köylerindeki eğreklerdir.

Şile ve Kandıra kazalarına bağlı olan eğrekler şunlardır:

1. Kayırca eğreği,
2. Akçakenise yakınındaki Suvad eğreği,
3. Ordakan adlı köy yakınındaki eğrek,
4. Değirmenderesi mevkiindeki eğrekler,
5. Nebi Hoca denilen yerdeki Büyükdere eğreği

Eğrek sayısındaki fazlalık vakfa ait imaretin hacmini ve orada kesilen koyun sayısının fazlalığı hakkında bilgi vermektedir. Vakfiyede aynı bölümde Rumeli tarafından gelen vakıf hayvanlarından geçit resmi alınmamasına dair padişah hükmü sadır olduğuna dair bilgi de yer almıştır. Buna göre günlük otuz koyundan, yılda 10.620 koyun için geçit resmi alınmayacaktır ifadesine yer verilmiştir.²³²

Eğreklerin kullanıma ilişkin olarak çıkarılan sultan buyruğunun mahiyeti de vakfiyede yer almıştır:

“Mezbur ağnamın mevakı-yi mezkûrede barınma ve otlatılmasına ve oralarda rahat ettirilmesine emri sultani ve hükmi hakani sadır olmuştur ve bu hususta hiç bir kimse müdahale edemeyecektir. Eskiden

---

²³² VGMA, a.v., s. 91.

beri buralarda koyunları yayılan ve barındırılan koyun sahipleri sıkıştırılmayacaktır...”

1.2.2. Ticarî ve Sinaî İşletmeler

1.2.2.1. Hamamlar

Vakfa ait dört tane hamam vardır. Bunlardan ikisi Üsküdar’da, biri Ayakapı’da biri ise Çemberlitaş’ta yer almaktadır. Üsküdar’daki hamamların biri külliye yakınında (Yeni Mahalle) diğeri ise sahile yakın kesimde (mahalle-i mamure) bulunmaktadır. Ancak Üsküdar’daki hamamlardan biri (mahalle-i mamure’de bulunan) vakfiyede yer almamaktadır. Muhtemelen vakfın hizmete girmesinden kısa bir süre sonra inşa edilmiştir. Bu bilgiyi teyit eder bir şekilde vakıf muhasebe defterlerinde bahsi geçen hamam sonradan yapıldığından mülhem “hamam-ı cedid” olarak adlandırılmıştır. Bu durum bir zeyl vakfiyenin varlığını akla getirmektedir. Arşiv kayıtları arasında Atik Valide Vakfı’na ait bir zeyl vakfiye tespit edemedik ancak evrakın kaybolmuş veya başka bir nedenle günümüze ulaşmamış olması mümkündür.

Hamamlar içinde en büyük gelir Çemberlitaş Hamamı’na aittir, ardından Üsküdar Mamure Mahallesi’ndeki Hamam-ı Cedid gelir, sonrasında ise Havuzlu Hamam ve külliye yakınındaki Çifte Hamam gelmektedir. Hamamlar, tüm kira gelirleri içinde de en büyük miktarı oluşturmuşlar ve muhasebe defterlerinde uzun yıllar boyunca hizmet verdiklerini ispat eden kayıtlar mevcuttur.

1.2.2.1.1. Hamam-ı Atik

Atik Valide Sultan Vakfı’na ait külliye yakınında yer alan hamamdır. İnşa veya açılış kitabesi günümüze ulaşmamıştır. Hamamın hizmete giriş tarihi olarak vakfiyenin onaylandığı 1-10 Rebiülahir 990/25 Nisan-5 Mayıs 1582 kabul edilebilir.²³³

Hamam, biri kadın biri erkekler için olmak üzere çifte hamam olarak inşa edilmiştir. Vakfiyede hamamın yeri ve şekli şu şekilde yer almaktadır:

---

²³³ VGMA, a.v.

“Yine mahalle-i mezkûrede vaki’ bir külhan ile kızdırılan biri erkeklere diğeri kadınlara mahsus ve birbirine mütecavir iki hamam...”²³⁴

Bu hamam, Üsküdar Toptaşı semtinde Atik Valide mahallesinde imaretin bulunduğu yapı topluluğunun karşısında Eski Toptaşı Caddesi üzerinde yer almaktadır. Atik Valide Sultan Hamamı, vakfiyede yalnızca “hamam”²³⁵; muhasebe kayıtlarında “hamam-ı çifte” veya “hamam-ı atik”²³⁶ şeklinde; Evliya Çelebi Seyahatnâmesi’nde “Orta Valide Hamamı”²³⁷ olarak ve Tezkiretü’l-Ebniye’de ise “Üsküdar’da Valide Sultan Hamamı” diye isimlendirilmiştir.²³⁸

Hamam vakfın hizmete girmesinden sonraki ulaşabildiğimiz en erken muhasebe kayıtlarında yer aldığı için külliye ile birlikte inşa edildiği sonucuna ulaşmak mümkündür.²³⁹ Bu da yapının Mimar Sinan eseri olduğu sonucunu doğurmaktadır.

Hamamın ana girişi eski Toptaşı Caddesi’ne doğru olan dar bir aralık üzerindedir. Camekân bölümüne ve cadde tarafına dükkânlar sıralanmıştır. Hararesinde dört halveti ve üç sofası vardır. Kurnaları tahrib olmuştur.²⁴⁰ İbrahim Hakkı Konyalı, kitabında bu hamamın tamamen yerle bir edildiğinden bahsetmektedir.²⁴¹ 1985 yılında restore edilerek ihya edilmiş ve günümüzde halen hamam olarak kullanılmaktadır.

Vakıf muhasebe kayıtlarında vakfın sahip olduğu dört hamam içinde en az gelire sahip iki hamamdan biridir. İlk yıllarda Ayakapısı’ndaki Havuzlu Hamam’ın biraz üstünde gelire sahipken sonraki yıllarda bahsi geçen hamamdan daha düşük gelir elde ederek vakfın en az geliri olan hamamı haline gelmiştir.²⁴² Bunda belki de Evliya Çelebi’nin *Seyahatnâme*’sinde geçen bu hamamın yolculara tahsis edilmesi

²³⁴ VGMA, a.v.

²³⁵ VGMA, a.v.

²³⁶ BOA, TS.MA.d., 1334/1/88; EV.HMH.d., Defter No: 1463/1.

²³⁷ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, C: II, Haz. Seyit Ali Karaman & Yücel Dağlı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2011, s. 329.

²³⁸ Sâî Mustafa Çelebi, a.g.e., s. 104.

²³⁹ BOA, TS.MA.d., 1334/1/88.

²⁴⁰ Haskan, a.g.e., s. 975.

²⁴¹ Konyalı, a.g.e., C: II, s. 447.

²⁴² BOA, TS.MA.d., 1334/1/88; EV.HMH.d., Defter no: 1463/1.

etkilidir.²⁴³ Hamam, kervansarayda konaklayan yolcuların kullandığı bir hamam gibi algılanarak Üsküdar ahalisinin pek rağbet etmediği bir yapıya dönüşmüş olabilir.

Her ne kadar geliri azalsa da vakfın kurulduğu ilk iki yüzyıl için neredeyse kesintisiz olarak hizmet verdiğini ispat eden muhasebe kayıtları bulunmaktadır.

1.2.2.1.2. Hamam-ı Cedid (Yeşildirekli Hamam-Çarşı Hamamı)

Atik Valide Vakfı'na ait bir hamam olan yapının açılış veya inşa kitabesi yoktur. Külliye'nin diğer birimlerinin zikredildiği vakfiyede de yer almamaktadır. Hamamın inşaatı muhtemelen vakfiyenin onaylandığı sıralarda başlamış ve akabinde tamamlanarak hizmete girmiştir. Vakfa ait bilinen en erken tarihli mufassal muhasebe defteri 998/1590 yılına aittir. Bu yıla ait kayıtlarda hamamın varlığı tespit edilmektedir.

Hamamın adı muhasebe kayıtlarında “Hamam-ı cedid” şeklinde geçmektedir ki bu bilgi de Üsküdar'daki diğer hamamdan sonra yapıldığına işaret eder. Halk arasında “Yeşildirekli Hamam”, “Çarşı hamamı”, “Büyük hamam” şeklinde isimlendirilmiştir. “Yeşildirekli” denilmesinin sebebi hamamın camekânında veya dış kapısının yanında yeşil bir sütun olmasından dolayıdır. Evliya Çelebi bu hamamı şu şekilde anlatmıştır:

“Çarşı Hamamı: Gayet müferrih (ferahlatıcı) ve hoş hava, hoş bina bir hamamdır. Mahbub-u rânâ, pak dellakları, fota-i nilgunları vardır.”

Klâsik Türk hamam mimarisinde işlenmiş olan hamam, tuğla hatıllı olarak kesmetaştan yapılmıştır. Fenerli büyük bir kubbe altında camekân (soyunma yeri), bir soğukluk ve bir harareden meydana gelmiştir. Büyük kubbeli esas yıkanma yerinde dört halvet ve üç sofa vardır.²⁴⁴

Hamam, 18. yüzyıl ortalarında “icâre-i muaccele” denilen bir uygulama ile 300 yıllığına kiraya verilmek suretiyle şahıs malı haline dönüşmüş, zaman içinde müşterisi azalınca da kapanmıştır. Sahipleri, hamamı devrin büyük tüccarı Salim Nuri Bey'e

²⁴³ Evliya Çelebi, a.g.e., s. 329.

²⁴⁴ Haskan, a.g.e., s. 965.

tütün deposu olarak kiralamışlar, ardından da hamamın mermerlerini, kurnalarını, kurşunlarını 2000 lira karşılığında satmışlardır. 1932’de Mehmet Bozkurt isimli bir esnaf tarafından satın alınmış ve 1962’de aslına uygun olarak restore ettirildikten sonra Mimar Sinan Çarşısı adıyla işletmeye açmıştır.²⁴⁵

Vakfın muhasebe kayıtlarında Dikilitaş (Çemberlitaş) hamamından sonra en çok gelir getiren mülk konumundadır. İlerleyen yıllarda gelirlerini ciddi biçimde arttırarak Dikilitaş (Çemberlitaş) hamamına yakın bir gelir elde etmiştir.

1.2.2.1.3. Ayakapı Hamamı (Havuzlu Hamam)

Ayakapı Hamamı’na ait herhangi bir inşa kitabesi yoktur ancak açılış kitabesi orijinal haliyle durmaktadır. Kitabede yer alan tarih vakfiyenin onay yılı olan 1-10 Rebiulahir 990/25 Nisan-5 Mayıs 1582 ile uyumludur:

“Bi-hamdillah bu cây-i hürrem-âbâd

Hezârân sa’yle çün buldu itmâm

Bu âlî menzile denildi tarih

Ki yüzü suyudur şehrin bu hammâm

990”²⁴⁶

Atik Valide Sultan Vakfı’na ait dört hamamdan biri olan Ayakapı Hamamı, Haliç kıyısındaki Fener ile Ayakapı semtleri arasında ve günümüz Abdüleziz Paşa Caddesi üzerinde sahil yolunun üzerinde bulunmaktadır.

“Aya kapusu kurbunda camii mahallesinde vaki’ vâkıfaya nisbetle ma’ruf olduğunda binaen tadidden müstağni tek hamam...”²⁴⁷

Hamam, Ayakapı veya Valide Sultan Hamamı, diğer bir deyişle ise Yenikapı (Cibali) Hamamı olarak anılır.²⁴⁸. Muhasebe kayıtlarında “Havuzlu Hamam”²⁴⁹

²⁴⁵ Haskan, a.g.e., s. 965-966.

²⁴⁶ VGMA, a.v.

²⁴⁷ VGMA, a.v.

²⁴⁸ Semavi Eyice, “Havuzlu Hamam”, DİA, C: 16, İstanbul, 1997, s. 542.

²⁴⁹ BOA, TS.MA.d., 1334/1/41-44.

şeklinde de geçmektedir. *Tezkiretü'l-Bünyan* ve *Tezkiretü'l-Ebniye*'de ise "Cibali'de Valide Sultan Hamamı" olarak kaydedilmiştir.²⁵⁰

Havuzlu Hamam, kesme taştan inşa edilmiş bir bina olup tek hamam şeklinde tasarlanmıştır. Başka hamamlarda pek az rastlanan bir özelliği, soğukluk kısmının önünde yanlardakiler aynalı tonozlarla, ortadaki ise kubbeli tonozla örtülü üç bölüm halinde bir holün bulunmasıdır. Soyunma yeri büyük bir kubbe ile örtülü kare bir mekândır. Dış cephesinde mermer söveli, dikdörtgen şeklinde iki pencerenin üstünde, ortada yer alan sivri kemerli ve uzun, yanlardakiler ise yuvarlak olmak üzere üç pencere bulunur. Ilıklık kısmı, kubbe ve tonozlarla örtülü dar bir mekândan oluşmaktadır. Sıcaklık bölümü ise dört eyvan şemasına göre inşa edilmiştir. Eyvanların üstleri tonozlarla, köşelerde yer alan dört halvet hücresi ise kubbeyle örtülüdür.²⁵¹

Hamam muhasebe defterlerinde "an mahsul- ı kıst-ı hamam-ı havuzlu der kurbu bâb-ı aya der uhde-i hamamî" şeklinde yer almıştır.²⁵² Bu kayıtlar hamamın hem adı hem de bulunduğu mevki ile ilgili herhangi bir tartışma olmasına mani olmaktadır. Havuzlu hamam denmesinin nedeni hamamın ortasında yer alan havuz dolayısıyladır. Ancak bu havuz günümüze ulaşmamıştır. Havuzun bulunma nedeni, bölgede yoğunlukla yaşayan Yahudilerin hamamı kullanacak olmalarıdır. Böylece hamam, onların dinî ihtiyaçlarını karşılayacak bir yapı haline getirilmiştir. Bina tek hamam şeklinde inşa edilmiş ve erkeklere tahsis edilmiştir.

Havuzlu hamam, ilk yıllarda vakfa ait dört hamam içinde gelirleri bakımından son sıradayken, 1106/1694 yılından itibaren gelirinin arttığı ve üçüncü sırada bulunduğu görülmektedir. "Dikilitaş (Çemberlitaş) Hamamı" ve Üsküdar'daki "Hamam-ı Cedit" çifte hamam olmalarının etkisiyle, gelirleri bakımından ilk iki sırada yer almışlardır. Havuzlu Hamam'ın yıllık geliri ortalama 25.000 ile 30.000 dirhem arasındaydı.²⁵³

²⁵⁰ Sâî Mehmed Çelebi, **a.g.e.**, s. 104.

²⁵¹ Eyice, **a.g.m.**, s. 542.

²⁵² **BOA**, TS.MA.d., 1334/1/77.

²⁵³ **BOA**, TS.MA.d., 13334/1/1-88; EV.HMH.d., Defter no: 672/6.

1.2.2.1.4. Dikilitaş Hamamı (Çemberlitaş Hamamı)

Hamam, Divanyolu üzerinde, I. Constantinus'un (M.S. 324-337) diktirdiği Çemberlitaş anıtının doğusunda Vezir Hanı tarafında yer alır. Kayıtlarda "Dikilitaş Hamamı" olarak geçen hamam, "Çemberlitaş Hamamı" olarak da anılmaktadır. Birbirinin benzeri ve birbirine bitişik bir çift hamam olarak inşa edilmiştir. Hamamın kadınlar girişinin yer aldığı Divanyolu üzerindeki kısmı yol genişletme çalışmaları yüzünden kesilmiş ve şeklini kaybetmiştir.

Vakfiyede hamamla birlikte yakınındaki bazı dükkânların bağışlandığı yer almaktadır:

"İstanbul'da Dikilitaş kurbunda vaki' âvam ve havasca vâkıfaya nispetiyle ma'ruf olduklarından dolayı tahdid ve tavsifden müstağni bulunan birbirine bitişik biri erkeklere diğeri kadınlara mahsus iki hamam ile yanlarındaki dokuz dükkânın tamamı."

Hamamın kuruluş tarihi kitabesine göre 992/1584'tür. Ancak yukarıda vakfiyeden yapılan alıntıda ifadeye göre herkes tarafından Valide Sultanın adıyla bilinen dediğine göre en geç vakfiyenin onayıyla açılmış olmalıdır. Buna göre hizmete giriş tarihinin 990/1582 olması icap eder. Ancak hamamın tamamlanmayan bazı bölümleri olabileceği düşünülürse inşaatın tam bitiş tarihi kitabede yazan tarih olarak kabul edilebilir.

Çemberlitaş Hamamı hakkında Semavi Eyice'nin tespitleri şu şekildedir:

"Osmanlı hamam mimarisinde başka bir benzeri bulunmayan Çemberlitaş Hamamı, Atik Valide Camii gibi Mimar Sinan'ın eseridir. Sinan'ın eserlerini gösteren tezkirelerden birinde hamamın adı belirtilmektedir."

Çemberlitaş Hamamı'nın sıcaklık bölümlerinin planında hamam mimarisindeki geleneklerden bütünüyle uzaklaşmıştır. Dıştan kare planlı olan bu mekânlar içeride, çepeçevre on iki sütundan meydana gelen bir sütun halkası ile on iki köşeli bir çokgene dönüştürülmüştür. Köşelerdeki halvet hücreleri mermer bölmelerle birbirlerinden

ayrılırlar ve ortaya birer kapı ile açılırlar. Bunların üzerlerinde beyitler işlenmiştir, üçgen biçimindeki alınlıkları ise tomurcuklarla bezenmiştir. Mermer zemine çeşitli renklerde taşların yerleştirilmesiyle yapılan kakma tekniğindeki tezyinatın başka bir benzeri yoktur.”²⁵⁴

Dikilitaş Hamamı, Atik Valide Sultan vakfına ait gayrimenkuller içinde en fazla gelire sahip olan işletmedir. Dolayısıyla vakfa ait diğer hamamlar arasında da geliri en fazla olan hamamdır. Aslında geliri yönüyle diğer hamamlarla arasında oldukça büyük fark bulunmaktadır. Bu durumun nedeni olarak bölgede nüfusun yoğun olması ve gerek mimari tarzı gerekse büyüklüğü sayesinde tercih edilen bir hamam olmasını gösterilebilir.

Muhasebe defterlerinde yer alan kayıtları, yaklaşık iki yüzyıl boyunca düzenli bir şekilde takip edilebilmektedir.

1.2.2.2. Debbâğhaneler

Nurbanu Sultan tarafından vakfa bağışlanan gayrimenkuller arasında bulunan Üsküdar'daki altı dükkânın debbâğhane olarak işletilmesi vakfiyenin şartları arasında yer almıştır:

“Yine mezkûr mahallede vaki’ birkaç taraftan aile sahiplerinin icar ile oturmalarına mahsus olmak üzere yapılan hücrelerle bir taraftan cadde ve diğer taraftan mezkûr dükkânlar ile mahdut ve debbâğât işleri için yapılan altı hücrenin tamamı...”

Debbâğhane hayvan derilerinin işlendiği sınaî atölyelere verilen isimdir. Osmanlı iktisadî üretiminin en önemli noktasında yer alan deri sanayi, imparatorluğun bütününe yayılmış durumdaydı.²⁵⁵ Ancak yoğun olarak bulunan ve daha fazla veri elde edebildiklerimiz İstanbul debbâğhaneleridir. İstanbul’da da birkaç bölgede yoğunlaşmış deri atölyeleri vardır. Bunlar Kasımpaşa, Eyüp, Yedikule, Üsküdar ve Tophane debbâğhaneleridir.²⁵⁶

²⁵⁴ Semavi Eyice, “Çemberlitaş Hamamı”, *İstanbul Ansiklopedisi*, C: 2, İstanbul, 1993, s. 1009.

²⁵⁵ Mustafa Akdağ, *Türkiye’nin İktisadî ve İctimâî Tarihi*, Ankara, TTK, 1971, s. 11.

²⁵⁶ Zeki Tekin, “İstanbul Debbâğhaneleri”, *OTAM*, S: 8, Ankara, 1997, s. 349-364.

Üsküdar debbağhanelerinin işlevlerini arttırması Atik Valide Vakfı'nın kuruluşundan sonra olmalıdır. Çünkü sırf bu iş için özel yapılmış dükkânların vakfa bağışlanması, debbağât yapmak için gereken alt yapının hazırlandığını ve debbağhane olarak ayrılan dükkânların fiziksel şartları da mutlaka hazır hale getirilmiş olduğunu düşündürmektedir. Bu dükkânlar külliye'nin karşı tarafında bulunan bölgede yer almış olmalıdır ki şu anda o bölgenin adı hala "Tabaklar Mahallesi" olarak geçmektedir. Zaten vakfiyeden de dükkânların camiye yakın konumda yer aldığı aynı mahallenin isminin zikredilmesinden anlaşılmaktadır.

Debbağhanelerin klâsik dönemde tam olarak nasıl işletmeler olduğunu bilmemekle birlikte bol miktarda suya ihtiyaç olacağı için, bir debbağhane kurulurken ilk dikkat edilen şey su sıkıntısı olmayan bir yer ayarlamaktır. Bu bir akarsu, deniz kenarı olabildiği gibi büyük kuyuların olduğu mekânlar da olabilirdi. Atik Valide debbağhanelerinin bulunduğu mevki yukarıda bahsettiğimiz mevki ise denize uzak bir mahal olduğundan ya orada o zaman için var olan bir akarsudan bahsetmek gerekecektir ya da Atik Valide suyollarının açılan kuyular vasıtasıyla, debbağhanelerin su ihtiyacı için de kullanılmış olma ihtimalinden bahsetmek uygun olacaktır.

Debbağhane için dükkân tahsis edilmesi, bu dükkânların deri işlemeye hazır hale getirilmesi ve gereken su ihtiyacının karşılanması işletmenin devamı için yeterli değildir. Bahsi geçen dükkânlara sürekli bir iş akışı gerçekleşmelidir ki kar etmeye devam etsin. Bu durum vâkife tarafından da öngörülmüş olacak ki İstanbul ve Üsküdar'ın çeşitli semtlerinde faaliyet gösteren kasapların ellerindeki derileri bu debbağhanelere vermeleri mecbur edilmiştir. Vakfiyede sayılan kasaplar ve yerleri şöyledir:

"Sonra bilinmek lâzımdır ki: İstanbul kapularından çatladı kapu demekle ma'ruf olan mevkide vaki' ve matbâh-ı sultanîde pişecek olan koyunların kesildiği mezbahada kesilen ve Üsküdar mahallelerinden yeni mahallede vaki mezbehada kesilen ve Galata mahallelerinden Karaköy mahallesinde vaki' Cafer oğlu kasap Süleyman'ın dükkânında kesilen ve ahlâk-ı hamide sahibi ve akranının mucibi meşharetî, şeref

ve şân sahibi olan Mehmed Ağa'nın mezkûr Karaköy mahallesindeki dükkânında kesilen ve yine mezbur Mehmed Ağa'nın İstanbul iskelelerinden Emin iskelesindeki dükkânında kesilen ve Üsküdar'da köprü kurbunda vakı mezkûr Cafer oğlu kasap Süleymanın dükkânında kesilen ve merhum Süruri'nin vâkıf dükkânlarından Kasımpaşa'daki dükkânında kesilen ve Galata tevabiinden Yenihisar, Tarabya, Sarıyar ve Büyükdere köylerinde kesilen ve üsküdar tevabiinden Beykoz namıyla ma'ruf Yoros Kanlıcak, İstavros, Çengâr köylerinde kesilen koyun, keçi ve sığır derilerini ancak mezkur hucreleri kira ile tutan debbağların debbağlar arasında ma'ruf olan bir kıymetle alup bu hucrelerde debağat yapmaları bunlardan başka diğer kasapların almamaları hususunda hüküm ve irade-i şahane sâdır oldu.”

Atik Valide Vakfı'na bağlı debbağhanelere sağlanan bu iş potansiyelinin bir kısmı yine vakfiyede yer alan başka bir hükümle bölgede daha önce kurulan başka bir vakfın dükkânlarıyla paylaşılır. Üsküdar'ın farklı bir mahallesi olan, günümüzde sahil bölgesini ifade eden “mamure mahallesi”nde yer alan Mehmet Ağa evkafına ait dükkânlara işlenecek derilerden bir hisse pay ayrılmıştır:

“Sonra vâkıfa-yı müşarünileyha lütuf ve keremi icabi mezkûr Mehmed Ağa evkâfından olan Üsküdar mahallelerinden mamure mahallesinde debbağat için yapılan hücrelerin müstecirlerine mezkûr derilerden bir hisse verdi. Bu hissa üç öşüdü ki bu deriler tamamen toplanup on sehim yapılacak bunun yedi sehimini hazreti vâkıfânın evkâfından olan debbağHanelerin kiracıları alacak mütebaki üç sehmi de mezkûr Mehmed Ağa evkâfından evvelâ debbağHanelerin kiracıları alacaktır. Sonra hazreti vâkıfa bu taksim ilelebed resmi bir şekilde devam etmesini ve buni hiç bir kimsenin bozmamasını şart kıldı...”

Valide Sultan'ın kendi vakfı için tahsis ettiği derileri başka bir vakfın dükkânlarına da verilmesini şart koşması, muhtemelen Atik Valide debbağhaneleri kurulmadan önce Üsküdar'da faaliyet göstermekte olan bu birkaç dükkânın zarar uğramasını önlemek amaçlı olmalıdır.

İlk yıllara ait muhasebe kayıtlarında önce 7 tane daha sonra ise 8 adet debbağ dükkânı kaydedilmiştir. Ancak daha sonraki kayıtlarda 12 adet debbağhanenin varlığı görülmektedir.²⁵⁷ Sonraki yıllarda bazı dükkânların daha debbağlara kiralanarak sayının arttığı söylenebilir.

1.2.2.3. Serhane

Osmanlı Devleti'nde halk daha çok küçükbaş hayvan eti tüketmekteydi. Vakıf imaretlerinde de halkın alışkanlığına uygun olarak küçükbaş hayvan kesimi yapılmaktaydı. Bu hayvanlardan et dışında elde edilen ürünlerin işlenmesi için bazı sinai atölyeler hayata geçirilmiştir. Debbağhanelerde hayvan derileri, şemhanelerde hayvandan elde edilen yağlar değerlendirilirken, serhanelerde de hayvanların kelleleri ve paçaları değerlendirilmiş olmalıdır.

Serhane içinde kelle ve paça pişirilen dükkânlara verilen isimdir. Vakfiyede biri yine Üsküdar Yeni Mahalle'de, diğeri ise Ayakapısı'nda olmak üzere iki adet serhanenin vakfedildiği yazılmıştır:

1. *Mezkûr hamamın karşısında vaki' iki taraftan cadde ve bir taraftan mezkûr imaret için inşa edilen değirmen ve diğer taraftan kervansaray denilen menzil ile mahdud ve birinde kelle ve paça pişirilen on altı dükkânın tamamı.*

2. *Mezkûr hücreler yanında vaki' üç taraftan cadde ile mahdud serhane tâbir olunan dükkân.*

Vakfiyede serhanelerin bulunması, bunun bir ihtiyaç olduğunu düşündürüyor. Vakfa ait koyunlardan elde edilen sakatatın değerlendirilmesi için veya o dönemde yeme alışkanlığı için önemli bir yer tuttuğundan vakıf bünyesinde yer alması istenmiş olabilir.

1.2.2.4. Selhane (Salhane)

Küçük ve büyükbaş hayvanların kesildiği dükkânlar selhane (salhane) olarak adlandırılırdı. Günümüzde mezbahane denilen işletmelerin eski adıdır. Atik Valide

---

²⁵⁷ Tekin, a.g.m., s. 361.

Vakfi'nın bünyesinde, Üsküdar Yeni Mahalle'de biri sığır biri koyun iki tane, Ayakapısı'nda ise bir tane olmak üzere üç tane selhane vardı:

“İstanbul kapularından Ayakapusu haricinde vaki' iki taraftan cadde ile ve zimmi Barose ve deniz ile mahdud arsaları Ayasofya Vakfi'na üç yüz altmış dirhem mukataalı biri selhane ve diğeri şem'hane tabir edilen iki dükkânın tamamı (...) yine mezkûr mahallede vaki' iki taraftan cadde üçüncü taraftan mezkûr hamamın külhanı dördüncü taraftan kârbansaray ile mahdud selhhane (...) yine mezkûr mahallede vaki üç taraftan cadde ve bir taraftan içinde debbağların işlediği debbağhane denilen menzil ile mahdud ve her birinin arkasında birer hücre bulunan yirmi dokuz dükkân ile sığır zebhine mahsus hanenin tamamı...”

Selhanelerin vakıf bünyesinde yer almasının istenmesi yine vakıf birimlerinin ihtiyaçları düşünülerek kararlaştırılmış olmalıdır. İmaret için günlük kesilen koyun ve sığır miktarı düşünülünce, buraya yakın bir mezbahanın olması gerekliliği akla gelir. Valide Sultan, külliye birimlerinin hizmete devam edebilmesi için gerekli olan tüm tedbirleri alarak bu birimlere ihtiyacı olan üretimi yapacak sınaî atölyeleri de hazırlamıştır.

1.2.2.5. Şemhane

Gıda olarak kullanımı yaygın olan yağ mum üretimi için de önemliydi. Zeytin, susam, pamuk gibi bitkisel kökenli yağlar veya hayvanların içyağlarından elde edilen yağlar mum yapımında kullanılmaktaydı.

Şemhane, mum imal etmek üzere açılan sınaî işletmelere verilen isimdir. Petrol ve elektriğin aydınlatmada kullanılmaya başlanmasına kadar mumhaneler hayatî önem taşımaktaydılar. Camiler, tekkeler, medreseler, hastaneler, haneler mum ışığıyla aydınlanmaktaydı. Bu durum şehirlerde birçok şemhanenin tesis edilmesinin nedenini açıklamaktadır.

Atik valide vakfı vakfiyesinde mum imali için iki dükkân vakfedilmiştir. Bunlardan biri Üsküdar Yeni Mahalle'de diğeri ise Ayakapı'da yer almaktadır:

1. Mum imâli için inşa edilen şemhane denilen hücrenin tamamı.

2. İstanbul kapularından Ayakapusu haricinde vaki' iki taraftan cadde ile zimmi Barose ve deniz ile mahdud arsaları Ayasofya vakfına üç yüz altmış dirhem mukataalı biri selhane ve diğeri şemhane tabir edilen iki dükkânın tamamı.

Şemhanelerden ilki Üsküdar'da bulunmaktaydı ve dükkân özel olarak mum imali için dizayn edilmişti. Burası külliye'nin yer aldığı semt olduğundan, öncelikle külliye'nin birimleri için ihtiyaç duyulacak mum miktarının sıkıntısız bir şekilde karşılanması düşünülmüş olmalıdır. Bu dükkân vakıf yöneticileri tarafından kiraya verilerek işletilmekteydi ancak külliye'ye yakın bir mumhanenin olması acil durumlar için önemliydi. İmaret, dârüşşifa, cami, medrese, tekke, dârülkurrâ ve dârülhadis düşünüldüğünde gerçekten muazzam bir mum ihtiyacının olacağı tahmin edilebilir. İmarette yemeklerin pişirilmesi sırasında, misafirlerin ağırlanması, tabhanede ve kervansarayda konaklayanların aydınlatılması, caminin kandillerinin yanması, kutsal gecelerde caminin daha uzun süre kullanılmasıyla mum ihtiyacının artması gözönüne alındığında şemhanenin buraya yakın olmasının doğru bir tercih olduğu anlaşılacaktır. Talebelerin derslerini okuması ve çalışması, dârüşşifadaki hastaların bakımlarının aksatılmadan yapılması için andınlatma olmazsa olmaz bir unsurdu. Muhasebe defterlerinde “kandil parası” önemli bir harcama kalemini oluşturmaktadır. Elbette ki vakıf birimlerinin ihtiyacını görme dışında kuvvetle muhtemel bölge halkının da taleplerini karşılamaktaydı.

Diğer şemhane, Ayakapı Hamamı'nın olduğu günümüzde Cibali denilen semtte bulunmaktaydı. Ayasofya Vakfı'na mukataalı olan bir mum dükkânı vakfa tahsis edilmişti.

1.2.2.6. Dükkânlar

Vakfın önemli gelir kaynaklarından bir diğeri dükkân kiralardır. Vakfiyece açılması istenilen özelliği ve iş sahası belirlenmiş dükkânlar dışında kiraya verilmek üzere vakfa bağışlanmış 91tane daha dükkân bulunmaktadır. Bu dükkânlar ağırlıklı olarak Üsküdar, Ayakapı ve Dikilitaş civarında ve vakfa ait diğer gayrimenkullerin olduğu mekânlardaydı. Bu 91 dükkân vakıf yöneticileri tarafından kiraya verilmekteydi. Ayrıntılı muhasebe kayıtlarında “...der İstanbul” ve “...der Üsküdar”

şeklinde iki bölüm halinde kaydedilmiş olan dükkânların bazılarının hangi amaçla kullanıldığı ve kime kiralandığı belirtilmiştir.

Vakfın ilk yıllarına ait muhasebe defterlerine göre, kiraya verilen vakıf dükkânlarının içinde boyahane, helvahane, bozahane, yapağı mahzeni ve nalbant dükkânlarının bulunduğu görülmektedir.. Ancak bu dükkânların yalnızca kira gelirleri vakfa gelmekteydi, işletmelerin karı işleten kişilere aitti.

Vakfiyeye göre Üsküdar civarında vakfa ait dükkânlar ve yerleri şöyleydi:

1. *Mezkûr hane ile muttasıl üç taraftan cadde diğer bir taraftan berber Mehmed ve Mustafa kızı aynı milkler ile mahdud ondört dükkânın tamamı.*

2. *Üç taraftan cadde ve bir taraftan içinde koyun kesilen salhane ile mahdud üç dükkân.*

3. *Mezkûr hamamın karşısında vakı iki taraftan cadde ve bir taraftan mezkûr imaret için inşa edilen değirmen ve diğer taraftan kârbansaray denilen menzil ile mahdud ve birinde kele ve paça pişirilen onaltı dükkânın tamamı.*

4. *Yine mezkûr mahallede vakı üç taraftan cadde ve bir taraftan berber Mustafa'nın milk bahçesiyle mahdud ve her birinin arka tarafında birer hucre ve avluyu müştamil onyeddi dükkân.*

5. *Yine mezkûr mahallede vaki' üç taraftan cadde ve bir taraftan içinde debbağların işlediği debbağhane denilen menzil ile mahdud ve her birinin arkasında birer hucre bulunan yirmi dokuz dükkân.*

Vakfın yalnızca Üsküdar'da 78 adet dükkânı bulunmaktaydı. Bu dükkânlar daha çok vakfın bulunduğu mahallede yer almaktaydı. Bu dükkânların içinde hamamlar, debbağhaneler, serhane, şemhane, selhane gibi vakfiyece açılması istenilen dükkânlar bulunmamaktadır.

İstanbul'un çeşitli mahallelerinde bulunan dükkânlar ise vakfiyede şöyle belirtilmiştir:

1. *İstanbulda dikilitaş kurbunda (...) ile yanlarındaki dokuz dükkânın tamamı.*

2. Vakfından (...) alınıp hamamın arasına ilhak edilen eni ve boyu yirmi zira miktarındaki dört dükkân arsasının mukataası senevi bin yüz kırk dirhemdir. Ve yine bu arsaya mülhak mezkûr Ahmet paşa vakfından mukataa ile alınan eni ve boyu beş zira miktarında bulunan bir dükkân arsasının senevi mukataası beşyüz kırk dirhemdir.

3. Mezkûr hamam (Ayakapı) karşısında iki taraftan cadde ve berber Rüstem milki ile mahdut ve üzerinde bir oda bulunan dükkân.

4. Yenikapu haricinde vaki üç taraftan cadde ve bir tarafı kale duvarı ile mahdut ve üzerinde iki hücre bulunan dükkân.

5. Mezkûr dükkân karşısında vaki üç taraftan cadde ve bir tarafı kale duvarı ile mahdut ve üzerlerinde iki hücreyi muhtevi olup Ayasofya Vakfı'na senevi yirmi beş dirhem mukataalı iki dükkânın arsaları.

İstanbul'da daha çok Dikilitaş ve Ayakapı civarında yer alan vakfa ait hamamların yakınında bulunan 13 tane dükkân ve 7 tane dükkân arsasının geliri vakfin mahsulündendir.

1.2.2.7. Menzil, Hane ve Odalar (Hücreler)

Vakfin akarları arasında çok sayıda oda, menzil ve hane ismiyle tanımlanmış gayrimenkul bulunmaktadır. Bu gayrimenkuller başta Üsküdar olmak üzere sur içi İstanbul'unun çeşitli mahallelerinde ve Rodos adasında bulunmaktadır.

Muhasebe defterlerinde bahsi geçen yerlerin gelirleri düzenli olarak kaydedilmiştir. Vakfiyede yerleri ve vasıfları sayılmış olan bu akarlar şöyledir:

1. Üç taraftan cadde ve bir taraftan içinde koyun kesilen salhane ile mahdud küçük bir hücre.

2. Yine mezkûr mahallede evlilerin oturmasına mahsus bir tarafı tarik ikinci tarafı vâkıfanın mülkü üçüncü tarafı Hayrettin Çavuş vakfi, dördüncü tarafı Hacı Reis denilen zâtın mülkü ile mahdud iki hücrenin tamamı. (Üsküdar Yeni Mahalle)

3. Üç taraftan cadde ve bir taraftan Fenârî Ahmed Paşa ve Sinan Paşa Vakıfları ve Defterdar Mahmud Çelebi mülkü ile mahdud fevkânî ve tahtanî altmış beş hücre. (Dikilitaş yakınında)

4. Üç taraftan cadde ile ve vâkıfa-yı müşarünileyhanın mezkûr hamam kurbundaki vakfı ile mahdud bir su kuyusu ve iki hâlâyı müştemil dört tahtanî ve üç fevkânî odalar.

5. Mezkûr hamamın küllhanı yanında dört hücre. (Ayakapı Hamamı)

6. İstanbul kale kapularından Yenikapı'da hamam kurbunda vaki' komşularınca hududları mâlûm bulunan birbirine muttasıl iki hücre. (Ayakapı)

7. Mezkûr dükkân karşısında vaki' üç taraftan cadde ve bir tarafı kale duvarı ile mahdud ve üzerlerinde iki hücreyi muhtevi olub Ayasofya Vakfı'na senevî yirmi beş dirhem mukataalı iki dükkânın arsalar. (Ayakapı)

8. İstanbul mahallâtından mahallesinde vaki' (mahallenin adı yazılı değildir) evlilerin oturması için yapılan ve iki tarafı cadde ve bir tarafı Davud kızı Ayşe mülkü de diğer tarafı Abdullah oğlu Gazanfer ve Abdullah oğlu Mehmed ve Abdullah oğlu Hüseyin ve Abdullah oğlu Nasuh ve piyade Mehmed mülkleriyle mahdud yirmi yedi hücre.

9. İki taraftan cadde diğer iki taraftan vâkıfa-yı müşarünileyhanın çiftliği ile mahdud üç ahşab odayı ve bir avluyu müştemil menzil. (Bunların hepsi Orhanlı köyündedir)

10. İstanbul hasları tevabiinden Konstantiniyye bağları arasında vaki' üç yer odası ve çardak ve ahır ve su kuyusu ve bağı muhtevi ve iki taraftan hazret-i vâkıfanın mülkü ve diğer iki taraftan tariki âm ile mahdud menzilin tamamı.

11. İstanbul mahallâtından saman viran mahallesinde vaki' iki adet yer odası ve üç fevkânî oda ve sofa ve ahır ve su kuyusu ve avlu ve kenifi müştemil ve iki taraftan tariki âm ve tariki has ile mahdud ve Şahin Vakfı ve sarraf Ramazan mülkü ile mahdud mezilin tamamı.

12. Rodos kalesinde orta kapu kurbundaki vaki' bir taraftan kalenin dâhili duvarına ikinci taraftan hamamcı Yunus duvarına kârib olan tarik-i âm ve bir taraftan Kasım Paşa ve Halil Bey Vakıfları ve Tireliler Mescidi Vakfı ve diğer taraftan hûdâ-yı mescidine mevkuf dükkânlar ve tarik-i âm ile mahdud tulen yüz beş ve arzen yirmi bir zira mahâl üzerindeki menzilin tamamı.

13. *Mezbur kalede eski hamam yanındaki kurbunda vaki' arzen kırk bir zira hâli arzın tamamı.*

14. *Üsküdar mahallâtından yeni mahalle Kıbtîlerin sâkin olduğu hücre ve dükkânların önünde vaki' at pazarı kurulan hal-i arz. Üsküdar kasabasında at pazarı ancak burada kurulup başka mahallinde at bey ve şira olunmamasına ve bu pazarda adeten alınan rüsumun hasılâtını mezbûr vakfın mütevellisi ahzedüb vakıf canibine zabt eylemesine emr-i sultanî ve hükm-ü hakanî sadır olmuştur.*

15. *Üsküdar mahallelerinden yeni mahallede vaki' yirmi iki fevkânî hücreyi müştamil hanın tamamı.*

16. *Yine mezkûr (mamure mahallesi) vaki' iki taraftan cadde ve bir taraftan debbağhane denilen menzil ve diğer taraftan da Mehmed Ağa evkafı ile mahdud aileli olan kimselerin ikâmeti için yapılan on altı hücre.²⁵⁸*

Vakfın 22 odalı bir hanı, 128 müstakil hücre (oda), 4 menzili, 4 tane arsası bulunmaktadır. Hücrelerin bir kısmı evlilere mahsus denilerek mahiyetleri belirtilmiştir. Diğer hücreler muhtemelen bekârlara kiralanmış odalardır. Menziller ise daha geniş, bahçeli ikamete mahsus mahallerdir. Bunlar da kiralanarak vakfa gelir sağlanmıştır.

Vakfın bir tanesi Üsküdar, ikisi Yenikapı ve sonuncusu da Rodos Adası'nda olmak üzere dört tane olan arsalarından Üsküdar'daki at pazarı kurulmak üzere bağışlanmıştır. Üsküdar'da başka bir yerde at pazarının kurulması padişah hükmü ile yasaklanarak vakfın çıkarları korumaya alınmıştır.

1.2.2.8. Fırın

Valide Sultan tarafından vakfa üç adet ekmek fırını bağışlanmıştı. Bunların üçü de Bursa'daydı. Bu fırınlardan ilki Atpazarı Mahallesi'nde; diğeri Reyhan Çarşısı yanında; sonuncusu ise Maksem Mahallesi'ndeydi. Fırınlardan hangi tür ekmek ürettiği belirtilmemiştir. Bu fırınlar, İstanbul dışında olduklarından, ekmek ihtiyacını karşılamak için değil, kira geliri elde etmek için bağışlanmış gayrimenkullerdi. Ancak

---

²⁵⁸ VGMA, a.v.

Osmanlı Devleti'nde zaman zaman özellikle kıtlık ve sefer zamanlarında Bursa'dan peksimet denen dayanıklı bir tür ekmeğin getirtildiği olmuştur.²⁵⁹ Ancak Bu durum için vakfa ait fırınlara müracaat edildiğine dair bir veri bulunmamaktadır.

---

²⁵⁹ Cafer Çiftçi, “Osmanlı Döneminde İstanbul’un İaşesinde Bursa’nın Rolü”, **OTAM**, S: 16, Ankara, 2004, s. 162.

İKİNCİ BÖLÜM

VAKFIN MALÎ YAPISI

2. Vakfın Mali Yapısı

Vakıflar, özellikle de bütçesi büyük olan selatin ve vüzerâ vakıfları ekonomik açıdan incelenmeye değer kurumlardır. Bir sultan vakfının mikro düzeyde ekonomik incelemeye tabi tutulması; yaşadığı zamanın fiyatlarının neler olduğu, ülkede meydana gelen malî değişimler ve bu değişimlere siyasi-askeri olayların ne kadar tesir ettiği, vakıf birimlerinde istihdam edilen vasıflı-vasıfsız kişilerin aldıkları ücretler, vakıfların istihdam kapasiteleri ve bunun ekonomi içindeki oranı gibi başka şekilde elde edilmesi zor olan pek çok değerli veriyi ortaya koymak demektir.

Araştırmanın bu bölümünde temel olarak vakfın ihya edilmesinden (990/1582), Evkaf Nezareti'nin kuruluşuna (1240/1826) kadar geçen sürede çeşitli arşivlerden derlediğimiz ayrıntılı muhasebe defterlerinden elde edilen rakamlar kullanılacaktır. Ayrıca ayrıntılı muhasebe defterlerinin olmadığı yıllarda icmal muhasebe kayıtlarından faydalanılmış, bunun yanında bazı şeriyye sicillerine de müracaat edilmiştir.

Bölüm temel olarak “Vakfın Gelirleri” ve “Vakfın Giderleri” olarak iki ana kısımda incelenmiştir. Gelirler kısmı “asl-ı mal” adlı vakfın tüm gelirleri, “Ani'l-müşaherat” adlı kira gelirleri ve “Emval-i müteferrika” denilen diğer gelirler alt başlıklarıyla, giderler kısmı ise “el-Vezâif” adlı maaş ödemeleri, “Harc-ı kılar” adlı imaret giderleri, “Fiyatlar” ve “İhracat-ı saire” adlı diğer giderler alt başlıkları altında değerlendirilmiştir.

Muhasebe kayıtlarının ilki 997/1588-1589 yılına ait bir icmaldir. Ayrıntılı ilk muhasebe kaydı ise 998/1589-1590 yılına aittir. 999/1590-1591 yılına ait bir kayda ulaşılamamıştır. 1000/1591-1592, 1001/1592-1593, 1002/1593-1594, 1003/1594-1595, 1004/1595-1596, 1005/1596-1597, 1006/1597-1599, 1007/1599-1600 yıllarını kapsayan bir defter serisi vardır. 1008/1599-1600 yılına ait de bir kayda rastlanılamamıştır. 1009/1601 yılı, 1026/1617 yıllarına ait ayrıntılı muhasebe defterleri mevcuttur. 1018/1609-1610 yılına ait defter ise vakıf birimlerinde görevli

olan personelin aylık maaş takip defteridir. Bu tarihten sonra ise uzun bir süreyi kapsayan muhasebe defterleri bulunmamaktadır. 1075/1664-1665 yılından itibaren tekrar başlayan kayıtlar 1240 yılına kadar birkaç yıllık aralar olmak üzere takip edilebilmektedir. 1075/1664-1665 yılına ait olan defter eksiktir ve yalnızca imarete yapılan aylık alımların kaydedildiği bir nüshanın parçasıdır. 1076/1665, 1078/1668-1669, 1080/1670-1671 yıllarının defterleri vardır. Bu tarihten sonra 1097/1686-1687 yılına kadar tekrar bir boşluk mevcut olup bundan sonra daha düzenli bir seri bulunmaktadır. Aşağıdaki listede vakfa ait defterler ve ait oldukları tarihler verilmiştir:

Muhasebe Defterlerinin Kapsadığı Zaman Aralıkları					
S.N.	Yıl	Başlangıç Tarihi (H)	Bitiş Tarihi (H)	Başlangıç Tarihi (M)	Bitiş Tarihi (M)
1	998	1 M 998	29 Z 998	10 Kasım 1589	29 Ekim 1590
2	1000	1 M 1000	30 Z 1000	19 Ekim 1591	7 Ekim 1592
3	1001	1 M 1001	29 Z 1001	8 Ekim 1592	26 Eylül 1593
4	1002	1 M 1002	29 Z 1002	27 Eylül 1593	15 Eylül 1594
5	1003	1 M 1003	30 Z 1003	16 Eylül 1594	5 Eylül 1595
6	1004	1 M 1004	30 Z 1004	6 Eylül 1595	24 Ağustos 1596
7	1005	1 M 1005	30 M 1006	25 Ağustos 1596	13 Ağustos 1597
8	1006	1 S 1006	12 Ş 1007	13 Eylül 1597	10 Mart 1599
9	1007	12 Ş 1007	22 Ş 1008	10 Mart 1599	8 Mart 1600
10	1009	5 N 1009	5 B 1010	10 Mart 1601	30 Aralık 1601
11	1026	12 Z 1025	13 Za 1027	21 Aralık 1616	1 Kasım 1618
12	1076	1 C 1076	OKUNMUYOR	9 Aralık 1665	Okunmuyor
13	1078	1 N 1078	29 Ş 1079	14 Şubat 1668	1 Şubat 1669
14	1080	1 N 1080	30 Ş 1081	23 Ocak 1670	11 Mart 1671
15	1097	16 R 1097	26 R 1098	12 Mart 1686	11 Mart 1687
16	1098	26 R 1098	7 Ca 1099	11 Mart 1687	10 Mart 1688
17	1099	8 Ca 1099	17 Ca 1100	11 Mart 1688	9 Mart 1689
18	1100	19 Ca 1100	28 Ca 1101	11 Mart 1689	9 Mart 1690
19	1102	10 C 1102	20 C 1103	11 Mart 1691	9 Mart 1692

20	1103	21 C 1103	3 B 1104	10 Mart 1692	10 Mart 1693
21	1104	13 B 1104	13 B 1105	20 Mart 1693	10 Mart 1694
22	1105	14 B 1105	24 B 1106	11 Mart 1694	10 Mart 1695
23	1106	25 B 1106	6 Ş 1107	11 Mart 1695	9 Mayıs 1696
24	1107	7 Ş 1107	16 Ş 1108	10 Mayıs 1696	8 Mayıs 1697
25	1108	17 Ş 1108	27 Ş 1109	9 Mayıs 1697	8 Mayıs 1698
26	1109	28 Ş 1109	8 N 1110	9 Mayıs 1698	10 Mart 1699
27	1110	9 N 1110	20 N 1111	11 Mart 1699	11 Mart 1700
28	1111	21 N 1111	2 L 1112	12 Mart 1700	12 Mart 1701
29	1112	2 L 1112	11 L 1113	12 Mart 1701	11 Mart 1702
30	1113	12 L 1113	21 L 1114	12 Mart 1702	10 Mart 1703
31	1114	23 L 1114	4 Za 1115	12 Mart 1703	10 Mart 1704
32	1116	16 Za 1116	25 Za 1117	12 Mart 1705	10 Mart 1706
33	1117	27 Za 1117	6 Z 1118	12 Mart 1706	11 Mart 1707
34	1118	7 Z 1118	18 Z 1119	12 Mart 1707	11 Mart 1708
35	1119	19 Z 1119	29 Z 1120	12 Mart 1708	11 Mart 1709
36	1121	1 M 1121	10 M 1122	13 Mart 1709	11 Mart 1710
37	1122	11 M 1122	20 M 1123	12 Mart 1710	10 Mart 1711
38	1123	21 M 1123	3 S 1124	11 Mart 1711	12 Mart 1712
39	1124	4 S 1124	14 S 1125	13 Mart 1712	12 Mart 1713
40	1125	15 S 1125	24 S 1126	13 Mart 1713	11 Mart 1714
41	1126	25 S 1126	5 Ra 1127	12 Mart 1714	11 Mart 1715
42	1127	6 Ra 1127	16 R 1128	12 Mart 1715	9 Nisan 1716
43	1128	16 Ra 1128	27 Ra 1129	10 Mart 1716	11 Mart 1717
44	1129	28 Ra 1129	8 R 1130	12 Mart 1717	11 Mart 1718
45	1130	10 R 1130	19 R 1131	11 Mart 1718	11 Mart 1719
46	1131	20 R 1131	29 R 1132	12 Mart 1719	10 Mart 1720
47	1132	2 Ca 1132	13 Ca 1133	12 Mart 1720	12 Mart 1721
48	1133	14 Ca 1133	23 Ca 1134	13 Mart 1721	11 Mart 1722
49	1134	24 Ca 1134	3 C 1135	12 Mart 1722	11 Mart 1723
50	1135	5 C 1135	15 C 1136	13 Mart 1723	11 Mart 1724

51	1136	16 C 113	25 C 1137	2 Mart 1725	11 Mart 1725
52	1137	26 C 1137	5 B 1138	12 Mart 1725	9 Mart 1726
53	1138	8 B 1138	18 B 1139	12 Mart 1726	11 Mart 1727
54	1139	18 B 1139	30 B 1140	11 Mart 1727	12 Mart 1728
55	1140	1 M 1140	29 Z 1140	19 Ağustos 1728	6 Ağustos 1728
56	1141	12 Ş 1141	21 Ş 1142	13 Mart 1729	11 Mart 1730
57	1142	22 Ş 1142	2 N 1143	12 Mart 1730	11 Mart 1731
58	1143	3 N 1143	13 N 1144	12 Mart 1731	10 Mart 1732
59	1144	15 N 1144	25 N 1145	12 Mart 1732	11 Mart 1733
60	1145	25 N 1145	6 L 1146	11 Mart 1733	12 Mart 1734
61	1146	6 L 1146	16 L 1147	12 Mart 1734	11 Mart 1735
62	1147	16 L 1147	28 L 1148	12 Mart 1735	12 Mart 1736
63	1148	28 L 1148	20 Za 1149	12 Mart 1736	22 Mart 1737
64	1149	10 Za 1149	20 Za 1150	12 Mart 1737	11 Mart 1738
65	1150	21 Za 1150	2 Z 1151	12 Mart 1738	13 Mart 1739
66	1151	3 Z 1151	12 Z 1152	14 Mart 1739	11 Mart 1740
67	1152	13 Z 1152	23 Z 1153	12 Mart 1740	11 Mart 1741
68	1153	24 Z 1153	5 M 1155	12 Mart 1741	12 Mart 1742
69	1154	24 Z 1153	27 M 1157	12 Mart 1741	12 Mart 1744
70	1155	24 Z 1153	27 M 1157	12 Mart 1741	12 Mart 1744
71	1156	24 Z 1153	27 M 1157	12 Mart 1741	12 Mart 1744
72	1159	18 S 1159	29 S 1160	12 Mart 1746	12 Mart 1747
73	1169	1169	YOK	1757	YOK
74	1170	20 C 1170	2 B 1171	12 Mart 1757	12 Mart 1758
75	1171	2 B 1171	29 R 1172	12 Mart 1758	30 Aralık 1758
76	1173	24 B 1173	4 Ş 1174	12 Mart 1760	11 Mart 1761
77	1175	15 Ş 1175	26 Ş 1176	11 Mart 1762	12 Mart 1763
78	1177	26 Ş 1176	9 R 1177	12 Mart 1763	17 Ekim 1763
79	1178	19 N 1178	20 N 1179	12 Mart 1765	2 Mart 1766
80	1179	20 N 1179	10 L 1180	2 Mart 1766	11 Mart 1767
81	1181	22 L 1181	4 Za 1182	12 Mart 1768	12 Mart 1769

82	1183	15 Za 1183	25 Za 1184	12 Mart 1770	12 Mart 1771
83	1185	17 Z 1185	18 Z 1186	22 Mart 1772	12 Mart 1773
84	1186	18 Z 1186	28 Z 1187	12 Mart 1773	12 Mart 1774
85	1187	28 Z 1187	30 Ca 1188	12 Mart 1774	8 Ağustos 1774
86	1189	10 M 1189	21 M 1190	13 Mart 1775	12 Mart 1776
87	1191	21 M 1191	11 S 1192	1 Mart 1777	11 Mart 1778
88	1192	11 S 1192	22 S 1193	11 Mart 1778	11 Mart 1779
89	1193	23 S 1193	29 Z 1193	12 Mart 1779	7 Ocak 1780
90	1194	5 Ra 1194	15 Ra 1195	11 Mart 1780	11 Mart 1781
91	1195	16 Ra 1195	26 Ra 1196	12 Mart 1781	11 Mart 1782
92	1196	27 Ra 1196	7 R 1197	12 Mart 1782	12 Mart 1783
93	1197	8 R 1197	19 R 1198	13 Mart 1783	12 Mart 1784
94	1198	20 R 1198	29 R 1199	13 Mart 1784	11 Mart 1785
95	1199	1 Ca 1199	10 Ca 1200	12 Mart 1785	11 Mart 1786
96	1200	11 B 1200	21 B 1201	10 Mayıs 1786	9 Mayıs 1787
97	1201	22 Ca 1201	3 C 1202	12 Mart 1787	11 Mart 1788
98	1202	3 C 1202	14 C 1203	11 Mart 1788	12 Mart 1789
99	1203	14 Ş 1203	24 C 1204	10 Mayıs 1789	11 Mart 1790
100	1204	25 C 1204	6 B 1205	12 Mart 1790	11 Mart 1791
101	1205	7 B 1205	18 B 1206	12 Mart 1791	12 Mart 1792
102	1206	7 B 1205	2 S 1207	12 Mart 1791	19 Eylül 1792
103	1208	9 Ş 1208	19 Ş 1209	12 Mart 1794	11 Mart 1795
104	1209	20 Ş 1209	2 N 1210	12 Mart 1795	11 Mart 1796
105	1210	3 N 1210	12 N 1211	12 Mart 1796	11 Mart 1797
106	1211	13 N 1211	23 N 1212	11 Mart 1797	11 Mart 1798
107	1212	24 N 1212	5 L 1213	12 Mart 1798	12 Mart 1799
108	1213	6 L 1213	16 L 1214	13 Mart 1799	13 Mart 1800
109	1214	16 L 1214	26 L 1215	13 Mart 1800	12 Mart 1801
110	1215	28 L 1215	7 Za 1216	14 Mart 1801	11 Mart 1802
111	1216	8 Za 1216	18 Za 1217	12 Mart 1802	12 Mart 1803
112	1217	19 Za 1217	30 Za 1218	13 Mart 1803	12 Mart 1804

113	1218	1 Z 1218	10 Z 1219	13 Mart 1804	12 Mart 1805
114	1219	11 Z 1219	22 Z 1220	13 Mart 1805	13 Mart 1806
115	1223	15 M 1223	25 M 1224	18 Mart 1808	12 Mart 1809
116	1224	26 M 1224	6 S 1225	13 Mart 1809	13 Mart 1810
117	1225	6 S 1225	17 S 1226	13 Mart 1810	13 Mart 1811
118	1226	18 S 1226	27 S 1227	14 Mart 1811	12 Mart 1812
119	1230	1 R 1230	12 R 1231	13 Mart 1815	12 Mart 1816
120	1234	16 Ca 1234	27 Ca 1235	13 Mart 1819	12 Mart 1820
121	1235	27 Ca 1235	8 C 1236	12 Mart 1820	13 Mart 1821
122	1236	8 C 1236	18 C 1237	13 Mart 1821	12 Mart 1822
123	1237	19 C 1237	29 C 1238	13 Mart 1822	13 Mart 1823
124	1238	29 C 1238	11 B 1239	13 Mart 1823	12 Mart 1824
125	1239	12 B 1239	22 B 1240	13 Mart 1824	12 Mart 1825
126	1240	23 B 1240	3 Ş 1241	13 Mart 1825	13 Mart 1826

Tablo 1.

2.1. Vakfın Gelirleri (Asl-ı Mal - Ani'l-Mahsulat)

Nurbanu Sultan Vakfı, bir selatin vakfı olması dolayısıyla oldukça çeşitli ve miktarca yüksek gelirlere sahipti. Vakfa temlik edilmiş olan mukataalardan, sahip olduğu gayrimenkullerden, tahsis edilmiş bazı vergi çeşitlerinden elde ettiği gelirler ana gelir kalemlerini oluşturmaktaydı.

Vakfın bir yıla ait sahip olduğu toplam gelire “Asl-ı mal” denilmektedir. Bu miktarın içinde bir sene önceden devreden kasa fazlası “Bakıye-i sene-i maziye” de bulunmaktadır. Bazen bir yıl önceden devreden miktar, alacak olarak tahsil edilmeyi bekleyen bir para da olabilmektedir. Yani “Asl-ı mal” o malî yıl içinde tahsil edilmiş miktarı ifade etmez, hatta asl-ı mal tabirinin karşılığı olan meblağın tamamı nakit olarak kasada bulunmayabilir. Bundan dolayı vakfın bir yıl içinde elde ettiği tüm gelirler o malî yıla ait muhasebe defterlerinde “Ani'l-mahsulat” kalemi içinde yer alan gelirlerdir. Ani'l-mahsulat, bir yıl önceden kalan miktar olmaksızın yalnızca mevcut malî yıl gelirlerini kapsayan kalemleri ve meblağları göstermektedir. Dolayısıyla

vakfın o yıl içindeki asıl geliri “Anı’l-mahsulat” kısmında yer alan miktardır. Bu gelirler temel olarak vakfa ait mukataalardan elde edilen vergi gelirleri, çeşitli sınai-ticarî atölye ve işletmelerden elde edilen gelirler ile dükkân ve odalardan elde edilen kira gelirlerini kapsamaktadır. Ayrıca vakfiyede vakıf câbîleri tarafından toplanması şart koşulan bazı yerlere ait cizye, bad-ı heva, bac-ı bazar, adet-i ağnam gibi vergi gelirleri ile vakfa ait çiftliklerdeki mahsulün satışından elde edilen gelirler de bulunmaktadır.

Vakfın sabit gelirleri dışında “Emval-i müteferrika” adı verilen bir kalem daha vardır. Bu gelirler, sürekliliği olmayan ve ait olduğu yılda istisnâî bir durum dolayısıyla elde edilen gelirlerdir.

Vakfın gelirleri içinde en büyük yeri mukataa gelirleri tutmaktadır, bunlar içinde de en önemli kaynak Yeniil Hasları gelirleridir. Vakfın diğer varlıkları Yanbolu ve Rodosçuk mukataalarından elde edilen gelirler Yeniil ile kıyaslandığında oldukça düşük miktarlarda kalmaktadır.

Bütçe içindeki en önemli ikinci gelir kaynağını ise kiralar oluşturmaktadır. Hem İstanbul’da hem de Üsküdar’da yer alan vakfa ait gayrimenkullerden elde edilen kira gelirlerinin içinde dört farklı hamamdan elde edilen gelirler en önemli yekünü oluşturmaktadır. Bundan sonra vakfa ait diğer dükkân, oda ve hücrelerin kiralari yer almaktadır.

Diğer gelirler başlığı altında sayabileceğimiz kimsesizlerin terekesindeki malların satışından elde edilen muhallefat gelirleri, kiralanan gayrimenkullerden alınan peşin parayı ifade eden muaccele gelirleri, imaretteki kiler fazlasının satışından elde edilen gelirler, düzenli olmayan bazı vergilerin tutarları ise tüm gelir içinde bazı yıllar hariç küçük bir meblağı ifade etmektedir.

Vakfın kurulduğu dönem Osmanlı Tarihinde Fatih devrinden sonra yapılan en büyük taşşışın gerçekleştirildiği yıllara rastlamaktadır.²⁶⁰ Ülke ekonomisinin

²⁶⁰ Ekrem Erdem, “Osmanlı Para Sistemi ve Taşşış Politikası: Dönemsel Bir Analiz”, **Bankacılar Dergisi**, İstanbul, 2006, sayı 56, s. 11.

gidişatıyla bağlantılı olarak vakıf gelirlerinin nominal olarak hemen hemen sabit kaldığı ancak reel anlamda yıldan yıla düştüğü anlaşılmaktadır. Vakfın gelişimini izlediğimiz yaklaşık 240 yıllık dönemde vakıf gelirlerinin ilk yıla nazaran reel anlamda yaklaşık 16 kat azaldığını görmekteyiz.

Yıl (Hicri)	Yıl(Miladi)	Toplam Gelir	Yıl (Hicri)	Yıl(Miladi)	Toplam Gelir
998	1589/1590	6.219.563	1150	1738/1739	4.003.481
1000	1590/1591	6.367.784	1151	1739/1740	0
1001	1592/1593	7.287.151	1152	1740/1741	3.989.608
1002	1593/1594	7.562.606	1153	1741/1742	4.698.036
1003	1594/1595	7.487.780	1154	1741/1742	4.383.580
1004	1595/1596	7.403.360	1155	1742/1743	3.977.170
1005	1596/1597	3.068.410	1156	1743/1744	4.383.580
1006	1597/1599	14.425.428	1159	1746/1747	4.015.604
1007	1599/1600	7.261.882	1169	1756	0
1009	1601/1601	7.791.776	1170	1757/1758	4.477.975
1026	1617	1.958.861	1171	1758	4.103.721
1027	1618	1.958.861	1173	1760/1761	3.471.318
1076	1665/?	108.970	1175	1762/1763	3.563.862
1078	1668/1669	3.351.623	1176	1763	3.549.144
1080	1670/1671	3.450.044	1177	1764	3.678.225
1097	1686/1687	3.983.076	1178	1765/1766	3.653.496
1098	1687/1688	3.729.228	1179	1766/1767	3.542.275
1099	1688/1689	3.731.539	1181	1768/1769	3.484.343
1100	1689/1690	3.653.280	1183	1770/1771	3.901.844
1102	1691/1692	3.960.989	1185	1772/1773	3.668.634
1103	1692/1693	3.917.488	1186	1773/1774	7.056.045
1104	1693/1694	4.238.045	1187	1774/1774	7.077.302
1105	1694/1695	4.176.007	1189	1775/1776	7.094.936
1106	1695/1696	3.162.278	1191	1777/1778	5.354.235
1107	1696/1697	4.149.467	1192	1778/1779	5.084.249
1108	1697/1698	3.844.859	1193	1779/1780	5.129.256
1109	1698/1699	3.863.729	1194	1780/1781	4.974.168
1110	1699/1700	4.254.334	1195	1781/1782	5.114.172
1111	1700/1701	4.219.280	1196	1782/1783	4.867.119
1112	1701/1702	4.221.499	1197	1783/1784	4.221.083
1113	1702/1703	4.234.368	1198	1784/1785	3.542.882

1114	1703/1704	4.253.381	1199	1785/1786	3.582.882
1116	1705/1706	4.559.836	1200	1786/1787	3.513.844
1117	1706/1707	4.265.404	1201	1787/1788	5.267.323
1118	1707/1708	4.250.374	1202	1788/1789	4.955.603
1119	1708/1709	5.823.658	1204	1790/1791	3.396.174
1121	1709/1710	4.227.840	1205	1791/1792	5.046.014
1122	1710/1711	2.193.460	1206	1791/1792	4.883.639
1123	1711/1712	4.244.777	1208	1794/1795	5.009.467
1124	1712/1713	4.277.934	1209	1795/1796	4.948.320
1125	1713/1714	4.257.129	1210	1796/1797	3.856.520
1126	1714/1715	3.255.578	1211	1797/1798	3.890.312
1127	1715/1716	3.767.420	1212	1798/1799	3.475.354
1128	1716/1717	3.921.755	1213	1799/1800	3.498.109
1129	1717/1718	3.921.755	1214	1800/1801	3.451.660
1130	1718/1719	3.746.988	1215	1801/1802	3.457.456
1131	1719/1720	3.764.601	1216	1802/1803	3.455.485
1132	1720/1721	3.988.188	1217	1803/1804	3.460.237
1133	1721/1722	3.785.477	1218	1804/1805	3.459.216
1134	1722/1723	3.824.895	1219	1805/1806	3.457.356
1135	1723/1724	3.765.618	1223	1808/1809	3.393.821
1136	1725/1725	3.805.250	1224	1809/1810	3.469.480
1137	1725/1726	3.914.167	1225	1810/1811	3.551.547
1138	1726/1727	4.180.040	1226	1811/1812	3.441.017
1139	1727/1728	3.778.096	1230	1815/1816	4.287.257
1140	1728/1728	3.834.955	1231	1816/1817	4.287.257
1141	1729/1730	3.778.923	1232	1817/1818	4.405.957
1142	1730/1731	3.889.512	1233	1818/1819	4.405.957
1143	1731/1732	4.820.209	1234	1819/1820	4.390.237
1144	1732/1733	4.112.653	1235	1820/1821	4.444.237
1145	1733/1734	3933376	1236	1821/1822	4.394.232
1146	1734/1735	4.033.212	1237	1822/1823	4.390.337
1147	1735/1736	4.050.358	1238	1823/1824	4.393.237
1148	1736/1737	3.838.477	1239	1824/1825	4.390.187
1149	1737/1738	4.031.907	1240	1825/1826	4.390.337

Tablo 2: Vakfın Gelirleri Tablosu

2.1.1. Mukataa gelirleri

Atik Valide Sultan Vakfı'nın gelirlerinin çok önemli bir kısmı mukataa gelirlerinden oluşmaktaydı. Osmanlı Devleti'nde uygulanan toprak sistemi, ulaşımın

yetersiz ve toprakların devasa büyüklükte olduğu bir devlette vergi gelirlerinin pratik bir şekilde toplanmasını amaçlayarak tasarlanmış bir sistemdir. Barkan'ın “*Büyük kısmı aynen mahsul olarak toplanmakta olan vergi gelirlerinin nakli, paraya çevrilmesi, merkezi bir devlet hazinesi halinde toplanarak oradan vazifelilere dağıtılmasının güçlüğü karşısında, bir kısım asker ve memurlara, muayyen bölgelerden kendi nam ve hesaplarına tahsili salahiyeti ile birlikte vergi kaynaklarının tahsisi*”²⁶¹ olarak tarif ettiği sistemin içinde bazı toprakların gelirleri vazifelilere dağıtılmak yerine doğrudan merkeze aktarılmaktaydı. Bu şekildeki topraklardan olan Yeniil Hasları Mukataası, Yanbolu Mukataası ve Rodoscuk Mukataası'nın vergi gelirleri Atik Valide Sultan Vakfı'na temlik edilmiştir. Yeniil Hasları'nın tamamı, Yanbolu ve Rodoscuk Mukataalarından ise yalnızca bazı köylerin tahsisi yapılmıştır.

Vakfın ilk faaliyet yıllarında vakıf câbîleri tarafından toplanan vergi gelirleri, sonraki yıllarda ise iltizam usulü ile toplanmıştır. İltizam usulü diye bilinen bu malî birim, muhteva veya mekân yönüyle ile birbirine yakın bulunan bir veya birkaç vergi kaynağının birleşimini temsil ve ifade eden yıllık nakit bir gelir bütünü olarak kıymetlendirilmekte bulunan mukataalardır. Mültezimler müzayede konusu olan mukataayı vadettiği gelir üzerinden değerlendirerek devlete ödeyecekleri miktarı teklif ederlerdi. Bunlar arasından en yüksek teklifi yapan mültezime 1 ila 3 yıl arasında farklılık arz eden bir zaman için o mukataayı vergilendirme hakkını devrederdi.²⁶²

İltizam usulü uygulanmadan önce Yeniil Hasları mukataasının vergilerini tahsil eden görevliler için “Voyvoda” tabiri kullanılmıştır. Bu anlamda vakıf gelirlerinin tahsildarlığını yapan voyvoda ile câbî arasında bir fark bulunup bulunmadığı ve vakfın ücretli bir elemanı mı yoksa iltizam yoluyla çalıştırılan bir mültezimi mi olduğu tam açıklığa kavuşturulamamaktadır. Ancak aşağıda görülen uygulamalar, ikisi arasında fark olmadığını düşündürmektedir. XVI ve XVII. yüzyıllarda Anadolu'da ve Rumeli'deki büyük aşiretlerin vergilerinin tahsilini üstlenen mültezimler de voyvoda ismiyle anılıyordu. Yeniil, Yüzdepare, Mardin, Zile ve Halep'teki bazı aşiretlerin vergileri voyvodalık üzere iltizama veriliyordu.²⁶³

²⁶¹ Ömer Lütfi Barkan, “Timar”, *İ.A.*, C: 12/1, İstanbul, 1970, s. 286-287.

²⁶² Mehmet Genç, *Osmanlıda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2000, s. 103.

²⁶³ Erol Özvar, “Voyvoda”, *DİA*, C: 43, İstanbul, 2013, s. 129-131.

2.1.1.1. Yeniil Hasları Mukataası

Vakfa ait tüm gelirler içinde vakfin en büyük gelir kaynağını “Yeniil mukataası” oluşturmaktadır. Vakıf gelirinin yaklaşık yüzde yetmişi bu haslardan sağlanmaktadır. Yeniil mukataasının kapsadığı alanın büyüklüğü gelirlerin bu orana ulaşmasında etkili olmuştur.

Yeniil Hasları adıyla bilinen arazi 991/1583 yılında Atik Valide Vakfı'na temlik edilmiştir. Bölgede çoğunlukla Halep Türkmenleri yaşamaktadır. Türkmenler konar-göçer olduklarından gelirlerin çoğunluğu hayvan sürüleri üzerinden tahsil edilmektedir.

Yeniil kazasındaki yerleşik ve konargöçer ahaliden alınan vergiler; ilk tahrinin yapıldığı 955/1548-1549 yılında ve 991/1583 yılına ait vakfin da kurulduğu yıla tekabül eden tahrir defterinde, ağıl, ağnam, arus, asiyab, bad-ı heva, bennak, destbani, çift, dönüm, ihtisab, kışlak, koru, kovan, yava, yaylak, cizye, mücerred şeklinde sıralanmıştır.

Tarım ürünlerinden alınan vergiler ve miktarları da aynı tahrir defterlerinde yer almıştır. Buna göre Yeniil reayasından malikâne-divani usulüne göre vergi toplanmaktaydı. Bu sistemin esası, köylünün yetiştirdiği mahsulden kanunnamele tayin edilen miktarını divani hissesi olarak sipahiye, bir miktarını ise malikâne hissesi olarak toprak sahibine vermektir. Fakat Yeniil Atik Valide Sultan Vakfı'na bağlı olmasından dolayı farklı bir uygulamaya tabi tutulmuş ve halkın iktisadî bakımdan zayıf olması sebebiyle bölgeyi “mamur” ve “abad” etmek için malikâne ve divani hissesinin yedide bir oranında, alındığı, bir tarafı mülk veya vakıf olan köylerin mahsulünden ise malikâne ve divani hissesi olarak beşte bir hisse alındığı belirtilmektedir. Ancak bölgede var olan bazı köyler yol üzerinde olduklarından ve yolcuların uğrak yeri olmalarından dolayı padişah emriyle onda bir hisse ödemekteydiler.

Diğer taraftan ticarî malların satışından da bazı oranlarla vergi alınmıştır. Reayaya ait sebze, meyve, tahıl gibi tarım ürünleri ile et ve ekmeğin narh verilerek satılması istenmiştir.²⁶⁴

Vakfın kurulduğu ilk yıllarda mukataa usulünün uygulanmadığı ve gelirlerin vakıf câbîleri tarafından toplandığı yıllık muhasebelerden takip edilebilmektedir. Mukataa usulünün uygulanmadığı yıllarda elde edilen gelir miktarı da yıllara göre farklılıklar arz etmektedir.

Gelirleri takip ettiğimiz muhasebe defterlerinin durumu ile ilgili bir değerlendirme yaparsak: 997/1588-1589 yılına ait vakfın ulaşabildiğimiz ilk muhasebe kaydından 1009/1601 yılına kadar neredeyse eksiksiz bir seri defter mevcuttur. Bu yıllarda vakfın gelirlerinin câbîler eliyle toplandığı da rahatlıkla tespit edilebilmektedir. Ancak bu tarihten sonra 1018/1609, 1025/1616, 1026/1717 tarihli defterler dışında 1075/1664 yılına kadar olan defterler kayıptır. Yaklaşık elli yıllık bir zamanı içeren bu dönemle ilgili muhasebe kayıtları üzerinden herhangi bir bilgiye ulaşamamaktayız. 1075/1664 yılından itibaren yine arada birkaç yıllık boşluklar olmak üzere inceleme konumuzun sınırını teşkil eden 1240/1826 'a kadar düzenli bir defter serisi bulunmaktadır.

İlk yıllara ait defterlerde Yeniil Haslarından elde edilen gelirler, iltizama verildiği dönemle karşılaştırıldığında daha yüksek görünmektedir. 1026/1617 yılındaki düşüşün ardından gelen yıllarla ilgili kayıtlar bulunmadığından bu düşüşün devamlı olup olmadığı konusunda bir yorum yapma imkânı bulunmamaktadır. Bu yıla ait düşüşün nedeni defterin eksik olmasından da kaynaklanabilir, çünkü bu yıla ait defter başka bir nüsha olmaması sebebiyle kullanmaya mecbur olduğumuz aslında müsvedde diyebileceğimiz bir defterdir. Fakat defterdeki verilerin aslına uygun olması ihtimali de mevcuttur. Böyle kabul ettiğimizde bu düşüşün nedenini ülkenin o dönemde yaşadığı siyasi, ekonomik veya sosyal sıkıntıların bölgesel veya genel olarak yansımaları şeklinde de düşünebiliriz. Ancak yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi ardından

---

²⁶⁴ İlhan Şahin, **Yeni-il Kazası ve Yeni-il Türkmenleri (1548-1653)**, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yeniçağ Tarihi Kürsüsü, İstanbul, 1980, s. 32.

gelen yıllara ait malzemelere ulaşamadığımız için yalnız bu malî yıla bakarak düşüşü bu şekilde yorumlamak da pek uygun düşmemektedir.

1075/1664'ten sonraki defterlerde Yeniil hasları gelirlerinin mukataa usulü ile toplandığına dair kayıtlar net bir şekilde yer almaktadır. Mukataa usulünün uygulanmaya başlandığı tarih, aradaki yıllara ait defterlerin eksikliğinden dolayı, muhasebe kayıtlarından yola çıkarak tespit edilememektedir. Ancak Yeniil Hasları üzerine hazırlanan bir çalışmada yer alan bazı bilgilerden arazinin 1040/ 1630-1631 tarihinde mukataaya verildiği anlaşılmaktadır.²⁶⁵

1075/1664 yılından 1173/1760-1761 tarihine kadar Yeniil hasları 3.000.000 akçelik bir mukataa gelirine sahiptir ve elimizdeki tüm defterlerde yıl atlamaksızın kaydedilmiştir. 1078/1668-1669 ve 1080/1670-1971 yıllarına gelir 2.500.000, 1102/1691-1692 ve 1103/1692-1693 yıllarında 2.928.000, 1116/1705-1706 ile 1121/1709-1710 yılları arasında ise 3.000.000 akçeyi bir miktar aşan meblağlar yer almıştır.

Elimizdeki yıllara ait Yeniil Hasları gelirlerini yaklaşık onar yıllık dönemlerle tabloştırdığımızda mukataaya verildikten sonra gelirlerde bir istikrar oluştuğunu söylemek mümkündür.

Yeniil Mukataası Gelirleri (Akçe)	
998(1589-1590)	5.034.005
1009(1600-1601)	6.587.855
1026(1617)	1.403.636
1078(1668-1669)	2.500.000
1100(1689-1690)	3.000.000
1110(1699-1700)	3.021.600
1121(1709-1710)	3.043.200

²⁶⁵ Şahin, a.g.e., s. 32.

1130(1718-1719)	3.000.000
1140(1728-1729)	3.000.000
1150(1738-1739)	3.000.000
1159(1746-1747)	3.000.000
1170(1757-1758)	3.000.000

Tablo 3.

1173/1760-1761 yılından sonraki kayıtlarda ise mukataa gelirlerinin tamamı “el-mukataat” başlığı altında toplanmıştır. Bu tarihten itibaren “el-mukataat” kaydının içinde muhtemelen yalnız Yeniil haslarının gelirleri değil, Yanbolu ve Rodosçuk mukataalarının gelirleri de yer almaktadır. 1173/1760-1761 dan 1240 yılına kadar 2.788.320 akçe olarak kaydedilmiş bu gelir kaleminin büyük kısmının Yeniil’e ait olduğu önceki yıllara ait kayıtlarla mukayese edildiğinde rahatlıkla anlaşılabilir. Gelirin az bir kısmının Yanbolu ve Rodosçuk mukataalarından gelen miktarlar olduğu düşünülse bile, söz konusu miktardan bu yıllarda vakfın mukataa gelirlerinin genel bir düşüş yaşadığı anlaşılmaktadır.

1126/1714-1715 senesinde reayanın şikâyeti üzerine, bir hattı hümayunla Atik Valide evkafından çıkarılmış, 1130/1718-1719 senesinde çıkarılan başka bir hattı hümayunla tekrar Atik Valide Vakfı’na bağlanmıştır.²⁶⁶ Bu yıllar arasında kalan 1128/1716-1717 ve 1129/1717-1718 yıllarına ait olan defter iki yıl birlikte olacak şekilde tutulmuştur. Atik Valide vakfından çıkarıldığı bilinen bu yıllarda vakfın Yeniil’den aldığı gelirler devam etmiş görünmektedir.

Yeniil Hasları Gelirleri							
Yıl	Yeniil	Yıl	Yeniil	Yıl	Yeniil	Yıl	Yeniil
998	5.034.005	1117	3.025.380	1151	0	1202	0
1000	5.150.000	1118	3.034.350	1152	3.000.000	1204	0
1001	5.958.060	1119	3.043.200	1153	3.000.000	1205	0
1002	6.230.446	1121	3.043.200	1154	3.000.000	1206	0

²⁶⁶ İlhan Şahin, a.g.e., s.32.

1003	6.164.476	1122	3.000.000	1155	3.000.000	1208	0
1004	6.189.920	1123	3.000.000	1156	3.000.000	1209	0
1005	1.700.000	1124	3.000.000	1159	3.000.000	1210	0
1006	12.654.400	1125	3.000.000	1169	0	1211	0
1007	5.710.850	1126	3.000.000	1170	3.000.000	1212	0
1009	6.587.855	1127	3.000.000	1171	3.000.000	1213	0
1026	0	1128	3.125.000	1173	0	1214	0
1027	0	1129	3.125.000	1175	0	1215	0
1076	0	1130	3.000.000	1176	0	1216	0
1078	2.500.000	1131	3.000.000	1177	0	1217	0
1080	3.000.000	1132	3.000.000	1178	0	1218	0
1097	3.000.000	1133	3.000.000	1179	0	1219	0
1098	3.000.000	1134	3.000.000	1181	0	1223	0
1099	3.000.000	1135	3.000.000	1183	0	1224	0
1100	3.000.000	1136	3.000.000	1185	0	1225	0
1102	2.928.000	1137	3.000.000	1186	0	1226	0
1103	2.928.000	1138	3.000.000	1187	0	1230	0
1104	3.001.000	1139	3.000.000	1189	0	1231	0
1105	3.000.000	1140	3.000.000	1191	0	1232	0
1106	3.000.000	1141	3.000.000	1192	0	1233	0
1107	2.928.000	1142	3.000.000	1193	0	1234	0
1108	2.700.000	1143	3.000.000	1194	0	1235	0
1109	2.711.300	1144	3.000.000	1195	0	1236	0
1110	3.021.600	1145	3000000	1196	0	1237	0
1111	3.021.600	1146	3.000.000	1197	0	1238	0
1112	3.021.600	1147	3.000.000	1198	0	1239	0
1113	3.021.600	1148	3.000.000	1199	0	1240	0
1114	3.021.600	1149	3.000.000	1200	0		
1116	3.021.600	1150	3.000.000	1201	0		

Tablo 4.

Defterlerden birkaç tanesinin kapsadığı zaman dilimi iki yılı içerdiğinden bu defterlerdeki veriler tam ikiye bölünerek farklı yıllar gibi değerlendirilmiştir. Bunlar 1026-1027, 1127-1128 ve 1154-1155-1156 yıllarıdır.

2.1.1.2. Yanbolu ve Rodoscuk Mukataaları

Yanbolu ve Rodoscuk mukataaları vakfın tüm gelirleri içinde Yeniil Hasları ve kira gelirlerinden sonra gelen en önemli ve düzenli gelirleri ifade ederler. Bu iki mukataa içinde Yanbolu mukataası, geliri daha fazla olan arazilerdir. Günümüzde Bulgaristan sınırları içinde kalan Yanbolu arazisinin ilk yıllarda daha fazla iken, defterlerin olmadığı yıllardan sonra gelen dönemde üç kat azaldığı görülmektedir. 998/1589-1590 yılında 210.157 akçe, 1009 (1600-1601) yılında 317.579 akçe olan gelir, 1100/1689-1690 ile 1126/1714-1715 yılları arasında 55.000 ile 72.000 arasında seyretmiş, 1127/1715-1716 tarihinden sonra 108.000 ile 180.000 arasında değişmiştir.

Yanbolu mukataasında Çoğoba, Bozacı, Hamzaviranı, Domuzlu, Yeniköy karyeleri vakfa bağlı köylerdir. Yine Eski Zağra'ya bağlı Ayvalı, Çavuşlu, Sekban; Karınabad'a bağlı Tilkiköyü ve Yeniköy karyeleri; Yenipazar kazasına bağlı Eskiköy ve Kanlıova karyeleri; Şumnu kazasında Doşova ve Akdere denilen köyler bu mukataanın birimleridir.

Yanbolu gelirleri Yeniil gelirlerinde olduğu gibi ilk yıllarda vakıf câbîeri tarafından toplanmaktaydı. Bu yıllardaki muhasebe kayıtlarında “kethüda” isimli görevliler gelirleri toplamış görünmektedirler. Kethüda'nın çok çeşitli tanımları olduğu bir gerçektir.²⁶⁷ Ancak burada vakıf gelirlerini toplayan câbî anlamında bir vazifesi olmalıdır.

Yanbolu da muhtemelen Yeniil ile aynı tarihlerde mukataa usulüne geçerek işletilmeye başlanmıştır. 1100/1689-1690 yılından itibaren olan gelirler mukataa usulü üzerinden toplanan gelirlerdir. Nitekim bu yıllara ait defterlerde mültezim isimlerini görmekteyiz.

Rodoscuk gelirleri “Kadıoğlu” ve “Husunlu” adlı iki köyden gelmektedir. Bu arazilerdeki gelirler ilk yıllarda vakıf câbîleri tarafından toplanmışken ileriki yıllarda

²⁶⁷ Mehmet Canatar, “Kethüda”, **DİA**, C: 25, İstanbul, 2002, s. 332-334.

devletin vergi toplama isteminde yaptığı genel tercihle uyumlu olacak şekilde mukataa usulü ile tahsil edilmeye başlanmıştır. Defter eksikliği sebebiyle takip edemediğimiz dönem dışında var olan kayıtlardan anlaşıldığı kadarıyla Rodoscuk mukataası, vakfın diğer iki mukataasına göre en az geliri olan mukataasıdır. Bunda elbette ki mukataada kayıtlı olan köylerin sayısı etkilidir. Yalnızca iki köyün vergi gelirini ifade eden Rodoscuk mukataasının gelirleri ilk yıllarda düzensiz ve inişli çıkışlı bir seyir izlerken daha sonraki tarihlerde 53.000 ile 80.000 akçe arasında seyretmiştir.

	Yanbolu	Rodosçuk
998 (1589-1590)	210.157	84.519
1009 (1600-1601)	317.579	70.244
1026 (1617)	160.000	23.750
1078 (1668-1669)	100.000	30.000
1099 (1688-1689)	230.000	65.000
1110 (1699-1700)	70.480	50.000
1121 (1709-1710)	60.000	60.000
1130 (1718-1719)	126.000	70.000
1140 (1727-1728)	120.000	48.000
1150 (1738-1739)	121.200	60.000
1159 (1746-1747)	144.000	72.000
1170 (1757-1758)	144.000	72.000

Tablo 5.

1173/1760-1761 yılından itibaren tüm mukataa gelirleri “el-mukataat” başlığı altında toptan kaydedildiğinden Yanbolu ve Rodoscuk’tan tahsil edilen meblağları tespit edememekteyiz.

Vakfiyede Rodoscuk'un sultan III. Murad eliyle vakfa temlik edildiği yazmaktadır. ²⁶⁸ 1033/1623-1624 tarihli Rodoscuk şeriye sicilinde yer alan bir hükümden yalnızca vergi gelirlerinin değil, muhalefat gelirlerinin de vakıf adına kabz edildiğini söyleyebiliriz. Nitekim Rodosçuk Şeriye Sicilinde yer alan hüküm buna örnek teşkil etmektedir²⁶⁹:

“Mahrûse-i Üsküdar'da vâki' merhûme ve mağfûrun-lehâ Valide Sultan -tâbe serâhâ-nın cami-i şerîfi evkâfi karyelerinden olup Rodoscuk kazasına tabi Gazioğlu(Kadioğlu) nâm karyenin zabıtı olan Mehmed Bey tarafından adamı ve vekili olan Kenan b. Abdullah meclis-i şer'de râfi' u'l-kitab Hasan b. Abdullah mahzarında takrîr-i kelam ve ta'bîr 'ani'l-meram edip karye-i mezbûrede vefat edip zevcesi hissesinden mâadâ muhalefâtı cânibi vakfa aid olan Hüseyin b. Abdullah'ın muhalefâtından karye-i mezbûrede vâki' bir cânibi Arho ve bir cânibi Memi mülkleri ve iki cânibi tarîk-i 'âm ile mahdûd biri çatma ve biri kerpiç binalı beş bin akçe kıymetli tahtânî iki bâb menzili ve altı yüz akçe kıymetli bir re's karasığır ineği olup mahdûd-i mezbûr menzili havlısı ile mezbûr Hasan'a beş bin akçeye zikr olunan ineği altı yüz akçeye bey'-i bât-ı sahih-i şer'î ile bey' edip semen-i mezbûrdan iki bin akçesini zevcesi Ayşe bt. Ali Bey mehr-i müecceline vâki' bin iki yüz akçesi düyûn-i müteferrikasına taksim olunup dört yüz akçesin dahi alıp cânib-i vakıf için kabz eyledim ba'de'l-yevm menzil-i mezbûr ve inek-i mezbûr Hasan'ın mülk-i müştêrâsıdır keyfe-mâ yeşâ' mutasarrıf olsun dedikde mukırr-ı mezbûrun ikrârını el-mukırru lehü'l-mezbûr vicâhen tasdik edince mâ hüve'l-vâki bi't-taleb kayd olundu.

Tahrîren fî evâsıtı Zilhicceti li-sene selâse ve selâsîn ve elf.

Şuhûdu'l-hâl:

Fahru'l-kudât Abdülvehhab Efendi, Bekir Halife el-İmam, Evhad b. (...), Mahmud b. Aydoğdu.”

²⁶⁸ VGMA, a.v.

²⁶⁹ RŞS, No: 1072, vr. 29a-2, H. 1033.

Mukataa gelirlerinin bütçe içindeki payı ilk yıllardan incelediğimiz dönem boyunca en düşük seviyeyi 1119/1708-1709 malî yılında görmüştür. Ancak genel olarak vakfın sahip olduğu gelirlerin % 70'den fazlası mukataa gelirlerinden elde edilen hasılattır.

Mukataa gelirlerinin payı diğer gelir kalemlerinin artması ile doğru orantılı olarak artmış veya azalmış görünmektedir. Bu durum elbette ki reel olarak mukataa gelirlerindeki azalma veya artmayı ifade etmez. Cizye gelirlerinin 1691 cizye reformundan sonra artış eğilimine girmesi ve zirveyi görmesiyle bütçe içinde gelirlerin oranları da değişmiştir. Ancak cizye gelirlerinin kesildiği 1715 yılından itibaren mukataa gelirlerinin bütçe içindeki oranı tabii olarak yükselmiş görünmektedir.

2.2.1.2. Kira Gelirleri (Ani'l-Müşaherat)

Vakıflara ait gelir kaynakları içinde önemli bir yer tutan kira gelirleri, vakıf adına yaptırılmış veya satın alınmış han, dükkân, oda-hücre veya hamam gibi gayrimenkullerden gelmektedir. Vakıflar, bu gibi kaynaklardan iki tür gelir elde ediyorlardı: 1-Aylık kiralar (icare-i müeccele ya da müşaherat); 2-Peşin Kira (icare-i muaccele): Kiracılarının ölümü veya kira sözleşmesinin herhangi bir nedenle bozulması sonucu gayrimenkulün yeni bir kiracıya kiralanması sırasında peşin olarak tahsil edilen gelirler.²⁷⁰

Nurbanu Sultan'ın vakfın resmen kurulmasından önceki yıllarda vakıf adına Üsküdar'da bazı gayrimenkuller satın aldırıldığı arşiv kayıtlarında yer almaktadır. Buna göre Üsküdar'daki bu gayrimenkuller valide sultanın vekili olarak görevlendirilen "Pir Ali Ağa" tarafından 986/1578-1579 yılında satın alınmıştır.²⁷¹ Pir Ali Ağa daha sonra vakfa müteveli olarak atanan kişidir.

Vakfın aylık gelirleri bir düzen ifade etmekteydi, ancak peşin kiralar olağanüstü bir gelir kaynağı olduğu için miktarı ve vakfın gelirlerine etkisi yıldan yıla farklılık gösteriyordu. Zaten muhasebe defterlerinde de peşin kiralar arızı bir gelir

²⁷⁰ Tevfik Güran, **Ekonomik ve Mali Yönleri İle Vakıflar**, Kitabevi, İstanbul, 2006, s. 17.

²⁷¹ BOA, D. 04163/0001/33-34-35-36-37-38-39.

kabul edilerek genel kira gelirleri içinde değil, diğer gelirler kalemi içinde kaydedilmişlerdir.

Atik Valide Sultan Vakfı'nın ilk dönemlere ait kayıtları oldukça ayrıntılı bilgiler içerirken sonraki dönemlerde bu kayıtların özet şeklinde kaydedildiği görülmüştür. Yukarıda, defterlerin ait oldukları yıllar ayrıntılı bir şekilde tarif edilmiştir. Orada belirtilen vakfın ilk dönemi ile 1076/1665'dan sonra tutulan defterler birbirinden farklıdır. Bu sebeple incelememizi şu çerçevede sınıflandırmak uygun olacaktır. İlk defterler (998/1589-1590 ile 1026/1617 yılları arasındakiler) kira gelirlerini içeren bilgileri oldukça ayrıntılı bir şekilde vermişlerdir. Bu defterlerde kira gelirleri iki bölümde incelenmiştir. Gayrimenkullerin bir kısmı "der nefsi-i Üsküdar" başlığı altında diğer kısmı ise "der mahmiye-i İstanbul" başlığı altında yer almıştır. Bu gayrimenkuller defterlere kaydedilirken başka bir gayrimenkule ve mekâna yakınlığı söz konusu edilerek tanımlandığından dükkân, oda ve diğer vakıf binalarının yerleri hakkında bilgi edinmemize de katkıda bulunmaktadırlar. Sonraki yıllarda ise bu ayrıntılar bulunmadığından genel değerlendirmeler yapılmakla yetinilecektir.

Vakfın kira gelirlerine konu olan gayrimenkullerin büyük kısmı Üsküdar'da Mahalle-i mamure ve Yeni Mahalle adlı iki farklı mahallede bulunmaktadır. Bunun dışında Dikilitaş Hamamı'nın bulunduğu Çemberlitaş civarı ile Ayakapı Hamamı'nın bulunduğu Cibali civarında dükkân ve odalar mevcuttur. Bu gelirler ayrıntılı kayıtlarda genellikle birim birim yer almışlardır. Ancak bazen özellikle Dikilitaş ve civarı için hamamla birlikte toptan kiraya verildiğinden ya da aynı kişi tarafından kiralandığından toptan kaydetmeyi uygun bulmuşlardır.

Vakfın bulunan ilk mufassal muhasebe kaydı olan 998/1589-1590 yılına ait defterde kira gelirlerine konu olan ve Üsküdar sınırları içinde yer alan gayrimenkuller ve yıllık kira gelirleri şöyle sıralanmıştır:

Üsküdar 998 (Kira Gelirleri)	
Mamure mahallesindeki hamam	27693 akçe
Hamama yakın dört dükkân	1440 akçe
Ekmek fırınına yakın on dört dükkân	20460 akçe
Yeni han	15000 akçe

Kahvehane	8896 akçe
Bu kahvehaneye yakın dokuz dükkân	9810 akçe
At pazarına yakın beş dükkân	1800 akçe
Üsküdar merkezde yeni hamam	5665 akçe
Bu hamama yakın on dört dükkân	5760 akçe
Hamama yakın yedi oda	3370 akçe
Üsküdar merkezde yirmi sekiz dükkân	9135 akçe

Tablo 6.

En önemli gelir kaleminin hamam, han, hamam ve fırına yakın dükkânların kiraları olduğu görülmektedir. Ayrıca vakfiyeden varlığını bildiğimiz Bursa’da yer alan ekmek fırınının geliri ile Rodos Adası’ndaki gayrimenkullerin geliri ani’l mahsulat kısmında kaydedilmiştir. Evrenos Bey adlı biri tarafından kiralanen Bursa’daki fırının yıllık geliri 3100 akçe, Rodos’tan gelenler ise 5410 akçe olarak yer almıştır.

İstanbul 998 (Kira Gelirleri)	
Dikilitaş hamamı	105000 akçe
Hamama yakın odalar	33000 akçe
Ayakapı yakınındaki Havuzlu hamam	13336 akçe
Ayakapı hamamına yakın odalar, dükkânlar, selhane ve serhane	105000 akçe
İstanbul’da yeni odalar	4645 akçe
Samanviran mahallesinde odalar	1800 akçe

Tablo 7.

1000/1590-1591 yılına ait muhasebe defterinde Bursa’daki ekmek fırınının geliri 2080 akçe, Rodosçuk’taki dükkân ve oda geliri 7000 akçe olarak kaydedilmiştir. Ardından Üsküdar’daki kira gelirleri başlığı atılarak önce Üsküdar’dan elde edilen toplam tahsilat yazılmıştır, devamında ise bu gelirlerin hangi vakıf binalarından geldiği yer almıştır. Buna göre 1000/1590-1591 yılında Üsküdar’dan elde edilen kira gelirleri ve vakfın Üsküdar’dan tahsilat hakkı olan vergilerin toplamı 335.760 akçedir.

Üsküdar 1000 (Kira Gelirleri)	
Bunlar mamure mahallesindeki hamam (hamam-ı cedit)	32832 akçe

Hamama yakın dört dükkân	1440 akçe
Hamama yakın 12 dükkân	7080 akçe
Serhane	3960 akçe
Bozahane	2880 akçe
Ekmek fırın	6040 akçe
Han-ı cedit	20000 akçe
On dört dükkân	5625 akçe
Saray yakınındaki dükkânlar	9077 akçe
Selhane-i ganem	6490 akçe
Şemhane	14760 akçe
Selhane-i kav	9000 akçe
Selhane-i kav ile hamamın kapısı arasında kalan yirmi sekiz dükkân	14400 akçe
Han-ı atik	3500 akçe
Yenimahalledeki iki oda	960akçe
Yedi debbağhane	50700 akçe
Fırın-oda- ahır	3220 akçe
Fırın civarındaki odalar	9170 akçe
Kahvehane yakınındaki nalbant dükkânı ve çeşitli dükkânlar	6020 akçe
Kahvehane	7440 akçe
Han yakınında ve kahvehane yanındaki on dükkân	13320 akçe
Mamure mahallesinde at pazarı yakınında beş yeni dükkân	1850 akçe

Yeni mahalledeki dükkânların muaccelle ücreti	6600 akçe
Hamam-1 cedit ve han-1 cedit ile bunların etrafındaki dükkânların mukataa-1 zemin ücretleri	86720 akçe
Hamam-1 ceditin muaccelle ücreti	68000 akçe
Hamamın kapısının yakınındaki yedi dükkân ile helva dükkânı	5760 akçe
Hamam-1 cedit yakınındaki dükkânlar ile bozahanenin yanındaki dükkân	11520 akçe
Üç kayıkane-i İsfendiyar	1446 akçe

Tablo 8.

1000/1590-1591 yılında İstanbul'daki gayrimenkullerden elde edilen gelirler toplamı 186.801 akçedir. Yine en önemli gelirin Dikilitaş hamamından elde edildiğini görmekteyiz.

İstanbul 1000 (Kira Gelirleri)	
Dikilitaş hamamı	105000 akçe
Bu hamam yakınındaki odalar	33344 akçe
Hamam kapısı yakınındaki dükkânlar	9577 akçe
Ayşe Hatun uhdesindeki odalar	1080 akçe
Havuzlu hamam	8000 akçe
Serhane	4950 akçe
Havuzlu hamam yakınındaki iki boyahane	1650 akçe
Serhane-i ganem	19440 akçe
Kayıkane	8760 akçe

Tablo 9.

1001/1592-1593 senesi için yine aynı usul üzere defterde yer alan kira gelirlerini Üsküdar'daki gayrimenkullerden başlayarak sıralayacağız. Üsküdar'ın bu yılki hasılatı 310.907 akçedir. Cami yakınındaki çifte hamamın geliri artmış görünmektedir. Selhane-i kav bu yıl içinde bir müddet boş kalmış olmalı ki "Battal" kaydı düşülmüş ve oldukça az bir kira gelir elde edilmiştir.

Üsküdar 1001/1592-1593 (Kira Gelirleri)	
Cami yakınındaki çifte hamam	38.828akçe
Bu hamam yakınındaki dört dükkân	1440 akçe
Ekmek fırını yakınındaki on iki dükkân	7560 akçe
Selhane-i kav	3960 akçe
Bozahane	2880 akçe
Ekmek fırını	6120 akçe
Han-ı cedit	17413akçe
Han yakınındaki on dört dükkân	5940 akçe
Eski helvahane ile selhane-i ganem yakınındaki on sekiz dükkân	9820 akçe
Börekçi fırını	1080 akçe
Selhane-i ganem	6840 akçe
Şemhane	14760 akçe
Selhane-i kav(battal)	975 akçe
Selhane-i kav ile hamam kapısı yakınındaki yirmi sekiz dükkân, Üsküdar iskelesi yakınındaki eski han	4000 akçe
Yeni mahallede iki oda	960 akçe
Yedi debbağhane	50400 akçe
Fırın-oda-ahır	4620 akçe
Eski ahır yakınındaki sekiz oda	4460 akçe
Kahvehane yakınındaki üç tane cev ve nalbant dükkânı	6120 akçe
Kahvehane	8348 akçe
Han yakınında on dükkân	15637akçe
At pazarı yakınında beş dükkân	1720 akçe

Hamam-1 cedit	64000 akçe
Hamama yakın sekiz oda	2160 akçe
Hamamın kapısının yakınındaki yedi dükkân ile helva dükkânı	5850 akçe
Hamam-1 cedit yakınındaki dükkânlar ile boyahanenin yanındaki dükkân (toplam 15 adet)	12070akçe
Fırın yakınında İsfendiyar vakfından üç kayıkhane	1850 akçe

Tablo 10.

İstanbul’da bulunan gayrimenkullerin geliri (1001/1592-1593 senesi için) 190.791 akçedir. Dikilitaş Hamamı yine İstanbul’da yer alan gayri menkullerin içinde en fazla gelir getiren mülk olmuştur.

İstanbul 1001/1592-1593 (Kira Gelirleri)	
Dikilitaş hamamı	105.000 akçe
Havuzlu hamam	12.000 akçe
Dikilitaş yakınındaki oda ve dükkânlar	33334 akçe
Yenikapı civarındaki yirmiyedi oda	4577 akçe
Samanviran mahallesindeki Ayşe Hatun’un hanesi	1080 akçe
Serhane (4950 akçe), havuzlu hamam yakınındaki iki boyahane	1350 akçe
Selhane-i ganem	19440 akçe
Oda- dükkân ve kayıkhane	8760 akçe

Tablo 11.

1002/1593-1594 yılında Üsküdar’daki gayrimenkullerden elde edilen gelirler toplamı 314.555 akçedir. Bu yıl yine bir önceki yılda “battal” kaydı düşülen selhane-i kav adlı dükkânın tekrar “battal” olarak nitelendirildiğini ve küçük bir meblağın gelir olarak kaydedildiğini görmekteyiz. Muhtemelen bir önceki yılın ortalarından bu yılın ortalarına kadar boş olan selhane bu yılın yarısından sonra kiraya verilmiştir. Ayrıca Eski Han olarak tabir edilen mülk için de “battal” kaydı düşülmüştür.

Üsküdar 1002/1593-1594 (Kira Gelirleri)	
Cami yakınındaki çifte hamam	42498 akçe
Bu hamam yakınındaki dört dükkân	1440 akçe
Ekmek fırını yakınındaki dükkânlar-serhane-bozahane-fırın (toplam 15 bab)	21120 akçe
Han-ı cedit	19000 akçe
Han yakınındaki on dört dükkân	5880 akçe
Eski helvahane ile selhane-i ganem yakınındaki onsekiz dükkân	9660 akçe
Börekçi fırını	1080 akçe
Selhane-i ganem	6840 akçe
Şemhane	14760 akçe
Selhane-i kav (battal)	2100 akçe
Selhane-i kav ile hamam kapısı yakınındaki yirmisekiz dükkân	13570 akçe
Üsküdar iskelesi yakınındaki eski han(battal), yeni mahallede iki oda	960 akçe
Yedi debbağhane	50400 akçe
Fırın-oda-eski ahır	4320 akçe
Eski ahır yakınındaki dokuz oda	5000 akçe
Kahvehane yakınındaki üç tane cev ve nalbant dükkânı	6120 akçe
Kahvehane	8280 akçe
Han yakınında on dükkân	84023 akçe
At pazarı yakınında beş dükkân	1800 akçe
Hamam-ı cedit	60000 akçe
Hamam yakın sekiz oda ve helvahane	5940 akçe
Hamamın kapısının yakınındaki yedi dükkân ile helva dükkânı	3320 akçe
Hamam-ı cedit yakınındaki dükkânlar ile boyahanenin yanındaki dükkân(toplam 15 adet)	12510akçe
Fırın yakınında İsfendiyar vakfından üç kayıkthane	1320 akçe

Tablo 12.

İstanbul'da bulunan gayrimenkullerin geliri (1002/1593-1594 senesi için) 222.600 akçedir. Bu gelirler Dikilitaş hamamı (dikilitaş yakınındaki oda ve dükkânlar

ile birlikte) 170.000 akçe gelir getirmiştir. Bir önceki yılla aradaki fark bu yıl hamamla birlikte civarındaki dükkân gelirlerinin de toptan kaydedilmiş olmasındandır.

İstanbul 1002/1593-1594 (Kira Gelirleri)	
Dikilitaş hamamı (dikilitaş yakınındaki oda ve dükkânlar ile birlikte)	170.000 akçe
Havuzlu hamam	12.000 akçe
Yenikapı civarındaki yirmiyedi oda	4000 akçe
Samanviran mahallesindeki Ayşe Hatun'un hanesi	1800 akçe
Serhane	4950 akçe
Havuzlu hamam yakınındaki boyahane	1650 akçe
Selhane-i ganem	19440 akçe
Oda- dükkân ve kayıkhaneye	8760 akçe

Tablo 13.

1003/1594-1595 yılında Üsküdar'daki gayrimenkullerden elde edilen gelirler toplamı 313.150 akçedir. Bu kez üç kayıkhaneye ile bir yıl önceden boş olan Eski Han "battal" olarak yer almıştır.

Üsküdar 1003/1594-1595 (Kira Gelirleri)	
Cami yakınındaki çifte hamam	39000 akçe
Bu hamam yakınındaki dört dükkân	1440 akçe
Ekmek fırını yakınındaki dükkânlar-serhane-bozahane-fırın (toplam 15 bab)	19430 akçe
Han-ı cedit	22000 akçe
Han yakınındaki on dört dükkân	5620 akçe
Eski helvahane ile selhane-i ganem yakınındaki onsekiz dükkân ve börekçi fırını	11460 akçe
Selhane-i ganem	6840 akçe
Şemhane	14760 akçe
Selhane-i kav	2620 akçe
Selhane-i kav ile hamam kapısı yakınındaki yirmisekiz dükkân	15220 akçe

Üsküdar iskelesi yakınındaki eski han (battal), yeni mahallede iki oda	960 akçe
Sekiz debbağhane	57600 akçe
İki oda-mahzen-i yapağı	4320 akçe
Eski ahır yakınındaki ondört oda	3670 akçe
Kahvehane yakınındaki üç tane cev ve nalbant dükkânı	5400 akçe
Kahvehane	6900 akçe
Han yakınında on dükkân	15240 akçe
At pazarı yakınında beş dükkân	1800 akçe
Hamam-ı cedit	55000 akçe
Hamam yakın yedi oda ve helvahane	5960 akçe
Hamamın kapısının yakınındaki sekiz dükkân	3825 akçe
Hamam-ı cedit yakınındaki dükkânlar ile boyahanenin yanındaki dükkân (toplam 15 adet)	12060akçe
Fırın yakınında isfendiyar vakfindan üç kayıkthane (battal)	1020 akçe

Tablo 14.

İstanbul'da bulunan gayrimenkullerin geliri (1003/1594-1595 senesi için) 221.320 akçedir. Dikilitaş hamamı ve yanındaki dükkânlar birlikte kaydedilmiş ve İstanbul'daki en önemli kira gelirini oluşturmuşlardır.

İstanbul 1003/1594-1595 (Kira Gelirleri)	
Dikilitaş hamamı (dikilitaş yakınındaki oda ve dükkânlar ile birlikte)	170.000 akçe
Havuzlu hamam	12.000 akçe
Topkapı civarındaki yirmiyedi oda	4784 akçe
Samanviran mahallesindeki Ayşe Hatun'un hanesi	720 akçe
Serhane	4950 akçe
Havuzlu hamam yakınındaki iki boyahane	3600 akçe
Selhane-i ganem	19080 akçe
Hamam yakınında dükkânlar	5736 akçe

Tablo 15.

1004/1595-1596 yılında Üsküdar'daki gayrimenkullerden elde edilen gelirler toplamı 291.150 akçedir. Selhane-i kav ve Eski Han yine “battal” olarak yer almıştır.

Üsküdar 1004/1595-1596 (Kira Gelirleri)	
Cami yakınındaki çifte hamam	37000 akçe
Bu hamam yakınındaki dört dükkân	1440 akçe
Ekmek fırını yakınındaki dükkânlar-serhane-bozahane-fırın (toplam 15 bab)	19500 akçe
Han-ı cedit	16000 akçe
Han yakınındaki on dört dükkân	5130 akçe
Eski helvahane ile selhane-i ganem yakınındaki onsekiz dükkân ve börekçi fırını	10950 akçe
Selhane-i ganem	3520 akçe
Şemhane	14760 akçe
Selhane-i kav (battal)	
Selhane-i kav ile hamam kapısı yakınındaki yirmisekiz dükkân	16740 akçe
Üsküdar iskelesi yakınındaki eski han (battal), yeni mahallede iki oda	960 akçe
Sekiz debbağhane	57600 akçe
Fırın-oda-eski ahır	4320 akçe
Eski ahır yakınındaki on dört oda	3960 akçe
Kahvehane yakınındaki üç tane cev ve nalbant dükkânı	4590 akçe
Kahvehane	5400 akçe
Han yakınında on dükkân	15050 akçe
At pazarı yakınında beş dükkân	1650 akçe
Hamam-ı cedit	49000 akçe
Hamam yakın yedi oda ve helvahane	5760 akçe
Hamamın kapısının yakınındaki sekiz oda	4320 akçe
Hamam-ı cedit yakınındaki dükkânlar ile boyahanenin yanındaki dükkân (toplam 14 adet)	12060akçe
İsfendiyar vakfından dört kayıkthane	1320 akçe

Tablo 16.

İstanbul’da bulunan gayrimenkullerin geliri (1004/1595-1596 senesi için) 199.736 akçedir. Bu yılki Dikilitaş Hamamı ve etrafındaki dükkânların kira gelirleri birlikte yer almıştır. Bazı yılların birlikte kaydedilmesinin nedeni aynı kişiye toptan kiralanmasıdır. Boyahane ve selhane-i ganem ise “battal” haldedir.

İstanbul 1004/1595-1596 (Kira Gelirleri)	
Dikilitaş hamamı (dikilitaş yakınındaki oda ve dükkânlar ile birlikte)	170.000 akçe
Havuzlu hamam	12.000 akçe
Topkapı civarındaki yirmiyedi oda	4680 akçe
Samanviran mahallesindeki Ayşe Hatun’un hanesi	720 akçe
Serhane	4950 akçe
Boyahane (battal), selhane-i ganem (battal),diğer boyahane	1650 akçe
Havuzlu hamam yakınında dükkânlar (dokuz adet)	5736 akçe

Tablo 17.

1005/1596-1597 yılında Üsküdar’daki gayrimenkullerden elde edilen gelirler toplamı 306.581 akçedir. Selhane-i ganem bu yıl kira getirmemiştir.

Üsküdar 1005/1596-1597 (Kira Gelirleri)	
Cami yakınındaki çifte hamam	33.833 akçe
Bu hamam yakınındaki dört dükkân	1560 akçe
Ekmek fırını	6630 akçe
Serhane	3480 akçe
Hamam yakınındaki on dört dükkân	10530 akçe
Han-ı cedit	20250 akçe
Han yakınındaki on dört dükkân	5880 akçe
Eski helvahane ile selhane-i ganem yakınındaki onyediy dükkân ve börekçi fırını	11490 akçe
Selhane-i ganem (battal), şemhane	15990 akçe

Selhane-i kav	450 akçe
Selhane-i kav ile hamam kapısı yakınındaki yirmisekiz dükkân	16920 akçe
Üsküdar iskelesi yakınındaki eski han	470 akçe
Yeni mahallede iki oda	1040 akçe
Sekiz debbağhane	62400 akçe
Mahzen-i yapağı-oda-eski ahır	4680 akçe
Eski ahır yakınındaki on dört oda	4900 akçe
Kahvehane yakınındaki üç tane cev ve nalbant dükkânı	6240 akçe
Kahvehane	8400 akçe
Han yakınında on dükkân	13060 akçe
At pazarı yakınında beş dükkân	13061 akçe
Hamam-1 cedit	13062 akçe
Hamam yakın yedi oda ve helvahane	13063 akçe
Hamamın kapısının yakınındaki sekiz oda	13064 akçe
Hamam-1 cedit yakınındaki dükkânlar ile boyahanenin yanındaki dükkân (toplam 16 adet)	13065 akçe

Tablo 18.

İstanbul'da bulunan gayrimenkullerin geliri (1005/1596-1597 senesi için) 146.582 akçedir. Geçen yıldan itibaren boş olan boyahane ve selhane-i ganem yine "battal" olarak gözükmetedir.

İstanbul 1005/1596-1597 (Kira Gelirleri)	
Dikilitaş hamamı (dikilitaş yakınındaki oda ve dükkânlar ile birlikte)	119.165 akçe
Havuzlu hamam	7583 akçe
Topkapı civarındaki yirmiyedi oda	5070 akçe
Samanviran mahallesindeki Ayşe Hatun'un hanesi	720 akçe
Serhane	5400 akçe
Boyahane (battal), selhane-i ganem (battal), diğer boyahane	1800 akçe
Havuzlu hamam yakınında dükkânlar (dokuz adet)	6214 akçe

Tablo 19.

1006/1597-1599 yılında Üsküdar'daki gayrimenkullerden elde edilen gelirler toplamı 440.977 akçedir. Bu yıl Üsküdar'da yer alan iki selhane de boş kalmıştır.

Üsküdar 1006/1597-1598 (Kira Gelirleri)	
Cami yakınındaki çifte hamam	44.250 akçe
Bu hamam yakınındaki dört dükkân	2160 akçe
Ekmek fırını	9880 akçe
Serhane	1620 akçe
Hamam yakınındaki on dört dükkân	15120 akçe
Han-ı cedit	22500 akçe
Han yakınındaki on dört dükkân	8910 akçe
Eski helvahane ile selhane-i ganem yakınındaki onyedü dükkân, selhane ve börekçi fırını	18000 akçe
Selhane-i ganem (battal), şemhane	22140 akçe
Selhane-i kav (battal), selhane-i kav ile hamam kapısı yakınındaki yirmi sekiz dükkân	25560 akçe
Üsküdar iskelesi yakınındaki eski han	2370 akçe
Yeni mahallede iki oda	1440 akçe
Sekiz debbağhane	111600 akçe
Mahzen-i yapağı-oda-eski ahır	6480 akçe
Eski ahır yakınındaki on dört oda	5940 akçe
Kahvehane yakınındaki üç tane cev ve nalbant dükkânı	7560 akçe
Kahvehane	11880 akçe
Han yakınında on dükkân	22590 akçe
At pazarı yakınında beş dükkân	2700 akçe
Hamam-ı cedit	61.417 akçe
Hamam yakın yedi oda ve helvahane	8640 akçe
Hamamın kapısının yakınındaki sekiz oda	6480 akçe
İsfendiyar vakfından dört kayikhane	1320 akçe
Hamam-ı cedit yakınındaki dükkânlar ile boyahanenin yanındaki dükkân (toplam 15 adet)	18090 akçe

Tablo 20.

İstanbul'da bulunan gayrimenkullerin geliri (1006/1597-1598 senesi için) 247.614 akçedir. Dikilitaş Hamamı yine en önemli gelir kaynağı olarak izlenmektedir.

İstanbul 1006/1597-1598 (Kira Gelirleri)	
Dikilitaş hamamı (dikilitaş yakınındaki oda ve dükkânlar ile birlikte)	202.500 akçe
Havuzlu hamam	11580 akçe
Topkapı civarındaki yirmiyedi oda	7020 akçe
Samanviran mahallesindeki Ayşe Hatun'un hanesi	1040 akçe
Serhane	7650 akçe
Boyahane	1620 akçe
Selhane-i ganem	4320 akçe
Diğer boyahane	2700 akçe
Bir oda	1620 akçe
Havuzlu hamam yakınında dükkânlar (dokuz adet)	8604 akçe

Tablo 21.

1007/1599-1600 yılında Üsküdar'daki gayrimenkullerden elde edilen gelirler toplamı 293.460 akçedir. Bunlar arasında debbağhane gelirleri ile hamam gelirleri en önemlileri olarak yer almıştır.

Üsküdar 1007/1599-1600 (Kira Gelirleri)	
Cami yakınındaki çifte hamam	31.000 akçe
Bu hamam yakınındaki dört dükkân	1440 akçe
Ekmek fırını	6120 akçe
Serhane	1800 akçe
Hamam yakınındaki on dört dükkân	10080 akçe
Han-ı cedit	15000 akçe
Han yakınındaki on dört dükkân	5940 akçe

Eski helvahane ile selhane-i ganem yakınındaki onyedı dükkan, selhane ve börekçi fırını	12000 akçe
Selhane-i ganem (battal), şemhane	14760 akçe
Selhane-i kav (battal), selhane-i kav ile hamam kapısı yakınındaki yirmisekiz dükkan	17040 akçe
Üsküdar iskelesi yakınındaki eski han	1500 akçe
Yeni mahallede iki oda	960 akçe
Sekiz debbağhane	64800 akçe
Mahzen-i yapağı-oda-eski ahır	4320 akçe
Eski ahır yakınındaki on dört oda	4780 akçe
Kahvehane yakınındaki üç tane cev ve nalbant dükkanı	5040 akçe
Kahvehane	7920 akçe
Han yakınında on dükkan	15060 akçe
At pazarı yakınında beş dükkan	1800 akçe
Bir hane ve dokuz dükkan	6020 akçe
Hamam-ı cedit	45.000 akçe
Hamamın kapısının yakınındaki sekiz oda	4320 akçe
İsfendiyar vakfindan dört kayıkthane	3180 akçe

Tablo 22.

İstanbul'da bulunan gayrimenkullerin geliri (1007/1599-1600 senesi için) 164.372 akçedir.

İstanbul 1007/1599-1600 (Kira Gelirleri)	
Dikilitaş hamamı (dikilitaş yakınındaki oda ve dükkanlar ile birlikte)	136.000 akçe
Havuzlu hamam	7000 akçe
Topkapı civarındaki yirmiyedi oda	4680 akçe
Samanviran mahallesindeki Ayşe Hatun'un hanesi	720 akçe
Serhane	3300 akçe
Boyahane	1800 akçe

Selhane-i ganem	2880 akçe
Diğer boyahane	1800 akçe
Bir oda	1080 akçe
Havuzlu hamam yakınında dükkânlar (dokuz adet)	5736 akçe

Tablo 23.

1009/1601 yılında Üsküdar'daki gayrimenkullerden elde edilen gelirler toplamı 274.730 akçedir. İki selhane boş kalmış, debbağhaneler ve hamamlar vakfın Üsküdar'daki en yüksek kira gelirlerini oluşturmuşlardır.

Üsküdar 1009/1601 Kira Gelirleri	
Cami yakınındaki çifte hamam	25820 akçe
Bu hamam yakınındaki dört dükkân	1200 akçe
Ekmek fırını	5100 akçe
Selhane	1500 akçe
Hamam yakınındaki on dört dükkân	10080 akçe
Han-ı cedit	12500 akçe
Han yakınındaki on dört dükkân	4950 akçe
Eski helvahane ile selhane-i ganem yakınındaki onyededi dükkân, selhane ve börekçi fırını	10000 akçe
Selhane-i ganem (battal), şemhane	12300 akçe
Selhane-i kav (battal), selhane-i kav ile hamam kapısı yakınındaki yirmisekiz dükkân	14200 akçe
Üsküdar iskelesi yakınındaki eski han	1250 akçe
Yeni mahallede iki oda	800 akçe
Sekiz debbağhane	54000 akçe
Mahzen-i yapağı-oda-eski ahır	3600 akçe
Eski ahır yakınındaki on dört oda	3950 akçe
Kahvehane yakınındaki üç tane cev ve nalbant dükkânı	4200 akçe
Kahvehane	6600 akçe
Han yakınında on dükkân	12500 akçe

At pazarı yakınında beş dükkân	1500 akçe
Bir hane ve dokuz dükkân	4950 akçe
Hamam-1 cedit	37500 akçe
Hamamın kapısının yakınındaki sekiz oda	4600 akçe
İsfendiyar vakfından dört kayıkhane	2450 akçe
Hamam-1 cedit yakınındaki dükkânlar ile boyahanenin yanındaki dükkân (toplam 15 adet)	10500 akçe

Tablo 24.

İstanbul'da bulunan gayrimenkullerin geliri (1009/1601 senesi için) 115.870 akçedir.

İstanbul 1009/1601 Kira Gelirleri	
Dikilitaş hamamı (dikilitaş yakınındaki oda ve dükkânlar ile birlikte)	97.500 akçe
Havuzlu hamam	9500 akçe
Topkapı civarındaki yirmiyedi oda	3900 akçe
Samanviran mahallesindeki Ayşe Hatun'un hanesi	600 akçe
Serhane	2700 akçe
Boyahane	1500 akçe
Selhane-i ganem	2400 akçe
Diğer boyahane	1500 akçe
Bir oda	900 akçe
Havuzlu hamam yakınında dükkânlar (dokuz adet)	4780 akçe

Tablo 25.

1026/1617 yılına ait defterde Üsküdar gelirleri 356.595 akçedir. Çifte hamamın gelir bir yıl önceye göre artmış görünmekteyse de 1026 yılına ait defter aslında neredeyse iki tam yılı kapsadığından buradaki rakamları yarısı şeklinde değerlendirmek yıllık miktarı bulmakta daha doğru bir yol olacaktır.

Üsküdar 1026/1617 Kira Gelirleri	
Cami yakınındaki çifte hamam	75.000 akçe
Bu hamam yakınındaki dört dükkân	1800 akçe
Ekmek fırını	7650 akçe
Serhane	2250 akçe
Hamam yakınındaki on dört dükkân	4935 akçe
Han-1 cedit	22117 akçe
Han yakınındaki on dört dükkân	4950 akçe
Eski helvahane ile selhane-i ganem yakınındaki on dört dükkân	8550 akçe
Selhane ve börekçi fırını	12000 akçe
Selhane-i ganem	1350 akçe
Şemhane	9000 akçe
Selhane-i kav ile hamam kapısı yakınındaki yirmialtı dükkân	13260 akçe
Üsküdar iskelesi yakınındaki eski han	1500 akçe
Yeni mahallede iki oda	900 akçe
Dokuz debbağhane	40500 akçe
Mahzen-i yapağı-oda-eski ahır (battal) ,eski ahır yakınındaki sekiz oda	4350 akçe
Kahvehane	10106 akçe
Han yakınında on dükkân	4800 akçe
Eski hanın mukataa ı zemin ücreti	1000 akçe
At pazarı yakınında beş dükkân	2100 akçe
At pazarı yakınında on dükkân	950 akçe
Hamam-1 cedit	107.580 akçe
Hamamın yakınındaki sekiz dükkân	7200 akçe
İsfendiyar vakfindan üç kayıkhane	2700 akçe
Hamam-1 cedit yakınındaki dükkânlar ile boyahanenin yanındaki dükkân (toplam 15 adet)	11925 akçe

Tablo 26.

İstanbul’da bulunan gayrimenkullerin geliri (1026/1617 senesi için) 191.230 akçedir

İstanbul 1026/1617 Kira Gelirleri	
Dikilitaş hamamı	129.370 akçe
Dikilitaş yakınındaki oda ve dükkânlar	29.175 akçe
Serhane	3500 akçe
Topkapı civarındaki yirmialtı oda	5850 akçe
Havuzlu hamam	10050 akçe
Samanviran mahallesindeki Ayşe Hatun’un hanesi	450 akçe
Boyahane	1800 akçe
Selhane-i ganem	3600 akçe
Selhane yakınında iki hane	1560 akçe
Ayakapıdaki serhane	1800 akçe
Diğer boyahane	900 akçe
Bir oda	1080 akçe
Havuzlu hamam yakınında hane	2250 akçe
Avuzlu hamam yakınında dükkânlar (sekiz adet)	4920 akçe

Tablo 27.

1026/1617 yılından 1076/1665 yılları arasında elimizde belge olmadığından bu tarihten sonra var olan muhasebeler üzerinden kira gelirlerini izlemeye devam ettiğimizde defterlerin tutulma şeklinin değişmesinden dolayı bazı gelirlerin ayrıntılı bir şekilde kaydedilmediğini görmekteyiz. 1076/1665 yılından sonra artık kira gelirlerinin nereden geldiğini dair izahlar yapılmamış, gelirler; dört hamam ile “Üsküdar’daki dükkânlar”, “İstanbul’daki dükkânlar” şeklinde birkaç kaleme indirilerek toptan kaydedilmeye başlanmıştır. 18. yüzyılın ortalarından itibaren ise sadece “ani’l-müşaherat” adı altında kayıt tutulmuş, istisna olarak hamam gelirleri ayrı kaydedilmiştir. Bundan dolayı bahsi geçen yıldan itibaren olan defterlerle ilgili ayrıntılı bilgiler vermeden yıllık toptan rakamlar ve dört hamamın gelirleri üzerinden değerlendirme yapılacaktır.

Kira Gelirleri Tablosu

Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Kira Gelirleri	Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Kira Gelirleri
998	1589/1590	599.576	1150	1738/1739	521.060
1000	1589/1591	515.000	1151	1739/1740	0
1001	1592/1593	500.698	1152	1740/1741	491.640
1002	1593/1594	537.155	1153	1741/1742	538.221
1003	1594/1595	534.470	1154	1741/1742	514.691
1004	1595/1596	490.586	1155	1742/1743	491.160
1005	1596/1597	453.163	1156	1743/1744	514.691
1006	1597/1599	688.591	1159	1746/1747	498.323
1007	1599/1600	457.832	1169	1756	0
1009	1601/1601	363.600	1170	1757/1758	695.682
1026	1617	273.913	1171	1758	665.181
1027	1618	273.913	1173	1760/1761	645.936
1076	1665/OKUNMUYOR	126.809	1175	1762/1763	680.832
1078	1668/1669	333.819	1176	1763	
1080	1670/1671	401.357	1177	1764	0
1097	1686/1687	383.076	1178	1765/1766	680.792
1098	1687/1688	370.112	1179	1766/1767	680.795
1099	1688/1689	380.730	1181	1768/1769	679.848
1100	1689/1690	309.130	1183	1770/1771	681.543
1102	1691/1692	600.480	1185	1772/1773	581.793
1103	1692/1693	325.733	1186	1773/1774	789.728
1104	1693/1694	312.017	1187	1774/1774	789.800
1105	1694/1695	308.032	1189	1775/1776	769.982
1106	1695/1696	302.168	1191	1777/1778	723.807
1107	1696/1697	313.032	1192	1778/1779	723.806
1108	1697/1698	270.313	1193	1779/1780	711.307
1109	1698/1699	260.184	1194	1780/1781	670.828
1110	1699/1700	320.317	1195	1781/1782	624.512

1111	1700/1701	309.898	1196	1782/1783	673.585
1112	1701/1702	323.684	1197	1783/1784	673.770
1113	1702/1703	320.698	1198	1784/1785	673.653
1114	1703/1704	320.606	1199	1785/1786	673.455
1116	1705/1706	352.151	1200	1786/1787	758.583
1117	1706/1707	349.864	1201	1787/1788	677.769
1118	1707/1708	346.864	1202	1788/1789	693.351
1119	1708/1709	350.798	1204	1790/1791	396.174
1121	1709/1710	316.732	1205	1791/1792	817.694
1122	1710/1711	324.700	1206	1791/1792	890.698
1123	1711/1712	357.717	1208	1794/1795	691.815
1124	1712/1713	365.700	1209	1795/1796	1.145.537
1125	1713/1714	364.068	1210	1796/1797	692.536
1126	1714/1715	364.100	1211	1797/1798	687.136
1127	1715/1716	351.111	1212	1798/1799	687.134
1128	1716/1717	382.335	1213	1799/1800	687.096
1129	1717/1718	382.335	1214	1800/1801	636.056
1130	1718/1719	377.468	1215	1801/1802	669.136
1131	1719/1720	403.228	1216	1802/1803	667.165
1132	1720/1721	405.848	1217	1803/1804	668.140
1133	1721/1722	405.848	1218	1804/1805	670.996
1134	1722/1723	437.838	1219	1805/1806	669.136
1135	1723/1724	405.740	1223	1808/1809	602.817
1136	1725/1725	410.860	1224	1809/1810	681.260
1137	1725/1726	435.932	1225	1810/1811	763.327
1138	1726/1727	441.956	1226	1811/1812	652.797
1139	1727/1728	441.956	1230	1815/1816	1.391.017
1140	1728/1728	399.860	1231	1816/1817	1.391.017
1141	1729/1730	336.188	1232	1817/1818	1.602.017
1142	1730/1731	450.388	1233	1818/1819	1.602.017
1143	1731/1732	404.869	1234	1819/1820	1.602.013

1144	1732/1733	527.795	1235	1820/1821	1.656.017
1145	1733/1734	488.880	1236	1821/1822	1.606.012
1146	1734/1735	490.356	1237	1822/1823	1.602.017
1147	1735/1736	531.697	1238	1823/1824	1.604.917
1148	1736/1737	495.756	1239	1824/1825	1.601.967
1149	1737/1738	990.560	1240	1825/1826	1.602.017

Tablo 28.

Vakfın hamamları özellikle Üsküdar'da çifte hamam, Çarşı Hamamı veya Hamam-ı Kebir olarak adlandırılan hamam ile Çemberlitaş'ta bulunan Dikilitaş Hamamı gelir yönüyle vakfın en önemli kira gelirlerini ifade ederler. Muhasebe kayıtlarından ilk yıllardan itibaren düzenli bir şekilde takip edebildiğimiz hamam gelirleri istikrarlı bir şekilde tahsil edilmişlerdir. Hamamlara ait kira gelirleri tablosunu incelediğimizde Dikilitaş hamamına ait verilerde iniş çıkış görülmektedir. Bunun nedeni bu hamamın civarında yine vakfa ait bulunan bazı dükkân ve odaların bazı yıllar için birlikte kiraya verilmesi ve bu şekilde kaydedilmesinden kaynaklanmıştır. Hamama ait gelir tek başına zikredilmediğinden toptan rakamlar tabloya yansıtılmıştır. Ancak bir önceki veya sonraki yıla bakıldığında hamama ait gelir tahmin edilebilmektedir.

Hamam Gelirleri Tablosu					
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Dikilitaş Hamamı	Havuzlu Hamam	Hamam-ı Cedit	Hamam-ı Atik
998	1589/1590	105.000	13.336	5.665	27.693
1000	1589/1591	105.000	8.000	64.000	32.832
1001	1592/1593	105.000	12.000	59.680	38.828
1002	1593/1594	170.000	12.000	60.000	42.498
1003	1594/1595	170.000	12.000	55.000	39.000
1004	1595/1596	170.000	12.000	49.000	37.000
1005	1596/1597	119.165	15.166	48.000	33.833
1006	1597/1599	202.500	11.580	61.417	44.250

1007	1599/1600	136.000	7.000	45.000	31.000
1009	1601/1601	97.500	60.000	45.000	31.000
1026	1617	64.675	5.003	53.751	37.500
1027	1618	64.675	5.003	53.751	37.500
1076	1665/OKUNMUYOR	18.000	3.750	11.250	7.500
1078	1668/1669	60.000	37.500	50.900	0
1080	1670/1671	70.000	66.666	46.666	35.000
1097	1686/1687	86.658	32.500	32.500	39.000
1098	1687/1688	80.000	30.000	30.000	36.000
1099	1688/1689	83.325	37.500	31.250	31.250
1100	1689/1690	83.325	28.125	37.500	21.325
1102	1691/1692	80.000	27.000	30.000	30.000
1103	1692/1693	86.666	29.250	39.000	32.500
1104	1693/1694	83.325	28.125	37.500	31.250
1105	1694/1695	83.333	28.125	37.500	31.250
1106	1695/1696	80.000	30.000	36.000	30.000
1107	1696/1697	83.552	31.128	37.600	31.128
1108	1697/1698	62.140	24.940	31.167	24.949
1109	1698/1699	60.000	24.000	30.000	24.000
1110	1699/1700	0	0	42.218	31.666
1111	1700/1701	82.214	31.857	41.107	30.833
1112	1701/1702	82.214	33.300	46.250	30.833
1113	1702/1703	82.214	33.300	46.250	30.833
1114	1703/1704	82.222	33.300	46.250	30.833
1116	1705/1706	113.047	33.300	46.250	30.833
1117	1706/1707	113.047	33.300	43.166	30.833
1118	1707/1708	113.047	33.306	43.166	30.833
1119	1708/1709	115.260	33.480	43.404	31.002
1121	1709/1710	99.996	32.100	42.000	30.000
1122	1710/1711	99.996	38.040	32.000	30.000
1123	1711/1712	108.342	41.210	42.000	32.500

1124	1712/1713	99.999	38.040	30.000	72.000
1125	1713/1714	99.996	38.004	72.000	33.000
1126	1714/1715	100.000	38.040	76.000	33.000
1127	1715/1716	100.000	38.000	75.000	33.000
1128	1716/1717	104.167	39.625	78.125	34.375
1129	1717/1718	104.167	39.625	78.125	34.375
1130	1718/1719	100.008	38.040	85.200	33.000
1131	1719/1720	108.334	41.600	97.500	35.950
1132	1720/1721	100.000	50.004	96.000	40.000
1133	1721/1722	100.000	50.004	96.000	40.000
1134	1722/1723	108.342	54.171	100.034	43.329
1135	1723/1724	100.000	50.000	96.000	40.000
1136	1725/1725	100.000	40.000	101.000	40.000
1137	1725/1726	100.000	50.000	126.000	40.000
1138	1726/1727	100.000	50.000	126.000	40.000
1139	1727/1728	100.000	50.000	126.000	40.000
1140	1728/1728	100.000	50.000	126.000	40.000
1141	1729/1730	100.000	50.000	126.000	40.000
1142	1730/1731	100.000	50.000	126.000	40.000
1143	1731/1732	120.881	50.000	126.000	40.000
1144	1732/1733	162.500	51.390	137.750	44.500
1145	1733/1734	150.000	51.380	126.000	40.000
1146	1734/1735	150.000	50.000	126.000	40.000
1147	1735/1736	162.500	54.161	137.750	44.667
1148	1736/1737	150.000	50.000	126.000	40.000
1149	1737/1738	150.000	50.000	126.000	40.000
1150	1738/1739	162.500	54.167	136.500	43.333
1151	1739/1740	0	0	0	0
1152	1740/1741	150.000	50.000	126.000	40.000
1153	1741/1742	162.500	54.167	136.500	43.334
1154	1741/1742	162.500	52.084	131.250	41.667

1155	1742/1743	150.000	50.000	126.000	40.000
1156	1743/1744	150.000	52.084	131.250	41.667
1159	1746/1747	162.500	54.167	136.500	43.334
1169	1756	0	0	0	0
1170	1757/1758	162.500	54.167	136.500	43.334
1171	1758	150.000	50.000	126.000	40.000
1173	1760/1761	108.334	54.167	136.500	43.334
1175	1762/1763	154.592	51.557	129.850	41.232
1176	1763	0	0	0	0
1177	1764	154.577	51.533	129.850	41.231
1178	1765/1766	154.583	51.531	129.850	41.320
1179	1766/1767	154.162	51.389	129.500	41.111
1181	1768/1769	154.593	51.533	129.850	41.231
1183	1770/1771	148.670	51.499	129.850	41.216
1185	1772/1773	154.590	51.537	129.851	41.220
1186	1773/1774	154.577	51.532	129.850	41.320
1187	1774/1774	154.583	51.522	129.850	41.320
1189	1775/1776	154.583	51.532	129.850	41.231
1191	1777/1778	154.583	51.532	129.850	41.231
1192	1778/1779	142.083	51.532	129.850	41.231
1193	1779/1780	155.001	51.671	130.200	41.345
1194	1780/1781	154.583	51.533	129.850	41.217
1195	1781/1782	154.583	51.531	129.850	41.230
1196	1782/1783	154.584	51.534	129.850	41.231
1197	1783/1784	155.000	51.670	130.200	41.342
1198	1784/1785	154.583	51.521	129.850	41.220
1199	1785/1786	154.167	51.389	129.500	41.119
1200	1786/1787	154.583	51.532	129.850	41.231
1201	1787/1788	155.000	51.668	130.200	41.342
1202	1788/1789	154.583	51.536	129.850	41.320
1204	1790/1791	89.580	0	64.750	23.893

1205	1791/1792	154.583	118.618	129.850	41.320
1206	1792/1793	154.582	118.618	129.850	41.320
1208	1794/1795	154.583	50.000	129.850	41.231
1209	1795/1796	154.583	50.000	129.850	41.231
1210	1796/1797	154.583	50.000	129.850	41.231
1211	1797/1798	154.583	50.000	129.850	41.231
1212	1798/1799	154.583	50.000	129.850	41.231
1213	1799/1800	154.583	50.000	129.850	41.231
1214	1800/1801	154.583	50.000	129.850	41.231
1215	1801/1802	154.583	50.000	129.850	41.231
1216	1802/1803	154.583	50.000	129.850	41.231
1217	1803/1804	154.583	50.000	129.850	41.231
1218	1804/1805	154.583	50.000	129.850	41.231
1219	1805/1806	154.583	50.000	129.850	41.231
1223	1808/1809	154.583	50.000	129.850	41.231
1224	1809/1810	154.584	50.000	129.850	41.231
1225	1810/1811	154.584	50.000	129.850	41.231
1226	1811/1812	154.584	50.000	129.850	41.231
1230	1815/1816	154.584	50.000	129.850	41.231
1231	1816/1817	154.584	50.000	129.850	41.231
1232	1817/1818	154.584	50.000	129.850	41.231
1233	1818/1819	154.584	50.000	129.850	41.231
1234	1819/1820	154.584	50.000	129.850	41.231
1235	1820/1821	154.584	50.000	129.850	41.231
1236	1821/1822	154.584	50.000	129.850	41.231
1237	1822/1823	154.584	50.000	129.850	41.231
1238	1823/1824	154.584	50.000	129.850	41.231
1239	1824/1825	154.584	50.000	129.850	41.231
1240	1825/1826	154.584	50.000	129.850	41.231

Tablo 29.

1143/1731-1732 senesinde hamam üç hissedara birlikte kiraya verilmiştir. Hisseler eşit şekilde dağıtılmamıştır. Bu üç kiracı, yıllık tutar olan 120.881 akçeyi 47.538, 15.012 ve 58.331 paylar şeklinde ödemişlerdir.²⁷²

Kuruluşundan itibaren vakfın en yüksek hamam gelirine sahip Dikilitaş Hamamının geliri 1143/ 1731-1732 yılına değin 80.000 ile 100.000 akçe bandında seyretmiştir.²⁷³ Ancak bahsi geçen yılda 120.000 akçeye yükselen gelir sonraki yıl 162.500 akçeye çıkmış, daha sonraki yıllarda ise 142.000 ila 162.500 akçe arasında seyretmiştir.

Havuzlu hamamın ilk yıllardaki gelirleri düşük ve istikrarsızken 1100/1688-89'dan 1133/1720-21 yılına kadar neredeyse düzenli denebilecek bir gelir artışı yaşanmıştır. 1133/1721-21 senesinden sonra ise gelirler birkaç yıl istisna olmak üzere 50.000 akçe ile 54.000 akçe arasında değişiklik göstererek devam etmiştir.

Üsküdar'da bulunan hamam-ı kebir gelir yönüyle Dikilitaş Hamamı'nın ardından vakfın ikinci büyük hamamıdır. Hamam-ı Kebir'de de ilk yıllarda istikrarlı bir gelir akışı yoktur. Bazı yıllar daha az bazı yıllar ise nispeten yüksek seyrettikten sonra 1100/1688-89 yılından itibaren düzenli bir yükseliş seyrine giren hamam gelirleri, 1137/1725 yılından sonra 126.000 akçenin altına hiç düşmemiştir.

Üsküdar'da bulunan diğer hamam olan Hamam-ı Atik'in geliri ilk yıllardan beri belli bir düzen ifade etmektedir. Birkaç yıllık farklılıklar dışında 30.000 ile 40.000 akçe arasında değişen bir gelirden bahsetmek mümkündür.

Dört hamam içinde vakfın kuruluşundan itibaren gelirini sürekli arttıran ve ilk yıllara göre neredeyse dört katına çıkaran Üsküdar'daki Hamam-ı Cedit'tir. Dikilitaş Hamamı baştan beri vakfın en yüksek gelirli işletmesi iken Üsküdar Hamam-ı Atik ise devamlı en düşük gelirli hamam olmuştur.

---

²⁷² BOA, EV.HMH., 3318-0003.

²⁷³ Bir yıldan fazla süreyi ihtiva eden defterler ve dükkân kiralalarıyla birlikte hesap edilen gelirlerin olduğu yıllar hariç tutulmuştur.

Vakfın kira gelirlerinde bazı yıllarda görülen düşüşler gayrimenkullerin bir kısmının “battal” yani boş kalmasından kaynaklanmaktadır. Vakıf gayrimenkullerinin battal kalmasının nedeni tamiratlar yüzünden veya kiracısının zamansız çıkması dolayısıyla olabilir. Bazı yıllarda birkaç ay boş kaldığına dair kayıtlar da mevcuttur.

2.1.3. Cizye Gelirleri

Vakfın vergi türü gelirlerinin bir diğer önemli kalemi, gelirleri vakfa ait topraklarda oturan yetişkin erkek reayadan hicri yıl esasına göre tahsil edilen cizye gelirleriydi.²⁷⁴ İslâm devletlerinde zımmi durumundaki Müslüman olmayan erkek nüfustan alınan cizye, Osmanlı Devleti’nin de en önemli gelir kaynaklarından birini oluşturmuştur.²⁷⁵

Nas ve icthadlarla belirlendiği fermanlarda zikredilen cizye, Osmanlı Devleti devrinde toplanması ve harcanması özel bir dikkat isteyen şer‘î bir vergi idi. Doğrudan devlet hazinesi için padişaha bağlı görevliler tarafından toplanırdı. Cizye gelirlerinin timar veya mülk olarak atıyye şeklinde verilmesi oldukça istisnai bir durumdu. Ancak çok özel durumlarda iltizama verilirdi. Beytül mâle ait şer‘î bir vergi olarak kadıların kontrolünde bulunur, onlar tarafından toplandığı da olurdu.²⁷⁶ Cizye toplama yetkisinin vakıflara verilmesi istisnai olarak nitelendirilen durumlardan biriydi.

Atik Valide Sultan vakfının Üsküdar Yeni Mahallede yaşayan Yahudi, Hristiyan ve çingenelerin cizyelerini topladığını görmekteyiz. Vakfiyede, konargöçer bir hayat tarzları olan çingeneler için de, bir karışıklığa mahal vermemek için olsa gerek, altı ay Üsküdar’da oturmaları üzerine vergi mükellefi sayılacakları kaydı düşülmüştür.²⁷⁷ Ayrıca Rumeli’de bulunan ve vakfa tahsis edilen mukataalardan olan Rodoscuk, Yanbolu, Eskizağra, Karinabad, Şumnu ve Yenipazar’a bağlı bazı köylerden vakfa tahsis edilen cizye gelirleri bulunmaktaydı.

---

²⁷⁴ Güran, a.g.e., s.29.

²⁷⁵ Ahmet Tabakoğlu, **Türk İktisat Tarihi**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2015, s. 303.

²⁷⁶ Halil İnalçık, “Cizye”, **DİA**, C: 8, İstanbul, 1993, s. 45-48.

²⁷⁷ **VGMA**,a.v.

Vakfın toplama yetkisine sahip olduğu cizyelerin bulunduğu mahallerde ne kadar vergi mükellefi olduğu konusunda tam bir rakam verememekteyiz. Bahsi geçen yıllarda söz konusu yerlerde ne kadar vergi mükellefi olduğu tahrir kayıtlarından yola çıkılarak ortaya konabilir ancak bu ayrı bir çalışma ve araştırma gerektirdiğinden, bölgedeki gayrimüslim tebanın sayısı ve vergi vermekle mükellef kişi sayısını zikretmeden yalnızca muhasebe defterlerinde olan rakamlar üzerinden değerlendirme yapmayı uygun gördük.

Cizye gelirlerini incelerken diğer bölümlerde olduğu gibi incelemiş olduğumuz dönemi üç kategoride değerlendirdik. İlki vakfa ait en eski defterlerin olduğu 998/1589-1590 -1010/1601 yılları arasını kapsayan dönem, daha sonra 1026/1617 yılı istisna olmak üzere 1076/1665 yılına kadar defterlerin olmadığı dönem ile bu boşluğun ardından başlayan ve aradaki birkaç yıllık boşluk dışında 1240/1825-1826 yılına kadar devam eden bir defter serisinin olduğu dönemdir.

İlk defterler muhasebe düzeni açısından ileriki yıllara göre oldukça ayrıntılı bilgiler verdiğinden cizye gelirleri ile ilgili de bu ayrıntıları takip etme şansı bulmaktayız. Bundan dolayı söz konusu defterlerde yer alan ayrıntılara, kapsadığı dönem kısa bir zamanı ihtiva etmesine rağmen, yer vermeyi uygun bulduk. İlk defterlerde Üsküdar ve Galata'dan toplanan cizye gelirleri yer alırken vakfın Rumeli'de bulunan mukataalarından gelen cizyelerin ise yer almadığını, bu gelirlere ilk kez ancak 1004/ 1595-1596 tarihindeki kayıtlarda rastladığımızı belirtmeliyiz. Ancak Rumeli'deki cizye gelirleri bütçeye dâhil olduktan sonra bu gelir kaleminde bir artış meydana gelmiştir.

998/1589-1590 tarihli defterde yer alan cizye gelirleri 58.630 akçe tutmaktadır. Cizye gelirleri arasında yer alan cizye-i kıptiyan kaydı dört farklı fiyattan tahsil edilmiştir. Bunlar muhtemelen farklı yerlerdeki çingenelerden alınan gelirlerdir. İlki kişi başı 60 akçeden olmak üzere 129 kişiden alınmıştır. İkincisi 90 akçeden 38 kişiden alınmış, üçüncüsü 150 akçeden 143 kişiden alınmış, dördüncüsü ise 120 akçeden 26 kişiden alınmıştır. Galata'dan kişi başı 60 akçeden 180 kişi, İstanbul'dan ise yine 60 akçeden 120 kişi cizye mükellefi olarak ödeme yapmışlardır. Ayrıntılı defterlerde bölge bölge kaydedilen gelirler, ileriki yıllarda yine toptan kaydedilmiştir.

1000/1590-1591 yılında cizye gelirlerinin toplamı 58.020 akçedir. Cizye-i kıptiyan gelirleri 60 akçeden 152 kişi, 90 akçeden 10 kişi, 120 akçeden 31 kişi, 150 akçeden 150 kişi olarak tahsil edilmiştir. Cizye-i Gebran olarak tahsil edilen gelirler Üsküdar Mahalle-i mamureden 60 akçeden 63 kişi olarak, Galata'dan 60 akçeden 176 kişi olarak, İstanbul'dan 60 akçeden 134 kişi olarak alınmıştır.²⁷⁸

1001/1592-1593 senesi kaydında cizye başlığı altında yer alan 77.385 akçenin 41.685 akçesi cizye-i gebran, 35.700 akçesi ise cizye-i kıptiyan tahsilatıdır. Cizye-i kıptiyan, 60 akçeden 134 kişi, 90 akçeden 24 kişi, 120 akçeden 30 kişi, 150 akçeden 146 kişi olarak toplanmış, cizye-i gebran ise 105 akçeden 397 kişiden elde edilmiştir.²⁷⁹ Üsküdar mamure mahallesindeki 50 kişiden 25'er akçe olmak üzere 1250 yafte cizyesi tahsilatı ile birlikte 78.635 akçelik cizye geliri elde edilmiştir. Herhangi bir nedenle gözden kaçıp deftere işlenmeyenlerle cizye mükellefi olarak tanımlananlar (bâliğ) “nev - yâfte” olarak ilâve ve kaydedilirdi.²⁸⁰ Buradaki rakamın cizye geliri başlığı altına değil de müteferrik gelirler arasına kaydedilmesinden de sonradan oluşan bir gelir olduğu anlaşılmaktadır.

1002/1593-1594 tarihli cizye gelirleri 81.450 akçedir. Cizye-i gebran 39.480, cizye-i kıptiyan ise 41.970 akçe olarak kaydedilmiştir. Cizye-i kıptiyan 60 akçeden 131 kişi, 90 akçeden 33 kişi, 120 akçeden 37 kişi, 150 akçeden 178 kişi olmak üzere, cizye-i gebran ise 105 akçeden 376 kişi olarak tahsil edilmiştir.²⁸¹

1003/1594-1595 yılında cizye gelirlerinin toplamı 89.630 akçedir. Cizye-i kıptiyan gelirleri 60 akçeden 136 kişi, 95 akçeden 33 kişi, 125 akçeden 36 kişi, 155 akçeden 186 kişi olarak toplam 45.305 akçe tutarında tahsil edilmiştir. Cizye-i Gebran ise 110 akçe olarak 380 kişiden 41.800 akçe tutarında alınmıştır.²⁸² Bu yıla ait diğer gelirler kısmında 2525 akçelik 101 kişiden 25'er akçe olarak tahsil edilmiş “cizye-i gebran-ı yafte der Üsküdar” kaydı da yer almaktadır. Bu gelir genel cizye gelirinin

---

²⁷⁸ BOA, D. 1334-0089.

²⁷⁹ BOA, D. 1334-0078.

²⁸⁰ İnalçık, a.g.m., s. 45-48.

²⁸¹ BOA, D. 1334-0066.

²⁸² BOA, D. 1334-0066.

içinde değil “yafte” ifadesinden anlaşıldığı üzere o yıla mahsus ekstra bir gelir olarak düşünülmelidir.

1004/1595-1596 senesinde cizye gelirleri başlığı altında yer alan 118.675 akçenin 59.640 akçesi cizye-i gebran, 57.535 akçesi ise cizye-i kıptiyan tahsilatıdır. Bu yılda ayrıca “Çiftlik-i Orhanlı” adlı 100 akçeden 15 kişi olarak toplam 1500 akçe tutarında olan bir kayıt daha bulunmaktadır. Çiftlik-i Orhanlı, Alemdağı civarında vakfa ait Orhanlı denilen köyde yer alan ve Defterdar İbrahim’den satın alındığı vakfiyede dile getirilen bir çiftliktir. Cizye-i kıptiyan, 65 akçeden 120 kişi, 90 akçeden 33 kişi, 155 akçeden 8 kişi, 180 akçeden 32, 220 akçeden 180 kişi olarak toplanmış, cizye-i gebran ise 140 akçeden 420 kişiden elde edilmiştir.²⁸³ Ayrıca defterin başında Kadioğlu adlı mukataadan gelen 40.000 akçelik bir cizye geliri daha kaydedilmiştir. Böylece bu yıla ait toplam cizye hasılatı 160.175 akçe etmektedir.

1005/1596-1597 yılında cizye gelirlerinin toplamı 60.000 akçedir. Bu yıla ait kayıtlarda kaç kişiden vergi alındığı ve kişi başı ne kadar vergi tahakkuk ettiğine yer verilmemiştir.²⁸⁴

1006/1597-1599 yılında cizye gelirlerinin toplamı 103.040 akçedir. 1006/1597-1598 yılının bir yıldan fazla süreyi kapsamasından dolayı bu yıl iki kez tahsilat yapılmış görünmektedir. 140 akçeden 363 kişiden 50.820 akçe toplanmış ve bu meblağ iki kez tahsil edildiğinden rakam 101.640 akçeye ulaşmıştır. Galata’da sakin bulunan ancak vakıf reayası kabul edilen 7 kişiden 10 akçe olmak üzere 700 akçe gelir elde edilmiş, iki kez tahsilat yapıldığı için tutar 1400 akçeye ulaşmıştır.

1007/ 1599-1600 yılında Yanbolu’dan 919 haneden 93.680 akçelik cizye geliri tahsil edilmiştir. Kadioğlu kazasından yafte cizyesi olarak 10 kişiden 30 akçe olarak toplam 300 akçe, Üsküdar ve Galata’dan cizye-i gebran olarak 363 haneden 140 akçe olma üzere 50.820 akçe, cizye i kıptiyan ise 60.000 akçe tahsil edilmiştir. Ayrıca kaydedilen başka bir cizye geliri ise Üsküdar’da bulunan mahalle i mamureden yafte

---

²⁸³ BOA, D. 1334-0042.

²⁸⁴ BOA, D. 1334-0029

cizyesi olarak 2000 akçe, Galata'da bulunan 7 kişiden ise 100'er akçeden 700 akçe tahsilat yapılmıştır.

1009/ 1601 yılında cizye-i kıptiyan gelirleri 362 kişiden 150 ve 60 akçe üzerinden 61.560 akçe, cizye-i gebran gelirleri ise 321 kişiden 140 akçe olarak 58.952 akçe tutarında tahsil edilmiştir. Bu yıla ait cizye gelirleri Üsküdar ve Galata'dan elde edilen cizye geliri toplamda 120.512 akçedir. Kadioğlu kazasındaki 10 kişiden 30'ar akçe olmak üzere 300 akçe, Yanbolu'dan 881 hane ve 155 hanelik Çoğoba köyüne ait iki ayrı tahsilattan 140'ar akçe olarak 123.340 ve 21.700 akçe, Yanbolu'ya bağlı Hisarlık adlı köyden 140 akçeden 56 hane olmak üzere 7840 akçe, yine başka bir Yanbolu köyünden 140 akçeden 58 hane üzerinden toplam 10.120 akçe, zağra-ı atik'te bulunan Sekban karyesindeki 37 haneden 140'ar akçe olmak üzere 10.180 akçe ve Armutlu karyesindeki 17 haneden 140'ar akçe olmak üzere 2380 akçe, Yenipazar'daki 98 haneden 140'ar akçeden toplam 13.720 akçe ve 113 haneden 140'ar akçe olmak üzere 15.820 akçe, Şumnu'ya bağlı Akdere karyesindeki 145 haneden 140'ar akçe olarak 20.300 akçe, Karınabad'da bulunan Hasköy karyesindeki 117 haneden 140'ar akçe olarak 16.380 akçe ve Karınabad'a bağlı başka bir köy olan Çakırlı'daki 85 haneden 140'ar akçe üzerinden 11.900 akçelik gelir tahsil edilmiştir. Bu yıla ait cizye gelirleri toplamda 374.492 akçeye ulaşmıştır.

1026/1617 yılında cizye-i gebran kaydı iki farklı şekilde yer almıştır. İlkinde yalnızca kişi sayısı 267 olarak kaydedilmiş, ikinci kayıta ise 100 kişi 100 akçeden 10.000 akçelik gelir tahsil edildiği yazılmıştır. İlk kayıta yer alan kişilerden de aynı miktar üzerinden tahsilat yapıldığı düşünülürse bu da 26.700 akçe tutacaktır. Toplamda 36.700 akçe etmektedir. Ancak defterin bazı kısımları tahrif olduğundan bazı eksikler bulunabileceğine de dikkat çekmek isterim.

Defterlerde yer alan bilgilerden de anlaşılacağı üzere cizye vergisi sabit bir miktar üzerinden alınmamıştır. 1009/1601 yılına ait gelirler hane başı 140 akçe üzerinden tahsil edilmişken, 1007/1599-1600 yılında bu rakamın 919 haneden toplanan 93.680 akçelik tahsilattan hane başı 101,93 akçe olduğu görülmektedir. Bu değişken fiyat aralığının nedenleri değerlendirilirken cizye gelirlerinin tahsil yöntemi de dikkate alınmalıdır. Söz konusu yıllarda vakıf henüz mukataa sistemine geçmemiş

ve gelirler vakıf Câbîleri tarafından toplanır durumdaydı. Bilindiği gibi mukataa sisteminde miktarı önceden belirlenmiş bir meblağ söz konusudur. Vakfin topladığı ayni ve nakdi gelirler ise sezona ve bölgesel göç hareketleri ile bağlantılı olarak daha değişken bir durumdaydı. Mukataa uygulamasında da vergi miktarları değişkenlik gösterebilmektedir ancak mültezimler bu gibi durumlarda daha hızlı çözümler ürettikleri için değişimlerin kayıtlara daha az yansıdığından bahsedilebilir.²⁸⁵

İlk Yıllara Ait Üsküdar ve Galata'dan Tahsil Edilen Ayrıntılı Cizye Gelirleri					
Yıl	Cizye-i Kıptiyan		Cizye-i Gebran		Toplam
	Miktar	Kişi Sayısı	Miktar	Kişi Sayısı	
998 / 1589-1590 yılı	60	129	60	180	58.630
	90	38	60	120	
	120	26			
	150	143			
1000/ 1591-1592 yılı	60	152	60	63	58.020
	90	10	60	176	
	120	31			
	150	150			
1001/ 1592-1593 yılı	60	134	105	397	78.635
	90	24			
	120	30			
	150	146			
1002/ 1593-1594 yılı	60	131	105	376	81.450
	90	33			
	120	37			
	150	188			
	60	136	110	380	87.105

²⁸⁵ Ramazan Pantık, **Atik Valide Sultan Külliyesi (1686-1727)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014, s. 80.

1003/1594- 1595 yılı	95	33	25	101	
	125	36			
	155	186			
1004/ 1595- 1596 yılı	65	120	140	420	
	90	33	15	100	
	155	8			
	180	32			118.67
	220	180			5

Tablo 30.

Vakfın ilk yıllarına ait defterlerde yer alan bu ayrıntılı kayıtların dökümleri izah edildikten sonra cizye gelirlerinin bütçe içindeki oranını ortaya koyarsak bahsi geçen yıllar için cizye gelirlerinin oldukça küçük bir oranda seyrettiğini söylemek uygun olacaktır. Bunda Üsküdar'ın eskiden beri Müslüman nüfusun ağırlıkta olduğu bir yerleşim yeri olmasının etkili olduğu söylenebilir.²⁸⁶

İlk yıllarda cizye gelirlerinin bütçe içindeki payı %1 ila %2 arasında seyretmiştir. Daha sonra bu pay % 6,5-7 civarına yükselmiş, cizye reformunun ardından ise bütçenin %20 sine kadar ulaşmıştır. Bilindiği gibi cizye reformunun yapıldığı 1102/1691-1692 tarihinden itibaren cizye hane başı değil kişi başı alınmaya başlanmış ve bu uygulama cizye türü gelirlerde önemli bir artışa yol açmıştır.²⁸⁷ Cizye gelirlerindeki yükseliş 1116/ 1705-1706 senesine kadar devam etmiş bu yıldan itibaren ise 611.990 akçede sabit kalmıştır.

1127/1715-1716 yılından sonraki kayıtlarda yalnızca ispençe gelirlerini takip edebilmekteyiz. Cizye gelirleri ise vakfın gelir kalemleri arasından çıkmış görünmektedir. Vakfın incelememize konu olan 19. yüzyıl başına kadarki işleyişine ait muhasebelerde de bu durum devam etmektedir. Ani bir biçimde oluşan bu gelir kaybını nüfus hareketleriyle açıklamak pek uygun düşmemektedir. Öyleyse bu tarihten

²⁸⁶ 1882 tarihli nüfus sayımı sonuçlarında bile Üsküdar nüfusunun %67 si Müslümanlardan oluşmaktaydı; Necat Çetin, "Üsküdar Bulgurlu Mahallesinde 1906 Tarihli Son Osmanlı Nüfus Tahriri (Sayımı)" **Şehirlerin Sevdalıları İbrahim Hakkı Konyalı Armağanı**, Konya, Selçuk üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 2015, s. 508.

²⁸⁷ Tabakoğlu, **a.g.e.**, s. 303.

itibaren yapılan bir düzenlemeyle vakfın cizye toplama yetkisinin elinden alındığı veya devletin çıkardığı bir kanunla cizye gelirlerine el koyduğu düşünülmelidir. Aynı tarz bir araştırmaya konu olan Süleymaniye Vakfı'nda da aynı tarihten (1127/1715-1716) itibaren cizye gelirlerinin muhasebelerde yer almadığı görülmektedir.²⁸⁸ Bu durum devletin genel bir düzenleme yaptığı şeklindeki iddiayı daha güçlü kılmaktadır. Ancak konu ile ilgili daha derin bir araştırma, vakıf gelirleri ve devlet arasındaki ilişki ve uygulamaları ortaya koyabilir. Bu konuda çıkmış hüküm, emir ve fermanlara ulaşırsa da daha net ifadeler kullanmak mümkün olacaktır.

1127/1715-1716 yılından itibaren tahsil edilemeyen cizye gelirleri bütçede yaklaşık 1/5 oranında bir kayba neden olmuştur. Bundan sonraki yıllarda vakıf bütçesinde oluşan açıklarda 18. yüzyıla kadar önemli bir yer tutan bu gelir kaleminin ortadan kalkması da etkili olmuştur.

Cizye Gelirleri					
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Cizye	Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Cizye
998	1589/1590	58.630	1150	1738/1739	0
1000	1589/1591	58.020	1151	1739/1740	0
1001	1592/1593	77.385	1152	1740/1741	0
1002	1593/1594	81.450	1153	1741/1742	0
1003	1594/1595	87.105	1154	1741/1742	0
1004	1595/1596	118.675	1155	1742/1743	0
1005	1596/1597	60.000	1156	1743/1744	0
1006	1597/1599	103.040	1159	1746/1747	0
1007	1599/1600	207.508	1169	1756	0
1009	1601/1601	374.492	1170	1757/1758	0
1026	1617	18.350	1171	1758	0
1027	1618	18.350	1173	1760/1761	0
1076	1665/OKUNMUYOR	0	1175	1762/1763	0
1078	1668/1669	183.000	1176	1763	0

²⁸⁸ Güran, a.g.e., s.175.

1080	1670/1671	187.000	1177	1764	0
1097	1686/1687	215.000	1178	1765/1766	0
1098	1687/1688	293.000	1179	1766/1767	0
1099	1688/1689	255.900	1181	1768/1769	0
1100	1689/1690	268.000	1183	1770/1771	0
1102	1691/1692	498.000	1185	1772/1773	0
1103	1692/1693	490.000	1186	1773/1774	0
1104	1693/1694	588.280	1187	1774/1774	0
1105	1694/1695	599.000	1189	1775/1776	0
1106	1695/1696	595.070	1191	1777/1778	0
1107	1696/1697	605.090	1192	1778/1779	0
1108	1697/1698	599.000	1193	1779/1780	0
1109	1698/1699	620.000	1194	1780/1781	0
1110	1699/1700	616.100	1195	1781/1782	0
1111	1700/1701	599.000	1196	1782/1783	0
1112	1701/1702	599.000	1197	1783/1784	0
1113	1702/1703	599.000	1198	1784/1785	0
1114	1703/1704	599.000	1199	1785/1786	0
1116	1705/1706	611.990	1200	1786/1787	0
1117	1706/1707	611.990	1201	1787/1788	0
1118	1707/1708	611.990	1202	1788/1789	0
1119	1708/1709	611.990	1204	1790/1791	0
1121	1709/1710	611.990	1205	1791/1792	0
1122	1710/1711	611.990	1206	1791/1792	0
1123	1711/1712	611.990	1208	1794/1795	0
1124	1712/1713	611.990	1209	1795/1796	0
1125	1713/1714	611.990	1210	1796/1797	0
1126	1714/1715	611.990	1211	1797/1798	0
1127	1715/1716	0	1212	1798/1799	0
1128	1716/1717	0	1213	1799/1800	0
1129	1717/1718	0	1214	1800/1801	0

1130	1718/1719	0	1215	1801/1802	0
1131	1719/1720	0	1216	1802/1803	0
1132	1720/1721	0	1217	1803/1804	0
1133	1721/1722	0	1218	1804/1805	0
1134	1722/1723	0	1219	1805/1806	0
1135	1723/1724	0	1223	1808/1809	0
1136	1725/1725	0	1224	1809/1810	0
1137	1725/1726	0	1225	1810/1811	0
1138	1726/1727	0	1226	1811/1812	0
1139	1727/1728	0	1230	1815/1816	0
1140	1728/1728	0	1231	1816/1817	0
1141	1729/1730	0	1232	1817/1818	0
1142	1730/1731	0	1233	1818/1819	0
1143	1731/1732	0	1234	1819/1820	0
1144	1732/1733	0	1235	1820/1821	0
1145	1733/1734	0	1236	1821/1822	0
1146	1734/1735	0	1237	1822/1823	0
1147	1735/1736	0	1238	1823/1824	0
1148	1736/1737	0	1239	1824/1825	0
1149	1737/1738	0	1240	1825/1826	0

2.1.4. Diğer Gelirler (Emval-i Müteferrika)

Vakfa ait gelirler arasında yıldan yıla farklılık göstermesi yönüyle arızı bir gelir olarak nitelendirebileceğimiz ve muhasebe defterlerinde “emval-i müteferrika” ya da “ani’l-zuhurat” olarak geçen “diğer gelirler” sabit olmayan, değişken gelirleri ifade etmektedir.

Elimizde bulunan ayrıntılı defterlerde, vakfın sahip olduğu çiftliklerden gelen gelirler, vakfın hayvan sürülerinden elde edilen gallatın satışından tahsil edilen gelirler, imaret kilerinde bulunan fazla ürünlerin satışından elde edilen gelirler,

muaccele gelirleri²⁸⁹ muhallefat ve beytü'l mal gelirleri, resm-i kovan, resm-i dekakin²⁹⁰, avarız-ı divaniyye gibi bazı vergi gelirleri²⁹¹, bağçe-i cami-i şerif geliri, darulkurra şeyhinin hane kirası²⁹² gibi gelirler “emval-i müteferrika” geliri olarak kaydedilen gelirlerdir.

Diğer gelirler içinde muhallefat ve beytü'l mal geliri olarak nitelendirilen ve genellikle her muhasebe defterinde az çok bulunan bu gelir kalemi kimsesiz ve mirasçısı olmadan ölen kimselerin mallarının satışından elde edilmekteydi. Muhtemelen bu kişilerin içinde Atik Valide Dârüşşifa'sında tedavi olan veya tabhanede nekahet döneminde bulunan hastalar ile evi ve kimsesi olmadığı için yine tabhaneye sığınan kimseler de bulunmaktadır. Satış gerçekleştirildikten sonra elde edilen miktar vakıf bütçesine dâhil edilirdi. Kimsesiz olarak ölen bu kişilerin cenaze ve defin işlemleri de buradan karşılanırdı. Muhallefat gelirleri genellikle cüz'i rakamları ifade etmekte, pek az örnekte rakamlar yükselmektedir. Nitekim 1007/1598-1599 yılındaki muhallefat kaydında yer alan on bir kişinin mallarının satışından elde edilen miktar 25.621 akçedir. Ölen kişilerin isimleri ve her birinden kalan tutar da ayrıca kaydedilmiştir. Bu yılda ölenlerin ikisi gayrimüslim diğer dokuz kişisi ise Müslümanlardan oluşmaktaydı. 1003/1594-1595 senesinde 22.237 akçe²⁹³, 1004/1595-1596 senesinde 21.894 akçe²⁹⁴ olarak, 1126/1714-1715 yılında 2871 akçe²⁹⁵, 1187/1774 yılında 3884 akçe²⁹⁶ olarak tahsil edilmiştir.

1205/1791-1792 malî yılında elde edilen muhallefat arasında yer alan bir menzilin satışı gerçekleşince bu yıla ait muhallefat miktarı artmıştır. Bu kayda göre Arakiyeci mahallesinde sakinken vefat eden Abdullah kızı Melek Mahbube'nin evi ve eşyalarının satışından 158.375 akçe elde edilmiştir.

---

²⁸⁹ Bu gelirlerin bir kısmı kira gelirleriyle birlikte, bir kısmı ise ayrı bir başlık altında tutulmuştur. Defter defter bu ayırımı yapılması oldukça güç olduğundan, muaccele gelirlerinin zaman zaman diğer gelirler kapsamına alındığını zikretmekle yetineceğiz.

²⁹⁰ BOA, D., 1334/0029.

²⁹¹ BOA, D., 1334/0004.

²⁹² BOA, D., 1334/0029.

²⁹³ BOA, D.,1334/54.

²⁹⁴ BOA, D.,1334/42.

²⁹⁵ BOA, EV.HMH., 01944/0003.

²⁹⁶ BOA, EV.HMH., 05909/0003.

Bu gelir kalemi içinde en önemli kısmı vakfa ait dükkân, ticarî veya sınıai işletmeler gibi gayrimenkullerden elde edilen muaccele ve ferağ ücretleri oluşturmaktaydı. Muaccele, icareteyn uygulaması ile kiraya verilen vakıf mülklerinden peşin olarak tahsil edilen ücreti ifade eder. İcareteynde biri icare-i muaccele denilen peşin, diğeri icare-i müeccele denilen ve aylık ya da yıllık ödeme anlamına gelen çifte kiralama sistemi uygulanmaktaydı.²⁹⁷ Vakfın icareteyn usulü ile kiraladığı mülklerden gelen peşin kira geliri belli yıllarda diğeri gelirler kaleminde önemli artışlara sebep olmuştur. Özellikle Dikilitaş hamamı, Üsküdar'daki Hamam-ı Cedit gibi getirisi yüksek işletmelerin kira sözleşmesi yenilendiğinde vakfın bütçesine hatırı sayılır bir katkıda bulunduğu söylenebilir.

1116/1705-1706 yılında diğeri yıllara göre daha fazla olarak 313.525 akçe “Emval-i müteferrika” geliri kaydedilmiştir. Bu artışın nedeni de Üsküdar'da yer alan “Hamam-ı cedit”in muaccele bedelidir. Hamam bu yıl vakıf yönetimi tarafından Süleyman Ağa adlı birine kiralanmıştır.

1119/1708-1709 yılına ait gelirlerde yüksek görünen “Emval-i müteferrika” kaydının nedeni o yıl vakfın en büyük kira gelirine sahip olan Dikilitaş Hamamı'nın tekrardan kiralanarak “İcare-i muaccele” ücreti olarak oldukça yüksek bir rakamın 1.560.000 akçenin tahsil edilmesidir. Hamam Kethüda el-Hac Ali Ağa adlı birine kiralanmıştır.

1143/1731-1732 yılına ait “Emval-i müteferrika” gelirlerinin 1.035.000 akçe olarak diğeri yıllara göre artmış olması “Dikilitaş Hamamı”nın icare-i muaccele bedelinin vakıf gelirleri arasında yer almasıdır. Bu miktarın 1.032.000 akçesi kethüda el-Hac Ali Ağa'dan boşalan kiralama hakkının tekrar satılmasıdır.²⁹⁸

Yukarıdaki örnekler kadar yüksek olmasa da bazı yıllara ait “Emval-i müteferrika” artışlarının da genel nedeninin o yıla ait vakıf gayrimenkullerinden birinin muaccele bedelinin vakıf gelirlerine yansması olduğu anlaşılmaktadır.

²⁹⁷ Fehmi Yılmaz, “İcareteyn”, a.g.e., s. 266.

²⁹⁸ BOA, EV.HMH., 003318/0003; burada hamamın tekrar kiralandığı kişinin ismi okunamadığından zikredilmemiştir

1205/1791 yılında Hamam-ı cedit yakınındaki attar dükkânının yarı hissesinin muaccelle ücreti olarak tahsil edilen 104.280 akçe ile birlikte Muhallefat gelirlerinde de bir artış yaşanınca diğer gelirler kalemini arttırmıştır.

1206/1792 yılında bir önceki yıl yarı hissesinin ücreti alınan attar dükkânının diğer hissesinden elde edilen gelir kaydedilmiştir. Miktar, diğer hisse kadar 104.280 akçe olarak tahsil edilmiştir.

1211/1797-1798 yılında “hamam-ı atik”in muaccelle hissesinin Tabib Ahmet Bey’e 396.720 akçeye satışından kaynaklanmıştır.

Vakfın kuruluşundan beri var olan ve bizzat Valide Sultan’ın vakfa akar olması için satın aldığı Şemsipaşa, Kadıasker, Ferudun Bey adlı çiftliklerden elde edilen camuş (manda), odun, bostan ürünleri, bal, karpuz, koyun gibi ürünlerin satışı sonucu tahsil olunan gelirler mevcuttur.

1002/1593-1594 yılındaki kayıtlarda Şemsipaşa Çiftliğinden odun, camuş, bal, balmumu ve post satışından 35.555 akçe gelir elde edilmiştir. Kadıasker Çiftliğinden bal, camuş, post, çıra, odun satışından 62.786 akçe, ayrıca vakıf câbîlerinden Abdi Bey’in tahsil ettiği ismi verilmeyen bir çiftlikten 32.199 akçe gelir toplanmıştır.²⁹⁹

1003/1594-1595 yılında Kadıasker Çiftliğinden 33.389, Ferudun Bey çiftliğinden 34.920, Şemsipaşa çiftliğinden ise 8340 akçe gelir elde edilmiştir (1334-0054). Bu defterde kayıtlar gayet ayrıntılıyken birkaç yıl sonrasına rastlayan 1007/1599-1600 yılına ait kayıtlarda yalnızca bu çiftliklerden elde edilen toplam rakamlar yer almıştır. Buna göre 1007/1599-1600 yılında Kadıasker Çiftliğinden 16.064, Ferudun Bey Çiftliğinden 48.440, Şemsipaşa Çiftliğinden ise 6008 akçe tahsilat yapılabilmektedir.³⁰⁰

Diğer gelirler bölümüne dâhil edilebilecek başka bir gelir de vakfın sahip olduğu hayvanlardan elde edilen gelirlerdir. Muhasebe kayıtlarından anlaşıldığına

²⁹⁹ BOA, D., 1334-001-0065/0066.

³⁰⁰ BOA, D., 1334/003.

göre vakfın iki büyük koyun sürüsü mevcuttur. Her ikisi de “Kethüda” adlı görevliler tarafından idare edilen bu sürülerden gelen post, yapağı ve canlı hayvanların satışından sağlanan gelirler de bazı yıllar için küçümsenmeyecek meblağlar haline gelmişlerdir. Örneğin 1006/1597-1599 yılına ait kayıtlarda “Kethüda Mehmet” tarafından idare edilen sürüden 112.730 akçe, “Diğer Mehmet Kethüda” tarafından idare edilen sürüden ise 108.738 akçe tahsilat yapılmıştır.³⁰¹ 1007/1599-1600 yılına ait kayıtlarda ise “Kethüda Mehmet” in idaresindeki sürüden 133.847 akçe, “Diğer Mehmet Kethüda”nın idaresindeki sürüden ise 105.209 akçe tahsilat yapılmıştır.³⁰²

İmaret kilerindeki fazlanın ya da kullanım imkânı kalmamış, bozulmuş ürünlerin satışından elde edilen gelirler anlamına gelen “Meb’iat” kalemi de diğer gelirler kısmında değerlendirilmiştir. Atik Valide Sultan Vakfı’nda bütçeyi yüksek oranda etkileyen bir kiler satışı görünmemektedir. Örneğin, 1001/1592-1593 tarihli defterde 3413,5 kilelik hınta (buğday) satışından 63.390 akçe, kilerdeki diğer fazlalıkların satışından 5000 akçe elde edilmiştir.³⁰³ 1002/1593-1594 yılında imaret kilerindeki satıştan elde edilen toplam tutar ise 154.319 akçedir. Genellikle buğday satışı yapılmış ancak bunun yanında bal, pirinç, şeker, sadeyağ gibi ürünler de az miktarda da olsa satışı gerçekleştirilen ürünler arasında yer almıştır.³⁰⁴

Bağçe-i cami-i şerif şeklinde kaydedilen ve bu başlık altındaki en küçük geliri ifade eden bu meblağ ise cami avlusunda yetiştirilen bazı ürünlerin satışından elde edilmiş olmalıdır. Bu gelir 1005/ 1596-1597 yılında 130 akçe³⁰⁵(1334-0029), 1026/1617 yılında 630 akçedir.³⁰⁶ “Bağçe-i cami-i şerif” geliri vakfın bütçesi düşünüldüğünde dikkate almaya değer rakamlar olmamasına karşın böyle bir gelir kaleminin varlığının bilinmesi ve cami avlularının bu şekilde de kullanılabildiğini tespit etmek açısından özel bir anlam ifade etmektedir.

---

³⁰¹ BOA, D., 1334/0016.

³⁰² BOA, D., 1334/003.

³⁰³ BOA, D., 1334/0078.

³⁰⁴ BOA, D., 1334/0066.

³⁰⁵ BOA, D., 1334/0029.

³⁰⁶ BOA, MAD., 05705/003.

2.2. Vakfın Giderleri

Vakfın sahip olduğu gelirlerin büyüklüğü harcamaların da o oranda olacağına işaret etmektedir. Vakfın çalışan kadrosu ve imaretin hacmi, giderleri arttıran en önemli kalemlerdir. Ancak bunlar dışında tamirat giderleri, darüşşifa giderleri veya beklenmeyen başka diğer harcamalar da bulunmaktadır. Bu harcamaların birçoğu her yıl var olan giderler değildir ancak bazı yıllarda oldukça büyük meblağlara ulaşabilmektedirler.

Defterlerde kaydedilme önceliğini de dikkate alarak giderler bölümünde ilk olarak “maaş ödemeleri”ni incelemeyi uygun bulduk. Daha sonra “imaret harcamaları” ve “diğer giderler” başlıklarına yer verilecektir.

2.2.1. Maaş Ödemeleri

Nurbanu Atik Valide Sultan Vakfı'nın, Üsküdar'da cami, medrese, tekke, dârülhadis, dârükurrâ, darüşşifa, sıbyan mektebi, tabhane ve imaretten oluşan devasa bir külliyesi bulunmaktadır. Bu külliyenin tüm birimlerinde çalışan, buradan faydalanan, vakıftan tahsisat alan, talebe veya derviş olarak vakfın eğitim kurumlarında bulunanlar için yapılan ödemeler “maaş ödemeleri” adı altında değerlendirilecektir.

Vakıf birimleri 19. Yüzyılın başına kadar kesintisiz bir şekilde hizmete devam ettiği için maaş ödemelerinde yıllar içinde dikkat çekici bir iniş-çıkış görünmemektedir. Ayrıntılı kayıtlara baktığımızda ise personel sayısında ufak birkaç değişiklik yapmanın dışında vakfiyeye bağlı kalındığı anlaşılmaktadır. Ancak yapılan tahsisatların sayısı yıl yıl değişkenlik göstermiştir.

İlk yıllara ait defterlerde her birimden ücret alan kişilerin isimleri, yaptıkları vazife ve aldıkları miktarla birlikte, daha sonraki defterlerin bir kısmında birimlerin toplam giderleri kaydedilmiştir. Ancak 1127/1715-1716 yılından sonraki defterlerde hiçbir ayrıntı yazılmaksızın “el-vezaiif” adı altında vakfın tüm maaş ödemeleri kaydedilmiştir.

Maaş ödemeleri toplam bütçenin yaklaşık %40'ına tekabül etmektedir. Bazı yıllarda imaret giderlerinin önüne geçerek vakfin en büyük gider kalemi haline gelmiştir. Ancak çoğu zaman imaret giderlerinin arkasından, az bir farkla, ikinci en büyük gider kalemini oluşturmuştur.

Vakfin ilk kayıtlarına baktığımızda oldukça ayrıntılı bilgilere ulaşıyoruz. Defterin giderler bölümü “el-vezaf” kaydıyla başlamış, toplam rakamların ardından birimlerin her biri için ayrı bir başlık açılarak giderler kaydedilmiştir. Biz de defterdeki düzen üzerine bir sıra takip ederek değerlendirme yapmayı uygun bulduk. Buna göre ilk sırada yer alan medrese ödemeleri 998/1589-1590, 1000/1590-1591, 1001/1592-1593, 1002/1593-1594, 1003/1594- 1595, 1004/1595-1596, 1005/1596-1597 senelerinde yıllık 36.720 akçe tutmaktadır. 1006/1597-1599 da 53.460, 1007/1599-1600 de 35.640, 1009/1601 da 29.700, 1026/1617 yılında ise 57.675 akçe medrese gideri oluşmuştur. Yıllar arasındaki gider farkı muhasebe defterinin kapsadığı süre ile ilgilidir. Ancak 1026/1617 yılında muid ücreti 5 akçeden 7 akçeye, talebe ücreti ise 2 akçeden 4 akçeye yükselmiştir. Medresede müderris, talebe (15 ve 16 kişi), muid (2 kişi), ferraş ve bevvab adlı görevliler bulunmaktadır. 1117/1706-1707 ile 1127/1715-1716 yılları arasında 49.950 ile 50.330 akçe arasında kaydedilmiştir. Bu tarihten sonraki yıllara ait maaş giderleri toptan kaydedildiğinden medrese giderlerinin ne kadar olduğu yer almamaktadır.

Hankah (tekke) personeli; şeyh efendi, 32 derviş ve ferraştan oluşmaktadır. Yıllık gider 32.760 akçe tutmaktadır. Bazı yıllardaki fazlalık yine defterlerin kapsadığı zamandan kaynaklanmaktadır. Tespit edilebilen defterlerde tekke personeli ve aldıkları ücretler yıllar içinde değişme göstermemiştir.

Dârülhadis personeli; şeyh efendi, 12 talebe ve bevvab ve ferraştan oluşmaktadır. İlk iki yılda yalnızca bevvab istihdam edilmişken, daha sonra bir de ferraş tayini yapılmıştır. Yıllık tutarlar eklenen ferraş ödemesine ve defterin süresine bağlı olarak bazı değişiklikler göstermiştir.

Dârülkurrâ personeli; şeyh efendi, 10 talebe, feraiz adlı görevliden oluşmaktadır. Feraiz³⁰⁷ ilk iki yıla ait defterlerde yoktur, sonraki bazı defterlerde ayrı olarak, bazılarında ise şeyh efendinin ücretiyle birlikte kaydedilmiştir. Bu kayıtlardan yola çıkarak şeyh efendinin aynı zamanda feraizlik vazifesini yaptığını da söylemek mümkündür.

Göreve yeni başladığı için veya malî yıl tamamlanmadan vazifesinden ayrıldığı için kısmi ödeme yapılan kişilerin maaşları “Müşahere” adıyla kaydedilmiştir. “Müşahere” kaydı ilerleyen yıllardaki defterlerde yoktur. Daha ayrıntılı defterlerin bazısında da yer almamaktadır ancak bu defterlerin birçoğunda bu kayda rastlamaktayız. Bu şekilde vakıf murtezikasının devamlı aynı kalmadığı sürekli bir değişiklik olduğunu ifade edebilmekteyiz.

“Müşahere” kaydı bulunan 1001/1592-1593 yılında 1260 akçe, 1003/1594-1595 yılında 1730 akçe, 1004/1595-1596 yılında 2280 akçe, 1006/1597-1598 yılında 17.170 akçe, 1007/1599-1600 yılında 1492 akçe, 1009/1600 yılında 36.070 akçe olarak yer almıştır.

İlk yıllarda maaş ödemelerinin vakıf bütçesi içindeki oranı ileriki yıllara göre daha düşüktür. “Müşahere” olarak yapılan ödemenin tüm maaş giderleri içindeki oranı da yıllara göre değişiklik göstermektedir.

Aynı defterlerde “zevaidhoran” ödemeleri de yer almıştır. Bu ödeme vakıf bütçesinden bir zamanlar devlet görevinde bulunan ve oldukça iyi bir yaşam standardı olan ancak yaşlılık, emeklilik veya başka bir nedenle gelirlerini kaybeden kişilere yapılmaktadır. Bunların arasında ilmiye sınıfından olup tayin bekleyenler de bulunmaktadır. Bu kişiler göreve başladıklarında vakıftan yapılan ödemeler kesilmekteydi. İlerleyen yıllarda defterlerin içeriğinde oluşan daralma nedeniyle bu ödemelerin de ne kadarlık bir meblağa ulaştığı ve kaç kişinin yararlandığını takip edemiyoruz.

---

³⁰⁷ Varislerin hisselerini bildiren ilim, miras hukuku. Bu işlemleri gerçekleştiren görevli.

1001/1592-1593 ve 1002/1593-1594 yıllarına ait defterlerde 8 kişilik bir zevaid kaydı bulunmaktadır. 1003/1594-1595 yılında 9 kişiye günlük 67 akçe toplamda 24.120 akçe ödeme yapılmaktadır. Günde 67 akçeden 24.120 akçelik bir gider oluşmuştur.

1004/1595-1596 yılında 10 kişilik bir zevaidhoran ödemesi bulunmaktadır. Günlük 77 akçe yıllık 30000 akçe gider kaydedilmiş, bu miktarın 2280 akçesi müşahere gideri olarak yazılmıştır. Burada Süleymaniye vakfından zevaid ödemesi alan “Seyyid Hazreti Osman Ağa” adlı bir kişi için derkenar kaydı düşülmüş, müşahere ödemesi de burada yapılmıştır. Bahsi geçen şahıs Süleymaniye vakfından ücret alırken muhtemelen geçici bir süre için Atik Valide vakfından tahsisat almıştır.

1005/1596-1597 yılında 8 kişi olan zevaidhoran ödemesi, günlük 86 akçeden yılda 33.540 akçe olarak yapılmıştır.

1006/1597-1599 yılında 9 kişiye günde 86 akçeden 46.440 akçelik ödeme yapılmıştır. Ayrıca 4900 akçe müşahere gideri yer almaktadır. Bu defterde yanına düşülen nottan vakıftan bir süre ödeme alan iki kişi olduğu anlaşılmaktadır.

1007/1599-1600 yılında 12 kişiye tahsis edilen zevaid ödemesi günde 111 akçeden yılda 39.960 akçe olmuştur. 320 akçelik de müşahere gideri tahakkuk etmiştir. Burada da dergâh-ı alî müteferrikalarından birisine yapılan dört günlük ödeme yer almaktadır.

1009/1601 yılında 18 kişilik zevaidhoran kadrosuna günde 206 akçeden 69.550 akçe tahsisat ayrılmıştır. 2 kişiye 2,5 akçe ödenmiş, bu kişilerde de değişme yaşanmış olacak ki burada 100 akçe “müşahere” kaydı vardır. 5 kişiye 6 akçeden, 11 kişiye 13 akçeden ödeme yapılmıştır. 13 akçelik kaydın yanında 4 kişi için, 5050 akçelik bir “müşahere” gideri yer almaktadır. Bu kişiler defterin kapsadığı sürenin tamamında ücret almamış, kendilerine tahsisat verilmeye başlandığı veya tahsisatın kesildiği zamana kadar olan günler sayılarak ücretlendirme yapılmış, isimlerinin yanına da hangi tarihler arasında tahsisat aldıkları not düşülmüştür.

1026/1617 yılında 41 kişilik bir “zevaidhoran” kadrosu vardır, toplam ödeme günlük 293 akçe, 1026/1617 yılı boyunca 181.850 akçedir. Bu yıla ait müşahere tutarı maaş ödemelerinin yaklaşık %18 ini oluşturmaktadır ki oldukça önemli bir oran olduğunu söyleyebiliriz.

Zevaidhoran ödemesi yapılan kişiler arasında şeyh, müderris, hoca, imam, vaiz, hatip ve hareme ait cariyeler bulunmaktadır. Yapılan ödemelerde tek ücret geçerli değildir. Tahsisatlar kişilerin sahip olduğu meslek ve sosyal statü göz önünde bulundurularak yapılmıştır.

Mutad maaş ödemelerine ek olarak düzenli bir şekilde takip edilen bir başka gider mütevelliyeye yapılan “arpalık” tahsisatıdır. 998/1589-1590 yılından itibaren arpalık tahsisatı görülmektedir. 1001/1592-1593, 1002/1593-1594, 1003/1594-1595, 1004/1595-1596, 1005/1596-1597, 1006/1597-1598 yıllarında 12.000 akçe olarak kaydedilen arpalık 1007/1599-1600, 1009/1601 ve 1026/1617 yıllarında arpalık tahsisatı görünmemektedir.

Medine’de Mescid-i Nebevi’de, Kudüs’te Mescid-i Aksa’da ve Şam’da Emevi Camii’nde Kur’an okumakla vazifeli kariler için 1005/1596-1597 yılından itibaren 1006/1597-1598, 1007/1599-1600 ve 1009/1601 yıllarında 110 kişi için günlük 316 akçe yıllık 113.760 akçe ödeme yapılmıştır. Vakfiyede yer almayan bu görevlilere vakfın faaliyete geçtiği ilk yıllardan itibaren ödeme yapılmıştır.

Maaş ödemeleri arasına kaydedilen başka bir gider kalemi de bazı sultan camilerine yapılan “müteferrika” ödemeleridir. “Müteferrikan-ı cevami-i selatin” başlığı altında kaydedilen giderler; Ayasofya-ı Kebir, Cami-i Merhum Sultan Mehmed Han (Fatih Camii), Cami-i Merhum Sultan Bayezıd Han (Bayezıd Camii), Cami-i Merhum Sultan Selim Han(Yavuz Selim Camii), Cami-i Merhum Sultan Süleyman Han(Süleymaniye Camii), Cami-i Merhum Şehzade Sultan Mehmed (Şehzade Mehmed Camii), Cami-i Hazret-i Eba Eyyub el Ensari’ye birer müteferrika için yapılan ödemeleri içermektedir. 1001/1592-1593 yılında sultan camilerine günde 7 kişi olmak üzere birer akçeden 7 akçe, senelik 2520 akçe müteferrika ödemesi yapılmıştır. Ayrıntılı kayıtların var olduğu 1001/1592-1593 yılını izleyen defterlerde

bu gider kalemi istisnasız bir şekilde yer almıştır. Kişi sayısı ve ödenen yevmiye ile ilgili bir değişikliğe gidilmemiştir. Defterin kapsadığı süre ile bağlantılı olarak senelik meblağlarda artma veya azalma görülmektedir.

Sarıkadı zaviyesi, vakfiyede yer almayan ancak erken tarihli muhasebe defterlerinde dahi tahsisat ayrıldığı görülen, günümüzde yeri Sultanbeyli sınırları içinde bulunan bir tekkedir. Muhasebe kayıtlarında Sarıkadı zaviyesi için bir imam ile ferraş ve odacı vazifesini yapan bir görevli görünmektedir. İmama 7 akçe, ferraşa ise 5 akçe yevmiye tahakkuk ettirilmiş, günlük 12 akçe gider kaydedilmiştir. 998/1589-1590 ile 1009/1601 yılları arasındaki defterlerde bir değişim yaşanmadan takip edilebilen zaviyenin gideri, 1026/1617 yılında değişikliğe uğramış görünmektedir. Bu yılın muhasebesinde imam ve ferraş dışında bir de müezzin kaydı yer almış ve ödeme tutarı günlük 17 akçeye yükselmiştir. İmam 7, ferraş 5 akçe almaya devam etmiş, müezzin ücreti de 5 akçe olarak belirlenmiştir. Daha sonraki yıllarla ilgili ayrıntılı kayıtlar mevcut olmadığından zaviyenin personel sayısı ve yaşanan değişimler diğer defterlerden izlenememektedir.

“El-vezaiif” kaydı arasında yer alan başka bir gider ise kadınlara ve karilere yapılan ödemelerdir. Vakfiyede yer verilen Valide Sultan’ın cariyelerine yapılacak ödemeler ile kutsal beldelerdeki karilere yapılan ödemeler yer almaktadır. Ancak kariler “el-vezaiif” kaydının yer aldığı başlığın altında “müşahere”, “zevaidhoran” ve toplam maaş ödemesi kayıtlarının yanında da kaydedildiği için burada tekrar aynı rakamlara yer vermeyeceğiz. Kariler dışında kalanlar bazı dul kadınlar ve cariyelerdir. Toplam 1001/1592-1593 yılında toplam 9 kadına 2.3.4.6 akçe üzerinden farklı ücretler ödenmiş, günlük 21 akçe tahsisat ayrılmıştır. Burada da bir müşahere kaydı bulunmaktadır. Değişimin nedenine yer verilmemiştir ancak ölüm veya evlilik tahsisatın kaldırılma nedeni olabilir. Müşahere kaydının bulunması vakıftan yararlanan kadınların da zaman zaman değişime uğradığını göstermektedir.

1002/1593-1594 ve 1003/1594-1595 yıllarında vakıf bütçesinden yevmiye alan kadın sayısı sekize inmiş ve günlük ücret 17, yıllık ücret ise 6120 akçe olmuştur. 1004/1595-1596 yılında rakam oldukça artmış ve 20 kişiye ulaşmıştır. Günlük 38 akçe senelik 13.680 akçe gider meydana gelmiştir. 1005/1596-1597 yılında da 20 kişi ücret

almaya devam etmiş, günlük 38 akçe yıllık ise 14.820 akçe gider oluşmuştur. 1006/1597-1599 yılında 17 kişi için günlük 28, yıllık 15.120 akçe masraf kaydedilmiştir. 1007/1599-1600 yılında Üsküdar civarında oturan 19 kadına günlük 33, yıllık 11.880 akçe ödeme yapılmıştır. Ayrıca Kadıasker ve Hasan Paşa Çiftliği'nde kalan 14 kadına günlük 23 akçeden senede 8280 akçe verilmiştir. 1007/1599-1600 yılında vakıf gelirlerinden pay alan kadın sayısı 33'e ulaşmıştır. 1009/16011 yılında da Üsküdar'da 19 kadına günlük 33 akçeden yılda 9900 akçe, Kadıasker ve Hasanpaşa çiftliklerindeki 15 kadına ise günlük 25, yıllık 7500 akçe tahsisat ayrılmıştır. 1026/1617 yılında Üsküdar'dan 13 kadına günde 27, yılda 12.150 akçe ödeme yapılmıştır. Kadıasker ve Hasanpaşa çiftliklerindeki 9 kadına ise günlük 14, yıllık³⁰⁸ 6300 akçe tahsisat ayrılmıştır.

Vakıf bütçesinden maaş ödemelerine ayrılan miktar yıl yıl tablo haline getirilmiştir. Aşağıda yer alan tabloda görüldüğü üzere tüm yıllarda belli bir seviyede kalmıştır. Hiç ödeme yapılmamış gibi görünen yıllardaki defterler eksik sayfalar içermektedir. Vakıf giderleri içinde yıl yıl maaş ödemelerinin oranı ekler bölümündeki tablolarda yer almaktadır.

el-vezaif					
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Maaşlar	Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Maaşlar
998	1589/1590	903.640	1150	1738/1739	1.262.810
1000	1590/1591	876.580	1151	1739/1740	0
1001	1592/1593	819.020	1152	1740/1741	1.262.810
1002	1593/1594	919.000	1153	1741/1742	1.262.810
1003	1594/1595	840.730	1154	1741/1742	1.262.810
1004	1595/1596	827.960	1155	1742/1743	1.262.810
1005	1596/1597	866.850	1156	1743/1744	1.262.810
1006	1597/1599	1.174.770	1159	1746/1747	1.262.810
1007	1599/1600	822.652	1169	1756	0
1009	1601/1601	754.010	1170	1757/1758	1.245.745

³⁰⁸ Yıllık ifadesinden o muhasebe defterinin kapsadığı dönem kastedilmektedir. Bir kâmil yıl 354 veya 360 günden hesaplanmış, defterlerde fazla olan aylar ise bir yıl ve ay şeklinde ifade edilmiştir.

1026	1617	504.350	1171	1758	1.245.745
1027	1618	504.350	1173	1760/1761	1.291.680
1076	1665/?	232.290	1175	1762/1763	1.294.820
1078	1668/1669	965.160	1176	1763	0
1080	1670/1671	1.126.020	1177	1764	1.295.370
1097	1686/1687	1.067.210	1178	1765/1766	1.294.740
1098	1687/1688	982.440	1179	1766/1767	1.292.930
1099	1688/1689	1.030.500	1181	1768/1769	1.295.161
1100	1689/1690	1.032.375	1183	1770/1771	1.295.161
1102	1691/1692	1.070.280	1185	1772/1773	1.295.161
1103	1692/1693	1.159.470	1186	1773/1774	1.295.161
1104	1693/1694	1.027.625	1187	1774/1774	1.295.161
1105	1694/1695	1.127.625	1189	1775/1776	1.295.161
1106	1695/1696	1.089.720	1191	1777/1778	1.295.161
1107	1696/1697	1.153.568	1192	1778/1779	1.295.161
1108	1697/1698	1.154.912	1193	1779/1780	1.298.652
1109	1698/1699	1.140.120	1194	1780/1781	1.295.161
1110	1699/1700	1.215.240	1195	1781/1782	1.295.161
1111	1700/1701	1.186.220	1196	1782/1783	1.295.161
1112	1701/1702	1.186.220	1197	1783/1784	1.298.652
1113	1702/1703	1.186.220	1198	1784/1785	1.295.161
1114	1703/1704	1.196.210	1199	1785/1786	1.295.740
1116	1705/1706	1.223.220	1200	1786/1787	1.299.232
1117	1706/1707	1.223.400	1201	1787/1788	1.302.743
1118	1707/1708	1.232.770	1202	1788/1789	1.299.242
1119	1708/1709	1.252.980	1204	1790/1791	752.930
1121	1709/1710	1.246.900	1205	1791/1792	1.295.740
1122	1710/1711	1.246.900	1206	1791/1792	1.295.740
1123	1711/1712	1.207.015	1208	1794/1795	1.295.740
1124	1712/1713	1.246.900	1209	1795/1796	1.295.740
1125	1713/1714	1.246.900	1210	1796/1797	1.295.840

1126	1714/1715	1.246.900	1211	1797/1798	1.295.740
1127	1715/1716	1.246.900	1212	1798/1799	1.295.740
1128	1716/1717	1.246.900	1213	1799/1800	1.295.740
1129	1717/1718	1.246.900	1214	1800/1801	1.295.740
1130	1718/1719	1.246.900	1215	1801/1802	1.295.740
1131	1719/1720	1.246.900	1216	1802/1803	1.295.740
1132	1720/1721	1.255.040	1217	1803/1804	1.295.740
1133	1721/1722	1.255.040	1218	1804/1805	1.295.740
1134	1722/1723	1.256.520	1219	1805/1806	1.295.740
1135	1723/1724	1.261.700	1223	1808/1809	1.295.740
1136	1725/1725	1.261.700	1224	1809/1810	1.295.740
1137	1725/1726	1.261.700	1225	1810/1811	1.295.740
1138	1726/1727	1.261.700	1226	1811/1812	1.295.740
1139	1727/1728	1.261.700	1230	1815/1816	1.295.740
1140	1728/1728	1.261.700	1231	1816/1817	1.295.740
1141	1729/1730	0	1232	1817/1818	1.295.740
1142	1730/1731	1.261.700	1233	1818/1819	1.295.740
1143	1731/1732	1.264.290	1234	1819/1820	1.295.740
1144	1732/1733	1.262.810	1235	1820/1821	1.295.740
1145	1733/1734	1.262.810	1236	1821/1822	1.295.740
1146	1734/1735	1.262.810	1237	1822/1823	1.295.740
1147	1735/1736	1.266.223	1238	1823/1824	1.295.740
1148	1736/1737	1.264.660	1239	1824/1825	1.295.740
1149	1737/1738	1.262.810	1240	1825/1826	1.295.740

Tablo 32.

2.2.2. İmaret Giderleri:

İmaretler Osmanlı toplumunda yaygın biçimde var olmuş, yoksul halkın beslenme ihtiyacının karşılanmasında önemli bir rol üstlenmiş, sahip oldukları bütçe itibariyle de ekonomik hayat açısından değer ifade eden kurumlardır. İmarete alınan

gıda ürünlerinin fiyatları ve mal ve hizmetler için ödenen ücretler tarihsel fiyat verileri için güvenilir veriler anlamına gelmektedir.

Vakfiye şartlarında yer alan öğün sayısı ve menüde yer alması istenen yemekler dikkate alınarak yapılan harcamalar muhasebe defterlerinden takip edilebilmektedir. Bu veriler sayesinde dönemsel fiyatlar ve ücretler hakkında önemli rakamlara ulaşabilmekteyiz.

İmaret giderleri vakfın giderleri içinde en büyük kalemi oluşturmaktadır. Tüm giderler içindeki oranı ise %40'a yaklaşmaktadır. İmaretin hacmi bütçeden aldığı paydan da kolaylıkla anlaşılabilir. İmaretten faydalanan insan sayısı ve çalışan personel sayısı da oldukça kalabalıktır.

İmarete alınması istenen yıllık ve günlük malzemeler vakfiyede belirtilmiştir ancak bunların tamamı muhasebe defterlerinden her yıl düzenli olarak takip edilememektedir. Tüm yıllar boyunca takip edilebilen bazı ürünler mevcuttur. Fiyat ve ücret verileri, belirlenen bazı ürünler üzerinden yapılacaktır. Ancak ilk yıllara ait defterlerin ayrıntılı kayıtlarında yer alan farklı ürünler de değerlendirilecektir.

İmaretin giderleri içinde yalnızca ürün alımı bulunmamaktaydı, bunun yanında bu ürünlerin sevk ve nakli için gereken hammalat ücretleri, et ihtiyacı için yapılan hayvan sevkiyatının giderleri, odun nakli, imaret mutfağında kullanılan kap, kazan, kevgir vs. gibi aletlerin tamiri, bakımı ücretleri de imaretin mutad giderleri arasında yer almaktaydı. Ancak bunlar defterlerde ayrı başlıklar halinde yer almış, imaret masrafı olarak yalnızca mutfak harcamaları kaydedilmiştir. Ayrıca maaş ödemelerinin içinde de kadrosu oldukça kabarık olan imaret personeline yapılan ödemeler de bulunmaktadır. Aslında mutfak harcamaları, imaret personeline ödenen maaşlar, tamirat, hammalat ücretleri de eklenirse imaret vakfın gelirlerinin yarısından fazlasının harcandığı birimdir ve vakfın kalbi durumundadır.

Vakfiyede yer alan şartlar imarete yılın her günü yemek piştiğini düşündürmektedir. Bayram günleri, ramazan günleri ve diğer günlerde yapılacaklar ayrı ayrı belirtilmiş ve herhangi bir günde yemek çıkmaması konusunda bir şart yer

almamıştır. Muhasebe defterlerinin bir kısmında yer alan ayrıntılı kiler hesabı kayıtlarında buğday harcamasının hangi yemek için ve kaç günlüğüne yapıldığı kaydedilmiştir. Buğday çorbası imaretin her gün sabah çıkan sabit yemeklerinden olduğundan, çorbanın çıktığı gün sayısı bize imaretin aktif olduğu gün sayısını verecektir. Buna göre 1003/1594-1595 yılında buğday çorbası, 324 gün sabah, 30 gece de ramazan akşamlarında ikram edilmiştir. Bu yıla ait defter tam bir hicri yılı kapsamaktadır. (an gurre-i muharrem sene selase ve elf ila gayet-i zilhicce sene-i minhu) Çorbanın çıktığı toplam 354 gün, yılın her günü yemek ikramı yapıldığını doğrulamaktadır.

İlk yıllara ait ayrıntılı muhasebe defterlerinde yer alan bazı uygulamaları değerlendirmek önemli verilere ulaşmamızı sağlayabilir.

İlk faaliyet yıllarına ait defterlerde yer alan imaret ürün alımlarını yıl yıl incelediğimizde; 998/ 1589-1590 yılında revgan-ı sade (sadeyağ), asel (bal), erz (pirinç), revgan-ı zeyd (zeytinyağı), fülful(biber), nişasta, mev'iz-i surh (kuru kırmızı üzüm), mev'iz-i siyah (kuru siyah üzüm), bakla-ı hoşk, badem, zağferan (safran), kendum (buğday), nemek (tuz), fıstık, aluyu siyah (siyah erik), nohud, şem-i revgan (yağ mumu), hime (odun), piyaz (soğan), şair (arpa), alef (yulaf), dakik (un), şem-i ase (balmumu), pazı, güşt (et), şeker olmak üzere 28 farklı ürün alındığı anlaşılmaktadır.

Bu malî yıla ait defterde imaret o yıl alınan ürünler bir yıl önceden kalan bakiye ile birlikte kaydedilmiş ve o yıl alımı yapılan ürünlere ödenen ücret yazılmıştır. Kiler anbarında bir yıl önceden olan biber miktarı yazılmış ancak bu yıl için yeniden bir biber alımı muhtemelen ihtiyaç duyulmadığı için yapılmamıştır.

Revgan-ı sade bir yıl önceden anbarda yaklaşık 134 kantar olduğundan bu yıl az miktarda alım yapılmıştır. Aynı şekilde anbarda 712 kile pirinç,32 kantar bal, 975 vukıyye zeytinyağı, 120,5 kile tuz, 719 kile buğday, 208,5 vezne odun, 1034 kile arpa, 1017 kile yulaf, 786,5 kile un olduğundan bu ürün çeşitlerinde nispeten daha az alım yapılmıştır.

Buğday alımı “hınta” ve “kendum” olarak iki farklı alım ve isimle kaydedilmiş. “hınta berayı dakik” şeklinde yapılan kayıttan bu alımın un için olduğunu, kendum olarak kaydedilenin ise çorbalık buğday olduğunu düşünebiliriz. Un için alınan 3582 kile buğdaya 120.239 akçe, çorba için alınan 2980 kile buğdaya ise 99.840 akçe ödenmiştir. Her iki alım için ödenen birim fiyat çok cüz’i bir fark dışında aynıdır. (hınta için 33,6 akçe, kendum için 33,5 akçe ödenmiştir.)

1000/1590-1591 yılında revgan-ı sade (sadeyağ), asel (bal), erz (pirinç), revgan-ı zeyd (zeytinyağı), kayısı, nişasta, mev’iz-i surh (kuru kırmızı üzüm), mev’iz-i siyah (kuru siyah üzüm), bakla-ı hoşk, badem, zağferan (safran), kendum (buğday), nemek (tuz), fıstık, aluyu siyah (siyah erik), nohud, şem-i revgan (yağ mumu), hime (odun), piyaz (soğan), şair (arpa), alef (yulaf), dakik (un), şem-i asel (balmumu), pazı ve koruk, güşt (et) ve kalay alınmıştır.

Bu yıl “kendum berayı şorba” ve “kendum berayı dakik” kaydı altında iki farklı alım yapılmıştır. İlki 26,8 akçe birim ücretle 2495 kile alınarak 66.990 akçe ödenmiş, ikincisi ise 26,1 akçe birim ücretle 1590 kile alınarak 41.430 akçe ödeme yapılmıştır.

“Kalay berayı zevali-i matbah” kaydı düşülerek imaret mutfağındaki kaplar için alındığı düşünülen kalay da iki kez farklı fiyattan alınmıştır. 74,4 akçe üzerinden 76 kile alınan ilk kayıttan bu miktar için 5655 akçe ödendiği yazılmıştır. Diğer alım ise 73,8 akçeden 9 kile olarak yapılmış ve 664 akçe ücret ödenmiştir.

Camii şerifin kandilleri için ihtiyaç olan zeytinyağı da imaret alımları arasında yer almaktadır. İmaret kandilleri için de kullanılan zeytinyağı caminin ihtiyacı için de imaret tarafından satın alınmaktaydı. Bununla ilgili yine 1000/1590-1591 yılına ait defterde “revgan-ı zeyd berayı kanadil-i imaret ve camii şerif” kaydı yer almıştır.

Arpa ve yulaf birçok defterde ortak bir başlık halinde kaydedilmiştir. Bazı istisnai yıllarda arpa ve yulafın ayrı ayrı kaydedildiği de olmuştur. Ancak bu ayrı ve birlikte kayıtları incelediğimizde arpa ve yulaf fiyatlarının birçok zaman aynı olduğunu gözlemledik. Bu yıla ait defterde de arpa ve yulaf birlikte kaydedilmişlerdir.

1001/1592-1593 yılında revgan-ı sade (sadeyağ), asel (bal), erz (pirinç), revgan-ı zeyd (zeytinyağı), kayısı, nişasta, mev'iz-i sulh (kuru kırmızı üzüm), mev'iz-i siyah (kuru siyah üzüm), bakla-ı hoşk, badem, zağferan (safran), hınta (buğday), nemek (tuz), fıstık, aluyu siyah (siyah erik), nohud, şem-i revgan (yağ mumu), hime (odun), piyaz (soğan), şair (arpa), alef(yulaf), dakik (un), şem-i asel (balmumu), pazı, çerağı, fülful (biber), güşt (et), kalay, nane olmak üzere 32 kalem ürün alımı gerçekleştirilmiştir.

1001/ 1592-1593 yılında et, buğday ve odun alımları ikişer kez yapılmıştır. Et biri 4 akçeden 69.160 vukıyye, diğeri 6 akçeden 22.230 vukıyye olmak üzere alınmıştır.

Buğday, biri 19 akçeden 2840 kile, diğeri 17 akçeden 1000 kile alınmıştır. Ayrıca "hınta berayı şorba" adı altında üçüncü bir alım daha yapılmış, buna 4095,5 kile için 114.563 akçe ödenmiştir. Birim ücreti ise 28 akçeye denk gelmektedir. İlk iki alım ekmeçlik buğday olmalıdır ve yılın farklı zamanlarında alındığı için bir fiyat farkı oluşmuştur. Ancak çorba için alınan buğdayın birim ücretindeki yükselme kalite farkından kaynaklanıyor olmalıdır.

Kalay 60 kile ve 100 dirhem alınmış, birimine 75,5 akçeden olmak üzere 4532 akçe ödeme yapılmıştır.

Odun ise iki kez birbirinden oldukça farklı fiyatlardan alınmış gibi görünmektedir. İlk "an sefine-i vakf" adı altında 2951 vezne olarak alınıp 15.442 akçe ödenmiştir. Birim ücreti 5,2 akçeye tekabül etmektedir. Diğeri ise "an çiftlik" şeklinde kaydedilmiş, 89 vezne için 3560 akçe ödenmiş, bunun birim fiyatı ise 40 akçeye denk gelmiştir. Aradaki bu muazzam fiyat farkını açıklamak zor görünüyor. Ancak gemiden alınan odun ücretine taşıma ve nakliye ücreti dâhil edilmemişse bu fiyat açıklanabilir hale gelebilir. Gerçekten de aynı yıla ait hammalat kayıtlarında gemiden alınan miktar kadar odunun taşıma ücreti kaydedilmiş, fakat ücret vezne başına 3 akçe olarak tahakkuk etmiş, taşıma için 8853 akçe ödenmiş, dolayısıyla birim fiyat 5 akçeden 8 akçeye çıkmıştır.

1002/ 1593-1594 yılında revgan-ı sade (sadeyağ), asel (bal), erz (pirinç), revgan-ı zeyd (zeytinyağı), kayısı, nişasta, mev'iz-i surh (kuru kırmızı üzüm), mev'iz-i siyah (kuru siyah üzüm), bakla-ı hoşk, badem, zağferan (safran), hınta (buğday), nemek (tuz), fıstık, nohud, şem-i revgan (yağ mumu), hime (odun), piyaz (soğan), alef (yulaf), dakik (un), şem-i asel (balmumu), çerağı, güşt (et), kalay, şeker, tarçın vs. olmak üzere 34 çeşit ürün alımı gerçekleşmiştir. Bu yılki alımlarda Sultan Murad'ın ölümü üzerine dağıtılan yemeğin harcamaları da yer almıştır.³⁰⁹

1002/ 1593-1594 yılında iki farklı buğday alımı gerçekleştirilmiştir. İlk 4080 kile olarak 28 akçe üzerinden alınmış ve 113.960 akçe ödenmiştir. Diğeri 2878 kile olarak 34,4 akçeden alınmış ve 98.930 akçe ödenmiştir. İlk un için ikincisi çorba içindir kaydının yapılmasından çorba için kullanılan buğdayın kalitesinin daha iyi olmasından kaynaklanan bir fiyat farkı olduğu düşünülebilir.

Arpa ve yulaf bazı defterlerde “Harc-ı ziyafet-i misafirin” başlığı altında kaydedilen iki ürün olarak yer almıştır. Bu başlık altında çoğu zaman birlikte kaydedilen arpa ve yulaf bu yıla ait defterde yalnızca arpa olarak kaydedilmiştir. Muhtemelen imaret anbarında yulaf stoğu olduğu için yeni bir alıma ihtiyaç duyulmamıştır. Bu kayıttan arpa ve yulafın kervansayda konaklayan misafirlerin binekleri için ayrıldığı anlaşılmaktadır.

Odun ihtiyacı yıl içinde üç farklı yerden temin edilmiş görünüyor. İlk alım yine “an sefine-i vakf” kaydıyla 5 akçeden 1118 vezne miktarında alınıp 5607 akçe ödeme yapılarak, ikincisi “an çiftlik-i vakf” kaydıyla 34,2 akçeden 500 vezne olarak 17.116 akçe tutarında, üçüncüsü ise “an cizye-i gebran” kaydıyla 22,9 akçe üzerinden 1713 vezne miktarında 39.147 akçelik ödeme yapılarak alınmıştır. Vakfın gemi ile getirttiği odun oldukça ucuza gelmektedir. Bu odunun nakliye ücreti olarak 7215 akçe ödenmiştir. Nakliye ücreti odun parasına eklenip ağırlık miktarına bölüldüğünde elde edilen birim fiyat 11,5 akçe olmaktadır ki yine diğer alımların oldukça altında kalan bir fiyat ortaya çıkmaktadır.

³⁰⁹ BOA, D., 1334-001/00071; Sultan Murad'ın ölüm tarihi kaynaklarda bir yıl sonrasını göstermektedir. Bu durumun sebebi hususunda bir tespit bulunamadık.

Kalay ise 86 kile olarak kilesi 89,8 akçeden alınmış ve buna toplam 7715 akçe ödenmiştir.

1003/1594-1595 yılında revgan-ı sade (sadeyağ), asel (bal), erz (pirinç), revgan-ı zeyd (zeytinyağı), kayısı, nişasta, mev'iz-i surh (kuru kırmızı üzüm), mev'iz-i siyah (kuru siyah üzüm), bakla-ı hoşk, badem, zağferan (safran), hınta (buğday), nemek (tuz), fıstık, nohud, şem-i revgan (yağ mumu), hime (odun), piyaz (soğan), şair (arpa), alef (yulaf), dakik (un), şem-i asel-i zeyd (balmumu), çerağı, fülful (biber), güşt (et), kalay, şeker, revgan vs. olmak üzere 34 kalem ürün alınmıştır. Burada farklı olarak iki yeni yağ çeşidi bulunmaktadır.

1003/1594-1595 yılında iki farklı et alımı bulunmakta, bunlardan biri “An kassaban” şeklinde kaydedilen ve 6 akçeden 47.970 vukıyye et karşılığı ödenen 287.820 akçelik alım, diğeri ise 9,5 akçeden 15.430 vukıyye 1171 baş olarak satın alınıp 145.194 akçelik alımdır. İkinci kayıta yer alan miktarda “baş sayısı” da verildiğinden bu canlı olarak satın alınan hayvan kaydı olmalıdır. Aradaki fiyat farkı nakliyeden kaynaklanıyor olamaz, çünkü aynı yılın hammalat kayıtlarında yalnızca 100 akçelik bir taşıma ücreti yer almıştır. Öyleyse alımların farklı zamanlarda yapılmasından ya da baş olarak alınan hayvanlardan elde edilen post, sakatat, yağ gibi yan ürünlerin varlığının fiyatın artmasında etkili olduğu düşünülebilir.

Buğday alımı da iki farklı defa da gerçekleştirilmiştir. Yine un ve çorba için olan buğdaylar için ayrı alım yapılmış, çorba için 59,5 akçeden 2000 kile buğdaya 118.932 akçe ödenmiştir. Fodula denen imaret ekmeğinin yapımında kullanılacak un ise 29,8 akçeden 1064 kile olarak alınıp 31.740 akçe verilmiştir. Ekmeklik un önceki yıllarda daha çok alınırken bu yıl az alınmasının nedeni bir yıl önce kilerde kalan miktardan kaynaklanmış olmalıdır. Gerçekten de bir yıl önceki defterde yer alan sene sonu “mevcud u kilar” kaydında, 2501 kile buğday bulunduğu bilgisi yer almaktadır. Aynı yıl sadeyağ alımı da azalmıştır. Bu azalmada bir yıl önceden kalan 1898 kıyye yağın etkisi olabilir.³¹⁰

---

³¹⁰ BOA, D., 1334-0001/0075.

Bu yıla ait odun ihtiyacı dört farklı yerden karşılanmıştır. “an sefine-i vakf” kaydıyla birim fiyatı 7,8 den 1787 vezne odun 13.922 akçeye alınmıştır. “an çiftlikat” kaydıyla 206 vezne 45 akçeden alınarak 3270 akçe ödenmiştir. Ayrıca 35,8 akçeden 166 vezne odun 5948 akçeye, 22,8 akçeden 40 vezne odun ise 910 akçeye satın alınmıştır. 5471 akçelik nakliye ücreti de hammalat kayıtları arasında yer almıştır. Gemi ile gelen odun ücretine nakliye fiyatları dâhil edilse bile, önceki yıllarda da olduğu gibi, diğer odun alımlarından oldukça düşük bir fiyat ortaya çıkmaktadır. Odunun gemi ile nereden alındığı konusunda bir bilgi yoktur. Ama bazı kayıtlarda Akdeniz ve Karadeniz’den getirilen ayrı iki gemiden bahsedilmektedir. Bu denizlerin bahsi geçtiğine göre buralara kıyısı olan herhangi bir yerden alınmış olabilir.

Kalay kıyye 82,5 akçeden 58 kıyye olarak satın alınmış ve 14.782 akçe ödeme yapılmıştır.

1004/1595-1596 yılında revgan-ı sade (sadeyağ), asel (bal), erz (pirinç), revgan-ı zeyd (zeytinyağı), kayısı, nişasta, mev’iz-i surh(kuru kırmızı üzüm), bakla-ı hoşk, badem, zağferan (safran), hinta (buğday), nemek (tuz), fıstık, nohud, şem-i revgan (yağ mumu), hime (odun), piyaz (soğan), dakik (un), şem-i asel-i zeyd (balmumu), çerağı, fülful (biber), güşt (et), kalay, şeker vs. olmak üzere 30 kalem ürün alınmıştır.

1004/ 1595-1596 yılında et alımı üç farklı yerden yapılmıştır. Birincisi “an kassaban” denilen vakfin anlaşmalı olduğu kasaplardan birim fiyatı 6 akçe üzerinden 39.349 vukıyye olarak yapılmış ve 238.097 akçe ödenmiştir. Diğeri canlı hayvan olarak alınmış, 297 baş hayvandan 3980,5 vukıyye et elde edilmiş, bunun için 28.860 akçe ödeme yapılmıştır. Bu hesapla etin birim fiyatı 7,8 akçe gelmektedir. Bu bilgiden yola çıkarak o dönemde bir koyundan elde edilen et miktarı da yaklaşık olarak hesap edilebilmektedir. Buna göre ortalama olarak bir koyundan 13,4 vukıyye yani 17,2 kilogram et elde edilebilmektedir.

Bu yıla ait kayıtlarda buğday, pirinç, sadeyağ ve bal alımları tek defada gerçekleştirilmiş, odun ise beş farklı yerden alınmıştır. “an sefine-i vakf” şeklinde kaydedilen alım bu kez kendi arasında iki farklı fiyattan kaydedilmiştir. Gemiden

alınan odunun bir kısmı 7 akçeden 1960 vezne olarak 13.720 akçeye, bir kısmı ise 4 akçeden 620 vezne olarak 2480 akçeye alınmıştır. Vakfın çiftliklerinden olan Şemsi Paşa'dan 42,3 akçeden 70vezne 2960 akçeye, Kadioğlu ve Hasan Paşa çiftliklerinden ise 40 akçeden 240 vezne alım yapıp 9600 akçe ödenmiştir. “an arabacıyan” kaydıyla yapılan alım 46,1 akçeden 282 vezne olarak gerçekleşmiş ve 13.021 akçe tutmuştur. Son alım ise 31,7 akçeden 247 vezne olarak yapılmış ve 7836 akçe ödenmiştir.

Kalay 93,3 akçeden 49 kıyye miktarında satın alınmış ve 4570 akçe ödeme yapılmıştır.

1005/1596-1597 yılında revgan-ı sade (sadeyağ), asel (bal), erz (pirinç), revgan-ı zeyd (zeytinyağı), kayısı, mev'iz-i sulh (kuru kırmızı üzüm), mev'iz-i siyah (kuru siyah üzüm), bakla-ı hoşk, badem, hınta (buğday), nemek (tuz), fıstık, nohud, şem-i revgan (yağ mumu), hime (odun), piyaz (soğan), dakik (un), şem-i asel-i zeyd (balmumu), çerağı, güşt (et), kalay, aluyu siyah (siyah erik), aluyu zerd (sarı erik), alef (yulaf) vs. olmak üzere 29 kalem ürün alınmıştır.

1005/1596-1597 malî yılında üç farklı et alımı kaydedilmiştir. “an kassaban” başlığı altında 6 akçeden 14326 vukıyye alınan ete 85.956 akçe ödenmiştir. “an bazar” kaydıyla alınan et 8 akçeden 4145 vukıyye olarak satın alınmış ve 33.290 akçe ödenmiştir. “an ağnam” olarak kaydedilen ve canlı olarak satın alındığı baş hesabının yazılmasından anlaşılan kayıta 75 baş hayvan için 6750 akçe ödendiği yazılmıştır. Etin birim fiyatı 7,6 akçeye tekabül etmiş ve 892 vukıyye et alınmıştır.

Odun ise yine beş farklı yerden temin edilmiştir. “an sefine-i vakf an canib-i bahr-i siyah” kaydıyla 6,3 akçeden 2271 vezne odun 14.274 akçeye alınmıştır. 9332 akçelik nakliye ücreti de ücurat kaydının yapıldığı kısımda yer almıştır. Bu nakliye ücreti gemiden alınan odun için olmalıdır, çünkü gemiden indiği yerden tekrar başka kişiler vasıtasıyla vakıf birimlerinin olduğu mahalle getirilmesi gerekir. Diğer alımlarda ise böyle bir el değiştirme olmayacağından, alınan odun nakliye ücreti içinde olmak üzere fiyatlandırma yapılmış olmalıdır. Öyleyse 9332 akçelik nakliye ücretini 14.274 akçelik alım ücretine dâhil edersek gemiden satın alınan odunun birim fiyatı 10,4 akçeye yükselmektedir. Bu alım dışında vakfın çiftliklerinden 50 ve 39,6 akçeden

olmak üzere odun alımı yapılmış, ayrıca farklı iki yerden daha 37,5 ve 49,2 akçelik alımlar yapılmıştır.

Kalayın birim fiyatı bu yıl 102,4 akçeye yükselmiş ve vakıf için 80 kıyye kalay alınarak 8193 akçe ödeme yapılmıştır.

1006/1597-1599 yılında revgan-ı sade (sadeyağ), asel (bal), erz (pirinç), revgan-ı zeyd (zeytinyağı), kayısı, mev'iz-i surh (kuru kırmızı üzüm), mev'iz-i siyah (kuru siyah üzüm), bakla-ı hoşk, badem, hınta (buğday), nemek (tuz), nohud, şem-i revgan (yağ mumu), hime (odun), piyaz (soğan), dakik (un), şem-i asel-i zeyd (balmumu), güşt (et), kalay, aluyı siyah (siyah erik), aluyu zerd (sarı erik), revgan-ı ....., nişasta, zağferan (safran), şair (arpa), alef (yulaf) vs.olmak üzere32 çeşit ürün alımı gerçekleşmiştir.

1006/ 1597-1599 yılında odun alımı dört farklı yerden gerçekleştirilmiştir. “an sefine-i vakf an canib-i bahr-i siyah” şeklinde kaydedilen ve Karadeniz tarafından alınan odun birim fiyatı 4 akçe olmak üzere 1200 vezne miktarında alınmış ve 4800 akçe ödenmiştir. “an sefine-i vakf an canib-i bahr-i sefid” şeklinde yazılan ve Akdeniz civarından alınan odun 7 akçeden 1983 vezne alınmış ve 13.883 akçe ödenmiştir. Bu yıla ait odun için kaydedilen 16.874 akçelik nakliye ücretini de eklersek ortalama olarak 11,2 akçeye tekabül eden bir birim ücretine ulaşmaktayız. Gemiden satın alınmayan iki farklı alımın birine 14,2 akçeden 1095,5 vezne üzerinden 15.492 akçe ödenmiş, diğerine ise 35 akçeden 270,5 vezne için 9467 akçe ödenmiştir. 14,2 akçelik alım “an hime-i avarız” kaydıyla yer almıştır. Bu ifadeyle kastedilen nedir tam olarak anlayamamaktadır.

1007/1599-1600 yılında revgan-ı sade (sadeyağ), asel (bal), erz (pirinç), revgan-ı zeyd (zeytinyağı), kayısı, mev'iz-i surh (kuru kırmızı üzüm), mev'iz-i siyah (kuru siyah üzüm), bakla-ı hoşk, badem, hınta (buğday), nemek (tuz), nohud, şem-i revgan (yağ mumu), hime (odun), piyaz (soğan), dakik (un), şem-i asel-i zeyd (balmumu), şem'i asel-i beyaz (balmumu), güşt (et), kalay, aluyı siyah (siyah erik), aluyu zerd(sarı erik), zağferan (safran), şair (arpa), alef (yulaf), fülful (biber) vs.olmak üzere 32 çeşit ürün alımı gerçekleşmiştir.

Bu yıl için Karadeniz ve Akdeniz'den toplam 2040 vezne miktarında odun alınmıştır. Birim fiyatı 6,1 akçeden 12.480 akçe ödeme yapılmıştır. Ayrıca bazar-ı .....³¹¹dan 418 vezne daha odun alınmış, bu miktar için 44,8 akçeden 18.718 akçe ödenmiştir.

1009/1601 yılında revgan-ı sade (sadeyağ), asel (bal), erz (pirinç), revgan-ı zeyd (zeytinyağı), mev'iz-i surh (kuru kırmızı üzüm), mev'iz-i siyah (kuru siyah üzüm), badem, hinta (buğday), nemek (tuz), nohud, şem-i revgan (yağ mumu), hime (odun), kayısı, piyaz (soğan), dakik (un), şem-i asel-i zeyd (balmumu), şem'i asel-i beyaz (balmumu), güşt (et), kalay, aluyı siyah (siyah erik), aluyu zerd (sarı erik), nişasta, zağferan (safran), şair (arpa), alef (yulaf), fülful(biber) vs.olmak üzere 33 çeşit ürün alımı gerçekleşmiştir.

1009/1601 yılında un alımı 60, 62, 70, 76, 77, 80, 85, 87, 90, 100 akçe olmak üzere 10 farklı kez yapılmıştır. En büyük alım 80 akçe üzerinden 3277,5 kile olarak gerçekleştirilmiştir. Diğer yıllarda olmayan bu kadar çeşitli un alımının nedenini tam olarak anlayabilmiş değiliz. Aslında imaret kilerine alınan diğer ürün çeşitlerinde de önceki yıllara göre daha fazla kerede yapılmış alımlar bulunmaktadır. İmaret anbarında esaslı bir tamir durumu söz konusu olsaydı anbardaki yer darlığından yıl içinde kısım kısım alınması makul olabilirdi. Ancak tamir kayıtları içinde yalnızca buğday anbarının oldukça küçük bir onarım geçirdiği (yalnızca 180 akçelik) bunun dışında imaret anbarlarıyla ilgili bir onarım söz konusu olmadığı anlaşıldığından bu ihtimali elemek durumunda kalıyoruz.

Buğday alımı 35, 57, 60, 63, 64, 75 akçeden olmak üzere altı farklı kez gerçekleştirilmiştir. Pirinç 60, 62, 64 akçeden üç farklı kez, sadeyağ 23, 24, 25 akçeden üç farklı kez, zeytinyağı 18, 19, 20, 22 akçeden dört farklı kez, tuz 78 ve 80 akçeden iki farklı kez, nohud 50, 60, 70, 80 akçeden dört farklı kez, safran 260, 300, 320 akçeden üç farklı kez, biber 135, 160, 170, 180 akçeden dört farklı kez, arpa ve yulaf

---

³¹¹ Yer adı okunamadı.

22, 25, 26,5 akçeden üç farklı kez alınmıştır. Bal 12, 15, 16, 18, 19, 20, 23, 25 akçeden sekiz farklı defada tedarik edilmiştir.

Odon, gemiden Karadeniz ve Akdeniz civarından olmak üzere iki kez, bazar-ı .... ise üç kez alınmıştır. Gemiden alınan odun 7 ve 4 akçeden alınırken toplam 2040 vezne için 12.480 akçe ödenmiş, pazardan 30, 32 ve 35 akçeden alınan 418 vezne oduna ise 13.718 akçe ödenmiştir. 9412 akçelik hamal ücretini gemiyle gelen odunun ücretine dâhil edince bu odunun birim fiyatı 10,7 akçeye yükselmektedir.

1076/1665- ? yılında balmumu 8 ve 100 akçeden, 1080/1670-1671 yılında sadeyağ 24 ve 48,4 olarak iki farklı fiyattan, et 10, 16, 12 akçe olmak üzere üç farklı fiyattan, balmumu 80 ve 95 akçe olarak iki farklı fiyattan, odun 8 ve 35 akçe olarak iki farklı fiyattan alınmıştır.

1097/1686-1687 ile 1127/1715-1716 arasında yer alan yıllarda buğday, piriç, sadeyağ, bal, odun, balmumu, zeytinyağı alımları en az iki farklı fiyattan alınmıştır. Sadeyağ alımında buğdayda olduğu gibi kalite esasına göre bir ayırım yapılmış görünmektedir. İmaret mutfağının daimi yemeklerinden olan dane için ayrı, çorbalar için ayrı kalitede yağ alımı yapıldığı anlaşılıyor. Çorba için kullanılan yağa ödenen miktar diğerinden daha yüksektir.³¹²(Diğer yıllarda da farklı zamanlarda veya farklı kalitelerde ürünler yıl içinde birkaç kez alınmaya devam etmiştir. Bazı yıllarda da bu farklılığın nedeni ürünlerin tek bir satıcıdan tedarik edilemeyecek kadar yüksek bir miktarı ihtiva etmesidir. Böyle bir durumda farklı tedarikçiler bulunacağından aynı ürün için yıl içinde birkaç farklı alım yapılması beklenen bir uygulamadır.

İlerleyen yıllarda imaret mutfağına yapılan alımların çeşitleri yarı yarıya düşmüş görünmektedir. Yaklaşık on beş birime düşen ürün çeşitliliğinden sürekli olan 13 tanesi düzenli olarak takip edilmiş ve dönemsel fiyat verileri ile yapılan alım miktarları ve ödenen tutarlar çıkarılmıştır. Buna göre imaretin uzun yıllar boyunca izleyebildiğimiz defter serilerinde et, buğday, un, bal, safran, biber, sadeyağ,

---

³¹² BOA, EV.HMH., 00794/0003; 00853/0003.

zeytinyağı, pirinç, odun, tuz, nohud, balmumu, arpa ve yulaf alımları üzerinden vakfin alım gücü ile dönemsel ekonomik koşullar hakkında bazı verilere ulaşabilmekteyiz.

İmaret mutfağına yapılan alımlar dikkate alındığında her ne kadar ilk yıllardaki ürün çeşitliliği mevcut olmasa da temel malzemelerin değişmediği, alımı bırakılan ürünlerin daha çok baharat, kuruyemiş, yeşillik türünden mallar olduğu tespit edilebilmektedir. Vakfiyede yer aldığı üzere buğday ve pirinç çorbası, dane, zerde gibi yemekler ile fudula(ekmek)nın yapımı için gereken malzemeler alınmaktaydı. Ancak ekşiaş ve zırbaç gibi içinde meyve kurusu olan yemekler menüden çıkarılmış olabilir. Çünkü ileriki yıllara ait kayıtlarda bunların alındığını tespit edememekteyiz.

İmarete yapılan gıda ürünleri incelenirken en önemli ürünlerden biri olan etin 1100/ yılından itibaren muhasebe kayıtlarında yer almadığı gözlemlenmiştir. Bu tarihten incelediğimiz dönemin sonu olan 1240/1825-1826 yılına dek imaret harcamaları arasında et bulunmamaktadır. Onyedinci yüzyılın başlarından itibaren imaret mutfağına et alımına son verilmesi üzerine pek çok vakıf görevlisine et bedeli ödenmeye başlamıştır.³¹³ Bahsedildiği gibi bazı vakıflarda uygulanan vakıf talebeleri ve çalışanlarına imareten yemek vermek yerine et ve ekmek bedeli ödeme uygulamasına Atik Valide Sultan Vakfı'nda rastlanılmamaktadır. Vakıf çalışanlarının imareten yemek yemeyi bıraktığına dair de herhangi bir kayda rastlanmamıştır.

Vakfiyede et dağıtımının birçok kez miktarı dahi zikredilerek yer almasına rağmen dağıtımına son verilmesi genel bir uygulamadan kaynaklanmış görünse de, etin imaret mutfağından çıkarılması ve vakıf çalışanlarına et bedelinin ödenmemesi, vakıfe tarafından şart koşulan önemli bir hükmün uygulanmaması anlamına gelmektedir.

İmarete sunulan hizmetlerin kalitesinde bir artış veya azalma olup olmadığı konusunda söz söylemek elimizdeki kayıtlara göre pek mümkün değildir. Alımlar üzerinden sadece içerik konusunda fikir edinebilmekteyiz. Alınan ürün çeşidinin azalmasından menü içeriğinin daraldığı sonucuna varmaktayız. Vakıf bütçesinde

---

³¹³ Güran, a.g.e., s. 40.

sıkıntılar yaşandıkça, bu durumun imaret mutfağına da yansıtacağı şüphesizdir. İlk yıllara göre kalitede bir düşüş olsa bile halkın hala imarete ihtiyaç duyduğu ve buradan yemek almayı talep ettiğini söylemek mümkündür.

2.2.3. Fiyatlar

Vakıf imareti için ürün alımları İstanbul'un ilgili kapanlarından yapılmış olmalıdır. Muhasebe defterlerindeki hammalat kayıtlarının arasında Üsküdar iskelesinden imarete kadar olan taşıma ücretleri ile karşıdan Üsküdar'a kadar olan kayık ücretleri de bulunmaktadır. Muhtemelen İstanbul'da bulunan kapanlardan alınan malzemeler bu yolla imarete ulaştırılmıştır.

İmaret mutfağına alınan mallar öncelikle ürün adı başlık şeklinde yazılarak, miktarı, birim fiyatı ve ödenen toplam ücret şeklinde kaydedilmiştir. Yıl içinde birkaç farklı fiyattan yapılan alımlar, ürünün adının altına ayrı ayrı yazılmıştır. Bu fiyat farklılıklarında bazen malın kalitesi etkili olmuştur. Genellikle buğday ve sadeyağ için olan kaliteye bağlı fiyat farklılıkları çok büyük farklar ihtiva etmemektedir.

Bazı ürünler farklı yerlerden temin edildikleri için fiyatlarda değişim olabilmektedir. Özellikle odun alımlarında takip ettiğimiz bu fiyat değişimlerinde odunun taşıma ücretlerinin ve alındığı yerdeki ürün bolluğunun etkili olduğu düşünülmektedir.

Bir kısım ürün için ise söz konusu fiyat farklılıklarının nedeni mevsimsel alımlardır. Ürünün bol olduğu zamanlarda daha düşük piyasada kısmen daha az olduğu zamanlarda ise alımlar daha yüksek fiyattan gerçekleştirilmiştir. Et alımı buna iyi bir örnektir. Tüm yıl için ihtiyaç olan etin bir anda alınması, hem saklama koşulları dolayısıyla hem de o kadar etin bir anda bulunma ihtimalinin olmaması sebebiyle mümkün değildir. İmaret için farklı zamanlarda alınan hayvanların fiyatları da hayvanların bolluğuna göre değişmiştir. Ayrıca kış aylarında ulaşım nedeniyle fiyatlar yükselebilmektedir. Bu zamanda alınan ürünlerin de fiyatlarında farklılıklar oluşması muhtemeldir.

İmaret için alınan ürünlerin miktarlarında ve cinslerinde büyük değişimlerin olmaması fiyat verileri için önemli çıkarımlara ulaşmamızı sağlamaktadır. Aynı vakfa ait fiyat verilerine dayanılarak hesaplanacak böyle bir tüketici fiyatları endeksinin uzun dönem fiyat hareketlerinin izlenmesinde önemli avantajları olacağı açıktır.³¹⁴

İncelediğimiz dönem olan 998/1589-1590 ile 1240/1825-1826 yılları arasında yaklaşık 38 kat artan nohud en fazla artışın gerçekleştiği ürün olmuştur. Onu 30 kat artışla şem-i asel takip etmiştir. Biber ise yaklaşık 4 katlık artışla artışın en az gerçekleştiği ürün olmuştur. Buğday 22,5 kat, un 9,5 kat, pirinç 23 kat, sadeyağ 15 kat, bal 24 kat, zeytinyağı 14 kat, safran 20 kat, odun 5 kat, tuz ise 12 kat artış göstermiştir. İlk yüz yıllık defterlerde takip edebildiğimiz et ise 998/1589-1590, 1098/1687-1688 yılları arasında 3 kat artmış görünmektedir.

2.2.4. Ücretler

Vakfın ihtiyaç duyduğu taşıma işleri muhasebe defterinde “el ücarat” başlığı altında ayrı bir bölüm olarak yer almıştır. Bu ücretlerin içinde mutfağa alınan çeşitli ürünlerin taşıma ücretleri ayrı ayrı olmak üzere kaydedilmiştir. Bu taşıma ücretlerinin bir kısmı, hamal ve kayık ücretlerinden ibarettir.

Diğer bir kısım ücretlendirme ise tamir ücretleri içinde yer almaktadır.

Ücretler Tablosu					
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Ücretler	Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Ücretler
998	1589/1590	0	1150	1738/1739	56.715
1000	1590/1591	0	1151	1739/1740	0
1001	1592/1593	39.391	1152	1740/1741	61.415
1002	1593/1594	54.246	1153	1741/1742	61.915
1003	1594/1595	37.703	1154	1741/1742	61.415
1004	1595/1596	41.011	1155	1742/1743	61.415
1005	1596/1597	55.567	1156	1743/1744	61.415

³¹⁴ Güran, a.g.e., s. 47.

1006	1597/1599	55.877	1159	1746/1747	81.415
1007	1599/1600	48.581	1169	1756	0
1009	1601/1601	53.286	1170	1757/1758	61.415
1026	1617	37.799	1171	1758	68.015
1027	1618	37.799	1173	1760/1761	0
1076	1665/OKUNMUYOR	7.812	1175	1762/1763	0
1078	1668/1669	59.315	1176	1763	0
1080	1670/1671	69.600	1177	1764	0
1097	1686/1687	37.870	1178	1765/1766	0
1098	1687/1688	30.990	1179	1766/1767	0
1099	1688/1689	39.987	1181	1768/1769	0
1100	1689/1690	57.018	1183	1770/1771	0
1102	1691/1692	88.911	1185	1772/1773	0
1103	1692/1693	76.290	1186	1773/1774	0
1104	1693/1694	95.104	1187	1774/1774	0
1105	1694/1695	130.550	1189	1775/1776	0
1106	1695/1696	124.879	1191	1777/1778	0
1107	1696/1697	61.770	1192	1778/1779	0
1108	1697/1698	52.684	1193	1779/1780	0
1109	1698/1699	70.375	1194	1780/1781	0
1110	1699/1700	71.660	1195	1781/1782	0
1111	1700/1701	62.860	1196	1782/1783	0
1112	1701/1702	69.256	1197	1783/1784	0
1113	1702/1703	76.724	1198	1784/1785	0
1114	1703/1704	57.435	1199	1785/1786	0
1116	1705/1706	54.790	1200	1786/1787	0
1117	1706/1707	55.650	1201	1787/1788	0
1118	1707/1708	47.640	1202	1788/1789	0
1119	1708/1709	71.600	1204	1790/1791	0
1121	1709/1710	71.640	1205	1791/1792	0
1122	1710/1711	43.484	1206	1791/1792	0

1123	1711/1712	29.518	1208	1794/1795	0
1124	1712/1713	21.760	1209	1795/1796	0
1125	1713/1714	35.740	1210	1796/1797	0
1126	1714/1715	45.528	1211	1797/1798	0
1127	1715/1716	43.628	1212	1798/1799	0
1128	1716/1717	49.940	1213	1799/1800	0
1129	1717/1718	49.940	1214	1800/1801	0
1130	1718/1719	49.160	1215	1801/1802	0
1131	1719/1720	48.440	1216	1802/1803	0
1132	1720/1721	64.360	1217	1803/1804	0
1133	1721/1722	67.323	1218	1804/1805	0
1134	1722/1723	62.230	1219	1805/1806	0
1135	1723/1724	62.230	1223	1808/1809	0
1136	1725/1725	62.230	1224	1809/1810	0
1137	1725/1726	62.230	1225	1810/1811	0
1138	1726/1727	62.230	1226	1811/1812	0
1139	1727/1728	62.230	1230	1815/1816	0
1140	1728/1728	62.270	1231	1816/1817	0
1141	1729/1730	63.470	1232	1817/1818	0
1142	1730/1731	46.780	1233	1818/1819	0
1143	1731/1732	63.270	1234	1819/1820	0
1144	1732/1733	61.400	1235	1820/1821	0
1145	1733/1734	55906	1236	1821/1822	0
1146	1734/1735	61.904	1237	1822/1823	0
1147	1735/1736	63.395	1238	1823/1824	0
1148	1736/1737	61.115	1239	1824/1825	0
1149	1737/1738	62.915	1240	1825/1826	0

Tablo 33.

2.2.5. Tamir Giderleri

Atik Valide Sultan Vakfı sahip olduğu birimler ve işletmeler yönüyle oldukça zengin bir vakıf olduğundan bahsi geçen binaların zaman içinde ihtiyaç duydukları onarımlar vakfın bütçesinde sabit bir gider kalemi oluşturmuştur.

Eğer büyük bir inşaat söz konusu değilse hamamların kazanları, suyolları, debbağhane, şemhane, serhane, han, hane gibi bazı vakıf binalarının mutad tamir işlerini kapsayan tamir giderleri genellikle düşük meblağlar olarak yer almıştır. Ancak kapsamlı tamiratların olduğu bazı yıllarda büyük rakamlara ulaşmıştır.

Tamir Ücretleri					
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Tamir Ücretleri	Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Tamir Ücretleri
998	1589/1590	0	1150	1738/1739	11.942
1000	1590/1591	140.151	1151	1739/1740	0
1001	1592/1593	12.401	1152	1740/1741	27.344
1002	1593/1594	94.978	1153	1741/1742	37.520
1003	1594/1595	63.525	1154	1741/1742	25.516
1004	1595/1596	43.237	1155	1742/1743	25.516
1005	1596/1597	217.861	1156	1743/1744	25.516
1006	1597/1599	140.941	1159	1746/1747	0
1007	1599/1600	93.372	1169	1756	0
1009	1601/1601	129.376	1170	1757/1758	36.774
1026	1617	64.076	1171	1758	50.199
1027	1618	64.076	1173	1760/1761	21.380
1076	1665/OKUNMUYOR	38.420	1175	1762/1763	0
1078	1668/1669	299.528	1176	1763	603.660
1080	1670/1671	285.962	1177	1764	0
1097	1686/1687	0	1178	1765/1766	19.104
1098	1687/1688	99.729	1179	1766/1767	12.024
1099	1688/1689	173.871	1181	1768/1769	54.259

1100	1689/1690	157.334	1183	1770/1771	39.301
1102	1691/1692	182.600	1185	1772/1773	219.042
1103	1692/1693	193.578	1186	1773/1774	279.119
1104	1693/1694	185.431	1187	1774/1774	133.770
1105	1694/1695	171.470	1189	1775/1776	59.696
1106	1695/1696	313.370	1191	1777/1778	291.652
1107	1696/1697	46.678	1192	1778/1779	90.221
1108	1697/1698	27.000	1193	1779/1780	180.322
1109	1698/1699	108.404	1194	1780/1781	522.463
1110	1699/1700	45.010	1195	1781/1782	66.159
1111	1700/1701	131.831	1196	1782/1783	35.967
1112	1701/1702	46.154	1197	1783/1784	96.253
1113	1702/1703	59.685	1198	1784/1785	514.680
1114	1703/1704	43.600	1199	1785/1786	111.549
1116	1705/1706	45.500	1200	1786/1787	110.342
1117	1706/1707	55.355	1201	1787/1788	110.500
1118	1707/1708	52.550	1202	1788/1789	116.162
1119	1708/1709	66.800	1204	1790/1791	0
1121	1709/1710	58.212	1205	1791/1792	0
1122	1710/1711	20.877	1206	1791/1792	1.031.811
1123	1711/1712	20.393	1208	1794/1795	74.880
1124	1712/1713	18.742	1209	1795/1796	0
1125	1713/1714	30.000	1210	1796/1797	0
1126	1714/1715	40.000	1211	1797/1798	0
1127	1715/1716	43.426	1212	1798/1799	0
1128	1716/1717	49.000	1213	1799/1800	0
1129	1717/1718	49.000	1214	1800/1801	0
1130	1718/1719	45.099	1215	1801/1802	0
1131	1719/1720	96.830	1216	1802/1803	0
1132	1720/1721	108.188	1217	1803/1804	0
1133	1721/1722	53.897	1218	1804/1805	0

1134	1722/1723	18.295	1219	1805/1806	0
1135	1723/1724	28.165	1223	1808/1809	0
1136	1725/1725	22.066	1224	1809/1810	0
1137	1725/1726	26.261	1225	1810/1811	0
1138	1726/1727	29.680	1226	1811/1812	0
1139	1727/1728	16.000	1230	1815/1816	0
1140	1728/1728	24.002	1231	1816/1817	0
1141	1729/1730	15.481	1232	1817/1818	0
1142	1730/1731	18.956	1233	1818/1819	0
1143	1731/1732	20.511	1234	1819/1820	0
1144	1732/1733	15.919	1235	1820/1821	0
1145	1733/1734	18143	1236	1821/1822	0
1146	1734/1735	61.410	1237	1822/1823	0
1147	1735/1736	49.743	1238	1823/1824	0
1148	1736/1737	33.004	1239	1824/1825	0
1149	1737/1738	51.974	1240	1825/1826	0

Tablo 34.

2.2.6. Diğer Giderler ve Çeşitli Ödemeler

Vakfın temel giderleri olan imaret harcamaları, maaş ödemeleri, tamir ve taşıma masrafları dışında kalan harcamalar “ihracat-ı saire” başlığı altında toplanmıştır. Valide Sultan tarafından vakfiyede şart koşulmuş olan her yıl iki kişinin hacca gönderilmesi için yılda altışar bin akçeden on iki bin akçelik ödeme, Haremeyn fukarasına gönderilen taamiye ücretleri, Dârüşşifa’ya tahsis edilen malzeme ücreti olan aylık altıbin, yıllık yetmiş iki bin akçelik ödeme ile Mevlid kandilinde verilen ziyafetin harcamaları ve aşure masrafı bu başlık altında yer almışlardır. Ayrıca Lâpseki Külliyesi’nde yer alan imaretin harcamaları da özel günlerde ve sair günlerde yapılan harcamalar ayrı ayrı belirtmek üzere yine bu başlık altında kaydedilmişlerdir.

Bu başlık altında kaydedilen bazı ödemeler vakfın işleyişi içinde gerekli olan harcamaları da içermektedir. İmaret mutfağına alınan kazan, kevgir vs. malzemeler,

medresede yapılan bazı harcamalar, vakfa ait çiftliklerin bazı giderleri, vakfın özellikle odun taşınmasına tahsis ettiği gemi ile ilgili giderler diğer ödemeler arasında değerlendirilmiştir.

Muhasebe defterlerinin birçoğunda “An sefine-i vakf” ifadesiyle kaydedilmiş bilgiler mevcuttur. Bu geminin varlığı ile ilgili vakfiyede herhangi bir bilgi bulunmamaktadır, satın alındığına dair de herhangi bir kayda rastlanılmamıştır. Ancak sürekli olarak böyle bir ifadenin yer almasından bahsi geçen gemi, ya vakıf yönetimi tarafından satın alınmış ya da kiralanmış olmalıdır. Ayrıca 1006/1597-1599 yılına ait defterde ihracat-ı saire başlığı altında bu geminin tamiri ve ihtiyaçları için ayrılan tahsisat yer almaktadır. Aynı defterde gemi personeline “taamiye” ödemesi yapıldığına dair bir kayıt daha bulunmaktadır.³¹⁵

Mukataa-ı zemin ödemeleri de ihracat-ı saire gideri olarak değerlendirilmiştir. Bunlar arasında Dikilitaş Hamamı yakınındaki Molla Fenari vakfından bazı dükkânların mukataa-ı zemin ödemeleri ile Ayasofya Vakfı’ndan Ayakapı’da yer alan büyük hanenin mukataa-ı zemin ücreti ve Gülfem Hatun Vakfından bazı dükkânların mukataa-ı zemin ücretleri yer almaktadır. Ayasofya Vakfından kiralanmış arsa ile ilgili bilgi vakfiyede yer almaktadır. Ancak Molla Fenari vakfı ile Gülfem Hatun vakfından olanlar vakfiye şartlarında yer almamasına rağmen vakıf yönetimince yapılan uygulamalardır.

Haremeyn fukarasına yapılan yıllık 120 akçeden 1000 kişiye yapılan 120.000 akçe tutan ödeme vakfiye şartlarında yer almamaktadır. Ancak ilk yıllardan itibaren takip edilen bu ödeme vakfın gelir fazlasının aktarıldığı bir mecra olarak kabul edilebilir. Haremeyn’e yapılan bu ödemelerin neden vakfiyede yer almadığına ve yer almamasına rağmen neden ödemelerin gerçekleştiğine dair yapılabilecek en makul açıklamanın bu olduğu kanaati oluşmuştur.

---

³¹⁵ BOA, D., 1334/0001/0022.

2.3. Vakfa Ait Muhasebe Defterlerinden Elde Edilen Malî Verilerin Değerlendirilmesi

Nurbanu Sultan Vakfı bilindiği gibi 990/1582 yılında kurulmuştur. Bu tarih Osmanlı Devleti'nin 1479'da ilk altın sikkenin bastırılmasından 994/1585-1586'taki büyük tağşişe kadar geçen dönem içinde yer almaktadır. Yani vakfin resmen faaliyete başlamasından oldukça kısa bir zaman sonra tağşiş gerçekleşmiştir. Ne yazık ki vakfin bu ilk faaliyet yıllarına ait bir muhasebe defterine sahip değiliz. Defterler tağşişten 3 yıl sonrasına ait bir icmal ve dört yıl sonrasına ait bir muhasebe defteri ile başladığından bu tağşiş öncesi ve sonrası fiyatları değerlendirme imkânı bulamıyoruz. Ard arda sıralanan yaklaşık on yıllık defter serisinden sonra onaltı yıllık bir boşluk ve iki malî yılı kapsayan (1026/1617) defterin ardından oluşan yaklaşık elli yıllık defterlerin olmadığı zaman dilimi yüzünden onyedinci yüzyıl içinde yaşanan iktisadî hareketleri takip edememekteyiz. Bu dönemde elimizdeki en önemli ve hiç de azımsanamayacak kazanç 1000/1590-1591 ile 1009/1601 yılları arasındaki defter serisinde yer alan oldukça ayrıntılı kayıtlardır.

18. yüzyılın başından itibaren ise aradaki birkaç yıllık boşluklar hariç elde ettiğimiz düzenli defter serisinden bu yüzyıldaki gelişmeleri daha iyi etüt etme şansına sahip olmaktayız. Ancak bu yüzyılda da defterlerin tutulma şekli değiştiğinden ilk yıllardaki ayrıntılar yerine toptan rakamlarla karşılaşmış bulunmaktayız. Elbette ki bu rakamlar da bize oldukça kapsamlı veriler oluşturmaktadır, ama ilk defterlerdeki zenginliğin olmaması bazı değerlendirmeleri eksik bırakmaktadır.

17. yüzyılın sonlarından on dokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar (1690-1844) devam eden bir buçuk asırlık dönem, Osmanlı ekonomisinde istikrarsız bir devrin ardından kısmi bir istikrarın gerçekleştirildiği ve milli bir paraya dönüş hareketinin yaşandığı dönemi kapsar. Zira İstanbul'daki darphanenin 1685'te yeniden faaliyete geçmesiyle ve 1688'den itibaren yeniden mangır, 1690'dan itibaren ise gümüş sikkeler üretilmeye başlanmış, bu yeni Osmanlı parası zaman içinde, değerinde eksilmeler olsa

da, 18. yüzyıl boyunca imparatorluğun para sisteminin merkezinde yer almıştır.³¹⁶ Dolayısıyla incelememize konu olan dönem nispeten bir istikrarın var olduğu bir zaman dilimini ihtiva etmektedir. Daha çalkantılı olan ondokuzuncu yüzyıl kadar olmasa da bu yüzyıl içinde de tağşişler, yeni cins paraların tedavüle girmesi, kalp paralar, yaşanan savaşlar, alınan yenilgiler azımsanmayacak sayıdadır. Elbette ki ülke ekonomisinde ve ülke siyasetinde yaşanan bu gelişmeler vakfın işleyişine tesir etmiştir. Bu tesir bazen doğrudan bazense dolaylı bir şekilde oluşmuştur. Vakfın sahip olduğu gelirlerin reel anlamda azalması, satın alınan ürünlerin fiyatlarının artması, vakfın bazı gelirlerine devlet tarafından el konulması gibi gelişmeler vakıf faaliyetlerinin eskisi kadar yolunda gitmeyeceğinin göstergeleridir. Ancak Nurbanu sultan vakfı tüm bu sıkıntılara karşın incelediğimiz süre boyunca işleyişini vakfiyede şartlar gereğince devam ettirmeyi başarmış görünmektedir.

Benzer şekilde tarihsel fiyatlama çalışması yapan ve Süleymaniye vakfı üzerine bir araştırma yapan Tefik Güran'a ait olan fiyat verileri ile İstanbul'a ait 500 yıllık fiyatların belirlenmesi ile ilgili bir çalışması olan Şevket Pamuk'un fiyat verilerinin Nurbanu Atik Valide Sultan Vakfı ile kıyaslanması sonucunda elde edilen tablo üç çalışma arasında benzer sonuçlara ulaşıldığını göstermektedir. Bazı yıllarda var olan farklılıklar o ürünün alındığı mahalle alakalı olmalıdır. Pirinç fiyatlarında üç farklı fiyatın yıllar içinde benzerlik gösterdiği izlenirken, buğday ve un fiyatlarında yaşanan farklılığın daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Mısır'dan getirilen pirinç tüm vakıflar için aynı kapandan alınıyor olmalıydı ama buğday vakfın sahip olduğu mukataalardan aynı olarak da gelmekteydi ve geldiği bölgenin toprak verimine veya o yılki yağış rejimine göre kalitesi ve fiyatı değişebilmekteydi.

---

³¹⁶ Ekrem Erdem, "Osmanlı Para Sistemi Ve Tağşiş Politikası: Dönemsel Bir Analiz", **Bankacılar Dergisi**, İstanbul, 2006, sayı 56.

2.3.1. Tüketici Sepeti ve Tüketici Giderleri Endeksi

Tüketici Giderleri Endeksi		
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Aile Ortalama Gider Endeks
998	1589/1590	100
1000	1590/1591	91
1001	1592/1593	86
1002	1593/1594	100
1003	1594/1595	138
1004	1595/1596	126
1005	1596/1597	165
1006	1597/1599	130
1007	1599/1600	135
1009	1601/1601	157
1026	1617	138
1027	1618	138
1076	1665/OKUNMUYOR	177
1078	1668/1669	138
1080	1670/1671	179
1097	1686/1687	354
1098	1687/1688	287
1099	1688/1689	242
1100	1689/1690	139
1102	1691/1692	207
1103	1692/1693	204
1104	1693/1694	184
1105	1694/1695	212
1106	1695/1696	210
1107	1696/1697	235
1108	1697/1698	224
1109	1698/1699	189
1110	1699/1700	202
1111	1700/1701	191
1112	1701/1702	175
1113	1702/1703	179
1114	1703/1704	185
1116	1705/1706	88
1117	1706/1707	89
1118	1707/1708	88
1119	1708/1709	77

1121	1709/1710	63
1122	1710/1711	69
1123	1711/1712	85
1124	1712/1713	89
1125	1713/1714	201
1126	1714/1715	206
1127	1715/1716	198
1128	1716/1717	188
1129	1717/1718	188
1130	1718/1719	188
1131	1719/1720	184
1132	1720/1721	160
1133	1721/1722	174
1134	1722/1723	174
1135	1723/1724	173
1136	1725/1725	179
1137	1725/1726	190
1138	1726/1727	182
1139	1727/1728	167
1140	1728/1728	168
1141	1729/1730	24
1142	1730/1731	194
1143	1731/1732	228
1144	1732/1733	224
1145	1733/1734	211
1146	1734/1735	204
1147	1735/1736	201
1148	1736/1737	198
1149	1737/1738	219
1150	1738/1739	301
1151	1739/1740	192
1152	1740/1741	301
1153	1741/1742	305
1154	1741/1742	262
1155	1742/1743	229
1156	1743/1744	262
1159	1746/1747	254
1169	1756	274
1170	1757/1758	325
1171	1758	370

1173	1760/1761	299
1175	1762/1763	300
1176	1763	289
1177	1764	276
1178	1765/1766	262
1179	1766/1767	267
1181	1768/1769	270
1183	1770/1771	411
1185	1772/1773	655
1186	1773/1774	428
1187	1774/1774	407
1189	1775/1776	204
1191	1777/1778	293
1192	1778/1779	323
1193	1779/1780	299
1194	1780/1781	290
1195	1781/1782	276
1196	1782/1783	285
1197	1783/1784	312
1198	1784/1785	318
1199	1785/1786	331
1200	1786/1787	332
1201	1787/1788	378
1202	1788/1789	445
1204	1790/1791	197
1205	1791/1792	536
1206	1791/1792	536
1208	1794/1795	570
1209	1795/1796	664
1210	1796/1797	286
1211	1797/1798	298
1212	1798/1799	331
1213	1799/1800	385
1214	1800/1801	380
1215	1801/1802	434
1216	1802/1803	322
1217	1803/1804	390
1218	1804/1805	371
1219	1805/1806	373
1223	1808/1809	494

1224	1809/1810	515
1225	1810/1811	517
1226	1811/1812	500
1230	1815/1816	518
1231	1816/1817	518
1232	1817/1818	559
1233	1818/1819	559
1234	1819/1820	563
1235	1820/1821	557
1236	1821/1822	563
1237	1822/1823	541
1238	1823/1824	595
1239	1824/1825	595
1240	1825/1826	623

Tablo 35.

Tüketici giderleri için hazırlamış olduğumuz sepetin içine dâhil edilecek ürünleri seçerken I. Dünya Savaşı yıllarında 4 kişilik bir ailenin ihtiyaç listesi diye yayınlanan bir evraktaki oranlardan ve imarette dağıtılan öğün miktarından faydalanılmıştır.³¹⁷ Sepetin içinde yer alan ürünler ve oranları aşağıdaki tablodaki gibidir. Ürünlerin fiyatları ve miktarlarını iki farklı dönem için değişik miktarlarda değerlendirdim. Vakfın ilk yıllarında hem ülke ekonomisinin hem de vakıf bütçesinin sahip olduğu malî imkânların daha iyi olduğunu göz önünde bulundurarak bu dönem için vakıf imaretinde bir tam yemeğin karşılığı olan miktarı dört kişilik bir ailenin ihtiyacına uygun olarak dönüştürdüm. Kepçe şeklinde ifade edilen miktarları da I. Dünya Savaşı dönemine ait belgeden yararlanarak kullandığım değerleri baz alarak ancak onlardan bir miktar fazla olacak şekilde belirledim. Buna göre 998-1185 yılları için vakıf imaretinde bir tam yemeğin tarifi olan her gün her öğünde 200 vezn ağırlığında bir ekmek, tüm pişmişlerden birer kepçe ve günde bir kez 50 dirhem ölçüsünde et dikkate alındığında dört kişilik bir aile için bir öğünde 200 veznden 4 ekmek, iki öğünde 8 ekmek gerekmektedir. Ancak bu sayıyı çocukların da olduğunu dikkate alarak biraz standart üstü bularak ailenin günlük ihtiyacı olan ekmek sayısını 6 olarak hesaplamamın uygun olduğunu düşündüm. Bu şekilde bir ailenin aylık ekmek

³¹⁷ Evrak numarası olmadığı için kaynak belirtmedim. Ancak metnin kendisi ek bölümünde yer almaktadır.

için ayracağı un miktarı 90 kıyye olmaktadır. 3 kıyye de çorba vs harcanacak un olarak düşünülmüştür. İmarette verilen yemekler arasında bulunmasına rağmen günlük kişi başı harcama miktarı bulunmayan ürün kalemleri için 1186-1240 yılları arasındaki verilerin yaklaşık üçte bir fazlasını kabul ederek hesaplamayı tercih ettim. Dönemlerin ayırımında 1186/ 1773-1774 tarihini kullanmamın nedeni bu tarihten itibaren “an baha-ı dakik veya an baha-ı hınta” adı altında vakfın gelirleri altında kaydedilen ödemelerdir. Bu ödemelerin devlet tarafından vakfın ihtiyaçlarını karşılamak için yapıldığı kanaatindeyim. Dolayısıyla vakfın devlet takviyesi almaya başladığı yıllarla başlayan dönemdeki (1186-1240) sepete konulan ürünlerin ağırlıklarını I.Dünya Savaşı yıllarındaki belgeyi esas alarak ve oradaki miktarların aynısı olacak şekilde belirledim.

Tüketici Fiyatları İçin Baz Alınan Sepette Yer Alan Ürünlerin Miktarları ve Fiyatları			
998-1185 Yılları Arası			
Ürün	Aylık/Kıyye	Yıllık/Kıyye	Birim Değişimi/Kile-Çeki
Un	93	1116	55,8
Pirinç	46,5	558	27,9
Sadeyağ	3	36	
Zeytinyağı	3	36	
Bal	4,5	54	
Odun	124,5	1494	8,48
1186-1240 Yılları Arası			
Ürün	Aylık/Kıyye	Yıllık/Kıyye	Birim Değişimi/Kile-Çeki
Un	62	744	37,2
Pirinç	31	372	5,65
Sadeyağ	2	24	
Zeytinyağı	2	24	
Bal	3	36	
Odun	83	996	5,65

Tablo 36.

Pirinç için belgeye dayalı bir ölçüm yok, ancak imarette çıkan dane, pirinç çorbası ve zerde düşünüldüğünde halkın mutfağında sık kullanılan bir ürün olduğu sonucuna

kolayca varılabilir. Bunu dikkate alarak un ölçüsünün yarısı kadar olmasının uygun olduğunu düşündüm. Böylece oluşturduğum aylık ve yıllık aile harcamaları üzerinden tüketici fiyatları endeksi oluşturmuş oldu. Endeks ekler bölümünde yer alan tablolar arasındadır.

2.3.2. Elde Edilen Verilen SPSS Programı İle Analizi

2.3.2.1. Metot

Gelir ve Gider kalemleri için başlangıç yılı baz alınarak yüzdesel dönüşüm yapılmış olup, hesaplanan yüzdesel değerlerin ortalama ve sapma değerleri hesaplanmıştır. Gelir ve Gider kalemlerinin dönemlere göre farklı olup olmadığının tespit edilebilmesi amacı ile varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Farklı olan dönemlerin tespit edilmesi amacı ile Sidak ikili karşılaştırma testi (post-hoc) uygulanmıştır. Gelir ve giderlerin ve aile ortalama giderlerinin arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacı ile korelasyon analizi, Toplam Gelir ve Toplam Gider Düzeyine Etki Eden Değişkenlerin belirlenmesi amacı ile regresyon analizi uygulanmıştır.

Çalışmada 0,05'den küçük p değerleri istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. Analizler SPSS 22.0 paket programı ile yapılmıştır.

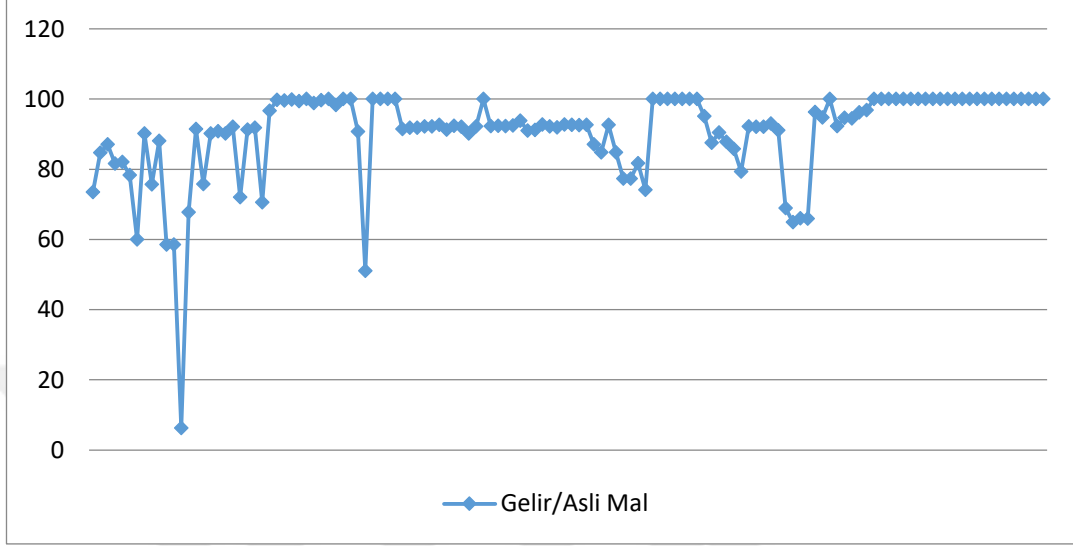
Toplam Yıllık Gelir ve Asl-ı Mal ilişkisi

İlişki Düzeyi		Asl-ı Mal
Toplam Yıllık Gelir	r	,936**
	p	,000
	n	130

Tablo 37. ** 0,01 düzeyinde anlamlı ilişki(Çok Güçlü Düzeyde İlişki)

Toplam Yıllık Gelir ve Asl-ı Mal yıllık gerçekleşen tutarları arasında pozitif yönde ve oldukça kuvvetli düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (r=0,936,

p< 0,01). Asl-ı Mal kaleminde görülen artışlar yıllık gelirleri de önemli bir düzeyde arttırmaktadır.

Grafik 1. Toplam Yıllık Gelir ve Asl-ı Mal İlişkisi

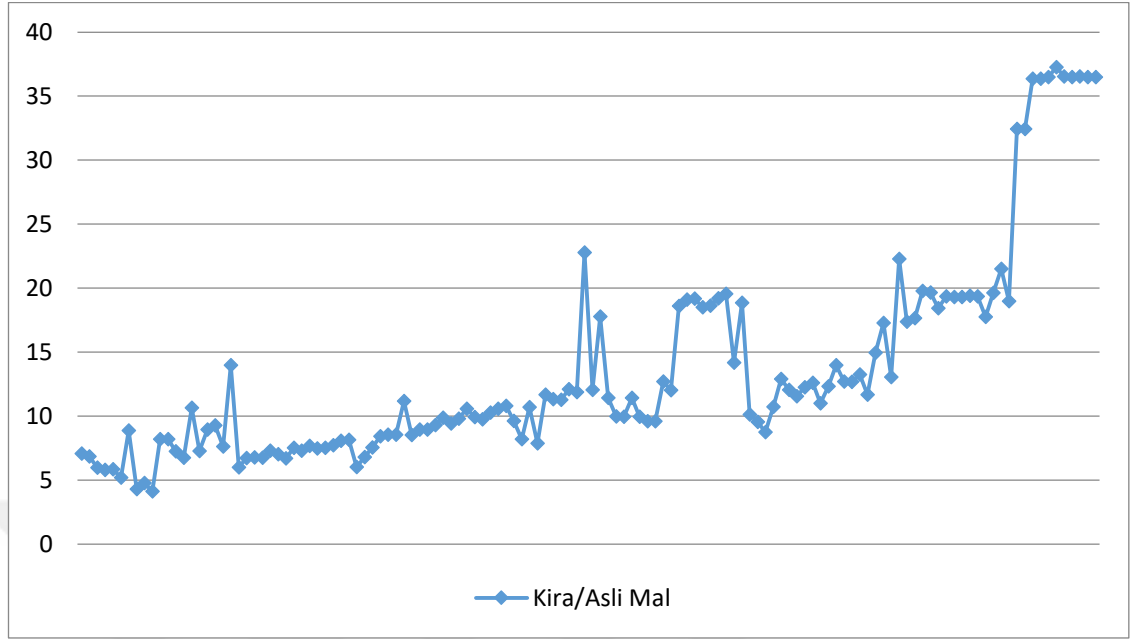
Toplam Yıllık Gelir ve Asl-ı Mal oranının Yıllar içerisinde artış eğiliminde olduğunu görmekteyiz. Çalışmada 998-1240 yılları arasında 130 yıllık dönemde ortalama Yıllık Gelir ve Asl-ı Mal oranının $90\pm(13\%)$ olduğu tespit edilmiştir.

Kira ve Asl-ı Mal ilişkisi

İlişki Düzeyi		Asl-ı Mal
Kira Gelirleri	r	,026
	p	,767
	n	130

Tablo 38.

Kira gelirleri ve Asl-ı Mal yıllık gerçekleşen tutarları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir ($r=0,026$, $p>0,05$). Asl-I Mal (Nominal Değer) kaleminde görülen artışlar kira gelirleri üzerinde istatistiksel olarak bir etkiye sahip olmadığı görülmektedir.

Grafik 2. Kira ve Asl-ı Mal İlişkisi

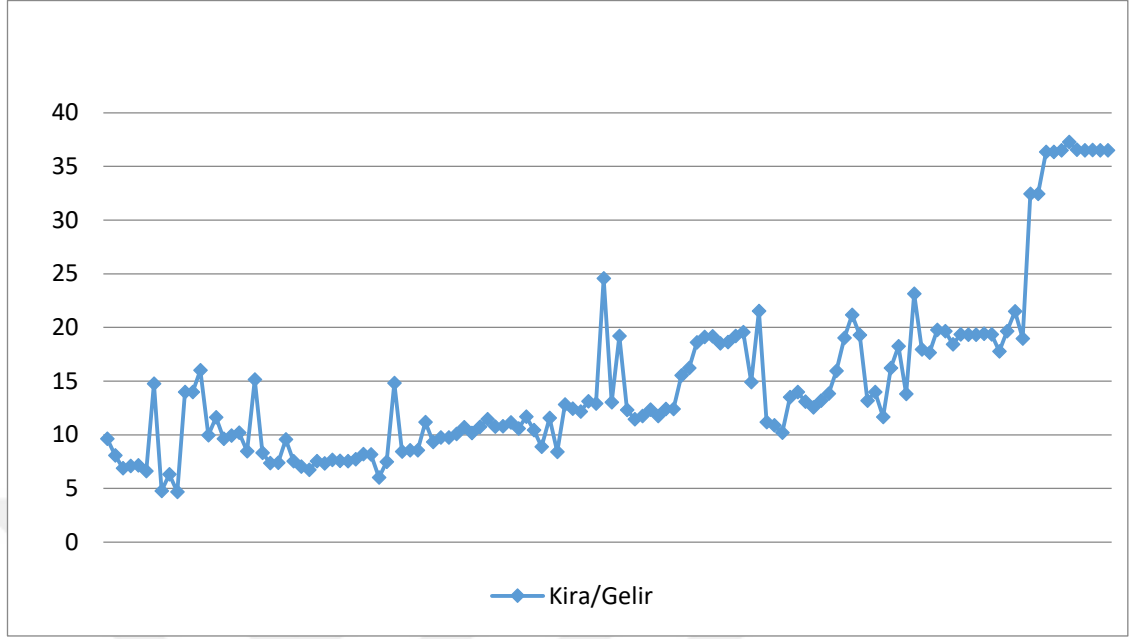
Toplam Kira ve Asl-ı Mal oranının Yıllar içerisinde artış eğiliminde olduğunu ve son dönemlerde ise artışların daha yüksek oranlarda gerçekleştiğini görmekteyiz. Çalışmada 998-1240 yılları arasında 130 yıllık dönemde ortalama Kira geliri ve Asl-ı Mal oranının $14 \pm 8\%$ olduğu tespit edilmiştir. Bu dönem içerisinde Kira gelirleri asli malların ortalama olarak %14'lük bölümüne karşılık gelmektedir.

Kira ve Toplam Yıllık Gelir ilişkisi

İlişki Düzeyi		Kira Gelirleri
Toplam Yıllık Gelir	r	,131
	p	,136
	n	130

Tablo 39.

Kira gelirleri ve Toplam Yıllık Gelir yıllık gerçekleşen tutarları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir ($r=0,131$, $p>0,05$). Toplam Yıllık Gelir ve kira gelirleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir.

Grafik 3. Kira ve Toplam Yıllık Gelir İlişkisi

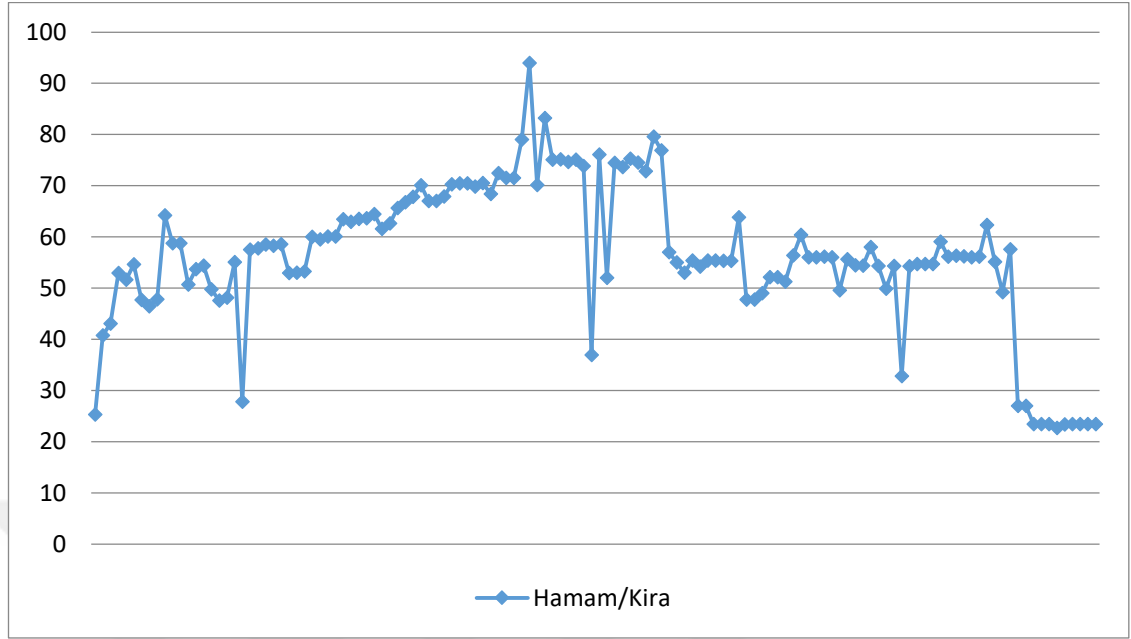
Toplam Kira ve gelir oranının Yıllar içerisinde artış eğiliminde olduğunu ve son dönemlerde ise artışların daha yüksek oranlarda gerçekleştiğini görmekteyiz. Çalışmada 998-1240 yılları arasında 130 yıllık dönemde ortalama Kira geliri ve gelir oranının $15 \pm (\%11)$ olduğu tespit edilmiştir. Bu dönem içerisinde Kira gelirleri toplam gelirlerin ortalama olarak 15 'lik bölümüne karşılık gelmektedir.

Kira ve Hamam Gelirleri İlişkisi

İlişki Düzeyi		Kira Gelirleri
Hamam Gelirleri	r	,588**
	p	0,01
	n	130

Tablo 40. ** 0,01 düzeyinde anlamlı ilişki(Çok Güçlü Düzeyde İlişki)

Kira gelirleri ve hamam gelirleri yıllık gerçekleşen tutarları arasında pozitif yönde ve kuvvetli düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=0,588$, $p<0,01$). Kira kaleminde görülen artışlar hamam gelirlerini de önemli bir düzeyde arttırmaktadır.

Grafik 4. Hamam ve Kira Gelir ilişkisi

Hamam ve Kira Gelir oranının Yıllar içerisinde artış eğiliminde olduğunu fakat dönem ortalarında düşüşler göstererek dönem sonlarına göre düşüşler gerçekleştiğini görmekteyiz. Çalışmada 998-1240 yılları arasında 130 yıllık dönemde ortalama Kira geliri ve gelir oranının $56 \pm (14)\%$ olduğu tespit edilmiştir. Bu dönem içerisinde Hamam gelirleri kira gelirlerin ortalama olarak 56% lık bölümüne karşılık gelmektedir.

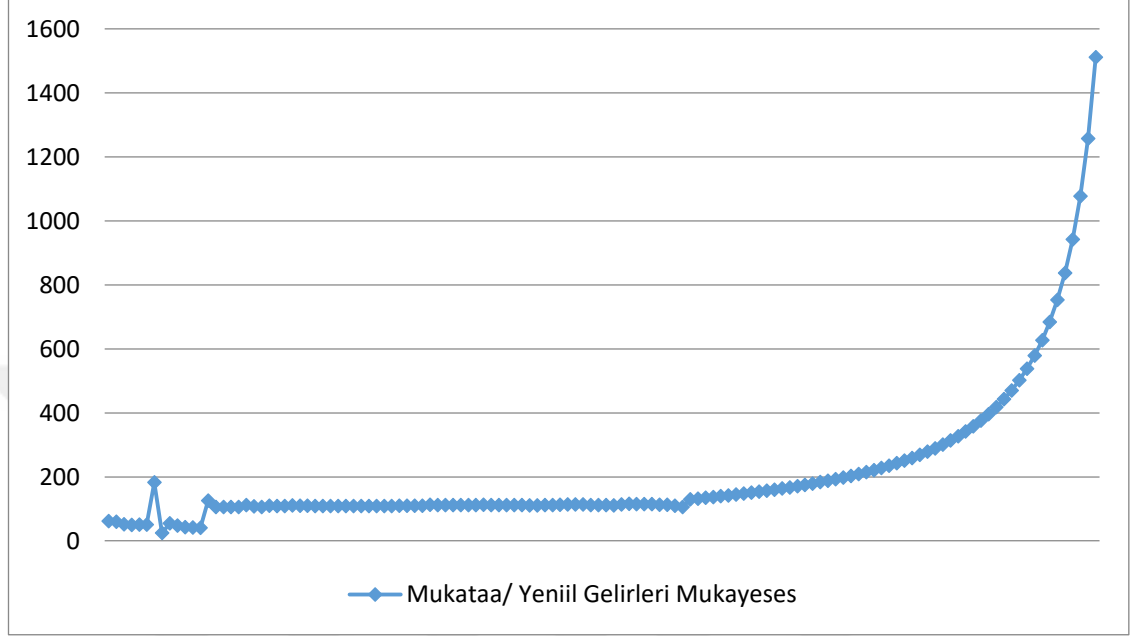
Yeniil Gelirleri ve el-Mukataat Gelirleri ilişkisi

İlişki Düzeyi		El-Mukataat
Yeniil Gelirleri	r	,515**
	p	0,01
	N	130

Tablo 41. ** 0,01 düzeyinde anlamlı ilişki(Çok Güçlü Düzeyde İlişki)

Yeniil Gelirleri ve el-Mukataat gelirleri yıllık gerçekleşen tutarları arasında pozitif yönde ve kuvvetli düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=0,515$,

$p < 0,01$). Yeniil Gelirlerinde görülen artışlar El-Mukataat gelirlerini de önemli bir düzeyde arttırmaktadır.

Grafik 5.

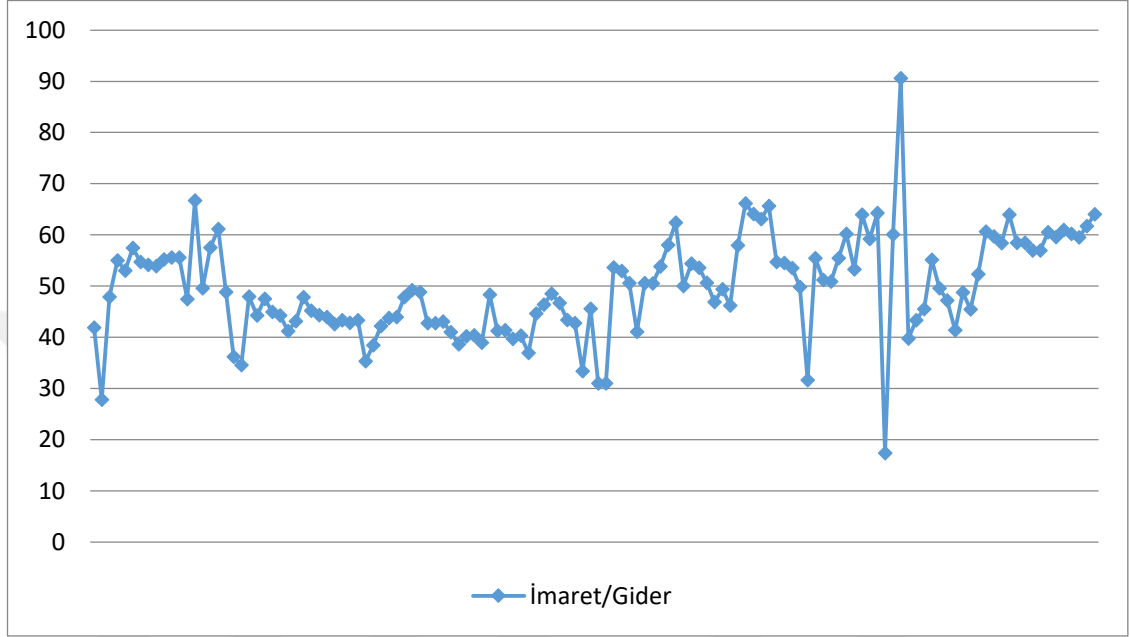
el-Mukataat ve Yeniil Gelirleri Gelirleri oranının Yıllar içerisinde artış eğiliminde olduğunu ve son dönemlerde ise artışların oldukça yüksek oranlarda (Artarak artışlar) gerçekleştiğini görmekteyiz. Çalışmada 998-1240 yılları arasında 130 yıllık dönemde ortalama El-Mukataat ve Yeniil Gelirleri $\%207 \pm (\%29)$ olduğu tespit edilmiştir.

Toplam Gider ve İmaret Ödemeleri İlişkisi

İlişki Düzeyi		İmaret Ödemeleri
Toplam Gider	r	,828**
	p	0,01
	n	130

Tablo 42. ** 0,01 düzeyinde anlamlı ilişki(Çok Güçlü Düzeyde İlişki)

Toplam Gider ve İmaret Ödemeleri arasında pozitif yönde ve oldukça kuvvetli düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=0,828$, $p< 0,01$). İmaret Ödemelerinde görülen artışlar toplam giderleri de önemli bir düzeyde arttırmaktadır.

Grafik 6. Toplam Gider ve İmaret Ödemeleri İlişkisi

İmaret ve toplam gider oranının yıllar itibari ile stabil kaldığı fakat dar zaman periyotlarında artış ve azalışlar gösterdiği tespit edilmiştir. Çalışmada 998-1240 yılları arasında 130 yıllık dönemde ortalama el-İmaret ve toplam gider $\%52\pm(\%20)$ olduğu tespit edilmiştir.

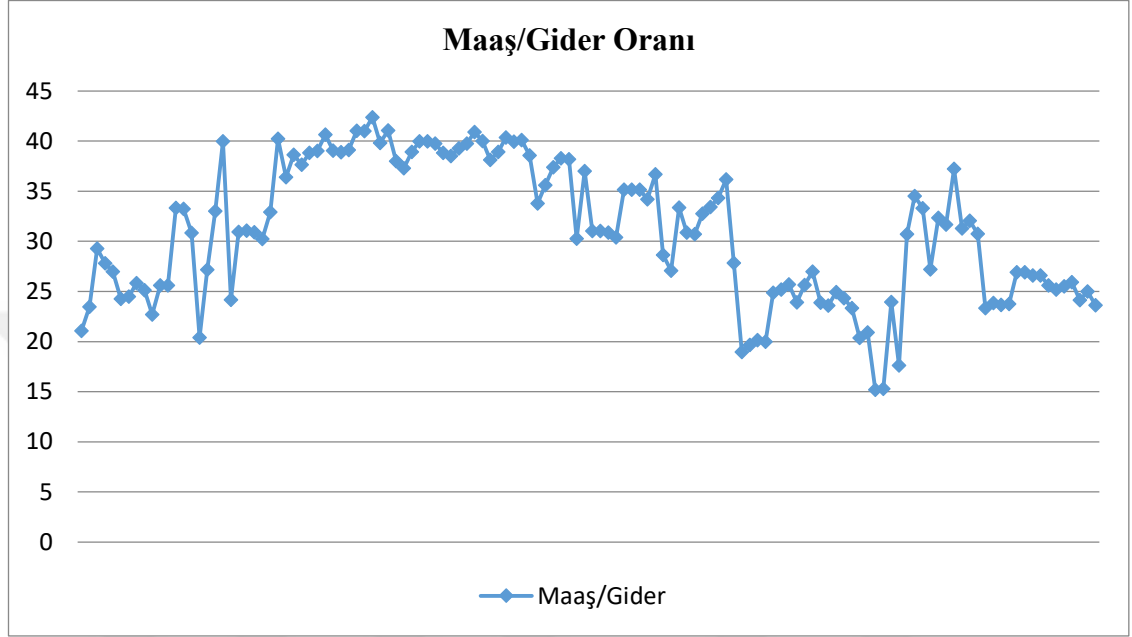
Toplam Gider ve Maaş Ödemeleri ilişkisi

İlişki Düzeyi		Toplam Gider
Maaş Ödemeleri	r	,466**
	p	0,01
	n	130

Tablo 43. ** 0,01 düzeyinde anlamlı ilişki(Çok Güçlü Düzeyde İlişki)

Toplam Gider ve Maaş Ödemeleri arasında pozitif yönde ve orta düzeyde kuvvetli, anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=0,466$, $p< 0,01$). Maaş Ödemelerinde görülen artışlar toplam giderlerini arttıracakları görülmektedir.

Grafik 7. Toplam Gider ve Maaş Ödemeleri ilişkisi

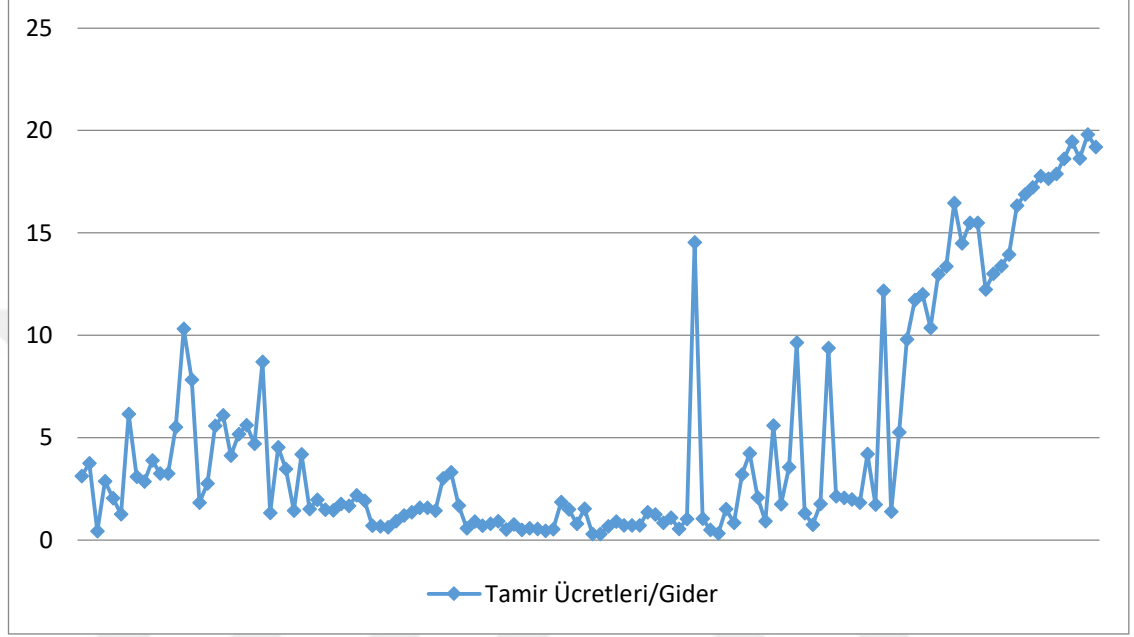
Maaş ve Gider oranının Yıllar içerisinde artış eğiliminde olduğunu fakat dönem ortalarında düşüşler göstererek dönem sonlarına göre düşüşler gerçekleştiğini görmekteyiz. Çalışmada 998-1240 yılları arasında 130 yıllık dönemde ortalama Maaş ve Gider oranının $\%32\pm(\%16)$ olduğu tespit edilmiştir. Bu dönem içerisinde maaş giderleri ortalama giderlerin olarak $\%32$ 'lik bölümüne karşılık gelmektedir.

Toplam Gider ve Tamir Ücretleri ilişkisi

İlişki Düzeyi		Toplam Gider
Tamir Ücretleri	r	,483**
	p	0,01
n		130

Tablo 44. ** 0,01 düzeyinde anlamlı ilişki(Çok Güçlü Düzeyde İlişki)

Toplam Gider ve tamir ücretleri arasında pozitif yönde ve orta düzeyde kuvvetli, anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=0,483$, $p< 0,01$). Tamir ücretleri görülen artışlar toplam giderlerini arttıracakları görülmektedir.

Grafik 8. Toplam Gider ve Tamir Ücretleri İlişkisi

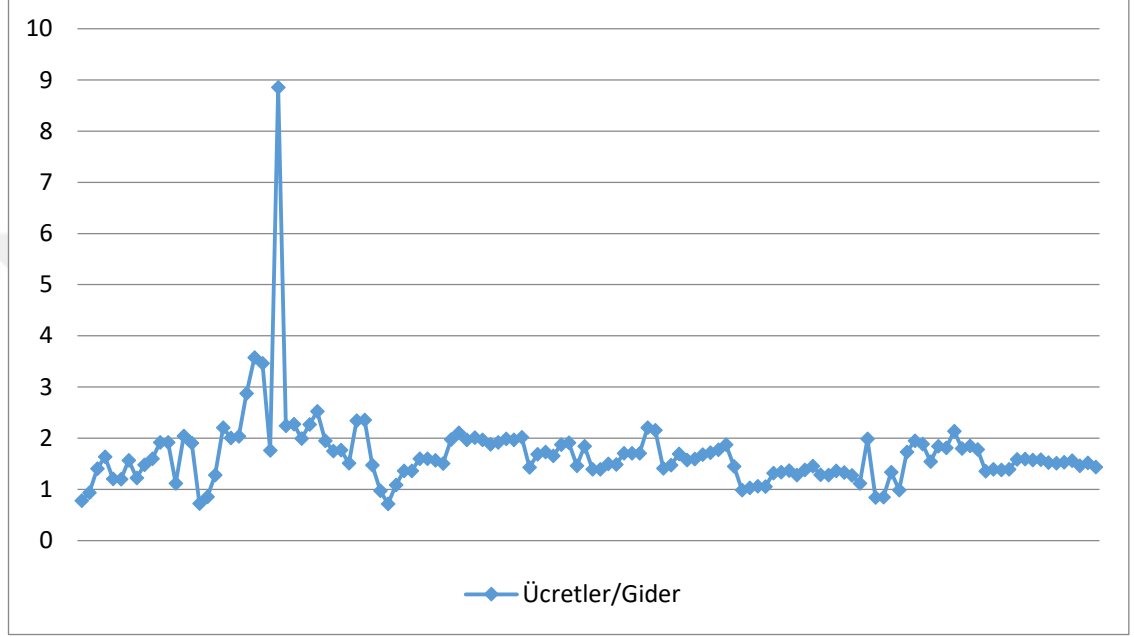
Tamir ve toplam gider oranının yıllar içerisinde artış eğiliminde olduğunu ve son dönemlerde ise artışların daha yüksek oranlarda gerçekleştiğini görmekteyiz. Dönem ortalarında ise Tamir ve toplam gider oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Çalışmada 998-1240 yılları arasında 130 yıllık dönemde ortalama Tamir ve toplam gider oranının $5\pm(4\%)$ olduğu tespit edilmiştir. Bu dönem içerisinde tamir ücretleri toplam giderlerin ortalama olarak %5'lik bölümüne karşılık gelmektedir.

Toplam Gider ve Ücretler İlişkisi

İlişki Düzeyi		Toplam Gider
Ücretler	r	,419**
	p	0,01
	n	130

Tablo 45. ** 0,01 düzeyinde anlamlı ilişki(Çok Güçlü Düzeyde İlişki)

Toplam Gider ve ücretler arasında pozitif yönde ve orta düzeyde kuvvetli, anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=0,419$, $p< 0,01$). Ücretlerde görülen artışlar toplam giderlerini arttıracığı görülmektedir.

Grafik 9. Toplam Gider ve Ücretler İlişkisi

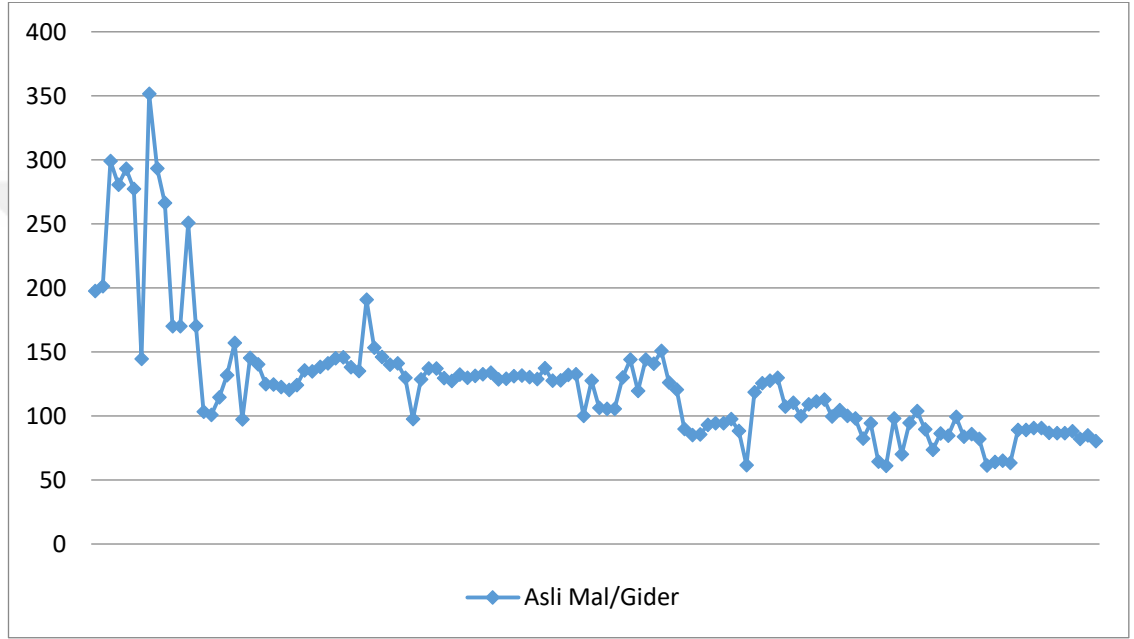
Toplam Gider ve Ücretler oranının yıllar itibari ile stabil kaldığı kısa dönemlerde artış ve düşüşlerin olduğu tespit edilmiştir. Diğer yıllara göre 1108 yılında yüksek düzeyde bir artışın gerçekleştiği görülmektedir. Çalışmada 998-1240 yılları arasında 130 yıllık dönemde ortalama Gider ve Ücretler $\%1,69\pm(\%0,78)$ olduğu tespit edilmiştir.

Toplam Gider ve Asl-ı Mal

İlişki Düzeyi		Toplam Gider
Asl-ı Mal	r	,196*
	p	0,03
	n	130

Tablo 46.

Toplam Gider ve Asl-ı Mal arasında pozitif yönde ve düşük derecede kuvvetli, anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=0,196$, $p< 0,05$). Asl-ı Mal görülen artışların toplam gider üzerinde yükseltici etkisinin olacağı fakat bu etkinin çok güçlü olmayacağı ön görülebilir.

Grafik 10. Toplam Gider ve Asl-ı Mal

Asl-ı Mal ve Toplam Gider oranının Yıllar içerisinde düşüş eğiliminde olduğunu fakat dönem ortalarında düşüş hızlarının azalarak belirli bir dönem stabil kaldıktan sonra son dönemlerde tekrardan düşüş hızının arttığını görmekteyiz. Çalışmada 998-1240 yılları arasında 130 yıllık dönemde ortalama Asl-ı Mal ve Toplam Gider oranının $\%129\pm(\%68)$ olduğu tespit edilmiştir. Bu dönemde Asl-ı Mal toplam giderin ortalama olarak $\%129$ kısmı kadardır.

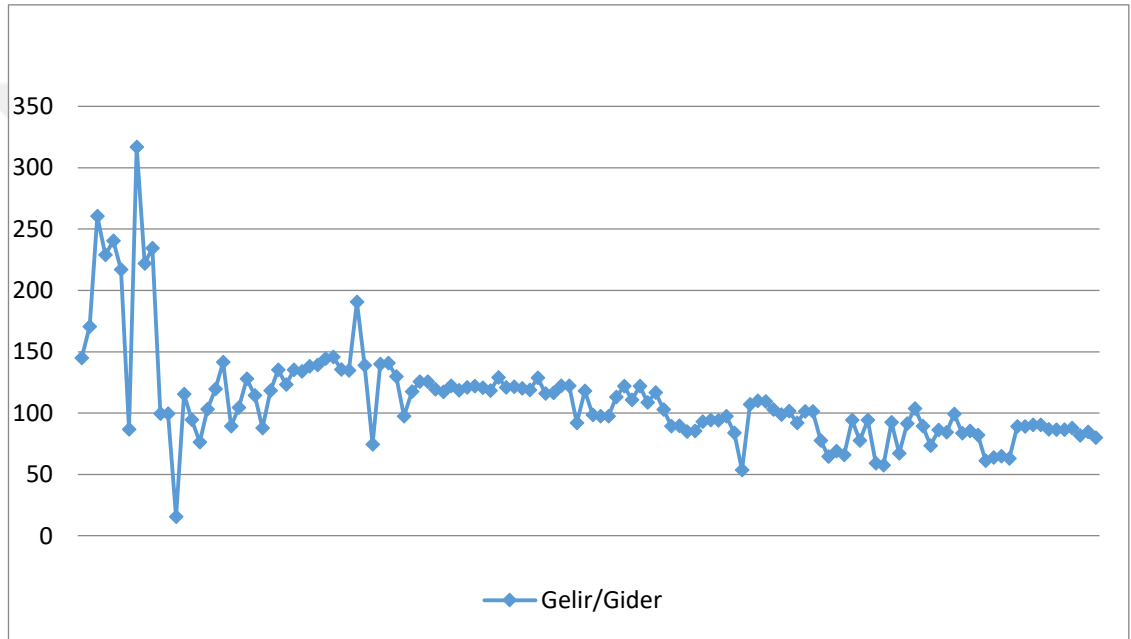
Toplam Yıllık Gelir ve Toplam Gider İlişkisi

İlişki Düzeyi		Toplam Gider
Toplam Yıllık Gelir	R	,253**
	P	0,01

	N	130
--	---	-----

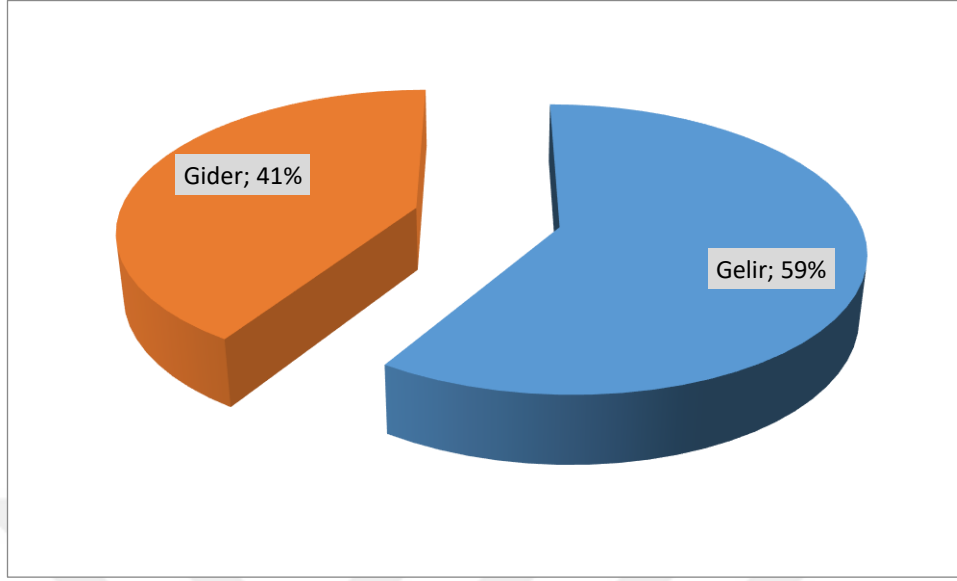
Tablo 47. ** 0,01 düzeyinde anlamlı ilişki(Çok Güçlü Düzeyde İlişki)

Toplam Gider ve gelir arasında pozitif yönde ve düşük düzeyde kuvvetli, anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=0,253$, $p< 0,01$). Yıllık gelirler artışının giderler üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Grafik 11. Toplam Yıllık Gelir ve Toplam Gider İlişkisi

Toplam Gelir ve Toplam Gider oranının dönem başlarında artış eğiliminde olduğu fakat dönem ortalarında belirli bir dönem stabil kaldıktan sonra son dönemlerde tekrardan düşüş hızının arttığını görmekteyiz. Son dönemlerde Gelir/gider oranının 100'ün altında gerçekleştiği görülmektedir. Özetle giderlerin gelirlerden fazla olduğu görülebilir. Çalışmada 998-1240 yılları arasında 130 yıllık dönemde ortalama toplam gelir ve Toplam Gider oranının $\%115 \pm (\%52)$ olduğu tespit edilmiştir. Bu dönemde gelirler toplam giderin ortalama olarak $\%115$ kısmı kadardır.

Grafik 12. Toplam Yıllık Gelir ve Toplam Gider Oranı

3.3. Gelir ve Gider Kalemlerinin Tarihi Yıllara Göre Farklılığının Araştırılması

Gelir ve Gider kalemlerinin tarihi yıllara göre farklı olup olmadığının tespit edilebilmesi amacı ile varyans analizi uygulanmıştır. Farklı olan dönemlerin tespit edilmesi amacı ile Sidak ikili karşılaştırma testi uygulanmıştır.

Gelir ve Giderlerin Yıllara Göre Farklılığının İncelenmesi

Gider- Gelir kalemi	Yıl aralığı	n	Ortalama	s.sapma	F	p	İkili Karşılaştırma
Asl-I MaL	998- 1150 (1)	66	58,95	24,96	3,31	0,04	3<1,2
	1151- 1200 (2)	32	60,44	15,28			

	1201- 1240 (3)	32	49,16	8,28			
Toplam Yıllık Gelir	998- 1150 (1)	66	70,42	29,42			
	1151- 1200 (2)	32	70,91	16,64	0,47	0,62	
	1201- 1240 (3)	32	66,03	9,85			
El- Mukataat	998- 1150 (1)	66	105,70	3,84			
	1151- 1200 (2)	32	96,72	8,75	96,73	0,01	3<2<1
	1201- 1240 (3)	32	91,00	2,33			
Kira Gelirleri	998- 1150 (1)	66	67,55	20,02	69,74	0,01	1<2<3
	1151- 1200 (2)	32	109,09	15,14			

	1201-1240 (3)	32	166,97	72,43			
Cizye	998-1150 (1)	66	946,52	493,88	227,22	0,01	1<2<3
	1151-1200 (2)	32	1970,94	182,12			
	1201-1240 (3)	32	2592,19	182,10			
Dikilitaş Hamamı	998-1150 (1)	66	99,67	30,93	62,81	0,01	1<2,3
	1151-1200 (2)	32	145,56	9,15			
	1201-1240 (3)	32	145,09	10,97			
Havuzlu Hamam	998-1150 (1)	66	260,82	113,83	29,56	0,01	1<2,3
	1151-1200 (2)	32	389,00	8,60			

	1201-1240 (3)	32	408,22	126,17			
--	------------------	----	--------	--------	--	--	--

Tablo 48.

Asl-ı Mal ölçümlerinin dönemlere göre farklı olduğu tespit edilmiştir. Farkın 1201-1240 döneminde gerçekleşen ölçüm değerlerinin 998-1150 ve 1151-1200 dönemlerine göre daha düşük olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir ($F=3,31, p<0,05$).

Toplam yıllık gelirlerin dönemlere göre farklı olmadığı tespit edilmiştir. Toplam yıllık gelirlerin 1201-1240, 998-1150 ve 1151-1200 dönemlerine göre benzer düzeylerde olduğu tespit edilmiştir ($F=0,47, p>0,05$).

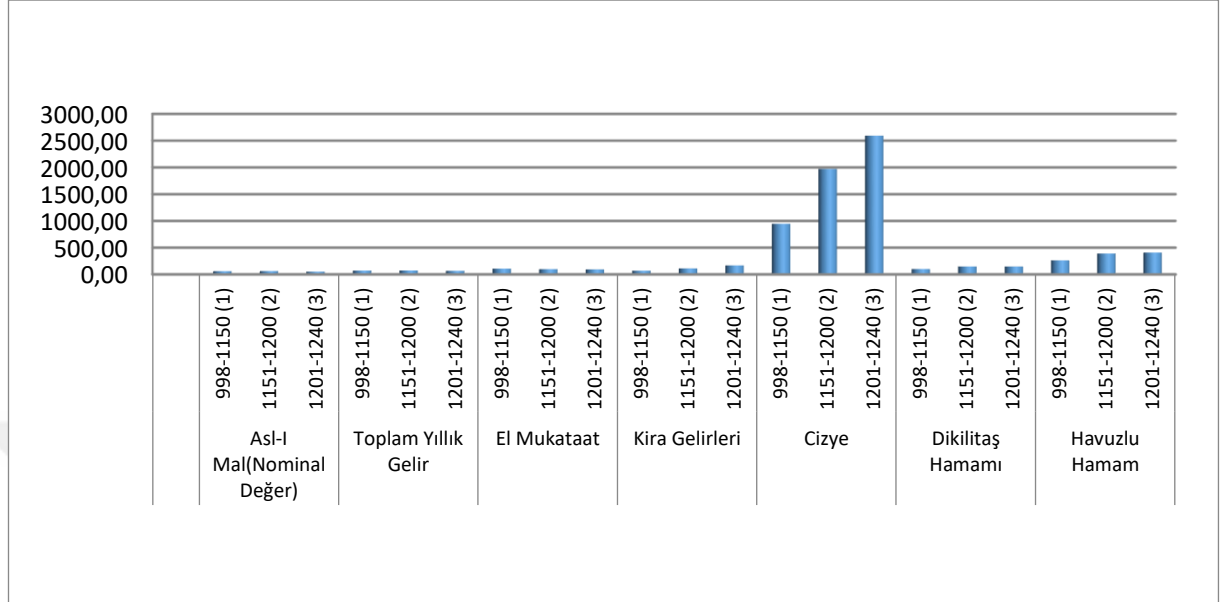
El-Mukataat Değer ölçümlerinin dönemlere göre farklı olduğu tespit edilmiştir. El-Mukataat değerlerinin yıllar geçtikçe azalma eğilimi içinde olduğu görülmektedir ($F=96,73, p<0,05$).

Kira Gelirleri Değer ölçümlerinin dönemlere göre farklı olduğu tespit edilmiştir. Kira gelirlerinin yıllar geçtikçe artış eğilimi içinde olduğu görülmektedir ($F=69,74, p<0,05$).

Cizye ölçümlerinin dönemlere göre farklı olduğu tespit edilmiştir. Cizye ölçümlerinin yıllar geçtikçe artış eğilimi içinde olduğu görülmektedir ($F=227,22, p<0,05$).

Dikilitaş Hamamı gelirlerinin dönemlere göre farklı olduğu tespit edilmiştir. Dikilitaş Hamamı gelirlerinin ölçümlerinin 998-1150, 1201-1240 ve 1151-1200 yılındaki düzeylerine göre daha düşük düzeyde olduğu görülmektedir ($F=62,81, p<0,05$).

Havuzlu Hamam gelirlerinin dönemlere göre farklı olduğu tespit edilmiştir. Havuzlu Hamam gelirlerinin ölçümlerinin 998-1150, 1201-1240 ve 1151-1200 yılındaki düzeylerine göre daha düşük düzeyde olduğu görülmektedir ($F=29,56, p<0,05$).

Grafik 13.

Gelir ve Giderlerin Yıllara Göre Farklılığının İncelenmesi

Gider-Gelir kalemi	Yıl aralığı	n	Ortalama	s.sapma	F	p	İkili Karşılaştırma
Hamam-1 Cedit	998-1150 (1)	66	108,24	57,12	81,63	0,01	1<2,3
	1151-1200 (2)	32	204,31	4,39			
	1201-1240 (3)	32	199,81	18,03			

Hamam-1 Atik	998- 1150 (1)	66	128,27	24,97	18,91	0,01	1<2,3
	1151- 1200 (2)	32	149,81	3,23			
	1201- 1240 (3)	32	147,03	11,14			
Yeniil	998- 1150 (1)	66	73,17	34,56	57,30	0,01	3,2<1
	1151- 1200 (2)	32	42,84	12,40			
	1201- 1240 (3)	32	15,13	6,95			
Toplam Gider	998- 1150 (1)	66	75,44	15,70	56,20	0,01	1<2<3
	1151- 1200 (2)	32	109,03	22,73			
	1201- 1240 (3)	32	119,25	28,31			

Maaş Ödemeleri	998- 1150 (1)	66	123,68	23,53	16,71	0,01	1<2,3
	1151- 1200 (2)	32	141,97	1,75			
	1201- 1240 (3)	32	141,19	10,62			
İmaret Ödemeleri	998- 1150 (1)	66	82,44	20,30	42,57	0,01	1<2,3
	1151- 1200 (2)	32	144,41	56,36			
	1201- 1240 (3)	32	159,66	60,91			

Tablo 49.

Hamam-1 Cedit gelirlerinin tarihi dönemlere göre farklı olduğu görülmektedir. Farkın sebebinin 998-1150 yıllarında gerçekleşen Hamam-1 Cedit gelirlerinin 1151-1200 ve 1201-1240 dönemlerine göre daha düşük düzeylerde olduğu tespit edilmiştir (F=81,63,p<0,05).

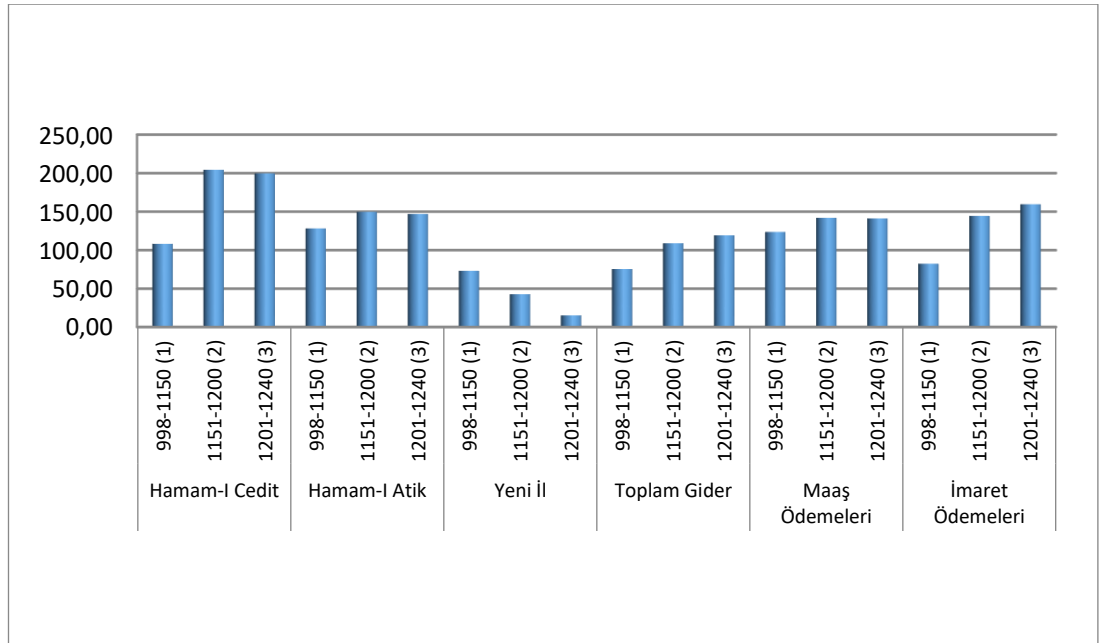
Hamam-1 Atık gelirlerinin tarihi dönemlere göre farklı olduğu görülmektedir. Farkın sebebinin 998-1150 yıllarında gerçekleşen Hamam-1 Atık gelirlerinin 1151-1200 ve 1201-1240 dönemlerine göre daha düşük düzeylerde olduğu tespit edilmiştir (F=18,91,p<0,05).

Yeniil gelirlerinin tarihi dönemlere göre farklı olduğu görülmektedir. Farkın sebebinin 998-1150 yıllarında gerçekleşen Yeniil gelirlerinin 1151-1200 ve 1201-1240 dönemlerine göre daha yüksek olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir (F=57,30,p<0,05).

Toplam Giderler düzeyinin dönemlere göre farklı olduğu ve toplam Giderler düzeyinin yıllar geçtikçe artış eğilimi içinde olduğu görülmektedir (F=56,20, p<0,05). Toplam gelir düzeyinin yıllar geçtikçe artış eğiliminde olduğu görülmektedir.

Maaş Ödemelerinin tarihi dönemlere göre farklı olduğu görülmektedir. Farkın sebebinin 998-1150 yıllarında gerçekleşen maaş ödemelerinin 1151-1200 ve 1201-1240 dönemlerine göre daha düşük düzeylerde olduğu tespit edilmiştir (F=16,71,p<0,05).

İmaret Ödemelerinin tarihi dönemlere göre farklı olduğu görülmektedir. Farkın sebebinin 998-1150 yıllarında gerçekleşen İmaret ödemelerinin 1151-1200 ve 1201-1240 dönemlerine göre daha düşük düzeylerde olduğu tespit edilmiştir (F=42,57,p<0,05).

Grafik 14.

Gelir ve Giderlerin Yıllara Göre Farklılığının incelenmesi

Gider- Gelir kalemi	Yıl aralığı	n	Ortalama	s.sapma	F	p	İkili Karşılaştırma
Tamir Ücretleri	998-1150 (1)	66	58,94	53,10	119,30	0,01	1,2<3
	1151- 1200 (2)	32	90,22	117,20			
	1201- 1240 (3)	32	473,94	220,40			
Ücretler	998-1150 (1)	66	170,00	58,53	18,86	0,01	1<2,3
	1151- 1200 (2)	32	201,28	13,46			
	1201- 1240 (3)	32	224,44	6,94			
Buğday Kile(Ölçü Birimi)	998-1150 (1)	66	31,36	25,88	17,73	0,01	3<2<1
	1151- 1200 (2)	32	17,19	0,69			
	1201- 1240 (3)	32	8,44	5,27			
Buğday Birim Fiyatı	998-1150 (1)	66	208,71	64,15	73,19	0,01	1,2<3
	1151- 1200 (2)	32	237,97	77,88			

	1201-1240 (3)	32	1440,00	996,79			
Buğday Toplam Ödenen	998-1150 (1)	66	60,50	29,65	4,15	0,02	1,2<3
	1151-1200 (2)	32	63,34	31,52			
	1201-1240 (3)	32	78,38	25,85			
Un- Kile(Ölçü Birimi)	998-1150 (1)	66	97,55	17,36	7,44	0,01	1<2,3
	1151-1200 (2)	32	106,00	0,00			
	1201-1240 (3)	32	105,91	0,30			
Un Birim Fiyatı	998-1150 (1)	66	168,62	57,10	155,23	0,01	1<2,3
	1151-1200 (2)	32	319,50	123,48			
	1201-1240 (3)	32	524,56	119,70			
Un Toplam Ödenen	998-1150 (1)	66	166,35	65,44	51,76	0,01	1<2,3
	1151-1200 (2)	32	332,25	135,89			
	1201-1240 (3)	32	428,06	192,76			

Tablo 50.

Tamir Ücretleri ölçümlerinin dönemlere göre farklı olduğu tespit edilmiştir. Farkın 1201-1240 döneminde gerçekleşen Tamir Ücretleri ölçüm değerlerinin 998-1150 ve 1151-1200 dönemlerine göre daha yüksek olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir ($F=119,30, p<0,05$).

Ücretlerin ölçümlerinin dönemlere göre farklı olduğu tespit edilmiştir. Farkın 1201-1240 döneminde gerçekleşen ücret ölçüm değerlerinin 998-1150 ve 1151-1200 dönemlerine göre daha yüksek olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir ($F=18,86, p<0,05$).

Buğday Kile (Ölçü Birimi) ölçümlerinin dönemlere göre farklı olduğu yıllar geçtikçe Buğday Kile (Ölçü Birimi) ölçümlerinin azalma eğilimi içinde olduğu görülmektedir ($F=17,73, p<0,05$).

Buğday Birim Fiyatı ölçümlerinin dönemlere göre farklı olduğu tespit edilmiştir. Farkın 1201-1240 döneminde gerçekleşen Buğday Birim Fiyatı ölçüm değerlerinin 998-1150 ve 1151-1200 dönemlerine göre daha yüksek olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir ($F=73,19, p<0,05$).

Buğday Toplam Ödemelerinin dönemlere göre farklı olduğu tespit edilmiştir. Farkın 1201-1240 döneminde gerçekleşen Buğday Toplam Ödemelerinin değerlerinin 998-1150 ve 1151-1200 dönemlerine göre daha yüksek olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir ($F=4,15, p<0,05$).

Un-Kile (Ölçü Birimi) ölçümlerinin tarihi dönemlere göre farklı olduğu görülmektedir. Farkın sebebinin 998-1150 yıllarında gerçekleşen Un-Kile (Ölçü Birimi) ölçümlerinin 1151-1200 ve 1201-1240 dönemlerine göre daha düşük düzeylerde olduğu tespit edilmiştir ($F=7,44, p<0,05$).

Un Birim Fiyatı ölçümlerinin tarihi dönemlere göre farklı olduğu görülmektedir. Farkın sebebinin 998-1150 yıllarında gerçekleşen Un Birim Fiyatı ölçümlerinin 1151-1200 ve 1201-1240 dönemlerine göre daha düşük düzeylerde olduğu tespit edilmiştir ($F=155,23, p<0,05$).

Un Toplam Ödeme ölçümlerinin tarihi dönemlere göre farklı olduğu görülmektedir. Farkın sebebinin 998-1150 yıllarında gerçekleşen Un Toplam Ödeme ölçümlerinin 1151-1200 ve 1201-1240 dönemlerine göre daha düşük düzeylerde olduğu tespit edilmiştir (F=51,76, p<0,05).

3.4. Gelir ve Giderlerin ve Aile Ortalama Giderlerinin Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Gelir ve giderlerin ve aile ortalama giderlerinin arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacı ile korelasyon analizi yapılmış olup elde edilen sonuçlar aşağıdaki tablolarda özet olarak verilmektedir.

Gelir ve Giderlerin ve Aile Ortalama Giderlerinin Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

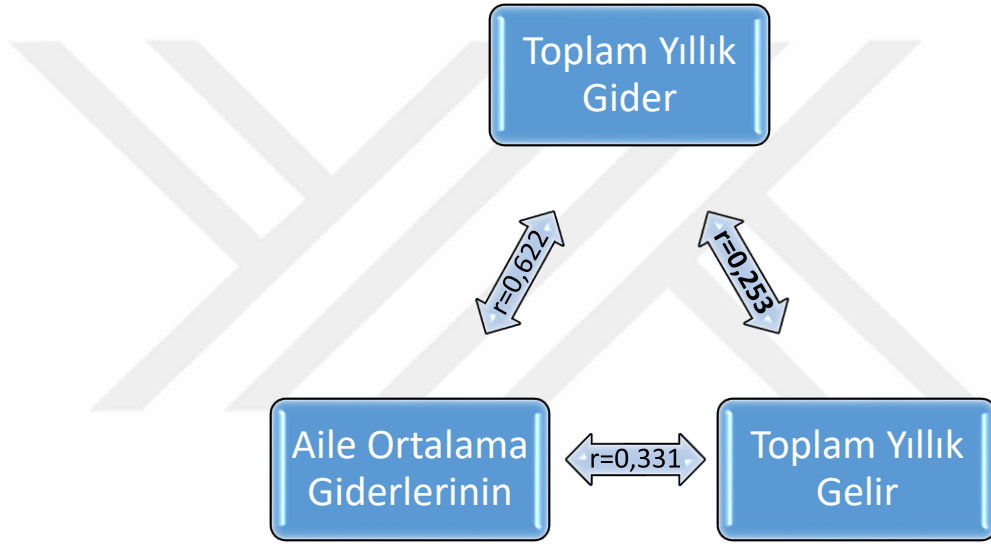
Ölçümler		Toplam Yıllık Gelir	Toplam Yıllık Gider
Toplam Yıllık Gider	r	0,253**	
	p	0,01	
	n	130	
Aile Ortalama Giderlerinin	r	0,331**	0,622**
	p	0,01	0,01
	n	130	130

Tablo 51.

Toplam yıllık giderler ile Toplam Yıllık Gelirler arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (r=0,253,p<0,05). Yıllık gelir düzeyinin artmasının yıllık giderleri de arttıracığı tespit edilmiştir.

Toplam yıllık giderler ile Aile Ortalama Giderlerinin arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=0,622, p<0,05$). Yıllık gider düzeyinin artmasının Aile Ortalama Giderlerinin de arttıracığı tespit edilmiştir.

Toplam yıllık gelir ile Aile Ortalama Giderlerinin arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=0,331, p<0,05$). Yıllık gelir düzeyinin artmasının Aile Ortalama Giderlerinin de arttıracığı tespit edilmiştir.

Grafik 15.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NURBANU ATİK VALİDE VAKFI'NIN ÜSKÜDAR'IN SOSYAL VE EKONOMİK HAYATINA TESİRİ

3. Nurbanu Atik Valide Vakfı'nın Üsküdar'ın Sosyal Ve Ekonomik Hayatına Tesiri

3.1. Üsküdar'ın Tarihçesi ve Üsküdar Adının Anlamı

Üsküdar, İstanbul'un Anadolu yakasında yer alan tarihi bir semttir. Geçmiş çok eski olmakla birlikte ilk yerleşim tarihi ile ilgili net bir bilgi bulunmamaktadır. Burada adını bildiğimiz ve bilemediğimiz birçok medeniyet iç içe geçmiş ve üst üste yığılmış gibidir. Adlandırabildiğimiz medeniyetlerden Bitinyalılar, Frigyalılar, İranlılar, Romalılar, Bizanslılar bu topraklara hâkim olmuşlardır.³¹⁸

Üsküdar adının anlamı konusunda farklı görüşler dile getirilmiştir. Bunun “altın şehir” anlamında Khrysopolisten veya Roma yönetiminde olduğu Scutari denilen, deri kalkan kullanan imparatorluk muhafızlarının yerleştiği yer anlamında “scutarion” geldiği ifade edilir.³¹⁹

Khrysopolis ismi Kadıköylülerin tersanelerinin bulunduğu yere verdikleri isimden gelmektedir. Krezopolis (Altınşehir) adını alması İranlıların işgali zamanında Anadolu yarımadasındaki kavimlerden aldıkları altınları burada sakladıkları içindir. Scutari ismine dönüşmesinin ise Bizanslılar zamanında bu isimle anılan askerlerin burada kışlalarının bulunması dolayısıyla olduğu rivayet edilmektedir. Bazı kaynaklarda Üsküdar adının Farsça “menzilhane” veya “ulak” anlamındaki “esküdar” kelimesinden türediği de iddia edilmektedir. Konyalı, bu son iddianın makul olduğunu çünkü Üsküdar'ın Anadolu ve Asya'ya giden posta yollarının ilk menzili olması sebebiyle böyle adlandırılabilirliğini söyler.³²⁰

³¹⁸ Konyalı, a.g.e., s. 9.

³¹⁹ Hanefi Bostan, “Üsküdar”, *DİA*, C: 42, İstanbul, 2012, s. 365.

³²⁰ Konyalı, a.g.e., s. 3-4.

Bizans döneminde Khalkedon'a (Kadıköy) bağlı bir köy olup yerleşim yeri olarak pek bir gelişme kaydedememiştir.³²¹ Müslümanların Üsküdar'la irtibatı Emeviler döneminde Muaviye zamanında başlamış, Abbasiler döneminde ise Halife mehdi ve Harunreşid zamanında muhasara edilmiştir.³²²

Üsküdar, İstanbul'un fethinin ardından asıl fonksiyonuna kavuşmaya başlamış ve imar faaliyetleri ile mamur hale getirilmiştir. Şehrin merkezine Zincirlikuyu Çarşısı (bedesten) inşa edilerek ticarî hayatın canlanması hedeflenmiştir.³²³

İdarî bakımdan başlangıçta Gebze kadılığına bağlı bir kasaba idi. 17. yüzyılda ise Sur içi İstanbul haricinde müstakil bir kaza olmuştur. Günümüzde ise Üsküdar, Bülbül, Çavuş ve Balaban derelerinin eski limanın bulunduğu yere getirdiği alüvyonlarla meydana gelen düzlükten başlayarak kuzeydoğuda Sultantepe, güneyde Ayazma mahallesi ve Doğancılar, güneydoğuda Toptaşı yamaçlarına kadar uzanır. Bu sınırları içeren Üsküdar (Üsküdar ilçesi) 33 km²'lik bir alana yayılarak kuzeyde Beykoz, doğuda Ümraniye, güneydoğuda Ataşehir, güneyde Kadıköy ilçesi sınırlarına dek uzanır.³²⁴

3.2. Osmanlı Üsküdar'ı

Osmanlı Devleti için fetihten önce de var olan hatta bu sebepten şair tarafından "fethi gören Üsküdar" hitabıyla ayrıcalığı tespit ve taltif edilen Üsküdar, sur dışında kalan ve bilad-ı selase olarak adlandırılan Galata, Eyüp, Üsküdar olarak adlandırılan muteber üç beldeden biriydi. Bu üç belde Bizans devrinden beri halkın İstanbul sur içi bölgesinin dışında yerleşim için tercih ettiği yerlerdendi.

Üsküdar, Osmanlı sultanı Orhan Gazi tarafından 1384 yılında Osmanlı topraklarına katılmıştır. Sultan I.Murat döneminde bölgeye yapılan iskânların ve sürgünlerin artmasıyla bir süre sonra şehir Türk karakterine bürünmüş görünmektedir. 29 Mayıs 1453'de İstanbul'un Türklerin yönetimine geçmesinden sonra Üsküdar hızlı bir gelişim göstermiş, Üsküdar'a kesin ve kalıcı bir yerleşme başlamıştır. Bundan

³²¹ Haskan, a.g.e., cilt I, s. 24.

³²² İbrahim Kafesoğlu, "İstanbul: Şehrin Muhasaraları", İstanbul Ansiklopedisi, C: 5, İstanbul, 1968, s. 1174; Konyalı, a.g.e., s. 13-14.

³²³ Haskan, a.g.e., s. 32.

³²⁴ Bostan, a.g.e., s. 365.

sonra 91 cami veya mescit, 51 tekke, 12 hamam, 11 kervansaray, 2 imaret, 7 medrese, 260 çeşme, 5 büyük iskele, 2 darüşşifa, 2 menzilhane, kütüphane darülhadis, sebil ve posta teşkilatı ile birçok padişah, sultan, paşa ve devlet adamlarının sarayları, yalı ve köşkleri ile imar edilmiştir. Fatih Devri'nde, Üsküdar adeta yeniden kurulmuştur denilebilir.³²⁵

Bizans İmparatoru Jan Paleolog ile Yıldırım Bayezid arasında yaşanan bir gerginlik sonucunda Yıldırım, imparatora Konstantiniyye'ye iş için gelen Müslümanların davalarına Rum mahkemelerinin bakmasının doğru olmadığını, Müslümanlara ait davalara bakması için bir kadı bulunacağını ilettiler. İstanbul muhasaraları boyunca ve fetihden önce de Üsküdar'da Türkler yaşamaktaydı.³²⁶ İstanbul'un fethiyle birlikte Fatih, Üsküdar'dan kaçan Rumların yerini Anadolu'dan gelen Türklerle doldurdu.³²⁷

Bizanslıların, Osmanlı İstanbul'unun sarayları, avlakları, mesireleri, iyi suları, ayazmaları hep Üsküdar'daydı. Beş buçuk asır içinde Osmanlıların Üsküdar'da yaptırdığı saraylar, köşkler, yalılar sayılamayacak kadar çoktur. Mimar Sinan'ın İstanbul'dan sonra en çok eser bıraktığı yer Üsküdar'dır. Üsküdar ve çevresi has bahçelerle, mesirelerle, koruluklarla dolmuştur.³²⁸ Osmanlı hanedan ve üst düzey yönetiminin Üsküdar'a gösterdiği bu teveccühün neticesi olan bu sayılan imar faaliyetleri ve bahçeler Üsküdar'ın çehresini değiştirmiştir. Anadolu'dan getirilen halkın iskânıyla birleşen bu değişim Üsküdar'ı bir Türk-İslâm şehri görüntüsüne kavuşturmuştur.

Osmanlı saray törenleri, devletin işleyişi içinde önemli kutlamalar olarak algılanmıştır. Bu törenlerin bazıları saray içinde yapılırken, bazıları saray dışına taşardı ve bu törenlerde Üsküdar'ın ayrı bir konumu bulunmaktaydı. Yüzyıllar boyunca imparatorluk payitahtının Anadolu'ya, Ortadoğu'ya ve Uzakdoğu'ya açılan bir kapısı olan Üsküdar'ın, bu vasfından dolayı "Osmanlı saray teşrifâtı" içerisinde, Surre-i Humâyûn, Sefer-i Humâyûn, Elçi Kabulü ve Biniş-i Humâyûn gibi törenlerde

---

³²⁵ Naci Şahin & Meral Şahin, "Osmanlı Arşiv Belgelerine ve Seyyahlara Göre Üsküdar'da Sosyo-Ekonomik Yapı Özellikleri", **1. Üsküdar Sempozyumu**, C: 1, İstanbul, 2004, s. 319.

³²⁶ Konyalı, **a.g.e.**, s. 23.

³²⁷ Konyalı, **a.g.e.**, s. 23.

³²⁸ Konyalı, **a.g.e.**, s. 10-11.

mekân açısından özel bir konuma sahip olduğunu ve bu konumunu yüzyıllarca koruduğunu ifade edebiliriz.³²⁹

Osmanlılar şehrin şenlendirilmesinde ve gelişmesinde daima vakıf tesis etmeyi en önemli vasıta olarak kullanmışlardır. Üsküdar bu yönüyle oldukça zengin mirasa sahip bir kenttir. Kanuni devriyle birlikte sayıları çoğalan vakıflar Üsküdar'ın imarında birinci derecede rol oynamışlardır.

Üsküdar'da Kanuni devrinde bulunan vakıfları ihtiva eden 953/1546-1547 tarihli Vakıflar Defteri'ne göre 11 adet vakıf faaliyet göstermekteydi. Bunlar;³³⁰

1. Kasımoğlu Hacı Hamza Mescidi Vakfı
2. Pir Mehmet kızı Aişe Vakfı
3. Hacı Sinan Viranlı diye meşhur Hoca Sinan Vakfı
4. Sadrazam Rum mehmed Paşa Vakfı
5. Emin Nureddin Vakfı
6. Şah Huban Vakfı
7. Davud Paşa Vakfı
8. Hacı Hasanzade Mustafa Vakfı
9. Ali kızı Hafsa Hatun Vakfı
10. Abdurrahman kızı Gülfem Hatun Vakfı
11. Abdulmuin oğlu Süleyman ağa vakfı

Bahsi geçen vakıflar yanında Üsküdar'da Kanuni döneminde var olan para vakıflarının sayısı oldukça kabardır. Bu dönemde Üsküdar'da faaliyet gösteren para vakıflarının sayısı 150'ye ulaşmış gözükmektedir. Üsküdar'daki bu para vakıflarının daha çok sosyal amaçlara hizmet etmek gayesiyle tesis edildiği, halkın ortak ihtiyaçlarını karşılamak, yardımlaşmayı ve dayanışmayı sağlamak gibi amaçlar

³²⁹ Dündar Ali Kılıç, "Osmanlı Saray Törenlerinin Üsküdar'a Yansıması", **1. Üsküdar Sempozyumu**, C: 1, s. 90.

³³⁰ Konyalı, **a.g.e.**, s. 45-46.

taşıdığı görülmektedir. Ayrıca birer kredi müessesesi şeklinde faaliyet göstermişler, aşırı faizciliğe karşı alternatif bir kredi müessesesi oluşturmuşlardır.³³¹ Tüm bu vakıflar Üsküdar'ın hem mamur hale gelmesine, hem sosyal yönden gelişmesine, hem de ticarî hayatının canlanmasına katkıda bulunmuşlardır.

Sonraki dönemlerde başta Nurbanu Sultan Vakfı, Gülnüş Emetullah Sultan Vakfı, Kösem Sultan Vakfı gibi büyük valide sultan vakıfları olmak üzere kurulan yüzlerce vakıf Üsküdar'a hizmet etmeye devam etmiştir.

Üsküdar adeta hanım sultanlar-valide sultanlar tarafından ihya edilen vakıfların donattığı bir şehirdir. Mihrimah Sultan ve Gülfem Hatun'la başlayan, Nurbanu Sultan, Gülnüş Emetullah Sultan, Kösem Sultan, Adile Sultan ve Bezm-i Âlem valide sultanla devam eden uzun bir zaman diliminde daima hanım hanedan üyeleri tarafından tercih edilmiş ve ilgi görmüş bir belde olmuştur. Onların yaptırmış oldukları hayır müesseseleri yüzyıllar boyunca Üsküdar halkına hizmet etmiştir ve etmeye de devam etmektedir.

3.3. Vakfın Kuruluşu Sırasında Üsküdar

Tahrir defterlerine göre Kocaeli sancağı dairesinde Gebze kazası dâhilinde kaydedilmiş olan “nefs-i Üsküdar”, vergi mükellefi sayısı açısından bakıldığında, 16. yüzyılın ilk çeyreğinde küçük bir yerleşim yeri idi. 16. yüzyılın ortalarında ve 17. yüzyılın ilk çeyreğinde -bu noktada nüfusunun azalmasına rağmen- esasen, bir kasaba büyüklüğündeydi. Ancak, vergi mükellefi sayısı haricindeki diğer veriler dikkate alındığında, yazı konusu dönemde, özellikle 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Üsküdar bir şehir niteliği taşımaktaydı. 16. yüzyılın ilk çeyreğinde “nefs-i Üsküdar'da” sekiz mahalle vardır. 16. yüzyılın üçüncü çeyreğinde mahalle sayısı 18'e çıkmıştır.³³²

Üsküdar mahalleleri vakfa ait külliye inşasından önce daha çok denize yakın kısımlarda konumlanmış olmalıdır. Vakfiyede sık sık tekrar edilen “mahalle-i

³³¹ Tahsin Özcan, **Osmanlı Para Vakıfları: Kanuni Dönemi Üsküdar Örneği**, Ankara, TTK, 2003, s. 6-8.

³³² Ahmet Güneş, “16. ve 17. Yüzyıllarda Üsküdar'ın Mahalleleri ve Nüfusları”, **1. Üsküdar Sempozyumu**, C: 1, s. 54.

mamure” Üsküdar’ın merkez mahallesi sayılabilir. İlk mahallelerin sahilden biraz yukarı doğru çıkan kesim ile sahil boyunca Salacak ve beylerbeyi yönüne uzanan kısımlar olduğu eski yapılardan anlaşılabilir. Sahilde yer alan Mihrimah sultan külliyesi, Salacak’ta var olan eski saray, beylerbeyi yönünde bulunan Paşalimanı, sahilden Aziz Mahmud Hüdayi Camii yönüne doğru Gülfem Hatun ve Rum Mehmet paşa camileri şehrin yayıldığı alanı göstermektedir.

Vakfın kurulduğu yer merkezin dışında yeni bir mahalleydi. Vakfın kuruluşundan önce inşaatın başladığı yıllarda bölgeye yerleşim başlamış olmalıdır. Nitekim Üsküdar’da bulunan Surp Garabed ermeni kilisesinin ilk hali Nurbanu Valide Sultan külliyesinin inşaatı için Van ve Muştan gelen Ermeni ustalar için yapılmıştır. Bu Ermeniler aynı zamanda Üsküdar’ın ilk Ermenileri olmalıdır. Kilisenin inşa edildiği yer de Yeni Mahalle olarak geçmektedir.³³³

Osmanlı tarihinin en büyük valide sultan-hanım sultan vakfının burada ihya edilmesi elbette şehrin gelişimine önemli ölçüde katkıda bulunacaktır. Nitekim vakfın külliyesinin inşasının ardından burada hâsıl olan mahalle günümüze kadar devam eden bir yerleşim alanının temelini oluşturmuştur.

Bir mahallede ihtiyaç olan neydi? Bir mescid, bir mektep, bir hastane, bir aşevi, bir medrese, bir tekke. Bunların hepsi Atik Valide vakfının bünyesinde mevcuttu. İnsanlar bu şekilde ihtiyaçlarının karşılanacağı bir mekâna yerleşmeyi elbette ki tercih edeceklerdir. Vakıf müessesesinin Türk İslâm şehirlerine yaptığı bu şenlendirme etkisini Nurbanu Valide Sultan Vakfındaki gibi birçok örnekte görmek mümkündür.

3.4. Vakfın Üsküdar’ın Ekonomik ve Ticarî Hayatına Etkisi

Nurbanu Valide Sultan Vakfı’nın Üsküdar ekonomisine tesiri vakıf resmen kurulmadan önce ve kurulduktan sonra şeklinde değerlendirmek doğru bir tercih olacaktır. Çünkü vakıf henüz faaliyete geçmeden önce de Üsküdar’a tesir etmeye başlamıştı. Vakıf, kuruluşunun ardından ise yeni ticarî ve sınai işletmeler ve bazı dükkânların açılmasıyla Üsküdar’daki ticarî hayatı çeşitlendirmiş, ayrıca hem bu

³³³ Eremya Çelebi Kömürcüyan, **İstanbul Tarihi: 18. Asırda İstanbul**, İstanbul, Eren Kitabevi, 1988, s. 281.

dükkân ve işletmeler hem de külliye birimleri itibariyle ciddi bir istihdam oluşturmuştur. Vakıf faaliyetine devam ettiği sürece ise Üsküdar'dan mal ve hizmet satın alarak şehrin ekonomisine katkı sağlamaya devam etmiştir.

Atik valide vakfı 990/1582 yılında kurulmadan evvel vakıf için bazı dükkânlar satın alınmıştı. Bu satışlarla ilgili hukuki muamelelerin yer aldığı arşiv belgelerine göre hicri 986 (m.1578) da bazı gayrimenkul alımları gerçekleşmişti.³³⁴ Ayrıca en geç 1570 tarihinde başlayan külliye inşaatı da bir yandan devam etmekteydi. Dolayısıyla vakıf henüz kurulmadan Üsküdar'ın iktisadî hayatı için bir anlam ifade etmeye başlamıştı. Vakfın inşaat kayıtlarına ulaşamadığımız için inşaatın oluşturduğu istihdam ve getiri hakkında net bir yorum yapmak mümkün değildir. Ancak bu büyüklükteki bir külliye inşaatında çalışan insan sayısı hatırı sayılır bir miktar olmalıdır. Ayrıca bazı ihtiyaçların Üsküdar esnafından karşılanmış olması yüksek ihtimaldir, en azından külliye inşaatı için gelen malzemeler (ki büyük kısmı deniz yoluyla gelmiş olmalı) inşaat mahalline Üsküdarlı hamallar veya nakliyeciler tarafından taşınmış olmalıdır.

Vakfın kurulma kararının verilmesiyle başlayan, inşaat ve gayrimenkul alımlarıyla birlikte duraklamadan devam eden bu ekonomik hareketlilik, şüphesiz Atik Valide Vakfı'nın Üsküdar'a yaptığı en önemli katkılardan biridir.

Vakfın kuruluş tarihine kadar dükkân, hane, oda, hücre, han alımları, inşa edilen iki hamam, açılan birçok sını ve ticarî işletme ile vakıf, Üsküdar'ın ekonomik hayatına doğrudan dâhil olmuş ve etkide bulunmuştur.

Vakfın sahip olduğu ve kiraladığı oda ve hücreler bekârlar tarafından kullanılmış olmalıdır. Ancak haneler vakfiyede de yer aldığı üzere evli çiftlere tahsis edilmiştir.

Satın alınan dükkânlar ve bu dükkânlarda kurulan işletmelerin çeşitliliği konusunda vakfiyede ve onu takip eden yıllarda muhasebe defterlerinde yer alan bilgiler oldukça önemli veriler sunmaktadır.

---

³³⁴ BOA, EV.HMH.d., 1463/1/22.

Vakfın 1001 Yılı Muhasebe Defterine Göre Üsküdar'da Yer Alan Gayrimenkulleri	
1	Cami yakınındaki çifte hamam
2	Bu hamam yakınındaki dört dükkân
3	Ekmek fırını yakınındaki on iki dükkân
4	Serhane-i kav
5	Bozahane
6	Ekmek fırını
7	Han-ı cedit
8	Han yakınındaki on dört dükkân
9	Eski helvahane ile selhane-i ganem yakınındaki on sekiz dükkân
10	Börekçi fırını
11	Selhane-i ganem
12	Şemhane
13	Selhane-i kav(battal)
14	Selhane-i kav ile hamam kapısı yakınındaki yirmi sekiz dükkân, Üsküdar iskelesi yakınındaki eski han
15	Yeni mahallede iki oda
16	Yedi debbağhane
17	Fırın-oda-ahır
18	Eski ahır yakınındaki sekiz oda
19	Kahvehane yakınındaki üç tane cev ve nalbant dükkânı

20	Kahvehane
21	Han yakınında on dükkân
22	At pazarı yakınında beş dükkân
23	Hamam-ı cedit
24	Hamam yakın sekiz oda
25	Hamamın kapısının yakınındaki yedi dükkân ile helva dükkânı
26	Hamam-ı cedit yakınındaki dükkânlar ile boyahanenin yanındaki dükkân (toplam 15 adet)
27	Fırın yakınında İsfendiyar vakfından üç kayıkhane

Tablo 52.

Bu tabloya göre vakıf mülklerinden olup kiralanmış gayrimenkuller arasında hamam, han, kahvehane, nalbant, kayıkhane, boyahane, fırın, helvahane, selhane (mezba), serhane (kelle-paça dükkânı), ahır, debbağhane, bozahane, börekçi fırını, şemhane (mum imalî yapılan yer) bulunmaktadır. Ayrıca içeriği belirtilmemiş çok sayıda dükkân daha olduğu bilinmektedir.

Gayrimenkullerin kiralanması ve yeni işletmelerin açılışına zemin hazırlanması ile oluşan istihdam yanında, vakfın kuruluşunun ardından faaliyete geçen külliye birimlerinde vazifelendirilmek üzere bir istihdam alanı daha ortaya çıkmıştır. Vakfiyede külliye birimlerinde personel ve murtezika olarak tanımlanan görev sayısı 385 kişiliktir. Bir kısım vazifenin aynı kişilerce mükerreren yapıldığı düşünülse bile 300 kişinin üstünde bir istihdam oluşmuş görünmektedir. Bu o dönemdeki Üsküdar'ın büyüklüğü göz önüne alındığında önemli bir iş alanı anlamına gelmektedir. Nitekim debbağhanelerin kurulması ve vakfiye şartları ile İstanbul, Galata ve Üsküdar'daki birçok kasabın kestiği hayvanların derilerinin vakıf debbağhanelerine yönlendirmesiyle oldukça önemli hale gelen bu işletmeler uzun yıllar aktif bir şekilde faaliyet göstermişlerdir. Külliye'nin karşı tarafındaki mahalde yer alan bu dükkânların bulunduğu yer günümüzde "Tabaklar Mahallesi" olarak adlandırılmaktadır.

Sınai ve ticarî işletmeler ve vakıf binalarında yapılan istihdam dışında vakıf tarafından yapılan mal ve hizmet alımları da Üsküdar'ın iktisadî hayatına yapılan başka bir katkıdır. Bunu doğrudan imaret mutfağı, cami, medrese vs. için alınan mallar ve külliye birimlerinde duyulan ihtiyaçlar doğrultusunda yapılan hizmet alımları şeklinde inceleyebiliriz.

İmarete yapılan alımların büyük çoğunluğu İstanbul'da bulunan ilgili kapanlardan temin edilmiş olmalıdır. Ancak bir kısmının da Üsküdar'dan karşılanmış olması mantıklı bir yorum olacaktır. Gıda alımları dışında külliyenin düzenli ihtiyacı olarak görülebilecek hasır ve kandil alımlarının ve bunların nakliyesinin de yine Üsküdar civarından veya Üsküdarlı tüccarlar vasıtasıyla yapıldığı düşünülebilir.

Vakıf, binaların tamiri, imarete bulunan kap ve kazanların kalaylanması, hamamdaki kazanların tamiri, binaların kubbelerini kaplayan kurşunların yenilenmesi, çeşitli nedenlerle tahrip olmuş duvarların sıvası ve örülmesi gibi düzenli denilebilecek hizmet alımına ihtiyaç duymaktadır. Tüm bu hizmetler için usta, işçi çalıştırılması ve malzeme temin edilmesi gerekmektedir. Bu ihtiyaçların Üsküdar'dan karşılanması elbette ki en uygun olan seçim olacaktır.

Gayrimenkul satın almayla başlayan, inşaat ile devam eden, sonrasında kurulan iş yerleri ile ekonomik hayatı canlandıran ve halkın ihtiyaçlarını karşılayan, vakıf bünyesinde ciddi bir istihdam oluşturan, vakfın ihtiyaçları için çeşitli mal ve hizmetleri Üsküdar esnafı ve zanaatkârları üzerinden karşılayan Nurbanu Atik Valide Sultan Vakfı'nın Üsküdar ticarî hayatına yaptığı katkı gerçekten göz ardı edilemeyecek kadar büyüktür.

Rakamsal ifadelerle değerlendirme yapacak olursak sahip olduğu devasa bütçenin neredeyse yüzde sekseni Üsküdar sınırları içinde harcanmaktadır. Bütçe içinden yalnızca gıda alımlarının bir kısmının Üsküdar dışından karşılandığını söyleyebiliriz. Bunun dışında ciddi rakamlara ulaşmayan bazı ödemeler de mevcuttur. (Lapseki külliyesine, Sarıkadı zaviyesine, nazıra yapılan ödemeler gibi) Neticede vakfın mukataalarından, çiftliklerinden, İstanbul'da bulunan gayrimenkullerinden gelen gelirlerinin büyük kısmı Üsküdar içinde harcanmakta ve Üsküdar halkına hizmet vermek için kullanılmaktadır. Nurbanu Atik Valide Sultan Vakfı'nın Osmanlı

Devleti'ndeki ekonomik güç bakımından en büyük vakıflardan biri olduğu düşünüldüğünde vakfın Üsküdar için önemi daha iyi anlaşılacaktır.

3.5. Vakfın Üsküdar'ın Sosyal Hayatına Etkisi

Üsküdar, Atik Valide vakfı kurulmadan önce bu çapta bir külliyeyle sahip değildi. Vakfın külliyesi klasik bir Osmanlı yapısında bulunması gereken her birimi ihtiva ediyordu. Özellikle imaret ve darüşşifa halkın en önemli ihtiyaçlarına cevap vermekteydi.

İmaret her gün iki kez yemek dağıtan, dini bayramlar, kandil, Cuma ve ramazan günlerinde özel bir menü hazırlayan bir kurumdu. Bu yönüyle Üsküdar'daki yoksulların, hatta yoksullar dışındaki halkın da faydalandığı, dini günleri farklı geçirmek isteyen tüm halkın uğradığı bir mekân olması mümkündür. İlk bölümde dile getirdiğimiz gibi sabah ve akşam yaklaşık biner kişiye yemek dağıtılmaktaydı. Bu kişiler içinde yer alan vakıf personeli ve murtezikasını çıkarıldığında Üsküdar halkından 600 kişiye yemek dağıtıldığı anlaşılmaktadır. Aslında vakıf murtezikasını ve personelinin de birçoğu muhtemelen Üsküdar ahalisinden kişilerdi. Dolayısıyla imarettten yararlanan neredeyse tamamı Üsküdar halkından insanlardan oluşuyordu.

İmaret İstanbul'daki en büyük imaretlerden biridir. İmaretin faaliyet göstermeye başladığı tarihten itibaren şehrin önemli bir mahalli haline gelmiştir. Nitekim daha önce de ifade edildiği gibi külliye'nin hizmet verdiği mahallenin adı "Yeni Mahalle"dir. Vakfın ihya edilmesiyle birlikte kurulduğu anlaşılan bu mahalle şehrin o yöne doğru gelişimine de katkıda bulunmuştur. İmaretin ve darüşşifanın varlığı külliye'nin bulunduğu mahalleyi cazip hale getirmiştir denilebilir.

Kurulduğu andan itibaren ücretsiz bir şekilde hizmet veren Darüşşifa istihdam ettiği cerrah, göz hekimi ve hekimler ile bir ihtisas hastanesi hüviyetindeydi. Yatan hastalar dışında halka ayakta tedavi hizmeti de verilmekte ve ücretsiz ilaç dağıtımını da yapılmaktaydı. Uzun yıllar boyunca da Üsküdar'ın en önemli hastanesi olma özelliğini sürdürmüş olan Darüşşifa'nın halkın rağbet ettiği bir kurum olduğunu söylemek mümkündür.

Gülnuş Emetullah Valide Sultan Cami inşa edilene kadar Üsküdar'ın en büyük camisi olan Atik Valide Cami bu yönüyle Üsküdar sosyal hayatının da merkezinde yer almıştır. Vakfiyede Ramazan günlerinde halka dağıtılmak üzere şerbet ikramının yapılması, Cuma, kandil, Ramazan günlerinde özel dini programlar düzenlenmesi istenmiştir. Muhasebe defterlerinde yer alan kayıtlara göre vakfiye şartları gereğince Mevlid, Berat, Regaib, Miraç Kandillerinde ikram edilen yemekler ile hazırlanan dini programlar için kariler ve hocalara ödeme yapılmıştır. Ayrıca bayramlarda ve Ramazan ayı boyunca halka dağıtılan özel yemekler için harcanan gıda ürünlerine yapılan harcamalar hem miktar hem de ücret olarak kaydedilmiştir. Tüm bu kayıtlardan anlaşıldığı üzere külliye Üsküdar halkı için karnını doyurabildiği, ücretsiz sağlık hizmeti alabildiği, ibadetlerini yapabildiği ve dini kutlamalar için toplandığı bir yeri ifade ediyordu. Bu açıdan kuruluşundan sonraki ilk bir kaç yüz yıl için Üsküdar sosyal hayatının en canlı merkezi konumunu korumuştur.

Vakfın Üsküdar'a yaptığı önemli hizmetlerden biri de suyollarıdır. Atik Valide Suyu'nun birinci kolu Çakal Dağından gelmekteydi ve diğer iki kolla takviye edilerek Üsküdar'a ulaşmaktaydı. Taşıdığı su 24 saatte 800 m³'tü.³³⁵ Gerek isale hattının uzunluğu (yaklaşık 19 km.), gerekse debisinin büyüklüğü bakımından Üsküdar'ın en büyük suyolu olma özelliği gösterir.³³⁶

3.6. Vakfın Üsküdar'ın Eğitim Hayatına Etkisi

Vakıf bünyesinde hizmet veren medrese, dârülkurrâ, dârülhadis, sıbyan mektebi ve tekke bu külliye adeta bir eğitim merkezi haline getirmiştir.

Atik Valide Medresesi, altmışlık bir medrese olup medrese hiyerarşisi içinde oldukça önemli bir konumda bulunmaktadır. Görev yapan müderrisler de dönemin hatırı sayılır âlimlerinden seçilmekteydi. Talebeler de altmışlık bir medresede eğitim görmeye uygun bir donanımda bulunmaktaydılar.

Dârülkurrâ, hafızlar arasından farklı kıraat usullerine göre Kuran okuma eğitiminin yapıldığı eğitim müesseseleridirler. Dârülkurrâ, birçok Osmanlı

³³⁵ H. Besim Çeçener, *Üsküdar Merkez Mahalleleri Osmanlı Dönemi Su Uygarlığı Eserleri*, İstanbul, Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2007, s. 6.

³³⁶ Kazım Çeçen, *İstanbul'un Osmanlı Dönemi Suyolları*, İstanbul, SK Yayınları, 1999, s. 202-209.

külliyesinde yer almayan bir birimdir. Atik Valide vakfı bu yönüyle de az rastlanır külliyelerden biri durumundadır. Vakıf bünyesinde her türlü dini eğitimin verildiği birimler bir arada bulunmaktadır.

Dârülhadis de bir ihtisas medresesidir ve Osmanlı medrese ekolü içinde oldukça önemli bir eğitim müfredatını ihtiva eder. Dârülhadis şeyhi aynı zamanda “feraizlik” görevini de yürütmekteydi. Halkın miras davalarına bakan ve bu konudaki sorunlarını çözen bir makam durumundaydı.

Sıbyan mektebi ise mahalle çocuklarının devam ettiği bir okul olarak düşünülmüş ve faaliyet göstermiştir. Otuz kişilik olan bu mektepte mahalle çocuklarına okuma yazma ve hüsnü hat eğitiminin verildiğini görevlendirilen personelin özelliklerinden anlamaktayız.

Tekke, klasik eğitim sisteminin ve müfredatının içine dâhil olan bir birim değildir. Farklı bir yolla ahlaki eğitimin ve nefis terbiyesinin yapıldığı adeta halk eğitim merkezi gibi gönüllü olan herkese açık olan bir kurumdur. Bu yönüyle bir eğitim kurumu olarak nitelendirilmelidir. Ancak burada kitaplar ve ders anlatımı yerine ayinler, zikirler ve şeyh-derviş ilişkisi bulunmaktadır. Bir dönem Halvetiliğin Karabaşı kolunun asitaneliğini de yapan Atik Valide Tekkesi aslında sosyal hayata da önemli bir katkıda bulunmaktadır.

Tekke dışındaki eğitim müesseselerinin kitap ihtiyacını karşılamak amacıyla bizzat Nurbanu Sultan tarafından vakfa bağışlanmış kitaplar ile bir kütüphane vücuda getirilmiştir. Kütüphanedeki kitap listesi klasik ve ihtisas medreselerinde okutulan derslere uygun eserlerden oluşmaktaydı. Kütüphane için külliye içinde ayrı bir bina tasarlanmamıştı. Cami içinde muhafaza edildiği cami görevlileri arasında yer alan “hafız-ı kütüb”, “sandıkçı” gibi görevlilerden tahmin edilmektedir. Halk bu kitaplardan faydalanabiliyor muydu sorusunun cevabı net bir şekilde verilemez kanaatindeyiz. Belki bir kısmı imam, müezzin veya bir medrese hocası eşliğinde ders halkası oluşturularak halkın hizmetine sunuluyordu. Gerçekten de bu tarz uygulamaların Ayasofya Camii içinde yapıldığı bilinmektedir. Bu şekilde yapılacak derslerde hadis, fıkıh, tefsir veya ahlaka dair eserlerin kullanılmış olması muhtemeldir. Böyle bir ders halkasının cami bünyesinde oluşup oluşmadığına dair elimizde kesin

bir belge bulunmuyor ancak yapılacak özel bir araştırma Atik Valide camiinin halka bu hizmeti verip vermediğini ortaya çıkarabilir. Eğer böyle bir uygulama mevcutsa o zaman caminin de bizzat eğitim sisteminin içinde aktif rol aldığı söylenebilir. Nurbanu Valide Sultan'ın vakfettiği ve vakfiyenin son kısmına Osmanlıca olarak eklenen kitap listesi şu eserlerden oluşmaktadır:

1. On dokuz adet mushaf-ı şerîf, (Hacı Selim Ağa Kütüphanesinde 16 adet şeklinde bir kayıt vardır).

2. Hatt-ı Latif ile “seyeqûlu’s-sufehâu” ile musadder olan cüz-i şerîf (2. cüz), 1 cilt 3, 4 sandık cüz, 120 cilt.

4. “ileyhi yuraddu ılmı’s-sâa” ile başlayan altınla yazılmış “merğubu’l-üslûb” (tutulan/aranan tarzda) cüz (15. cüz), 1 cilt.

5. Tebârake ve Amme cüzleri (29. ve 30. Cüzler), 1 cilt.

6. Kehf, Yâsîn, Duhân, Feth ve Rahmân sureleri, 1 cilt.

7. Vakıa, Tebârake (Mülk) ve Nebe’ sureleri, 1 cilt.

8. *Tefsîr-i Kebîr*, Muhyiddin ibn Arabî, (ö.1239), 2 cilt

9. *Keşşâf*, Ebû'l-Kâsım Mahmud İbn Ömer ez-Zemahşerî el-Harezmi, *el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîl fî Vücûhi't-Te'vîl*, 2 cilt.

10. *Tefsîr-i Ebu's-Suûd*, Ebu's-Suûd Muhammed b. Muhammed el-İmâdî (ö. 982/1574), 4 cilt.

11. *Tefsîr-i İbn Âdil*, Ebû Hafs Siraceddin Ömer b. Ali ed-Dimeşkî (ö. 880/1475), 4 cilt.

12. *Tefsîr-i Kâdî*, Ebû Saîd Nasırüddin Abdullah b. Ömer b. Muhammed Beydâvî (ö.685/1286), 1 cilt.

13. *Meâlimu't-Tenzîl*, Ebû Muhammed Hüseyin b. Muhammed el-Begavî (ö. 1122), 1 cilt.

14. *Tefsîr-i Şeyh*, Şeyh Şihâbuddin es-Sivâsî (ö.780/1378), 1 cilt.

15. *Tefsîr-i Lüübâb*, Alâuddin Ali b. Muhammed el-Hâzin (ö. 741/1340), 2 cilt.
16. *Tefsîr-i Kâşânî*, Abdurrezzak Kemaleddin b. Ebi'l-Ganâim el-Kâşânî (ö. 1329), 3 cilt.
17. *Tefsîr-i Medârik*, Ebul-Berekât Abdullah İbn Ahmed en-Neseî (ö.1310), 1 cilt.
18. *Keşşâf Haşiyesi*, Şerafüddîn Hüseyin b. Muhammed et-Tîbî (ö. 743/1342), 2 cilt.
19. *Keşfu Keşşâf*, Keşşaf üzerinde 5 kişi telhis (özetleme) yaparken, 27 kişi de kısmen veya tamamen haşiyeye veya ta'lik yazmıştır., 1 cilt.
20. *Haşiyeye-i Tefsîr-i Kadı Beydavî*, Ahmed ibn Abdullah Mevlânâ Kırîmî (879/1474), 1 cilt.
21. *Haşiyeye-i Şeyhzâde* (Kadı Beydavî'nin tefsirine haşiyeye), Şeyhzâde Muhammed bin Mustafa Efendi ö. 951/1544, 8 cilt.
22. *Haşiyeye-i Kâdî l'ibni Temcîd* (İbni Temcîd'in Kadı Beydavî tefsirine haşiyesi), Muslihiddin ibn Temcîd (v.890/1485), (Kaç cilt olduğu metinde belirtilmemiş).
23. *Mu'rabu'l-Kur'an*, es-Semîn Ebü'l-Abbas Şihabüddin es-Semin Ahmed b. Yusuf b. İbrahim (Abdiddaim) el-Halebî el-Mısırî ö. 756/1355. Bu zâtın bu isimde bir kitabı yok ancak *İ'rabu'l-Kur'an* adlı bir kitabı var. Bir yazım hatası olabilir. , 7 cilt.
24. *Ahkâmu'l-Kur'an*, Ebu Bekr Ahmed b. Ali er-Razi (ö.370/980), 1 cilt.
25. *Kirmânî'nin Buhârî Şerhi*, Ebu Abdillâh Şemseddin Muhammed b. Yusuf b. Ali el-Kirmanî ö. 786/1384, 2 cilt.
26. *Takribü'n-Neşr fi'l-Kıraati'l-Aşr*, Ebü'l-Hayr Şemseddin Muhammed b. Muhammed İbnü'l-Cezerî öl. 833/1429, 1 cilt.
27. *Sahîh-i Buhârî*, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî (ö. 256/870), 22 cilt.

28. *Nevevî'nin Sahîh-i Müslim Şerhi*, Ebu Zekeriyâ Muhyiddin Yahyâ b. Şeref b. Muri Nevevi, 676/1277, 6 cilt.

29. *Câmiu'l-Usûl*, Ebü's-Saadat Mecdüddin Mübarek b. Muhammed İbnü'l-Esir el-Cezerî (ö.606/1210), 4 cilt.

30. *Kitâbu'n-Nihâye fî Ğarîbi'l-Hadîs*, Ebü's-Saadat Mecdüddin Mübarek b. Muhammed İbnü'l-Esir (ö.606/1210), 2 cilt.

31. *Şerhu'l-Meşârik, Mebârikü'l-ehâr fî şerhi meşâriki'l-envâr*, İzzeddin Abdüllatif b. Abdülazîz b. Eminateddin İbn Melek, 801/1398. *Meşârikü'l-envâr*'ın yazarı, İmam Saġânî diye bilinen Radiyyüddin Hasan b. Muhammed el-Saġânî'dir (ö. 650/1252), 1 cilt.

32. *Şerhu'l-Buhârî*, Ebu Abdillâh Şemseddin Muhammed b. Yusuf b. Ali el-Kirmanî (ö. 786/1384), 20 cilt.

33. *İhyâu Ulûmi'd-dîn*, Ebu Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazâlî (ö.505/1111), 1 cilt.

34. Dürer Gurer-i Hz. Ali kv. (Dürer ve Gurer), Hz. Ali'den söz edildiğine göre Abdülvahid b. Muhammed et-Temîmî Amidî'nin (ö. 510/1117) *Gurerü'l-hikem ve dürerü'l-kelim* adlı kitabından bahsediliyor olmalı, 1 cilt.

35. *Hidâye fî'l-Fıkh*, Ebü'l-Hasan Burhaneddin Ali b. Ebî Bekr Merginanî (ö.593/1197), 2 cilt.

36. Kadı Han mükemmel, Fahrüddin Hasan b. Mansur el-Uzcendî el-Fergânî'ye (ö.592/1196) aittir, asıl adı *el-Fetâva'l-Hâniyye* olan ve daha ziyade *Fetva Kâdihân* ya da sadece *Kâdihân* adıyla tanınan eser, 1 cilt.

37. *Hidâye*'nin 2. Cildi, 1 cilt.

38. *Ekmel Şerhu'l-Hidâye*, Ekmeleddin Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd b. Ahmed Baberti(ö.786/1384), el-İnâye, (*el-İnâye*, medreselerde *Ekmel* adıyla okutuluyordu.), 1 cilt.

39. *İbni Hümâm* 1 cilt. İbnü'l-Hümâm Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî el-İskenderî (ö. 861/1457) Bu kitap bir Hidâye şerhi olan *Fethu'l-Kadîr* olmalı.

40. *Ekmel* mükemmel, 1 cilt.

41. *Tâcu's-Şerîa*, Mahmud el-Hanefi, 1 cilt.

42. *Sadru's-Şerîa*, İslâmî bilim çevrelerinde “Sadrüşşerîa” unva-nıyla bilinen iki âlim vardır. Birinci “Sadrüşşerîa” (Sadrüşşerîatü'l-evvel) Ubeydullah b. İbrahim el-Mahbubî'dir. Bunun oğlu, “Vikâye” kitabının yazarı, “Burhânüşşerîa” adıyla da meşhur olan Mahmut b. Ahmet b. Sadrüşşerîatü'l-evvel Ubeydullah b. İbrahim el-Mahbubî el-Hanefi'dir (-1274). Bu âlim, kızının oğlu olan ikinci Sadrüşşerîa Ubeydullah b. Mesut için, *Hidaye* kitabından önemli gördüğü yerleri alarak *Vikâye* (*Vikâye er-Rivâye fî Mesâili'l-Hidâye*) adlı kitabı hazırlamış; “Sadrüşşerîatü's-sânî” denilen torun da bu kitabı *Muhtasar-ı Vikâye* veya *Nikâye* adıyla şerh etmiştir. Bu şerh, *Sadrüşşerîa Şerhi* adıyla yüzyıllarca medreselerde orta seviyede bir fıkıh kitabı olarak okutulmuştur, 1 cilt.

43. *Lübâb* (fıkha dair), Abdülganî b. Tâlib b. Hammâde el- Meydânî (ö. 1298/1881), 1 cilt.

44. *Haşiye-i Acem alâ şerhi's-Seyyid Şerîf* (Feraize dair), Seyyid Şerîf Cürcanî (ö. 816/1413)'ye ait olan Şerh-i Feraiz'in haşiyesidir, 1 cilt.

45. *Haşiye-i Sadri's-Şerîa*, Ahîzade Yusuf Efendi (Ahî Çelebi) ö.905/1500, 1 cilt.

46. *Ca'berî*, Ebû İshak Burhaneddin İbrâhim b. Ömer b. İbrâhim b. Halil Ca'beri (ö.732/1332), (Kitabın adı verilmemiş, aşağıda Şâtıbiyyeden bahsedildiği için bu kitap meşhur Şâtıbiyye şerhlerinden *Kenzu'l-Meânî fî şerhi hurzi'l-emânî ve vecchi't-tehanî* olmalı), 1 cilt.

47. *İbrazu'l-Meânî min Hurzi'l-Emânî Şâtıbî*, Ebü'l-Kâsım Şehabeddin Abdurrahman Ebû Şame el-Makdisî (ö.665/1268). Ebû Muhammed Kasım b. Firruh b. Halef er-Ruayni eş-Şâtıbî'ye (590/1194) ait olan eser Şâtıbiyye adıyla da anılan *Hurzu'l-Emânî ve Vechü't-Tehânî* dir. *حرز الأمانی ووجه التهانى* “L” kafiyeyle 1173 beyitten

oluşan esere *Kasîde-i Lâmiyye* de denir. Metinde İbraz'ın bu eserin şerhi olup olmadığından söz edilmemiş,1 cilt.

48. *Keşfu'l-Meânî Şerhu Hurzi'l-Emânî*, Yusuf b. Ebubekir ibn Hatib veya Yusuf b. Esed el-Hilâti, 1 cilt.

49. *Siracu'l-Kârî Şerhu's-Şâtîbî*, Ebü'l-Beka Nurüddin b. Osman b. Muhammed el-Uzrî İbnü'l-Kasîh (ö. 801/1399),1 cilt.

50. *Mevâkıf fi't-Tasavvuf*, Ebü'l-Fazl Adudüddin Abdurrahman b. Ahmed b. Abdülgaffar İci, (ö.756/1355). (Metinde tasavvuf diye geçse de akaid ve kelâma dair bir eser olduğu biliniyor), 1 cilt.

51. *Sahîh-i Cevherî*, 2 cilt.

52. *Kamûs*, Eser sahibinin adı yok, 1 cilt.

53. *Miftâhu'l-Ulûm mükemmel*, Ebû Ya'kub Siraceddin Yusuf b. Ebû Bekr b. Muhammed Sekkâkî, 626/1229, 1 cilt.

54. *Şerhu'l-Miftâh Seyyid Şerif*, Şerhu Miftâhi'l-Ulûm, Ebü'l-Hasan Seyyid Şerif Ali b. Muhammed b. Ali Cürçânî (ö.816/1413), 1 cilt.

55. *Şerhu'l-Miftah, Sa'dü'l-Mille ve'd-dîn*, Şerhu Miftâhi'l-Ulûm, Sadeddin Mesud b. Ömer b. Abdullah et-Taftâzânî (792/1390), 1 cilt.

56. *Şerhu'l-Mevâkıf, Seyyid Şerif*, Ebü'l-Hasan Seyyid Şerif Ali b. Muhammed b. Ali Cürçani, (ö.816/1413), 1 cilt.

57. *Muğni'l-Lebîb*, Ebû Muhammed Cemaleddin Abdullah b. Yusuf İbn Hişam en-Nahvi, (ö.761/1360), 1 cilt.

58. *Şerhu Muğni'l-Lebîb, Şumunnî*, Ebü'l-Abbas Takıyyüddin Ahmed b. Muhammed b. Muhammed eş-Şümünni (ö.872/1468), 1 cilt.

59. *Kaside-i Bürde*, Ebu Abdillâh Şerefeddin Muhammed b. Said b. Hammad Busiri (ö.695/1296), 1 cilt.

Atik Valide Sultan Vakfına ait bu kütüphanedeki eserler daha sonra Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphanesine nakledilmiştir. 135 tane Arapça, 3 tane Türkçe ve 1

tane Farsça olmak üzere 139 eser Nurbanu Sultan Kütüphanesinden devrolmuştur. Ayrıca 1091/1680 yılında Dârüssaâde Ağası Yakup Ağa'nın cami-i şerif civarında inşa ettirdiği dersaneye vakfedip bilahare Atik Valide'ye intikal eden kitaplar da Yakup Ağa adıyla 28 adet Arapça, 1 adet Türkçe olmak üzere toplam 29 adet olarak Hacı Selim Ağa kütüphanesinde yer almaktadır. Böylece şu anda Nurbanu Sultan Kütüphanesi'ne ait 168 eser bulunmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere kütüphane vakfın kuruluşundan itibaren zenginleşmiş ve sahip olduğu kitap sayısı artmıştır. Ancak Valide Sultan tarafından bağışlanan kitaplardan ne kadarının halen mevcut olduğuna dair bir inceleme yapılamamıştır.

Medresede ilk yıllarda 16 daha sonra 32 talebe, dârülhadiste 12 talebe, dârülkurrâda 10 talebe, tekkede 16 derviş, sıbyan mektebinde talebe ile toplamda 86 kişi vakfın eğitim kurumlarında ders görmekteydiler. Aynı zamanda sıbyan mektebindeki çocuklar dışında tüm bu talebeler ve dervişler vakıf binalarında barınmaktaydılar. Sıbyan mektebi talebeleri dâhil olmak üzere hepsi imaretten yemek alma hakkına sahiptiler. Ayrıca sıbyan mektebi çocuklarına yılda iki defa bayram günlerinde olmak üzere vakıf bütçesinden elbise ve ayakkabı alımı yapılmaktaydı.

SONUÇ

Vakıf sistemi üzerine yapılan çalışmalar Osmanlı vakıf müessesesinin hacmi ve kurulan vakıfların sayısı düşünüldüğünde halen çok yetersizdir. Aslında vakıf çalışmak o devrin ekonomi, hukuk, ticaret, sosyal hayat, düşünce ve fikir dünyası, eğitim, siyaset gibi pek çok alanla ilgili malumatına ulaşmak demektir.

Araştırmamızda kullandığımız yöntem olan tek bir vakfın incelenmesi, vakıf araştırmaları için ayrı bir ivme oluşturacaktır. Çünkü bu tarz incelemelerin sayısı arttığında birbirleriyle yapılacak mukayeseler bize dönemseller her türlü veriyi sunacaktır. Elbette ki tek bir vakfın incelenmesi sonucunda elde ettiğimiz bilgiler genel hüküm verme konusunda yeterli olmamalıdır. Ancak bu tarz çalışmaların sayısı çoğaldığında genel hükümler için de önemli bir mesafe kat edilmiş olacaktır.

Tek bir vakıf üzerinden yapılan araştırmalarda incelenecek vakfın ne olacağına karar verilirken vakfın büyüklüğü ve etki alanları dikkate alınmalıdır. Bu açıdan değerlendirdiğimizde selatin veya vüzerâ vakıflarının dönemseller verilerin elde edilmesi açısından daha tercih edilir olduğu açıktır. Çünkü söz konusu vakıflar hem malî güçleri yönüyle hem de yapmış oldukları iktisadî ve sosyal faaliyetler itibarıyla toplumun her alanına nüfuz edebilmekteydiler.

Çalışma konumuz olan Nurbanu Atik Valide Sultan Vakfı'nın sahip olduğu külliye birimleri neredeyse klasik Osmanlı külliyelerinde var olan tüm birimleri içine almıştır. Dolayısıyla bu birimlere ait görevliler, harcamalar ve işleyiş vakfa ait belgeler ışığında izlenebilmektedir.

Bu tarz bir incelemede iktisadî anlamda elde edilebilecek pek çok veri bulunmaktadır. Vakfın sahip olduğu yıllık gelirler ve yapmış olduğu yıllık harcamalar ile bu rakamların yıllar içerisinde değişimi bize Osmanlı ekonomisi hakkında önemli katkılar sunmaktadır. Nitekim Nurbanu Sultan vakfında da vakfiyede vakfa tahsis edilmiş olunan gelirler ve sahip olunan gayrimenkuller değişmemesine rağmen yıllar içinde vakfın hizmetlerinin eskiye göre daraldığını takip edebilmekteyiz. Bu daralmada yıllar içinde yıpranan ve işlemez hale gelen kurum ve binaların varlığının tesiri olduğu gibi, Osmanlı ekonomisinin seyrinin etkisi de tartışılmazdır. Vakfın iktisadî kısmını incelediğimiz bölümde yer alan bilgilerden ve eklediğimiz sayısal

verileri içeren tablolardan da anlaşıldığı üzere aslında vakfın gelirleri uzun yıllar boyunca aşırı iniş çıkışlara maruz kalmamış gibi görünse de satın alma gücünün iyiden iyiye azalan bir seyir izlediği görülmektedir.

Vakıf imaretine yapılan alımların incelenmesiyle oluşan fiyat verileri Osmanlı Devleti'ndeki tüketici fiyatları hakkında söz söylememize imkân verdiğini belirtmek gerekir. Aynı zamanda fiyatlar ve ücretler üzerinden de Osmanlı ekonomisinin sıkıntılı zamanlarını tespit edebilmek en azından bununla ilgili bazı fikirler geliştirmek mümkün olabilmiştir.

Vakıf işletmelerinin ve gayrimenkullerinin kiralanması yahut işletilmesinin Üsküdar'a yapmış olduğu iktisadî etkiyi sahip olunan maddi imkânların büyüklüğü anlatmaya yeterlidir. Yalnızca Atik Valide İmareti'nin günlük yemek harcamasının Üsküdar halkına ve Üsküdar'ın ekonomik piyasasına oldukça önemli bir tesiri vardır. Sabah ve akşam günde toplam olarak iki bin kişilik yemek çıkarılan bir aşevinde yapılan harcamanın büyüklüğü ve şehirde yaşayan halkın bütçesinde oluşturduğu olumlu tesirin boyutları imaret harcamalarının miktarları incelendiğinde ortaya çıkmaktadır.

İktisadî verilerden yalnızca toplam rakamları değil, o devrin ev kiralari, hasır ücretleri, kandil için satın alınan yağın ücreti, meyve ve sebze fiyatları gibi halkın günlük yaşamına dair pek çok ayrıntıyı da öğrenmiş olmaktadır.

Sosyal açıdan bu tarz bir incelemenin alana yaptığı katkı yine oldukça önemlidir. Tüm külliye birimlerinde çalışan görevlilerin vazife tanımları vakfiyede yer almaktadır. Bu özelliklerin ne kadarının uygulandığı elbette ki kişilik özelliklerini öğrenme imkânı mümkün olmadığından bilinmemektedir. Ancak okutulan kitaplardan yeterlilikleri hakkında az da olsa fikir sahibi olunabilmektedir. Ayrıca vazifelilerin sayısı ve aldıkları ücretler yıllar boyunca takip edilebilmektedir. Bu bilgiler sayesinde örneğin bir müderris ile bir öğretmen arasındaki maaş farkını ve refah düzeyini tespit edebilmekteyiz. Ya da bu çalışmada geçen meslek gruplarının o devirlerdeki statüleri hakkında bilgi sahibi olabilmekteyiz.

Nurbanu Atik Valide Sultan vakfının oldukça kabarık bir murtezika sayısı mevcuttur. Özellikle cami içinde görevlendirilen kişi sayısı epey yüksek

görülmektedir. Bu durum vakıf gelirlerinin önemli bir kısmının maaş ödemelerine ayrılmasına neden olmuştur.

Dârüşşifa yalnızca Üsküdar halkı için değil, Anadolu yakası ve bu bölgeye yakın pek çok belde için bulunmaz bir nimettir.

Vakıfla ilgili belgeler arasında pek çok hukuki evrak da bulunmaktadır. Vakfa ait gayri menkullerin kiralanması veya işletilmesi konusunda ortaya çıkan bazı problemler ve bunların çözüm şekilleri vakıf hukuku alanındaki çalışmalar için önem arz etmektedir. Ancak bu çalışmada vakfın hukuki alandaki verilerine gerektiği kadar yer verilmemiştir. Şeriyye sicillerine yansıyan davalar üzerinden, vakıf mülkleri ve vakıf çalışanları ile ilgili olan hukuki belgelerin ancak çok az kısmından faydalanılmıştır. İncelenen evraklar arasında Hanefi hukukuna aykırı olabilecek bir örneğe rastlanılmamıştır ancak belirtildiği gibi konu daha ayrıntılı bir araştırmayı hak etmektedir.

Nurbanu Valide Sultan vakfının külliyesinde yer alan pek çok eğitim kurumu vardır. Klasik Osmanlı medresesi, ihtisas medresesi olarak niteleyebileceğimiz Dârülkurrâ ve Dârülhadis medreseleri, sıbyan mektebi ve tekke ile külliye adeta bir eğitim kompleksi görüntüsündedir. Medrese hiyerarşisinde önemli bir mevkie denk gelen altmışlık medreselerden olan Atik Valide medresesi Anadolu yakasının en yüksek rütbeli medresesi olarak hizmet vermiştir.

Oldukça değerli eserler ihtiva eden Nurbanu Sultan'ın vakfettiği kitaplardan oluşan kütüphanenin varlığı eğitim hizmetlerine önemli bir katkı oluşturmuştur.

Tekke, bir Halveti tekkesidir. Dönemin padişahı III. Murad'ın ve Nurbanu Valide Sultan'ın da bu tarikatın mensubu olması tekkenin yolunun belirlenmesinde etkili olmuştur diyebiliriz.

Nurbanu Valide Sultan Vakfı kurulduğu yer olan Üsküdar'ın sahilden kuzey yönüne doğru büyümesini sağlamıştır. Vakfın kurulduğu yıllarda Yeni Mahalle olarak anılan mekân daha sonra vakıf kurucusunun adıyla anılarak “valide-i atik” adını almıştır ve halen de bu isimle anılmaktadır. Günümüzde vakıf binaları tabhane dışında mevcudiyetini korumaktadır.

Osmanlı toplumunda vakıf müessesesi halkın yaşamının doğrudan içinde yer alan, herkesin benimsediği bir kurum olarak devam etmiştir. Halkın gözünde yöneticileri tarafından kendilerine sağlanan bu imkânlar onlara olan bağlılıklarını arttıracakları bir neden olabilir. Ancak vakıf kurumu gibi şümulü ve önemli hizmetlere vesile olan bir müessesenin kuruluş nedeni olarak bu kadar kısır bir alana sığdırmanın haksızlık olacağı kesindir. Devlet, kendisinden önceki Türk ve İslâm devletlerinde de çokça örneği olan vakıf kurumlarını açarken aslında bir nevi kendi yükünü de hafifletmiş, sosyal devlet olarak yapması gereken hizmetleri, hatta belki kendinin planlayıp düşünemeyeceği kadar ayrıntılı bir şekilde vakıflar aracılığıyla yapabirmiştir. Ancak hanedan mensupları tarafından kurulan vakıflarda halkın ihtiyaçlarını karşılama, devletin üzerindeki yükü azaltma ve hayır yapma gayelerinin yanında bu kurumu ve faaliyetlerini kendi yönetim güçlerini halka hissettirme vasıtası olarak da kullanmak istemeleri mümkündür. Halk, sultanlarının kendilerini düşündüğünü, ihtiyaçlarını giderdiğini ve kendilerine istihdam oluşturduğunu göremek devlete olan bağlılığını tazeleyebilir. Bir yöneticinin böyle bir amaç gütmesi oldukça normal ve anlaşılır bir davranıştır.

Osmanlı Devleti halkının aç kalmamasını, yoksulluk sınırında yaşayan insan olmamasını hedefleyen bir sosyal politika gütmüştür. Bunun neticesinde de her şeyin sahibi olarak padişah, ülkesinde ayrıcalıklı zenginler olmasını istememiştir. Mümkün olduğu kadar merkeze akıtılacak olan gelirleri, vakıflara temlik edilen mukataalarla ve ardından vakfin kurulduğu mahaldeki halka murtezika istihdamı yoluyla, ya da imaret hizmetleri yoluyla dağıtarak tabana yaymıştır.

Vakıfların halk için hazır bir gelir kapısı olduğu ve halkın tembelliğe doğru itilmesine sebep olması konusundaki fikirlerin geçerliliği kişiye bağlı olarak değişim gösterecektir. Vakıf murtezikasını olup başka bir işle uğraşan gayet çalışkan insanlar var olabileceği gibi bunu yeterli bulup karın tokluğuna hayatını devam ettirecek kişiler de olacaktır. Zaten bu tarz kişiler vakıf müessesesi olmasaydı da olacaktı. Belki de vakıflar karınlarını doyurarak hayatta kalmalarına neden olmuş veya toplumun başına adli-ahlaki sorunlar çıkarmalarının önüne geçmiş olabilir.

Nurbanu Atik Valide Sultan Vakfı'nın incelendiği bu çalışmada vakfın Evkaf Nezareti'nin kuruluşuna kadar geçirdiği zaman dilimindeki işleyişi üzerinde durulmuştur. Klasik Osmanlı vakıf sistemi içerisinde tanımlayabileceğimiz vakfımızın vakfiye şartlarına büyük ölçüde uyduğunu söylemeliyiz. Ancak 19. Yüzyıl ve sonrası için ayrı bir araştırmaya gerek duyulmaktadır. Nitekim 19. Yüzyıldan sonra vakfın bazı birimlerinin farklı amaçlarla kullanıldığı bilinmektedir. Bu birimlerin işlevini kaybetmesi ile vakfiye şartlarının nasıl dönüştürüldüğü ayrıca incelenmelidir.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Dahiliye (D.)

01334 / 01334 / 01334 / 01334 / 01334 / 01334 / 01334 / 01334 / 01334 / 03777 /
01393 / 03925 / 01781.

Evkaf-ı Haremeyn Muhasebeciliği Defterleri (EV.HMH.d.)

672/4/6, 1463/1, 1463/1/22.

Evkaf-ı Haremeyn Muhasebeciliği Kalemî (EV.HMH.)

00914 / 00915 / 00962 / 01016 / 01060 / 00163 / 00192 / 00225 / 01095 / 00444 /
00459 / 00493 / 00535 / 00631 / 00672 / 00736 / 00794 / 00853 / 01356 / 01407 /
01463 / 01528 / 01585 / 01656 / 01716 / 01801 / 01864 / 01944 / 02034 / 02104 /
02315 / 02368 / 02473 / 02574 / 02617 / 01135 / 02732 / 02732 / 02867 / 02939 /
03011 / 03051 / 03191 / 03238 / 03318 / 03440 / 03505 / 03615 / 03673 / 03760 / 03847
/ 03937 / 04024 / 04089 / 04173 / 04185 / 04198 / 04271 / 04515 / 05055 / 05072 /
05110 / 05207 / 05332 / 05382 / 05449 / 05488 / 05538 / 05629 / 05739 / 01185 / 05837
/ 05865 / 05909 / 05983 / 06080 / 06121 / 06185 / 06230 / 06295 / 01196 / 06351 /
06408 / 06521 / 06576 / 06628 / 06697 / 06768 / 06825 / 06897 / 06898 / 07094 / 07189
/ 07248 / 07328 / 07414 / 07490 / 07567 / 07635 / 07689 / 07758 / 07812 / 07862 /
08033 / 08103 / 08140 / 08196 / 08378 / 01231 / 08489 / 08575 / 08641 / 08692 /
08732 / 08788 / 08831 / 08877 / 01327 / 00914 / 00915 / 00962 / 01016 / 01060 /
01095 / 01135 / 01185 / 01196 / 01231 / 01327.

Sadaret Defterleri, Ayniyat (Nezaret-Devâir Giden) (A.MKT.NZD)

159/56.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşiv Defterleri (TS.MA.d.)

1334/1/1-88, 1334/1/03, 1334/1/21, 1334/1/30, 1334/1/33, 1334/1/34, 1334/1/41-44,
1334/1/46, 1134/1/48, 1334/1/50, 1334/1/58, 1334/1/77, 1334/1/82, 3662, 3925/06/01.

Topkapı Sarayı Maliyeden Müdevver (TS.MAD.)

05231 / 05705 / 02263.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi

Vakfiye Nurbanı Atik Valide Sultan Vakfı, 990/1582, Sayfa No: 281, Defter No: 2113, Sıra No: 50.

Vakfiye Kasa No. 121, Defter No: 1426, Sıra No: 1, Sayfa No: 1.

2. Basılı Kaynaklar

- Afyoncu, Erhan & Ahıskalı, Recep: “Kâtip: Osmanlı Dönemi”, **DİA**, C: 25, İstanbul, 2002, s. 53.
- Ahunbay, Zeynep: “Mimar Sinan’ın Eğitim Yapıları: Medreseler, Dârülkurrâlar, Mektepler”, **Mimarbaşı Koca Sinan, Yaşadığı Çağ ve Eserleri**, C: I İstanbul, 1988, s. 284-285; Abdullah Kuran, “Üsküdar Atik Valide Külliyesi’nin Yerleşme Düzeni ve Yapım Tarihi Üzerine”, **Suut Kemal Yetkin’e Armağan**, Ankara, 1984, s. 233.
- Ak, Mahmut: “Siyavuş Paşa”, **DİA**, C: 37, İstanbul, 2009, s. 311-313.
- Akdağ, Mustafa: **Türkiye’nin İktisadî ve İçtimâî Tarihi**, Ankara, TTK, 1971.
- Alpgüvenç, Can: **Hayırda Yarışan Hanım Sultanlar**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2009.
- Altıntaş, Ayten: “Üsküdar’da Bir Akıl Hastanesi: Toptaşı Bîmârhanesi 1873-1927”, **Üsküdar Sempozyumu IV**, C: 2, ed. Coşkun Yılmaz, İstanbul, 2007, s. 392.

- Arbel, Benjamin: “Nurbanu (1530-1583): Venedikli Bir Sultan”, Çev. Betül İbrişli Arğit, **Belleten**, C: LXXIII, S: 266, Nisan 2009, s. 201.
- Aybakan, Bilal: “Temlik”, **DİA**, C: 40, İstanbul, 2011, s. 428-430.
- Aydın, Ayhan: “Tahir Arslantaş Dede İle Söyleşi”, Beykonağı, 1971, (Çevrimiçi), <http://www.cemvakfi.org.tr/tum-haberler/tahir-aslantas-dede-ile-soylesi/>
- Ayvansarayî Hüseyin Efendi: **Hâdikatü'l-Cevâmi**, C: 2, İstanbul, 1865.
- Baltacı, Cahit: **XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri**, İstanbul, İrfan Matbaası, 1976.
- Barkan, Ömer Lütfi: “Timar”, **İ.A.**, C: 12/1, İstanbul, 1970, s.286-287.
- Bozkurt, Nebi: “Dârülkurrâ”, **DİA**, C: 8, İstanbul, 1993, s. 543-545.
- Bozkurt, Nebi: “Medrese”, **DİA**, C: 28, İstanbul, 2008, s. 323.
- Canatar, Mehmet: **İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri**, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 2004.
- Canatar, Mehmet: “Kethüda”, **DİA**, C: 25, İstanbul, 2002, s. 332-334.
- Çavuşzâde, Mehmed Aziz: **Dürrü's-Sükûk**, C: I, İstanbul, 1277.
- Çetin, Necat: “Üsküdar Bulgurlu Mahallesiinde 1906 Tarihli Son Osmanlı Nüfus Tahriri (Sayımı)” **Şehirlerin Sevdahısı İbrahim**

- Hakkı Konyalı Armağani**, Konya, Selçuk üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 2015, s. 508.
- Çilingir, Hamdi: **Hanefî Vakfında Gaye Unsuru**, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2014.
- Çizakça, Murat: “Osmanlı Döneminde Vakıfların Ekonomik Boyutları”, **Türkiye’de Hayırseverlik: Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet**, Der. R. Zincir & F. Bikmen, İstanbul, 2006, s. 21.
- (Çevrimiçi) <http://www.gencziraat.com/Tarla-Bitkileri/Yonca-Yetistiriciligi-20.html>
- Demirtaş, Zülfü: “Osmanlı’da Sıbyan Mekteplerinin ve İlköğretimin Örgütlenmesi”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C: 17, S: 1, Elazığ, 2007, s. 175.
- Evliya Çelebi: **Seyahatnâme**, C: II, Haz. Seyit Ali Karaman & Yücel Dağlı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2011.
- Eyice, Semavi: “Çemberlitaş Hamamı”, **İstanbul Ansiklopedisi**, C: 2, İstanbul, 1993, s. 1009.
- Eyice, Semavi: “Havuzlu Hamam”, **DİA**, C: 16, İstanbul, 1997, s. 542.
- Felek, Özgen: **Kitabu’l-Menamât: III. Murad’ın Rüya Mektupları**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2014.

- Genç, Mehmet: “Mukataa”, **DİA**, C: 31, İstanbul, 2006, s. 129-132.
- Genç, Mehmet: **Osmanlıda Devlet ve Ekonomi**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2000.
- Güneş, Ahmet: “16. ve 17. Yüzyıllarda Üsküdar’ın Mahalleleri ve Nüfusları”, **1. Üsküdar Sempozyumu**, C: 1, Üsküdar, 2004, s. 54.
- Güran, Tevfik: **Ekonomik ve Mali Yönleri İle Vakıflar**, Kitabevi, İstanbul, 2006.
- Haskan, Mehmed Nermi: **Yüzyıllar Boyunca Üsküdar**, C: 2, İstanbul, Üsküdar Belediyesi Yayınları, 2001.
- İnalcık, Halil: “Cizye”, **DİA**, C: 8, İstanbul, 1993, s. 45-48.
- İnalcık, Halil: “Çiftlik”, **DİA**, C: 8, İstanbul, 1993, s. 313-314.
- İpşirli, Mehmet: “Câbî”, **DİA**, C: 6, İstanbul, 1992, s. 530.
- İpşirli, Mehmet: “Medrese: Osmanlı Dönemi”, **DİA**, C: 28, İstanbul, 2008, s. 327.
- İpşirli, Mehmet: “Temliknâme”, **DİA**, C: 40, İstanbul, 2011, s. 430-431.
- Kafesoğlu, İbrahim: “İstanbul: Şehrin Muhasaraları”, **İstanbul Ansiklopedisi**, C: 5, İstanbul, 1968, s. 1174; Konyalı, **a.g.e.**, s. 13-14.
- Kara, Mustafa: “Tekke”, **DİA**, C: 40, İstanbul, 2011, s. 369.
- Kallek, Cengiz: “Kile”, **DİA**, C: 25, İstanbul, 2002, s. 569.

- Kılıç, Dünder Ali: “Osmanlı Saray Törenlerinin Üsküdar’a Yansıması”, **1. Üsküdar Sempozyumu**, C: 1, s. 90.
- Konyalı, İbrahim Hakkı: **Mimar Koca Sinan’ın Eserleri**, İstanbul, Ülkü Basımevi, 1950.
- Konyalı, İbrahim Hakkı: **Üsküdar Tarihi**, C: I, İstanbul, Türkiye Yeşilay Cemiyeti Yayınları, 1976.
- Konyalı, İbrahim Hakkı: **Üsküdar Tarihi**, C: II, İstanbul, Türkiye Yeşilay Cemiyeti Yayınları, 1977.
- Kömürcüyan, Eremya Çelebi: **İstanbul Tarihi: 18. Asırda İstanbul**, İstanbul, Eren Kitabevi, 1988.
- Köse, Fatih: **İstanbul Halveti Tekkeleri**, İstanbul, M. Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2012.
- Köşklü, Zerrin: “Vakfiyelere Göre 17. ve 18. Yüzyıllarda Bir Eğitim Kurumu Olarak Osmanlı Dârülkurrâları”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S: 14, Erzurum, 2000, s. 272-273.
- Martal, Abdullah: **DİA**, C: 38, İstanbul, 2010, s. 1-2.
- Özvar, Erol: “Voyvoda”, **DİA**, C: 43, İstanbul, 2013, s.129-131.
- Pantık, Ramazan: **Atik Valide Sultan Külliyesi (1686-1727)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014.

- Pazan, İbrahim: **Padişah Anneleri Eserleriyle Valide Sultanlar**, İstanbul, Babıali Kültür Yayıncılığı, 2007.
- Sabırlı, Tijen: **Vakfiyesi ve Muhasebe Kayıtları Işığında Atik Valide Sultan Vakfı**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2012.
- Sâi Mustafa Çelebi: **Yapılar Kitabı: Tezkiretü'l-Bünyan ve Tezkiretü'l-Ebine (Mimar Sinan'ın Anıları)**, Haz. Hayati Develi, İstanbul, 2003.
- Sami, Şemsettin: **Kamus-ı Türkî**, Ankara, TDK, 2010.
- Sezen, Tahir: **Osmanlı Yer Adları**, Ankara, 2006.
- Singer, Amy: **Osmanlı'da Hayırseverlik: Kudüs'te Bir Haseki Sultan İmareti**, Çev. Dilek Şendil, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2004.
- Süzer, Sami: "Buğday Tarımı", (Çevrimiçi), hayratbolutb.org.tr/media/ziraat/Bugday-Tarimi.pdf
- Şahin, İlhan: "Mezraa", **DİA**, C: 29, İstanbul, 2004, s. 546-548.
- Şahin, İlhan: **Yeni-il Kazası ve Yeni-il Türkmenleri (1548-1653)**, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yeniçağ Tarihi Kürsüsü, İstanbul, 1980.
- Şahin, Naci & Şahin, Meral: "Osmanlı Arşiv Belgelerine ve Seyyahlara Göre Üsküdar'da Sosyo-Ekonomik Yapı

- Özellikleri”, **1. Üsküdar Sempozyumu**, C: 1, İstanbul, 2004, s. 319.
- Orbay, Kayhan: “Vakıfların İktisadi Etkinliği, Mali Denetimi ve İktisadi İşlevleri Üzerine Bazı Değerlendirmeler”, **Vakıf Haftası: Vakıf ve İktisat**, Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2014, s. 178.
- Özcan, Tahsin: **Osmanlı Para Vakıfları: Kanuni Dönemi Üsküdar Örneği**, Ankara, TTK, 2003.
- Özgüdenli, Osman Gazi: “Vakfiye”, **DİA**, C: 42, İstanbul, 2012, s. 465-467.
- Öztürk, Nazif: **Elmalı Hamdi Yazır Gözüyle Vakıflar**, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- Öztürk, Nazif: **Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi**, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- Sakaoğlu, Necdet: **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, İstanbul, Oğlak Bilimsel Kitaplar, 2008.
- Sarı, Nil: “Osmanlı Dârüşşifalarına Tayin Edilecek Görevlilerde Aranılan Nitelikler,” **Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları**, S: 1, 1995, İstanbul, s. 41.
- Skillitier, S. A.: “The Letters of the Venetian ‘Sultana’ Nur Banu and Her Kira to Venice”, **Studia Turcologica Memoriae Alexii Bombaci Dicata**, Ed. A. Gallotta & U. Marazzi, Napoli, 1982, s. 521-523.

- Süreyya, Mehmed: **Sicill-i Osmanî**, Haz. Nuri Akbayar, C: IV, İstanbul, 1996, s. 1054.
- Şahin, İlhan: “Nurbanu Sultan”, **DİA**, C: 33, İstanbul, 2007, s. 251.
- Tabakoğlu, Ahmet: **Türk İktisat Tarihi**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2015.
- Tanman, M. Baha: “Atik Valide”, **Büyük İstanbul Ansiklopedisi**, C: 2, İstanbul, 2016, s. 411.
- Tanman, M. Baha: “Atik Valide Sultan Külliyesi”, **DİA**, C: 4, İstanbul, 1991, s. 68-73.
- Tanman, M. Baha & Sevgi Parlak: “Tekke: Mimarî”, **DİA**, İstanbul, 2011, s. 379.
- Tekin, Zeki: “İstanbul Debbağhaneleri”, **OTAM**, S: 8, Ankara, 1997, s. 349-364.
- Terzioğlu, Arslan: “Bîmâristan”, **DİA**, C: 6, İstanbul, 1992, s. 163-178.
- Tozlu, Selahattin: “Sivas Ali Baba Zaviyesi Vakfı Belgelerinin Aslı ve Günümüz Harfleriyle Metni”, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Sayı: 51, İstanbul, 2009, s. 35-106.
- von Hammer-Purgstall, Joseph: **Büyük Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi**, C: 1, İstanbul, 2013.
- Unan, Fatih: “Osmanlılarda Medrese Eğitimi”, **Yeni Türkiye**, C: 5, Ankara, 1999, s. 140-160.
- Uzun, Mustafa: “Yazıcıoğlu Mehmed Efendi”, **DİA**, C: 43, İstanbul, 2013, s. 362-363.

- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: “Gazi Orhan Bey Vakfiyesi”, **Bellekten**, C: V, Sayı: 19, Ankara, 1941, s. 277-288.
- Yardım, Ali: “Dârülhadis”, **DİA**, C: 8, İstanbul, 1993, s. 529-532.
- Yediyıldız, Bahaeddin: **18. Yüzyılda Türkiye’de Vakıf Müessesesi: Bir Sosyal Tarih İncelemesi**, Ankara, TTK, 2003.
- Yılmaz, Fehmi: **Osmanlı Tarih Sözlüğü**, İstanbul, Gökkubbe Yayınları, 2010.
- Yılmaz, Yasin: **Kanunî Vakfiyesi ve Süleymaniye Külliyesi**, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2008.
- Yusuf Ziyaeddin Efendi: **Câmi-u Envâri’s-Sükûk ve Lâmiu’z-Ziyâ lî-Zevi’ş-Şükûk**, İstanbul, 1329.
- Yüksel, Hasan: “Vakfiye: Türk ve Osmanlı Tarihi”, **DİA**, C: 42, İstanbul, 2012, s. 467-469.

ÖZGEÇMİŞ

26.12.1976 tarihinde İzmir’de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Balıkesir’de tamamladıktan sonra 1994-1998 yılları arasında Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği bölümünde okudu. Yüksek Lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı’nda *Vakfiyesi ve Muhasebe Kayıtları Işığında Nurbanu Atik Valide Sultan Vakfı* adlı teziyle tamamladı. Evli ve üç kız çocuğu annesidir.

EKLER

EK – 1 TABLOLAR ve GRAFİKLER

İmarete Yapılan Alımlar ve Endeks Değerleri

İmarete yıllara göre yapılan alımların birim fiyatlarının endekslenmesi yöntemiyle yıllar içindeki değişimleri izlenmiştir. Ancak bazı ürünlerin bazı yıllar için değerleri bulunmamaktadır. Bu değerler SPSS programında “missing value” yöntemiyle doldurulmuştur.

ET

Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Koyun Eti Birim Fiyatı	Koyun Eti Birim Fiyatı Endeks
998	1589/1590	4	100
1000	1590/1591	4	100
1001	1592/1593	4,5	113
1002	1593/1594	6	150
1003	1594/1595	6,8	170
1004	1595/1596	6,2	155
1005	1596/1597	6,5	163
1006	1597/1599	8	200
1007	1599/1600	8	200
1009	1601/1601	8	200
1026	1617	0	224
1027	1618	0	236
1076	1665/?	0	249
1078	1668/1669	11	275
1080	1670/1671	11,2	280
1097	1686/1687	21,5	538
1098	1687/1688	12,5	313
1099	1688/1689	0	372
1100	1689/1690	0	389
1102	1691/1692	0	406
1103	1692/1693	0	424
1104	1693/1694	0	441

1105	1694/1695	0	458
1106	1695/1696	0	476
1107	1696/1697	12	300
1108	1697/1698	17	425
1109	1698/1699	0	450
1110	1699/1700	17	425
1111	1700/1701	12	300

BUĞDAY

Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Buğday Birim Fiyatı	Buğday Birim Fiyatı Endeks
998	1589/1590	33,5	100
1000	1590/1591	26,6	79
1001	1592/1593	23,4	70
1002	1593/1594	30,5	91
1003	1594/1595	49,2	147
1004	1595/1596	49	146
1005	1596/1597	70	209
1006	1597/1599	41	122
1007	1599/1600	42	125
1009	1601/1601	45,4	136
1026	1617	50,2	150
1027	1618	50,2	150
1076	1665/?	44	131
1078	1668/1669	68	203
1080	1670/1671	82	245
1097	1686/1687	0	203
1098	1687/1688	0	211
1099	1688/1689	0	219
1100	1689/1690	57	170
1102	1691/1692	118	352
1103	1692/1693	0	534
1104	1693/1694	90	269
1105	1694/1695	90	269
1106	1695/1696	64,6	193
1107	1696/1697	70,8	211
1108	1697/1698	74,8	223
1109	1698/1699	83	248

1110	1699/1700	73,4	219
1111	1700/1701	86,8	259
1112	1701/1702	80	239
1113	1702/1703	90	269
1114	1703/1704	74,57	223
1116	1705/1706	80	239
1117	1706/1707	80	239
1118	1707/1708	80	239
1119	1708/1709	59	176
1121	1709/1710	58	173
1122	1710/1711	61,7	184
1123	1711/1712	60,7	181
1124	1712/1713	85	254
1125	1713/1714	88	263
1126	1714/1715	87,5	261
1127	1715/1716	78,2	233
1128	1716/1717	74	221
1129	1717/1718	74	221
1130	1718/1719	66,6	199
1131	1719/1720	69,4	207
1132	1720/1721	71	212
1133	1721/1722	67,4	201
1134	1722/1723	69,9	209
1135	1723/1724	65,4	195
1136	1725/1725	67,6	202
1137	1725/1726	73,6	220
1138	1726/1727	72,2	216
1139	1727/1728	73,6	220
1140	1728/1728	68,2	204
1141	1729/1730	0	201
1142	1730/1731	69,3	207
1143	1731/1732	86,9	259
1144	1732/1733	77,6	232
1145	1733/1734	0	216
1146	1734/1735	0	216
1147	1735/1736	0	215
1148	1736/1737	0	215
1149	1737/1738	0	215
1150	1738/1739	0	215
1151	1739/1740	0	215

1152	1740/1741	0	215
1153	1741/1742	0	215
1154	1741/1742	0	214
1155	1742/1743	0	214
1156	1743/1744	0	214
1159	1746/1747	0	214
1169	1756	0	214
1170	1757/1758	0	214
1171	1758	0	213
1173	1760/1761	0	213
1175	1762/1763	0	213
1176	1763	0	213
1177	1764	0	213
1178	1765/1766	0	213
1179	1766/1767	0	213
1181	1768/1769	0	212
1183	1770/1771	0	212
1185	1772/1773	0	212
1186	1773/1774	0	212
1187	1774/1774	0	212
1189	1775/1776	0	212
1191	1777/1778	0	212
1192	1778/1779	0	211
1193	1779/1780	217	648
1194	1780/1781	0	259
1195	1781/1782	0	261
1196	1782/1783	0	263
1197	1783/1784	0	265
1198	1784/1785	0	266
1199	1785/1786	0	268
1200	1786/1787	0	270
1201	1787/1788	0	272
1202	1788/1789	0	273
1204	1790/1791	0	275
1205	1791/1792	0	277
1206	1791/1792	0	279
1208	1794/1795	0	280
1209	1795/1796	0	282
1210	1796/1797	0	284
1211	1797/1798	0	286

1212	1798/1799	300	896
1213	1799/1800	300	896
1214	1800/1801	300	896
1215	1801/1802	315	940
1216	1802/1803	315	940
1217	1803/1804	360	1.075
1218	1804/1805	330	985
1219	1805/1806	471,8	1.408
1223	1808/1809	360	1.075
1224	1809/1810	660	1.970
1225	1810/1811	750	2.239
1226	1811/1812	0	1.894
1230	1815/1816	0	2.008
1231	1816/1817	0	2.122
1232	1817/1818	0	2.236
1233	1818/1819	0	2.350
1234	1819/1820	0	2.464
1235	1820/1821	0	2.578
1236	1821/1822	0	2.692
1237	1822/1823	0	2.806
1238	1823/1824	0	2.920
1239	1824/1825	0	3.034
1240	1825/1826	0	3.148

UN

Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Un Birim Fiyatı	Un Birim Fiyatı Endeks
998	1589/1590	51,7	100
1000	1590/1591	35,2	68
1001	1592/1593	34,6	67
1002	1593/1594	48,3	93
1003	1594/1595	74,8	145
1004	1595/1596	51,8	100
1005	1596/1597	90	174
1006	1597/1599	56,7	110
1007	1599/1600	63,6	123
1009	1601/1601	79	153
1026	1617	71,8	139
1027	1618	71,8	139

1076	1665/?	95,6	185
1078	1668/1669	72,8	141
1080	1670/1671	93	180
1097	1686/1687	236	456
1098	1687/1688	176,3	341
1099	1688/1689	133,5	258
1100	1689/1690	60	116
1102	1691/1692	107,5	208
1103	1692/1693	114	221
1104	1693/1694	80,5	156
1105	1694/1695	88	170
1106	1695/1696	75	145
1107	1696/1697	85	164
1108	1697/1698	86	166
1109	1698/1699	82,5	160
1110	1699/1700	92,7	179
1111	1700/1701	90	174
1112	1701/1702	90	174
1113	1702/1703	85	164
1114	1703/1704	72	139
1116	1705/1706	86,4	167
1117	1706/1707	87,2	169
1118	1707/1708	87	168
1119	1708/1709	75,8	147
1121	1709/1710	62	120
1122	1710/1711	67,6	131
1123	1711/1712	83,4	161
1124	1712/1713	86,7	168
1125	1713/1714	111	215
1126	1714/1715	111	215
1127	1715/1716	95	184
1128	1716/1717	83	161
1129	1717/1718	83	161
1130	1718/1719	87	168
1131	1719/1720	82	159
1132	1720/1721	77	149
1133	1721/1722	80	155
1134	1722/1723	81,5	158
1135	1723/1724	73	141
1136	1725/1725	75	145

1137	1725/1726	84	162
1138	1726/1727	83	161
1139	1727/1728	75	145
1140	1728/1728	81	157
1141	1729/1730	0	156
1142	1730/1731	96	186
1143	1731/1732	116	224
1144	1732/1733	117,6	227
1145	1733/1734	106	205
1146	1734/1735	83	161
1147	1735/1736	82,6	160
1148	1736/1737	80	155
1149	1737/1738	93,1	180
1150	1738/1739	155	300
1151	1739/1740	0	215
1152	1740/1741	150,1	290
1153	1741/1742	145	280
1154	1741/1742	110,5	214
1155	1742/1743	80	155
1156	1743/1744	110,5	214
1159	1746/1747	120	232
1169	1756	0	241
1170	1757/1758	170	329
1171	1758	180	348
1173	1760/1761	120	232
1175	1762/1763	140	271
1176	1763	132	255
1177	1764	112,6	218
1178	1765/1766	92,5	179
1179	1766/1767	92	178
1181	1768/1769	100,3	194
1183	1770/1771	182,5	353
1185	1772/1773	350	677
1186	1773/1774	320	619
1187	1774/1774	310	600
1189	1775/1776	0	353
1191	1777/1778	208,2	403
1192	1778/1779	182,5	353
1193	1779/1780	182,5	353
1194	1780/1781	182,5	353

1195	1781/1782	182,5	353
1196	1782/1783	182,5	353
1197	1783/1784	182,5	353
1198	1784/1785	182,5	353
1199	1785/1786	182,5	353
1200	1786/1787	181,2	350
1201	1787/1788	180,6	349
1202	1788/1789	275	532
1204	1790/1791	0	600
1205	1791/1792	392	758
1206	1791/1792	392,5	759
1208	1794/1795	395,7	765
1209	1795/1796	490,5	949
1210	1796/1797	0	440
1211	1797/1798	0	443
1212	1798/1799	0	447
1213	1799/1800	0	450
1214	1800/1801	0	454
1215	1801/1802	0	458
1216	1802/1803	0	461
1217	1803/1804	0	465
1218	1804/1805	0	469
1219	1805/1806	0	472
1223	1808/1809	0	476
1224	1809/1810	0	479
1225	1810/1811	0	483
1226	1811/1812	0	487
1230	1815/1816	0	490
1231	1816/1817	0	494
1232	1817/1818	0	497
1233	1818/1819	0	501
1234	1819/1820	0	505
1235	1820/1821	0	508
1236	1821/1822	0	512
1237	1822/1823	0	515
1238	1823/1824	0	519
1239	1824/1825	0	523
1240	1825/1826	0	526

PİRİNÇ

Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Pirinç Birim Fiyatı	Pirinç Birim Fiyatı Endeks
998	1589/1590	43,3	100
1000	1590/1591	54,4	126
1001	1592/1593	45,5	105
1002	1593/1594	47,3	109
1003	1594/1595	54,5	126
1004	1595/1596	60,4	139
1005	1596/1597	55	127
1006	1597/1599	45,4	105
1007	1599/1600	51,3	118
1009	1601/1601	61	141
1026	1617	50,3	116
1027	1618	50,3	116
1076	1665/?	75	173
1078	1668/1669	75	173
1080	1670/1671	78	180
1097	1686/1687	138,4	320
1098	1687/1688	86,4	200
1099	1688/1689	87	201
1100	1689/1690	65	150
1102	1691/1692	0	218
1103	1692/1693	75	173
1104	1693/1694	98	226
1105	1694/1695	97,5	225
1106	1695/1696	111,9	258
1107	1696/1697	152,2	352
1108	1697/1698	113	261
1109	1698/1699	77,8	180
1110	1699/1700	95,5	221
1111	1700/1701	83,9	194
1112	1701/1702	58,7	136
1113	1702/1703	69	159
1114	1703/1704	98,08	227
1116	1705/1706	0	185
1117	1706/1707	0	180
1118	1707/1708	0	175
1119	1708/1709	0	170

1121	1709/1710	0	165
1122	1710/1711	0	160
1123	1711/1712	0	155
1124	1712/1713	0	150
1125	1713/1714	70,5	163
1126	1714/1715	76,5	177
1127	1715/1716	83	192
1128	1716/1717	76,5	177
1129	1717/1718	76,5	177
1130	1718/1719	80	185
1131	1719/1720	90,8	210
1132	1720/1721	90	208
1133	1721/1722	74,7	173
1134	1722/1723	72,3	167
1135	1723/1724	75,2	174
1136	1725/1725	87,2	201
1137	1725/1726	88,4	204
1138	1726/1727	84	194
1139	1727/1728	73,8	170
1140	1728/1728	72,7	168
1141	1729/1730	0	186
1142	1730/1731	94	217
1143	1731/1732	92	212
1144	1732/1733	79	182
1145	1733/1734	87,3	202
1146	1734/1735	108	249
1147	1735/1736	104	240
1148	1736/1737	99	229
1149	1737/1738	97	224
1150	1738/1739	126	291
1151	1739/1740	0	267
1152	1740/1741	103,2	238
1153	1741/1742	125	289
1154	1741/1742	121,2	280
1155	1742/1743	115,5	267
1156	1743/1744	121,2	280
1159	1746/1747	125	289
1169	1756	0	289
1170	1757/1758	130,3	301
1171	1758	170	393

1173	1760/1761	134,5	311
1175	1762/1763	138,5	320
1176	1763	154,3	356
1177	1764	151,1	349
1178	1765/1766	146,1	337
1179	1766/1767	163,8	378
1181	1768/1769	169,5	391
1183	1770/1771	188,4	435
1185	1772/1773	271,8	628
1186	1773/1774	250,5	579
1187	1774/1774	247,5	572
1189	1775/1776	243,6	563
1191	1777/1778	206,2	476
1192	1778/1779	264	610
1193	1779/1780	265	612
1194	1780/1781	238,4	551
1195	1781/1782	211	487
1196	1782/1783	221	510
1197	1783/1784	285	658
1198	1784/1785	313,6	724
1199	1785/1786	343,6	794
1200	1786/1787	311,7	720
1201	1787/1788	352,5	814
1202	1788/1789	434,8	1.004
1204	1790/1791	315	727
1205	1791/1792	356,8	824
1206	1791/1792	356,8	824
1208	1794/1795	450	1.039
1209	1795/1796	585	1.351
1210	1796/1797	450	1.039
1211	1797/1798	420	970
1212	1798/1799	511	1.180
1213	1799/1800	673	1.554
1214	1800/1801	710	1.640
1215	1801/1802	828,2	1.913
1216	1802/1803	480	1.109
1217	1803/1804	582,1	1.344
1218	1804/1805	600	1.386
1219	1805/1806	479,2	1.107
1223	1808/1809	810	1.871

1224	1809/1810	840	1.940
1225	1810/1811	840	1.940
1226	1811/1812	765	1.767
1230	1815/1816	780	1.801
1231	1816/1817	780	1.801
1232	1817/1818	795	1.836
1233	1818/1819	795	1.836
1234	1819/1820	795	1.836
1235	1820/1821	780	1.801
1236	1821/1822	780	1.801
1237	1822/1823	780	1.801
1238	1823/1824	780	1.801
1239	1824/1825	780	1.801
1240	1825/1826	990	2.286

BAL

Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Bal Birim Fiyatı	Bal Birim Fiyatı Endeks
998	1589/1590	8,6	100
1000	1590/1591	9,1	106
1001	1592/1593	9,1	106
1002	1593/1594	9,5	110
1003	1594/1595	9,4	109
1004	1595/1596	12,9	150
1005	1596/1597	16,3	190
1006	1597/1599	14,9	173
1007	1599/1600	15,5	180
1009	1601/1601	17,5	203
1026	1617	13,7	159
1027	1618	13,7	159
1076	1665/?	12	140
1078	1668/1669	14	163
1080	1670/1671	14	163
1097	1686/1687	3	35
1098	1687/1688	22	256
1099	1688/1689	0	180
1100	1689/1690	0	183
1102	1691/1692	49	570

1103	1692/1693	0	273
1104	1693/1694	0	273
1105	1694/1695	22	256
1106	1695/1696	23	267
1107	1696/1697	22,9	266
1108	1697/1698	30,4	353
1109	1698/1699	18	209
1110	1699/1700	16,2	188
1111	1700/1701	14	163
1112	1701/1702	14	163
1113	1702/1703	16	186
1114	1703/1704	19	221
1116	1705/1706	0	169
1117	1706/1707	0	159
1118	1707/1708	0	149
1119	1708/1709	0	138
1121	1709/1710	0	128
1122	1710/1711	0	118
1123	1711/1712	0	108
1124	1712/1713	0	98
1125	1713/1714	13	151
1126	1714/1715	15,7	183
1127	1715/1716	19	221
1128	1716/1717	19,3	224
1129	1717/1718	19,3	224
1130	1718/1719	17,5	203
1131	1719/1720	15	174
1132	1720/1721	18	209
1133	1721/1722	14,8	172
1134	1722/1723	14	163
1135	1723/1724	16,2	188
1136	1725/1725	18,1	210
1137	1725/1726	18	209
1138	1726/1727	16,4	191
1139	1727/1728	16,5	192
1140	1728/1728	14,7	171
1141	1729/1730	0	189
1142	1730/1731	13,4	156
1143	1731/1732	20,3	236
1144	1732/1733	20	233

1145	1733/1734	20,4	237
1146	1734/1735	23,5	273
1147	1735/1736	22	256
1148	1736/1737	17,7	206
1149	1737/1738	23	267
1150	1738/1739	23	267
1151	1739/1740	0	254
1152	1740/1741	24,5	285
1153	1741/1742	23,4	272
1154	1741/1742	24,6	286
1155	1742/1743	23,5	273
1156	1743/1744	24,6	286
1159	1746/1747	22,3	259
1169	1756	0	259
1170	1757/1758	31,4	365
1171	1758	40,4	470
1173	1760/1761	45	523
1175	1762/1763	30,5	355
1176	1763	24,7	287
1177	1764	28,5	331
1178	1765/1766	28,7	334
1179	1766/1767	30	349
1181	1768/1769	27,8	323
1183	1770/1771	41	477
1185	1772/1773	44,3	515
1186	1773/1774	56,1	652
1187	1774/1774	50,1	583
1189	1775/1776	55,4	644
1191	1777/1778	42,2	491
1192	1778/1779	57	663
1193	1779/1780	43,1	501
1194	1780/1781	56,6	658
1195	1781/1782	48,4	563
1196	1782/1783	43,3	503
1197	1783/1784	58	674
1198	1784/1785	53,3	620
1199	1785/1786	51	593
1200	1786/1787	59,1	687
1201	1787/1788	56,1	652
1202	1788/1789	53,2	619

1204	1790/1791	58	674
1205	1791/1792	67,6	786
1206	1791/1792	67,6	786
1208	1794/1795	96,5	1.122
1209	1795/1796	90	1.047
1210	1796/1797	75	872
1211	1797/1798	88,2	1.026
1212	1798/1799	100	1.163
1213	1799/1800	87	1.012
1214	1800/1801	81	942
1215	1801/1802	100	1.163
1216	1802/1803	102	1.186
1217	1803/1804	128,8	1.498
1218	1804/1805	105	1.221
1219	1805/1806	135,2	1.572
1223	1808/1809	150	1.744
1224	1809/1810	150	1.744
1225	1810/1811	150	1.744
1226	1811/1812	150	1.744
1230	1815/1816	156	1.814
1231	1816/1817	156	1.814
1232	1817/1818	171	1.988
1233	1818/1819	171	1.988
1234	1819/1820	171	1.988
1235	1820/1821	165	1.919
1236	1821/1822	165	1.919
1237	1822/1823	165	1.919
1238	1823/1824	240	2.791
1239	1824/1825	240	2.791
1240	1825/1826	210	2.442

KARABİBER

Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Karabiber Birim Fiyatı	Karabiber Birim Fiyatı Endeks
998	1589/1590	0	100
1000	1590/1591	0	81
1001	1592/1593	99,9	62

1002	1593/1594	0	76
1003	1594/1595	100	63
1004	1595/1596	92	58
1005	1596/1597	0	114
1006	1597/1599	0	113
1007	1599/1600	237,5	148
1009	1601/1601	158,3	99
1026	1617	155	97
1027	1618	155	97
1076	1665/?	0	99
1078	1668/1669	280	175
1080	1670/1671	115	72
1097	1686/1687	60	38
1098	1687/1688	120	75
1099	1688/1689	0	131
1100	1689/1690	0	126
1102	1691/1692	0	121
1103	1692/1693	0	116
1104	1693/1694	0	111
1105	1694/1695	200	125
1106	1695/1696	140	88
1107	1696/1697	160	100
1108	1697/1698	125	78
1109	1698/1699	130	81
1110	1699/1700	120	75
1111	1700/1701	150	94
1112	1701/1702	150	94
1113	1702/1703	160	100
1114	1703/1704	160	100
1116	1705/1706	0	82
1117	1706/1707	0	86
1118	1707/1708	0	91
1119	1708/1709	0	95
1121	1709/1710	0	99
1122	1710/1711	0	104
1123	1711/1712	0	108
1124	1712/1713	0	113
1125	1713/1714	180	113
1126	1714/1715	200	125
1127	1715/1716	210	131

1128	1716/1717	200	125
1129	1717/1718	180	113
1130	1718/1719	140	88
1131	1719/1720	135	84
1132	1720/1721	200	125
1133	1721/1722	200	125
1134	1722/1723	160	100
1135	1723/1724	138	86
1136	1725/1725	111,25	70
1137	1725/1726	117	73
1138	1726/1727	132,1	83
1139	1727/1728	106,7	67
1140	1728/1728	120	75
1141	1729/1730	0	62
1142	1730/1731	120	75
1143	1731/1732	150	94
1144	1732/1733	145	91
1145	1733/1734	146	91
1146	1734/1735	200	125
1147	1735/1736	200	125
1148	1736/1737	186	116
1149	1737/1738	140	88
1150	1738/1739	150	94
1151	1739/1740	0	96
1152	1740/1741	170	106
1153	1741/1742	115	72
1154	1741/1742	123,5	77
1155	1742/1743	135	84
1156	1743/1744	123,5	77
1159	1746/1747	150	94
1169	1756	0	94
1170	1757/1758	150	94
1171	1758	210	131
1173	1760/1761	150	94
1175	1762/1763	137	86
1176	1763	133,5	83
1177	1764	180	113
1178	1765/1766	181	113
1179	1766/1767	240	150
1181	1768/1769	260,3	163

1183	1770/1771	210	131
1185	1772/1773	206,7	129
1186	1773/1774	220	138
1187	1774/1774	200	125
1189	1775/1776	223,5	140
1191	1777/1778	240	150
1192	1778/1779	240	150
1193	1779/1780	285	178
1194	1780/1781	275,7	172
1195	1781/1782	306,3	191
1196	1782/1783	420	263
1197	1783/1784	380	238
1198	1784/1785	600	375
1199	1785/1786	295	184
1200	1786/1787	240	150
1201	1787/1788	270	169
1202	1788/1789	262,5	164
1204	1790/1791	360	225
1205	1791/1792	360	225
1206	1791/1792	360	225
1208	1794/1795	480	300
1209	1795/1796	420	263
1210	1796/1797	540	338
1211	1797/1798	480	300
1212	1798/1799	820	513
1213	1799/1800	600	375
1214	1800/1801	1000	625
1215	1801/1802	450	281
1216	1802/1803	450	281
1217	1803/1804	480	300
1218	1804/1805	480	300
1219	1805/1806	420	263
1223	1808/1809	420	263
1224	1809/1810	420	263
1225	1810/1811	420	263
1226	1811/1812	420	263
1230	1815/1816	420	263
1231	1816/1817	420	263
1232	1817/1818	420	263
1233	1818/1819	420	263

1234	1819/1820	420	263
1235	1820/1821	420	263
1236	1821/1822	420	263
1237	1822/1823	420	263
1238	1823/1824	420	263
1239	1824/1825	420	263
1240	1825/1826	420	263

ZEYTİNYAĞI

Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Zeytinyağı Birim Fiyatı	Zeytinyağı Birim Fiyatı Endeks
998	1589/1590	12,1	100
1000	1590/1591	14	116
1001	1592/1593	14	116
1002	1593/1594	10	83
1003	1594/1595	13,5	112
1004	1595/1596	17,2	142
1005	1596/1597	20,5	169
1006	1597/1599	27,7	229
1007	1599/1600	21,4	177
1009	1601/1601	19,3	160
1026	1617	14	116
1027	1618	14	116
1076	1665/?	19,9	164
1078	1668/1669	17	140
1080	1670/1671	20,7	171
1097	1686/1687	21	174
1098	1687/1688	23,6	195
1099	1688/1689	51,9	429
1100	1689/1690	25	207
1102	1691/1692	28,6	236
1103	1692/1693	29	240
1104	1693/1694	32	264
1105	1694/1695	29	240
1106	1695/1696	30,5	252
1107	1696/1697	30,6	253
1108	1697/1698	38,6	319

1109	1698/1699	32,14	266
1110	1699/1700	28,9	239
1111	1700/1701	28,9	239
1112	1701/1702	24	198
1113	1702/1703	28	231
1114	1703/1704	27	223
1116	1705/1706	0	188
1117	1706/1707	0	174
1118	1707/1708	0	160
1119	1708/1709	0	146
1121	1709/1710	0	132
1122	1710/1711	0	118
1123	1711/1712	0	103
1124	1712/1713	0	89
1125	1713/1714	26	215
1126	1714/1715	25	207
1127	1715/1716	25,3	209
1128	1716/1717	29,3	242
1129	1717/1718	29,3	242
1130	1718/1719	23,5	194
1131	1719/1720	21,7	179
1132	1720/1721	27	223
1133	1721/1722	23,7	196
1134	1722/1723	25,4	210
1135	1723/1724	31,6	261
1136	1725/1725	25	207
1137	1725/1726	25	207
1138	1726/1727	21,6	179
1139	1727/1728	19,2	159
1140	1728/1728	16,4	136
1141	1729/1730	0	162
1142	1730/1731	16	132
1143	1731/1732	21,2	175
1144	1732/1733	28,3	234
1145	1733/1734	21,3	176
1146	1734/1735	24	198
1147	1735/1736	26	215
1148	1736/1737	27	223
1149	1737/1738	24	198
1150	1738/1739	25	207

1151	1739/1740	0	219
1152	1740/1741	46	380
1153	1741/1742	44,7	369
1154	1741/1742	38,8	321
1155	1742/1743	44,8	370
1156	1743/1744	38,8	321
1159	1746/1747	25,5	211
1169	1756	0	141
1170	1757/1758	25,4	210
1171	1758	37,4	309
1173	1760/1761	37,8	312
1175	1762/1763	33	273
1176	1763	29,2	241
1177	1764	38,6	319
1178	1765/1766	46,1	381
1179	1766/1767	43,2	357
1181	1768/1769	35,2	291
1183	1770/1771	41,1	340
1185	1772/1773	63,8	527
1186	1773/1774	71,4	590
1187	1774/1774	71,4	590
1189	1775/1776	83,8	693
1191	1777/1778	39,2	324
1192	1778/1779	54	446
1193	1779/1780	47,7	394
1194	1780/1781	45	372
1195	1781/1782	56,8	469
1196	1782/1783	50,6	418
1197	1783/1784	53,7	444
1198	1784/1785	48	397
1199	1785/1786	51	421
1200	1786/1787	65	537
1201	1787/1788	71	587
1202	1788/1789	59	488
1204	1790/1791	0	569
1205	1791/1792	59,4	491
1206	1791/1792	59,4	491
1208	1794/1795	75	620
1209	1795/1796	75	620
1210	1796/1797	87,1	720

1211	1797/1798	102,2	845
1212	1798/1799	114	942
1213	1799/1800	114	942
1214	1800/1801	96	793
1215	1801/1802	90	744
1216	1802/1803	102	843
1217	1803/1804	110	909
1218	1804/1805	111	917
1219	1805/1806	128	1.058
1223	1808/1809	111	917
1224	1809/1810	108	893
1225	1810/1811	114	942
1226	1811/1812	120	992
1230	1815/1816	133,5	1.103
1231	1816/1817	133,5	1.103
1232	1817/1818	171	1.413
1233	1818/1819	171	1.413
1234	1819/1820	180	1.488
1235	1820/1821	195	1.612
1236	1821/1822	210	1.736
1237	1822/1823	174	1.438
1238	1823/1824	171	1.413
1239	1824/1825	171	1.413
1240	1825/1826	138	1.140

SAFRAN

Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Safran Birim Fiyatı	Safran Birim Fiyatı Endeks
998	1589/1590	0,9	100
1000	1590/1591	1,2	133
1001	1592/1593	5,8	644
1002	1593/1594	3,3	367
1003	1594/1595	2,5	278
1004	1595/1596	2,5	278
1005	1596/1597	0	391
1006	1597/1599	5,6	622
1007	1599/1600	0,9	100
1009	1601/1601	0,7	78

1026	1617	3,1	344
1027	1618	3,1	344
1076	1665/?	2	222
1078	1668/1669	3	333
1080	1670/1671	3	333
1097	1686/1687	3	333
1098	1687/1688	3	333
1099	1688/1689	0	329
1100	1689/1690	0	331
1102	1691/1692	0	333
1103	1692/1693	0	335
1104	1693/1694	0	337
1105	1694/1695	6	667
1106	1695/1696	4,7	522
1107	1696/1697	4,4	489
1108	1697/1698	4,5	500
1109	1698/1699	4	444
1110	1699/1700	4,5	500
1111	1700/1701	4,5	500
1112	1701/1702	4	444
1113	1702/1703	4,5	500
1114	1703/1704	5,5	611
1116	1705/1706	0	556
1117	1706/1707	0	569
1118	1707/1708	0	583
1119	1708/1709	0	597
1121	1709/1710	0	611
1122	1710/1711	0	625
1123	1711/1712	0	639
1124	1712/1713	0	653
1125	1713/1714	2	222
1126	1714/1715	2	222
1127	1715/1716	2	222
1128	1716/1717	2	222
1129	1717/1718	2	222
1130	1718/1719	1,5	167
1131	1719/1720	2	222
1132	1720/1721	2	222
1133	1721/1722	2	222
1134	1722/1723	2	222

1135	1723/1724	1,9	211
1136	1725/1725	1,85	206
1137	1725/1726	1,9	211
1138	1726/1727	1,85	206
1139	1727/1728	1,8	200
1140	1728/1728	1,6	178
1141	1729/1730	0	187
1142	1730/1731	2	222
1143	1731/1732	2	222
1144	1732/1733	2,3	256
1145	1733/1734	3,2	356
1146	1734/1735	3,5	389
1147	1735/1736	4,5	500
1148	1736/1737	4,6	511
1149	1737/1738	3,5	389
1150	1738/1739	2,5	278
1151	1739/1740	0	366
1152	1740/1741	4	444
1153	1741/1742	4	444
1154	1741/1742	4	444
1155	1742/1743	4	444
1156	1743/1744	4	444
1159	1746/1747	4	444
1169	1756	0	444
1170	1757/1758	6	667
1171	1758	6	667
1173	1760/1761	6	667
1175	1762/1763	7	778
1176	1763	7,4	822
1177	1764	6	667
1178	1765/1766	6	667
1179	1766/1767	6	667
1181	1768/1769	3,1	344
1183	1770/1771	6,1	678
1185	1772/1773	7,3	811
1186	1773/1774	6,8	756
1187	1774/1774	7,5	833
1189	1775/1776	8,5	944
1191	1777/1778	4,4	489
1192	1778/1779	9	1.000

1193	1779/1780	7,9	878
1194	1780/1781	15	1.667
1195	1781/1782	9,4	1.044
1196	1782/1783	8,5	944
1197	1783/1784	8,7	967
1198	1784/1785	6,6	733
1199	1785/1786	5	556
1200	1786/1787	7	778
1201	1787/1788	7,7	856
1202	1788/1789	6,5	722
1204	1790/1791	8	889
1205	1791/1792	6,1	678
1206	1791/1792	6,1	678
1208	1794/1795	9	1.000
1209	1795/1796	7,9	878
1210	1796/1797	12	1.333
1211	1797/1798	10	1.111
1212	1798/1799	9	1.000
1213	1799/1800	10	1.111
1214	1800/1801	4,5	500
1215	1801/1802	12	1.333
1216	1802/1803	15	1.667
1217	1803/1804	18	2.000
1218	1804/1805	0	1.567
1219	1805/1806	12	1.333
1223	1808/1809	12	1.333
1224	1809/1810	18	2.000
1225	1810/1811	18	2.000
1226	1811/1812	18	2.000
1230	1815/1816	18	2.000
1231	1816/1817	18	2.000
1232	1817/1818	18	2.000
1233	1818/1819	18	2.000
1234	1819/1820	18	2.000
1235	1820/1821	18	2.000
1236	1821/1822	18	2.000
1237	1822/1823	18	2.000
1238	1823/1824	18	2.000
1239	1824/1825	18	2.000
1240	1825/1826	18	2.000

ODUN

Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Odun Birim Fiyatı	Odun Birim Fiyatı Endeks
998	1589/1590	11,8	100
1000	1590/1591	11,8	100
1001	1592/1593	6,3	53
1002	1593/1594	18,6	158
1003	1594/1595	13,2	112
1004	1595/1596	14,5	123
1005	1596/1597	11,9	101
1006	1597/1599	9,5	81
1007	1599/1600	12,7	108
1009	1601/1601	11,7	99
1026	1617	23,2	197
1027	1618	23,2	197
1076	1665/?	40	339
1078	1668/1669	24	203
1080	1670/1671	25,9	219
1097	1686/1687	49	415
1098	1687/1688	47	398
1099	1688/1689	42,6	361
1100	1689/1690	42	356
1102	1691/1692	52,9	448
1103	1692/1693	49	415
1104	1693/1694	48,9	414
1105	1694/1695	48,8	414
1106	1695/1696	0	442
1107	1696/1697	42	356
1108	1697/1698	41,98	356
1109	1698/1699	40,4	342
1110	1699/1700	37,5	318
1111	1700/1701	53	449
1112	1701/1702	36	305
1113	1702/1703	37,98	322
1114	1703/1704	38,6	327
1116	1705/1706	0	326
1117	1706/1707	0	321
1118	1707/1708	0	316
1119	1708/1709	0	311

1121	1709/1710	0	306
1122	1710/1711	0	301
1123	1711/1712	0	296
1124	1712/1713	36	291
1125	1713/1714	36	305
1126	1714/1715	35	297
1127	1715/1716	46,1	391
1128	1716/1717	44	373
1129	1717/1718	44	373
1130	1718/1719	37,2	315
1131	1719/1720	44	373
1132	1720/1721	45	381
1133	1721/1722	46,5	394
1134	1722/1723	40,8	346
1135	1723/1724	43,9	372
1136	1725/1725	46,2	392
1137	1725/1726	49,6	420
1138	1726/1727	40,8	346
1139	1727/1728	49	415
1140	1728/1728	44	373
1141	1729/1730	0	389
1142	1730/1731	40	339
1143	1731/1732	43,7	370
1144	1732/1733	40	339
1145	1733/1734	40	339
1146	1734/1735	45	381
1147	1735/1736	50	424
1148	1736/1737	45	381
1149	1737/1738	45	381
1150	1738/1739	46	390
1151	1739/1740	0	369
1152	1740/1741	48	407
1153	1741/1742	48	407
1154	1741/1742	44	373
1155	1742/1743	40	339
1156	1743/1744	44	373
1159	1746/1747	40	339
1169	1756	0	325
1170	1757/1758	40	339
1171	1758	40	339

1173	1760/1761	40	339
1175	1762/1763	40	339
1176	1763	40	339
1177	1764	40	339
1178	1765/1766	40	339
1179	1766/1767	40	339
1181	1768/1769	40	339
1183	1770/1771	40	339
1185	1772/1773	40	339
1186	1773/1774	40	339
1187	1774/1774	40	339
1189	1775/1776	40	339
1191	1777/1778	40	339
1192	1778/1779	40	339
1193	1779/1780	40	339
1194	1780/1781	60	508
1195	1781/1782	60	508
1196	1782/1783	60	508
1197	1783/1784	60	508
1198	1784/1785	60	508
1199	1785/1786	60	508
1200	1786/1787	60	508
1201	1787/1788	60	508
1202	1788/1789	60	508
1204	1790/1791	60	508
1205	1791/1792	60	508
1206	1791/1792	60	508
1208	1794/1795	60	508
1209	1795/1796	60	508
1210	1796/1797	60	508
1211	1797/1798	60	508
1212	1798/1799	60	508
1213	1799/1800	60	508
1214	1800/1801	60	508
1215	1801/1802	60	508
1216	1802/1803	60	508
1217	1803/1804	60	508
1218	1804/1805	60	508
1219	1805/1806	60	508
1223	1808/1809	60	508

1224	1809/1810	60	508
1225	1810/1811	60	508
1226	1811/1812	60	508
1230	1815/1816	60	508
1231	1816/1817	60	508
1232	1817/1818	60	508
1233	1818/1819	60	508
1234	1819/1820	60	508
1235	1820/1821	60	508
1236	1821/1822	60	508
1237	1822/1823	60	508
1238	1823/1824	60	508
1239	1824/1825	60	508
1240	1825/1826	60	508

BALMUMU

Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Balmumu Birim Fiyatı	Balmumu Birim Fiyatı Endeks
998	1589/1590	42	100
1000	1590/1591	32,6	78
1001	1592/1593	43	102
1002	1593/1594	40	95
1003	1594/1595	40,1	95
1004	1595/1596	47,5	113
1005	1596/1597	70	167
1006	1597/1599	63,7	152
1007	1599/1600	68,4	163
1009	1601/1601	60	143
1026	1617	60	143
1027	1618	60	143
1076	1665/?	118,7	283
1078	1668/1669	82,9	197
1080	1670/1671	77,3	184
1097	1686/1687	79,4	189
1098	1687/1688	75,1	179
1099	1688/1689	98,1	234
1100	1689/1690	99,4	237

1102	1691/1692	103,4	246
1103	1692/1693	100,6	240
1104	1693/1694	93,9	224
1105	1694/1695	99,2	236
1106	1695/1696	107,5	256
1107	1696/1697	107,5	256
1108	1697/1698	94,4	225
1109	1698/1699	111,5	265
1110	1699/1700	109	260
1111	1700/1701	109	260
1112	1701/1702	104,3	248
1113	1702/1703	105	250
1114	1703/1704	106,8	254
1116	1705/1706	0	258
1117	1706/1707	0	260
1118	1707/1708	0	262
1119	1708/1709	0	263
1121	1709/1710	0	265
1122	1710/1711	0	267
1123	1711/1712	0	268
1124	1712/1713	0	270
1125	1713/1714	84	200
1126	1714/1715	84,7	202
1127	1715/1716	99,3	236
1128	1716/1717	97	231
1129	1717/1718	97	231
1130	1718/1719	100	238
1131	1719/1720	131,6	313
1132	1720/1721	110	262
1133	1721/1722	113	269
1134	1722/1723	115,6	275
1135	1723/1724	114	271
1136	1725/1725	114	271
1137	1725/1726	118	281
1138	1726/1727	118	281
1139	1727/1728	120	286
1140	1728/1728	121,2	289
1141	1729/1730	0	281
1142	1730/1731	107	255
1143	1731/1732	111,3	265

1144	1732/1733	114	271
1145	1733/1734	119,3	284
1146	1734/1735	113	269
1147	1735/1736	120	286
1148	1736/1737	120	286
1149	1737/1738	123,8	295
1150	1738/1739	124	295
1151	1739/1740	0	300
1152	1740/1741	138	329
1153	1741/1742	147	350
1154	1741/1742	150	357
1155	1742/1743	152,1	362
1156	1743/1744	150	357
1159	1746/1747	153	364
1169	1756	0	367
1170	1757/1758	150	357
1171	1758	172,2	410
1173	1760/1761	172	410
1175	1762/1763	161,4	384
1176	1763	164	390
1177	1764	153	364
1178	1765/1766	153	364
1179	1766/1767	184,2	439
1181	1768/1769	163	388
1183	1770/1771	176,3	420
1185	1772/1773	214,6	511
1186	1773/1774	233,5	556
1187	1774/1774	241,6	575
1189	1775/1776	250,9	597
1191	1777/1778	259,1	617
1192	1778/1779	289	688
1193	1779/1780	231,2	550
1194	1780/1781	246,4	587
1195	1781/1782	226,5	539
1196	1782/1783	246,4	587
1197	1783/1784	242	576
1198	1784/1785	233	555
1199	1785/1786	226,8	540
1200	1786/1787	244	581
1201	1787/1788	2878	6.852

1202	1788/1789	246,4	587
1204	1790/1791	0	3.265
1205	1791/1792	300	714
1206	1791/1792	336	800
1208	1794/1795	556,4	1.325
1209	1795/1796	393,2	936
1210	1796/1797	350	833
1211	1797/1798	493	1.174
1212	1798/1799	439,3	1.046
1213	1799/1800	399,1	950
1214	1800/1801	399,1	950
1215	1801/1802	412,5	982
1216	1802/1803	439,3	1.046
1217	1803/1804	592,5	1.411
1218	1804/1805	548,6	1.306
1219	1805/1806	559,3	1.332
1223	1808/1809	586,1	1.395
1224	1809/1810	586,1	1.395
1225	1810/1811	586,1	1.395
1226	1811/1812	586,1	1.395
1230	1815/1816	669,6	1.594
1231	1816/1817	669,6	1.594
1232	1817/1818	756,4	1.801
1233	1818/1819	756,4	1.801
1234	1819/1820	903,2	2.150
1235	1820/1821	1023,2	2.436
1236	1821/1822	1026,4	2.444
1237	1822/1823	1026,4	2.444
1238	1823/1824	1086,4	2.587
1239	1824/1825	1092,9	2.602
1240	1825/1826	1260	3.000

TUZ

Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Tuz Birim Fiyatı	Tuz Birim Fiyatı Endeks
998	1589/1590	29,5	100
1000	1590/1591	18,2	62
1001	1592/1593	0	89

1002	1593/1594	20,5	69
1003	1594/1595	27	92
1004	1595/1596	34,6	117
1005	1596/1597	25,7	87
1006	1597/1599	20	68
1007	1599/1600	24,5	83
1009	1601/1601	21,1	72
1026	1617	27,9	95
1027	1618	27,9	95
1076	1665/?	25	85
1078	1668/1669	30	102
1080	1670/1671	25	85
1097	1686/1687	43	146
1098	1687/1688	30	102
1099	1688/1689	32	108
1100	1689/1690	35	119
1102	1691/1692	0	121
1103	1692/1693	60	203
1104	1693/1694	45	153
1105	1694/1695	45	153
1106	1695/1696	45	153
1107	1696/1697	38	129
1108	1697/1698	28	95
1109	1698/1699	31,1	105
1110	1699/1700	33	112
1111	1700/1701	40	136
1112	1701/1702	31	105
1113	1702/1703	30	102
1114	1703/1704	30	102
1116	1705/1706	0	109
1117	1706/1707	0	109
1118	1707/1708	0	109
1119	1708/1709	0	110
1121	1709/1710	0	110
1122	1710/1711	0	110
1123	1711/1712	0	110
1124	1712/1713	0	110
1125	1713/1714	30	102
1126	1714/1715	30	102
1127	1715/1716	0	104

1128	1716/1717	38	129
1129	1717/1718	38	129
1130	1718/1719	32	108
1131	1719/1720	34	115
1132	1720/1721	40	136
1133	1721/1722	37,5	127
1134	1722/1723	34,2	116
1135	1723/1724	39,5	134
1136	1725/1725	38,5	131
1137	1725/1726	40,6	138
1138	1726/1727	41,5	141
1139	1727/1728	33,4	113
1140	1728/1728	43,7	148
1141	1729/1730	0	139
1142	1730/1731	36,7	124
1143	1731/1732	44,4	151
1144	1732/1733	28,4	96
1145	1733/1734	30	102
1146	1734/1735	39	132
1147	1735/1736	44	149
1148	1736/1737	39	132
1149	1737/1738	45	153
1150	1738/1739	36,9	125
1151	1739/1740	0	127
1152	1740/1741	54,8	186
1153	1741/1742	52,5	178
1154	1741/1742	46,9	159
1155	1742/1743	51,3	174
1156	1743/1744	46,9	159
1159	1746/1747	40	136
1169	1756	0	136
1170	1757/1758	31,2	106
1171	1758	58,8	199
1173	1760/1761	60	203
1175	1762/1763	86,4	293
1176	1763	39,3	133
1177	1764	48	163
1178	1765/1766	56	190
1179	1766/1767	45	153
1181	1768/1769	56,3	191

1183	1770/1771	84	285
1185	1772/1773	169,8	576
1186	1773/1774	120	407
1187	1774/1774	90	305
1189	1775/1776	70	237
1191	1777/1778	57	193
1192	1778/1779	90	305
1193	1779/1780	75	254
1194	1780/1781	75	254
1195	1781/1782	80,4	273
1196	1782/1783	78	264
1197	1783/1784	95,3	323
1198	1784/1785	195	661
1199	1785/1786	68,8	233
1200	1786/1787	87	295
1201	1787/1788	1725	5.847
1202	1788/1789	87,75	297
1204	1790/1791	105	356
1205	1791/1792	113,6	385
1206	1791/1792	113,6	385
1208	1794/1795	120	407
1209	1795/1796	120	407
1210	1796/1797	120	407
1211	1797/1798	120	407
1212	1798/1799	120	407
1213	1799/1800	110	373
1214	1800/1801	150	508
1215	1801/1802	180	610
1216	1802/1803	120	407
1217	1803/1804	120	407
1218	1804/1805	123	417
1219	1805/1806	180	610
1223	1808/1809	140	475
1224	1809/1810	240	814
1225	1810/1811	240	814
1226	1811/1812	240	814
1230	1815/1816	240	814
1231	1816/1817	240	814
1232	1817/1818	300	1.017
1233	1818/1819	300	1.017

1234	1819/1820	300	1.017
1235	1820/1821	300	1.017
1236	1821/1822	360	1.220
1237	1822/1823	360	1.220
1238	1823/1824	360	1.220
1239	1824/1825	360	1.220
1240	1825/1826	360	1.220

NOHUT

Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Nohut Birim Fiyatı	Nohut Birim Fiyatı Endeksi
998	1589/1590	31,7	100
1000	1590/1591	40,6	128
1001	1592/1593	40	126
1002	1593/1594	40,1	126
1003	1594/1595	46,3	146
1004	1595/1596	73	230
1005	1596/1597	79,8	252
1006	1597/1599	57,6	182
1007	1599/1600	62	196
1009	1601/1601	55,9	176
1026	1617	52,9	167
1027	1618	52,9	167
1076	1665/?	0	153
1078	1668/1669	70	221
1080	1670/1671	95	300
1097	1686/1687	210	662
1098	1687/1688	190	599
1099	1688/1689	0	318
1100	1689/1690	0	323
1102	1691/1692	0	327
1103	1692/1693	0	332
1104	1693/1694	0	336
1105	1694/1695	95	300
1106	1695/1696	120	379
1107	1696/1697	110	347
1108	1697/1698	125	394

1109	1698/1699	110	347
1110	1699/1700	105	331
1111	1700/1701	120	379
1112	1701/1702	120	379
1113	1702/1703	130	410
1114	1703/1704	115	363
1116	1705/1706	0	383
1117	1706/1707	0	386
1118	1707/1708	0	389
1119	1708/1709	0	392
1121	1709/1710	0	394
1122	1710/1711	0	397
1123	1711/1712	0	400
1124	1712/1713	0	403
1125	1713/1714	120	379
1126	1714/1715	150	473
1127	1715/1716	0	428
1128	1716/1717	120	379
1129	1717/1718	115	363
1130	1718/1719	100	315
1131	1719/1720	100	315
1132	1720/1721	110	347
1133	1721/1722	110	347
1134	1722/1723	109	344
1135	1723/1724	110,1	347
1136	1725/1725	112,5	355
1137	1725/1726	113,3	357
1138	1726/1727	124,7	393
1139	1727/1728	128	404
1140	1728/1728	72,3	228
1141	1729/1730	0	340
1142	1730/1731	129,2	408
1143	1731/1732	167	527
1144	1732/1733	144,4	456
1145	1733/1734	132,7	419
1146	1734/1735	135	426
1147	1735/1736	147,5	465
1148	1736/1737	114	360
1149	1737/1738	100	315
1150	1738/1739	150	473

1151	1739/1740	150	473
1152	1740/1741	0	421
1153	1741/1742	199,3	629
1154	1741/1742	187,5	591
1155	1742/1743	157,6	497
1156	1743/1744	187,5	591
1159	1746/1747	143,6	453
1169	1756	0	447
1170	1757/1758	166,7	526
1171	1758	455	1.435
1173	1760/1761	240	757
1175	1762/1763	153	483
1176	1763	144	454
1177	1764	210	662
1178	1765/1766	220	694
1179	1766/1767	261,5	825
1181	1768/1769	186	587
1183	1770/1771	231	729
1185	1772/1773	314,5	992
1186	1773/1774	284,8	898
1187	1774/1774	270	852
1189	1775/1776	292	921
1191	1777/1778	255	804
1192	1778/1779	330	1.041
1193	1779/1780	265	836
1194	1780/1781	375	1.183
1195	1781/1782	425,7	1.343
1196	1782/1783	450	1.420
1197	1783/1784	468	1.476
1198	1784/1785	337,5	1.065
1199	1785/1786	240	757
1200	1786/1787	252	795
1201	1787/1788	317	1.000
1202	1788/1789	359,5	1.134
1204	1790/1791	480	1.514
1205	1791/1792	474	1.495
1206	1791/1792	474	1.495
1208	1794/1795	540	1.703
1209	1795/1796	530	1.672
1210	1796/1797	600	1.893

1211	1797/1798	420	1.325
1212	1798/1799	490	1.546
1213	1799/1800	480	1.514
1214	1800/1801	480	1.514
1215	1801/1802	600	1.893
1216	1802/1803	600	1.893
1217	1803/1804	960	3.028
1218	1804/1805	900	2.839
1219	1805/1806	900	2.839
1223	1808/1809	600	1.893
1224	1809/1810	600	1.893
1225	1810/1811	720	2.271
1226	1811/1812	740	2.334
1230	1815/1816	480	1.514
1231	1816/1817	480	1.514
1232	1817/1818	840	2.650
1233	1818/1819	840	2.650
1234	1819/1820	840	2.650
1235	1820/1821	840	2.650
1236	1821/1822	840	2.650
1237	1822/1823	840	2.650
1238	1823/1824	960	3.028
1239	1824/1825	960	3.028
1240	1825/1826	1200	3.785

2. Tarihsel Fiyatların Farklı Vakıflar Üzerinden Mukayesesi

Un				
Yıllar		Atik Valide Vakfı	Süleymaniye Vakfı	İstanbul Fiyat Endeksi
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	fı	fı	fı
998	1589/1590	51,7	58,9	132,5
1000	1590/1591	35,2		
1001	1592/1593	34,6		43,2
1002	1593/1594	48,3	50	
1003	1594/1595	74,8	83,6	42,1
1004	1595/1596	51,8		109,3
1005	1596/1597	90		94,6
1006	1597/1599	56,7		64,5

1007	1599/1600	63,6		64,5
1009	1601/1601	79	68	54,8
1026	1617	71,8		86,5
1027	1618	71,8		53,1
1076	1665/?	95,6	58	65
1078	1668/1669	72,8		
1080	1670/1671	93		
1097	1686/1687	236	254,3	235,8
1098	1687/1688	176,3	172,8	180
1099	1688/1689	133,5	115,9	98
1100	1689/1690	60	59,7	91,8
1102	1691/1692	107,5		73
1103	1692/1693	114	99,2	
1104	1693/1694	80,5		
1105	1694/1695	88	80,6	
1106	1695/1696	75	78,6	
1107	1696/1697	85	83,5	85
1108	1697/1698	86	73	85
1109	1698/1699	82,5	82,8	
1110	1699/1700	92,7	86	
1111	1700/1701	90	86	
1112	1701/1702	90	80,9	
1113	1702/1703	85	69	
1114	1703/1704	72	61	
1116	1705/1706	86,4	60,4	63
1117	1706/1707	87,2	70,9	
1118	1707/1708	87	79,1	74,4
1119	1708/1709	75,8	67	
1121	1709/1710	62	49	
1122	1710/1711	67,6	60,7	67,6
1123	1711/1712	83,4	83	
1124	1712/1713	86,7	76,3	84,4
1125	1713/1714	111	113,5	
1126	1714/1715	111	117,6	113
1127	1715/1716	95	95	113
1128	1716/1717	83	86,6	
1129	1717/1718	83	80,6	
1130	1718/1719	87	85,4	87
1131	1719/1720	82	82	82
1133	1721/1722	80	80	

1134	1722/1723	81,5	81,5	81,5
1135	1723/1724	73	73	81,5
1136	1725/1725	75	75	75
1137	1725/1726	84	84	84
1138	1726/1727	83	83	83
1139	1727/1728	75	75	
1140	1728/1728	81	81	120
1142	1730/1731	96	96	
1143	1731/1732	116	115,9	115,6
1144	1732/1733	117,6	117,6	
1145	1733/1734	106	105,1	
1146	1734/1735	83	83,2	
1147	1735/1736	82,6	82,5	85
1148	1736/1737	80	80	
1149	1737/1738	93,1	92,9	
1150	1738/1739	155	155	118
1152	1740/1741	150,1	150	147,3
1153	1741/1742	145	145	145
1154	1741/1742	110,5	94,1	
1155	1742/1743	80	75,9	
1156	1743/1744	110,5	78,5	78,5
1159	1746/1747	120	139	
1170	1757/1758	170		170
1171	1758	180	190	185
1173	1760/1761	120	120	120
1175	1762/1763	140	160	
1176	1763	132	132,5	
1177	1764	112,6	113,5	
1178	1765/1766	92,5	92,5	
1179	1766/1767	92	92,5	94,7
1181	1768/1769	100,3	100	
1183	1770/1771	182,5	182,5	268,2
1185	1772/1773	350	353,5	
1186	1773/1774	320	310	
1187	1774/1774	310	305	
1191	1777/1778	208,2	178	
1192	1778/1779	182,5	191	
1193	1779/1780	182,5	207,5	215
1194	1780/1781	182,5	207,5	
1195	1781/1782	182,5	211,8	

1196	1782/1783	182,5	240	240
1197	1783/1784	182,5	240	240
1198	1784/1785	182,5		240
1199	1785/1786	182,5		
1200	1786/1787	181,2	240	
1201	1787/1788	180,6		
1202	1788/1789	275	199	
1205	1791/1792	392	360,9	
1206	1791/1792	392,5	390	
1208	1794/1795	395,7	460	
1209	1795/1796	490,5	552	
1210	1796/1797		413,9	
1211	1797/1798		360	270

Buğday				
Yıllar		Atik Valide Vakfı	Süleymaniye Vakfı	İstanbul Fiyat Endeksi
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	fi	fi	fi
998	1589/1590	33,5	35,8	
1000	1590/1591	26,6	33,3	
1001	1592/1593	23,4	41,2	
1002	1593/1594	30,5	50,7	
1003	1594/1595	49,2	80,6	
1004	1595/1596	49	61,8	
1005	1596/1597	70		
1006	1597/1599	41	28,5	
1007	1599/1600	42	40	
1009	1601/1601	45,4	47	
1026	1617	50,2		
1027	1618	50,2		
1076	1665/?	44	52,7	
1078	1668/1669	68		
1080	1670/1671	82		

1100	1689/1690	57	46,7	
1102	1691/1692	118		
1104	1693/1694	90		
1105	1694/1695	90	60,5	
1106	1695/1696	64,6	61,1	
1107	1696/1697	70,8	78,5	69,7
1108	1697/1698	74,8		72,6
1109	1698/1699	83	81,2	76,2
1110	1699/1700	73,4	79	76,2
1111	1700/1701	86,8		
1112	1701/1702	80	72,8	
1113	1702/1703	90	56,6	42
1114	1703/1704	74,57	51	42
1116	1705/1706	80	59,3	
1117	1706/1707	80	62,4	62,9
1118	1707/1708	80	61,3	
1119	1708/1709	59	40	
1121	1709/1710	58	29,3	
1122	1710/1711	61,7	60,2	61,7
1123	1711/1712	60,7	66,9	
1124	1712/1713	85	99,8	84,9
1125	1713/1714	88	95	
1126	1714/1715	87,5	79,8	90,2
1127	1715/1716	78,2	68,4	90,2
1128	1716/1717	74	78	
1129	1717/1718	74	70	
1130	1718/1719	66,6	74,5	78,1
1131	1719/1720	69,4	63,6	74
1133	1721/1722	67,4	66	
1134	1722/1723	69,9	67	69,8
1135	1723/1724	65,4	54	69,8
1136	1725/1725	67,6	64	67,6
1137	1725/1726	73,6	70	73,6
1138	1726/1727	72,2	67,2	72,2
1139	1727/1728	73,6	60,7	
1140	1728/1728	68,2	66,7	
1142	1730/1731	69,3	80,9	
1143	1731/1732	86,9	105,4	103,1
1144	1732/1733	77,6	100	
1193	1779/1780	217	131,1	

1212	1798/1799	300	284,4	240
1213	1799/1800	300	236,8	249,8
1214	1800/1801	300	319,2	
1215	1801/1802	315	359,5	346,4
1216	1802/1803	315	288,3	
1217	1803/1804	360	326,3	326,3
1218	1804/1805	330	371,8	371,8
1219	1805/1806	471,8	388,7	408,1
1223	1808/1809	360	397,1	360,3
1224	1809/1810	660	555,2	
1225	1810/1811	750	544,9	544,9

Pirinç				
Yıllar		Atik Valide Vakfı	Süleymaniye Vakfı	İstanbul Fiyat Endeksi
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	fi		
998	1589/1590	43,3	44,4	
1000	1590/1591	54,4	51,7	
1001	1592/1593	45,5	49,8	
1002	1593/1594	47,3	41,7	
1003	1594/1595	54,5	61,8	
1004	1595/1596	60,4	58,5	
1005	1596/1597	55		
1006	1597/1599	45,4	50,5	
1007	1599/1600	51,3	50,8	
1009	1601/1601	61	48,5	
1026	1617	50,3		
1027	1618	50,3		
1076	1665/?	75	87	
1078	1668/1669	75		
1080	1670/1671	78		
1097	1686/1687	138,4	125,1	

1098	1687/1688	86,4	77,9	
1099	1688/1689	87	90	77,8
1100	1689/1690	65	35	
1103	1692/1693	75	59	
1104	1693/1694	98		
1105	1694/1695	97,5	64,6	
1106	1695/1696	111,9	90,1	
1107	1696/1697	152,2	122,5	
1108	1697/1698	113	75	
1109	1698/1699	77,8	64,8	
1110	1699/1700	95,5	75,8	
1111	1700/1701	83,9	69	
1112	1701/1702	58,7	53,8	
1113	1702/1703	69	59,8	
1114	1703/1704	98,08	75,9	
1125	1713/1714	70,5	65,5	72,7
1126	1714/1715	76,5	71,5	80,1
1127	1715/1716	83	82,6	80,1
1128	1716/1717	76,5	72,4	
1129	1717/1718	76,5	67	
1130	1718/1719	80	79,7	82,4
1131	1719/1720	90,8	100,7	90,8
1133	1721/1722	74,7	70	
1134	1722/1723	72,3	74	71,6
1135	1723/1724	75,2	81,9	71,6
1136	1725/1725	87,2	82	87,2
1137	1725/1726	88,4	82,5	88,4
1138	1726/1727	84	80	79,1
1139	1727/1728	73,8	66	73
1140	1728/1728	72,7	77,3	
1142	1730/1731	94	97,9	
1143	1731/1732	92	79,3	83
1144	1732/1733	79	81,2	
1145	1733/1734	87,3	96,4	
1146	1734/1735	108	95,3	
1147	1735/1736	104	93	93
1148	1736/1737	99	88,6	
1149	1737/1738	97	93,3	
1150	1738/1739	126	120	
1152	1740/1741	103,2	102,7	131,8

1153	1741/1742	125	155	155
1154	1741/1742	121,2	130,5	136,3
1155	1742/1743	115,5	95,8	
1156	1743/1744	121,2	107,1	112,2
1159	1746/1747	125	132,7	
1170	1757/1758	130,3		131,6
1171	1758	170	171,1	170,1
1173	1760/1761	134,5	131,2	126,9
1175	1762/1763	138,5	131,7	135
1176	1763	154,3	144	
1177	1764	151,1	150,9	
1178	1765/1766	146,1	137,8	
1179	1766/1767	163,8	145,7	159,9
1181	1768/1769	169,5	168,6	180
1183	1770/1771	188,4	127,2	270,5
1185	1772/1773	271,8	225,6	
1186	1773/1774	250,5	240,1	
1187	1774/1774	247,5	209,1	202,8
1189	1775/1776	243,6	216,7	
1191	1777/1778	206,2	200	
1192	1778/1779	264	217,6	
1193	1779/1780	265	239,4	
1194	1780/1781	238,4	207,1	201
1195	1781/1782	211	208,1	
1196	1782/1783	221	205	217,8
1197	1783/1784	285	224	224,1
1198	1784/1785	313,6	249,5	252,9
1199	1785/1786	343,6	326,9	250,5
1200	1786/1787	311,7		
1201	1787/1788	352,5	306,1	225,5
1202	1788/1789	434,8		326
1204	1790/1791	315	363,6	
1205	1791/1792	356,8	329	346,2
1206	1791/1792	356,8	330,7	294
1208	1794/1795	450	459	
1209	1795/1796	585	502,3	494,8
1210	1796/1797	450	458,7	497,7
1211	1797/1798	420	405,6	510,7
1212	1798/1799	511	436,2	510,7
1213	1799/1800	673	576,4	

1214	1800/1801	710	683,1	
1215	1801/1802	828,2	636,9	
1216	1802/1803	480	501,9	646,2
1217	1803/1804	582,1	631,7	
1218	1804/1805	600	537,4	537,4
1219	1805/1806	479,2	706,4	750,1
1223	1808/1809	810	885,4	879,3
1224	1809/1810	840	800,5	
1225	1810/1811	840	727,3	727,3
1226	1811/1812	765	673,7	900
1230	1815/1816	780	873,6	869,2
1231	1816/1817	780	790,2	720
1232	1817/1818	795	750	
1233	1818/1819	795	750	
1234	1819/1820	795	749	
1235	1820/1821	780	705,6	
1236	1821/1822	780	723,7	
1237	1822/1823	780	711,7	
1238	1823/1824	780	723,1	
1239	1824/1825	780	729,9	
1240	1825/1826	990	896,1	

Sadeyag				
Yıllar		Atik Valide Vakfı	Süleymaniye Vakfı	İstanbul Fiyat Endeksi
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	fi	fi	fi
998	1589/1590	13,5	14,6	
1000	1590/1591	14,8	14,3	
1001	1592/1593	14	17,4	
1002	1593/1594	16,7	20,9	
1003	1594/1595	24,8	27,6	27,8
1004	1595/1596	27,5	22	16,9
1005	1596/1597	24,7		17,5
1006	1597/1599	24,3	17,1	26,8
1007	1599/1600	22,2	11,6	26,8
1009	1601/1601	23,8	24,5	24
1026	1617	24,2		20,7
1027	1618	24,2		20,4
1076	1665/?	24	22,2	25,6

1078	1668/1669			
1080	1670/1671	25,8		
1097	1686/1687	40	34,6	17,9
1098	1687/1688	40	34,5	22,2
1099	1688/1689	41,7	42,9	38
1100	1689/1690	42	27,6	37,2
1102	1691/1692	45,9		45,4
1103	1692/1693	46	34,8	45,4
1104	1693/1694	46		40
1105	1694/1695	47,7	33,1	
1106	1695/1696	52	38	
1107	1696/1697	42,2	34,7	42,4
1108	1697/1698	35,9		42,4
1109	1698/1699	40	26,3	39,5
1110	1699/1700	35,4	30	39,5
1111	1700/1701	35		
1112	1701/1702	36	32,6	
1113	1702/1703	35	26	
1114	1703/1704	37,4	24,3	37,4
1125	1713/1714	33,1	28,3	32,6
1126	1714/1715	33,4	36	35,1
1127	1715/1716	35	29	35,1
1128	1716/1717	38,4	35,7	
1129	1717/1718	38,4	34,7	
1130	1718/1719	39,3	33,9	38,3
1131	1719/1720	37	32,8	36,6
1133	1721/1722	36,3	32,6	
1134	1722/1723	34,6	30,5	31,7
1135	1723/1724	34,7	30	31,7
1136	1725/1725	36	22	36,1
1137	1725/1726	37,6	34,8	37,6
1138	1726/1727	36,4	36	36,1
1139	1727/1728	36	32	33
1140	1728/1728	34,6	27,9	36
1142	1730/1731	37	38,6	
1143	1731/1732	44,3	39,4	42
1144	1732/1733	38,6	33,3	
1145	1733/1734	37	33	
1146	1734/1735	38	34,2	
1147	1735/1736	37,3	32,4	32

1148	1736/1737	46,9	42,8	
1149	1737/1738	54,8	53,2	
1150	1738/1739	60	50	50
1152	1740/1741	62	57	59,8
1153	1741/1742	62	58,7	58,7
1154	1741/1742	57,9	54,6	34
1155	1742/1743	53,7	51,7	
1156	1743/1744	57,9	47,9	48,4
1159	1746/1747	44,4	44,6	
1170	1757/1758	58,1		49,4
1171	1758	54	49,7	52,2
1173	1760/1761	59	52,2	53,6
1175	1762/1763	53,4	53	50,8
1176	1763	49,4	49,9	
1177	1764	47,2	48,5	
1178	1765/1766	52,2	50,2	
1179	1766/1767	48	45,5	56,6
1181	1768/1769	46,2	48,4	55,3
1183	1770/1771	94,6	86,1	109,2
1185	1772/1773	114,3	121,2	124,5
1186	1773/1774	132,8	117,6	
1187	1774/1774	112,5	98,4	93,2
1189	1775/1776	110,8	90,2	103,1
1191	1777/1778	84,3	74,2	
1192	1778/1779	111	93,3	
1193	1779/1780	82,5	66,5	
1194	1780/1781	64,6	63,6	61
1195	1781/1782	53,9	62,8	
1196	1782/1783	81,5	72,7	87
1197	1783/1784	68,3	71,2	71,2
1198	1784/1785	72,5	637	62,2
1199	1785/1786	79,7	76,7	66
1200	1786/1787	82,5		
1201	1787/1788	155,7	86,1	86,1
1202	1788/1789	113,5		93,4
1204	1790/1791	117	138,9	
1205	1791/1792	180	145,7	145,5
1206	1791/1792	180	127,8	136,6
1208	1794/1795	120	113,2	
1209	1795/1796	95	106,6	111,5

1210	1796/1797	105	97,4	106,5
1211	1797/1798	120	126,1	
1212	1798/1799	96	104,6	
1213	1799/1800	114	114	99
1214	1800/1801	99	125	
1215	1801/1802	109,2	121,2	121,1
1216	1802/1803	108	116,8	
1217	1803/1804	137,4	140,2	140,2
1218	1804/1805	114	154,4	154,4
1219	1805/1806	150	181,9	195,9
1223	1808/1809	165	237,2	232
1224	1809/1810	192	204,7	240
1225	1810/1811	192	224,3	224
1226	1811/1812	204	242,9	
1230	1815/1816	211,5	214,6	208,2
1231	1816/1817	211,5	222	240
1232	1817/1818	234	224,6	210
1233	1818/1819	234	235,2	
1234	1819/1820	234	240	227,6
1235	1820/1821	225	240	228,9
1236	1821/1822	225	234	262,5
1237	1822/1823	210	232,5	277,1
1238	1823/1824	225	218,3	291,6
1239	1824/1825	225	208,5	281,9
1240	1825/1826	204	180	280

Bal				
Yıllar		Atik Valide Vakfı	Süleymaniye Vakfı	İstanbul Endeksi
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	fi		fi
998	1589/1590	8,6	11,4	
1000	1590/1591	9,1	10	
1001	1592/1593	9,1	10	
1002	1593/1594	9,5	10,2	
1003	1594/1595	9,4	16,2	16
1004	1595/1596	12,9	21	
1005	1596/1597	16,3		21,5
1006	1597/1599	14,9	13,8	22,7
1007	1599/1600	15,5	15,9	22,7

1009	1601/1601	17,5	15,8	14,6
1026	1617	13,7		11
1027	1618	13,7		12
1076	1665/?	12	11,2	12,3
1078	1668/1669	14		
1080	1670/1671	14		
1097	1686/1687	3	15,5	20,1
1098	1687/1688	22	20,9	20,6
1102	1691/1692	49		20,8
1105	1694/1695	22	16,1	
1106	1695/1696	23	16,1	
1107	1696/1697	22,9	18,9	22,9
1108	1697/1698	30,4	14,3	22,9
1109	1698/1699	18	14	22,1
1110	1699/1700	16,2	11,9	22,1
1111	1700/1701	14	12	
1112	1701/1702	14	12,2	
1113	1702/1703	16	12,7	11,9
1114	1703/1704	19	12,2	11,9
1125	1713/1714	13	12,6	12
1126	1714/1715	15,7	17,4	
1127	1715/1716	19	16,4	16,8
1128	1716/1717	19,3	16,7	16,8
1129	1717/1718	19,3	15,4	
1130	1718/1719	17,5	16,9	12,3
1131	1719/1720	15	14	
1133	1721/1722	14,8	11,7	
1134	1722/1723	14	13,3	14
1135	1723/1724	16,2	16,4	14
1136	1725/1725	18,1	13,3	18,1
1137	1725/1726	18	12,5	17,9
1138	1726/1727	16,4	15,7	16,6
1139	1727/1728	16,5	13,4	
1140	1728/1728	14,7	12,4	16,5
1142	1730/1731	13,4	13,4	
1143	1731/1732	20,3	17,1	16,7
1144	1732/1733	20	19,8	
1145	1733/1734	20,4	20,1	
1146	1734/1735	23,5	18,6	
1147	1735/1736	22	13,8	12,9

1148	1736/1737	17,7	14	
1149	1737/1738	23	19,7	
1150	1738/1739	23	22	22
1152	1740/1741	24,5	21,6	20,6
1153	1741/1742	23,4	19,8	19,7
1154	1741/1742	24,6	25,5	32,9
1155	1742/1743	23,5	26,9	
1156	1743/1744	24,6	21	22,9
1159	1746/1747	22,3	27,6	
1170	1757/1758	31,4		31,3
1171	1758	40,4	33	36,3
1173	1760/1761	45	44,7	44,7
1175	1762/1763	30,5	37	36
1176	1763	24,7	27,6	
1177	1764	28,5	28,7	
1178	1765/1766	28,7	23,8	
1179	1766/1767	30	30,7	35,5
1181	1768/1769	27,8	32,7	39,3
1183	1770/1771	41	37,1	47,5
1185	1772/1773	44,3	43	
1186	1773/1774	56,1	43,7	
1187	1774/1774	50,1	36,3	36,1
1189	1775/1776	55,4	40,2	40,1
1191	1777/1778	42,2	40,4	
1192	1778/1779	57	34	
1193	1779/1780	43,1	44,6	42
1194	1780/1781	56,6	36,2	
1195	1781/1782	48,4	34,2	
1196	1782/1783	43,3	44,5	44,5
1197	1783/1784	58	40	39,4
1198	1784/1785	53,3	44,9	38,9
1199	1785/1786	51		
1200	1786/1787	59,1	42	39,4
1201	1787/1788	56,1		41,3
1202	1788/1789	53,2	72,6	71,4
1204	1790/1791	58	72,1	49,9
1205	1791/1792	67,6	59,3	
1206	1791/1792	67,6	61,3	57,6
1208	1794/1795	96,5	61,9	
1209	1795/1796	90	73,3	80,6

1210	1796/1797	75	66,3	75,7
1211	1797/1798	88,2	83	123,2
1212	1798/1799	100	99,5	123,2
1213	1799/1800	87	74,5	83,9
1214	1800/1801	81	70,8	
1215	1801/1802	100	86,5	78,5
1216	1802/1803	102	94,1	
1217	1803/1804	128,8	101,6	95,2
1218	1804/1805	105	115,3	115,3
1219	1805/1806	135,2	123,7	129,8
1223	1808/1809	150	165,3	181
1224	1809/1810	150	132,5	
1225	1810/1811	150	117	117
1226	1811/1812	150	120,9	225
1230	1815/1816	156	151,8	157,9
1231	1816/1817	156	143,1	168,5
1232	1817/1818	171	150	170,3
1233	1818/1819	171		173,3
1234	1819/1820	171		
1235	1820/1821	165		169,6
1236	1821/1822	165		171,3
1237	1822/1823	165		182,9
1238	1823/1824	240		218,1
1239	1824/1825	240		200,5
1240	1825/1826	210		194,7

Karabiber			
Yıllar		Atik Valide Vakfı	Süleymaniye Vakfı
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	fi	fi
998	1589/1590		
1000	1590/1591		
1001	1592/1593	99,9	42,6
1002	1593/1594		
1003	1594/1595	100	96,4
1004	1595/1596	92	94,7
1005	1596/1597		
1006	1597/1599		
1007	1599/1600	237,5	111,2

1009	1601/1601	158,3	141,4
1026	1617	155	
1027	1618	155	
1078	1668/1669	280	
1080	1670/1671	115	
1097	1686/1687	60	95
1098	1687/1688	120	107,8
1105	1694/1695	200	163,3
1106	1695/1696	140	151,7
1107	1696/1697	160	150
1108	1697/1698	125	150
1109	1698/1699	130	152
1110	1699/1700	120	116,7
1111	1700/1701	150	120
1112	1701/1702	150	142
1113	1702/1703	160	149
1114	1703/1704	160	160
1125	1713/1714	180	180,8
1126	1714/1715	200	180
1127	1715/1716	210	190
1128	1716/1717	200	151,6
1129	1717/1718	180	138,7
1130	1718/1719	140	134,9
1131	1719/1720	135	129
1133	1721/1722	200	105
1134	1722/1723	160	108
1135	1723/1724	138	
1136	1725/1725	111,25	
1137	1725/1726	117	
1138	1726/1727	132,1	
1139	1727/1728	106,7	
1140	1728/1728	120	
1142	1730/1731	120	147
1143	1731/1732	150	138,9
1144	1732/1733	145	138
1145	1733/1734	146	204,7
1146	1734/1735	200	200,1
1147	1735/1736	200	171,8
1148	1736/1737	186	159
1149	1737/1738	140	141

1150	1738/1739	150	151,1
1152	1740/1741	170	193,3
1153	1741/1742	115	195
1154	1741/1742	123,5	192
1155	1742/1743	135	194,4
1156	1743/1744	123,5	240
1159	1746/1747	150	190,9
1170	1757/1758	150	
1171	1758	210	194,4
1173	1760/1761	150	160,1
1175	1762/1763	137	131,4
1176	1763	133,5	161
1177	1764	180	184,2
1178	1765/1766	181	230,2
1179	1766/1767	240	248
1181	1768/1769	260,3	238,3
1183	1770/1771	210	199,3
1185	1772/1773	206,7	200,1
1186	1773/1774	220	195,3
1187	1774/1774	200	192,4
1189	1775/1776	223,5	252,4
1191	1777/1778	240	214,2
1192	1778/1779	240	275,8
1193	1779/1780	285	247,1
1194	1780/1781	275,7	283,5
1195	1781/1782	306,3	331,9
1196	1782/1783	420	402,1
1197	1783/1784	380	401,7
1198	1784/1785	600	373,8
1199	1785/1786	295	244,3
1200	1786/1787	240	
1201	1787/1788	270	250
1202	1788/1789	262,5	273,1
1204	1790/1791	360	320,2
1205	1791/1792	360	337,2
1206	1791/1792	360	360
1208	1794/1795	480	480
1209	1795/1796	420	480
1210	1796/1797	540	487,8
1211	1797/1798	480	480

1212	1798/1799	820	574,1
1213	1799/1800	600	797,6
1214	1800/1801	1000	449,4
1215	1801/1802	450	587,1
1216	1802/1803	450	480
1217	1803/1804	480	479,8
1218	1804/1805	480	480,5
1219	1805/1806	420	480
1223	1808/1809	420	430,6
1224	1809/1810	420	481,2
1225	1810/1811	420	419,5
1226	1811/1812	420	389,3
1230	1815/1816	420	480,1
1231	1816/1817	420	540,5
1232	1817/1818	420	510,1
1233	1818/1819	420	480
1234	1819/1820	420	480,7
1235	1820/1821	420	480
1236	1821/1822	420	480
1237	1822/1823	420	480,7
1238	1823/1824	420	480,5
1239	1824/1825	420	480
1240	1825/1826	420	600

Zeytinyağı				
Yıllar		Atik Valide Vakfı	Süleymaniye Vakfı	İstanbul Fiyat Endeksi
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	fi		
998	1589/1590	12,1	11	
1000	1590/1591	14	10	
1001	1592/1593	14	12	
1002	1593/1594	10		
1003	1594/1595	13,5	17,3	14,9
1004	1595/1596	17,2	16	11
1005	1596/1597	20,5		17,1
1006	1597/1599	27,7	12	26,9
1007	1599/1600	21,4		26,9
1009	1601/1601	19,3		20
1026	1617	14		14,8

1027	1618	14		18,1
1076	1665/?	19,9	16	18
1078	1668/1669	17		
1080	1670/1671	20,7		
1097	1686/1687	21	15,3	19,1
1098	1687/1688	23,6	19,7	23,7
1099	1688/1689	51,9	23,9	21,7
1100	1689/1690	25	15,3	21,6
1102	1691/1692	28,6		30,4
1103	1692/1693	29	22	30,6
1104	1693/1694	32		28,7
1105	1694/1695	29	21,5	25,9
1106	1695/1696	30,5	21,2	
1107	1696/1697	30,6	38,9	34,2
1108	1697/1698	38,6		37,3
1109	1698/1699	32,14	23,4	32,6
1110	1699/1700	28,9		31,1
1111	1700/1701	28,9		26,2
1112	1701/1702	24		29,4
1113	1702/1703	28		23
1114	1703/1704	27		21
1125	1713/1714	26		24,5
1126	1714/1715	25		25
1127	1715/1716	25,3		25,3
1128	1716/1717	29,3		30,5
1129	1717/1718	29,3		
1130	1718/1719	23,5		24
1131	1719/1720	21,7		23,7
1133	1721/1722	23,7		24
1134	1722/1723	25,4		23,7
1135	1723/1724	31,6		22,2
1136	1725/1725	25		24,9
1137	1725/1726	25		25,1
1138	1726/1727	21,6		18,4
1139	1727/1728	19,2		16
1140	1728/1728	16,4		16
1142	1730/1731	16		19,8
1143	1731/1732	21,2		18,5
1144	1732/1733	28,3		21,2
1145	1733/1734	21,3		21,2

1146	1734/1735	24	24,5	25,6
1147	1735/1736	26	24	86,2
1148	1736/1737	27	27,3	25
1149	1737/1738	24	22	25
1150	1738/1739	25	22,1	25
1152	1740/1741	46	44,7	41,3
1153	1741/1742	44,7	40,6	40,5
1154	1741/1742	38,8	46	44,5
1155	1742/1743	44,8	33,5	
1156	1743/1744	38,8	23,9	23,6
1159	1746/1747	25,5	29,2	
1170	1757/1758	25,4		63,1
1171	1758	37,4	31,5	31
1173	1760/1761	37,8	38,4	38,2
1175	1762/1763	33	31,1	44
1176	1763	29,2	29,9	
1177	1764	38,6	45	
1178	1765/1766	46,1	44,4	
1179	1766/1767	43,2	37,2	36
1181	1768/1769	35,2	34,5	25
1183	1770/1771	41,1		41,9
1185	1772/1773	63,8		
1186	1773/1774	71,4		
1187	1774/1774	71,4		62,4
1189	1775/1776	83,8		35
1191	1777/1778	39,2		
1192	1778/1779	54		
1193	1779/1780	47,7		
1194	1780/1781	45		38,4
1195	1781/1782	56,8		
1196	1782/1783	50,6		38,2
1197	1783/1784	53,7		46,7
1198	1784/1785	48		48
1199	1785/1786	51		45
1200	1786/1787	65		
1201	1787/1788	71		59,4
1202	1788/1789	59		58
1205	1791/1792	59,4		51,7
1206	1791/1792	59,4		69,6
1208	1794/1795	75		

1209	1795/1796	75		71,4
1210	1796/1797	87,1		72,5
1211	1797/1798	102,2		135
1212	1798/1799	114		
1213	1799/1800	114		98,9
1214	1800/1801	96		
1215	1801/1802	90		88,1
1216	1802/1803	102		
1217	1803/1804	110		107,3
1218	1804/1805	111		103,3
1219	1805/1806	128		118,9
1223	1808/1809	111	123,2	108
1224	1809/1810	108	105	108
1225	1810/1811	114	110	110
1226	1811/1812	120	121,7	156
1230	1815/1816	133,5	149,1	158
1231	1816/1817	133,5	153,2	168,2
1232	1817/1818	171	179	
1233	1818/1819	171	189	
1234	1819/1820	180	186	
1235	1820/1821	195	210	
1236	1821/1822	210	214,5	
1237	1822/1823	174	180,2	
1238	1823/1824	171	174,7	155,5
1239	1824/1825	171	150	146,4
1240	1825/1826	138	144	146,2

Safran			
Yıllar		Atik Valide Vakfı	Süleymaniye Vakfı
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	fi	
998	1589/1590	0,9	2,2
1000	1590/1591	1,2	3,4
1001	1592/1593	5,8	
1002	1593/1594	3,3	2,8
1003	1594/1595	2,5	2,2
1004	1595/1596	2,5	1,2
1006	1597/1599	5,6	2,6
1007	1599/1600	0,9	3,1
1009	1601/1601	0,7	2,4

1026	1617	3,1	
1027	1618	3,1	
1076	1665/?	2	3
1078	1668/1669	3	
1080	1670/1671	3	
1097	1686/1687	3	2
1098	1687/1688	3	3
1105	1694/1695	6	4,5
1106	1695/1696	4,7	3
1107	1696/1697	4,4	3
1108	1697/1698	4,5	
1109	1698/1699	4	3
1110	1699/1700	4,5	2,5
1111	1700/1701	4,5	3
1112	1701/1702	4	2,5
1113	1702/1703	4,5	2,5
1114	1703/1704	5,5	3
1125	1713/1714	2	2,2
1126	1714/1715	2	2,6
1127	1715/1716	2	2,3
1128	1716/1717	2	2,3
1129	1717/1718	2	2,5
1130	1718/1719	1,5	2,5
1131	1719/1720	2	2,5
1133	1721/1722	2	
1134	1722/1723	2	3,7
1135	1723/1724	1,9	3,1
1136	1725/1725	1,85	3
1137	1725/1726	1,9	2,6
1138	1726/1727	1,85	2,6
1139	1727/1728	1,8	2,2
1140	1728/1728	1,6	2
1142	1730/1731	2	1,9
1143	1731/1732	2	2,4
1144	1732/1733	2,3	3,4
1145	1733/1734	3,2	3,9
1146	1734/1735	3,5	2,6
1147	1735/1736	4,5	3,8
1148	1736/1737	4,6	4,7
1149	1737/1738	3,5	8,4

1150	1738/1739	2,5	5,6
1152	1740/1741	4	5,7
1153	1741/1742	4	5,1
1154	1741/1742	4	5
1155	1742/1743	4	3,9
1156	1743/1744	4	5
1159	1746/1747	4	6,8
1170	1757/1758	6	
1171	1758	6	9,9
1173	1760/1761	6	10,9
1175	1762/1763	7	9,8
1176	1763	7,4	8,2
1177	1764	6	8,1
1178	1765/1766	6	6,4
1179	1766/1767	6	7,7
1181	1768/1769	3,1	8,5
1183	1770/1771	6,1	12
1185	1772/1773	7,3	9,6
1186	1773/1774	6,8	10,5
1187	1774/1774	7,5	11,7
1189	1775/1776	8,5	8,9
1191	1777/1778	4,4	11,5
1192	1778/1779	9	10,9
1193	1779/1780	7,9	7,8
1194	1780/1781	15	12,2
1195	1781/1782	9,4	10,8
1196	1782/1783	8,5	6,9
1197	1783/1784	8,7	10,2
1198	1784/1785	6,6	10,3
1199	1785/1786	5	8,9
1200	1786/1787	7	
1201	1787/1788	7,7	10,7
1202	1788/1789	6,5	
1204	1790/1791	8	13,1
1205	1791/1792	6,1	10,5
1206	1791/1792	6,1	10,7
1208	1794/1795	9	10,5
1209	1795/1796	7,9	11,6
1210	1796/1797	12	11,1
1211	1797/1798	10	9,5

1212	1798/1799	9	9,6
1213	1799/1800	10	10,6
1214	1800/1801	4,5	14,6
1215	1801/1802	12	21,5
1216	1802/1803	15	21,4
1217	1803/1804	18	19,3
1219	1805/1806	12	14,8
1223	1808/1809	12	23,4
1224	1809/1810	18	29,6
1225	1810/1811	18	35,4
1226	1811/1812	18	29,5
1230	1815/1816	18	27
1231	1816/1817	18	29,2
1232	1817/1818	18	29,6
1233	1818/1819	18	30
1234	1819/1820	18	30
1235	1820/1821	18	30
1236	1821/1822	18	
1237	1822/1823	18	28,7
1238	1823/1824	18	25,9
1239	1824/1825	18	30
1240	1825/1826	18	28,9

Odun			
Yıllar		Atik Valide Vakfı	Süleymaniye Vakfı
Yıl (Hicri)	Yıl (Hicri)	fi	fi
998	1589/1590	11,8	24,3
1000	1590/1591	11,8	22,2
1001	1592/1593	6,3	24,7
1002	1593/1594	18,6	20,8
1003	1594/1595	13,2	25,9
1004	1595/1596	14,5	25,2
1005	1596/1597	11,9	
1006	1597/1599	9,5	32,1
1007	1599/1600	12,7	37,1
1009	1601/1601	11,7	34
1026	1617	23,2	
1027	1618	23,2	
1076	1665/?	40	52,8

1078	1668/1669	24	
1080	1670/1671	25,9	
1097	1686/1687	49	36
1098	1687/1688	47	39,4
1099	1688/1689	42,6	43,8
1100	1689/1690	42	27,4
1102	1691/1692	52,9	
1103	1692/1693	49	40
1104	1693/1694	48,9	
1105	1694/1695	48,8	40
1106	1695/1696	42	41,2
1107	1696/1697	41,98	10,9
1108	1697/1698	40,4	
1109	1698/1699	37,5	39,6
1110	1699/1700	53	39,5
1111	1700/1701	36	
1112	1701/1702	37,98	34,1
1113	1702/1703	38,6	32,8
1114	1703/1704	36	31,2
1116	1705/1706	36	28,5
1117	1706/1707	35	34,5
1118	1707/1708	46,1	37,8
1119	1708/1709	44	50,8
1121	1709/1710	44	40
1122	1710/1711	37,2	42,3
1123	1711/1712	44	41
1124	1712/1713	46,5	47,9
1125	1713/1714	40,8	37,4
1126	1714/1715	43,9	41,5
1127	1715/1716	46,2	38
1128	1716/1717	49,6	42,5
1129	1717/1718	40,8	40
1130	1718/1719	49	43
1131	1719/1720	44	43
1132	1720/1721	40	50
1133	1721/1722	43,7	45,7
1134	1722/1723	40	46
1135	1723/1724	40	44,3
1136	1725/1725	45	47,9
1137	1725/1726	50	49,9

1138	1726/1727	45	50,6
1139	1727/1728	45	54
1140	1728/1728	46	53,7
1141	1729/1730	48	61,2
1142	1730/1731	48	61,5
1143	1731/1732	44	61,9
1144	1732/1733	40	62,9
1145	1733/1734	44	61,7
1146	1734/1735	40	55
1147	1735/1736	40	
1148	1736/1737	40	76
1149	1737/1738	40	85,4
1150	1738/1739	40	83,9
1151	1739/1740	40	80,2
1152	1740/1741	40	79,3
1153	1741/1742	40	72
1154	1741/1742	40	82,8
1155	1742/1743	40	90,5
1156	1743/1744	40	91,2
1159	1746/1747	40	96,7
1169	1756	40	102,2
1170	1757/1758	40	89,9
1171	1758	40	98,1
1173	1760/1761	40	103,6
1175	1762/1763	40	109,8
1176	1763	40	102
1177	1764	60	101,7
1178	1765/1766	60	101,1
1179	1766/1767	60	107,7
1181	1768/1769	60	133,5
1183	1770/1771	60	136,1
1185	1772/1773	60	119,2
1186	1773/1774	60	
1187	1774/1774	60	119
1189	1775/1776	60	
1191	1777/1778	60	176
1192	1778/1779	60	144
1193	1779/1780	60	130,9
1194	1780/1781	60	210
1195	1781/1782	60	198

1196	1782/1783	60	207,9
1197	1783/1784	60	205
1198	1784/1785	60	204
1199	1785/1786	60	202,8
1200	1786/1787	60	204,4
1201	1787/1788	60	208,6
1202	1788/1789	60	279,2
1204	1790/1791	60	225
1205	1791/1792	60	241,3
1206	1791/1792	60	300
1208	1794/1795	60	300
1209	1795/1796	60	330
1210	1796/1797	60	308
1211	1797/1798	60	300
1212	1798/1799	60	420
1213	1799/1800	60	420
1214	1800/1801	60	420
1215	1801/1802	60	420
1216	1802/1803	60	480
1217	1803/1804	60	480
1218	1804/1805	60	480
1219	1805/1806	60	440
1223	1808/1809	60	460,3
1224	1809/1810	60	480
1225	1810/1811	60	510
1226	1811/1812		
1230	1815/1816		
1231	1816/1817		
1232	1817/1818		
1233	1818/1819		
1234	1819/1820		
1235	1820/1821		
1236	1821/1822		
1237	1822/1823		
1238	1823/1824		
1239	1824/1825		
1240	1825/1826		

Balmumu			
Yıllar		Atik Valide Vakfı	Süleymaniye Vakfı
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	fi	fi
998	1589/1590	42	40
1000	1590/1591	32,6	35
1001	1592/1593	43	41,3
1002	1593/1594	40	40
1003	1594/1595	40,1	41,8
1004	1595/1596	47,5	51,8
1005	1596/1597	70	
1006	1597/1599	63,7	60,3
1007	1599/1600	68,4	64
1009	1601/1601	60	55,7
1026	1617	60	
1027	1618	60	
1076	1665/?	118,7	100
1078	1668/1669	82,9	
1080	1670/1671	77,3	
1097	1686/1687	79,4	74,9
1098	1687/1688	75,1	75,2
1099	1688/1689	98,1	100
1100	1689/1690	99,4	61,2
1102	1691/1692	103,4	
1103	1692/1693	100,6	81,1
1104	1693/1694	93,9	
1105	1694/1695	99,2	81,9
1106	1695/1696	107,5	95
1107	1696/1697	107,5	11,4
1108	1697/1698	94,4	
1109	1698/1699	111,5	91,6
1110	1699/1700	109	93
1111	1700/1701	109	94
1112	1701/1702	104,3	98,7
1113	1702/1703	105	97
1114	1703/1704	106,8	
1125	1713/1714	84	78,6
1126	1714/1715	84,7	87
1127	1715/1716	99,3	95,5
1128	1716/1717	97	96,1
1129	1717/1718	97	92,6

1130	1718/1719	100	100,8
1131	1719/1720	131,6	122,5
1133	1721/1722	113	111,6
1134	1722/1723	115,6	110
1135	1723/1724	114	112
1136	1725/1725	114	115
1137	1725/1726	118	115
1138	1726/1727	118	118
1139	1727/1728	120	119
1140	1728/1728	121,2	117
1142	1730/1731	107	107,1
1143	1731/1732	111,3	108,3
1144	1732/1733	114	112,7
1145	1733/1734	119,3	118,5
1146	1734/1735	113	112,1
1147	1735/1736	120	110,9
1148	1736/1737	120	110,9
1149	1737/1738	123,8	119,1
1150	1738/1739	124	115
1152	1740/1741	138	132
1153	1741/1742	147	
1154	1741/1742	150	150,5
1155	1742/1743	152,1	151
1156	1743/1744	150	160,4
1159	1746/1747	153	160,1
1170	1757/1758	150	
1171	1758	172,2	158,3
1173	1760/1761	172	185,7
1175	1762/1763	161,4	148,1
1176	1763	164	
1177	1764	153	156,6
1178	1765/1766	153	149,3
1179	1766/1767	184,2	160,5
1181	1768/1769	163	150
1183	1770/1771	176,3	167,9
1185	1772/1773	214,6	195,1
1186	1773/1774	233,5	208,1
1187	1774/1774	241,6	214,5
1189	1775/1776	250,9	233
1191	1777/1778	259,1	243

1192	1778/1779	289	249
1193	1779/1780	231,2	240
1194	1780/1781	246,4	210
1195	1781/1782	226,5	213
1196	1782/1783	246,4	207
1197	1783/1784	242	219
1198	1784/1785	233	213
1199	1785/1786	226,8	216
1200	1786/1787	244	
1201	1787/1788	2878	240
1202	1788/1789	246,4	
1205	1791/1792	300	276
1206	1791/1792	336	360,7
1208	1794/1795	556,4	330
1209	1795/1796	393,2	325,3
1210	1796/1797	350	300
1211	1797/1798	493	405,9
1212	1798/1799	439,3	328,5
1213	1799/1800	399,1	351
1214	1800/1801	399,1	312
1215	1801/1802	412,5	321,5
1216	1802/1803	439,3	380,6
1217	1803/1804	592,5	504
1218	1804/1805	548,6	585
1219	1805/1806	559,3	595,3
1223	1808/1809	586,1	570
1224	1809/1810	586,1	561
1225	1810/1811	586,1	570
1226	1811/1812	586,1	528
1230	1815/1816	669,6	835,2
1231	1816/1817	669,6	744
1232	1817/1818	756,4	840
1233	1818/1819	756,4	733,1
1234	1819/1820	903,2	930
1235	1820/1821	1023,2	1110
1236	1821/1822	1026,4	1050
1237	1822/1823	1026,4	975
1238	1823/1824	1086,4	1079,1
1239	1824/1825	1092,9	1144,9
1240	1825/1826	1260	1184,5

Tuz			
Yıllar		Atik Valide Vakfı	Süleymaniye Vakfı
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	fi	
998	1589/1590	29,5	23
1000	1590/1591	18,2	18
1002	1593/1594	20,5	20
1003	1594/1595	27	53,6
1004	1595/1596	34,6	32,5
1005	1596/1597	25,7	
1006	1597/1599	20	
1007	1599/1600	24,5	25
1009	1601/1601	21,1	25,1
1026	1617	27,9	
1027	1618	27,9	
1076	1665/?	25	20
1078	1668/1669	30	
1080	1670/1671	25	
1097	1686/1687	43	
1098	1687/1688	30	
1099	1688/1689	32	
1100	1689/1690	35	
1103	1692/1693	60	
1104	1693/1694	45	
1105	1694/1695	45	
1106	1695/1696	45	
1107	1696/1697	38	
1108	1697/1698	28	
1109	1698/1699	31,1	
1110	1699/1700	33	
1111	1700/1701	40	
1112	1701/1702	31	
1113	1702/1703	30	
1114	1703/1704	30	
1125	1713/1714	30	
1126	1714/1715	30	
1127	1715/1716	38	
1128	1716/1717	38	
1129	1717/1718	32	

1130	1718/1719	34	
1131	1719/1720	37,5	
1133	1721/1722	34,2	30
1134	1722/1723	39,5	29,4
1135	1723/1724	38,5	20
1136	1725/1725	40,6	36
1137	1725/1726	41,5	29
1138	1726/1727	33,4	24
1139	1727/1728	43,7	42
1140	1728/1728	36,7	33,5
1142	1730/1731	44,4	40
1143	1731/1732	28,4	30,1
1144	1732/1733	30	34,7
1145	1733/1734	39	30
1146	1734/1735	44	31
1147	1735/1736	39	49,6
1148	1736/1737	45	44,6
1149	1737/1738	36,9	46
1150	1738/1739	54,8	34,5
1152	1740/1741	52,5	74,2
1153	1741/1742	46,9	40
1154	1741/1742	51,3	
1155	1742/1743	46,9	43,2
1156	1743/1744	40	39,5
1159	1746/1747	31,2	38,7
1170	1757/1758	58,8	
1171	1758	60	
1173	1760/1761	86,4	
1175	1762/1763	39,3	
1176	1763	48	
1177	1764	56	
1178	1765/1766	45	
1179	1766/1767	56,3	
1181	1768/1769	84	
1183	1770/1771	169,8	
1185	1772/1773	120	
1186	1773/1774	90	
1187	1774/1774	70	
1189	1775/1776	57	
1191	1777/1778	90	

1192	1778/1779	75	
1193	1779/1780	75	
1194	1780/1781	80,4	
1195	1781/1782	78	
1196	1782/1783	95,3	
1197	1783/1784	195	
1198	1784/1785	68,8	
1199	1785/1786	87	
1200	1786/1787	1725	
1201	1787/1788	87,75	
1202	1788/1789	95	
1205	1791/1792	113,6	
1206	1791/1792	113,6	
1208	1794/1795	120	
1209	1795/1796	120	105
1210	1796/1797	120	112,4
1211	1797/1798	120	106,5
1212	1798/1799	120	103,2
1213	1799/1800	110	91,2
1214	1800/1801	150	109,6
1215	1801/1802	180	113
1216	1802/1803	120	112,6
1217	1803/1804	120	111,6
1218	1804/1805	123	104,7
1219	1805/1806	180	159,9
1223	1808/1809	140	230,2
1224	1809/1810	240	221,3
1225	1810/1811	240	225,5
1226	1811/1812	240	188,8
1230	1815/1816	240	216,6
1231	1816/1817	240	225
1232	1817/1818	300	227,8
1233	1818/1819	300	319,9
1234	1819/1820	300	240
1235	1820/1821	300	210
1236	1821/1822	360	240
1237	1822/1823	360	240
1238	1823/1824	360	270
1239	1824/1825	360	300
1240	1825/1826	360	270

Nohud				
Yıllar		Atik Valide Vakfı	Süleymaniye Vakfı	İstanbul Fiyat Endeksi
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	fi		
998	1589/1590	31,7	50	50
1000	1590/1591	40,6	37	
1001	1592/1593	40	42	37
1002	1593/1594	40,1	59	
1003	1594/1595	46,3	77	76
1004	1595/1596	73	91	81
1005	1596/1597	79,8		60,3
1006	1597/1599	57,6	62	80
1007	1599/1600	62	63	80
1009	1601/1601	55,9	59	77,7
1026	1617	52,9		71
1027	1618	52,9		45,3
1078	1668/1669	70		
1080	1670/1671	95		
1097	1686/1687	210		210
1098	1687/1688	190		
1105	1694/1695	95		
1106	1695/1696	120		
1107	1696/1697	110		110
1108	1697/1698	125		110
1109	1698/1699	110		
1110	1699/1700	105		
1111	1700/1701	120		
1112	1701/1702	120		
1113	1702/1703	130		40
1114	1703/1704	115		40
1125	1713/1714	120		137,1
1126	1714/1715	150		
1128	1716/1717	120		
1129	1717/1718	115		
1130	1718/1719	100		
1131	1719/1720	100		100
1133	1721/1722	110		
1134	1722/1723	109		108,9

1135	1723/1724	110	75	108,9
1136	1725/1725	112,5	80	112,4
1137	1725/1726	113,3	80	113,3
1138	1726/1727	124,7	84	111,9
1139	1727/1728	128	80	
1140	1728/1728	72,3	92	125,6
1142	1730/1731	129,2		
1143	1731/1732	167	185	183,9
1144	1732/1733	144,4	160	
1145	1733/1734	132,7	102	
1146	1734/1735	135		
1147	1735/1736	147,5	90	
1148	1736/1737	114	92	
1149	1737/1738	100	100	
1150	1738/1739	150	120	
1152	1740/1741	150	191	
1153	1741/1742	199,3	210	210
1154	1741/1742	187,5	150	162,5
1155	1742/1743	157,6	112	
1156	1743/1744	187,5	101	120,5
1159	1746/1747	143,6	248	
1170	1757/1758	166,7		166,7
1171	1758	455	345	382,5
1173	1760/1761	240	233	237,6
1175	1762/1763	153		192
1176	1763	144		
1177	1764	210		
1178	1765/1766	220		
1179	1766/1767	261,5		195,1
1181	1768/1769	186		225,8
1183	1770/1771	231		252,3
1185	1772/1773	314,5		
1186	1773/1774	284,8		
1187	1774/1774	270		236,7
1189	1775/1776	292		240
1191	1777/1778	255		
1192	1778/1779	330		
1193	1779/1780	265		
1194	1780/1781	375		336
1195	1781/1782	425,7		

1196	1782/1783	450		300
1197	1783/1784	468		310,6
1198	1784/1785	337,5		362,9
1199	1785/1786	240		308,8
1200	1786/1787	252		
1201	1787/1788	317		555,8
1202	1788/1789	359,5		495,9
1204	1790/1791	480		
1205	1791/1792	474		360,8
1206	1791/1792	474		
1208	1794/1795	540		
1209	1795/1796	530		586,5
1210	1796/1797	600		556,7
1211	1797/1798	420		570
1212	1798/1799	490	401	570
1213	1799/1800	480	388	330
1214	1800/1801	480	542	
1215	1801/1802	600	670	591
1216	1802/1803	600	861	
1217	1803/1804	960	771	755,3
1218	1804/1805	900	850	850,5
1219	1805/1806	900	720	781,5
1223	1808/1809	600	483	540
1224	1809/1810	600	767	
1225	1810/1811	720	700	699,9
1226	1811/1812	740	1024	840
1230	1815/1816	480	1451	1078,6
1231	1816/1817	480	1260	
1232	1817/1818	840	1320	
1233	1818/1819	840	1320	
1234	1819/1820	840	960	
1235	1820/1821	840	1020	
1236	1821/1822	840	1200	
1237	1822/1823	840	1200	
1238	1823/1824	960	1108	
1239	1824/1825	960	1200	
1240	1825/1826	1200	1200	

Ücretler ve Endeks Değerleri			
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Ücretler	Endeks
998	1589/1590	0	100
1000	1590/1591	0	105
1001	1592/1593	39.391	118
1002	1593/1594	54.246	162
1003	1594/1595	37.703	113
1004	1595/1596	41.011	123
1005	1596/1597	55.567	166
1006	1597/1599	55.877	167
1007	1599/1600	48.581	145
1009	1601/1601	53.286	159
1026	1617	37.799	113
1027	1618	37.799	113
1076	1665/?	7.812	23
1078	1668/1669	59.315	177
1080	1670/1671	69.600	208
1097	1686/1687	37.870	113
1098	1687/1688	30.990	93
1099	1688/1689	39.987	120
1100	1689/1690	57.018	171
1102	1691/1692	88.911	266
1103	1692/1693	76.290	228
1104	1693/1694	95.104	284
1105	1694/1695	130.550	390
1106	1695/1696	124.879	373
1107	1696/1697	61.770	185
1108	1697/1698	52.684	158
1109	1698/1699	70.375	210
1110	1699/1700	71.660	214
1111	1700/1701	62.860	188
1112	1701/1702	69.256	207
1113	1702/1703	76.724	229
1114	1703/1704	57.435	172
1116	1705/1706	54.790	164
1117	1706/1707	55.650	166
1118	1707/1708	47.640	142
1119	1708/1709	71.600	214
1121	1709/1710	71.640	214
1122	1710/1711	43.484	130

1123	1711/1712	29.518	88
1124	1712/1713	21.760	65
1125	1713/1714	35.740	107
1126	1714/1715	45.528	136
1127	1715/1716	43.628	130
1128	1716/1717	49.940	149
1129	1717/1718	49.940	149
1130	1718/1719	49.160	147
1131	1719/1720	48.440	145
1132	1720/1721	64.360	192
1133	1721/1722	67.323	201
1134	1722/1723	62.230	186
1135	1723/1724	62.230	186
1136	1725/1725	62.230	186
1137	1725/1726	62.230	186
1138	1726/1727	62.230	186
1139	1727/1728	62.230	186
1140	1728/1728	62.270	186
1141	1729/1730	63.470	190
1142	1730/1731	46.780	140
1143	1731/1732	63.270	189
1144	1732/1733	61.400	184
1145	1733/1734	55906	167
1146	1734/1735	61.904	185
1147	1735/1736	63.395	190
1148	1736/1737	61.115	183
1149	1737/1738	62.915	188
1150	1738/1739	56.715	170
1151	1739/1740	0	170
1152	1740/1741	61.415	184
1153	1741/1742	61.915	185
1154	1741/1742	61.415	184
1155	1742/1743	61.415	184
1156	1743/1744	61.415	184
1159	1746/1747	81.415	243
1169	1756	0	222
1170	1757/1758	61.415	184
1171	1758	68.015	203
1173	1760/1761	0	197
1175	1762/1763	0	197

1176	1763	0	198
1177	1764	0	199
1178	1765/1766	0	200
1179	1766/1767	0	200
1181	1768/1769	0	201
1183	1770/1771	0	202
1185	1772/1773	0	203
1186	1773/1774	0	203
1187	1774/1774	0	204
1189	1775/1776	0	205
1191	1777/1778	0	206
1192	1778/1779	0	206
1193	1779/1780	0	207
1194	1780/1781	0	208
1195	1781/1782	0	209
1196	1782/1783	0	209
1197	1783/1784	0	210
1198	1784/1785	0	211
1199	1785/1786	0	211
1200	1786/1787	0	212
1201	1787/1788	0	213
1202	1788/1789	0	214
1204	1790/1791	0	214
1205	1791/1792	0	215
1206	1791/1792	0	216
1208	1794/1795	0	217
1209	1795/1796	0	217
1210	1796/1797	0	218
1211	1797/1798	0	219
1212	1798/1799	0	220
1213	1799/1800	0	220
1214	1800/1801	0	221
1215	1801/1802	0	222
1216	1802/1803	0	223
1217	1803/1804	0	223
1218	1804/1805	0	224
1219	1805/1806	0	225
1223	1808/1809	0	226
1224	1809/1810	0	226
1225	1810/1811	0	227

1226	1811/1812	0	228
1230	1815/1816	0	229
1231	1816/1817	0	229
1232	1817/1818	0	230
1233	1818/1819	0	231
1234	1819/1820	0	231
1235	1820/1821	0	232
1236	1821/1822	0	233
1237	1822/1823	0	234
1238	1823/1824	0	234
1239	1824/1825	0	235
1240	1825/1826	0	236

Tamir Ücretleri ve Endeks Değerleri			
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Tamir Ücretleri	Endeks
998	1589/1590	0	100
1000	1590/1591	140.151	104
1001	1592/1593	12.401	09
1002	1593/1594	94.978	71
1003	1594/1595	63.525	47
1004	1595/1596	43.237	32
1005	1596/1597	217.861	162
1006	1597/1599	140.941	105
1007	1599/1600	93.372	70
1009	1601/1601	129.376	96
1026	1617	64.076	48
1027	1618	64.076	48
1076	1665/?	38.420	29
1078	1668/1669	299.528	223
1080	1670/1671	285.962	213
1097	1686/1687	0	71
1098	1687/1688	99.729	74
1099	1688/1689	173.871	130
1100	1689/1690	157.334	117
1102	1691/1692	182.600	136
1103	1692/1693	193.578	144
1104	1693/1694	185.431	138
1105	1694/1695	171.470	128
1106	1695/1696	313.370	234

1107	1696/1697	46.678	35
1108	1697/1698	27.000	20
1109	1698/1699	108.404	81
1110	1699/1700	45.010	34
1111	1700/1701	131.831	98
1112	1701/1702	46.154	34
1113	1702/1703	59.685	44
1114	1703/1704	43.600	32
1116	1705/1706	45.500	34
1117	1706/1707	55.355	41
1118	1707/1708	52.550	39
1119	1708/1709	66.800	50
1121	1709/1710	58.212	43
1122	1710/1711	20.877	16
1123	1711/1712	20.393	15
1124	1712/1713	18.742	14
1125	1713/1714	30.000	22
1126	1714/1715	40.000	30
1127	1715/1716	43.426	32
1128	1716/1717	49.000	37
1129	1717/1718	49.000	37
1130	1718/1719	45.099	34
1131	1719/1720	96.830	72
1132	1720/1721	108.188	81
1133	1721/1722	53.897	40
1134	1722/1723	18.295	14
1135	1723/1724	28.165	21
1136	1725/1725	22.066	16
1137	1725/1726	26.261	20
1138	1726/1727	29.680	22
1139	1727/1728	16.000	12
1140	1728/1728	24.002	18
1141	1729/1730	15.481	12
1142	1730/1731	18.956	14
1143	1731/1732	20.511	15
1144	1732/1733	15.919	12
1145	1733/1734	18.143	14
1146	1734/1735	61.410	46
1147	1735/1736	49.743	37
1148	1736/1737	33.004	25

1149	1737/1738	51.974	39
1150	1738/1739	11.942	09
1151	1739/1740	0	09
1152	1740/1741	27.344	20
1153	1741/1742	37.520	28
1154	1741/1742	25.516	19
1155	1742/1743	25.516	19
1156	1743/1744	25.516	19
1159	1746/1747	0	37
1169	1756	0	32
1170	1757/1758	36.774	27
1171	1758	50.199	37
1173	1760/1761	21.380	16
1175	1762/1763	0	32
1176	1763	603.660	450
1177	1764	0	31
1178	1765/1766	19.104	14
1179	1766/1767	12.024	09
1181	1768/1769	54.259	40
1183	1770/1771	39.301	29
1185	1772/1773	219.042	163
1186	1773/1774	279.119	208
1187	1774/1774	133.770	100
1189	1775/1776	59.696	44
1191	1777/1778	291.652	217
1192	1778/1779	90.221,00	67
1193	1779/1780	180.322,00	134
1194	1780/1781	522.463,00	389
1195	1781/1782	66.159	49
1196	1782/1783	35.967	27
1197	1783/1784	96.253	72
1198	1784/1785	514.680	384
1199	1785/1786	111.549	83
1200	1786/1787	110.342	82
1201	1787/1788	110.500	82
1202	1788/1789	116.162	87
1204	1790/1791	0	113
1205	1791/1792	0	110
1206	1791/1792	1.031.811	769
1208	1794/1795	74.880	56

1209	1795/1796	0	288
1210	1796/1797	0	308
1211	1797/1798	0	328
1212	1798/1799	0	348
1213	1799/1800	0	368
1214	1800/1801	0	388
1215	1801/1802	0	408
1216	1802/1803	0	427
1217	1803/1804	0	447
1218	1804/1805	0	467
1219	1805/1806	0	487
1223	1808/1809	0	507
1224	1809/1810	0	527
1225	1810/1811	0	546
1226	1811/1812	0	566
1230	1815/1816	0	586
1231	1816/1817	0	606
1232	1817/1818	0	626
1233	1818/1819	0	646
1234	1819/1820	0	665
1235	1820/1821	0	685
1236	1821/1822	0	705
1237	1822/1823	0	725
1238	1823/1824	0	745
1239	1824/1825	0	765
1240	1825/1826	0	785

İmarat Ödemeleri ve Endeks Değerleri			
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Harcama	Endeks
998	1589/1590	1.796.313	100
1000	1590/1591	1.038.586	58
1001	1592/1593	1.340.152	75
1002	1593/1594	1.817.920	101
1003	1594/1595	1.652.071	92
1004	1595/1596	1.958.866	109
1005	1596/1597	1.937.962	108
1006	1597/1599	2.463.719	137
1007	1599/1600	1.765.441	98
1009	1601/1601	1.835.032	102

1026	1617	1.093.835	61
1027	1618	1.093.835	61
1076	1665/?	330.652	18
1078	1668/1669	1.937.288	108
1080	1670/1671	1.809.821	101
1097	1686/1687	3.007.717	167
1098	1687/1688	2.209.958	123
1099	1688/1689	1.524.438	85
1100	1689/1690	934.974	52
1102	1691/1692	1.529.604	85
1103	1692/1693	1.795.389	100
1104	1693/1694	1.464.992	82
1105	1694/1695	1.734.280	97
1106	1695/1696	1.618.330	90
1107	1696/1697	1.551.882	86
1108	1697/1698	1.439.210	80
1109	1698/1699	1.350.331	75
1110	1699/1700	1.505.561	84
1111	1700/1701	1.425.736	79
1112	1701/1702	1.354.559	75
1113	1702/1703	1.337.170	74
1114	1703/1704	1.253.009	70
1116	1705/1706	1.357.044	76
1117	1706/1707	1.346.851	75
1118	1707/1708	1.364.701	76
1119	1708/1709	1.078.675	60
1121	1709/1710	1.168.816	65
1122	1710/1711	1.242.973	69
1123	1711/1712	1.326.646	74
1124	1712/1713	1.334.000	74
1125	1713/1714	1.568.828	87
1126	1714/1715	1.646.360	92
1127	1715/1716	1.564.812	87
1128	1716/1717	1.333.325	74
1129	1717/1718	1.333.325	74
1130	1718/1719	1.350.783	75
1131	1719/1720	1.316.228	73
1132	1720/1721	1.258.567	70
1133	1721/1722	1.285.503	72
1134	1722/1723	1.276.768	71

1135	1723/1724	1.202.384	67
1136	1725/1725	1.525.474	85
1137	1725/1726	1.364.823	76
1138	1726/1727	1.342.607	75
1139	1727/1728	1.240.899	69
1140	1728/1728	1.273.912	71
1141	1729/1730	0	65
1142	1730/1731	1.458.762	81
1143	1731/1732	1.737.288	97
1144	1732/1733	1.720.156	96
1145	1733/1734	1577530	88
1146	1734/1735	1.430.294	80
1147	1735/1736	1.418.331	79
1148	1736/1737	1.393.030	78
1149	1737/1738	1.554.244	87
1150	1738/1739	1.262.128	70
1151	1739/1740	0	70
1152	1740/1741	2.194.262	122
1153	1741/1742	2.200.113	122
1154	1741/1742	1.818.123	101
1155	1742/1743	1.475.080	82
1156	1743/1744	1.818.123	101
1159	1746/1747	1.866.030	104
1169	1756	0	103
1170	1757/1758	2.523.650	140
1171	1758	2.869.214	160
1173	1760/1761	1.936.990	108
1175	1762/1763	2.280.919	127
1176	1763	2.225.260	124
1177	1764	2.002.966	112
1178	1765/1766	1.816.002	101
1179	1766/1767	1.860.785	104
1181	1768/1769	1.653.074	92
1183	1770/1771	2.694.896	150
1185	1772/1773	4.518.659	252
1186	1773/1774	4219021,5	235
1187	1774/1774	4.053.552	226
1189	1775/1776	4.256.570	237
1191	1777/1778	2.848.405	159
1192	1778/1779	2.803.346,00	156

1193	1779/1780	2.705.268,00	151
1194	1780/1781	2.697.033,00	150
1195	1781/1782	1.596.320	89
1196	1782/1783	2.664.023	148
1197	1783/1784	2.783.775	155
1198	1784/1785	2.795.695	156
1199	1785/1786	2.880.617	160
1200	1786/1787	5.822.969	324
1201	1787/1788	2.971.888	165
1202	1788/1789	4.077.305	227
1204	1790/1791	2.133.448	119
1205	1791/1792	5.482.148	305
1206	1791/1792	1.470.802	82
1208	1794/1795	3.254.430	181
1209	1795/1796	6.663.380	371
1210	1796/1797	1.677.431	93
1211	1797/1798	1.627.308	91
1212	1798/1799	1.769.917	99
1213	1799/1800	2.625.445	146
1214	1800/1801	1.987.884	111
1215	1801/1802	1.932.211	108
1216	1802/1803	1.441.758	80
1217	1803/1804	2.019.429	112
1218	1804/1805	1.837.021	102
1219	1805/1806	2.205.660	123
1223	1808/1809	3.367.589	187
1224	1809/1810	3.245.880	181
1225	1810/1811	3.201.125	178
1226	1811/1812	3.486.000	194
1230	1815/1816	2.814.341	157
1231	1816/1817	2.814.341	157
1232	1817/1818	2.774.903	154
1233	1818/1819	2.774.903	154
1234	1819/1820	3.063.552	171
1235	1820/1821	3.061.867	170
1236	1821/1822	3.097.350	172
1237	1822/1823	3.012.042	168
1238	1823/1824	3.194.260	178
1239	1824/1825	3.196.060	178
1240	1825/1826	3.508.545	195

Maaş Ödemeleri ve Endeks Değerleri			
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Maaşlar	Endeks
998	1589/1590	903.640	100
1000	1590/1591	876.580	97
1001	1592/1593	819.020	91
1002	1593/1594	919.000	102
1003	1594/1595	840.730	93
1004	1595/1596	827.960	92
1005	1596/1597	866.850	96
1006	1597/1599	1.174.770	130
1007	1599/1600	822.652	91
1009	1601/1601	754.010	83
1026	1617	504.350	56
1027	1618	504.350	56
1076	1665/?	232.290	26
1078	1668/1669	965.160	107
1080	1670/1671	1.126.020	125
1097	1686/1687	1.067.210	118
1098	1687/1688	982.440	109
1099	1688/1689	1.030.500	114
1100	1689/1690	1.032.375	114
1102	1691/1692	1.070.280	118
1103	1692/1693	1.159.470	128
1104	1693/1694	1.027.625	114
1105	1694/1695	1.127.625	125
1106	1695/1696	1.089.720	121
1107	1696/1697	1.153.568	128
1108	1697/1698	1.154.912	128
1109	1698/1699	1.140.120	126
1110	1699/1700	1.215.240	134
1111	1700/1701	1.186.220	131
1112	1701/1702	1.186.220	131
1113	1702/1703	1.186.220	131
1114	1703/1704	1.196.210	132
1116	1705/1706	1.223.220	135
1117	1706/1707	1.223.400	135
1118	1707/1708	1.232.770	136
1119	1708/1709	1.252.980	139

1121	1709/1710	1.246.900	138
1122	1710/1711	1.246.900	138
1123	1711/1712	1.207.015	134
1124	1712/1713	1.246.900	138
1125	1713/1714	1.246.900	138
1126	1714/1715	1.246.900	138
1127	1715/1716	1.246.900	138
1128	1716/1717	1.246.900	138
1129	1717/1718	1.246.900	138
1130	1718/1719	1.246.900	138
1131	1719/1720	1.246.900	138
1132	1720/1721	1.255.040	139
1133	1721/1722	1.255.040	139
1134	1722/1723	1.256.520	139
1135	1723/1724	1.261.700	140
1136	1725/1725	1.261.700	140
1137	1725/1726	1.261.700	140
1138	1726/1727	1.261.700	140
1139	1727/1728	1.261.700	140
1140	1728/1728	1.261.700	140
1141	1729/1730	0	140
1142	1730/1731	1.261.700	140
1143	1731/1732	1.264.290	140
1144	1732/1733	1.262.810	140
1145	1733/1734	1.262.810	140
1146	1734/1735	1.262.810	140
1147	1735/1736	1.266.223	140
1148	1736/1737	1.264.660	140
1149	1737/1738	1.262.810	140
1150	1738/1739	1.262.810	140
1151	1739/1740	0	140
1152	1740/1741	1.262.810	140
1153	1741/1742	1.262.810	140
1154	1741/1742	1.262.810	140
1155	1742/1743	1.262.810	140
1156	1743/1744	1.262.810	140
1159	1746/1747	1.262.810	140
1169	1756	0	140
1170	1757/1758	1.245.745	138
1171	1758	1.245.745	138

1173	1760/1761	1.291.680	143
1175	1762/1763	1.294.820	143
1176	1763	0	141
1177	1764	1.295.370	143
1178	1765/1766	1.294.740	143
1179	1766/1767	1.292.930	143
1181	1768/1769	1.295.161	143
1183	1770/1771	1.295.161	143
1185	1772/1773	1.295.161	143
1186	1773/1774	1.295.161	143
1187	1774/1774	1.295.161	143
1189	1775/1776	1.295.161	143
1191	1777/1778	1.295.161	143
1192	1778/1779	1.295.161	143
1193	1779/1780	1.298.652	144
1194	1780/1781	1.295.161	143
1195	1781/1782	1.295.161	143
1196	1782/1783	1.295.161	143
1197	1783/1784	1.298.652	144
1198	1784/1785	1.295.161	143
1199	1785/1786	1.295.740	143
1200	1786/1787	1.299.232	144
1201	1787/1788	1.302.743	144
1202	1788/1789	1.299.242	144
1204	1790/1791	752.930	83
1205	1791/1792	1.295.740	143
1206	1791/1792	1.295.740	143
1208	1794/1795	1.295.740	143
1209	1795/1796	1.295.740	143
1210	1796/1797	1.295.840	143
1211	1797/1798	1.295.740	143
1212	1798/1799	1.295.740	143
1213	1799/1800	1.295.740	143
1214	1800/1801	1.295.740	143
1215	1801/1802	1.295.740	143
1216	1802/1803	1.295.740	143
1217	1803/1804	1.295.740	143
1218	1804/1805	1.295.740	143
1219	1805/1806	1.295.740	143
1223	1808/1809	1.295.740	143

1224	1809/1810	1.295.740	143
1225	1810/1811	1.295.740	143
1226	1811/1812	1.295.740	143
1230	1815/1816	1.295.740	143
1231	1816/1817	1.295.740	143
1232	1817/1818	1.295.740	143
1233	1818/1819	1.295.740	143
1234	1819/1820	1.295.740	143
1235	1820/1821	1.295.740	143
1236	1821/1822	1.295.740	143
1237	1822/1823	1.295.740	143
1238	1823/1824	1.295.740	143
1239	1824/1825	1.295.740	143
1240	1825/1826	1.295.740	143

Toplam Gider ve Endeks Değerleri			
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Toplam Gider	Endeks
998	1589/1590	4.287.550	100
1000	1590/1591	3.735.567	87
1001	1592/1593	2.796.882	65
1002	1593/1594	3.304.277	77
1003	1594/1595	3.115.168	73
1004	1595/1596	3.410.868	80
1005	1596/1597	3.541.946	83
1006	1597/1599	4.550.364	106
1007	1599/1600	3.273.902	76
1009	1601/1601	3.322.407	77
1026	1617	1.968.570	46
1027	1618	1.968.570	46
1076	1665/?	697.095	16
1078	1668/1669	2.902.584	68
1080	1670/1671	3.650.520	85
1097	1686/1687	5.227.671	122
1098	1687/1688	3.615.915	84
1099	1688/1689	3.120.563	73
1100	1689/1690	2.582.752	60
1102	1691/1692	4.426.810	103
1103	1692/1693	3.746.387	87
1104	1693/1694	3.309.370	77

1105	1694/1695	3.650.019	85
1106	1695/1696	3.602.208	84
1107	1696/1697	3.505.900	82
1108	1697/1698	595.070	14
1109	1698/1699	3.131.728	73
1110	1699/1700	3.146.672	73
1111	1700/1701	3.151.954	74
1112	1701/1702	3.054.187	71
1113	1702/1703	3.040.343	71
1114	1703/1704	2.943.657	69
1116	1705/1706	3.131.728	73
1117	1706/1707	3.146.672	73
1118	1707/1708	3.151.954	74
1119	1708/1709	3.054.187	71
1121	1709/1710	3.040.343	71
1122	1710/1711	2.943.657	69
1123	1711/1712	3.030.957	71
1124	1712/1713	3.036.614	71
1125	1713/1714	3.280.994	77
1126	1714/1715	3.344.598	78
1127	1715/1716	3.204.585	75
1128	1716/1717	3.119.096	73
1129	1717/1718	3.119.096	73
1130	1718/1719	3.136.808	73
1131	1719/1720	3.211.120	75
1132	1720/1721	3.259.908	76
1133	1721/1722	3.195.697	75
1134	1722/1723	3.160.107	74
1135	1723/1724	3.085.938	72
1136	1725/1725	3.154.898	74
1137	1725/1726	3.309.267	77
1138	1726/1727	3.242.720	76
1139	1727/1728	3.125.416	73
1140	1728/1728	3.159.388	74
1141	1729/1730	0	73
1142	1730/1731	3.269.832	76
1143	1731/1732	3.742.788	87
1144	1732/1733	3.545.821	83
1145	1733/1734	3377209	79
1146	1734/1735	3.298.506	77

1147	1735/1736	3.315.599	77
1148	1736/1737	4.176.113	97
1149	1737/1738	3.412.227	80
1150	1738/1739	4.070.302	95
1151	1739/1740	0	95
1152	1740/1741	4.090.017	95
1153	1741/1742	4.153.792	97
1154	1741/1742	3.593.350	84
1155	1742/1743	3.593.350	84
1156	1743/1744	3.593.350	84
1159	1746/1747	3.692.998	86
1169	1756	0	80
1170	1757/1758	4.351.762	101
1171	1758	4.599.215	107
1173	1760/1761	3.872.675	90
1175	1762/1763	4.195.108	98
1176	1763	4.152.845	97
1177	1764	3.954.695	92
1178	1765/1766	3.874.296	90
1179	1766/1767	3.766.103	88
1181	1768/1769	3.579.948	83
1183	1770/1771	4.650.984	108
1185	1772/1773	6.833.711	159
1186	1773/1774	6582390	154
1187	1774/1774	6.428.115	150
1189	1775/1776	6.482.402	151
1191	1777/1778	5.208.727	121
1192	1778/1779	5.144.284,00	120
1193	1779/1780	5.053.004,00	118
1194	1780/1781	5.413.712,00	126
1195	1781/1782	5.048.576	118
1196	1782/1783	4.803.100	112
1197	1783/1784	5.438.744	127
1198	1784/1785	5.491.016	128
1199	1785/1786	5.196.026	121
1200	1786/1787	5.338.553	125
1201	1787/1788	5.581.870	130
1202	1788/1789	6.375.741	149
1204	1790/1791	3.602.308	84
1205	1791/1792	8.530.600	199

1206	1791/1792	8.473.499	198
1208	1794/1795	5.414.299	126
1209	1795/1796	0	172
1210	1796/1797	4.217.869	98
1211	1797/1798	3.753.689	88
1212	1798/1799	3.890.509	91
1213	1799/1800	4.762.747	111
1214	1800/1801	4.007.786	93
1215	1801/1802	4.091.229	95
1216	1802/1803	3.481.926	81
1217	1803/1804	4.140.962	97
1218	1804/1805	4.043.349	94
1219	1805/1806	4.215.778	98
1223	1808/1809	5.553.409	130
1224	1809/1810	5.433.603	127
1225	1810/1811	5.480.218	128
1226	1811/1812	5.451.193	127
1230	1815/1816	4.815.022	112
1231	1816/1817	4.815.022	112
1232	1817/1818	4.874.211	114
1233	1818/1819	4.874.211	114
1234	1819/1820	5.061.565	118
1235	1820/1821	5.140.460	120
1236	1821/1822	5.081.743	119
1237	1822/1823	5.000.185	117
1238	1823/1824	5.365.278	125
1239	1824/1825	5.180.000	121
1240	1825/1826	5.482.298	128

Yeniil Mukataası ve Endeks Değerleri			
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Yeniil	Endeks
998	1589/1590	5.034.005	100
1000	1590/1591	5.150.000	102
1001	1592/1593	5.958.060	118
1002	1593/1594	6.230.446	124
1003	1594/1595	6.164.476	122
1004	1595/1596	6.189.920	123
1005	1596/1597	1.700.000	34
1006	1597/1599	12.654.400	251

1007	1599/1600	5.710.850	113
1009	1601/1601	6.587.855	131
1026	1617	0	147
1027	1618	0	152
1076	1665/?	0	156
1078	1668/1669	2.500.000	50
1080	1670/1671	3.000.000	60
1097	1686/1687	3.000.000	60
1098	1687/1688	3.000.000	60
1099	1688/1689	3.000.000	60
1100	1689/1690	3.000.000	60
1102	1691/1692	2.928.000	58
1103	1692/1693	2.928.000	58
1104	1693/1694	3.001.000	60
1105	1694/1695	3.000.000	60
1106	1695/1696	3.000.000	60
1107	1696/1697	2.928.000	58
1108	1697/1698	2.700.000	54
1109	1698/1699	2.711.300	54
1110	1699/1700	3.021.600	60
1111	1700/1701	3.021.600	60
1112	1701/1702	3.021.600	60
1113	1702/1703	3.021.600	60
1114	1703/1704	3.021.600	60
1116	1705/1706	3.021.600	60
1117	1706/1707	3.025.380	60
1118	1707/1708	3.034.350	60
1119	1708/1709	3.043.200	60
1121	1709/1710	3.043.200	60
1122	1710/1711	3.000.000	60
1123	1711/1712	3.000.000	60
1124	1712/1713	3.000.000	60
1125	1713/1714	3.000.000	60
1126	1714/1715	3.000.000	60
1127	1715/1716	3.000.000	60
1128	1716/1717	3.125.000	62
1129	1717/1718	3.125.000	62
1130	1718/1719	3.000.000	60
1131	1719/1720	3.000.000	60
1132	1720/1721	3.000.000	60

1133	1721/1722	3.000.000	60
1134	1722/1723	3.000.000	60
1135	1723/1724	3.000.000	60
1136	1725/1725	3.000.000	60
1137	1725/1726	3.000.000	60
1138	1726/1727	3.000.000	60
1139	1727/1728	3.000.000	60
1140	1728/1728	3.000.000	60
1141	1729/1730	3.000.000	60
1142	1730/1731	3.000.000	60
1143	1731/1732	3.000.000	60
1144	1732/1733	3.000.000	60
1145	1733/1734	3000000	60
1146	1734/1735	3.000.000	60
1147	1735/1736	3.000.000	60
1148	1736/1737	3.000.000	60
1149	1737/1738	3.000.000	60
1150	1738/1739	3.000.000	60
1151	1739/1740	0	60
1152	1740/1741	3.000.000	60
1153	1741/1742	3.000.000	60
1154	1741/1742	3.000.000	60
1155	1742/1743	3.000.000	60
1156	1743/1744	3.000.000	60
1159	1746/1747	3.000.000	60
1169	1756	0	60
1170	1757/1758	3.000.000	60
1171	1758	3.000.000	60
1173	1760/1761	0	43
1175	1762/1763	0	42
1176	1763	0	41
1177	1764	0	41
1178	1765/1766	0	40
1179	1766/1767	0	39
1181	1768/1769	0	38
1183	1770/1771	0	38
1185	1772/1773	0	37
1186	1773/1774	0	36
1187	1774/1774	0	35
1189	1775/1776	0	35

1191	1777/1778	0	34
1192	1778/1779	0	33
1193	1779/1780	0	32
1194	1780/1781	0	32
1195	1781/1782	0	31
1196	1782/1783	0	30
1197	1783/1784	0	30
1198	1784/1785	0	29
1199	1785/1786	0	28
1200	1786/1787	0	27
1201	1787/1788	0	27
1202	1788/1789	0	26
1204	1790/1791	0	25
1205	1791/1792	0	24
1206	1791/1792	0	24
1208	1794/1795	0	23
1209	1795/1796	0	22
1210	1796/1797	0	21
1211	1797/1798	0	21
1212	1798/1799	0	20
1213	1799/1800	0	19
1214	1800/1801	0	18
1215	1801/1802	0	18
1216	1802/1803	0	17
1217	1803/1804	0	16
1218	1804/1805	0	15
1219	1805/1806	0	15
1223	1808/1809	0	14
1224	1809/1810	0	13
1225	1810/1811	0	13
1226	1811/1812	0	12
1230	1815/1816	0	11
1231	1816/1817	0	10
1232	1817/1818	0	10
1233	1818/1819	0	09
1234	1819/1820	0	08
1235	1820/1821	0	07
1236	1821/1822	0	07
1237	1822/1823	0	06
1238	1823/1824	0	05

1239	1824/1825	0	04
1240	1825/1826	0	04

Hamam-ı Atık Gelirleri ve Endeks Değerleri			
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Hamam-ı Atık	Endeks
998	1589/1590	27.693	100
1000	1590/1591	32.832	119
1001	1592/1593	38.828	140
1002	1593/1594	42.498	153
1003	1594/1595	39.000	141
1004	1595/1596	37.000	134
1005	1596/1597	33.833	122
1006	1597/1599	44.250	160
1007	1599/1600	31.000	112
1009	1601/1601	31.000	112
1026	1617	37.500	135
1027	1618	37.500	135
1076	1665/?	7500	113
1078	1668/1669	0	111
1080	1670/1671	35.000	126
1097	1686/1687	39.000	141
1098	1687/1688	36.000	130
1099	1688/1689	31.250	113
1100	1689/1690	21.325	77
1102	1691/1692	30.000	108
1103	1692/1693	32.500	117
1104	1693/1694	31.250	113
1105	1694/1695	31.250	113
1106	1695/1696	30.000	108
1107	1696/1697	31.128	112
1108	1697/1698	24.949	90
1109	1698/1699	24.000	87
1110	1699/1700	31.666	114
1111	1700/1701	30.833	111
1112	1701/1702	30.833	111
1113	1702/1703	30.833	111
1114	1703/1704	30.833	111
1116	1705/1706	30.833	111
1117	1706/1707	30.833	111

1118	1707/1708	30.833	111
1119	1708/1709	31.002	112
1121	1709/1710	30.000	108
1122	1710/1711	30.000	108
1123	1711/1712	32.500	117
1124	1712/1713	72.000	260
1125	1713/1714	33.000	119
1126	1714/1715	33.000	119
1127	1715/1716	33.000	119
1128	1716/1717	34.375	124
1129	1717/1718	34.375	124
1130	1718/1719	33.000	119
1131	1719/1720	35.950	130
1132	1720/1721	40.000	144
1133	1721/1722	40.000	144
1134	1722/1723	43.329	156
1135	1723/1724	40.000	144
1136	1725/1725	40.000	144
1137	1725/1726	40.000	144
1138	1726/1727	40.000	144
1139	1727/1728	40.000	144
1140	1728/1728	40.000	144
1141	1729/1730	40.000	144
1142	1730/1731	40.000	144
1143	1731/1732	40.000	144
1144	1732/1733	44.500	161
1145	1733/1734	40.000	144
1146	1734/1735	40.000	144
1147	1735/1736	44.667	161
1148	1736/1737	40.000	144
1149	1737/1738	40.000	144
1150	1738/1739	43.333	156
1151	1739/1740	0	156
1152	1740/1741	40.000	144
1153	1741/1742	43.334	156
1154	1741/1742	41.667	150
1155	1742/1743	40.000	144
1156	1743/1744	41.667	150
1159	1746/1747	43.334	156
1169	1756	0	151

1170	1757/1758	43.334	156
1171	1758	40.000	144
1173	1760/1761	43.334	156
1175	1762/1763	41.232	149
1176	1763	0	153
1177	1764	41.231	149
1178	1765/1766	41.320	149
1179	1766/1767	41.111	148
1181	1768/1769	41.231	149
1183	1770/1771	41.216	149
1185	1772/1773	41.220	149
1186	1773/1774	41.320	149
1187	1774/1774	41.320	149
1189	1775/1776	41.231	149
1191	1777/1778	41.231	149
1192	1778/1779	41.231,00	149
1193	1779/1780	41.345,00	149
1194	1780/1781	41.217,00	149
1195	1781/1782	41.230	149
1196	1782/1783	41.231	149
1197	1783/1784	41.342	149
1198	1784/1785	41.220	149
1199	1785/1786	41.119	148
1200	1786/1787	41.231	149
1201	1787/1788	41.342	149
1202	1788/1789	41.320	149
1204	1790/1791	23.893	86
1205	1791/1792	41.320	149
1206	1791/1792	41.320	149
1208	1794/1795	41.231	149
1209	1795/1796	41.231	149
1210	1796/1797	41.231	149
1211	1797/1798	41.231	149
1212	1798/1799	41.231	149
1213	1799/1800	41.231	149
1214	1800/1801	41.231	149
1215	1801/1802	41.231	149
1216	1802/1803	41.231	149
1217	1803/1804	41.231	149
1218	1804/1805	41.231	149

1219	1805/1806	41.231	149
1223	1808/1809	41.231	149
1224	1809/1810	41.231	149
1225	1810/1811	41.231	149
1226	1811/1812	41.231	149
1230	1815/1816	41.231	149
1231	1816/1817	41.231	149
1232	1817/1818	41.231	149
1233	1818/1819	41.231	149
1234	1819/1820	41.231	149
1235	1820/1821	41.231	149
1236	1821/1822	41.231	149
1237	1822/1823	41.231	149
1238	1823/1824	41.231	149
1239	1824/1825	41.231	149
1240	1825/1826	41.231	149

Hamam-ı Cedit Gelirleri ve Endeks Değerleri			
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Hamam-ı Cedit	Endeks
998	1589/1590	5.665	100
1000	1590/1591	64.000	100
1001	1592/1593	59.680	93
1002	1593/1594	60.000	94
1003	1594/1595	55.000	86
1004	1595/1596	49.000	77
1005	1596/1597	48.000	75
1006	1597/1599	61.417	96
1007	1599/1600	45.000	70
1009	1601/1601	45.000	70
1026	1617	53.751	84
1027	1618	53.751	84
1076	1665/?	11250	18
1078	1668/1669	50.900	80
1080	1670/1671	46.666	73
1097	1686/1687	32.500	51
1098	1687/1688	30.000	47
1099	1688/1689	31.250	49
1100	1689/1690	37.500	59
1102	1691/1692	30.000	47

1103	1692/1693	39.000	61
1104	1693/1694	37.500	59
1105	1694/1695	37.500	59
1106	1695/1696	36.000	56
1107	1696/1697	37.600	59
1108	1697/1698	31.167	49
1109	1698/1699	30.000	47
1110	1699/1700	42.218	66
1111	1700/1701	41.107	64
1112	1701/1702	46.250	72
1113	1702/1703	46.250	72
1114	1703/1704	46.250	72
1116	1705/1706	46.250	72
1117	1706/1707	43.166	67
1118	1707/1708	43.166	67
1119	1708/1709	43.404	68
1121	1709/1710	42.000	66
1122	1710/1711	32.000	50
1123	1711/1712	42.000	66
1124	1712/1713	30.000	47
1125	1713/1714	72.000	113
1126	1714/1715	76.000	119
1127	1715/1716	75.000	117
1128	1716/1717	78.125	122
1129	1717/1718	78.125	122
1130	1718/1719	85.200	133
1131	1719/1720	97.500	152
1132	1720/1721	96.000	150
1133	1721/1722	96.000	150
1134	1722/1723	100.034	156
1135	1723/1724	96.000	150
1136	1725/1725	101.000	158
1137	1725/1726	126.000	197
1138	1726/1727	126.000	197
1139	1727/1728	126.000	197
1140	1728/1728	126.000	197
1141	1729/1730	126.000	197
1142	1730/1731	126.000	197
1143	1731/1732	126.000	197
1144	1732/1733	137.750	215

1145	1733/1734	126.000	197
1146	1734/1735	126.000	197
1147	1735/1736	137.750	215
1148	1736/1737	126.000	197
1149	1737/1738	126.000	197
1150	1738/1739	136.500	213
1151	1739/1740	0	213
1152	1740/1741	126.000	197
1153	1741/1742	136.500	213
1154	1741/1742	131.250	205
1155	1742/1743	126.000	197
1156	1743/1744	131.250	205
1159	1746/1747	136.500	213
1169	1756	0	206
1170	1757/1758	136.500	213
1171	1758	126.000	197
1173	1760/1761	136.500	213
1175	1762/1763	129.850	203
1176	1763	0	208
1177	1764	129.850	203
1178	1765/1766	129.850	203
1179	1766/1767	129.500	202
1181	1768/1769	129.850	203
1183	1770/1771	129.850	203
1185	1772/1773	129.851	203
1186	1773/1774	129850	203
1187	1774/1774	129.850	203
1189	1775/1776	129.850	203
1191	1777/1778	129.850	203
1192	1778/1779	129.850	203
1193	1779/1780	130.200	203
1194	1780/1781	129.850	203
1195	1781/1782	129.850	203
1196	1782/1783	129.850	203
1197	1783/1784	130.200	203
1198	1784/1785	129.850	203
1199	1785/1786	129.500	202
1200	1786/1787	129.850	203
1201	1787/1788	130.200	203
1202	1788/1789	129.850	203

1204	1790/1791	64.750	101
1205	1791/1792	129.850	203
1206	1791/1792	129.850	203
1208	1794/1795	129.850	203
1209	1795/1796	129.850	203
1210	1796/1797	129.850	203
1211	1797/1798	129.850	203
1212	1798/1799	129.850	203
1213	1799/1800	129.850	203
1214	1800/1801	129.850	203
1215	1801/1802	129.850	203
1216	1802/1803	129.850	203
1217	1803/1804	129.850	203
1218	1804/1805	129.850	203
1219	1805/1806	129.850	203
1223	1808/1809	129.850	203
1224	1809/1810	129.850	203
1225	1810/1811	129.850	203
1226	1811/1812	129.850	203
1230	1815/1816	129.850	203
1231	1816/1817	129.850	203
1232	1817/1818	129.850	203
1233	1818/1819	129.850	203
1234	1819/1820	129.850	203
1235	1820/1821	129.850	203
1236	1821/1822	129.850	203
1237	1822/1823	129.850	203
1238	1823/1824	129.850	203
1239	1824/1825	129.850	203
1240	1825/1826	129.850	203

Havuzlu Hamam Gelirleri ve Endeks Değerleri			
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Havuzlu Hamam	Endeks
998	1589/1590	13.336	100
1000	1590/1591	8.000	60
1001	1592/1593	12.000	90
1002	1593/1594	12.000	90

1003	1594/1595	12.000	90
1004	1595/1596	12.000	90
1005	1596/1597	15.166	114
1006	1597/1599	11.580	87
1007	1599/1600	7.000	52
1009	1601/1601	60.000	450
1026	1617	5.003	38
1027	1618	5.003	38
1076	1665/?	3.750	28
1078	1668/1669	37.500	281
1080	1670/1671	66.666	500
1097	1686/1687	32.500	244
1098	1687/1688	30.000	225
1099	1688/1689	37.500	281
1100	1689/1690	28.125	211
1102	1691/1692	27.000	202
1103	1692/1693	29.250	219
1104	1693/1694	28.125	211
1105	1694/1695	28.125	211
1106	1695/1696	30.000	225
1107	1696/1697	31.128	233
1108	1697/1698	24.940	187
1109	1698/1699	24.000	180
1110	1699/1700	21.092	158
1111	1700/1701	31.857	239
1112	1701/1702	33.300	250
1113	1702/1703	33.300	250
1114	1703/1704	33.300	250

1116	1705/1706	33.300	250
1117	1706/1707	33.300	250
1118	1707/1708	33.306	250
1119	1708/1709	33.480	251
1121	1709/1710	32.100	241
1122	1710/1711	38.040	285
1123	1711/1712	41.210	309
1124	1712/1713	38.040	285
1125	1713/1714	38.004	285
1126	1714/1715	38.040	285
1127	1715/1716	38.000	285
1128	1716/1717	39.625	297
1129	1717/1718	39.625	297
1130	1718/1719	38.040	285
1131	1719/1720	41.600	312
1132	1720/1721	50.004	375
1133	1721/1722	50.004	375
1134	1722/1723	54.171	406
1135	1723/1724	50.000	375
1136	1725/1725	40.000	300
1137	1725/1726	50.000	375
1138	1726/1727	50.000	375
1139	1727/1728	50.000	375
1140	1728/1728	50.000	375
1141	1729/1730	50.000	375
1142	1730/1731	50.000	375
1143	1731/1732	50.000	375
1144	1732/1733	51.390	385

1145	1733/1734	51.380	385
1146	1734/1735	50.000	375
1147	1735/1736	54.161	406
1148	1736/1737	50.000	375
1149	1737/1738	50.000	375
1150	1738/1739	54.167	406
1151	1739/1740	54.167	406
1152	1740/1741	50.000	375
1153	1741/1742	54.167	406
1154	1741/1742	52.084	391
1155	1742/1743	50.000	375
1156	1743/1744	52.084	391
1159	1746/1747	54.167	406
1169	1756	52.501	394
1170	1757/1758	54.167	406
1171	1758	50.000	375
1173	1760/1761	54.167	406
1175	1762/1763	51.557	387
1176	1763	52.824	396
1177	1764	51.533	386
1178	1765/1766	51.531	386
1179	1766/1767	51.389	385
1181	1768/1769	51.533	386
1183	1770/1771	51.499	386
1185	1772/1773	51.537	386
1186	1773/1774	51.532	386
1187	1774/1774	51.522	386
1189	1775/1776	51.532	386

1191	1777/1778	51.532	386
1192	1778/1779	51.532	386
1193	1779/1780	51.671	387
1194	1780/1781	51.533	386
1195	1781/1782	51.531	386
1196	1782/1783	51.534	386
1197	1783/1784	51.670	387
1198	1784/1785	51.521	386
1199	1785/1786	51.389	385
1200	1786/1787	51.532	386
1201	1787/1788	51.668	387
1202	1788/1789	51.536	386
1204	1790/1791	51.556	387
1205	1791/1792	118.618	889
1206	1791/1792	118.618	889
1208	1794/1795	50.000	375
1209	1795/1796	50.000	375
1210	1796/1797	50.000	375
1211	1797/1798	50.000	375
1212	1798/1799	50.000	375
1213	1799/1800	50.000	375
1214	1800/1801	50.000	375
1215	1801/1802	50.000	375
1216	1802/1803	50.000	375
1217	1803/1804	50.000	375
1218	1804/1805	50.000	375
1219	1805/1806	50.000	375
1223	1808/1809	50.000	375

1224	1809/1810	50.000	375
1225	1810/1811	50.000	375
1226	1811/1812	50.000	375
1230	1815/1816	50.000	375
1231	1816/1817	50.000	375
1232	1817/1818	50.000	375
1233	1818/1819	50.000	375
1234	1819/1820	50.000	375
1235	1820/1821	50.000	375
1236	1821/1822	50.000	375
1237	1822/1823	50.000	375
1238	1823/1824	50.000	375
1239	1824/1825	50.000	375
1240	1825/1826	50.000	

Dikilitaş Hamamı Gelirleri ve Endeks Değerleri			
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Dikilitaş Hamamı	Endeks
998	1589/1590	105.000	100
1000	1590/1591	105.000	100
1001	1592/1593	105.000	100
1002	1593/1594	170.000	162
1003	1594/1595	170.000	162
1004	1595/1596	170.000	162
1005	1596/1597	119.165	113
1006	1597/1599	202.500	193
1007	1599/1600	136.000	130
1009	1601/1601	97.500	93
1026	1617	64.675	62

1027	1618	64.675	62
1076	1665/?	18.000	17
1078	1668/1669	60.000	57
1080	1670/1671	70.000	67
1097	1686/1687	86.658	83
1098	1687/1688	80.000	76
1099	1688/1689	83.325	79
1100	1689/1690	83.325	79
1102	1691/1692	80.000	76
1103	1692/1693	86.666	83
1104	1693/1694	83.325	79
1105	1694/1695	83.333	79
1106	1695/1696	80.000	76
1107	1696/1697	83.552	80
1108	1697/1698	62.140	59
1109	1698/1699	60.000	57
1110	1699/1700	75.533	72
1111	1700/1701	82.214	78
1112	1701/1702	82.214	78
1113	1702/1703	82.214	78
1114	1703/1704	82.222	78
1116	1705/1706	113.047	108
1117	1706/1707	113.047	108
1118	1707/1708	113.047	108
1119	1708/1709	115.260	110
1121	1709/1710	99.996	95
1122	1710/1711	99.996	95
1123	1711/1712	108.342	103

1124	1712/1713	99.999	95
1125	1713/1714	99.996	95
1126	1714/1715	100.000	95
1127	1715/1716	100.000	95
1128	1716/1717	104.167	99
1129	1717/1718	104.167	99
1130	1718/1719	100.008	95
1131	1719/1720	108.334	103
1132	1720/1721	100.000	95
1133	1721/1722	100.000	95
1134	1722/1723	108.342	103
1135	1723/1724	100.000	95
1136	1725/1725	100.000	95
1137	1725/1726	100.000	95
1138	1726/1727	100.000	95
1139	1727/1728	100.000	95
1140	1728/1728	100.000	95
1141	1729/1730	100.000	95
1142	1730/1731	100.000	95
1143	1731/1732	120.881	115
1144	1732/1733	162.500	155
1145	1733/1734	150.000	143
1146	1734/1735	150.000	143
1147	1735/1736	162.500	155
1148	1736/1737	150.000	143
1149	1737/1738	150.000	143
1150	1738/1739	162.500	155
1151	1739/1740	162.500	155

1152	1740/1741	150.000	143
1153	1741/1742	162.500	155
1154	1741/1742	162.500	155
1155	1742/1743	150.000	143
1156	1743/1744	150.000	143
1159	1746/1747	162.500	155
1169	1756	156.818	149
1170	1757/1758	162.500	155
1171	1758	150.000	143
1173	1760/1761	108.334	103
1175	1762/1763	154.592	147
1176	1763	140.919	134
1177	1764	154.577	147
1178	1765/1766	154.583	147
1179	1766/1767	154.162	147
1181	1768/1769	154.593	147
1183	1770/1771	148.670	142
1185	1772/1773	154.590	147
1186	1773/1774	154.577	147
1187	1774/1774	154.583	147
1189	1775/1776	154.583	147
1191	1777/1778	154.583	147
1192	1778/1779	142.083	135
1193	1779/1780	155.001	148
1194	1780/1781	154.583	147
1195	1781/1782	154.583	147
1196	1782/1783	154.584	147
1197	1783/1784	155.000	148

1198	1784/1785	154.583	147
1199	1785/1786	154.167	147
1200	1786/1787	154.583	147
1201	1787/1788	155.000	148
1202	1788/1789	154.583	147
1204	1790/1791	89.580	85
1205	1791/1792	154.583	147
1206	1791/1792	154.582	147
1208	1794/1795	154.583	147
1209	1795/1796	154.583	147
1210	1796/1797	154.583	147
1211	1797/1798	154.583	147
1212	1798/1799	154.583	147
1213	1799/1800	154.583	147
1214	1800/1801	154.583	147
1215	1801/1802	154.583	147
1216	1802/1803	154.583	147
1217	1803/1804	154.583	147
1218	1804/1805	154.583	147
1219	1805/1806	154.583	147
1223	1808/1809	154.583	147
1224	1809/1810	154.584	147
1225	1810/1811	154.584	147
1226	1811/1812	154.584	147
1230	1815/1816	154.584	147
1231	1816/1817	154.584	147
1232	1817/1818	154.584	147
1233	1818/1819	154.584	147

1234	1819/1820	154.584	147
1235	1820/1821	154.584	147
1236	1821/1822	154.584	147
1237	1822/1823	154.584	147
1238	1823/1824	154.584	147
1239	1824/1825	154.584	147
1240	1825/1826	154.584	147

Cizye Gelirleri ve Endeks Değerleri			
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Cizye	Endeks
998	1589/1590	58.630	100
1000	1590/1591	58.020	99
1001	1592/1593	77.385	132
1002	1593/1594	81.450	139
1003	1594/1595	87.105	149
1004	1595/1596	118.675	202
1005	1596/1597	60.000	102
1006	1597/1599	103.040	176
1007	1599/1600	207.508	354
1009	1601/1601	374.492	639
1026	1617	18.350	31
1027	1618	18.350	31
1076	1665/?	0	253
1078	1668/1669	183.000	312
1080	1670/1671	187.000	319
1097	1686/1687	215.000	367
1098	1687/1688	293.000	500
1099	1688/1689	255.900	436
1100	1689/1690	268.000	457
1102	1691/1692	498.000	849
1103	1692/1693	490.000	836
1104	1693/1694	588.280	1.003
1105	1694/1695	599.000	1.022

1106	1695/1696	595.070	1.015
1107	1696/1697	605.090	1.032
1108	1697/1698	599.000	1.022
1109	1698/1699	620.000	1.057
1110	1699/1700	616.100	1.051
1111	1700/1701	599.000	1.022
1112	1701/1702	599.000	1.022
1113	1702/1703	599.000	1.022
1114	1703/1704	599.000	1.022
1116	1705/1706	611.990	1.044
1117	1706/1707	611.990	1.044
1118	1707/1708	611.990	1.044
1119	1708/1709	611.990	1.044
1121	1709/1710	611.990	1.044
1122	1710/1711	611.990	1.044
1123	1711/1712	611.990	1.044
1124	1712/1713	611.990	1.044
1125	1713/1714	611.990	1.044
1126	1714/1715	611.990	1.044
1127	1715/1716	0	0
1128	1716/1717	0	0
1129	1717/1718	0	0
1130	1718/1719	0	0
1131	1719/1720	0	0
1132	1720/1721	0	0
1133	1721/1722	0	0
1134	1722/1723	0	0
1135	1723/1724	0	0
1136	1725/1725	0	0
1137	1725/1726	0	0
1138	1726/1727	0	0
1139	1727/1728	0	0
1140	1728/1728	0	0
1141	1729/1730	0	0
1142	1730/1731	0	0
1143	1731/1732	0	0
1144	1732/1733	0	0
1145	1733/1734	0	0
1146	1734/1735	0	0
1147	1735/1736	0	0

1148	1736/1737	0	0
1149	1737/1738	0	0
1150	1738/1739	0	0
1151	1739/1740	0	0
1152	1740/1741	0	0
1153	1741/1742	0	0
1154	1741/1742	0	0
1155	1742/1743	0	0
1156	1743/1744	0	0
1159	1746/1747	0	0
1169	1756	0	0
1170	1757/1758	0	0
1171	1758	0	0
1173	1760/1761	0	0
1175	1762/1763	0	0
1176	1763	0	0
1177	1764	0	0
1178	1765/1766	0	0
1179	1766/1767	0	0
1181	1768/1769	0	0
1183	1770/1771	0	0
1185	1772/1773	0	0
1186	1773/1774	0	0
1187	1774/1774	0	0
1189	1775/1776	0	0
1191	1777/1778	0	0
1192	1778/1779	0	0
1193	1779/1780	0	0
1194	1780/1781	0	0
1195	1781/1782	0	0
1196	1782/1783	0	0
1197	1783/1784	0	0
1198	1784/1785	0	0
1199	1785/1786	0	0
1200	1786/1787	0	0
1201	1787/1788	0	0
1202	1788/1789	0	0
1204	1790/1791	0	0
1205	1791/1792	0	0
1206	1791/1792	0	0

1208	1794/1795	0	0
1209	1795/1796	0	0
1210	1796/1797	0	0
1211	1797/1798	0	0
1212	1798/1799	0	0
1213	1799/1800	0	0
1214	1800/1801	0	0
1215	1801/1802	0	0
1216	1802/1803	0	0
1217	1803/1804	0	0
1218	1804/1805	0	0
1219	1805/1806	0	0
1223	1808/1809	0	0
1224	1809/1810	0	0
1225	1810/1811	0	0
1226	1811/1812	0	0
1230	1815/1816	0	0
1231	1816/1817	0	0
1232	1817/1818	0	0
1233	1818/1819	0	0
1234	1819/1820	0	0
1235	1820/1821	0	0
1236	1821/1822	0	0
1237	1822/1823	0	0
1238	1823/1824	0	0
1239	1824/1825	0	0
1240	1825/1826	0	0

Kira Gelirleri ve Endeks Değerleri			
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Kira Gelirleri	Endeks
998	1589/1590	599.576	100
1000	1590/1591	515.000	86
1001	1592/1593	500.698	84
1002	1593/1594	537.155	90
1003	1594/1595	534.470	89
1004	1595/1596	490.586	82
1005	1596/1597	453.163	76
1006	1597/1599	688.591	115
1007	1599/1600	457.832	76

1009	1601/1601	363.600	61
1026	1617	273.913	46
1027	1618	273.913	46
1076	1665/?	126.809	21
1078	1668/1669	333.819	56
1080	1670/1671	401.357	67
1097	1686/1687	383.076	64
1098	1687/1688	370.112	62
1099	1688/1689	380.730	63
1100	1689/1690	309.130	52
1102	1691/1692	600.480	100
1103	1692/1693	325.733	54
1104	1693/1694	312.017	52
1105	1694/1695	308.032	51
1106	1695/1696	302.168	50
1107	1696/1697	313.032	52
1108	1697/1698	270.313	45
1109	1698/1699	260.184	43
1110	1699/1700	320.317	53
1111	1700/1701	309.898	52
1112	1701/1702	323.684	54
1113	1702/1703	320.698	53
1114	1703/1704	320.606	53
1116	1705/1706	352.151	59
1117	1706/1707	349.864	58
1118	1707/1708	346.864	58
1119	1708/1709	350.798	59
1121	1709/1710	316.732	53
1122	1710/1711	324.700	54
1123	1711/1712	357.717	60
1124	1712/1713	365.700	61
1125	1713/1714	364.068	61
1126	1714/1715	364.100	61
1127	1715/1716	351.111	59
1128	1716/1717	382.335	64
1129	1717/1718	382.335	64
1130	1718/1719	377.468	63
1131	1719/1720	403.228	67
1132	1720/1721	405.848	68
1133	1721/1722	405.848	68

1134	1722/1723	437.838	73
1135	1723/1724	405.740	68
1136	1725/1725	410.860	69
1137	1725/1726	435.932	73
1138	1726/1727	441.956	74
1139	1727/1728	441.956	74
1140	1728/1728	399.860	67
1141	1729/1730	336.188	56
1142	1730/1731	450.388	75
1143	1731/1732	404.869	68
1144	1732/1733	527.795	88
1145	1733/1734	488880	82
1146	1734/1735	490.356	82
1147	1735/1736	531.697	89
1148	1736/1737	495.756	83
1149	1737/1738	990.560	165
1150	1738/1739	521.060	87
1151	1739/1740	0	127
1152	1740/1741	491.640	82
1153	1741/1742	538.221	90
1154	1741/1742	514.691	86
1155	1742/1743	491.160	82
1156	1743/1744	514.691	86
1159	1746/1747	498.323	83
1169	1756	0	83
1170	1757/1758	695.682	116
1171	1758	665.181	111
1173	1760/1761	645.936	108
1175	1762/1763	680.832	114
1176	1763		114
1177	1764	0	114
1178	1765/1766	680.792	114
1179	1766/1767	680.795	113
1181	1768/1769	679.848	114
1183	1770/1771	681.543	97
1185	1772/1773	581.793	132
1186	1773/1774	789.728	132
1187	1774/1774	789.800	128
1189	1775/1776	769.982	121
1191	1777/1778	723.807	121

1192	1778/1779	723.806	119
1193	1779/1780	711.307,00	112
1194	1780/1781	670.828,00	104
1195	1781/1782	624.511,50	112
1196	1782/1783	673.585	112
1197	1783/1784	673.770	112
1198	1784/1785	673.653	112
1199	1785/1786	673.455	127
1200	1786/1787	758.583	113
1201	1787/1788	677.769	116
1202	1788/1789	693.351	116
1204	1790/1791	396.174	66
1205	1791/1792	817.694	136
1206	1791/1792	890.698	149
1208	1794/1795	691.815	115
1209	1795/1796	1.145.537	191
1210	1796/1797	692.536	116
1211	1797/1798	687.136	115
1212	1798/1799	687.134	115
1213	1799/1800	687.096	115
1214	1800/1801	636.056	106
1215	1801/1802	669.136	112
1216	1802/1803	667.165	111
1217	1803/1804	668.140	111
1218	1804/1805	670.996	112
1219	1805/1806	669.136	112
1223	1808/1809	602.817	101
1224	1809/1810	681.260	114
1225	1810/1811	763.327	127
1226	1811/1812	652.797	109
1230	1815/1816	1.391.017	232
1231	1816/1817	1.391.017	232
1232	1817/1818	1.602.017	267
1233	1818/1819	1.602.017	267
1234	1819/1820	1.602.013	267
1235	1820/1821	1.656.017	276
1236	1821/1822	1.606.012	268
1237	1822/1823	1.602.017	267
1238	1823/1824	1.604.917	268
1239	1824/1825	1.601.967	267

1240	1825/1826	1.602.017	267
------	-----------	-----------	-----

el-Mukataat Gelirleri ve Endeks Değerleri			
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	el-Mukataat	Endeks
998	1589/1590	0	100
1000	1590/1591	0	100
1001	1592/1593	0	100
1002	1593/1594	0	101
1003	1594/1595	0	101
1004	1595/1596	0	101
1005	1596/1597	0	101
1006	1597/1599	0	101
1007	1599/1600	0	101
1009	1601/1601	0	102
1026	1617	0	102
1027	1618	0	102
1076	1665/?	0	102
1078	1668/1669	0	102
1080	1670/1671	0	102
1097	1686/1687	0	103
1098	1687/1688	0	103
1099	1688/1689	0	103
1100	1689/1690	3.332.450	108
1102	1691/1692	3.139.810	102
1103	1692/1693	3.089.435	100
1104	1693/1694	3.276.710	106
1105	1694/1695	3.239.825	105
1106	1695/1696	3.260.825	106
1107	1696/1697	3.226.925	105
1108	1697/1698	2.946.350	96
1109	1698/1699	2.963.250	96
1110	1699/1700	3.277.382	107
1111	1700/1701	3.277.382	107
1112	1701/1702	3.282.790	107
1113	1702/1703	3.278.970	107
1114	1703/1704	3.273.070	106
1116	1705/1706	3.282.170	107
1117	1706/1707	3.291.650	107
1118	1707/1708	3.291.820	107

1119	1708/1709	3.300.870	107
1121	1709/1710	3.299.170	107
1122	1710/1711	3.246.800	106
1123	1711/1712	3.275.070	106
1124	1712/1713	3.280.150	107
1125	1713/1714	3.276.355	106
1126	1714/1715	3.276.194	106
1127	1715/1716	3.373.610	110
1128	1716/1717	3.489.420	113
1129	1717/1718	3.489.420	113
1130	1718/1719	3.348.920	109
1131	1719/1720	3.352.140	109
1132	1720/1721	3.334.140	108
1133	1721/1722	3.342.380	109
1134	1722/1723	3.363.700	109
1135	1723/1724	3.348.140	109
1136	1725/1725	3.347.540	109
1137	1725/1726	3.350.540	109
1138	1726/1727	3.339.780	109
1139	1727/1728	3.336.140	108
1140	1728/1728	3.324.140	108
1141	1729/1730	3.324.041	108
1142	1730/1731	3.342.940	109
1143	1731/1732	3.330.340	108
1144	1732/1733	3.377.055	110
1145	1733/1734	3.399.205	110
1146	1734/1735	3.417.505	111
1147	1735/1736	3.393.500	110
1148	1736/1737	3.339.567	109
1149	1737/1738	3.340.827	109
1150	1738/1739	3.346.887	109
1151	1739/1740	0	108
1152	1740/1741	3.411.687	111
1153	1741/1742	3.451.239	112
1154	1741/1742	3.428.463	111
1155	1742/1743	3.425.687	111
1156	1743/1744	3.428.463	111
1159	1746/1747	3.381.687	110
1169	1756	0	110
1170	1757/1758	3.276.000	106

1171	1758	3.174.000	103
1173	1760/1761	2.788.320	91
1175	1762/1763	2.788.320	91
1176	1763	0	91
1177	1764	2.788.320	91
1178	1765/1766	2.788.320	91
1179	1766/1767	2.788.320	91
1181	1768/1769	2.788.320	91
1183	1770/1771	2.788.320	91
1185	1772/1773	2.788.320	91
1186	1773/1774	2.788.320	91
1187	1774/1774	2.788.320	91
1189	1775/1776	2.788.320	91
1191	1777/1778	2.788.320	91
1192	1778/1779	2.788.320	91
1193	1779/1780	2.788.320	91
1194	1780/1781	2.788.320	91
1195	1781/1782	2.788.320	91
1196	1782/1783	2.788.320	91
1197	1783/1784	2.788.320	91
1198	1784/1785	2.788.320	91
1199	1785/1786	2.788.320	91
1200	1786/1787	2.788.320	91
1201	1787/1788	2.788.320	91
1202	1788/1789	2.788.320	91
1204	1790/1791	0	91
1205	1791/1792	2.788.320	91
1206	1791/1792	2.788.320	91
1208	1794/1795	2.788.320	91
1209	1795/1796	2.788.320	91
1210	1796/1797	2.788.320	91
1211	1797/1798	2.788.220	91
1212	1798/1799	2.788.220	91
1213	1799/1800	2.788.320	91
1214	1800/1801	2.788.220	91
1215	1801/1802	2.788.220	91
1216	1802/1803	2.788.220	91
1217	1803/1804	2.788.220	91
1218	1804/1805	2.788.220	91
1219	1805/1806	2.788.220	91

1223	1808/1809	2.788.220	91
1224	1809/1810	2.788.220	91
1225	1810/1811	2.788.220	91
1226	1811/1812	2.788.220	91
1230	1815/1816	2.788.220	91
1231	1816/1817	2.788.220	91
1232	1817/1818	2.788.220	91
1233	1818/1819	2.788.220	91
1234	1819/1820	2.788.220	91
1235	1820/1821	2.788.220	91
1236	1821/1822	2.788.220	91
1237	1822/1823	2.788.320	91
1238	1823/1824	2.788.320	91
1239	1824/1825	2.788.320	91
1240	1825/1826	2.788.320	91

Toplam Yıllık Gelir ve Endeks Değerleri

Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Toplam Yıllık Gelir	Endeks
998	1589/1590	6.219.563	100
1000	1590/1591	6.367.784	102
1001	1592/1593	7.287.151	117
1002	1593/1594	7.562.606	122
1003	1594/1595	7.487.780	120
1004	1595/1596	7.403.360	119
1005	1596/1597	3.068.410	49
1006	1597/1599	14.425.428	232
1007	1599/1600	7.261.882	117
1009	1601/1601	7.791.776	125
1026	1617	1.958.861	31
1027	1618	1.958.861	31
1076	1665/?	108.970	02
1078	1668/1669	3.351.623	54
1080	1670/1671	3.450.044	55
1097	1686/1687	3.983.076	64
1098	1687/1688	3.729.228	60
1099	1688/1689	3.731.539	60
1100	1689/1690	3.653.280	59
1102	1691/1692	3.960.989	64
1103	1692/1693	3.917.488	63
1104	1693/1694	4.238.045	68
1105	1694/1695	4.176.007	67

1106	1695/1696	3.162.278	51
1107	1696/1697	4.149.467	67
1108	1697/1698	3.844.859	62
1109	1698/1699	3.863.729	62
1110	1699/1700	4.254.334	68
1111	1700/1701	4.219.280	68
1112	1701/1702	4.221.499	68
1113	1702/1703	4.234.368	68
1114	1703/1704	4.253.381	68
1116	1705/1706	4.559.836	73
1117	1706/1707	4.265.404	69
1118	1707/1708	4.250.374	68
1119	1708/1709	5.823.658	94
1121	1709/1710	4.227.840	68
1122	1710/1711	2.193.460	35
1123	1711/1712	4.244.777	68
1124	1712/1713	4.277.934	69
1125	1713/1714	4.257.129	68
1126	1714/1715	3.255.578	52
1127	1715/1716	3.767.420	61
1128	1716/1717	3.921.755	63
1129	1717/1718	3.921.755	63
1130	1718/1719	3.746.988	60
1131	1719/1720	3.764.601	61
1132	1720/1721	3.988.188	64
1133	1721/1722	3.785.477	61
1134	1722/1723	3.824.895	61
1135	1723/1724	3.765.618	61
1136	1725/1725	3.805.250	61
1137	1725/1726	3.914.167	63
1138	1726/1727	4.180.040	67
1139	1727/1728	3.778.096	61
1140	1728/1728	3.834.955	62
1141	1729/1730	3.778.923	61
1142	1730/1731	3.889.512	63
1143	1731/1732	4.820.209	78
1144	1732/1733	4.112.653	66
1145	1733/1734	3.933.376	63
1146	1734/1735	4.033.212	65
1147	1735/1736	4.050.358	65

1148	1736/1737	3.838.477	62
1149	1737/1738	4.031.907	65
1150	1738/1739	4.003.481	64
1151	1739/1740	0	64
1152	1740/1741	3.989.608	64
1153	1741/1742	4.698.036	76
1154	1741/1742	4.383.580	70
1155	1742/1743	3.977.170	64
1156	1743/1744	4.383.580	70
1159	1746/1747	4.015.604	65
1169	1756	0	65
1170	1757/1758	4.477.975	72
1171	1758	4.103.721	66
1173	1760/1761	3.471.318	56
1175	1762/1763	3.563.862	57
1176	1763	3.549.144	57
1177	1764	3.678.225	59
1178	1765/1766	3.653.496	59
1179	1766/1767	3.542.275	57
1181	1768/1769	3.484.343	56
1183	1770/1771	3.901.844	63
1185	1772/1773	3.668.634	59
1186	1773/1774	7056045	113
1187	1774/1774	7.077.302	114
1189	1775/1776	7.094.936	114
1191	1777/1778	5.354.235	86
1192	1778/1779	5.084.249,00	82
1193	1779/1780	5.129.256,00	82
1194	1780/1781	4.974.168,00	80
1195	1781/1782	5.114.172	82
1196	1782/1783	4.867.119	78
1197	1783/1784	4.221.083	68
1198	1784/1785	3.542.882	57
1199	1785/1786	3.582.882	58
1200	1786/1787	3.513.844	56
1201	1787/1788	5.267.323	85
1202	1788/1789	4.955.603	80
1204	1790/1791	3.396.174	55
1205	1791/1792	5.046.014	81
1206	1791/1792	4.883.639	79

1208	1794/1795	5.009.467	81
1209	1795/1796	4.948.320	80
1210	1796/1797	3.856.520	62
1211	1797/1798	3.890.312	63
1212	1798/1799	3.475.354	56
1213	1799/1800	3.498.109	56
1214	1800/1801	3.451.660	55
1215	1801/1802	3.457.456	56
1216	1802/1803	3.455.485	56
1217	1803/1804	3.460.237	56
1218	1804/1805	3.459.216	56
1219	1805/1806	3.457.356	56
1223	1808/1809	3.393.821	55
1224	1809/1810	3.469.480	56
1225	1810/1811	3.551.547	57
1226	1811/1812	3.441.017	55
1230	1815/1816	4.287.257	69
1231	1816/1817	4.287.257	69
1232	1817/1818	4.405.957	71
1233	1818/1819	4.405.957	71
1234	1819/1820	4.390.237	71
1235	1820/1821	4.444.237	71
1236	1821/1822	4.394.232	71
1237	1822/1823	4.390.337	71
1238	1823/1824	4.393.237	71
1239	1824/1825	4.390.187	71
1240	1825/1826	4.390.337	71

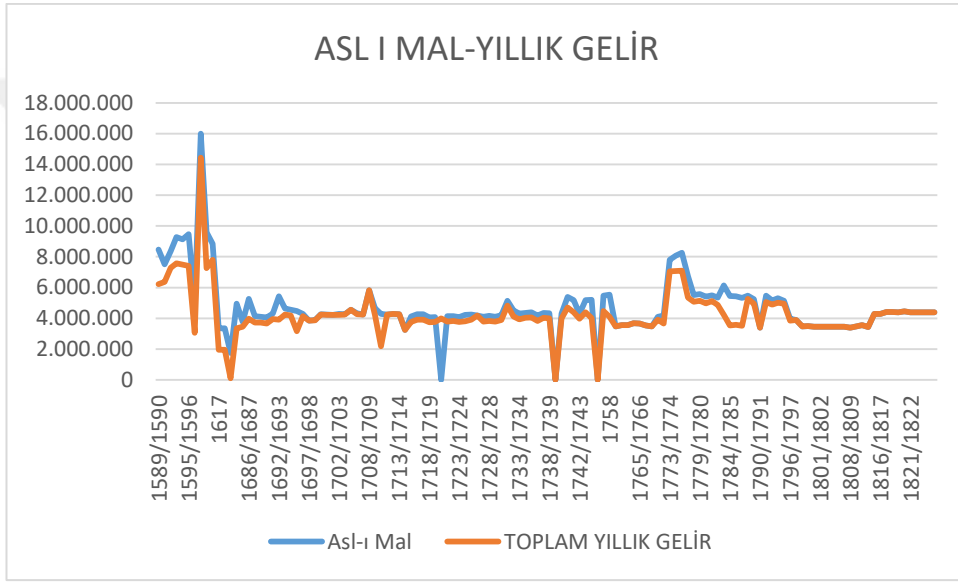
Aslı Mal İçinde O Yıla Ait Yıllık Gelirin Oranı				
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Aslı Mal	Toplam Yıllık Gelir	Yüzde
998	1589/1590	8.464.119	6.219.563	26,5
1000	1589/1591	7.514.653	6.367.784	15,3
1001	1592/1593	8.366.241	7.287.151	12,9
1002	1593/1594	9.268.206	7.562.606	18,4
1003	1594/1595	9.126.709	7.487.780	18,0
1004	1595/1596	9.454.901	7.403.360	21,7
1005	1596/1597	5.112.443	3.068.410	40,0

1006	1597/1599	15.995.925	14.425.428	9,8
1007	1599/1600	9.597.443	7.261.882	24,3
1009	1601/1601	8.848.120	7.791.776	11,9
1026	1617	3.344.774	1.958.861	41,4
1027	1618	3.344.774	1.958.861	41,4
1076	1665/OKUNMUYO R	1.748.367	108.970	93,8
1078	1668/1669	4.944.119	3.351.623	32,2
1080	1670/1671	3.770.744	3.450.044	8,5
1097	1686/1687	5.258.826	3.983.076	24,3
1098	1687/1688	4.137.088	3.729.228	9,9
1099	1688/1689	4.107.639	3.731.539	9,2
1100	1689/1690	4.051.885	3.653.280	9,8
1102	1691/1692	4.300.249	3.960.989	7,9
1103	1692/1693	5.436.468	3.917.488	27,9
1104	1693/1694	4.642.710	4.238.045	8,7
1105	1694/1695	4.547.652	4.176.007	8,2
1106	1695/1696	4.480.091	3.162.278	29,4
1107	1696/1697	4.292.537	4.149.467	3,3
1108	1697/1698	3.853.386	3.844.859	0,2
1109	1698/1699	3.881.729	3.863.729	0,5
1110	1699/1700	4.260.122	4.254.334	0,1
1111	1700/1701	4.246.300	4.219.280	0,6
1112	1701/1702	4.221.499	4.221.499	0,0
1113	1702/1703	4.284.430	4.234.368	1,2
1114	1703/1704	4.267.822	4.253.381	0,3
1116	1705/1706	4.559.836	4.559.836	0,0
1117	1706/1707	4.337.592	4.265.404	1,7
1118	1707/1708	4.250.374	4.250.374	0,0
1119	1708/1709	5.823.658	5.823.658	0,0
1121	1709/1710	4.658.436	4.227.840	9,2
1122	1710/1711	4.295.420	2.193.460	48,9
1123	1711/1712	4.244.777	4.244.777	0,0
1124	1712/1713	4.277.934	4.277.934	0,0
1125	1713/1714	4.257.129	4.257.129	0,0
1126	1714/1715	3.255.578	3.255.578	0,0
1127	1715/1716	4.118.531	3.767.420	8,5
1128	1716/1717	4.271.135	3.921.755	8,2
1129	1717/1718	4.271.135	3.921.755	8,2
1130	1718/1719	4.064.128	3.746.988	7,8

1131	1719/1720	4.082.241	3.764.601	7,8
1132	1720/1721	0	3.988.188	#SAYI/0 !
1133	1721/1722	4.145.117	3.785.477	8,7
1134	1722/1723	4.142.535	3.824.895	7,7
1135	1723/1724	4.088.766	3.765.618	7,9
1136	1725/1725	4.218.398	3.805.250	9,8
1137	1725/1726	4.246.587	3.914.167	7,8
1138	1726/1727	4.180.040	4.180.040	0,0
1139	1727/1728	4.095.736	3.778.096	7,8
1140	1728/1728	4.152.595	3.834.955	7,6
1141	1729/1730	4.096.563	3.778.923	7,8
1142	1730/1731	4.207.152	3.889.512	7,6
1143	1731/1732	5.137.849	4.820.209	6,2
1144	1732/1733	4.520.893	4.112.653	9,0
1145	1733/1734	4.314.529	3.933.376	8,8
1146	1734/1735	4.350.852	4.033.212	7,3
1147	1735/1736	4.393.998	4.050.358	7,8
1148	1736/1737	4.176.117	3.838.477	8,1
1149	1737/1738	4.349.547	4.031.907	7,3
1150	1738/1739	4.321.121	4.003.481	7,4
1151	1739/1740	0	0	#SAYI/0 !
1152	1740/1741	4.307.247	3.989.608	7,4
1153	1741/1742	5.395.676	4.698.036	12,9
1154	1741/1742	5.171.230	4.383.580	15,2
1155	1742/1743	4.294.790	3.977.170	7,4
1156	1743/1744	5.171.230	4.383.580	15,2
1159	1746/1747	5.192.988	4.015.604	22,7
1169	1756	0	0	#SAYI/0 !
1170	1757/1758	5.479.714	4.477.975	18,3
1171	1758	5.536.535	4.103.721	25,9
1173	1760/1761	3.471.318	3.471.318	0,0
1175	1762/1763	3.563.862	3.563.862	0,0
1176	1763	3.549.144	3.549.144	0,0
1177	1764	3.678.225	3.678.225	0,0
1178	1765/1766	3.653.496	3.653.496	0,0
1179	1766/1767	3.542.275	3.542.275	0,0
1181	1768/1769	3.484.343	3.484.343	0,0
1183	1770/1771	4.103.745	3.901.844	4,9

1185	1772/1773	4.189.253	3.668.634	12,4
1186	1773/1774	7.802.838	7.056.045	9,6
1187	1774/1774	8.062.540	7.077.302	12,2
1189	1775/1776	8.268.234	7.094.936	14,2
1191	1777/1778	6.750.569	5.354.235	20,7
1192	1778/1779	5.512.290,5 0	5.084.249	7,8
1193	1779/1780	5.567.297,5 0	5.129.256	7,9
1194	1780/1781	5.402.603,5 0	4.974.168	7,9
1195	1781/1782	5.500.372	5.114.172	7,0
1196	1782/1783	5.345.304	4.867.119	8,9
1197	1783/1784	6.127.268	4.221.083	31,1
1198	1784/1785	5.461.168	3.542.882	35,1
1199	1785/1786	5.428.303	3.582.882	34,0
1200	1786/1787	5.333.857	3.513.844	34,1
1201	1787/1788	5.472.012	5.267.323	3,7
1202	1788/1789	5.232.818	4.955.603	5,3
1204	1790/1791	3.396.174	3.396.174	0,0
1205	1791/1792	5.467.803	5.046.014	7,7
1206	1791/1792	5.158.689	4.883.639	5,3
1208	1794/1795	5.302.693	5.009.467	5,5
1209	1795/1796	5.142.626	4.948.320	3,8
1210	1796/1797	3.983.812	3.856.520	3,2
1211	1797/1798	3.890.312	3.890.312	0,0
1212	1798/1799	3.475.354	3.475.354	0,0
1213	1799/1800	3.498.109	3.498.109	0,0
1214	1800/1801	3.451.660	3.451.660	0,0
1215	1801/1802	3.457.456	3.457.456	0,0
1216	1802/1803	3.455.485	3.455.485	0,0
1217	1803/1804	3.460.237	3.460.237	0,0
1218	1804/1805	3.459.216	3.459.216	0,0
1219	1805/1806	3.457.356	3.457.356	0,0
1223	1808/1809	3.393.821	3.393.821	0,0
1224	1809/1810	3.469.480	3.469.480	0,0
1225	1810/1811	3.551.547	3.551.547	0,0
1226	1811/1812	3.441.017	3.441.017	0,0
1230	1815/1816	4.287.257	4.287.257	0,0
1231	1816/1817	4.287.257	4.287.257	0,0
1232	1817/1818	4.405.957	4.405.957	0,0

1233	1818/1819	4.405.957	4.405.957	0,0
1234	1819/1820	4.390.237	4.390.237	0,0
1235	1820/1821	4.444.237	4.444.237	0,0
1236	1821/1822	4.394.232	4.394.232	0,0
1237	1822/1823	4.390.337	4.390.337	0,0
1238	1823/1824	4.393.237	4.393.237	0,0
1239	1824/1825	4.390.187	4.390.187	0,0
1240	1825/1826	4.390.337	4.390.337	0,0

Asl-ı Mal Geliri İçinde Kira Gelirlerinin Oranı				
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Asl-ı Mal	Kira Gelirleri	Yüzde
998	1589/1590	8.464.119	599.576	7,1
1000	1589/1591	7.514.653	515.000	6,9
1001	1592/1593	8.366.241	500.698	6,0
1002	1593/1594	9.268.206	537.155	5,8
1003	1594/1595	9.126.709	534.470	5,9
1004	1595/1596	9.454.901	490.586	5,2
1005	1596/1597	5.112.443	453.163	8,9
1006	1597/1599	15.995.925	688.591	4,3
1007	1599/1600	9.597.443	457.832	4,8
1009	1601/1601	8.848.120	363.600	4,1

1026	1617	3.344.774	273.913	8,2
1027	1618	3.344.774	273.913	8,2
1076	1665/OKUNMUYOR	1.748.367	126.809	7,3
1078	1668/1669	4.944.119	333.819	6,8
1080	1670/1671	3.770.744	401.357	10,6
1097	1686/1687	5.258.826	383.076	7,3
1098	1687/1688	4.137.088	370.112	8,9
1099	1688/1689	4.107.639	380.730	9,3
1100	1689/1690	4.051.885	309.130	7,6
1102	1691/1692	4.300.249	600.480	14,0
1103	1692/1693	5.436.468	325.733	6,0
1104	1693/1694	4.642.710	312.017	6,7
1105	1694/1695	4.547.652	308.032	6,8
1106	1695/1696	4.480.091	302.168	6,7
1107	1696/1697	4.292.537	313.032	7,3
1108	1697/1698	3.853.386	270.313	7,0
1109	1698/1699	3.881.729	260.184	6,7
1110	1699/1700	4.260.122	320.317	7,5
1111	1700/1701	4.246.300	309.898	7,3
1112	1701/1702	4.221.499	323.684	7,7
1113	1702/1703	4.284.430	320.698	7,5
1114	1703/1704	4.267.822	320.606	7,5
1116	1705/1706	4.559.836	352.151	7,7
1117	1706/1707	4.337.592	349.864	8,1
1118	1707/1708	4.250.374	346.864	8,2
1119	1708/1709	5.823.658	350.798	6,0
1121	1709/1710	4.658.436	316.732	6,8
1122	1710/1711	4.295.420	324.700	7,6
1123	1711/1712	4.244.777	357.717	8,4
1124	1712/1713	4.277.934	365.700	8,5
1125	1713/1714	4.257.129	364.068	8,6

1126	1714/1715	3.255.578	364.100	11,2
1127	1715/1716	4.118.531	351.111	8,5
1128	1716/1717	4.271.135	382.335	9,0
1129	1717/1718	4.271.135	382.335	9,0
1130	1718/1719	4.064.128	377.468	9,3
1131	1719/1720	4.082.241	403.228	9,9
1132	1720/1721	4.305.828	405.848	9,4
1133	1721/1722	4.145.117	405.848	9,8
1134	1722/1723	4.142.535	437.838	10,6
1135	1723/1724	4.088.766	405.740	9,9
1136	1725/1725	4.218.398	410.860	9,7
1137	1725/1726	4.246.587	435.932	10,3
1138	1726/1727	4.180.040	441.956	10,6
1139	1727/1728	4.095.736	441.956	10,8
1140	1728/1728	4.152.595	399.860	9,6
1141	1729/1730	4.096.563	336.188	8,2
1142	1730/1731	4.207.152	450.388	10,7
1143	1731/1732	5.137.849	404.869	7,9
1144	1732/1733	4.520.893	527.795	11,7
1145	1733/1734	4.314.529	488.880	11,3
1146	1734/1735	4.350.852	490.356	11,3
1147	1735/1736	4.393.998	531.697	12,1
1148	1736/1737	4.176.117	495.756	11,9
1149	1737/1738	4.349.547	990.560	22,8
1150	1738/1739	4.321.121	521.060	12,1
1151	1739/1740	0	0	0
1152	1740/1741	4.307.247	491.640	11,4
1153	1741/1742	5.395.676	538.221	10,0
1154	1741/1742	5.171.230	514.691	10,0
1155	1742/1743	4.294.790	491.160	11,4
1156	1743/1744	5.171.230	514.691	10,0

1159	1746/1747	5.192.988	498.323	9,6
1169	1756	0	0	0
1170	1757/1758	5.479.714	695.682	12,7
1171	1758	5.536.535	665.181	12,0
1173	1760/1761	3.471.318	645.936	18,6
1175	1762/1763	3.563.862	680.832	19,1
1176	1763	3.549.144	0	0,0
1177	1764	3.678.225	680.792	18,5
1178	1765/1766	3.653.496	680.795	18,6
1179	1766/1767	3.542.275	679.848	19,2
1181	1768/1769	3.484.343	681.543	19,6
1183	1770/1771	4.103.745	581.793	14,2
1185	1772/1773	4.189.253	789.728	18,9
1186	1773/1774	7.802.838	789.800	10,1
1187	1774/1774	8.062.540	769.982	9,6
1189	1775/1776	8.268.234	723.807	8,8
1191	1777/1778	6.750.569	723.806	10,7
1192	1778/1779	5.512.290,50	711.307	12,9
1193	1779/1780	5.567.297,50	670.828	12,0
1194	1780/1781	5.402.603,50	624.511,5	11,6
1195	1781/1782	5.500.372	673.585	12,2
1196	1782/1783	5.345.304	673.770	12,6
1197	1783/1784	6.127.268	673.653	11,0
1198	1784/1785	5.461.168	673.455	12,3
1199	1785/1786	5.428.303	758.583	14,0
1200	1786/1787	5.333.857	677.769	12,7
1201	1787/1788	5.472.012	694.242	12,7
1202	1788/1789	5.232.818	693.351	13,3
1204	1790/1791	3.396.174	396.174	11,7
1205	1791/1792	5.467.803	817.694	15,0
1206	1791/1792	5.158.689	890.698	17,3

1208	1794/1795	5.302.693	691.815	13,0
1209	1795/1796	5.142.626	1.145.537	22,3
1210	1796/1797	3.983.812	692.536	17,4
1211	1797/1798	3.890.312	687.136	17,7
1212	1798/1799	3.475.354	687.134	19,8
1213	1799/1800	3.498.109	687.096	19,6
1214	1800/1801	3.451.660	636.056	18,4
1215	1801/1802	3.457.456	669.136	19,4
1216	1802/1803	3.455.485	667.165	19,3
1217	1803/1804	3.460.237	668.140	19,3
1218	1804/1805	3.459.216	670.996	19,4
1219	1805/1806	3.457.356	669.136	19,4
1223	1808/1809	3.393.821	602.817	17,8
1224	1809/1810	3.469.480	681.260	19,6
1225	1810/1811	3.551.547	763.327	21,5
1226	1811/1812	3.441.017	652.797	19,0
1230	1815/1816	4.287.257	1.391.017	32,4
1231	1816/1817	4.287.257	1.391.017	32,4
1232	1817/1818	4.405.957	1.602.017	36,4
1233	1818/1819	4.405.957	1.602.017	36,4
1234	1819/1820	4.390.237	1.602.013	36,5
1235	1820/1821	4.444.237	1.656.017	37,3
1236	1821/1822	4.394.232	1.606.012	36,5
1237	1822/1823	4.390.337	1.602.017	36,5
1238	1823/1824	4.393.237	1.604.917	36,5
1239	1824/1825	4.390.187	1.601.967	36,5
1240	1825/1826	4.390.337	1.602.017	36,5

Gelir-Kira Oranlaması				
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	O Yıla Ait Toplam Gelir	Kira Gelirleri	Oran ı
998	1589/1590	6.219.563	599.576	9,6
1000	1589/1591	6.367.784	515.000	8,1
1001	1592/1593	7.287.151	500.698	6,9
1002	1593/1594	7.562.606	537.155	7,1
1003	1594/1595	7.487.780	534.470	7,1
1004	1595/1596	7.403.360	490.586	6,6
1005	1596/1597	3.068.410	453.163	14,8
1006	1597/1599	14.425.428	688.591	4,8
1007	1599/1600	7.261.882	457.832	6,3
1009	1601/1601	7.791.776	363.600	4,7
1026	1617	1.958.861	273.913	14,0
1027	1618	1.958.861	273.913	14,0
1076	1665/OKUNMUYO R	108.970	126.809	116,4
1078	1668/1669	3.351.623	333.819	10,0
1080	1670/1671	3.450.044	401.357	11,6
1097	1686/1687	3.983.076	383.076	9,6

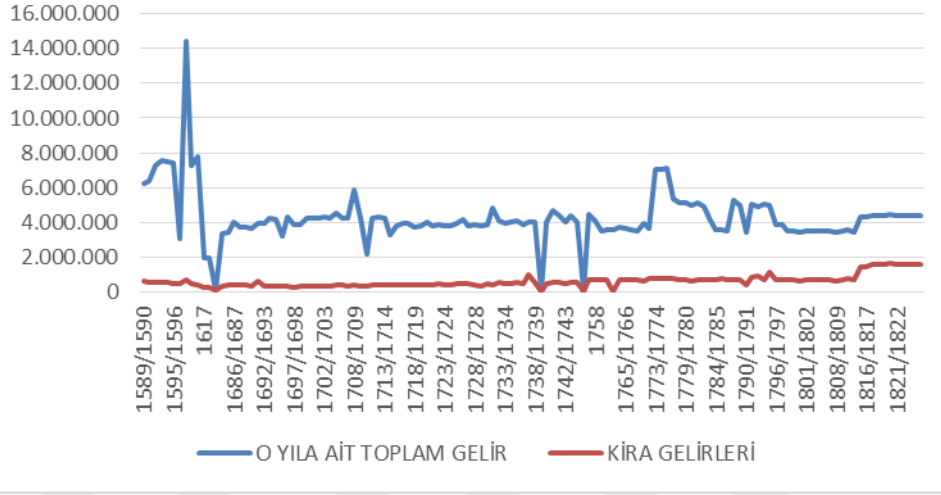
1098	1687/1688	3.729.228	370.112	9,9
1099	1688/1689	3.731.539	380.730	10,2
1100	1689/1690	3.653.280	309.130	8,5
1102	1691/1692	3.960.989	600.480	15,2
1103	1692/1693	3.917.488	325.733	8,3
1104	1693/1694	4.238.045	312.017	7,4
1105	1694/1695	4.176.007	308.032	7,4
1106	1695/1696	3.162.278	302.168	9,6
1107	1696/1697	4.292.537	313.032	7,3
1108	1697/1698	3.853.386	270.313	7,0
1109	1698/1699	3.881.729	280.184	7,2
1110	1699/1700	4.260.122	320.317	7,5
1111	1700/1701	4.246.300	309.898	7,3
1112	1701/1702	4.221.499	323.684	7,7
1113	1702/1703	4.284.430	320.698	7,5
1114	1703/1704	4.267.822	320.606	7,5
1116	1705/1706	4.559.836	352.151	7,7
1117	1706/1707	4.265.404	349.864	8,2
1118	1707/1708	4.250.374	346.864	8,2
1119	1708/1709	5.823.658	350.798	6,0
1121	1709/1710	4.227.840	316.732	7,5
1122	1710/1711	2.193.460	324.700	14,8
1123	1711/1712	4.244.777	357.717	8,4
1124	1712/1713	4.277.934	365.700	8,5
1125	1713/1714	4.257.129	364.068	8,6
1126	1714/1715	3.255.578	364.100	11,2
1127	1715/1716	3.767.420	351.111	9,3
1128	1716/1717	3.921.755	382.335	9,7
1129	1717/1718	3.921.755	382.335	9,7
1130	1718/1719	3.746.988	377.468	10,1
1131	1719/1720	3.764.601	403.228	10,7

1132	1720/1721	3.988.188	405.848	10,2
1133	1721/1722	3.785.477	405.848	10,7
1134	1722/1723	3.824.895	437.838	11,4
1135	1723/1724	3.765.618	405.740	10,8
1136	1725/1725	3.805.250	410.860	10,8
1137	1725/1726	3.914.167	435.932	11,1
1138	1726/1727	4.180.040	441.956	10,6
1139	1727/1728	3.778.096	441.956	11,7
1140	1728/1728	3.834.955	399.860	10,4
1141	1729/1730	3.778.923	336.188	8,9
1142	1730/1731	3.889.512	450.388	11,6
1143	1731/1732	4.820.209	404.869	8,4
1144	1732/1733	4.112.653	527.795	12,8
1145	1733/1734	3933376	488880	12,4
1146	1734/1735	4.033.212	490.356	12,2
1147	1735/1736	4.050.358	531.697	13,1
1148	1736/1737	3.838.477	495.756	12,9
1149	1737/1738	4.031.907	990.560	24,6
1150	1738/1739	4.003.481	521.060	13,0
1151	1739/1740	0	0	0
1152	1740/1741	3.989.608	491.640	12,3
1153	1741/1742	4.698.036	538.221	11,5
1154	1741/1742	4.383.580	514.691	11,7
1155	1742/1743	3.977.170	491.160	12,3
1156	1743/1744	4.383.580	514.691	11,7
1159	1746/1747	4.015.604	498.323	12,4
1169	1756	0	0	0,0
1170	1757/1758	4.477.975	695.682	15,5
1171	1758	4.103.721	665.181	16,2
1173	1760/1761	3.471.318	645.936	18,6
1175	1762/1763	3.563.862	680.832	19,1

1176	1763	3.549.144	0	0,0
1177	1764	3.678.225	680.792	18,5
1178	1765/1766	3.653.496	680.795	18,6
1179	1766/1767	3.542.275	679.848	19,2
1181	1768/1769	3.484.343	681.543	19,6
1183	1770/1771	3.901.844	581.793	14,9
1185	1772/1773	3.668.634	789.728	21,5
1186	1773/1774	7056045	789.800	11,2
1187	1774/1774	7.077.302	769.982	10,9
1189	1775/1776	7.094.936	723.807	10,2
1191	1777/1778	5.354.235	723.806	13,5
1192	1778/1779	5.084.249,00	711.307,00	14,0
1193	1779/1780	5.129.256,00	670.828,00	13,1
1194	1780/1781	4.974.168,00	624.511,50	12,6
1195	1781/1782	5.114.172	673.585	13,2
1196	1782/1783	4.867.119	673.770	13,8
1197	1783/1784	4.221.083	673.653	16,0
1198	1784/1785	3.542.882	673.455	19,0
1199	1785/1786	3.582.882	758.583	21,2
1200	1786/1787	3.513.844	677.769	19,3
1201	1787/1788	5.267.323	694.242	13,2
1202	1788/1789	4.955.603	693.351	14,0
1204	1790/1791	3.396.174	396.174	11,7
1205	1791/1792	5.046.014	817.694	16,2
1206	1791/1792	4.883.639	890.698	18,2
1208	1794/1795	5.009.467	691.815	13,8
1209	1795/1796	4.948.320	1.145.537	23,2
1210	1796/1797	3.856.520	692.536	18,0
1211	1797/1798	3.890.312	687.136	17,7
1212	1798/1799	3.475.354	687.134	19,8
1213	1799/1800	3.498.109	687.096	19,6

1214	1800/1801	3.451.660	636.056	18,4
1215	1801/1802	3.457.456	669.136	19,4
1216	1802/1803	3.455.485	667.165	19,3
1217	1803/1804	3.460.237	668.140	19,3
1218	1804/1805	3.459.216	670.996	19,4
1219	1805/1806	3.457.356	669.136	19,4
1223	1808/1809	3.393.821	602.817	17,8
1224	1809/1810	3.469.480	681.260	19,6
1225	1810/1811	3.551.547	763.327	21,5
1226	1811/1812	3.441.017	652.797	19,0
1230	1815/1816	4.287.257	1.391.017	32,4
1231	1816/1817	4.287.257	1.391.017	32,4
1232	1817/1818	4.405.957	1.602.017	36,4
1233	1818/1819	4.405.957	1.602.017	36,4
1234	1819/1820	4.390.237	1.602.013	36,5
1235	1820/1821	4.444.237	1.656.017	37,3
1236	1821/1822	4.394.232	1.606.012	36,5
1237	1822/1823	4.390.337	1.602.017	36,5
1238	1823/1824	4.393.237	1.604.917	36,5
1239	1824/1825	4.390.187	1.601.967	36,5
1240	1825/1826	4.390.337	1.602.017	36,5

YILLIK GELİR-KİRA GELİRLERİ

Kira Gelirleri - Hamam Gelirleri Oranı

Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Kira Gelirleri	Dikilitaş	Havuzlu Hamam	Hamam-ı Cedit	Hamam-ı Atik	Toplam	Yüzde
998	1589/1590	599.576	105.000	13.336	5.665	27.693	151.694	25,3
1000	1589/1591	515.000	105.000	8.000	64.000	32.832	209.832	40,7
1001	1592/1593	500.698	105.000	12.000	59.680	38.828	215.508	43,0
1002	1593/1594	537.155	170.000	12.000	60.000	42.498	284.498	53,0
1003	1594/1595	534.470	170.000	12.000	55.000	39.000	276.000	51,6
1004	1595/1596	490.586	170.000	12.000	49.000	37.000	268.000	54,6
1005	1596/1597	453.163	119.165	15.166	48.000	33.833	216.164	47,7
1006	1597/1599	688.591	202.500	11.580	61.417	44.250	319.747	46,4
1007	1599/1600	457.832	136.000	7.000	45.000	31.000	219.000	47,8
1009	1601/1601	363.600	97.500	60.000	45.000	31.000	233.500	64,2
1026	1617	273.913	64.685	5.003	53.751	37.500	160.939	58,8
1027	1618	273.913	64.685	5.003	53.751	37.500	160.939	58,8
1076	1665/OKUN MUYOR	126.809	18.000	3750	11250	7500	40.500	31,9
1078	1668/1669	333.819	60.000	37.500	50.900	0	148.400	44,5
1080	1670/1671	401.357	70.000	66.666	46.666	35.000	218.332	54,4
1097	1686/1687	383.076	86.658	32.500	32.500	39.000	190.658	49,8
1098	1687/1688	370.112	80.000	30.000	30.000	36.000	176.000	47,6
1099	1688/1689	380.730	83.325	37.500	31.250	31.250	183.325	48,2
1100	1689/1690	309.130	83.325	28.125	37.500	21.325	170.275	55,1
1102	1691/1692	600.480	80.000	27.000	30.000	30.000	167.000	27,8
1103	1692/1693	325.733	86.666	29.250	39.000	32.500	187.416	57,5
1104	1693/1694	312.017	83.325	28.125	37.500	31.250	180.200	57,8
1105	1694/1695	308.032	83.333	28.125	37.500	31.250	180.208	58,5
1106	1695/1696	302.168	80.000	30.000	36.000	30.000	176.000	58,2
1107	1696/1697	313.032	83.552	31.128	37.600	31.128	183.408	58,6
1108	1697/1698	270.313	62.140	24.940	31.167	24.949	143.196	53,0
1109	1698/1699	280.184	60.000	24.000	30.000	24.000	138.000	49,3

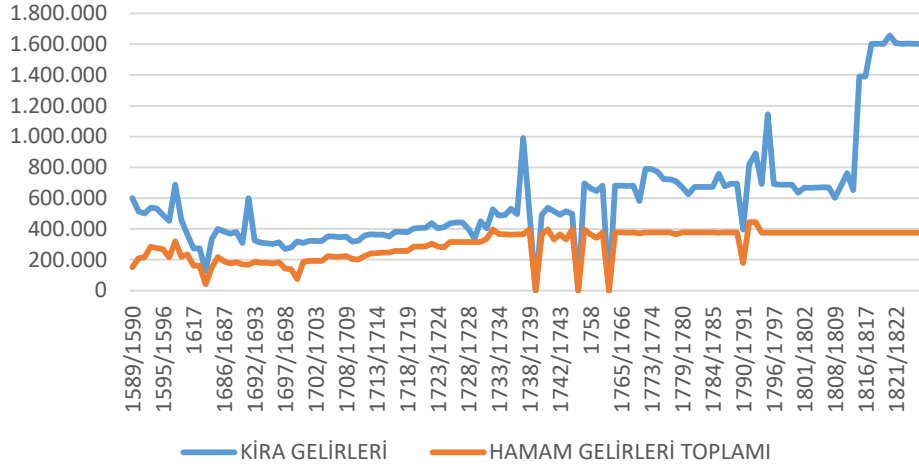
1110	1699/1700	320.317	0	0	42.218	31.666	73.884	23,1
1111	1700/1701	309.898	82.214	31.857	41.107	30.833	186.011	60,0
1112	1701/1702	323.684	82.214	33.300	46.250	30.833	192.597	59,5
1113	1702/1703	320.698	82.214	33.300	46.250	30.833	192.597	60,1
1114	1703/1704	320.606	82.222	33.300	46.250	30.833	192.605	60,1
1116	1705/1706	352.151	113.047	33.300	46.250	30.833	223.430	63,4
1117	1706/1707	349.864	113.047	33.300	43.166	30.833	220.346	63,0
1118	1707/1708	346.864	113.047	33.306	43.166	30.833	220.352	63,5
1119	1708/1709	350.798	115.260	33.480	43.404	31.002	223.146	63,6
1121	1709/1710	316.732	99.996	32.100	42.000	30.000	204.096	64,4
1122	1710/1711	324.700	99.996	38.040	32.000	30.000	200.036	61,6
1123	1711/1712	357.717	108.342	41.210	42.000	32.500	224.052	62,6
1124	1712/1713	365.700	99.999	38.040	30.000	72.000	240.039	65,6
1125	1713/1714	364.068	99.996	38.004	72.000	33.000	243.000	66,7
1126	1714/1715	364.100	100.000	38.040	76.000	33.000	247.040	67,8
1127	1715/1716	351.111	100000	38.000	75.000	33.000	246.000	70,1
1128	1716/1717	382.335	104.167	39.625	78.125	34.375	256.292	67,0
1129	1717/1718	382.335	104.167	39.625	78.125	34.375	256.292	67,0
1130	1718/1719	377.468	100.008	38.040	85.200	33.000	256.248	67,9
1131	1719/1720	403.228	108.334	41.600	97.500	35.950	283.384	70,3
1132	1720/1721	405.848	100.000	50.004	96.000	40.000	286.004	70,5
1133	1721/1722	405.848	100.000	50.004	96.000	40.000	286.004	70,5
1134	1722/1723	437.838	108342	54.171	100.034	43.329	305.876	69,9
1135	1723/1724	405.740	100.000	50.000	96.000	40.000	286.000	70,5
1136	1725/1725	410.860	100.000	40.000	101.000	40.000	281.000	68,4
1137	1725/1726	435.932	100.000	50.000	126.000	40.000	316.000	72,5
1138	1726/1727	441.956	100.000	50.000	126.000	40.000	316.000	71,5
1139	1727/1728	441.956	100.000	50.000	126.000	40.000	316.000	71,5
1140	1728/1728	399.860	100.000	50.000	126.000	40.000	316.000	79,0
1141	1729/1730	336.188	100.000	50.000	126.000	40.000	316.000	94,0
1142	1730/1731	450.388	100.000	50.000	126.000	40.000	316.000	70,2

1143	1731/1732	404.869	120.881	50.000	126.000	40.000	336.881	83,2
1144	1732/1733	527.795	162.500	51.390	137.750	44.500	396.140	75,1
1145	1733/1734	488880	150000	51380	126000	40.000	367.380	75,1
1146	1734/1735	490.356	150.000	50.000	126.000	40.000	366.000	74,6
1147	1735/1736	531.697	126.500	54.161	137.750	44.667	363.078	68,3
1148	1736/1737	495.756	150.000	50.000	126.000	40.000	366.000	73,8
1149	1737/1738	990.560	150.000	50.000	126.000	40.000	366.000	36,9
1150	1738/1739	521.060	162.500	54.167	136.500	43.333	396.500	76,1
1151	1739/1740	0	0	0	0	0	0	0
1152	1740/1741	491.640	150.000	50.000	126.000	40.000	366.000	74,4
1153	1741/1742	538.221	162.500	54.167	136.500	43.334	396.501	73,7
1154	1741/1742	514.691	106.250	52.084	131.250	41.667	331.251	64,4
1155	1742/1743	491.160	150.000	50.000	126.000	40.000	366.000	74,5
1156	1743/1744	514.691	106.250	52.084	131.250	41.667	331.251	64,4
1159	1746/1747	498.323	162.500	54.167	136.500	43.334	396.501	79,6
1169	1756	0	0	0	0	0	0	0
1170	1757/1758	695.682	162.500	54.167	136.500	43.334	396.501	57,0
1171	1758	665.181	150.000	50.000	126.000	40.000	366.000	55,0
1173	1760/1761	645.936	108.334	54.167	136.500	43.334	342.335	53,0
1175	1762/1763	680.832	154.592	51.557	129.850	41.232	377.231	55,4
1176	1763	0	0	0	0	0	0	0
1177	1764	680.792	154.577	51.533	129.850	41.231	377.191	55,4
1178	1765/1766	680.795	154.583	51.531	129.850	41.320	377.284	55,4
1179	1766/1767	679.848	154.162	51.389	129.500	41.111	376.162	55,3
1181	1768/1769	681.543	154.593	51.533	129.850	41.231	377.207	55,3
1183	1770/1771	581.793	148.670	51.499	129.850	41.216	371.235	63,8
1185	1772/1773	789.728	154.590	51.537	129.851	41.220	377.198	47,8
1186	1773/1774	789.800	154577	51532	129850	41320	377.279	47,8
1187	1774/1774	769.982	154.583	51.522	129.850	41.320	377.275	49,0
1189	1775/1776	723.807	154.583	51.532	129.850	41.231	377.196	52,1
1191	1777/1778	723.806	154.583	51.532	129.850	41.231	377.196	52,1

1192	1778/1779	711.307,00	142.083, 00	51.532,00	129.850,00	41.231,00	364.696	51,3
1193	1779/1780	670.828,00	155.001, 00	51.671,00	130.200,00	41.345,00	378.217	56,4
1194	1780/1781	624.511,50	154.583, 00	51.532,50	129.850,00	41.217,00	377.183	60,4
1195	1781/1782	673.585	154.583	51.531	129.850	41.230	377.194	56,0
1196	1782/1783	673.770	154.584	51.534	129.850	41.231	377.199	56,0
1197	1783/1784	673.653	155.000	51.670	130.200	41.342	378.212	56,1
1198	1784/1785	673.455	154.583	51.521	129.850	41.220	377.174	56,0
1199	1785/1786	758.583	154.167	51.389	129.500	41.119	376.175	49,6
1200	1786/1787	677.769	154.583	51.532	129.850	41.231	377.196	55,7
1201	1787/1788	694.242	155.000	51.668	130.200	41.342	378.210	54,5
1202	1788/1789	693.351	154.583	51.536	129.850	41.320	377.289	54,4
1204	1790/1791	396.174	89.580	0	64.750	23.893	178.223	45,0
1205	1791/1792	817.694	154.583	118.618	129.850	41.320	444.371	54,3
1206	1791/1792	890.698	154.582	118.618	129.850	41.320	444.370	49,9
1208	1794/1795	691.815	154.583	50.000	129.850	41.231	375.664	54,3
1209	1795/1796	1.145.537	154.583	50.000	129.850	41.231	375.664	32,8
1210	1796/1797	692.536	154.583	50.000	129.850	41.231	375.664	54,2
1211	1797/1798	687.136	154.583	50.000	129.850	41.231	375.664	54,7
1212	1798/1799	687.134	154.583	50.000	129.850	41.231	375.664	54,7
1213	1799/1800	687.096	154.853	50.000	129.850	41.231	375.934	54,7
1214	1800/1801	636.056	154.853	50.000	129.850	41.231	375.934	59,1
1215	1801/1802	669.136	154.853	50.000	129.850	41.231	375.934	56,2
1216	1802/1803	667.165	154.853	50.000	129.850	41.231	375.934	56,3
1217	1803/1804	668.140	154.853	50.000	129.850	41.231	375.934	56,3
1218	1804/1805	670.996	154.853	50.000	129.850	41.231	375.934	56,0
1219	1805/1806	669.136	154.853	50.000	129.850	41.231	375.934	56,2
1223	1808/1809	602.817	154.853	50.000	129.850	41.231	375.934	62,4
1224	1809/1810	681.260	154.853	50.000	129.850	41.231	375.934	55,2

1225	1810/1811	763.327	154.854	50.000	129.850	41.231	375.935	49,2
1226	1811/1812	652.797	154.854	50.000	129.850	41.231	375.935	57,6
1230	1815/1816	1.391.017	154.854	50.000	129.850	41.231	375.935	27,0
1231	1816/1817	1.391.017	154.854	50.000	129.850	41.231	375.935	27,0
1232	1817/1818	1.602.017	154.854	50.000	129.850	41.231	375.935	23,5
1233	1818/1819	1.602.017	154.854	50.000	129.850	41.231	375.935	23,5
1234	1819/1820	1.602.013	154.854	50.000	129.850	41.231	375.935	23,5
1235	1820/1821	1.656.017	154.854	50.000	129.850	41.231	375.935	22,7
1236	1821/1822	1.606.012	154.854	50.000	129.850	41.231	375.935	23,4
1237	1822/1823	1.602.017	154.854	50.000	129.850	41.231	375.935	23,5
1238	1823/1824	1.604.917	154.854	50.000	129.850	41.231	375.935	23,4
1239	1824/1825	1.601.967	154.854	50.000	129.850	41.231	375.935	23,5
1240	1825/1826	1.602.017	154.854	50.000	129.850	41.231	375.935	23,5

KİRA GELİRLERİ- HAMAM GELİRLERİ

Buğday

Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Buğday Kile	Buğday Birim Fiyatı	Buğday Toplam Ödenen
998	1589/1590	6.562,00	33,5	220.079,00
1000	1590/1591	4.088,00	26,6	108.420,00
1001	1592/1593	7.935,50	23,4	185.323,00
1002	1593/1594	6.958,00	30,5	212.890,00
1003	1594/1595	3.064,00	49,2	150.672,00
1004	1595/1596	2.190,00	49	107.575,00
1005	1596/1597	3.306,00	70	231.546,00
1006	1597/1599	6.943,00	41	284.672,00
1007	1599/1600	5.531,00	42	233.027,00
1009	1601/1601	4.866,00	45,4	220.858,00
1026	1617	5.680,00	50,2	285.210,00
1027	1618	5.680,00	50,2	285.210,00
1076	1665/OKUNMUYOR	1.000,00	44	44.000,00
1078	1668/1669	2.122,00	68	144.252,00
1080	1670/1671	1.652,00	82	135.464,00
1097	1686/1687	0,00	0	0,00

1098	1687/1688	0,00	0	0,00
1099	1688/1689	0,00	0	0,00
1100	1689/1690	1.627,00	57	92.739,00
1102	1691/1692	1.050,00	118	123.900,00
1103	1692/1693	0,00	0	0,00
1104	1693/1694	555,00	90	49.950,00
1105	1694/1695	1.690,00	90	152.030,00
1106	1695/1696	1.670,00	64,6	107.880,00
1107	1696/1697	1.456,00	70,8	103.108,00
1108	1697/1698	1.442,50	74,8	107.897,00
1109	1698/1699	1.404,00	83	116.516,00
1110	1699/1700	1.446,00	73,4	106.164,00
1111	1700/1701	1.334,00	86,8	115.824,00
1112	1701/1702	1.336,00	80	106.880,00
1113	1702/1703	1.336,00	90	120.240,00
1114	1703/1704	1.336,00	74,57	99.632,00
1116	1705/1706	1.240,00	80	99.200,00
1117	1706/1707	1.240,00	80	99.200,00
1118	1707/1708	1.240,00	80	99.200,00
1119	1708/1709	1.244,00	59	73.396,00
1121	1709/1710	1.404,00	58	81.432,00
1122	1710/1711	1.404,00	61,7	86.592,00
1123	1711/1712	1.340,00	60,7	81.300,00
1124	1712/1713	1.404,00	85	119.195,00
1125	1713/1714	1.404,00	88	123.525,00
1126	1714/1715	1.404,00	87,5	122.850,00
1127	1715/1716	1.404,00	78,2	109.800,00
1128	1716/1717	1.240,00	74	91.760,00
1129	1717/1718	1.240,00	74	91.761,00
1130	1718/1719	1.240,00	66,6	82.604,00
1131	1719/1720	1.240,00	69,4	86.040,00

1132	1720/1721	1.244,00	71	88.084,00
1133	1721/1722	1.244,00	67,4	83.826,00
1134	1722/1723	1.244,00	69,9	86.888,00
1135	1723/1724	1.244,00	65,4	81.340,00
1136	1725/1725	1.244,00	67,6	84.114,00
1137	1725/1726	1.244,00	73,6	91.578,00
1138	1726/1727	1.244,00	72,2	89.760,00
1139	1727/1728	1.244,00	73,6	91.578,00
1140	1728/1728	1.244,00	68,2	84.784,00
1141	1729/1730	0,00	0	0,00
1142	1730/1731	1.244,00	69,3	86.120,00
1143	1731/1732	1.244,00	86,9	108.080,00
1144	1732/1733	1.244,00	77,6	96.585,00
1145	1733/1734	0,00	0	0,00
1146	1734/1735	0,00	0	0,00
1147	1735/1736	0,00	0	0,00
1148	1736/1737	0,00	0	0,00
1149	1737/1738	0,00	0	0,00
1150	1738/1739	0,00	0	0,00
1151	1739/1740	0,00	0	0,00
1152	1740/1741	0,00	0	0,00
1153	1741/1742	0,00	0	0,00
1154	1741/1742	0,00	0	0,00
1155	1742/1743	0,00	0	0,00
1156	1743/1744	0,00	0	0,00
1159	1746/1747	0,00	0	0,00
1169	1756	0,00	0	0,00
1170	1757/1758	0,00	0	0,00
1171	1758	0,00	0	0,00
1173	1760/1761	0,00	0	0,00
1175	1762/1763	0,00	0	0,00

1176	1763	0,00	0	0,00
1177	1764	0,00	0	0,00
1178	1765/1766	0,00	0	0,00
1179	1766/1767	0,00	0	0,00
1181	1768/1769	0,00	0	0,00
1183	1770/1771	0,00	0	0,00
1185	1772/1773	0,00	0	0,00
1186	1773/1774	0,00	0	0,00
1187	1774/1774	0,00	0	0,00
1189	1775/1776	0,00	0	0,00
1191	1777/1778	0,00	0	0,00
1192	1778/1779	0,00	0	0,00
1193	1779/1780	52,00	217	11.286
1194	1780/1781	0,00	0	0,00
1195	1781/1782	0,00	0	0,00
1196	1782/1783	0,00	0	0,00
1197	1783/1784	0,00	0	0,00
1198	1784/1785	0,00	0	0,00
1199	1785/1786	0,00	0	0,00
1200	1786/1787	0,00	0	0,00
1201	1787/1788	0,00	0	0,00
1202	1788/1789	0,00	0	0,00
1204	1790/1791	0,00	0	0,00
1205	1791/1792	0,00	0	0,00
1206	1791/1792	0,00	0	0,00
1208	1794/1795	0,00	0	0,00
1209	1795/1796	0,00	0	0,00
1210	1796/1797	0,00	0	0,00
1211	1797/1798	0,00	0	0,00
1212	1798/1799	240,00	300	72.000
1213	1799/1800	280,00	300	84.000

1214	1800/1801	348,00	300	104.400
1215	1801/1802	628,00	315	197.820
1216	1802/1803	628,00	315	197.820
1217	1803/1804	628,00	360	226.085
1218	1804/1805	628,00	330	207.240
1219	1805/1806	628,00	471,8	226.080
1223	1808/1809	270,00	360	97.200
1224	1809/1810	256,00	660	168.960
1225	1810/1811	78,00	750	58.500
1226	1811/1812	0,00	0	0,00
1230	1815/1816	0,00	0	0,00
1231	1816/1817	0,00	0	0,00
1232	1817/1818	0,00	0	0,00
1233	1818/1819	0,00	0	0,00
1234	1819/1820	0,00	0	0,00
1235	1820/1821	0,00	0	0,00
1236	1821/1822	0,00	0	0,00
1237	1822/1823	0,00	0	0,00
1238	1823/1824	0,00	0	0,00
1239	1824/1825	0,00	0	0,00
1240	1825/1826	0,00	0	0,00

Un				
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Un Kile	Un Birim Fiyat	Un Toplam Ödenen
998	1589/1590	9.675,00	51,7	500.234
1000	1590/1591	4.460,00	35,2	156.731
1001	1592/1593	5.875,00	34,6	203.000
1002	1593/1594	6.896,00	48,3	333.366

1003	1594/1595	7.807,00	74,8	583.919
1004	1595/1596	7.330,00	51,8	379.717
1005	1596/1597	7.233,00	90	651.245
1006	1597/1599	12.324,50	56,7	698.918
1007	1599/1600	8.509,00	63,6	541.466
1009	1601/1601	7.241,50	79	572.122
1026	1617	4.991,00	71,8	358.486
1027	1618	4.991,00	71,8	358.486
1076	1665/OKUNMUYOR	2.588,00	95,6	247.494
1078	1668/1669	9.138,00	72,8	665.310
1080	1670/1671	10.971,00	93	1.020.303
1097	1686/1687	9.646,00	236	2.274.798
1098	1687/1688	9.646,00	176,3	1.700.120
1099	1688/1689	9.648,00	133,5	1.287.824
1100	1689/1690	9.648,00	60	578.880
1102	1691/1692	9.765,00	107,5	1.049.965
1103	1692/1693	7.939,00	114	905.729
1104	1693/1694	9.729,00	80,5	783.639
1105	1694/1695	9.739,00	88	857.032
1106	1695/1696	9.828,00	75	737.100
1107	1696/1697	9.825,00	85	835.380
1108	1697/1698	9.882,00	86	845.265
1109	1698/1699	9.882,00	82,5	815.265
1110	1699/1700	9.882,00	92,7	916.085
1111	1700/1701	9.882,50	90	889.425
1112	1701/1702	9.882,50	90	889.425
1113	1702/1703	9.882,50	85	840.012,50
1114	1703/1704	9.882,00	72	711.504,
1116	1705/1706	10.142,00	86,4	876.512,
1117	1706/1707	10.192,00	87,2	888.742,40
1118	1707/1708	10.192,00	87	886.704,

1119	1708/1709	10.248,00	75,8	776.368,00
1121	1709/1710	10.248,00	62	635.376,00
1122	1710/1711	10.248,00	67,6	692.856,00
1123	1711/1712	10.248,00	83,4	855.084,00
1124	1712/1713	10.248,00	86,7	888.588,00
1125	1713/1714	10.248,00	111	1.137.528,00
1126	1714/1715	10.248,00	111	1.137.528,00
1127	1715/1716	10.248,00	95	973.560,00
1128	1716/1717	10.192,00	83	845.936,00
1129	1717/1718	10.192,00	83	845.936,00
1130	1718/1719	10.192,00	87	886.704,00
1131	1719/1720	10.192,00	82	834.744,00
1132	1720/1721	10.220,00	77	786.940,00
1133	1721/1722	10.220,00	80	817.600,00
1134	1722/1723	10.220,00	81,5	832.930,00
1135	1723/1724	10.220,00	73	746.060,00
1136	1725/1725	10.220,00	75	766.500,00
1137	1725/1726	10.220,00	84	858.480,00
1138	1726/1727	10.220,00	83	848.260,00
1139	1727/1728	10.220,00	75	766.500,00
1140	1728/1728	10.220,00	81	827.820,00
1141	1729/1730	0,00	0	0,00
1142	1730/1731	10.220,00	96	981.120,00
1143	1731/1732	10.220,00	116	1.185.520,00
1144	1732/1733	10.220,00	117,6	1.201.816,00
1145	1733/1734	10.220,00	106	1.083.100,00
1146	1734/1735	10.220,00	83	848.260,00
1147	1735/1736	10.220,00	82,6	844.060,00
1148	1736/1737	10.220,00	80	817.600,00
1149	1737/1738	10.220,00	93,1	951.496,00
1150	1738/1739	10.220,00	155	1.584.100,00

1151	1739/1740	0,00	0	0,00
1152	1740/1741	10.220,00	150,1	1.533.939,00
1153	1741/1742	10.220,00	145	1.481.900,00
1154	1741/1742	10.220,00	110,5	1.129.016,00
1155	1742/1743	10.220,00	80	817.600,00
1156	1743/1744	10.220,00	110,5	1.129.017,00
1159	1746/1747	10.220,00	120	1.226.900,00
1169	1756	0,00	0	0,00
1170	1757/1758	10.220,00	170	1.737.400,00
1171	1758	10.220,00	180	1.839.600,00
1173	1760/1761	10.220,00	120	1.226.400,00
1175	1762/1763	10.220,00	140	1.430.800,00
1176	1763	10.220,00	132	1.349.040,00
1177	1764	10.220,00	112,6	1.150.310,00
1178	1765/1766	10.220,00	92,5	945.350,00
1179	1766/1767	10.220,00	92	940.240,00
1181	1768/1769	10.220,00	100,3	1.024.870,00
1183	1770/1771	10.220,00	182,5	1.865.150,00
1185	1772/1773	10.220,00	350	3.577.000,00
1186	1773/1774	10.220,00	320	3.270.400,00
1187	1774/1774	10.220,00	310	3.168.200,00
1189	1775/1776	0,00	0	0,00
1191	1777/1778	10.220,00	208,2	2.127.157,00
1192	1778/1779	10.220,00	182,5	1.865.150,00
1193	1779/1780	10.220,00	182,5	1.865.150,00
1194	1780/1781	10.220,00	182,5	1.865.150,00
1195	1781/1782	10.220,00	182,5	1.865.150,00
1196	1782/1783	10.220,00	182,5	1.865.150,00
1197	1783/1784	10.220,00	182,5	1.865.150,00
1198	1784/1785	10.220,00	182,5	1.865.150,00
1199	1785/1786	10.220,00	182,5	1.865.150,00

1200	1786/1787	10.220,00	181,2	1.851.864,00
1201	1787/1788	10.220,00	180,6	1.845.440,00
1202	1788/1789	10.220,00	275	2.810.500,00
1204	1790/1791	0,00	0	0,00
1205	1791/1792	10.220,00	392	4.006.240,00
1206	1791/1792	10.220,00	392,5	4.011.350,00
1208	1794/1795	10.220,00	395,7	4.043.900,00
1209	1795/1796	10.136,00	490,5	4.971.232,00
1210	1796/1797	10.136,00	0	0,00
1211	1797/1798	10.136,00	0	0,00
1212	1798/1799	0,00	0	0,00
1213	1799/1800	0,00	0	0,00
1214	1800/1801	0,00	0	0,00
1215	1801/1802	0,00	0	0,00
1216	1802/1803	0,00	0	0,00
1217	1803/1804	0,00	0	0,00
1218	1804/1805	0,00	0	0,00
1219	1805/1806	0,00	0	0,00
1223	1808/1809	0,00	0	0,00
1224	1809/1810	0,00	0	0,00
1225	1810/1811	0,00	0	0,00
1226	1811/1812	0,00	0	0,00
1230	1815/1816	0,00	0	0,00
1231	1816/1817	0,00	0	0,00
1232	1817/1818	0,00	0	0,00
1233	1818/1819	0,00	0	0,00
1234	1819/1820	0,00	0	0,00
1235	1820/1821	0,00	0	0,00
1236	1821/1822	0,00	0	0,00
1237	1822/1823	0,00	0	0,00
1238	1823/1824	0,00	0	0,00

1239	1824/1825	0,00	0	0,00
1240	1825/1826	0,00	0	0,00

Pirinç				
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Pirinç Kile	Pirinç Birim Fiyatı	Pirinç Toplam Ödenen
998	1589/1590	7.330,00	43,3	318.005,00
1000	1590/1591	2.887,50	54,4	124.350,00
1001	1592/1593	5.613,00	45,5	255.512,00
1002	1593/1594	3.671,00	47,3	173.686,00
1003	1594/1595	3.532,00	54,5	192.642,00
1004	1595/1596	6.382,50	60,4	385.651,00
1005	1596/1597	8.261,00	55	453.911,00
1006	1597/1599	3.972,50	45,4	180.415,00
1007	1599/1600	3.571,00	51,3	183.063,00
1009	1601/1601	3.250,00	61	198.508,00
1026	1617	2.207,50	50,3	111.011,00
1027	1618	2.207,50	50,3	111.011,00
1076	1665/OKUNMUYOR	1.000,00	75	75.000,00
1078	1668/1669	1.000,00	75	75.000,00
1080	1670/1671	2.280,00	78	177.840,00
1097	1686/1687	2.012,00	138,4	278.464,00
1098	1687/1688	2.352,00	86,4	203.272,00
1099	1688/1689	2.244,00	87	195.240,00
1100	1689/1690	216,00	65	13.650,00
1102	1691/1692	0,00	0	0,00
1103	1692/1693	2.094,00	75	157.050,00
1104	1693/1694	1.498,00	98	147.804,00
1105	1694/1695	1.616,00	97,5	157.520,00

1106	1695/1696	1.600,00	111,9	179.040,00
1107	1696/1697	1.330,00	152,2	202.370,00
1108	1697/1698	1.330,00	113	150.220,00
1109	1698/1699	1.520,00	77,8	118.100,00
1110	1699/1700	1.791,50	95,5	171.075,00
1111	1700/1701	1.560,00	83,9	130.900,00
1112	1701/1702	1.560,00	58,7	91.500,00
1113	1702/1703	1.482,00	69	102.258,00
1114	1703/1704	1.482,00	98,08	145.356,00
1116	1705/1706	0,00	0	0,00
1117	1706/1707	0,00	0	0,00
1118	1707/1708	0,00	0	0,00
1119	1708/1709	0,00	0	0,00
1121	1709/1710	0,00	0	0,00
1122	1710/1711	0,00	0	0,00
1123	1711/1712	0,00	0	0,00
1124	1712/1713	0,00	0	0,00
1125	1713/1714	1.520,00	70,5	107.160,00
1126	1714/1715	1.520,00	76,5	116.280,00
1127	1715/1716	1.520,00	83	126.180,00
1128	1716/1717	1.482,00	76,5	113.373,00
1129	1717/1718	1.482,00	76,5	113.373,00
1130	1718/1719	1.482,00	80	118.560,00
1131	1719/1720	1.482,00	90,8	134.565,60
1132	1720/1721	1.482,00	90	133.380,00
1133	1721/1722	1.482,00	74,7	110.705,40
1134	1722/1723	1.482,00	72,3	107.140,00
1135	1723/1724	1.482,00	75,2	111.500,00
1136	1725/1725	1.482,00	87,2	129.288,00
1137	1725/1726	1.482,00	88,4	131.038,00
1138	1726/1727	1.482,00	84	125.320,00

1139	1727/1728	1.482,00	73,8	109.314,00
1140	1728/1728	1.482,00	72,7	107.740,00
1141	1729/1730	0,00	0	0,00
1142	1730/1731	1.482,00	94	139.430,00
1143	1731/1732	1.482,00	92	136.016,00
1144	1732/1733	1.482,00	79	116.996,00
1145	1733/1734	2.694,00	87,3	2.352.268,00
1146	1734/1735	2.675,00	108	289.268,00
1147	1735/1736	2.694,00	104	280.110,00
1148	1736/1737	2.694,00	99	266.834,00
1149	1737/1738	2.694,00	97	260.830,00
1150	1738/1739	2.694,00	126	339.126,00
1151	1739/1740	0,00	0	0,00
1152	1740/1741	2.690,00	103,2	277.739,00
1153	1741/1742	2.690,00	125	336.238,00
1154	1741/1742	2.690,00	121,2	325.984,00
1155	1742/1743	2.690,00	115,5	318.860,00
1156	1743/1744	2.690,00	121,2	325.985,00
1159	1746/1747	2.690,00	125	336.632,00
1169	1756	0,00	0	0,00
1170	1757/1758	2.694,00	130,3	350.880,00
1171	1758	2.694,00	170	458.124,00
1173	1760/1761	2.694,00	134,5	362.280,00
1175	1762/1763	2.694,00	138,5	372.930,00
1176	1763	2.675,00	154,3	412.723,00
1177	1764	2.675,00	151,1	404.200,00
1178	1765/1766	2.675,00	146,1	390.800,00
1179	1766/1767	2.675,00	163,8	439.125,00
1181	1768/1769	1.793,00	169,5	303.974,00
1183	1770/1771	1.837,00	188,4	346.115,00
1185	1772/1773	1.837,50	271,8	499.495,00

1186	1773/1774	1.836,00	250,5	459.936,00
1187	1774/1774	1.836,00	247,5	454.320,00
1189	1775/1776	1.836,00	243,6	447.318,00
1191	1777/1778	1.837,00	206,2	378.763,00
1192	1778/1779	1.837,00	264	485.340,00
1193	1779/1780	1.784,00	265	472.553,00
1194	1780/1781	1.837,00	238,4	437.880,00
1195	1781/1782	1.837,00	211	387.513,00
1196	1782/1783	1.837,00	221	405.814,00
1197	1783/1784	1.837,00	285	523.380,00
1198	1784/1785	1.837,00	313,6	576.045,00
1199	1785/1786	1.837,00	343,6	631.254,00
1200	1786/1787	1.837,00	311,7	572.536,00
1201	1787/1788	1.837,00	352,5	647.454,00
1202	1788/1789	1.837,00	434,8	798.650,00
1204	1790/1791	1.240,00	315	390.600,00
1205	1791/1792	1.837,00	356,8	655.454,00
1206	1791/1792	1.837,00	356,8	655.454,00
1208	1794/1795	1.837,00	450	826.650,00
1209	1795/1796	1.837,00	585	1.074.645,00
1210	1796/1797	1.837,00	450	826.650,00
1211	1797/1798	1.837,00	420	771.540,00
1212	1798/1799	1.835,00	511	937.420,00
1213	1799/1800	1.227,00	673	862.260,00
1214	1800/1801	1.277,00	710	906.680,00
1215	1801/1802	1.277,00	828,2	913.120,00
1216	1802/1803	1.277,00	480	612.960,00
1217	1803/1804	1.277,00	582,1	743.340,00
1218	1804/1805	1.277,00	600	766.200,00
1219	1805/1806	1.277,00	479,2	611.880,00
1223	1808/1809	1.277,00	810	1.034.370,00

1224	1809/1810	1.277,00	840	1.072.680,00
1225	1810/1811	1.277,00	840	1.072.680,00
1226	1811/1812	1.277,00	765	976.905,00
1230	1815/1816	1.905,00	780	1.485.900,00
1231	1816/1817	1.905,00	780	1.485.900,00
1232	1817/1818	1.277,00	795	1.015.215,00
1233	1818/1819	1.277,00	795	1.015.215,00
1234	1819/1820	1.277,00	795	1.015.215,00
1235	1820/1821	1.277,00	780	996.060,00
1236	1821/1822	1.277,00	780	996.060,00
1237	1822/1823	1.277,00	780	996.060,00
1238	1823/1824	1.277,00	780	996.060,00
1239	1824/1825	1.277,00	780	996.060,00
1240	1825/1826	1.277,00	990	1.264.230,00

Sadeyağ				
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Sadeyağ Kıyye	Sadeyağ Birim Fiyatı	Sadeyağ Toplam Ödenen
998	1589/1590	2.127,00	13,5	28.612,00
1000	1590/1591	7.244,00	14,8	107.214,00
1001	1592/1593	5.701,00	14	79.259,00
1002	1593/1594	7.247,00	16,7	121.345,00
1003	1594/1595	565,00	24,8	14.004,00
1004	1595/1596	8.219,00	27,5	226.448,00
1005	1596/1597	7.430,00	24,7	183.589,00
1006	1597/1599	9.819,00	24,3	238.984,00
1007	1599/1600	4.448,00	22,2	98.592,00
1009	1601/1601	6.403,00	23,8	152.305,00
1026	1617	3.414,00	24,2	82.662,50

1027	1618	3.414,00	24,2	82.662,50
1076	1665/OKUNMUYOR	558,00	24	13.392,00
1078	1668/1669			95.248,00
1080	1670/1671	6.630,00	25,8	170.900,00
1097	1686/1687	3.770,00	40	150.800,00
1098	1687/1688	2.385,00	40	95.400,00
1099	1688/1689	1.745,00	41,7	72.800,00
1100	1689/1690	1.745,00	42	73.280,00
1102	1691/1692	1.750,00	45,9	80.250,00
1103	1692/1693	1.745,00	46	80.270,00
1104	1693/1694	1.762,00	46	81.052,00
1105	1694/1695	1.728,00	47,7	82.216,00
1106	1695/1696	1.670,00	52	86.880,00
1107	1696/1697	2.995,00	42,2	126.515,00
1108	1697/1698	2.995,00	35,9	107.496,00
1109	1698/1699	3.277,00	40	131.080,00
1110	1699/1700	3.710,00	35,4	131.366,00
1111	1700/1701	2.983,00	35	104.405,00
1112	1701/1702	3.175,00	36	114.300,00
1113	1702/1703	3.175,00	35	111.125,00
1114	1703/1704	3.175,00	37,42	118.820,00
1116	1705/1706	0,00	0	0,00
1117	1706/1707	0,00	0	0,00
1118	1707/1708	0,00	0	0,00
1119	1708/1709	0,00	0	0,00
1121	1709/1710	0,00	0	0,00
1122	1710/1711	0,00	0	0,00
1123	1711/1712	0,00	0	0,00
1124	1712/1713	0,00	0	0,00
1125	1713/1714	3.264,00	33,1	108.160,00
1126	1714/1715	3.260,00	33,4	108.812,00

1127	1715/1716	3.264,00	35	114.240,00
1128	1716/1717	3.115,00	38,4	119.577,50
1129	1717/1718	3.115,00	38,4	119.577,60
1130	1718/1719	3.115,00	39,3	122.335,00
1131	1719/1720	3.115,00	37	115.240,00
1132	1720/1721			
1133	1721/1722	3.117,00	36,3	113.233,00
1134	1722/1723	3.117,00	34,6	107.795,00
1135	1723/1724	3.117,00	34,7	108.144,00
1136	1725/1725	3.117,00	36	112.392,00
1137	1725/1726	3.117,00	37,6	117.199,20
1138	1726/1727	3.117,00	36,4	113.312,00
1139	1727/1728	3.117,00	36	112.152,00
1140	1728/1728	3.117,00	34,6	107.858,00
1141	1729/1730	3.117,00	37	115.328,00
1142	1730/1731	3.117,00	37	115.252,00
1143	1731/1732	3.117,00	44,3	137.937,00
1144	1732/1733	3.117,00	38,6	120.286,00
1145	1733/1734	3.097,00	37	114.512,00
1146	1734/1735	3.067,00	38	116.546,00
1147	1735/1736	3.097,00	37,3	115.492,00
1148	1736/1737	3.097,00	46,9	145.227,00
1149	1737/1738	3.097,00	54,8	169.630,00
1150	1738/1739	3.097,00	60	185.044,00
1151	1739/1740	0,00	0	0,00
1152	1740/1741	3.090,00	62	191.890,00
1153	1741/1742	3.090,00	62	191.880,00
1154	1741/1742	3.090,00	57,9	178.825,00
1155	1742/1743	3.090,00	53,7	165.770,00
1156	1743/1744	3.090,00	57,9	178.826,00
1159	1746/1747	3.090,00	44,4	137.630,00

1169	1756	0,00	0	0,00
1170	1757/1758	3.088,00	58,1	179.449,00
1171	1758	3.090,00	54	166.850,00
1173	1760/1761	3.090,00	59	182.130,00
1175	1762/1763	3.090,00	53,4	165.006,00
1176	1763	3.300,00	49,4	163.000,00
1177	1764	3.060,00	47,2	144.432,00
1178	1765/1766	3.060,00	52,2	159.732,00
1179	1766/1767	3.060,00	48	146.880,00
1181	1768/1769	2.028,00	46,2	93.642,00
1183	1770/1771	2.074,00	94,6	196.131,00
1185	1772/1773	2.074,00	114,3	237.092,00
1186	1773/1774	2.074,00	132,8	275.490,00
1187	1774/1774	2.074,00	112,5	233.424,00
1189	1775/1776	2.074,00	110,8	229.880,00
1191	1777/1778	2.074,00	84,3	174.858,50
1192	1778/1779	574,00	111	63.714,00
1193	1779/1780	2.074,00	82,5	170.994,00
1194	1780/1781	2.074,00	64,6	133.884,00
1195	1781/1782	2.073,50	53,9	111.690,50
1196	1782/1783	2.074,00	81,5	168.920,00
1197	1783/1784	2.074,00	68,3	141.594,00
1198	1784/1785	2.074,00	72,5	150.254,00
1199	1785/1786	2.074,00	79,7	165.186,00
1200	1786/1787	2.074,00	82,5	170.994,00
1201	1787/1788	2.074,00	155,7	322.948,00
1202	1788/1789	2.074,00	113,5	235.327,00
1204	1790/1791	1.604,00	117	187.668,00
1205	1791/1792	2.074,00	180	373.320,00
1206	1791/1792	2.074,00	180	373.320,00
1208	1794/1795	2.074,00	120	248.880,00

1209	1795/1796	2.074,00	95	196.882,00
1210	1796/1797	2.074,00	105	217.770,00
1211	1797/1798	2.074,00	120	248.880,00
1212	1798/1799	2.074,00	96	199.104,00
1213	1799/1800	2.074,00	114	236.436,00
1214	1800/1801	2.074,00	99	205.326,00
1215	1801/1802	2.074,00	109,2	226.506,00
1216	1802/1803	2.074,00	108	211.548,00
1217	1803/1804	2.074,00	137,4	284.976,00
1218	1804/1805	2.074,00	114	236.436,00
1219	1805/1806	2.074,00	150	311.100,00
1223	1808/1809	2.074,00	165	342.210,00
1224	1809/1810	2.074,00	192	398.208,00
1225	1810/1811	2.074,00	192	39.208,00
1226	1811/1812	2.074,00	204	423.096,00
1230	1815/1816	2.074,00	211,5	438.651,00
1231	1816/1817	2.074,00	211,5	438.651,00
1232	1817/1818	2.074,00	234	485.316,00
1233	1818/1819	2.074,00	234	485.316,00
1234	1819/1820	2.074,00	234	485.316,00
1235	1820/1821	2.074,00	225	466.650,00
1236	1821/1822	2.074,00	225	466.650,00
1237	1822/1823	2.074,00	210	435.540,00
1238	1823/1824	2.074,00	225	46.650,00
1239	1824/1825	2.074,00	225	46.650,00
1240	1825/1826	2.074,00	204	423.096,00

BAL				
YIL (Hicri)	Yıl (Miladi)	Bal Kıyye (Ölçü Birimi)	Bal Birim Fiyatı	Bal Toplam Ödenen
998	1589/1590	10692	8,6	91575
1000	1590/1591	4321	9,1	39220
1001	1592/1593	8416	9,1	76595
1002	1593/1594	21777	9,5	207851
1003	1594/1595	1445	9,4	13591
1004	1595/1596	7877	12,9	101635
1005	1596/1597	3619	16,3	59140
1006	1597/1599	15674	14,9	233569
1007	1599/1600	7537	15,5	117079
1009	1601/1601	7485	17,5	131055
1026	1617	8707	13,7	119424
1027	1618	8707	13,7	119424
1076	1665/OKUNMUYOR	2373	12	28476
1078	1668/1669	3303	14	46242
1080	1670/1671	5700	14	79800
1097	1686/1687	2700	3	11100
1098	1687/1688	750	22	16500
1099	1688/1689	0	0	0
1100	1689/1690	0	0	0
1102	1691/1692	293	49	11399
1103	1692/1693	0	0	0
1104	1693/1694	0	0	0
1105	1694/1695	4050	22	89100
1106	1695/1696	4000	23	92000
1107	1696/1697	2800	22,9	64100
1108	1697/1698	2800	30,4	85096
1109	1698/1699	2800	18	50400

1110	1699/1700	3480	16,2	56360
1111	1700/1701	2730	14	38220
1112	1701/1702	2730	14	38220
1113	1702/1703	2730	16	43680
1114	1703/1704	2730	19	50830
1116	1705/1706	0	0	0
1117	1706/1707	0	0	0
1118	1707/1708	0	0	0
1119	1708/1709	0	0	0
1121	1709/1710	0	0	0
1122	1710/1711	0	0	0
1123	1711/1712	0	0	0
1124	1712/1713	0	0	0
1125	1713/1714	2800	13	36400
1126	1714/1715	2860	15,7	44902
1127	1715/1716	2800	19	53200
1128	1716/1717	2730	19,3	52689
1129	1717/1718	2730	19,3	52690
1130	1718/1719	2730	17,5	47775
1131	1719/1720	2730	15	40950
1132	1720/1721	2730	18	49140
1133	1721/1722	2730	14,8	40490
1134	1722/1723	2730	14	38315
1135	1723/1724	2730	16,2	44130
1136	1725/1725	2730	18,1	49530
1137	1725/1726	2730	18	49005
1138	1726/1727	2730	16,4	44880
1139	1727/1728	2730	16,5	45150
1140	1728/1728	2730	14,7	40220
1141	1729/1730	0	0	0
1142	1730/1731	2730	13,4	36510

1143	1731/1732	2720	20,3	55330
1144	1732/1733	2730	20	54600
1145	1733/1734	2730	20,4	55653
1146	1734/1735	2695	23,5	63290
1147	1735/1736	2730	22	60144
1148	1736/1737	2730	17,7	48349
1149	1737/1738	2730	23	62510
1150	1738/1739	2730	23	62650
1151	1739/1740	0	0	0
1152	1740/1741	2730	24,5	66770
1153	1741/1742	2730	23,4	63877
1154	1741/1742	2730	24,6	67288,5
1155	1742/1743	2730	23,5	64260
1156	1743/1744	2730	24,6	67288,8
1159	1746/1747	2730	22,3	60930
1169	1756	0	0	0
1170	1757/1758	2730	31,4	85550
1171	1758	2730	40,4	110370
1173	1760/1761	2730	45	122850
1175	1762/1763	2730	30,5	83130
1176	1763	2975	24,7	73375
1177	1764	2695	28,5	76665
1178	1765/1766	2695	28,7	77420
1179	1766/1767	2695	30	80850
1181	1768/1769	1723	27,8	47822
1183	1770/1771	1771	41	72648
1185	1772/1773	1771	44,3	78476
1186	1773/1774	1771	56,1	99318
1187	1774/1774	1771	50,1	88695
1189	1775/1776	1771	55,4	98124
1191	1777/1778	1771	42,2	74771

1192	1778/1779	1771	57	100947
1193	1779/1780	1771	43,1	76382
1194	1780/1781	1771	56,6	100290
1195	1781/1782	1771	48,4	85640,5
1196	1782/1783	1771	43,3	76611
1197	1783/1784	1771	58	102361
1198	1784/1785	1771	53,3	94232
1199	1785/1786	1771	51	90232
1200	1786/1787	1771	59,1	104634
1201	1787/1788	1771	56,1	99321
1202	1788/1789	1771	53,2	94106
1204	1790/1791	1434	58	83172
1205	1791/1792	1771	67,6	119740
1206	1791/1792	1771	67,6	119745
1208	1794/1795	1771	96,5	170900
1209	1795/1796	1771	90	159375
1210	1796/1797	1771	75	132825
1211	1797/1798	1771	88,2	156225
1212	1798/1799	1771	100	177100
1213	1799/1800	1771	87	154077
1214	1800/1801	1771	81	143450
1215	1801/1802	1771	100	177230
1216	1802/1803	1771	102	159390
1217	1803/1804	1771	128,8	228101
1218	1804/1805	1771	105	185955
1219	1805/1806	1771	135,2	239384
1223	1808/1809	1771	150	265650
1224	1809/1810	1771	150	265650
1225	1810/1811	1771	150	265650
1226	1811/1812	1771	150	265650
1230	1815/1816	1771	156	276276

1231	1816/1817	1771	156	276276
1232	1817/1818	1771	171	302.841
1233	1818/1819	1771	171	605682
1234	1819/1820	1771	171	302841
1235	1820/1821	1771	165	292215
1236	1821/1822	1771	165	292215
1237	1822/1823	1771	165	292215
1238	1823/1824	1771	240	425040
1239	1824/1825	1771	240	425040
1240	1825/1826	1771	210	371910

Karabiber				
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Karabiber Kile (Ölçü Birimi)	Karabiber Birim Fiyatı	Karabiber Toplam Ödenen
998	1589/1590	0	0	0
1000	1590/1591	0	0	0
1001	1592/1593	67,5	99,9	6746
1002	1593/1594	0	0	0
1003	1594/1595	15	100	1500
1004	1595/1596	87	92	8009
1005	1596/1597	0	0	0
1006	1597/1599	0	0	0
1007	1599/1600	30	237,5	7125
1009	1601/1601	24	158,3	3800
1026	1617	9	155	1395
1027	1618	9	155	1395
1076	1665/OKUNMUYOR	0	0	0
1078	1668/1669	5	280	1400
1080	1670/1671	17	115	1955

1097	1686/1687	25	60	1500
1098	1687/1688	5	120	600
1099	1688/1689	0	0	0
1100	1689/1690	0	0	0
1102	1691/1692	0	0	0
1103	1692/1693	0	0	0
1104	1693/1694	0	0	0
1105	1694/1695	11	200	2200
1106	1695/1696	11	140	1540
1107	1696/1697	10	160	1600
1108	1697/1698	7	125	875
1109	1698/1699	8	130	1040
1110	1699/1700	12	120	1440
1111	1700/1701	6	150	900
1112	1701/1702	6	150	900
1113	1702/1703	12	160	1920
1114	1703/1704	12	160	1920
1116	1705/1706	0	0	0
1117	1706/1707	0	0	0
1118	1707/1708	0	0	0
1119	1708/1709	0	0	0
1121	1709/1710	0	0	0
1122	1710/1711	0	0	0
1123	1711/1712	0	0	0
1124	1712/1713	0	0	0
1125	1713/1714	12	180	2160
1126	1714/1715	12	200	2400
1127	1715/1716	12	210	2520
1128	1716/1717	12	200	2400
1129	1717/1718	12	180	2160
1130	1718/1719	12	140	1680

1131	1719/1720	12	135	1620
1132	1720/1721	12	200	2400
1133	1721/1722	12	200	2400
1134	1722/1723	12	160	1920
1135	1723/1724	12	138	1656
1136	1725/1725	12	111,25	1335
1137	1725/1726	12	117	1404
1138	1726/1727	12	132,1	1585
1139	1727/1728	15	106,7	1600
1140	1728/1728	15	120	1800
1141	1729/1730	0	0	0
1142	1730/1731	15	120	1800
1143	1731/1732	15	150	2250
1144	1732/1733	10	145	1450
1145	1733/1734	10	146	1460
1146	1734/1735	10	200	2000
1147	1735/1736	10	200	2000
1148	1736/1737	10	186	1860
1149	1737/1738	10	140	1400
1150	1738/1739	10	150	1500
1151	1739/1740	0	0	0
1152	1740/1741	10	170	1700
1153	1741/1742	10	115	1150
1154	1741/1742	10	123,5	1235
1155	1742/1743	10	135	1350
1156	1743/1744	10	123,5	1235
1159	1746/1747	10	150	1500
1169	1756	0	0	0
1170	1757/1758	10	150	1500
1171	1758	10	210	2100
1173	1760/1761	10	150	1500

1175	1762/1763	10	137	1370
1176	1763	11	133,5	1468,5
1177	1764	10	180	1800
1178	1765/1766	10	181	1810
1179	1766/1767	10	240	2400
1181	1768/1769	6	260,3	1562
1183	1770/1771	6	210	1260
1185	1772/1773	6	206,7	1240
1186	1773/1774	6	220	1320
1187	1774/1774	6	200	1200
1189	1775/1776	6	223,5	1341
1191	1777/1778	6	240	1440
1192	1778/1779	6	240	1440
1193	1779/1780	6	285	1710
1194	1780/1781	6	275,7	1654
1195	1781/1782	6	306,3	1837,5
1196	1782/1783	6	420	2520
1197	1783/1784	6	380	2280
1198	1784/1785	6	600	3600
1199	1785/1786	6	295	1770
1200	1786/1787	6	240	1440
1201	1787/1788	6	270	1620
1202	1788/1789	6	262,5	1575
1204	1790/1791	4	360	1440
1205	1791/1792	6	360	2160
1206	1791/1792	6	360	2160
1208	1794/1795	6	480	2880
1209	1795/1796	6	420	2520
1210	1796/1797	6	540	3240
1211	1797/1798	6	480	2880
1212	1798/1799	6	820	4920

1213	1799/1800	6	600	3600
1214	1800/1801	6	1000	6000
1215	1801/1802	6	450	2700
1216	1802/1803	6	450	2700
1217	1803/1804	6	480	2880
1218	1804/1805	6	480	2880
1219	1805/1806	6	420	2520
1223	1808/1809	6	420	2520
1224	1809/1810	6	420	2520
1225	1810/1811	6	420	2520
1226	1811/1812	6	420	2520
1230	1815/1816	6	420	2520
1231	1816/1817	6	420	2520
1232	1817/1818	6	420	2520
1233	1818/1819	6	420	2520
1234	1819/1820	6	420	2520
1235	1820/1821	6	420	2520
1236	1821/1822	6	420	2520
1237	1822/1823	6	420	2520
1238	1823/1824	6	420	2520
1239	1824/1825	6	420	2520
1240	1825/1826	6	420	2520

Zeytinyağı				
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Zeytinyağı Kıyye (Ölçü Birimi)	Zeytinyağı Birim Fiyatı	Zeytinyağı Toplam Ödenen
998	1589/1590	2792	12,1	33900
1000	1590/1591	1736	14	24220

1001	1592/1593	1810	14	25343
1002	1593/1594	858	10	8580
1003	1594/1595	1113	13,5	15054
1004	1595/1596	1617	17,2	27757
1005	1596/1597	590	20,5	12078
1006	1597/1599	1499	27,7	41527
1007	1599/1600	1325	21,4	28400
1009	1601/1601	1574	19,3	30346,5
1026	1617	639	14	3346
1027	1618	639	14	3346
1076	1665/OKUNMUYOR	740	19,9	14700
1078	1668/1669	1320	17	22440
1080	1670/1671	1766	20,7	36490
1097	1686/1687	1523	21	32080
1098	1687/1688	1600	23,6	37800
1099	1688/1689	1600	51,9	83100
1100	1689/1690	1600	25	40207
1102	1691/1692	1600	28,6	45800
1103	1692/1693	1600	29	46400
1104	1693/1694	1600	32	51200
1105	1694/1695	1600	29	46400
1106	1695/1696	1600	30,5	48800
1107	1696/1697	1650	30,6	50400
1108	1697/1698	1450	38,6	55950
1109	1698/1699	1450	32,14	46600
1110	1699/1700	1490	28,9	42720
1111	1700/1701	1450	28,9	41900
1112	1701/1702	1495	24	35880
1113	1702/1703	1495	28	41860
1114	1703/1704	1490	27	40230
1116	1705/1706	0	0	0

1117	1706/1707	0	0	0
1118	1707/1708	0	0	0
1119	1708/1709	0	0	0
1121	1709/1710	0	0	0
1122	1710/1711	0	0	0
1123	1711/1712	0	0	0
1124	1712/1713	0	0	0
1125	1713/1714	1485	26	38496
1126	1714/1715	1485	25	37126
1127	1715/1716	1485	25,3	37579
1128	1716/1717	1485	29,3	43501
1129	1717/1718	1485	29,3	43502
1130	1718/1719	1485	23,5	34900
1131	1719/1720	1485	21,7	32156
1132	1720/1721	1485	27	10095
1133	1721/1722	1660	23,7	39346
1134	1722/1723	1660	25,4	42131
1135	1723/1724	1660	31,6	52456
1136	1725/1725	1660	25	41341
1137	1725/1726	1660	25	41640
1138	1726/1727	1660	21,6	35856
1139	1727/1728	1660	19,2	31811
1140	1728/1728	1660	16,4	27221
1141	1729/1730	0	0	0
1142	1730/1731	1660	16	26561
1143	1731/1732	1660	21,2	35181
1144	1732/1733	1380	28,3	39081
1145	1733/1734	1680	21,3	35801
1146	1734/1735	1680	24	40321
1147	1735/1736	1680	26	43681
1148	1736/1737	1680	27	45361

1149	1737/1738	1680	24	40321
1150	1738/1739	1680	25	42001
1151	1739/1740	0	0	0
1152	1740/1741	1680	46	77452
1153	1741/1742	1680	44,7	75028
1154	1741/1742	1680	38,8	65233,6
1155	1742/1743	1680	44,8	75281
1156	1743/1744	1680	38,8	65233,7
1159	1746/1747	1680	25,5	42760
1169	1756	0	0	0
1170	1757/1758	1680	25,4	42681
1171	1758	1680	37,4	62801
1173	1760/1761	1680	37,8	63481
1175	1762/1763	1680	33	55441
1176	1763	1771	29,2	51692
1177	1764	1667	38,6	64312
1178	1765/1766	1667	46,1	76873
1179	1766/1767	1667	43,2	72080
1181	1768/1769	1505	35,2	53030
1183	1770/1771	1505,5	41,1	61819
1185	1772/1773	1505	63,8	95951,6
1186	1773/1774	1505	71,4	107397
1187	1774/1774	1505	71,4	107386
1189	1775/1776	1505	83,8	126168
1191	1777/1778	1505,5	39,2	59081
1192	1778/1779	1505,5	54	81298
1193	1779/1780	1505,5	47,7	71759
1194	1780/1781	1505,5	45	67726
1195	1781/1782	1505,5	56,8	85457
1196	1782/1783	1505	50,6	76090
1197	1783/1784	1505	53,7	80806

1198	1784/1785	1505	48	72277
1199	1785/1786	1505	51	76741
1200	1786/1787	1505	65	97780
1201	1787/1788	1505	71	106897
1202	1788/1789	1505	59	88725
1204	1790/1791	0	0	0
1205	1791/1792	1505	59,4	89370
1206	1791/1792	1505	59,4	89370
1208	1794/1795	1505	75	112913
1209	1795/1796	1505	75	112876
1210	1796/1797	1505	87,1	130979
1211	1797/1798	1505	102,2	153844
1212	1798/1799	1505	114	171628
1213	1799/1800	1505	114	171627
1214	1800/1801	1505	96	144480
1215	1801/1802	1505	90	135495
1216	1802/1803	1505	102	153561
1217	1803/1804	1505	110	165137
1218	1804/1805	1505	111	167110
1219	1805/1806	1505	128	192627
1223	1808/1809	1505	111	167110
1224	1809/1810	1505	108	162594
1225	1810/1811	1505	114	171627
1226	1811/1812	1505	120	180660
1230	1815/1816	3011	133,5	401968
1231	1816/1817	1505,5	133,5	200984
1232	1817/1818	1505,5	171	257440,5
1233	1818/1819	1505,5	171	257440,5
1234	1819/1820	1505	180	270990
1235	1820/1821	1505	195	293572
1236	1821/1822	1505	210	316155

1237	1822/1823	1505	174	261957
1238	1823/1824	1505	171	257440
1239	1824/1825	1505	171	257440
1240	1825/1826	1505	138	207759

Safran				
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Safran Dirhem (Ölçü Birimi)	Safran Birim Fiyatı	Safran Toplam Ödenen
998	1589/1590	7000	0,9	6420
1000	1590/1591	800	1,2	990
1001	1592/1593	2245	5,8	12952
1002	1593/1594	2976	3,3	9766
1003	1594/1595	3240	2,5	8220
1004	1595/1596	4185,5	2,5	10352
1005	1596/1597	0	0	0
1006	1597/1599	840	5,6	4736
1007	1599/1600	11500	0,9	10270
1009	1601/1601	12200	0,7	8630
1026	1617	1747,5	3,1	5245
1027	1618	1747,5	3,1	5245
1076	1665/OKUNMUYOR	1500	2	3030
1078	1668/1669	2700	3	8100

1080	1670/1671	5130	3	15390
1097	1686/1687	3700	3	11100
1098	1687/1688	675	3	2025
1099	1688/1689	0	0	0
1100	1689/1690	0	0	0
1102	1691/1692	0	0	0
1103	1692/1693	0	0	0
1104	1693/1694	0	0	0
1105	1694/1695	3645	6	21870
1106	1695/1696	4606	4,7	21600
1107	1696/1697	2800	4,4	12425
1108	1697/1698	2571	4,5	11569
1109	1698/1699	2800	4	11200
1110	1699/1700	3255	4,5	14647,5
1111	1700/1701	3052	4,5	13734
1112	1701/1702	2805	4	11200
1113	1702/1703	2730	4,5	12285
1114	1703/1704	2730	5,5	15015
1116	1705/1706	0	0	0
1117	1706/1707	0	0	0
1118	1707/1708	0	0	0
1119	1708/1709	0	0	0
1121	1709/1710	0	0	0

1122	1710/1711	0	0	0
1123	1711/1712	0	0	0
1124	1712/1713	0	0	0
1125	1713/1714	2800	2	5600
1126	1714/1715	2800	2	5600
1127	1715/1716	2800	2	5600
1128	1716/1717	2730	2	5460
1129	1717/1718	2730	2	5461
1130	1718/1719	3510	1,5	5265
1131	1719/1720	2730	2	5460
1132	1720/1721	3510	2	7020
1133	1721/1722	3510	2	7020
1134	1722/1723	3510	2	7020
1135	1723/1724	3510	1,9	6570
1136	1725/1725	3510	1,85	6510
1137	1725/1726	3510	1,9	6620
1138	1726/1727	3510	1,85	6520
1139	1727/1728	3900	1,8	7000
1140	1728/1728	3900	1,6	6400
1141	1729/1730	0	0	0
1142	1730/1731	2900	2	6000
1143	1731/1732	3900	2	7800
1144	1732/1733	3120	2,3	7200

1145	1733/1734	2730	3,2	8660
1146	1734/1735	3120	3,5	10920
1147	1735/1736	3100	4,5	13820
1148	1736/1737	3120	4,6	14280
1149	1737/1738	2750	3,5	9620
1150	1738/1739	2730	2,5	6870
1151	1739/1740	0	0	0
1152	1740/1741	2700	4	10800
1153	1741/1742	2700	4	10500
1154	1741/1742	2700	4	10800
1155	1742/1743	2700	4	10800
1156	1743/1744	2700	4	10800
1159	1746/1747	2760	4	11040
1169	1756	0	0	0
1170	1757/1758	2700	6	16000
1171	1758	2700	6	16200
1173	1760/1761	2700	6	16200
1175	1762/1763	2700	7	18900
1176	1763	2945	7,4	21652
1177	1764	2665	6	15990
1178	1765/1766	2665	6	15990
1179	1766/1767	2665	6	15990
1181	1768/1769	2520	3,1	7710

1183	1770/1771	2695	6,1	16410
1185	1772/1773	2695	7,3	19665
1186	1773/1774	2695	6,8	18317,5
1187	1774/1774	2695	7,5	20212,5
1189	1775/1776	2695	8,5	22907
1191	1777/1778	2695	4,4	11730
1192	1778/1779	2695	9	24255
1193	1779/1780	2695	7,9	21195
1194	1780/1781	2695	15	40425
1195	1781/1782	2695	9,4	25450
1196	1782/1783	2695	8,5	22907,5
1197	1783/1784	2695	8,7	23560
1198	1784/1785	2790	6,6	18530
1199	1785/1786	2695	5	13475
1200	1786/1787	2695	7	18865
1201	1787/1788	2695	7,7	20685
1202	1788/1789	2695	6,5	17617
1204	1790/1791	2146	8	17168
1205	1791/1792	2695	6,1	16330
1206	1791/1792	2665	6,1	16220
1208	1794/1795	2694	9	24249
1209	1795/1796	2694	7,9	21352
1210	1796/1797	2694	12	32328

1211	1797/1798	2694	10	26940
1212	1798/1799	2694	9	24246
1213	1799/1800	2695	10	26950
1214	1800/1801	2695	4,5	12140
1215	1801/1802	2695	12	32340
1216	1802/1803	2695	15	32340
1217	1803/1804	2695	18	48510
1218	1804/1805	0	0	0
1219	1805/1806	2695	12	32340
1223	1808/1809	2695	12	32340
1224	1809/1810	2695	18	48510
1225	1810/1811	2695	18	48510
1226	1811/1812	2695	18	48510
1230	1815/1816	5395	18	48510
1231	1816/1817	2695	18	48510
1232	1817/1818	2695	18	48510
1233	1818/1819	2695	18	48510
1234	1819/1820	2695	18	48510
1235	1820/1821	2695	18	48510
1236	1821/1822	2695	18	48510
1237	1822/1823	2695	18	48510
1238	1823/1824	2695	18	48510
1239	1824/1825	2695	18	48510

1240	1825/1826	2695	18	48510
------	-----------	------	----	-------

Odun				
Yıl (Hicri)	Yıl Miladi	Odun (Ölçü Birimi)	Odun Birim Fiyatı	Odun Toplam Ödenen
998	1589/1590	4395	11,8	52072
1000	1590/1591	2925	11,8	34627
1001	1592/1593	2995,5	6,3	19002
1002	1593/1594	3331	18,6	61870
1003	1594/1595	2199	13,2	29050
1004	1595/1596	3419	14,5	49608
1005	1596/1597	2623	11,9	31155
1006	1597/1599	4589	9,5	43640
1007	1599/1600	2458	12,7	31198
1009	1601/1601	3087	11,7	36095
1026	1617	1819,5	23,2	42250,5
1027	1618	1819,5	23,2	42250,5
1076	1665/OKUNMUYOR	800	40	32000
1078	1668/1669	2042	24	48721
1080	1670/1671	2600	25,9	67375
1097	1686/1687	2150	49	105400
1098	1687/1688	1770	47	83420
1099	1688/1689	1745	42,6	74290
1100	1689/1690	1745	42	73280
1102	1691/1692	1750	52,9	92550
1103	1692/1693	1745	49	85505
1104	1693/1694	1785	48,9	87250
1105	1694/1695	1948	48,8	95018
1106	1695/1696	0	0	0

1107	1696/1697	1818	42	76386
1108	1697/1698	1818	41,98	76307
1109	1698/1699	1780	40,4	71900
1110	1699/1700	1834	37,5	68695
1111	1700/1701	1698	53	89900
1112	1701/1702	1815	36	65340
1113	1702/1703	1815	37,98	68935
1114	1703/1704	1913	38,6	73842
1116	1705/1706	0	0	0
1117	1706/1707	0	0	0
1118	1707/1708	0	0	0
1119	1708/1709	0	0	0
1121	1709/1710	0	0	0
1122	1710/1711	0	0	0
1123	1711/1712	0	0	0
1124	1712/1713	1824	36	65664
1125	1713/1714	1824	36	65664
1126	1714/1715	1878	35	65730
1127	1715/1716	1878	46,1	86510
1128	1716/1717	1791	44	78804
1129	1717/1718	1791	44	78805
1130	1718/1719	1791	37,2	66660
1131	1719/1720	1772	44	77968
1132	1720/1721	1795	45	80775
1133	1721/1722	1795	46,5	83400
1134	1722/1723	1795	40,8	73190
1135	1723/1724	1795	43,9	78840
1136	1725/1725	1795	46,2	82896
1137	1725/1726	1795	49,6	89010
1138	1726/1727	1795	40,8	73190
1139	1727/1728	1795	49	87945

1140	1728/1728	1795	44	78990
1141	1729/1730	0	0	0
1142	1730/1731	1795	40	71800
1143	1731/1732	1795	43,7	78450
1144	1732/1733	1795	40	71800
1145	1733/1734	1783	40	71300
1146	1734/1735	1783	45	80235
1147	1735/1736	1783	50	80235
1148	1736/1737	1783	45	80235
1149	1737/1738	1783	45	80235
1150	1738/1739	1783	46	82018
1151	1739/1740	0	0	0
1152	1740/1741	1783	48	85584
1153	1741/1742	1783	48	85584
1154	1741/1742	1783	44	78452
1155	1742/1743	1783	40	71320
1156	1743/1744	1783	44	78453
1159	1746/1747	1783	40	71320
1169	1756	0	0	0
1170	1757/1758	1783	40	71320
1171	1758	1783	40	71320
1173	1760/1761	1783	40	71320
1175	1762/1763	1783	40	71320
1176	1763	1804	40	72160
1177	1764	1780	40	71200
1178	1765/1766	1780	40	71200
1179	1766/1767	1780	40	71200
1181	1768/1769	1400	40	56000
1183	1770/1771	1400	40	56000
1185	1772/1773	1400	40	56000
1186	1773/1774	1700	40	68000

1187	1774/1774	1400	40	56000
1189	1775/1776	1400	40	56000
1191	1777/1778	1400	40	56000
1192	1778/1779	1400	40	56000
1193	1779/1780	1400	40	56000
1194	1780/1781	1400	60	84000
1195	1781/1782	1400	60	84000
1196	1782/1783	1400	60	84000
1197	1783/1784	1410	60	84600
1198	1784/1785	1400	60	84000
1199	1785/1786	1400	60	84000
1200	1786/1787	1400	60	84000
1201	1787/1788	1400	60	84000
1202	1788/1789	1400	60	84000
1204	1790/1791	1400	60	84000
1205	1791/1792	1400	60	84000
1206	1791/1792	1400	60	84000
1208	1794/1795	1400	60	84000
1209	1795/1796	1400	60	84000
1210	1796/1797	1400	60	84000
1211	1797/1798	1400	60	84000
1212	1798/1799	1400	60	84000
1213	1799/1800	1400	60	84000
1214	1800/1801	1400	60	84000
1215	1801/1802	1400	60	84000
1216	1802/1803	1400	60	84000
1217	1803/1804	1400	60	84000
1218	1804/1805	1400	60	84000
1219	1805/1806	1400	60	84000
1223	1808/1809	1400	60	84000
1224	1809/1810	1400	60	84000

1225	1810/1811	1400	60	84000
1226	1811/1812	1400	60	84000
1230	1815/1816	1400	60	84000
1231	1816/1817	1400	60	84000
1232	1817/1818	1400	60	84000
1233	1818/1819	1400	60	84000
1234	1819/1820	1400	60	84000
1235	1820/1821	1400	60	84000
1236	1821/1822	1400	60	84000
1237	1822/1823	1400	60	84000
1238	1823/1824	1400	60	84000
1239	1824/1825	1400	60	84000
1240	1825/1826	1400	60	84000

Balmumu				
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Balmumu Kıyye (Ölçü Birimi)	Balmumu Birim Fiyatı	Balmumu Toplam Ödenen
998	1589/1590	200	42	8400
1000	1590/1591	108	32,6	3524
1001	1592/1593	162	43	6967
1002	1593/1594	214	40	8555
1003	1594/1595	286	40,1	11457
1004	1595/1596	70	47,5	3325
1005	1596/1597	148	70	10360
1006	1597/1599	424	63,7	26990
1007	1599/1600	85,5	68,4	5850
1009	1601/1601	121	60	7260
1026	1617	137	60	8220
1027	1618	137	60	8220

1076	1665/OKUNMUYOR	222	118,7	26360
1078	1668/1669	350	82,9	29000
1080	1670/1671	390	77,3	30150
1097	1686/1687	430	79,4	34130
1098	1687/1688	370	75,1	27790
1099	1688/1689	326	98,1	31970
1100	1689/1690	371	99,4	36880
1102	1691/1692	350	103,4	36200
1103	1692/1693	349	100,6	35102
1104	1693/1694	362	93,9	33992
1105	1694/1695	379	99,2	37584
1106	1695/1696	379	107,5	37285
1107	1696/1697	330	107,5	32600
1108	1697/1698	633	94,4	59745
1109	1698/1699	321	111,5	32538
1110	1699/1700	335	109	33820
1111	1700/1701	335	109	33820
1112	1701/1702	350	104,3	36500
1113	1702/1703	378	105	39706
1114	1703/1704	383	106,8	40890
1116	1705/1706	0	0	0
1117	1706/1707	0	0	0
1118	1707/1708	0	0	0
1119	1708/1709	0	0	0
1121	1709/1710	0	0	0
1122	1710/1711	0	0	0
1123	1711/1712	0	0	0
1124	1712/1713	0	0	0
1125	1713/1714	357	84	29960
1126	1714/1715	320	84,7	27100
1127	1715/1716	320	99,3	31760

1128	1716/1717	280	97	27160
1129	1717/1718	280	97	21761
1130	1718/1719	320	100	32000
1131	1719/1720	320	131,6	42120
1132	1720/1721	320	110	35200
1133	1721/1722	320	113	36160
1134	1722/1723	320	115,6	37000
1135	1723/1724	320	114	36560
1136	1725/1725	320	114	36440
1137	1725/1726	320	118	37720
1138	1726/1727	320	118	37840
1139	1727/1728	320	120	38400
1140	1728/1728	310	121,2	37560
1141	1729/1730	0	0	0
1142	1730/1731	320	107	34240
1143	1731/1732	320	111,3	35600
1144	1732/1733	320	114	36480
1145	1733/1734	320	119,3	38180
1146	1734/1735	300	113	33900
1147	1735/1736	330	120	39600
1148	1736/1737	320	120	38400
1149	1737/1738	320	123,8	39600
1150	1738/1739	320	124	39600
1151	1739/1740	0	0	
1152	1740/1741	300	138	41400
1153	1741/1742	300	147	44100
1154	1741/1742	300	150	45010
1155	1742/1743	300	152,1	45630
1156	1743/1744	300	150	45011
1159	1746/1747	300	153	45900
1169	1756	0	0	0

1170	1757/1758	300	150	45000
1171	1758	300	172,2	51660
1173	1760/1761	300	172	51600
1175	1762/1763	300	161,4	48420
1176	1763	300	164	49140
1177	1764	300	153	45900
1178	1765/1766	300	153	45900
1179	1766/1767	300	184,2	55260
1181	1768/1769	280	163	45600
1183	1770/1771	280	176,3	49350
1185	1772/1773	280	214,6	60090
1186	1773/1774	280	233,5	65390
1187	1774/1774	280	241,6	67650
1189	1775/1776	280	250,9	70250
1191	1777/1778	280	259,1	72570
1192	1778/1779	280	289	80900
1193	1779/1780	280	231,2	64725
1194	1780/1781	280	246,4	69000
1195	1781/1782	280	226,5	63420
1196	1782/1783	280	246,4	69000
1197	1783/1784	280	242	67750
1198	1784/1785	280	233	65250
1199	1785/1786	280	226,8	63500
1200	1786/1787	280	244	68280
1201	1787/1788	280	2878	80550
1202	1788/1789	280	246,4	69000
1204	1790/1791	0	0	0
1205	1791/1792	280	300	84000
1206	1791/1792	250	336	84000
1208	1794/1795	280	556,4	155800
1209	1795/1796	280	393,2	110100

1210	1796/1797	560	350	196000
1211	1797/1798	280	493	138000
1212	1798/1799	280	439,3	123000
1213	1799/1800	280	399,1	111750
1214	1800/1801	280	399,1	111750
1215	1801/1802	280	412,5	115500
1216	1802/1803	280	439,3	123000
1217	1803/1804	280	592,5	165900
1218	1804/1805	280	548,6	153600
1219	1805/1806	280	559,3	156600
1223	1808/1809	280	586,1	164100
1224	1809/1810	280	586,1	164100
1225	1810/1811	280	586,1	164100
1226	1811/1812	280	586,1	164100
1230	1815/1816	280	669,6	187500
1231	1816/1817	280	669,6	187500
1232	1817/1818	280	756,4	187500
1233	1818/1819	280	756,4	187500
1234	1819/1820	280	903,2	252.900
1235	1820/1821	280	1023,2	255000
1236	1821/1822	280	1026,4	255000
1237	1822/1823	280	1026,4	255000
1238	1823/1824	280	1086,4	270000
1239	1824/1825	280	1092,9	270000
1240	1825/1826	280	1260	352800

Tuz				
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Tuz Kile (Ölçü Birimi)	Tuz Birim Fiyatı	Tuz Toplam Ödenen
998	1589/1590	392	29,5	11559
1000	1590/1591	400	18,2	7290
1001	1592/1593	0	0	0
1002	1593/1594	531	20,5	10865
1003	1594/1595	386	27	10431
1004	1595/1596	580	34,6	20100
1005	1596/1597	745	25,7	19116
1006	1597/1599	322	20	6440
1007	1599/1600	409	24,5	10025
1009	1601/1601	444	21,1	9374
1026	1617	162,5	27,9	4537,5
1027	1618	162,5	27,9	4537,5
1076	1665/OKUNMUYOR	100	25	2500
1078	1668/1669	531	30	15930
1080	1670/1671	600	25	15000
1097	1686/1687	445	43	19135
1098	1687/1688	180	30	5400
1099	1688/1689	265	32	8460
1100	1689/1690	287	35	10045
1102	1691/1692	0	0	0
1103	1692/1693	192	60	11500
1104	1693/1694	325	45	14625
1105	1694/1695	435	45	19575
1106	1695/1696	446	45	20070
1107	1696/1697	416	38	15808
1108	1697/1698	375	28	10500

1109	1698/1699	390	31,1	12130
1110	1699/1700	392	33	12936
1111	1700/1701	385	40	15400
1112	1701/1702	414	31	12834
1113	1702/1703	415	30	12450
1114	1703/1704	430	30	12900
1116	1705/1706	0	0	0
1117	1706/1707	0	0	0
1118	1707/1708	0	0	0
1119	1708/1709	0	0	0
1121	1709/1710	0	0	0
1122	1710/1711	0	0	0
1123	1711/1712	0	0	0
1124	1712/1713	0	0	0
1125	1713/1714	255	30	7650
1126	1714/1715	255	30	7650
1127	1715/1716	0	0	0
1128	1716/1717	265	38	10070
1129	1717/1718	265	38	10070
1130	1718/1719	275	32	8800
1131	1719/1720	273	34	9282
1132	1720/1721	273	40	10920
1133	1721/1722	290	37,5	10890
1134	1722/1723	290	34,2	9910
1135	1723/1724	290	39,5	11460
1136	1725/1725	290	38,5	11140
1137	1725/1726	290	40,6	11780
1138	1726/1727	290	41,5	12050
1139	1727/1728	290	33,4	9680
1140	1728/1728	290	43,7	12660
1141	1729/1730	0	0	0

1142	1730/1731	290	36,7	10650
1143	1731/1732	290	44,4	12870
1144	1732/1733	280	28,4	7950
1145	1733/1734	240	30	7200
1146	1734/1735	240	39	9380
1147	1735/1736	250	44	10968
1148	1736/1737	250	39	9750
1149	1737/1738	250	45	11250
1150	1738/1739	250	36,9	9225
1151	1739/1740	0	0	0
1152	1740/1741	250	54,8	13690
1153	1741/1742	250	52,5	13140
1154	1741/1742	250	46,9	11720
1155	1742/1743	250	51,3	12830
1156	1743/1744	250	46,9	11721
1159	1746/1747	250	40	10000
1169	1756	0	0	0
1170	1757/1758	250	31,2	7800
1171	1758	250	58,8	14700
1173	1760/1761	250	60	15000
1175	1762/1763	250	86,4	21600
1176	1763	351	39,3	13805
1177	1764	250	48	12000
1178	1765/1766	250	56	14000
1179	1766/1767	250	45	11250
1181	1768/1769	170	56,3	9564
1183	1770/1771	200	84	16800
1185	1772/1773	200	169,8	33960
1186	1773/1774	200	120	24000
1187	1774/1774	200	90	18000
1189	1775/1776	200	70	14000

1191	1777/1778	200	57	11410
1192	1778/1779	200	90	18000
1193	1779/1780	200	75	15003
1194	1780/1781	200	75	15000
1195	1781/1782	200	80,4	16082,5
1196	1782/1783	200	78	15600
1197	1783/1784	200	95,3	19060
1198	1784/1785	200	195	39000
1199	1785/1786	255	68,8	17550
1200	1786/1787	200	87	17400
1201	1787/1788	200	1725	345000
1202	1788/1789	200	87,75	17550
1204	1790/1791	120	105	12600
1205	1791/1792	200	113,6	22725
1206	1791/1792	200	113,6	22725
1208	1794/1795	200	120	24000
1209	1795/1796	200	120	24000
1210	1796/1797	200	120	24000
1211	1797/1798	200	120	24000
1212	1798/1799	200	120	24000
1213	1799/1800	200	110	22000
1214	1800/1801	200	150	30000
1215	1801/1802	200	180	36000
1216	1802/1803	200	120	24000
1217	1803/1804	200	120	24000
1218	1804/1805	200	123	24600
1219	1805/1806	200	180	36000
1223	1808/1809	200	140	28000
1224	1809/1810	200	240	48000
1225	1810/1811	200	240	48000
1226	1811/1812	200	240	48000

1230	1815/1816	400	240	48000
1231	1816/1817	200	240	48000
1232	1817/1818	200	300	60000
1233	1818/1819	200	300	60000
1234	1819/1820	200	300	60000
1235	1820/1821	200	300	60000
1236	1821/1822	200	360	72000
1237	1822/1823	200	360	72000
1238	1823/1824	200	360	72000
1239	1824/1825	200	360	72000
1240	1825/1826	200	360	72000

Nohud				
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Nohud Kile (Ölçü Birimi)	Nohud Birim Fiyatı	Nohud Toplam Ödenen
998	1589/1590	442	31,7	14015
1000	1590/1591	631,5	40,6	25627
1001	1592/1593	100	40	4000
1002	1593/1594	478	40,1	19594
1003	1594/1595	200	46,3	9250
1004	1595/1596	355	73	25925
1005	1596/1597	441	79,8	35183
1006	1597/1599	250	57,6	14400
1007	1599/1600	120	62	7440
1009	1601/1601	516	55,9	28830
1026	1617	119	52,9	6292
1027	1618	119	52,9	6292
1076	1665/OKUNMUYOR	0	0	0
1078	1668/1669	82	70	5740

1080	1670/1671	114	95	10830
1097	1686/1687	80	210	16800
1098	1687/1688	12	190	2280
1099	1688/1689	0	0	0
1100	1689/1690	0	0	0
1102	1691/1692	0	0	0
1103	1692/1693	0	0	0
1104	1693/1694	0	0	0
1105	1694/1695	81	95	7695
1106	1695/1696	80	120	9600
1107	1696/1697	70	110	7700
1108	1697/1698	70	125	8750
1109	1698/1699	70	110	7700
1110	1699/1700	93	105	9765
1111	1700/1701	75	120	9000
1112	1701/1702	80	120	9600
1113	1702/1703	78	130	10140
1114	1703/1704	78	115	8970
1116	1705/1706	0	0	0
1117	1706/1707	0	0	0
1118	1707/1708	0	0	0
1119	1708/1709	0	0	0
1121	1709/1710	0	0	0
1122	1710/1711	0	0	0
1123	1711/1712	0	0	0
1124	1712/1713	0	0	0
1125	1713/1714	80	120	9600
1126	1714/1715	80	150	12000
1127	1715/1716	0	0	0
1128	1716/1717	78	120	9360
1129	1717/1718	156	115	17940

1130	1718/1719	78	100	7800
1131	1719/1720	78	100	7800
1132	1720/1721	78	110	8580
1133	1721/1722	78	110	8580
1134	1722/1723	78	109	8496
1135	1723/1724	78	110,1	8584
1136	1725/1725	78	112,5	8769
1137	1725/1726	78	113,3	8838
1138	1726/1727	78	124,7	9730
1139	1727/1728	78	128	9990
1140	1728/1728	78	72,3	5640
1141	1729/1730	0	0	0
1142	1730/1731	78	129,2	10080
1143	1731/1732	78	167	13035
1144	1732/1733	78	144,4	11260
1145	1733/1734	78	132,7	10350
1146	1734/1735	77	135	10395
1147	1735/1736	78	147,5	11502
1148	1736/1737	78	114	8910
1149	1737/1738	78	100	7800
1150	1738/1739	78	150	11700
1151	1739/1740	78	150	11700
1152	1740/1741	0	0	0
1153	1741/1742	78	199,3	15544
1154	1741/1742	73,5	187,5	13779,5
1155	1742/1743	78	157,6	12290
1156	1743/1744	73,5	187,5	13779,6
1159	1746/1747	78	143,6	11200
1169	1756	0	0	0
1170	1757/1758	78	166,7	13000
1171	1758	78	455	35490

1173	1760/1761	78	240	18720
1175	1762/1763	78	153	11934
1176	1763	84	144	12096
1177	1764	78	210	16170
1178	1765/1766	78	220	16940
1179	1766/1767	78	261,5	20400
1181	1768/1769	50	186	9300
1183	1770/1771	50	231	11550
1185	1772/1773	50	314,5	15726
1186	1773/1774	50	284,8	14240
1187	1774/1774	50	270	13500
1189	1775/1776	50	292	14600
1191	1777/1778	50	255	12750
1192	1778/1779	50	330	16500
1193	1779/1780	50	265	13245
1194	1780/1781	50	375	18750
1195	1781/1782	50	425,7	21285
1196	1782/1783	50	450	22500
1197	1783/1784	50	468	23400
1198	1784/1785	50	337,5	16875
1199	1785/1786	50	240	12000
1200	1786/1787	50	252	12600
1201	1787/1788	50	317	15840
1202	1788/1789	50	359,5	17975
1204	1790/1791	35	480	16800
1205	1791/1792	50	474	23700
1206	1791/1792	50	474	23700
1208	1794/1795	50	540	27000
1209	1795/1796	50	530	26500
1210	1796/1797	50	600	30000
1211	1797/1798	50	420	21000

1212	1798/1799	50	490	24500
1213	1799/1800	50	480	24000
1214	1800/1801	50	480	24000
1215	1801/1802	50	600	30000
1216	1802/1803	50	600	30000
1217	1803/1804	50	960	48000
1218	1804/1805	50	900	45000
1219	1805/1806	50	900	45000
1223	1808/1809	50	600	30000
1224	1809/1810	50	600	30000
1225	1810/1811	50	720	36000
1226	1811/1812	50	740	42000
1230	1815/1816	50	480	24000
1231	1816/1817	50	480	24000
1232	1817/1818	50	840	42000
1233	1818/1819	50	840	42000
1234	1819/1820	50	840	42000
1235	1820/1821	50	840	42000
1236	1821/1822	50	840	42000
1237	1822/1823	50	840	42000
1238	1823/1824	50	960	48000
1239	1824/1825	50	960	48000
1240	1825/1826	50	1200	60000

Koyun Eti				
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Koyun Eti Vukıyye (Ölçü Birimi)	Koyun Eti Birim Fiyatı	Koyun Eti Toplam Ödenen
998	1589/1590	91825	4	367400
1000	1590/1591	79070	4	316280

1001	1592/1593	91390	4,5	410020
1002	1593/1594	91560	6	549900
1003	1594/1595	63310	6,8	433014
1004	1595/1596	43965,5	6,2	271275
1005	1596/1597	19500	6,5	125996
1006	1597/1599	65390	8	523120
1007	1599/1600	47320	8	378560
1009	1601/1601	39130	8	313040
1026	1617	0	0	0
1027	1618	0	0	0
1076	1665/OKUNMUYO R	0	0	0
1078	1668/1669	1340	11	14740
1080	1670/1671	3420	11,2	38200
1097	1686/1687	2490	21,5	53680
1098	1687/1688	480	12,5	6000
1099	1688/1689	0	0	0
1100	1689/1690	0	0	0
1102	1691/1692	0	0	0
1103	1692/1693	0	0	0
1104	1693/1694	0	0	0
1105	1694/1695	0	0	0
1106	1695/1696	0	0	0
1107	1696/1697	200	12	2400
1108	1697/1698	460	17	7820
1109	1698/1699	0	0	0
1110	1699/1700	140	17	2380
1111	1700/1701	160	12	1920
1112	1701/1702	0	0	0
1113	1702/1703	0	0	0
1114	1703/1704	0	0	0

1116	1705/1706	0	0	0
1117	1706/1707	0	0	0
1118	1707/1708	0	0	0
1119	1708/1709	0	0	0
1121	1709/1710	0	0	0
1122	1710/1711	0	0	0
1123	1711/1712	0	0	0
1124	1712/1713	0	0	0
1125	1713/1714	0	0	0
1126	1714/1715	0	0	0
1127	1715/1716	0	0	0
1128	1716/1717	0	0	0
1129	1717/1718	0	0	0
1130	1718/1719	0	0	0
1131	1719/1720	0	0	0
1132	1720/1721	0	0	0
1133	1721/1722	0	0	0
1134	1722/1723	0	0	0
1135	1723/1724	0	0	0
1136	1725/1725	0	0	0
1137	1725/1726	0	0	0
1138	1726/1727	0	0	0
1139	1727/1728	0	0	0
1140	1728/1728	0	0	0
1141	1729/1730	0	0	0
1142	1730/1731	0	0	0
1143	1731/1732	0	0	0
1144	1732/1733	0	0	0
1145	1733/1734	0	0	0
1146	1734/1735	0	0	0
1147	1735/1736	0	0	0

1148	1736/1737	0	0	0
1149	1737/1738	0	0	0
1150	1738/1739	0	0	0
1151	1739/1740	0	0	0
1152	1740/1741	0	0	0
1153	1741/1742	0	0	0
1154	1741/1742	0	0	0
1155	1742/1743	0	0	0
1156	1743/1744	0	0	0
1159	1746/1747	0	0	0
1169	1756	0	0	0
1170	1757/1758	0	0	0
1171	1758	0	0	0
1173	1760/1761	0	0	0
1175	1762/1763	0	0	0
1176	1763	0	0	0
1177	1764	0	0	0
1178	1765/1766	0	0	0
1179	1766/1767	0	0	0
1181	1768/1769	0	0	0
1183	1770/1771	0	0	0
1185	1772/1773	0	0	0
1186	1773/1774	0	0	0
1187	1774/1774	0	0	0
1189	1775/1776	0	0	0
1191	1777/1778	0	0	0
1192	1778/1779	0	0	0
1193	1779/1780	0	0	0
1194	1780/1781	0	0	0
1195	1781/1782	0	0	0
1196	1782/1783	0	0	0

1197	1783/1784	0	0	0
1198	1784/1785	0	0	0
1199	1785/1786	0	0	0
1200	1786/1787	0	0	0
1201	1787/1788	0	0	0
1202	1788/1789	0	0	0
1204	1790/1791	0	0	0
1205	1791/1792	0	0	0
1206	1791/1792	0	0	0
1208	1794/1795	0	0	0
1209	1795/1796	0	0	0
1210	1796/1797	0	0	0
1211	1797/1798	0	0	0
1212	1798/1799	0	0	0
1213	1799/1800	0	0	0
1214	1800/1801	0	0	0
1215	1801/1802	0	0	0
1216	1802/1803	0	0	0
1217	1803/1804	0	0	0
1218	1804/1805	0	0	0
1219	1805/1806	0	0	0
1223	1808/1809	0	0	0
1224	1809/1810	0	0	0
1225	1810/1811	0	0	0
1226	1811/1812	0	0	0
1230	1815/1816	0	0	0
1231	1816/1817	0	0	0
1232	1817/1818	0	0	0
1233	1818/1819	0	0	0
1234	1819/1820	0	0	0
1235	1820/1821	0	0	0

1236	1821/1822	0	0	0
1237	1822/1823	0	0	0
1238	1823/1824	0	0	0
1239	1824/1825	0	0	0
1240	1825/1826	0	0	0

Maaş Ödemelerinin Giderler İçindeki Oranı				
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Toplam Gider	Maaş Ödemeleri	Yüzde
998	1589/1590	4.287.550	903.640	21,1
1000	1590/1591	3.735.567	876.580	23,5
1001	1592/1593	2.796.882	819.020	29,3
1002	1593/1594	3.304.277	919.000	27,8
1003	1594/1595	3.115.168	840.730	27,0
1004	1595/1596	3.410.868	827.960	24,3
1005	1596/1597	3.541.946	866.850	24,5
1006	1597/1599	4.550.364	1.174.770	25,8
1007	1599/1600	3.273.902	822.652	25,1
1009	1601/1601	3.322.407	754.010	22,7
1026	1617	1.968.570	504.350	25,6
1027	1618	1.968.570	504.350	25,6
1076	1665/OKUNMUYOR	697.095	232.290	33,3
1078	1668/1669	2.902.584	965.160	33,3
1080	1670/1671	3.650.520	1.126.020	30,8
1097	1686/1687	5.227.671	1.067.210	20,4
1098	1687/1688	3.615.915	982.440	27,2
1099	1688/1689	3.120.563	1.030.500	33,0
1100	1689/1690	2.582.752	1.032.375	40,0
1102	1691/1692	4.426.810	1.070.280	24,2
1103	1692/1693	3.746.387	1.159.470	30,9

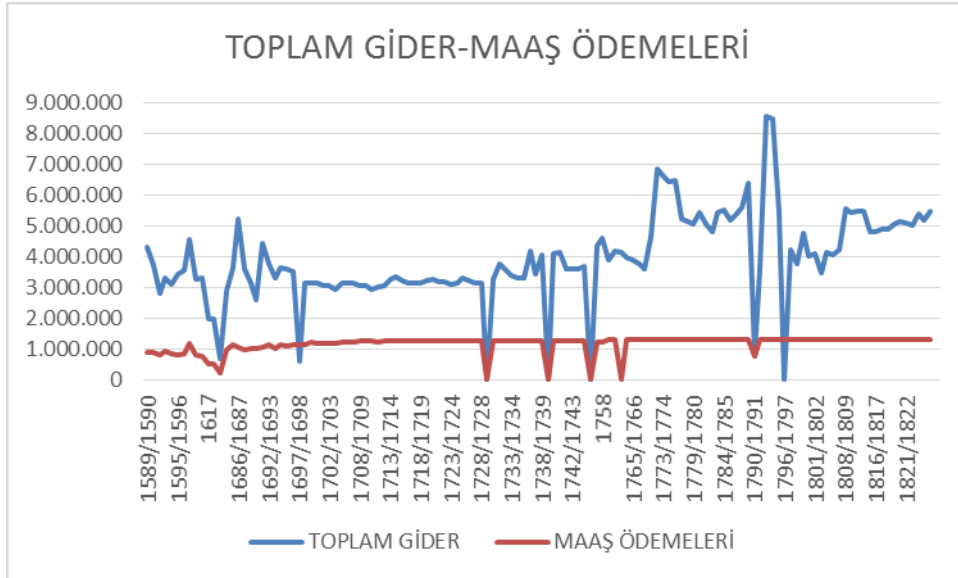

1104	1693/1694	3.309.370	1.027.625	31,1
1105	1694/1695	3.650.019	1.127.625	30,9
1106	1695/1696	3.602.208	1.089.720	30,3
1107	1696/1697	3.505.900	1.153.568	32,9
1108	1697/1698	595.070	1.154.912	194,1
1109	1698/1699	3.131.728	1.140.120	36,4
1110	1699/1700	3.146.672	1.215.240	38,6
1111	1700/1701	3.151.954	1.186.220	37,6
1112	1701/1702	3.054.187	1.186.220	38,8
1113	1702/1703	3.040.343	1.186.220	39,0
1114	1703/1704	2.943.657	1.196.210	40,6
1116	1705/1706	3.131.728	1.223.220	39,1
1117	1706/1707	3.146.672	1.223.400	38,9
1118	1707/1708	3.151.954	1.232.770	39,1
1119	1708/1709	3.054.187	1.252.980	41,0
1121	1709/1710	3.040.343	1.246.900	41,0
1122	1710/1711	2.943.657	1.246.900	42,4
1123	1711/1712	3.030.957	1.207.015	39,8
1124	1712/1713	3.036.614	1.246.900	41,1
1125	1713/1714	3.280.994	1.246.900	38,0
1126	1714/1715	3.344.598	1.246.900	37,3
1127	1715/1716	3.204.585	1.246.900	38,9
1128	1716/1717	3.119.096	1.246.900	40,0
1129	1717/1718	3.119.096	1.246.900	40,0
1130	1718/1719	3.136.808	1.246.900	39,8
1131	1719/1720	3.211.120	1.246.900	38,8
1132	1720/1721	3.259.908	1.255.040	38,5
1133	1721/1722	3.195.697	1.255.040	39,3
1134	1722/1723	3.160.107	1.256.520	39,8
1135	1723/1724	3.085.938	1.261.700	40,9
1136	1725/1725	3.154.898	1.261.700	40,0

1137	1725/1726	3.309.267	1.261.700	38,1
1138	1726/1727	3.242.720	1.261.700	38,9
1139	1727/1728	3.125.416	1.261.700	40,4
1140	1728/1728	3.159.388	1.261.700	39,9
1141	1729/1730	0	0	0
1142	1730/1731	3.269.832	1.261.700	38,6
1143	1731/1732	3.742.788	1.264.290	33,8
1144	1732/1733	3.545.821	1.262.810	35,6
1145	1733/1734	3377209	1.262.810	37,4
1146	1734/1735	3.298.506	1.262.810	38,3
1147	1735/1736	3.315.599	1.266.223	38,2
1148	1736/1737	4.176.113	1.264.660	30,3
1149	1737/1738	3.412.227	1.262.810	37,0
1150	1738/1739	4.070.302	1.262.810	31,0
1151	1739/1740	0	0	0
1152	1740/1741	4.090.017	1.262.810	30,9
1153	1741/1742	4.153.792	1.262.810	30,4
1154	1741/1742	3.593.350	1.262.810	35,1
1155	1742/1743	3.593.350	1.262.810	35,1
1156	1743/1744	3.593.350	1.262.810	35,1
1159	1746/1747	3.692.998	1.262.810	34,2
1169	1756	0	0	0
1170	1757/1758	4.351.762	1.245.745	28,6
1171	1758	4.599.215	1.245.745	27,1
1173	1760/1761	3.872.675	1.291.680	33,4
1175	1762/1763	4.195.108	1.294.820	30,9
1176	1763	4.152.845	0	0,0
1177	1764	3.954.695	1.295.370	32,8
1178	1765/1766	3.874.296	1.294.740	33,4
1179	1766/1767	3.766.103	1.292.930	34,3
1181	1768/1769	3.579.948	1.295.161	36,2

1183	1770/1771	4.650.984	1.295.161	27,8
1185	1772/1773	6.833.711	1.295.161	19,0
1186	1773/1774	6582390	1.295.161	19,7
1187	1774/1774	6.428.115	1.295.161	20,1
1189	1775/1776	6.482.402	1.295.161	20,0
1191	1777/1778	5.208.727	1.295.161	24,9
1192	1778/1779	5.144.284,00	1.295.161	25,2
1193	1779/1780	5.053.004,00	1.298.652,00	25,7
1194	1780/1781	5.413.712,00	1.295.161	23,9
1195	1781/1782	5.048.576	1.295.161	25,7
1196	1782/1783	4.803.100	1.295.161	27,0
1197	1783/1784	5.438.744	1.298.652	23,9
1198	1784/1785	5.491.016	1.295.161	23,6
1199	1785/1786	5.196.026	1.295.740	24,9
1200	1786/1787	5.338.553	1.299.232	24,3
1201	1787/1788	5.581.870	1.302.743	23,3
1202	1788/1789	6.375.741	1.299.242	20,4
1204	1790/1791	3.602.308	752.930	88,1
1205	1791/1792	8.530.600	1.295.740	36,0
1206	1791/1792	8.473.499	1.295.740	15,2
1208	1794/1795	5.414.299	1.295.740	23,9
1209	1795/1796	0	0	0
1210	1796/1797	4.217.869	1.295.840	30,7
1211	1797/1798	3.753.689	1.295.740	34,5
1212	1798/1799	3.890.509	1.295.740	33,3
1213	1799/1800	4.762.747	1.295.740	27,2
1214	1800/1801	4.007.786	1.295.740	32,3
1215	1801/1802	4.091.229	1.295.740	31,7
1216	1802/1803	3.481.926	1.295.740	37,2
1217	1803/1804	4.140.962	1.295.740	31,3

1218	1804/1805	4.043.349	1.295.740	32,0
1219	1805/1806	4.215.778	1.295.740	30,7
1223	1808/1809	5.553.409	1.295.740	23,3
1224	1809/1810	5.433.603	1.295.740	23,8
1225	1810/1811	5.480.218	1.295.740	23,6
1226	1811/1812	5.451.193	1.295.740	23,8
1230	1815/1816	4.815.022	1.295.740	26,9
1231	1816/1817	4.815.022	1.295.740	26,9
1232	1817/1818	4.874.211	1.295.740	26,6
1233	1818/1819	4.874.211	1.295.740	26,6
1234	1819/1820	5.061.565	1.295.740	25,6
1235	1820/1821	5.140.460	1.295.740	25,2
1236	1821/1822	5.081.743	1.295.740	25,5
1237	1822/1823	5.000.185	1.295.740	25,9
1238	1823/1824	5.365.278	1.295.740	24,2
1239	1824/1825	5.180.000	1.295.740	25,0
1240	1825/1826	5.482.298	1.295.740	23,6

Tamir Ücretlerinin Giderler İçindeki Oranı				
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Giderler	Tamir Ücretleri	Yüzde
998	1589/1590	4.287.550	0	0,0
1000	1590/1591	3.735.567	140.151	3,8
1001	1592/1593	2.796.882	12.401	0,4
1002	1593/1594	3.304.277	94.978	2,9
1003	1594/1595	3.115.168	63.525	2,0
1004	1595/1596	3.410.868	43.237	1,3
1005	1596/1597	3.541.946	217.861	6,2
1006	1597/1599	4.550.364	140.941	3,1
1007	1599/1600	3.273.902	93.372	2,9
1009	1601/1601	3.322.407	129.376	3,9
1026	1617	1.968.585	64.076	3,3
1027	1618	1.968.585	64.076	3,3
1076	1665/OKUNMUYOR	697.095	38.420	5,5
1078	1668/1669	2.902.584	299.528	10,3
1080	1670/1671	3.650.520	285.962	7,8
1097	1686/1687	5.227.671	0	0,0
1098	1687/1688	3.615.915	99.729	2,8
1099	1688/1689	3.120.563	173.871	5,6
1100	1689/1690	2.582.752	157.334	6,1
1102	1691/1692	4.426.810	182.600	4,1
1103	1692/1693	3.746.387	193.578	5,2
1104	1693/1694	3.309.370	185.431	5,6
1105	1694/1695	3.650.019	171.470	4,7
1106	1695/1696	3.602.208	313.370	8,7
1107	1696/1697	3.505.900	46.678	1,3
1108	1697/1698	595.070	27.000	4,5

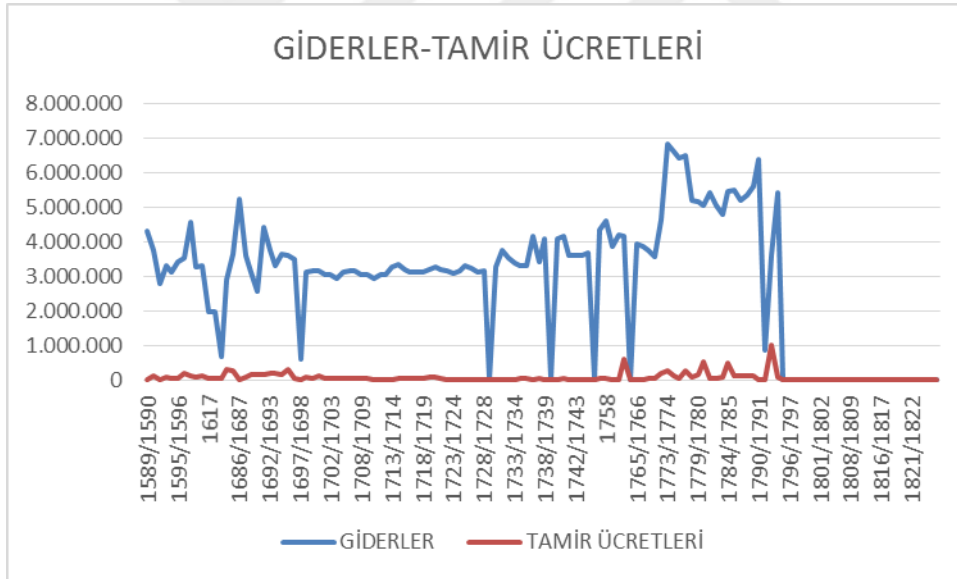
1109	1698/1699	3.131.728	108.404	3,5
1110	1699/1700	3.146.672	45.010	1,4
1111	1700/1701	3.151.954	131.831	4,2
1112	1701/1702	3.054.187	46.154	1,5
1113	1702/1703	3.040.343	59685	2,0
1114	1703/1704	2.943.657	43.600	1,5
1116	1705/1706	3.131.728	45.500	1,5
1117	1706/1707	3.146.672	55.355	1,8
1118	1707/1708	3.151.954	52.550	1,7
1119	1708/1709	3.054.187	66.800	2,2
1121	1709/1710	3.040.343	58.212	1,9
1122	1710/1711	2.943.657	20.877	0,7
1123	1711/1712	3.030.957	20.393	0,7
1124	1712/1713	3.036.614	18.742	0,6
1125	1713/1714	3.280.994	30.000	0,9
1126	1714/1715	3.344.598	40.000	1,2
1127	1715/1716	3.204.585	43.426	1,4
1128	1716/1717	3.119.096	49.000	1,6
1129	1717/1718	3.119.096	49.000	1,6
1130	1718/1719	3.136.808	45.099	1,4
1131	1719/1720	3.211.120	96.830	3,0
1132	1720/1721	3.259.908	108.188	3,3
1133	1721/1722	3.195.697	53.897	1,7
1134	1722/1723	3.160.107	18.295	0,6
1135	1723/1724	3.085.938	28.165	0,9
1136	1725/1725	3.154.898	22.066	0,7
1137	1725/1726	3.309.267	26.261	0,8
1138	1726/1727	3.242.720	29.680	0,9
1139	1727/1728	3.125.416	16.000	0,5
1140	1728/1728	3.159.388	24.002	0,8
1141	1729/1730	0	15.481	

1142	1730/1731	3.269.832	18.956	0,6
1143	1731/1732	3.742.788	20.511	0,5
1144	1732/1733	3.545.821	15.919	0,4
1145	1733/1734	3.377.209	18143	0,5
1146	1734/1735	3.298.506	61.410	1,9
1147	1735/1736	3.315.599	49.743	1,5
1148	1736/1737	4.176.113	33.004	0,8
1149	1737/1738	3.412.227	51.974	1,5
1150	1738/1739	4.070.302	11.942	0,3
1151	1739/1740	0	0	#SAYI/0!
1152	1740/1741	4.090.017	27.344	0,7
1153	1741/1742	4.153.792	37.520	0,9
1154	1741/1742	3.593.350	25.516	0,7
1155	1742/1743	3.593.350	25.516	0,7
1156	1743/1744	3.593.350	25.516	0,7
1159	1746/1747	3.692.998	0	0,0
1169	1756	0	0	#SAYI/0!
1170	1757/1758	4.351.762	36.774	0,8
1171	1758	4.599.215	50.199	1,1
1173	1760/1761	3.872.675	21.380	0,6
1175	1762/1763	4.195.108	0	0,0
1176	1763	4.152.845	603.660	14,5
1177	1764	0	0	#SAYI/0!
1178	1765/1766	3.954.695	19.104	0,5
1179	1766/1767	3.874.296	12.024	0,3
1181	1768/1769	3.766.103	54.259	1,4
1183	1770/1771	3.579.948	39.301	1,1
1185	1772/1773	4.650.984	219.042	4,7
1186	1773/1774	6.833.711	279.119	4,1
1187	1774/1774	6582390	133.770	2,0
1189	1775/1776	6.428.115	59.696	0,9

1191	1777/1778	6.482.402	291.652	4,5
1192	1778/1779	5.208.727	90.221,00	1,7
1193	1779/1780	5.144.284,00	180.322,00	3,5
1194	1780/1781	5.053.004,00	522.463,00	10,3
1195	1781/1782	5.413.712,00	66.159	1,2
1196	1782/1783	5.048.576	35.967	0,7
1197	1783/1784	4.803.100	96.253	2,0
1198	1784/1785	5.438.744	514.680	9,5
1199	1785/1786	5.491.016	111.549	2,0
1200	1786/1787	5.196.026	110.342	2,1
1201	1787/1788	5.338.553	110.500	2,1
1202	1788/1789	5.581.870	116.162	2,1
1204	1790/1791	6.375.741	0	0,0
1205	1791/1792	854.589	0	0,0
1206	1791/1792	3.602.308	1.031.811	28,6
1208	1794/1795	5.414.299	74.880	1,4
1209	1795/1796	0	0	0
1210	1796/1797	0	0	0
1211	1797/1798	0	0	0
1212	1798/1799	0	0	0
1213	1799/1800	0	0	0
1214	1800/1801	0	0	0
1215	1801/1802	0	0	0
1216	1802/1803	0	0	0
1217	1803/1804	0	0	0
1218	1804/1805	0	0	0
1219	1805/1806	0	0	0
1223	1808/1809	0	0	0
1224	1809/1810	0	0	0
1225	1810/1811	0	0	0
1226	1811/1812	0	0	0

1230	1815/1816	0	0	0
1231	1816/1817	0	0	0
1232	1817/1818	0	0	0
1233	1818/1819	0	0	0
1234	1819/1820	0	0	0
1235	1820/1821	0	0	0
1236	1821/1822	0	0	0
1237	1822/1823	0	0	0
1238	1823/1824	0	0	0
1239	1824/1825	0	0	0
1240	1825/1826	0	0	0

Ücretlerin Giderler İçindeki Oranı				
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Toplam Gider	Ücretler	Yüzde
998	1589/1590	4.287.550	0	0,0
1000	1590/1591	3.735.567	0	0,0
1001	1592/1593	2.796.882	39.391	1,4

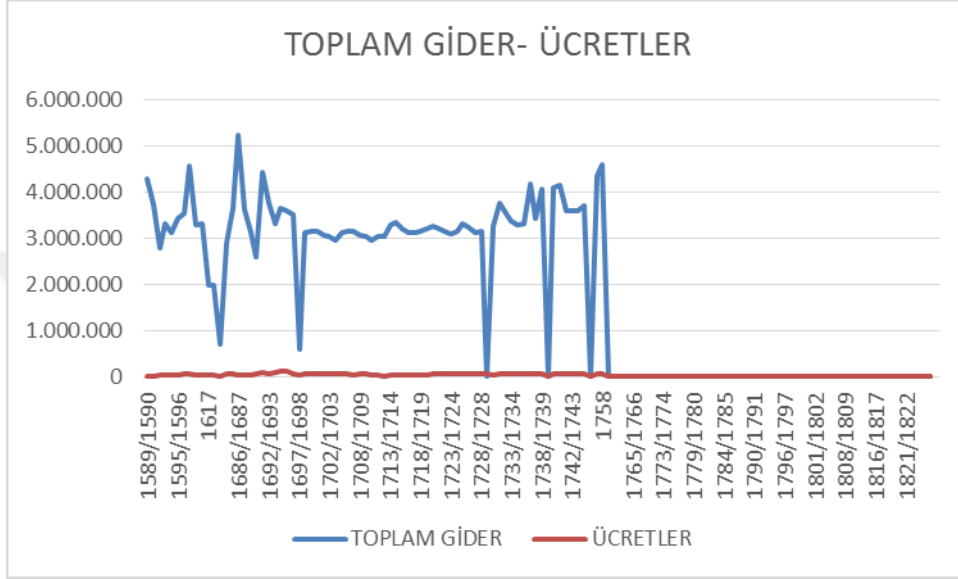
1002	1593/1594	3.304.277	54.246	1,6
1003	1594/1595	3.115.168	37.703	1,2
1004	1595/1596	3.410.868	41.011	1,2
1005	1596/1597	3.541.946	55.567	1,6
1006	1597/1599	4.550.364	55.877	1,2
1007	1599/1600	3.273.902	48.581	1,5
1009	1601/1601	3.322.407	53.286	1,6
1026	1617	1.968.570	37.799	1,9
1027	1618	1.968.570	37.799	1,9
1076	1665/OKUNMUYOR	697.095	7.812	1,1
1078	1668/1669	2.902.584	59.315	2,0
1080	1670/1671	3.650.520	69.600	1,9
1097	1686/1687	5.227.671	37.870	0,7
1098	1687/1688	3.615.915	30.990	0,9
1099	1688/1689	3.120.563	39.987	1,3
1100	1689/1690	2.582.752	57.018	2,2
1102	1691/1692	4.426.810	88.911	2,0
1103	1692/1693	3.746.387	76.290	2,0
1104	1693/1694	3.309.370	95.104	2,9
1105	1694/1695	3.650.019	130.550	3,6
1106	1695/1696	3.602.208	124.879	3,5
1107	1696/1697	3.505.900	61.770	1,8
1108	1697/1698	595.070	52.684	8,9
1109	1698/1699	3.131.728	70.375	2,2
1110	1699/1700	3.146.672	71.660	2,3
1111	1700/1701	3.151.954	62.860	2,0
1112	1701/1702	3.054.187	69.256	2,3
1113	1702/1703	3.040.343	76.724	2,5
1114	1703/1704	2.943.657	57.435	2,0
1116	1705/1706	3.131.728	54.790	1,7
1117	1706/1707	3.146.672	55.650	1,8

1118	1707/1708	3.151.954	47.640	1,5
1119	1708/1709	3.054.187	71.600	2,3
1121	1709/1710	3.040.343	71.640	2,4
1122	1710/1711	2.943.657	43.484	1,5
1123	1711/1712	3.030.957	29.518	1,0
1124	1712/1713	3.036.614	21.760	0,7
1125	1713/1714	3.280.994	35.740	1,1
1126	1714/1715	3.344.598	45.528	1,4
1127	1715/1716	3.204.585	43.628	1,4
1128	1716/1717	3.119.096	49.940	1,6
1129	1717/1718	3.119.096	49.940	1,6
1130	1718/1719	3.136.808	49.160	1,6
1131	1719/1720	3.211.120	48.440	1,5
1132	1720/1721	3.259.908	64.360	2,0
1133	1721/1722	3.195.697	67.323	2,1
1134	1722/1723	3.160.107	62.230	2,0
1135	1723/1724	3.085.938	62.230	2,0
1136	1725/1725	3.154.898	62.230	2,0
1137	1725/1726	3.309.267	62.230	1,9
1138	1726/1727	3.242.720	62.230	1,9
1139	1727/1728	3.125.416	62.230	2,0
1140	1728/1728	3.159.388	62.270	2,0
1141	1729/1730	0	63.470	0
1142	1730/1731	3.269.832	46.780	1,4
1143	1731/1732	3.742.788	63.270	1,7
1144	1732/1733	3.545.821	61.400	1,7
1145	1733/1734	3377209	55906	1,7
1146	1734/1735	3.298.506	61.904	1,9
1147	1735/1736	3.315.599	63.395	1,9
1148	1736/1737	4.176.113	61.115	1,5
1149	1737/1738	3.412.227	62.915	1,8

1150	1738/1739	4.070.302	56.715	1,4
1151	1739/1740	0	0	0
1152	1740/1741	4.090.017	61.415	1,5
1153	1741/1742	4.153.792	61.915	1,5
1154	1741/1742	3.593.350	61.415	1,7
1155	1742/1743	3.593.350	61.415	1,7
1156	1743/1744	3.593.350	61.415	1,7
1159	1746/1747	3.692.998	81.415	2,2
1169	1756	0	0	0
1170	1757/1758	4.351.762	61.415	1,4
1171	1758	4.599.215	68.015	1,5
1173	1760/1761	0	0	0
1175	1762/1763	0	0	0
1176	1763	0	0	0
1177	1764	0	0	0
1178	1765/1766	0	0	0
1179	1766/1767	0	0	0
1181	1768/1769	0	0	0
1183	1770/1771	0	0	0
1185	1772/1773	0	0	0
1186	1773/1774	0	0	0
1187	1774/1774	0	0	0
1189	1775/1776	0	0	0
1191	1777/1778	0	0	0
1192	1778/1779	0	0	0
1193	1779/1780	0	0	0
1194	1780/1781	0	0	0
1195	1781/1782	0	0	0
1196	1782/1783	0	0	0
1197	1783/1784	0	0	0
1198	1784/1785	0	0	0

1199	1785/1786	0	0	0
1200	1786/1787	0	0	0
1201	1787/1788	0	0	0
1202	1788/1789	0	0	0
1204	1790/1791	0	0	0
1205	1791/1792	0	0	0
1206	1791/1792	0	0	0
1208	1794/1795	0	0	0
1209	1795/1796	0	0	0
1210	1796/1797	0	0	0
1211	1797/1798	0	0	0
1212	1798/1799	0	0	0
1213	1799/1800	0	0	0
1214	1800/1801	0	0	0
1215	1801/1802	0	0	0
1216	1802/1803	0	0	0
1217	1803/1804	0	0	0
1218	1804/1805	0	0	0
1219	1805/1806	0	0	0
1223	1808/1809	0	0	0
1224	1809/1810	0	0	0
1225	1810/1811	0	0	0
1226	1811/1812	0	0	0
1230	1815/1816	0	0	0
1231	1816/1817	0	0	0
1232	1817/1818	0	0	0
1233	1818/1819	0	0	0
1234	1819/1820	0	0	0
1235	1820/1821	0	0	0
1236	1821/1822	0	0	0
1237	1822/1823	0	0	0

1238	1823/1824	0	0	0
1239	1824/1825	0	0	0
1240	1825/1826	0	0	0

Asl-ı Mal - Gider			
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Asl-ı Mal	Toplam Gider
998	1589/1590	8.464.119	4.287.550
1000	1590/1591	7.514.653	3.735.567
1001	1592/1593	8.366.241	2.796.882
1002	1593/1594	9.268.206	3.304.277
1003	1594/1595	9.126.709	3.115.168
1004	1595/1596	9.454.901	3.410.868
1005	1596/1597	5.112.443	3.541.946
1006	1597/1599	15.995.925	4.550.364
1007	1599/1600	9.597.443	3.273.902
1009	1601/1601	8.848.120	3.322.407
1026	1617	3.344.774	1.968.570

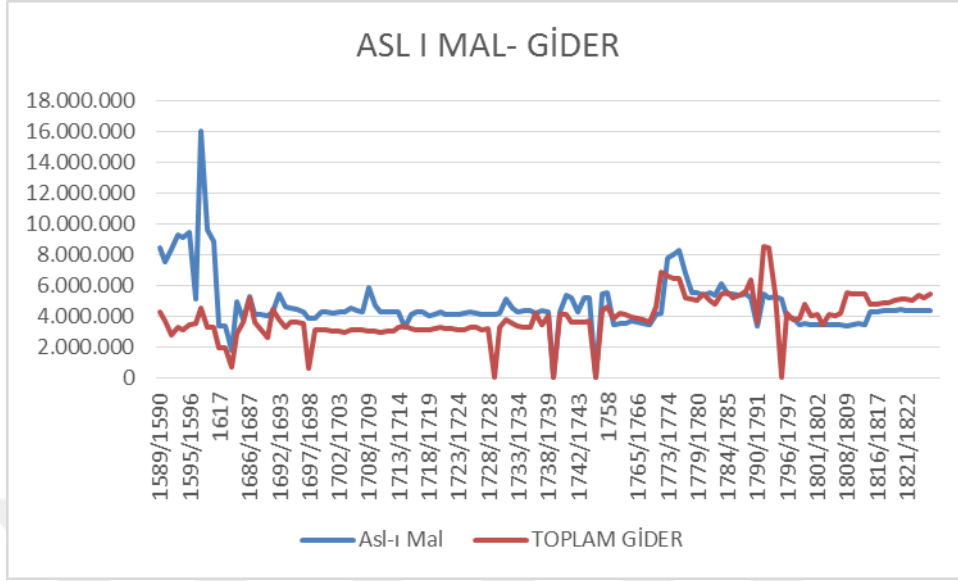
1027	1618	3.344.774	1.968.570
1076	1665/OKUNMUYOR	1.748.367	697.095
1078	1668/1669	4.944.119	2.902.584
1080	1670/1671	3.770.744	3.650.520
1097	1686/1687	5.258.826	5.227.671
1098	1687/1688	4.137.088	3.615.915
1099	1688/1689	4.107.639	3.120.563
1100	1689/1690	4.051.885	2.582.752
1102	1691/1692	4.300.249	4.426.810
1103	1692/1693	5.436.468	3.746.387
1104	1693/1694	4.642.710	3.309.370
1105	1694/1695	4.547.652	3.650.019
1106	1695/1696	4.480.091	3.602.208
1107	1696/1697	4.292.537	3.505.900
1108	1697/1698	3.853.386	595.070
1109	1698/1699	3.881.729	3.131.728
1110	1699/1700	4.260.122	3.146.672
1111	1700/1701	4.246.300	3.151.954
1112	1701/1702	4.221.499	3.054.187
1113	1702/1703	4.284.430	3.040.343
1114	1703/1704	4.267.822	2.943.657
1116	1705/1706	4.559.836	3.131.728
1117	1706/1707	4.337.592	3.146.672
1118	1707/1708	4.250.374	3.151.954
1119	1708/1709	5.823.658	3.054.187
1121	1709/1710	4.658.436	3.040.343
1122	1710/1711	4.295.420	2.943.657
1123	1711/1712	4.244.777	3.030.957
1124	1712/1713	4.277.934	3.036.614
1125	1713/1714	4.257.129	3.280.994
1126	1714/1715	3.255.578	3.344.598

1127	1715/1716	4.118.531	3.204.585
1128	1716/1717	4.271.135	3.119.096
1129	1717/1718	4.271.135	3.119.096
1130	1718/1719	4.064.128	3.136.808
1131	1719/1720	4.082.241	3.211.120
1132	1720/1721	4.305.828	3.259.908
1133	1721/1722	4.145.117	3.195.697
1134	1722/1723	4.142.535	3.160.107
1135	1723/1724	4.088.766	3.085.938
1136	1725/1725	4.218.398	3.154.898
1137	1725/1726	4.246.587	3.309.267
1138	1726/1727	4.180.040	3.242.720
1139	1727/1728	4.095.736	3.125.416
1140	1728/1728	4.152.595	3.159.388
1141	1729/1730	4.096.563	0
1142	1730/1731	4.207.152	3.269.832
1143	1731/1732	5.137.849	3.742.788
1144	1732/1733	4.520.893	3.545.821
1145	1733/1734	4.314.529	3377209
1146	1734/1735	4.350.852	3.298.506
1147	1735/1736	4.393.998	3.315.599
1148	1736/1737	4.176.117	4.176.113
1149	1737/1738	4.349.547	3.412.227
1150	1738/1739	4.321.121	4.070.302
1151	1739/1740	0	0
1152	1740/1741	4.307.247	4.090.017
1153	1741/1742	5.395.676	4.153.792
1154	1741/1742	5.171.230	3.593.350
1155	1742/1743	4.294.790	3.593.350
1156	1743/1744	5.171.230	3.593.350
1159	1746/1747	5.192.988	3.692.998

1169	1756	0	0
1170	1757/1758	5.479.714	4.351.762
1171	1758	5.536.535	4.599.215
1173	1760/1761	3.471.318	3.872.675
1175	1762/1763	3.563.862	4.195.108
1176	1763	3.549.144	4.152.845
1177	1764	3.678.225	3.954.695
1178	1765/1766	3.653.496	3.874.296
1179	1766/1767	3.542.275	3.766.103
1181	1768/1769	3.484.343	3.579.948
1183	1770/1771	4.103.745	4.650.984
1185	1772/1773	4.189.253	6.833.711
1186	1773/1774	7.802.838	6582390
1187	1774/1774	8.062.540	6.428.115
1189	1775/1776	8.268.234	6.482.402
1191	1777/1778	6.750.569	5.208.727
1192	1778/1779	5.512.290,50	5.144.284,00
1193	1779/1780	5.567.297,50	5.053.004,00
1194	1780/1781	5.402.603,50	5.413.712,00
1195	1781/1782	5.500.372	5.048.576
1196	1782/1783	5.345.304	4.803.100
1197	1783/1784	6.127.268	5.438.744
1198	1784/1785	5.461.168	5.491.016
1199	1785/1786	5.428.303	5.196.026
1200	1786/1787	5.333.857	5.338.553
1201	1787/1788	5.472.012	5.581.870
1202	1788/1789	5.232.818	6.375.741
1204	1790/1791	3.396.174	3.602.308
1205	1791/1792	5.467.803	8.530.600
1206	1791/1792	5.158.689	8.473.499
1208	1794/1795	5.302.693	5.414.299

1209	1795/1796	5.142.626	0
1210	1796/1797	3.983.812	4.217.869
1211	1797/1798	3.890.312	3.753.689
1212	1798/1799	3.475.354	3.890.509
1213	1799/1800	3.498.109	4.762.747
1214	1800/1801	3.451.660	4.007.786
1215	1801/1802	3.457.456	4.091.229
1216	1802/1803	3.455.485	3.481.926
1217	1803/1804	3.460.237	4.140.962
1218	1804/1805	3.459.216	4.043.349
1219	1805/1806	3.457.356	4.215.778
1223	1808/1809	3.393.821	5.553.409
1224	1809/1810	3.469.480	5.433.603
1225	1810/1811	3.551.547	5.480.218
1226	1811/1812	3.441.017	5.451.193
1230	1815/1816	4.287.257	4.815.022
1231	1816/1817	4.287.257	4.815.022
1232	1817/1818	4.405.957	4.874.211
1233	1818/1819	4.405.957	4.874.211
1234	1819/1820	4.390.237	5.061.565
1235	1820/1821	4.444.237	5.140.460
1236	1821/1822	4.394.232	5.081.743
1237	1822/1823	4.390.337	5.000.185
1238	1823/1824	4.393.237	5.365.278
1239	1824/1825	4.390.187	5.180.000
1240	1825/1826	4.390.337	5.482.298

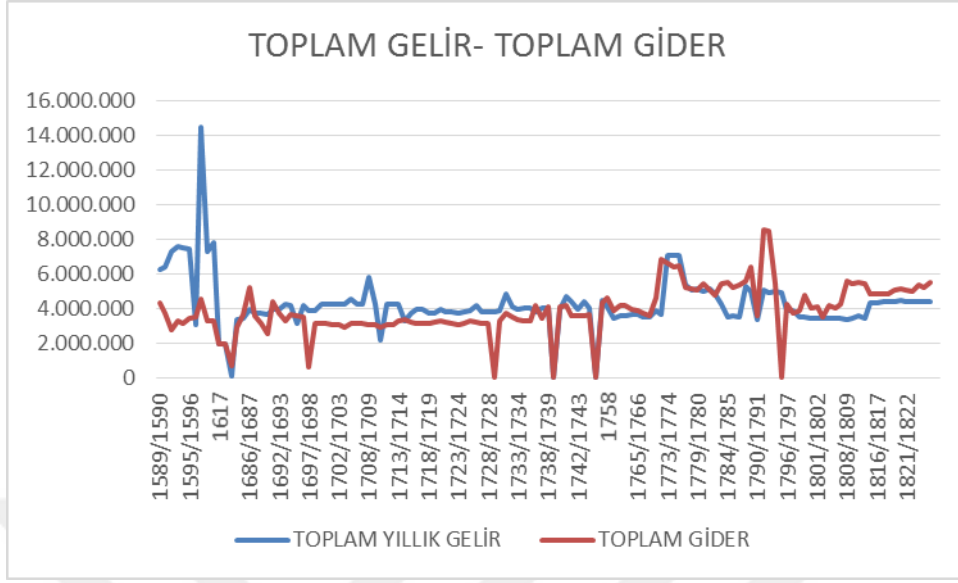
Toplam Gelir - Toplam Gider			
Yıl (Hicri)	Yıl (Miladi)	Toplam Yıllık Gelir	Toplam Gider
998	1589/1590	6.219.563	4.287.550
1000	1590/1591	6.367.784	3.735.567
1001	1592/1593	7.287.151	2.796.882
1002	1593/1594	7.562.606	3.304.277
1003	1594/1595	7.487.780	3.115.168
1004	1595/1596	7.403.360	3.410.868
1005	1596/1597	3.068.410	3.541.946
1006	1597/1599	14.425.428	4.550.364
1007	1599/1600	7.261.882	3.273.902
1009	1601/1601	7.791.776	3.322.407
1026	1617	1.958.861	1.968.570
1027	1618	1.958.861	1.968.570
1076	1665/OKUNMUYOR	108.970	697.095
1078	1668/1669	3.351.623	2.902.584
1080	1670/1671	3.450.044	3.650.520

1097	1686/1687	3.983.076	5.227.671
1098	1687/1688	3.729.228	3.615.915
1099	1688/1689	3.731.539	3.120.563
1100	1689/1690	3.653.280	2.582.752
1102	1691/1692	3.960.989	4.426.810
1103	1692/1693	3.917.488	3.746.387
1104	1693/1694	4.238.045	3.309.370
1105	1694/1695	4.176.007	3.650.019
1106	1695/1696	3.162.278	3.602.208
1107	1696/1697	4.149.467	3.505.900
1108	1697/1698	3.844.859	595.070
1109	1698/1699	3.863.729	3.131.728
1110	1699/1700	4.254.334	3.146.672
1111	1700/1701	4.219.280	3.151.954
1112	1701/1702	4.221.499	3.054.187
1113	1702/1703	4.234.368	3.040.343
1114	1703/1704	4.253.381	2.943.657
1116	1705/1706	4.559.836	3.131.728
1117	1706/1707	4.265.404	3.146.672
1118	1707/1708	4.250.374	3.151.954
1119	1708/1709	5.823.658	3.054.187
1121	1709/1710	4.227.840	3.040.343
1122	1710/1711	2.193.460	2.943.657
1123	1711/1712	4.244.777	3.030.957
1124	1712/1713	4.277.934	3.036.614
1125	1713/1714	4.257.129	3.280.994
1126	1714/1715	3.255.578	3.344.598
1127	1715/1716	3.767.420	3.204.585
1128	1716/1717	3.921.755	3.119.096
1129	1717/1718	3.921.755	3.119.096
1130	1718/1719	3.746.988	3.136.808

1131	1719/1720	3.764.601	3.211.120
1132	1720/1721	3.988.188	3.259.908
1133	1721/1722	3.785.477	3.195.697
1134	1722/1723	3.824.895	3.160.107
1135	1723/1724	3.765.618	3.085.938
1136	1725/1725	3.805.250	3.154.898
1137	1725/1726	3.914.167	3.309.267
1138	1726/1727	4.180.040	3.242.720
1139	1727/1728	3.778.096	3.125.416
1140	1728/1728	3.834.955	3.159.388
1141	1729/1730	3.778.923	0
1142	1730/1731	3.889.512	3.269.832
1143	1731/1732	4.820.209	3.742.788
1144	1732/1733	4.112.653	3.545.821
1145	1733/1734	3933376	3377209
1146	1734/1735	4.033.212	3.298.506
1147	1735/1736	4.050.358	3.315.599
1148	1736/1737	3.838.477	4.176.113
1149	1737/1738	4.031.907	3.412.227
1150	1738/1739	4.003.481	4.070.302
1151	1739/1740	0	0
1152	1740/1741	3.989.608	4.090.017
1153	1741/1742	4.698.036	4.153.792
1154	1741/1742	4.383.580	3.593.350
1155	1742/1743	3.977.170	3.593.350
1156	1743/1744	4.383.580	3.593.350
1159	1746/1747	4.015.604	3.692.998
1169	1756	0	0
1170	1757/1758	4.477.975	4.351.762
1171	1758	4.103.721	4.599.215
1173	1760/1761	3.471.318	3.872.675

1175	1762/1763	3.563.862	4.195.108
1176	1763	3.549.144	4.152.845
1177	1764	3.678.225	3.954.695
1178	1765/1766	3.653.496	3.874.296
1179	1766/1767	3.542.275	3.766.103
1181	1768/1769	3.484.343	3.579.948
1183	1770/1771	3.901.844	4.650.984
1185	1772/1773	3.668.634	6.833.711
1186	1773/1774	7056045	6582390
1187	1774/1774	7.077.302	6.428.115
1189	1775/1776	7.094.936	6.482.402
1191	1777/1778	5.354.235	5.208.727
1192	1778/1779	5.084.249,00	5.144.284,00
1193	1779/1780	5.129.256,00	5.053.004,00
1194	1780/1781	4.974.168,00	5.413.712,00
1195	1781/1782	5.114.172	5.048.576
1196	1782/1783	4.867.119	4.803.100
1197	1783/1784	4.221.083	5.438.744
1198	1784/1785	3.542.882	5.491.016
1199	1785/1786	3.582.882	5.196.026
1200	1786/1787	3.513.844	5.338.553
1201	1787/1788	5.267.323	5.581.870
1202	1788/1789	4.955.603	6.375.741
1204	1790/1791	3.396.174	3.602.308
1205	1791/1792	5.046.014	8.530.600
1206	1791/1792	4.883.639	8.473.499
1208	1794/1795	5.009.467	5.414.299
1209	1795/1796	4.948.320	0
1210	1796/1797	3.856.520	4.217.869
1211	1797/1798	3.890.312	3.753.689
1212	1798/1799	3.475.354	3.890.509

1213	1799/1800	3.498.109	4.762.747
1214	1800/1801	3.451.660	4.007.786
1215	1801/1802	3.457.456	4.091.229
1216	1802/1803	3.455.485	3.481.926
1217	1803/1804	3.460.237	4.140.962
1218	1804/1805	3.459.216	4.043.349
1219	1805/1806	3.457.356	4.215.778
1223	1808/1809	3.393.821	5.553.409
1224	1809/1810	3.469.480	5.433.603
1225	1810/1811	3.551.547	5.480.218
1226	1811/1812	3.441.017	5.451.193
1230	1815/1816	4.287.257	4.815.022
1231	1816/1817	4.287.257	4.815.022
1232	1817/1818	4.405.957	4.874.211
1233	1818/1819	4.405.957	4.874.211
1234	1819/1820	4.390.237	5.061.565
1235	1820/1821	4.444.237	5.140.460
1236	1821/1822	4.394.232	5.081.743
1237	1822/1823	4.390.337	5.000.185
1238	1823/1824	4.393.237	5.365.278
1239	1824/1825	4.390.187	5.180.000
1240	1825/1826	4.390.337	5.482.298

EK -2 SÖZLÜK

Âb-rîzci (abrizi): Mevlevî dergâhlarında abdesthâne temizleyicileri, darüşşifalarda yatalak hastaların alt bakımını yapan kimseler

Anbârî veya kilârî: İmâretlerin erzakını kilerde muhafaza etmekle vazifeli şahıs.

An mahsul: Muhasebe defterlerinde vakfa ait her bir geliri ifade etmek için kullanılan terim.

Asl-ı mal: Vakfın bir önceki yıldan devreden ve o yıla ait gelirlerinin toplamı.

Aşır-hân: Kur'an'dan seçtiği on âyeti istediği zamanlarda okumakla görevli dua okuyucu.

Becihet: Vakıf muhasebe defterlerinde yapılan herbir harcamayı ifade etmek için kullanılan terim.

Bevvâb: Vakıf kuruluşlarında çalışan kapıcı.

Buhurcu: Buhûrî'nin müteradifi. Vakıf kuruluşlarının bazılarında buhur yakmakla görevli kişi.

Câbi: Vakıf gelirlerini toplamakla görevli tahsildar.

Câmeşûy: Yeniçeri ocağında ve darüşşifalarda çamaşır yıkamakla görevli olanlar.

Cüz-hân: Kur'an'ın otuz bölümünden birini okumakla vazifeli du'a okuyucusu.

Çerâgî: Kandilci ve sirâcî'nin müteradifi . Çerâgî özellikle tekkelerin lambalarını yakmakla meşgul olan şahsı ifade etmektedir.

Delâ'il hayrât kâri : Delâ'il, delâ'il-i şerif veya delâ'il-i hayrât adlarıyla tanınan ve Hz. Peygamberi ta'zim için kullanılan birçok salat ve selam cümlelerini ihtiva eden tanınmış bir eseri okumakla vazifeli dua okuyucu. Bu eseri yazan şeyh Muhammed Cezuli'dir. Kitabın tam adı ise Delâ'il hayrât ve şevâriku'l-envar fi zikri's salat 'ale'n-nebiyyi'l-muhtâr'dır.

Derviş: Herhangi bir tarikate sülûk eden kişi.

Devir-hân: Her Cuma namazından önce, Kur'an'ın bir cüzünü okumakla görevli olan ve bir ayın sonunda yeniden başlamak üzere Kur'an'ı hatm eden duâ okuyucu.

Du'âgû (çoğ. Duâgûyân): Vakıf kurucularının bazı arzularının gerçekleşmesi gayesiyle Allah'a dua eden kişiye verilen özel isim. Profesyonel du'a okuyucu.

Eczâhân: Kur'an'ın otuz bölümünden birini okumakla vazifeli profesyonel du'â okuyucuları.

Edviyekûb: Darüşşifada macun, merhem ve şurupları hazırlamak üzere bitkileri döven kişi, attar

Ed'iyye-i me'sûre-hân: Bizzat peygamber tarafından tertip edilmiş du'aları okumakla vazifeli du'â okuyucu.

En'am-hân: Belirli zamanlarda Kur'an'ın En'am suresini okumakla vazifeli duâ okuyucu.

Ferrâş: vakıf kuruluşlarının halılarını yaymak, katlamak ve temizlemekle vazifeli kişi.

Fetih-hân: Kur'an'ın Feth suresini okumakla vazifeli du'â okuyucu.

Fodula: Yassı pide şeklinde yapılan ve genellikle imaretlerde dağıtılan bir ekmek

Fodula kâtibi: imaretlerde *fodula* adı altında hazırlanan ve medrese talebeleri, tekke müridleri ile fakirlere dağıtılan ekmeklerin kayıt ve dağıtım işleriyle meşgul olan kâtip.

Habbâz: İmaretlerde ekmek pişirmekle görevli fırıncı.

Hâfız ı kütüb: Kütüphâne memuru.

Hâfız-ı sanduk: Sandûkî'nin müterâdifi.

Halife-i mekteb: Mektepte öğretmenin yardımcısı.

Hammâl: İmaretler için satın alınan erzakı taşımakla vazifeli şahıs.

Hatîb: Camilerde cuma günü hutbe okumakla vazifeli kişi.

Hatim-hân: Kur'an'ın tamamını periyodik bir tarzda okumakla görevli du'â okuyucusu.

Hime-keş: Odun taşıyıcısı.

Hime-şiken: Oduncu.

Hizmetçi: vakıf kuruluşlarında umûmî işlerle uğraşan şahıs.

İhlâs-hân: Kur'an'ın İhlâs Suresini okumakla vazifeli duâ okuyucu.

Kandilci: Bakımı vakıflar tarafından yapılan kamu aydınlatma vasıtalarının yakılması ve söndürülmesiyle meşgul olan görevli.

Kantârî-i İmâret: İmaretlerde her gün tüketilecek erzakın tartıcısı.

Kâse-keşân: İmaretlerde çalışan kase taşıyıcı.

Kâse-şûy: İmaretlerde bulaşıkçı.

Kâtib: Vakıf mütevellisinin sekreteri.

Kâtib-i kiler: İmarete erzak satın alınması ve bu erzakın tüketimi sırasında satın alınan ve tüketilen malların listesini tutmaka vazifeli şahıs.

Kâtib-i kütüb: Kütüphane sekreteri.

Kayım: Vakıf kuruluşlarını korumak, temizlemek, ışıklarını yakmak ve onlarla ilgili diğer işleri yürütmekle görevlendirilmiş kişilere verilen umûmî isim.

Kelime-i tevhid-hân: Kelime-i tevhid'i yani Allah'ın birliğini beyan eden Lâilâheillallah lâfzını belirli sayılarda zikir etmekle vâzifeli du'â okuyucu.

Kehhal: Göz hekimi. Süleymaniye medresesinden yetişirlerdi. Amirlerine kehhalbaşı denirdi. Hekimbaşıya bağlıydılar.

Kendüm-küb: İmaretlerde buğdayu bir havan içinde ezip yemeklik hale getiren döğücü.

Kennâs: Umûmî helaları temizlemekle görevli kişi.

Keyyâl: Kantar-ı imaretin müteradifi.

Kilârî: Vakıf kuruluşlarının tamir ve restorasyonu için lüzumlu eşyanın muhafaza edildiği deponun koruyucusu. Ayrıca anbârî'nin müterâdifi.

Korucu: Çeşmeleri, su yollarını, vs... korumakla görevlendirilmiş şahıs.

Kurşuncu: Vakfedilmiş bazı binaların özellikle kubbelerini kurşun kaplamakla görevli sanatkâr.

Külhancı: 1.Saray hamamlarını ısıtmakla görevli kimse. 2. Hamam ateş ocaklarını yakan kimse.

Lağımçı: Su yollarının tamir işleriyle görevlendirilmiş kişi.

Meremmâtî: Meremmetçinin müteradifi.

Meremmetçi: Vakıf olarak halkın hizmetine sunulmuş binâların tamir ve restorasyonu ile meşgul olan şahıs.

Mevlid-hân: Mevlid okuyucusu. Bilindiği gibi, Mevlid, 1409 yılında Süleyman çelebi (öl.1422) tarafından yazılmıştır. Muhtelif vesilelerle ve bilhassa Peygamber'in doğum yıldönümü münasebetiyle Mevlid okunması Türk toplumunda âdet haline gelmiştir.

Mezbele-keş: Başlıca vazifesi vakıf kuruluşları etrafında biriken süprüntüleri kuyulara doldurmaktan ibâret olan şahıs.

Mu'allim-i sıbyân: Çocukların (sıbyân) eğitim ve öğretimiyle vazifeli öğretici.

Mu'arrîf: Cami ve tekkelerde hayır sahiplerini iyilikle anan müezzin ve derviş.

Muhaddis: Hz. Peygamberin hadislerini tedarik eden öğretim elemanı.

Muhammediye-hân: Gelibolu Yazıcızâde Muhammed Efendi (öl.1451) tarafından Türkçe olarak şiir hâlinde kaleme alınmış olan Muhammediye adlı esri terennüm etmek için tayin edilmiş kişi. Bu eserin yazarı, Bayramiye tarikatı şeyhlerinden biridir. Söz konusu eserin Türk toplumu üzerindeki tesirinin son derece ehemmiyetli olduğunu da belirtmemiz gerekmektedir.

Muhâsib: Bazı kuruluş vakıflarının hesap işleriyle meşgul olan görevli.

Mu'id-i ders: Medreselerde talebelerden daha üst seviyede bulunan müderrislere yardım etmekle görevlendirilmiş bulunan öğretim elemanı, asistan.

Mû'kid: Kandilci'nin müteradifi.

Murâkıb: Denetleyici.

Musallîn: Namaz kılanlar.

Mustahfız: Bâzı vakıf mütevellî'leri için yapılmış idâre binasının bekçisi.

Mu'temed: Veznedâr'ın müterâdifî.

Mu'temed-i meremmâtî: Su yollarının tamiri için, ihtiyacı olduğu zaman meremmâtî 'ye teslim etmek şartıyla, vakıf paralarının kendisine emânet edildiği kişi.

Muvakkît: Yıldızlar ilmi ve kozmografyayı bilmek zorunda olan ve vakitlerin tayini için muvakkît-hâne 'de bulunan saatlerden sorumlu şahıs.

Muvakkît-hâne: Büyük camilerin bitişiğinde, sokağa bakan pencerelerle mücehhez küçük bir odadır.

Mücellid: Cildci.

Müderri: Medresenin en yetkili öğretim elemanı.

Müezzin: Minârelerde ezan okumakla görevli kişi.

Müfessir: Kur'an tefsiri okutan öğretim elemanı.

Müfettiş: Bazı vakıf kuruluşlarının işleyişini teftiş etmekle görevlendirilmiş şahıs.

Mühürçü: Sadrazamlar ile nazır ve valilerin mühürlerini muhafaza edip gerekli evrakı mühürleyen memur.

Mühürdâr-ı imâret: İmaretlerde kâtib-i kiler tarafından tutulan kayıtları kontrol etmekle yükümlü şahıs.

Mülk-hân: Kur'an'ın mülk suresini okumakla yükümlü du'a okuyucu. Tebâreke-hân'ın müteradifidir.

Müslim-hân: Allah katında peygamberin şefa'atini kazanmak gayesiyle, meşhur hadis koleksiyonu Sahih-i Müslim'i okumakla görevlendirilmiş du'a okuyucu.

Mütevelli: Vakıf idârecisi.

Müveşşih: Tevşih formundaki dini eserleri terennüm etmekle yükümlü şahıs. Kelime olarak süsleme, süslendirme anlamına gelen tevşih, edebiyatta, mukayyed kafiye ile şiir yazma, çifte kafiye demektir. Kur'an'ı usûl, âdab ve erkânı ile okuma anlamına da gelir. Ayrıca, mevlid ve mîrâciye bahirleri arasında dinî ve tasavvufî mâhiyette kâside ve beste okuma demektir.

Müvezzi: Tesbit edilmiş zaman ve mekânlarda okumaları için, Kur'an cüzlerini veya diğer du'a okuyucularına dağıtmak ve toplamakla görevli şahıs.

Müzehib: Kitap ciltlerini tezhiplenmekle görevlendirilmiş şahıs.

Na'at-hân: Peygamberin övüldüğü na'atları terennüm etmekle görevlendirilmiş kişi.

Nakîb: Şeyh-i imâret 'ın müterâdifidir.

Nâzır: Vakıf mütevellîsini teftiş ve vakıf işlerini kontrol etmekle görevlendirilen kişi.

Nâzır-ı cüz-hân: Cüz-hân denilen du'a okuyucularının vazifelerini yapıp yapmadıklarını kontrol etmekle görevli şahıs.

Nâzır-ı kütüphâne: Kütüphânelerin işleyişini kontrol eden görevli müfettiş.

Nakkâd: İmaretlerde pirinç ve buğdayı ayıklamakla görevli kişi, ayıklayıcı.

Nakkâd-ı kendûm: 1. Tahıl elemeye kullanılan lakbur yapan esnaf. 2. Vakıf ve imaretlerde buğday eleyen, ayıklayan görevli.

Noktacı: Cüz-hân ve devir-hânları kontrol etmek gayesiyle, her seferinde Kur'an'ın ne kadarının okunduğunu işaret etmekle vazifelenendirilmiş şahıs. Söz konusu du'a okuyucularının gözetim ve denetiminden sorumlu şahıs.

Pâsbân-ı dekâkîn: Bazı vakıf dükkânları korunmakla görevli gece bekçisi.

Perdecî: Caminin perdelerini takıp çıkarmak ve muhafaza etmekten sorumlu kişi.

Râh-âbi: Suyu kaynağından şehirlere kadar ulaştıran su yollarının bakımından sorumlu olan görevli.

Re'is kandilcîyân : Kandilci'lerin başkanı.

Sa'âtî: Muvakkit'in müteradifi.

Sandukçu: Sandûkî'nin müteradifi.

Sandukî: du'a okuyucularının belli zaman ve yerlerde okumak mecburiyetinde oldukları Kur'an nüshalarını veya diğer du'a kitaplarını husûsî sandıklardamuhafaza etmekle görevli şahıs.

Saka: vakıf kuruluşlarına çeşmeden su taşıyan kişi.

Saka-yı zevrak: Asıl vazîfesi, Mekke'deki zezem suyundan Zevrak denen şişelerle İstanbul'a su göndermek olan şahıs.

Sarraf: bazı para vakıflarını vakfiyedeki şartlara göre işleten vakıf görevlisi.

Sebilci: Sebillerde bedava su dağıtmakla görevli şahıs.

Ser-bölük-i râh-âbî: Birinci râh-âbî'ler bölüğünün bölükbaşısı.

Sıbyan: Mekteb öğrencisi.

Sirâcî: Kandilcinin müterâdifi.

Su nâzırı: Şehirlerde suların dağıtımından sorumlu olan kamu görevlisi. Sularla ilgili işlerde çalışan bütün memurlar, bu şahsın denetimi altında bulunuyorlardı.

Sûre-i Feth-hân: Feth-han 'nın müteradifi.

Su yolları kethüdâsı: su-nâzırın yardımcısı.

Süpürgeci: Vakıf dükkanlarının bulunduğu bazı sahaları süpürmekle görevli şahıs.

Şâkir-i habbâz: İmaretlerde çalışan fırıncıya yardım eden şahıs.

Şâkird-i tabbâh: İmaretlerde aşçı yardımcısı.

Şamdancı: Vakıf kuruluşlarında bulunan şamdancının bakımı ve yakılıp söndürülmesiyle meşgul olan görevli.

Şe'al: Kandilci'nin müterâdifi.

Şeyh: Tekke ve zâviyelerin başında bulunan en yetkili kişi.

Şeyhü'l-kurra': Kaidelerine göre Kur'an'ın okunuşuna bilen ve bunun öğretimini yapan ilim adamı.

Şeyh-i imaret: imaretlerin yönetimiyle görevlendirilmiş olup, imârete uğrayan yolcuların ve fakirlerin doyurulmasıyla meşgul olan şahıs.

Şifâ-i şerif hocası: Ebü'l-fazl Kâdı İyaz b. Musâ'nın kısaltılmış adı Şifâ-i Şerif, olan meşhur eserini okutmakla görevli öğretici. Tam künyesi Şifâ fi ta'rifi hukûkî'l Mustafa olan bu kitap Mısır'da basılmış ve birçok defa şerh edilmiştir. İslam peygamberi'nin hayatından bahsetmektedir.

Tabbah: İmaret ve tekke aşçısı.

Tabbâh-ı 'âşûra: Bazı vakfiyelerde ileri sürülen şartlae gerğince, Muharrem Ayının onuncu günü pişirilerek dağıtılması gereken âşura adlı yemeği hazırlamakla görevli aşçı.

Talebe: Medrese öğrencisi.

Tâs-dâr: tâs-keş'in müteradifidir.

Taşra lağım bölükbaşısı: Osmanlı İmaratorluğunun eyaletlerinde çalışan râh âbı bölüklerinin başı.

Tebâreke-hân: Allah'ın lütfunu dilemek gayesiyle Kur'an'ın "Mülk" suresini okumakla görevlendirilmiş du'a okuyucu. "Tebareke" bu surenin ilk kelimesidir. "Tebareke okuyucu" anlamında olan ;"Tebareke-hân"buradan gelmektedir.

Türbedâr: Vakıf türbelerinin korunmasıyla görevli şahıs.

Üsrübî: Kurşuncu'nun müterâdifidir.

Vâiz: Muhtelif vakıf kuruluşlarında dineyicilere İslam prensiplerini izah eden, konferans veren kişi. Bugünkü kavramlarla iade etmek gerekirse, yaygın din eğitimi temsilcisi veya kültür yayıcısı.

Vekil-harc: Vakıf kuruluşları için gerekli malların satın alınması ve satışı vazîfesiyle yükümlü şahıs.

Vezzân: Kantârî-imaretin müterâdifi.

Vird-hân: Kur'an ayetleri ve hadis cümleleri de ilave edilerek büyük İslam tasavvurları tarafından yazılmış hususi zikir formüllerini tekkelerde okutulmakla görevlendirilmiş şahıs.

Vuzzia min zalik: Vakıf muhasebe defterlerinde giderler kısmının adı.

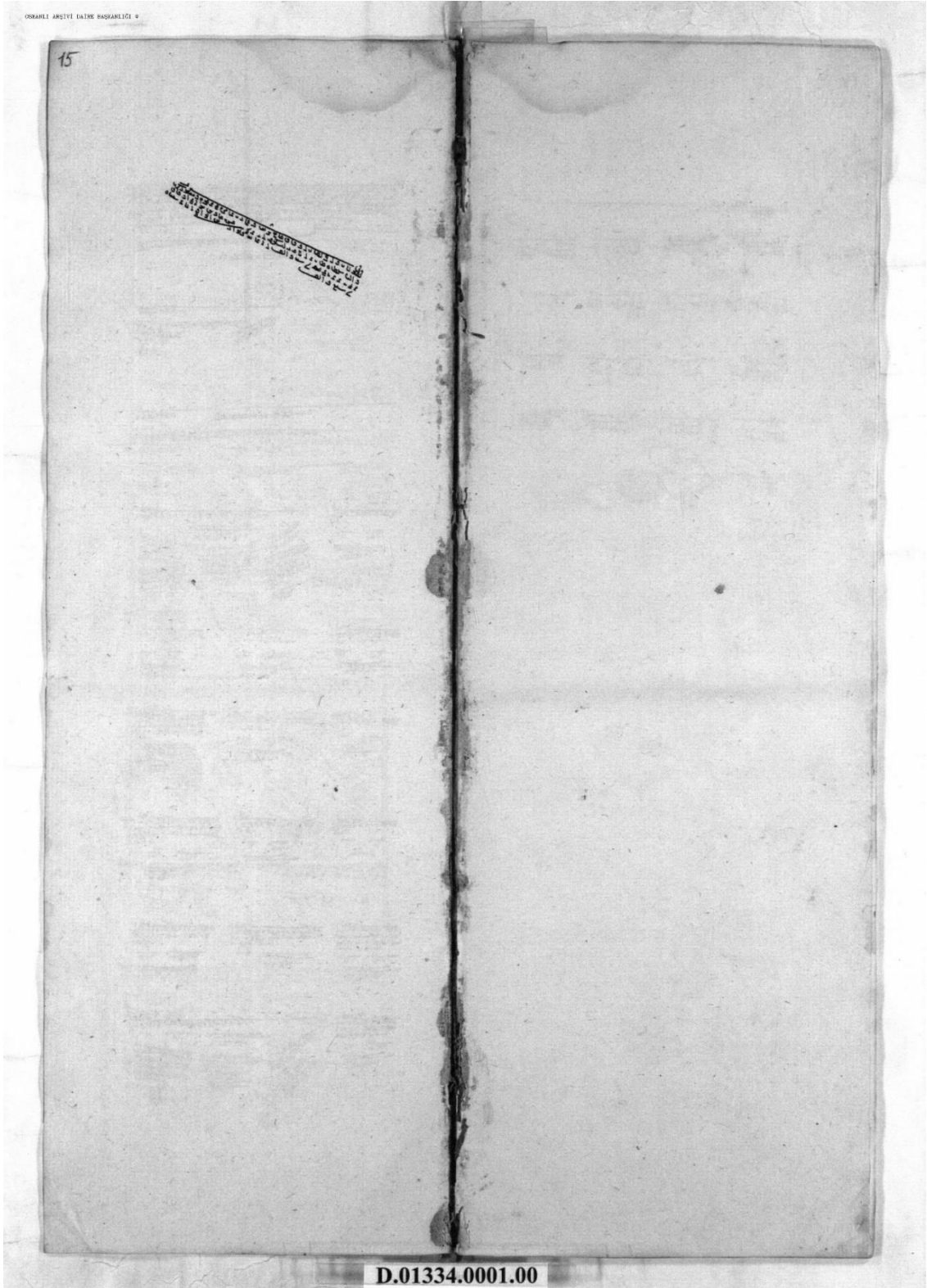
Yâsin-hân: Kur'an'ın "Yâsin" suresini okumakla görevlendirilmiş du'a okuyucusudur. İslam inancında, bu sûre "Kur'an'ın Kalbi" olarak telâkkî edilmiştir ve ölüm yatağında olan veya ölmüş kişiler üzerine okunagelmiştir.

Yamak: Şeyh'ül-kurra'nın yardımcısı.

Yasakçı: Başlıca vazifesi imâretlerde yemek yeme hakkına sahip olan kişilere yemek dağıtıldığı sırada, oraya girişi kontrol etmekten ibâret olan kişi.

Zakîr: Tekkelerde tarikatlara mahsus âyinler esnasında, dervişleri coşturmak gayesiyle ilâhiler okumakla görevlendirilmiş şahıs.

EK – 3 1006 NO'LU DEFTER

D.01334.0001.00

Handwritten Ottoman Turkish text on the left page, featuring several lines of script with some corrections and annotations. The text is organized into several distinct sections, with some lines underlined or crossed out. The handwriting is in a cursive style typical of the period.

Handwritten Ottoman Turkish text on the right page, continuing the content from the left page. It includes similar cursive script with various annotations and corrections. The layout is consistent with the left page, showing a structured flow of text.

Handwritten text in Ottoman Turkish script, organized into several horizontal sections separated by lines. The text includes various names and titles, such as "Mevlana" and "Mevlana'nın", and appears to be a list or a record of names.

Handwritten text in Ottoman Turkish script, organized into several horizontal sections separated by lines. The text includes various names and titles, such as "Mevlana" and "Mevlana'nın", and appears to be a list or a record of names.

Handwritten musical notation on the left page, consisting of ten systems. Each system includes a staff with notes and a line of lyrics below it. The notation is in Ottoman Turkish script.

Handwritten musical notation on the right page, consisting of ten systems. Each system includes a staff with notes and a line of lyrics below it. The notation is in Ottoman Turkish script.

Handwritten musical notation on the left page, consisting of multiple staves with notes and lyrics in Ottoman Turkish script. The text includes phrases such as "بسم الله الرحمن الرحيم", "الحمد لله رب العالمين", and "صلى الله على سيدنا محمد وآله".

Handwritten musical notation on the right page, continuing the piece from the left page. It features similar staves with notes and lyrics in Ottoman Turkish script, including phrases like "والسلام على من اتبع الهدى" and "عليه وآله الطيبين الطاهرين".

Handwritten text in Ottoman Turkish script, organized into several sections with horizontal lines. The text includes various phrases and names, such as "الله" (Allah) and "محمد" (Muhammad). There are some corrections and annotations throughout the page.

Handwritten text in Ottoman Turkish script, organized into several sections with horizontal lines. The text includes various phrases and names, such as "الله" (Allah) and "محمد" (Muhammad). There are some corrections and annotations throughout the page.

Handwritten musical notation on the left page, consisting of multiple staves with notes and lyrics in Ottoman Turkish script. The notation includes various rhythmic values and melodic lines.

Handwritten musical notation on the right page, continuing the piece from the left page. It features similar staves with notes and lyrics in Ottoman Turkish script.

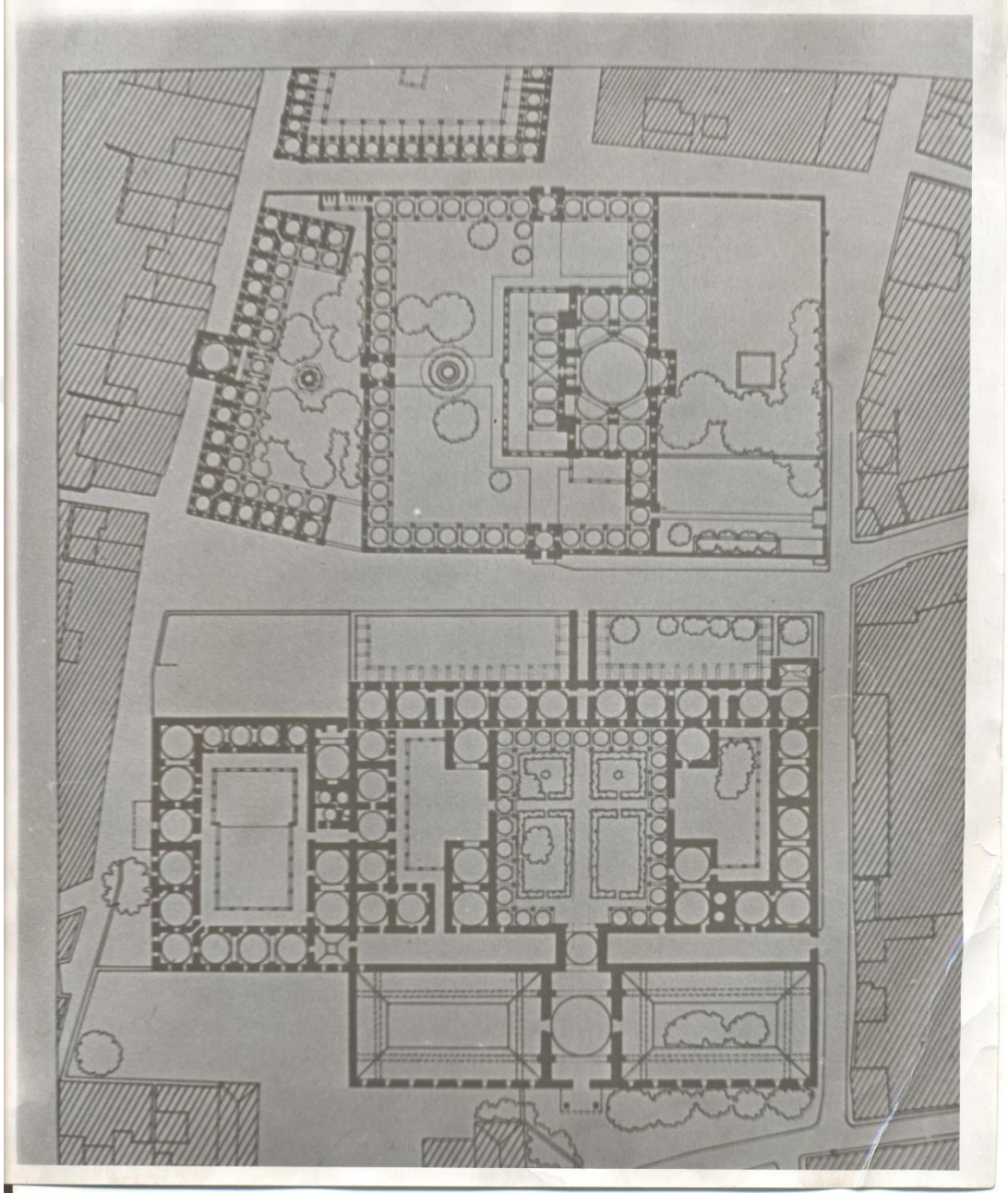
Handwritten notes in Ottoman Turkish script, organized into several sections with horizontal lines. The text includes various entries, some with small diagrams or symbols.

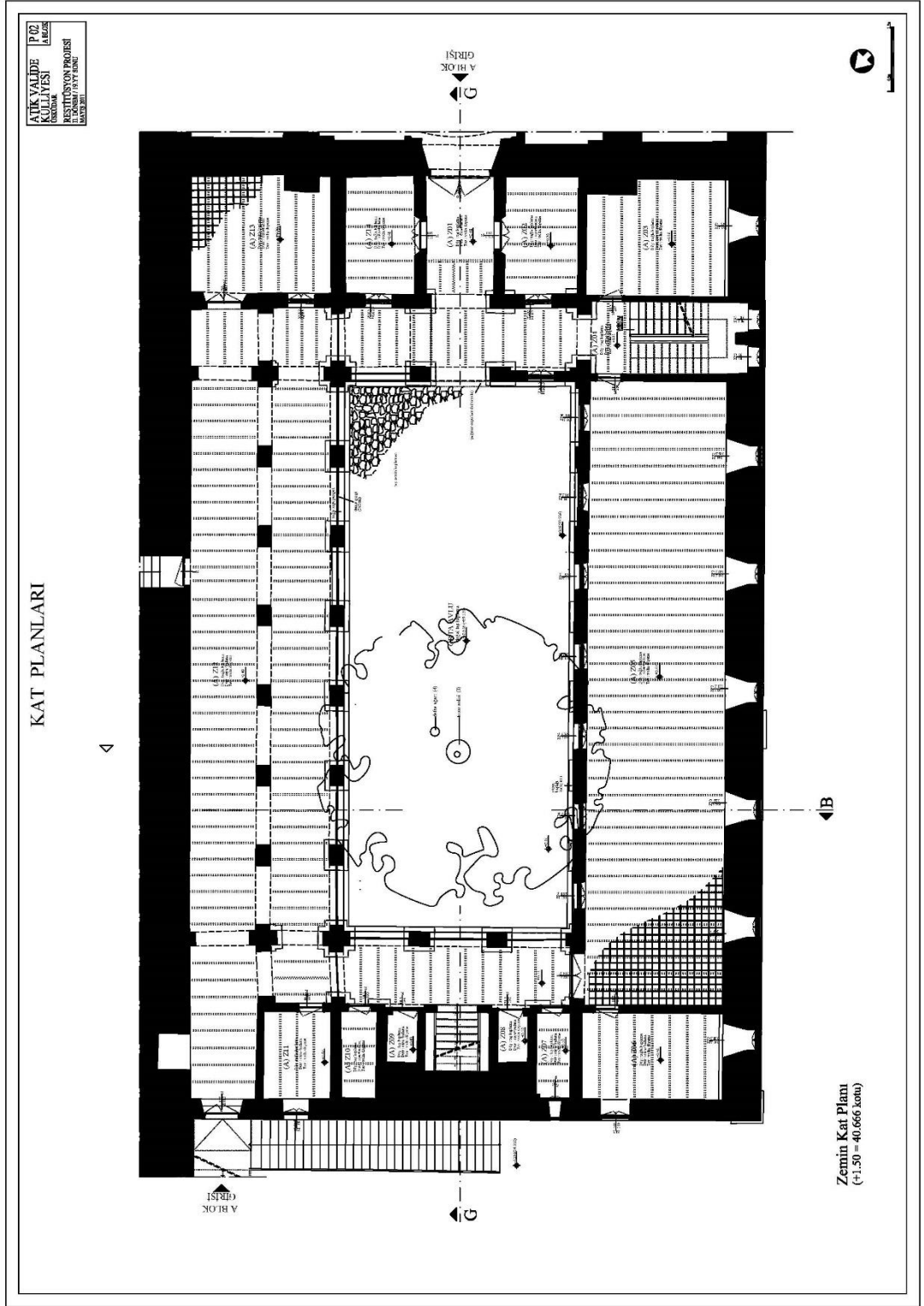
منه بآب بار اولیج هر وقتی وقتی از نه و اولیا بوی کس در اولیج
 بوزنه اوز و وقتی از نه و اولیا بوی کس در اولیج
 طرز کس در اولیج کس در اولیج و اولیا بوی کس در اولیج
 فوتم از نه و اولیا بوی کس در اولیج و اولیا بوی کس در اولیج
 از نه و اولیا بوی کس در اولیج و اولیا بوی کس در اولیج
 سنا آتیه کس در اولیج و اولیا بوی کس در اولیج

Handwritten notes in Ottoman Turkish script, organized into several sections with horizontal lines. The text includes various entries, some with small diagrams or symbols.

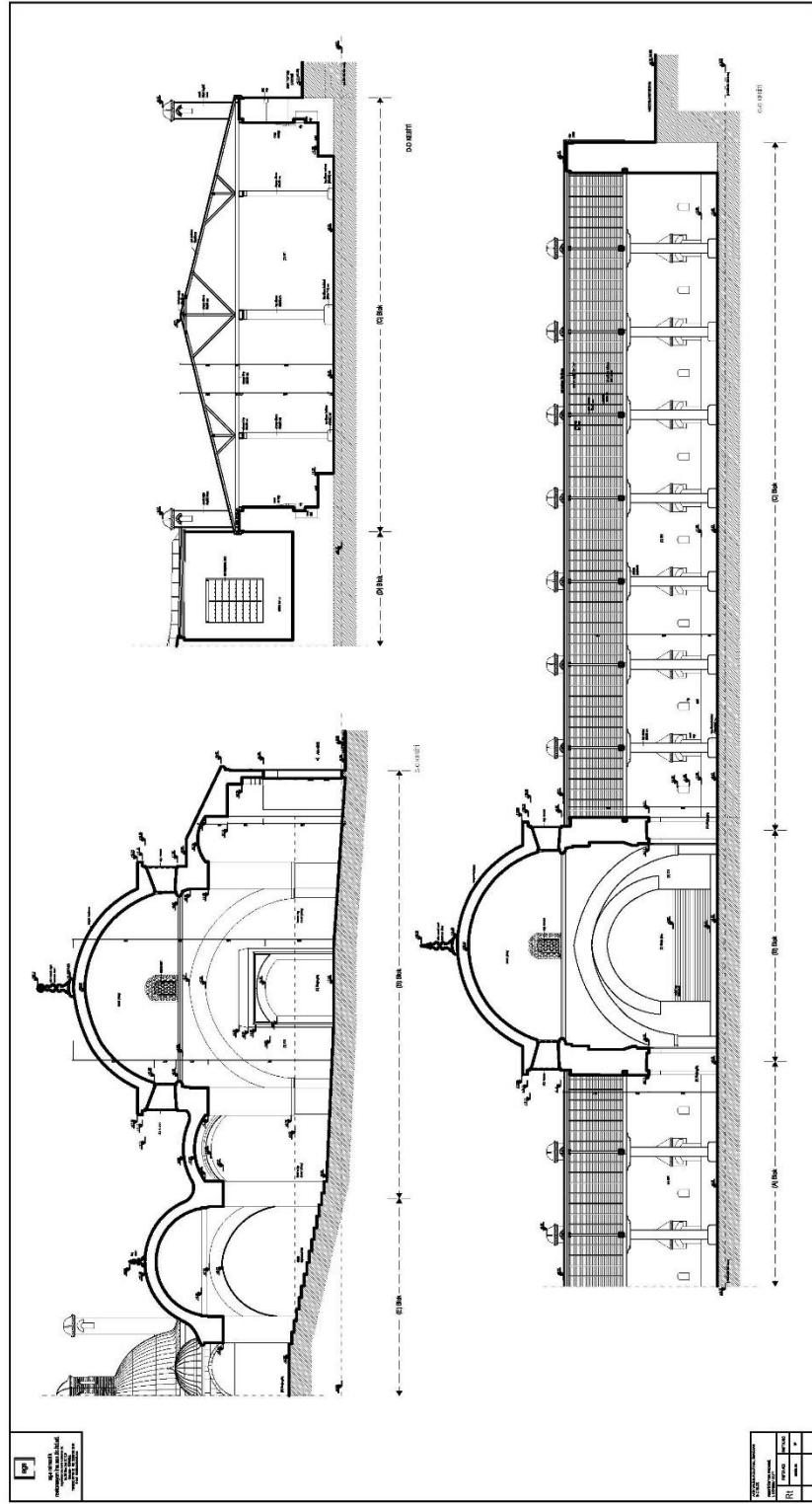
EK – 4 VAKIF YAPILARININ PLANLARI

Plan 1. Atik Valide Külliyesi Planı

Plan 2. Kervansaray Planı (19. Yüzyıl)

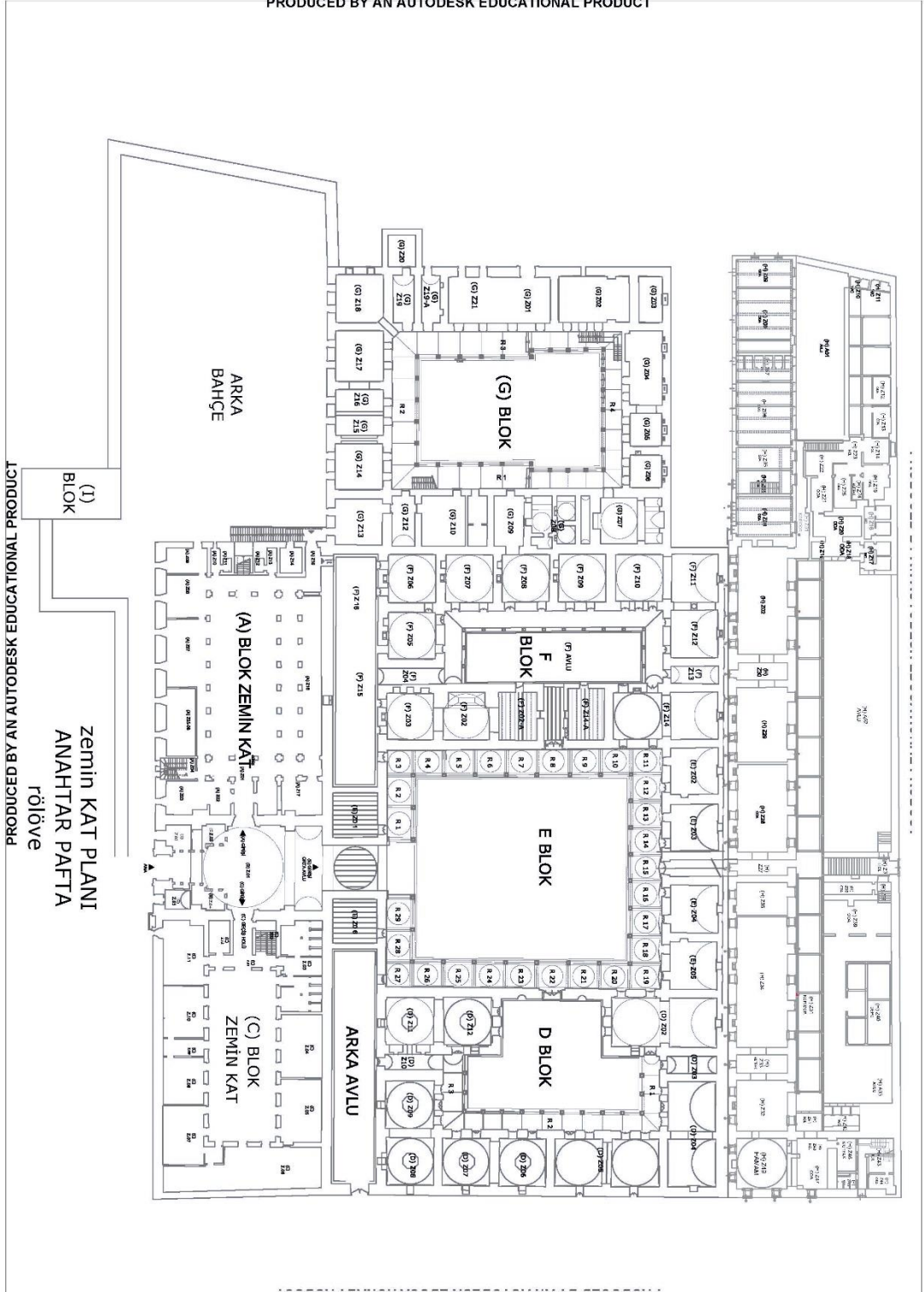
Plan 3. Kervansaray Kesitleri

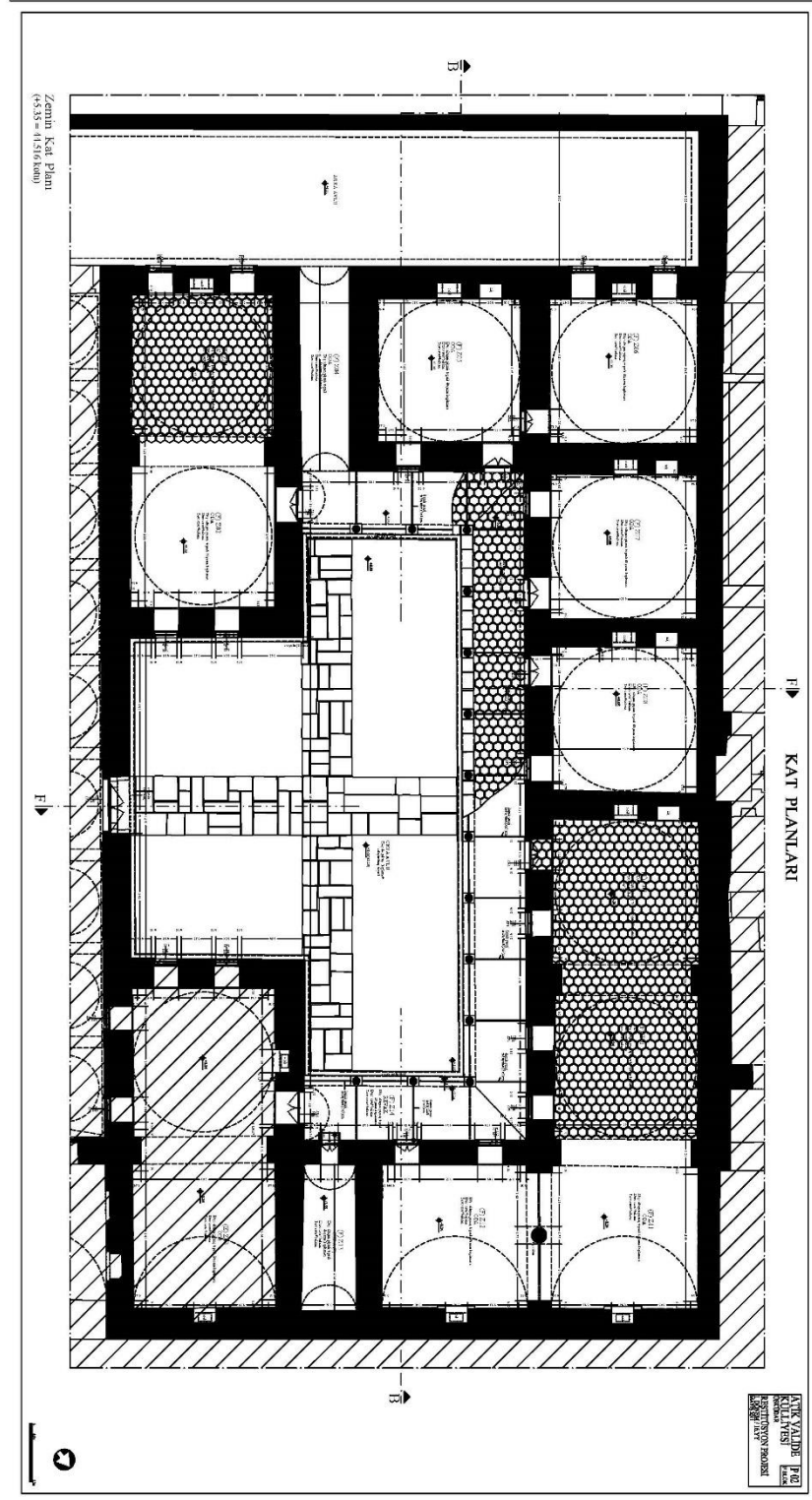

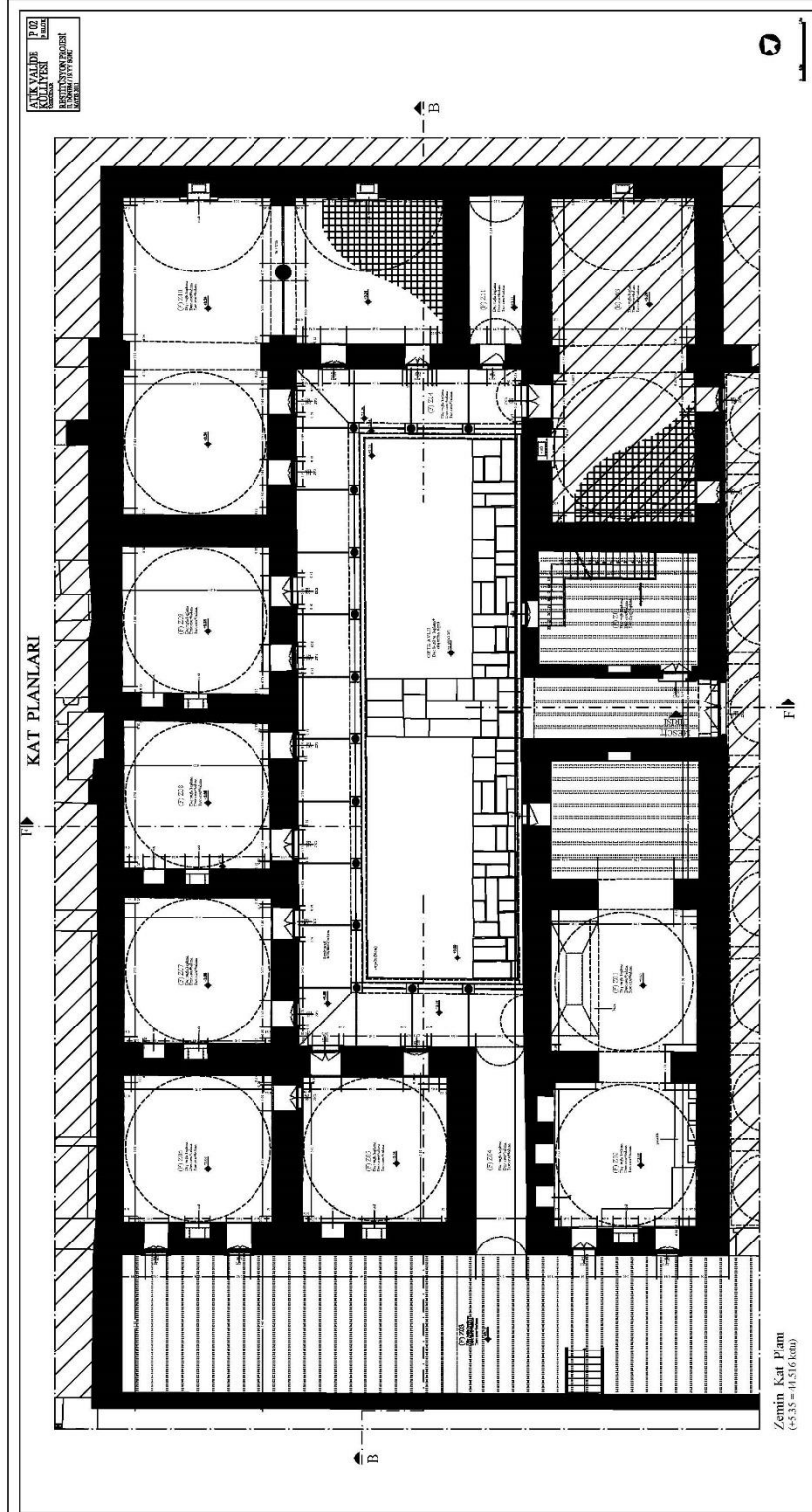
Plan 5. Restorasyon Zemin Kat.

Plan 6. Rölöve Zemin Kat.

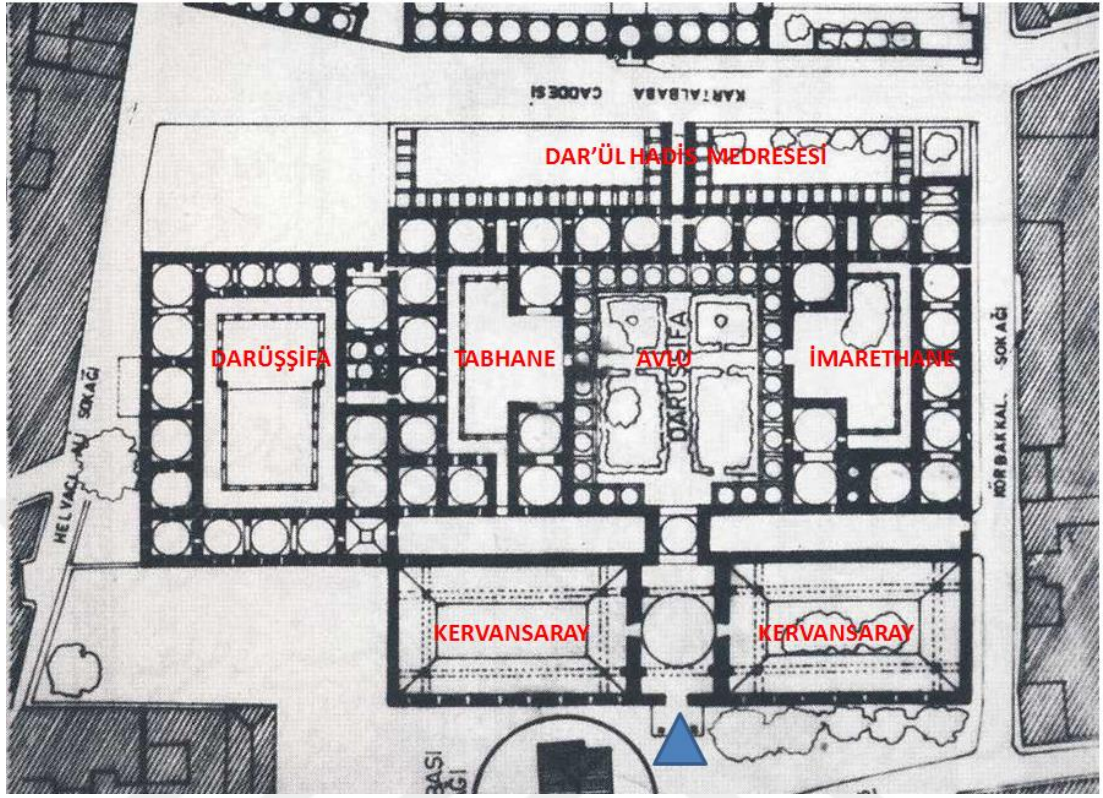

Plan 7. Tabhane 16. Yüzyıl Planı

Plan 8. Tabhane 19. Yüzyıl Planı

Plan 10. Külliye Planı.

EK – 5 FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1. Aşçıbaşı Konağı

Fotoğraf 2. Ayakapı Hamamı

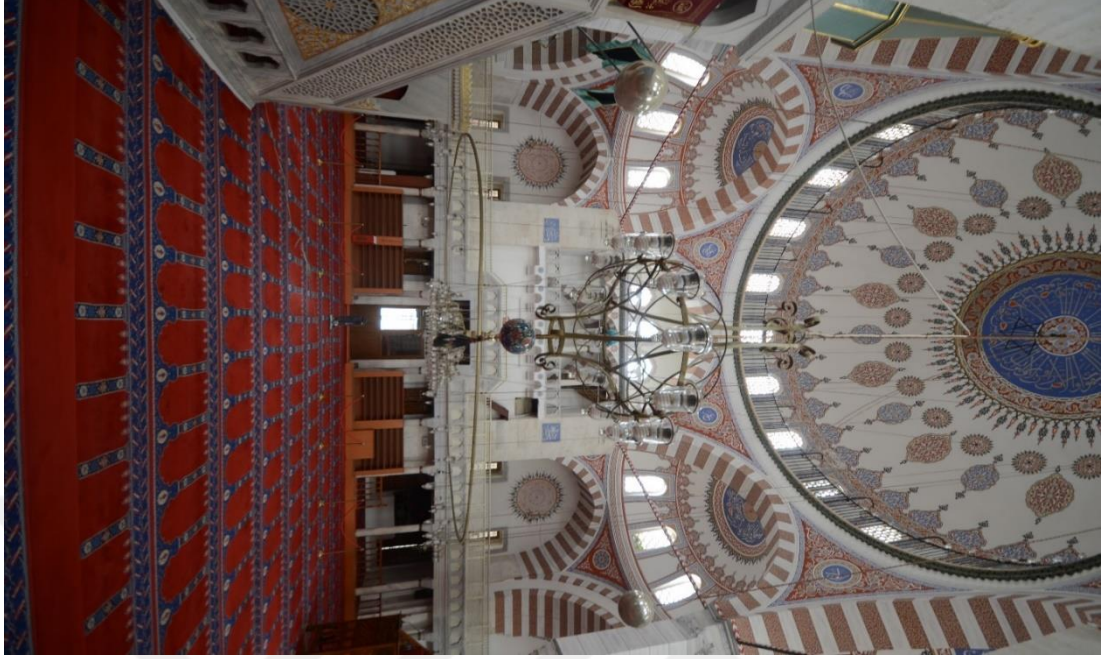
Fotoğraf 3. Ayakapı Hamamı Kitabesi

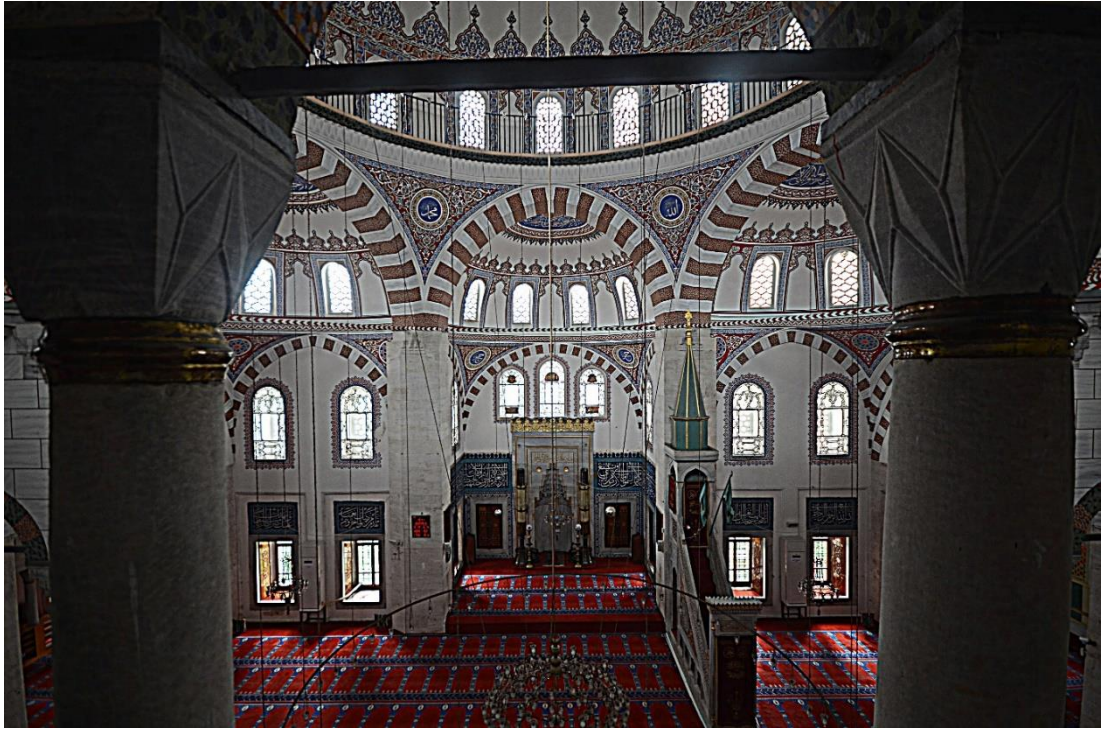
Fotoğraf 4. Darüşşifa Hamamı

Fotoğraf 5. Atik Valide Camii

Fotoğraf 6. Atik Valide Camii (İç Görünüm)

Fotoğraf 7. Atik Valide Camii (İç Görünüm)

Fotoğraf 8. Atik Valide Camii Avlusu

Fotoğraf 9. Atik Valide Camii Avlusu

Fotoğraf 10. Atik Valide Camii

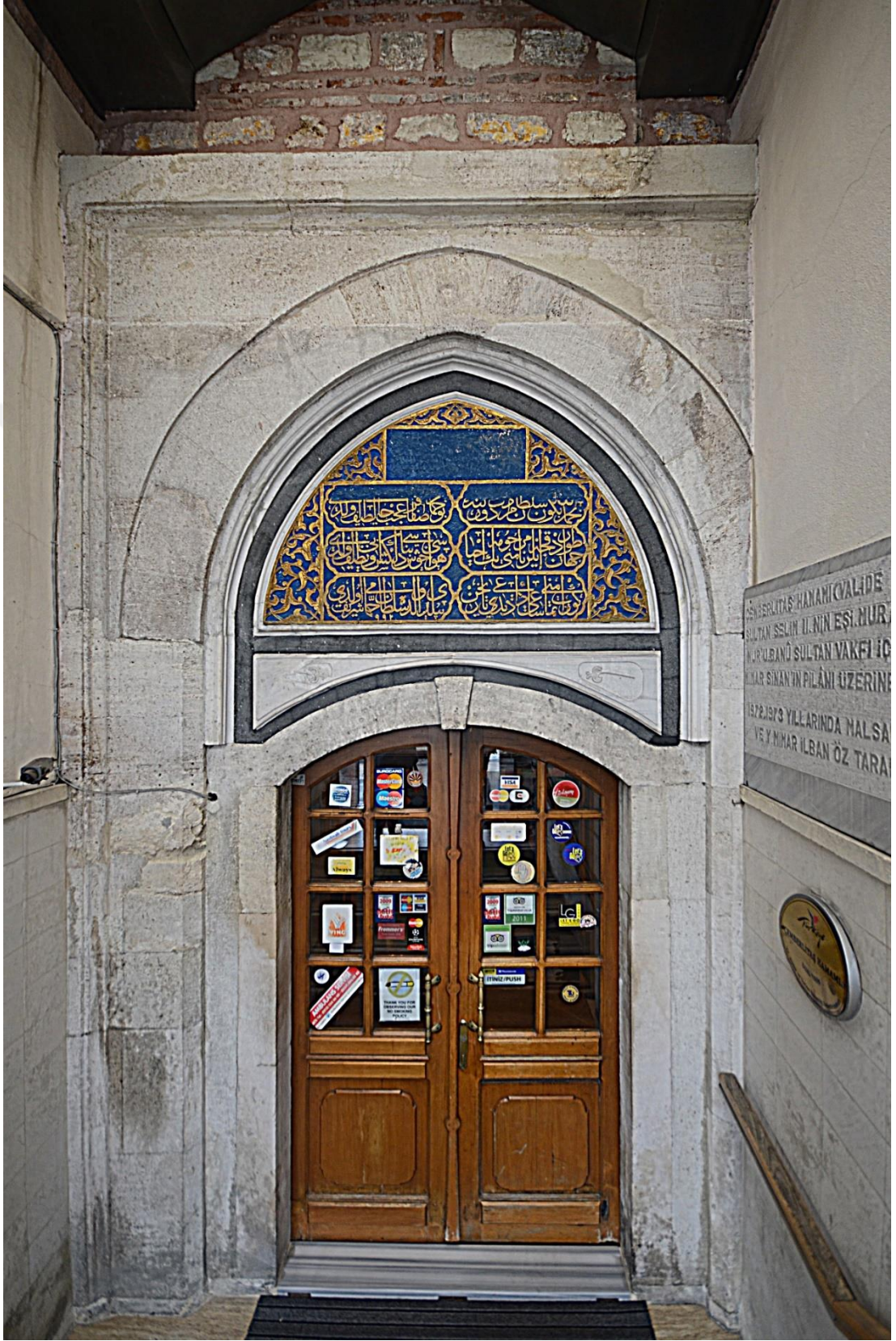
Fotoğraf 11. Atik Valide Camii

Fotoğraf 11. Çemberlitaş Hamamı

Fotoğraf 12. Çemberlitaş Hamamı

Fotoğraf 13. Çemberlitaş Hamamı Kitabesi

Fotoğraf 14. Darülhadis

Fotoğraf 15. Darülhadis

Fotoğraf 16. Darülkurra

Fotoğraf 17. Darüşşifa Avlu

Fotoğraf 18. Darüşşifa Dış Görünüm

Fotoğraf 19. Darüşşifa Hamamı İç Görünüm

Fotoğraf 20. Darüşşifa Hamamı İç Görünüm

Fotoğraf 21. Darüşşifa İç Görünüm

Fotoğraf 22. Darüşşifa'dan İmarete Geçiş

Fotoğraf 23. Hamam-ı Atik

Fotoğraf 24. Hamam-ı Atik

Fotoğraf 25. Hamam-ı Cedit

Fotoğraf 26. Hasan Çavuş Çeşmesi

Fotoğraf 27. Hünkar Mahfili

Fotoğraf 27. İmaret

Fotoğraf 28. İmaret

Fotoğraf 29. İmaret

Fotoğraf 30. İmaret Avlu

Fotoğraf 31. Fodla Fırını

Fotoğraf 32. İmarete Giriş

Fotoğraf 33. Īmaret Mutfak

Fotoğraf 34. Kervansaray

Fotoğraf 35. Kervansaray

Fotoğraf 36. Kervansaray

Fotoğraf 37. Külliye

Fotoğraf 38. Medrese Dış Görünüm

Fotoğraf 39. Medrese İç Görünüm

Fotoğraf 40. Muvakkithane

Fotoğraf 41. Sıbyan Mektebi

Fotoğraf 42. Sıbyan Mektebi

Fotoğraf 43. Sıbyan Mektebi - Hamam

Fotoğraf 44. Tabhane

Fotoğraf 45. Tabhane

Fotoğraf 46. Tekke Genel

Fotoğraf 47. Tekke Kitabı

دۆرت كىشىلىك بىر خائىملىقنىڭ ۴۴ سائىتىنىڭ ئىقتىسادىغا ئاساسلانغان ھالدا تەييارلانغان ئىستاتىستىكا.

دۆرت كىشىلىك بىر خائىملىقنىڭ ۴۴ سائىتىنىڭ ئىقتىسادىغا ئاساسلانغان ھالدا تەييارلانغان ئىستاتىستىكا.

مەبلەغ	۴۴ سائىتى ئىچىدە تەييارلانغان ھالدا		۴۴ سائىتى ئىچىدە تەييارلانغان ھالدا	
	مەبلەغ	مەبلەغ	مەبلەغ	مەبلەغ
۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰
۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰
۳۰	۳۰	۳۰	۳۰	۳۰
۴۰	۴۰	۴۰	۴۰	۴۰
۵۰	۵۰	۵۰	۵۰	۵۰
۶۰	۶۰	۶۰	۶۰	۶۰
۷۰	۷۰	۷۰	۷۰	۷۰
۸۰	۸۰	۸۰	۸۰	۸۰
۹۰	۹۰	۹۰	۹۰	۹۰
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰
۱۲۰	۱۲۰	۱۲۰	۱۲۰	۱۲۰
۱۳۰	۱۳۰	۱۳۰	۱۳۰	۱۳۰
۱۴۰	۱۴۰	۱۴۰	۱۴۰	۱۴۰
۱۵۰	۱۵۰	۱۵۰	۱۵۰	۱۵۰
۱۶۰	۱۶۰	۱۶۰	۱۶۰	۱۶۰
۱۷۰	۱۷۰	۱۷۰	۱۷۰	۱۷۰
۱۸۰	۱۸۰	۱۸۰	۱۸۰	۱۸۰
۱۹۰	۱۹۰	۱۹۰	۱۹۰	۱۹۰
۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰
۲۱۰	۲۱۰	۲۱۰	۲۱۰	۲۱۰
۲۲۰	۲۲۰	۲۲۰	۲۲۰	۲۲۰
۲۳۰	۲۳۰	۲۳۰	۲۳۰	۲۳۰
۲۴۰	۲۴۰	۲۴۰	۲۴۰	۲۴۰
۲۵۰	۲۵۰	۲۵۰	۲۵۰	۲۵۰
۲۶۰	۲۶۰	۲۶۰	۲۶۰	۲۶۰
۲۷۰	۲۷۰	۲۷۰	۲۷۰	۲۷۰
۲۸۰	۲۸۰	۲۸۰	۲۸۰	۲۸۰
۲۹۰	۲۹۰	۲۹۰	۲۹۰	۲۹۰
۳۰۰	۳۰۰	۳۰۰	۳۰۰	۳۰۰
۳۱۰	۳۱۰	۳۱۰	۳۱۰	۳۱۰
۳۲۰	۳۲۰	۳۲۰	۳۲۰	۳۲۰
۳۳۰	۳۳۰	۳۳۰	۳۳۰	۳۳۰
۳۴۰	۳۴۰	۳۴۰	۳۴۰	۳۴۰
۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰
۳۶۰	۳۶۰	۳۶۰	۳۶۰	۳۶۰
۳۷۰	۳۷۰	۳۷۰	۳۷۰	۳۷۰
۳۸۰	۳۸۰	۳۸۰	۳۸۰	۳۸۰
۳۹۰	۳۹۰	۳۹۰	۳۹۰	۳۹۰
۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰
۴۱۰	۴۱۰	۴۱۰	۴۱۰	۴۱۰
۴۲۰	۴۲۰	۴۲۰	۴۲۰	۴۲۰
۴۳۰	۴۳۰	۴۳۰	۴۳۰	۴۳۰
۴۴۰	۴۴۰	۴۴۰	۴۴۰	۴۴۰
۴۵۰	۴۵۰	۴۵۰	۴۵۰	۴۵۰
۴۶۰	۴۶۰	۴۶۰	۴۶۰	۴۶۰
۴۷۰	۴۷۰	۴۷۰	۴۷۰	۴۷۰
۴۸۰	۴۸۰	۴۸۰	۴۸۰	۴۸۰
۴۹۰	۴۹۰	۴۹۰	۴۹۰	۴۹۰
۵۰۰	۵۰۰	۵۰۰	۵۰۰	۵۰۰

[۱] مەبلەغنىڭ ئىقتىسادىغا ئاساسلانغان ھالدا تەييارلانغان ئىستاتىستىكا.

مەبلەغ	مەبلەغ	مەبلەغ	مەبلەغ	مەبلەغ
۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰
۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰
۳۰	۳۰	۳۰	۳۰	۳۰
۴۰	۴۰	۴۰	۴۰	۴۰
۵۰	۵۰	۵۰	۵۰	۵۰
۶۰	۶۰	۶۰	۶۰	۶۰
۷۰	۷۰	۷۰	۷۰	۷۰
۸۰	۸۰	۸۰	۸۰	۸۰
۹۰	۹۰	۹۰	۹۰	۹۰
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰
۱۲۰	۱۲۰	۱۲۰	۱۲۰	۱۲۰
۱۳۰	۱۳۰	۱۳۰	۱۳۰	۱۳۰
۱۴۰	۱۴۰	۱۴۰	۱۴۰	۱۴۰
۱۵۰	۱۵۰	۱۵۰	۱۵۰	۱۵۰
۱۶۰	۱۶۰	۱۶۰	۱۶۰	۱۶۰
۱۷۰	۱۷۰	۱۷۰	۱۷۰	۱۷۰
۱۸۰	۱۸۰	۱۸۰	۱۸۰	۱۸۰
۱۹۰	۱۹۰	۱۹۰	۱۹۰	۱۹۰
۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰
۲۱۰	۲۱۰	۲۱۰	۲۱۰	۲۱۰
۲۲۰	۲۲۰	۲۲۰	۲۲۰	۲۲۰
۲۳۰	۲۳۰	۲۳۰	۲۳۰	۲۳۰
۲۴۰	۲۴۰	۲۴۰	۲۴۰	۲۴۰
۲۵۰	۲۵۰	۲۵۰	۲۵۰	۲۵۰
۲۶۰	۲۶۰	۲۶۰	۲۶۰	۲۶۰
۲۷۰	۲۷۰	۲۷۰	۲۷۰	۲۷۰
۲۸۰	۲۸۰	۲۸۰	۲۸۰	۲۸۰
۲۹۰	۲۹۰	۲۹۰	۲۹۰	۲۹۰
۳۰۰	۳۰۰	۳۰۰	۳۰۰	۳۰۰
۳۱۰	۳۱۰	۳۱۰	۳۱۰	۳۱۰
۳۲۰	۳۲۰	۳۲۰	۳۲۰	۳۲۰
۳۳۰	۳۳۰	۳۳۰	۳۳۰	۳۳۰
۳۴۰	۳۴۰	۳۴۰	۳۴۰	۳۴۰
۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰
۳۶۰	۳۶۰	۳۶۰	۳۶۰	۳۶۰
۳۷۰	۳۷۰	۳۷۰	۳۷۰	۳۷۰
۳۸۰	۳۸۰	۳۸۰	۳۸۰	۳۸۰
۳۹۰	۳۹۰	۳۹۰	۳۹۰	۳۹۰
۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰
۴۱۰	۴۱۰	۴۱۰	۴۱۰	۴۱۰
۴۲۰	۴۲۰	۴۲۰	۴۲۰	۴۲۰
۴۳۰	۴۳۰	۴۳۰	۴۳۰	۴۳۰
۴۴۰	۴۴۰	۴۴۰	۴۴۰	۴۴۰
۴۵۰	۴۵۰	۴۵۰	۴۵۰	۴۵۰
۴۶۰	۴۶۰	۴۶۰	۴۶۰	۴۶۰
۴۷۰	۴۷۰	۴۷۰	۴۷۰	۴۷۰
۴۸۰	۴۸۰	۴۸۰	۴۸۰	۴۸۰
۴۹۰	۴۹۰	۴۹۰	۴۹۰	۴۹۰
۵۰۰	۵۰۰	۵۰۰	۵۰۰	۵۰۰

[۲] مەبلەغنىڭ ئىقتىسادىغا ئاساسلانغان ھالدا تەييارلانغان ئىستاتىستىكا.

Fotoğraf 48. Dört Kişilik Aile İhtiyaçları Tablosu

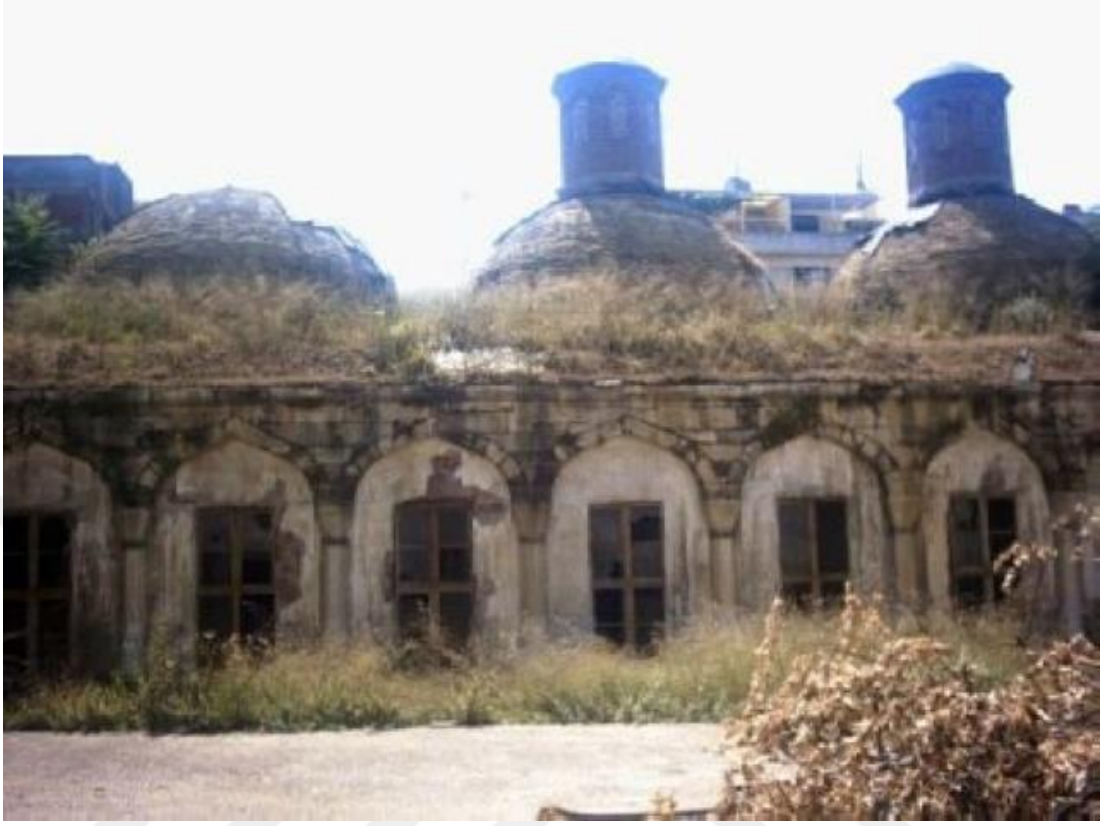
Fotoğraf 49. Aşçıbaşı Fırını ve Tavuk Fırını

Fotoğraf 50. Aşçıbaşı Konağı

Fotoğraf 51. Fodla Fırını

Fotoğraf 51. İmaret (Restorasyon Öncesi)

Fotoğraf 52. Necip Fazı Toptaş Cezaevine Götürülürken

Fotoğraf 53. Toptaşı Bimarhanesi

Fotoğraf 54. Toptaşı Bimarhanesi

Fotoğraf 55. Toptaşı Cezaevi Nazım Hikmet

Fotoğraf 56. Toptaşı Cezaevi Yılmaz Güney – 1979